HISTORIA

IOANNIS CO-
CHLÆI DE ACTIS ET

SCRIPTIS MARTINI LVTHE-
ri Saxonis, Chronographicè, Ex ordine ab Anno
Domini M. D. XVII. vſq; ad Annum
M. D. XLVI. Incluſiuè, fideliter
conſcripta, & ad poſteros
denarrata.

Cum indice, & Edicto Vuormacienſi.

Cvi nunc recèns adiecimus Antidotum contrà veneficium Sectarum huius temporis,

Bonifacio Britanno
Germano autore.

MVLTIPLEX Preparata eſt hîc lectori vtilitas, per rerum geſtarum ex fide & veritate narrationem: vt cognoſcat quanta Luthero fuerit vis ingenii, quantáque laborum tolerantia, quãtus animi in affectibus impetus, quanta ſtyli ſæuitia: Et qualia fuerint de eius doctrina, Papæ, Imperatoris, Regum Conciliorum, Epiſcoporum, Vniuerſitatum, Eraſmi, & id genus Doctiſſimorum quoru nlibet iudicia.

PARISIIS.

Apud Nicolavm Chesneav, via Iacobæa,
ſub ſcuto Frobeniano & Quercu viridi.

1565.

GENEROSISSIMO AC ILLVSTRISSIMO PRINCIPI AC DOMINO

Domino Herculi Estensi, Duci Ferrariæ &c. Domino suo Clementissimo, Ioannes Cochlæus Germanus, Canonicus Cathedralis Ecclesiæ Vratislauiensis.

S. P. D.

GENEROSISSIME Ac illustrissime Princeps, Domine Clementissime, Quum ego ante annos XXXII. Ferrariæ, in ampla & pulcherrima vrbe tua, eaque natura & arte situque munitissima, & fertilitate soli, ædificiorumque amplitudine & ornatu, atque platearum latitudine & mundicia, hortorumque amœnitate ac præterfluentis Padi, Clarissimi Italiæ fluminis, commoditatibus fœlicissima: in studio sacrarum literarum, a Magistris Almæ facultatis Theologicę, sub consueto examinis rigore, Doctoratus insignia consecutus fuerim, Dum Martini Lutheri nomen, non solum Italiæ, sed Germaniæ

quoque prorsus adhuc incognitum esset: Paulo post vero, repente nouæ doctrinæ fama & contradicendi audacia diuulgari cœpit, & sub prætextu corrigendorum abusuum, præsertim Romanæ Curiæ, Indulgentiarum, & variarum conquirendæ pecuniæ adinuentionum, sibi fauorẽ Laicorum & desertorum hominũ: Odium verò Cleri & Monachorum, conciliauit. Cum igitur studii mei insignia debeam, & accepta referam Clarissimæ Vniuersitatis Ferrariensis Almæ facultati Theologicæ, non puto me honestius aut iustius hunc laborem meum, vlli nũcupare Principi aut Patrono poss[illegible]m Clarissimo Nomini tuæ Illustrissimæ Celsitudinis. Quod vt clementer in bonam partem accipias, humiliter oro ac supplico. Scripsi & pia intentione & bona fide hanc historiam, in qua referũtur verba propria multorum ac magnorum virorum. Ex quibus varia de Lutheri doctrina, eiusque audacibus cœptis, scriptisque & Actis, referuntur iudicia. De quibus lectori sententiam & censuram relinquo. Mihi curę fuit sub veritatis compedio ista referre, vt & præsens sæculũ intelligat, quã lõge à scopo Euangelicæ doctrinæ & ab obediẽtiæ debito, atque ab vnitate Ecclesiæ, contra legem Charitatis, & contra certissima Christi & Pauli eius Apostoli monita, egerint, scripserintque & prædicauerint Lutherus & complices eius, qui nefariis conatibꝰ & machinationibꝰ suis, sine omni emendationis fructu, totum cõturbauerunt mundum dissidiis, & dubitationibus

scanda-

ſcandaloſiſſimis in fide & religione Chriſtiana. Christus abiturus ex hoc mundo ad Patrem, dicebat diſcipulis ſuis. Pacem relinquo vobis: pacem meam do vobis. Lutherus contra minaciſſime dixit Summo Pontifici & vniuerſo Clero. Nec viuus, neque mortuus, pacem vobis relinquam. Quod, proh dolor, nimis vere factis ipſis comprobauit hactenus per xxx. annos & vltra: Quandoquidem non ſolum Clero, ſed Laicis quoque & toti Ro. Imperio, pacem abſtulit, & periculoſiſſimas Religionis & Reipub. diſcordias poſt ſe reliquit. Faxit Deus Opt. Max. vt pacē ſuam nobis reddat tandem, vt iterum vere dici & ſcribi poſſit: Multitudinis credentium erat cor vnum, & anima vna. Boni conſulat, precor, Clementia tua, Illuſtriſſime Princeps, quod auſim ſub Illuſt. Celſitudinis tuæ nominis ſplendore ac patrocinio, hoc qualecunque veritatis teſtimoniū in lucem proferre: vt & ii, qui ſuperſunt, ex his ſcriptis aut gratulentur, & Deo gratias agant, quod alieni ab hiſce nouitatibus & diſſidiis, per gratiam Dei à Catholica & Apoſtolica fide non defecerunt: Aut intelligant, atque humiliter recognoſcant alii, qui temere, relicta Eccleſiæ pace & vnitate, atque ſanctorum Patrum et maiorum noſtrorū fide, nouis ſectis hactenus adhæſerunt: quanta in pericula præcipitauerint animas ſuas, dum legerint ex hoc libro, quam incerta ſint ſectarum fundamenta ſuper quibus non ſolum ab Eccleſia, ſed etiam à ſeipſis diſſident, & ſe inuicem condemnant:

Et pia posteritas discat hic, huiusmodi nouis di ssidiis in tempore ac statim resistere, & vulpecu las capere, dum paruæ sunt, antequam inualescant, & seditionibus auctæ, sine magna clade aut calamitate capi non possit: Iuxta illud Ouidii.

Principiis obsta, serò medicina paratur.

Bene valeat Amplissima & Illustrissima Celsitudo tua, Domine Clementissime, Duxque Clarissime, in Domino Iesu Saluatore nostro.

FRAGMENTVM EX LIteris Theologorum Vniuersitatis Ferrariensis, super promotione D. Ioannis Cochlæi.

VIRI diuinarum lectionum studiis dediti, & in lege Domini eruditi, sub religionis habitu præsertim contemplantes, summo fauore, ac dignitate ali, celebrariue debent, eoque benignius decet honestis suis desiderijs, ac probatissimis animi votis obsequi, quo eorum fructibus manus commodum Ecclesia diuina consequi potest. Cum igitur Dominus Ioannes Cochlæus, Nurenbergensis, Germanus, Magister in Theologia, sic in eadem facultate hactenus studens, diuina prouidentia profecerit, quod per ipsũ laudabilibus Bibliæ & Sententiarum completis lecturis, cæterisque actibus, ad ordinem Magisterij requisitis, se idoneum præbuit, ad recipiendum in eadem facultate Magisterij gradum, honorem, ac insignia Doctoralia. Quapropter Venerabilis ac eximius Decretorum Doctor, ac Ciuis Ferrariensis Dominus Georgius Priscianus, in spiritualibus & tempora-

libus Vicarius Substitutus, Reuerendißimi in Christo Patris & Domini, Domini Hippoliti Estensis, Dei & Apostolicæ Sedis gratia Cardinalis Sanctæ Luciæ in Silice, Episcopi Ferrariensis, nec non Florentissimi Studij Almæ vrbis Ferrariensis optime meriti Cācellarij dignißimi, ad quem hæc & similia expediri pertinet: Attendens facundiam & huiusmodi facultatis scientiæ profunditatem, morum grauitatem, aliaque multiplicia dona virtutum, quibus eiusdem Domini Ioannis dignitatem Altißimus illustrauit, ipso ornatißimo Domino, Domino Ioanne, in priuato examine iuxta morem, supradicta facultate hodie personaliter constituto, & per Reuerendissimos Dominos Doctores, & Magistros excellentißimos Almæ Vniuersitatis sacræ Theologiæ, Ciuitatis Ferrariensis, ardue & rigorose examinato, & ab ipsis ōnibus Doctoribus vnanimiter & concor

diter approbato: Autoritate præfati Domini, Domini Cardinalis, Episcopi Ferrariensis Cancellarij prænominati, sibi in hac parte cõcessa, eundem Dominum Ioannem (vt dictum est) ardue examinatum, & laudabiliter approbatum, fecit, pronunciauit, & declarauit, verum & legitimum sacræ Teologiæ Doctorem, Magistrum, ac sufficientem, habilem, et idoneum ad habendum, tractandum & exercendum, officium & honorem Doctoratus in eadem facultate. Mandãs præfatus Dominus Vicarius, & dictus nouiter Magistratus rogãs, de prædictis omnibus & singulis me Notarium iterum publicum conficere Instrumentũ, Pontificalis Sigilli, Domini Card. Ferrariensis, appẽsione munitum. Actum Ferrariæ in Episcopali palatio, Anno natiuitatis Domini nostri Iesu Christi, 1517. Indictione Quinta, die 18. Martij, præsentibus testibus vocatis & rogatis &c.

REVERENDI IN *Christo Patris F. Ambrosii Catharini Politi, Episcopi Minorensis, ad Lectorem hortatio.*

ILlam Apostolicæ tubæ pronūciationē: Oportet hæreses esse, vt qui probati sunt, manifesti fiant, cum præteritorum temporum historia, tū ea, quæ hac nostra tempestate sub oculis nostris vidimus, & veridicam & piis animis periucundam esse, testantur. Nam ab ea die, qua cœperunt praua hæreticorum dogmata in Ecclesiis pullulare, insurrexerūt viri, qui sese opponentes, veluti murum inexpugnabilem, insultantibus portis Inferi, & certamen huiusmodi fortiter obeūtes, præclaram victoriam, & amplissima de hostibus spolia, magna cum laude retulerunt. Quia enim ante oculos Dei probati erant, oportuit etiam per illorum præclara opera manifestari, & laborum præmiis affici, & exemplum aliis præberent, & per ora multorum ingentes & immor-

Ioan. 5.

tales

tales gratiæ omnipotenti & clementiſſimo Patri agerentur: qui multa noſtra & magna mala, ſua pietate maioribus bonis, quæ inde nouit ſapientiſſime elicere compenſat. Inter eos vero qui non vulgarem in Eccleſia Dei conſequuti ſunt laudem, Dominum Io. Coc. non poſtremum ſibi vendicaſſe locũ, vt parciſſime de ipſo loquar, amice Lector, non meum ſolummodo, ſed omnium piorum, & qui maxime veritati congaudent, iudicium eſt. Quis enim illum (modo ſpiritalem oculum habeat) in ſuis libris contemplans, non agnoſcat in primis virium candidi pectoris ſpectatæ fidei, ſanæ atque peregregiæ doctrinæ: Vidi enim ego illum non de facie, vt cupiebam, & eius voces interioris hominis audiui, dum nõnulla legerem ab eo exarata volumina, quæ prorſus in offẽſo licet percurrere, Ita certè mihi viſum eſt: ita etiam teſtari poſſum, & libenter teſtarer, niſi ſua met ipſa opera ſibi multo lucidius atteſtarentur: Delector tum & ipſe præbere meum qualecunque teſtim oniũ quanquam non me latet, eundem D. Cochlæum poſſe dicere: Ego maius habeo teſtimonium Catharino. Opera quæ ip- 1. Cor. 12.

Ioan.5. se feci, illa testimoniũ perhibẽt de me. Et ideo ad hęc ipsá remitto lectorẽ, vt aliquã do dicat mihi, illã nõ propter tuã loquelã credo, sed vidi, & scio. Multa profecto sũt quæ scripsit piè, succulenter, & hac quidẽ tẽpestate maxime opportune ac necessario, quæ pręter singularẽ doctrinã, habẽt quoque historiã nostrorũ temporũ, vnde & prudentiã liceat adipisci. Verũ, quæ ad nomẽ Christianũ (vt audiui) pertulit, multo etiã laudabiliora sunt, vt ex parte possit cũ Apostolo gloriari & dicere. Invigiliis multis, in itineribus sæpe in periculis

2. Cor. 12. latronum, periculis ex genere, periculis in ciuitate, periculis in solitudine, periculis in falsis fratribus, in labore & erumna ãnos fermẽ 30. cũ inimicis crucis Christi decertãs animo & corpore, pro electis Dei, vt et ipsi salutẽ cõsequantur. Hæc lubens scripsi non quidem rogatus. Non enim ex eorum numero ille est, qui egeat commendatitiis literis, ac testimoniis emendicatis sed ego ipse rogãdo potius obtinui, vt in fronte suorum operum posse præfari aliquid ad lectorem. Videor enim mihi, dum adeo de re Christiana bene meritum collaudo, nonnullam mihi

de ſubſtantiam glorię huius partem capere abſque illius detrimento, quanqué nec veré eius gloria eſt, cum nec qui plantat ſit aliquid, neque qui rigat, ſed qui dedit incrementum, Deus optimus & clementiſſimus Pater. Ipſi ergo laus, honor, & gloria ſempiterna. Vale pie lector, et de multis alienis laboribus mete paratum tibi fructum ad vitam. 1. Cor. 3.

AD LECTOREM.

NON Pigeat te, amice Lector, hunc percurrere Indicem, qui breui compendio multarum tibi rerum memorabilium narrationem ad memoriam reuocabit, de magna diuersorum ingeniorũ varietate & iudicio, super Actis & scriptis Martini Lutheri, aliorúmque Authorũ qui nostris scripsere temporibus, vbi A primam, B: secundam paginã indicabit.

A

Capi-

Con-

Duplicia

Epiſtola

F

Ioan.

Liber

Minotaurus

Nugæ

Q.

Sedi-

Vui-

AD VNIVERSOS PIOS & Catholicos, Sacrarum Historiarum studiosos, Conradus Brunus Iureconsultus.

Quanta ex Historiis vtilitas.

INTER ea, quibus ad comparandam nobis Historiarum cognitionem inuitamur, præcipuum est, quòd ex Historia, tanquam vitæ magistra, certas actionum humanarum formas & exempla, tum varia consilia, depromimus: Quibus instructi, & quæ honesta & vtilia sunt sequi, & quæ turpia & noxia, deuitare possumus. Nam si scitum est, quod in Comœdia Senex ad Adolescentem ait, Periculum ex aliis facere tibi, quod ex vsu siet: Et si istuc est sapere (vt in Adelphis inquit Seruus) non quod ante pedes modo est videre, sed etiam illa, quæ futura sunt prospicere: hanc certe sapientiam omnium maxime ex Historiis nobis comparabimus. Historia siquidem exempla nobis exhibet & velut ob oculos ponit, honestorum & prauorum cõsiliorum, tum quæ ex prauis mala, & quæ ex honestis consiliis bona fuerint consequuta, demonstrat: In quæ nos tanquam in speculum inspicientes, ex aliis nobis exemplum sumimus, & longe ante prospicimus, quæ consilia nobis amplectenda sint, quæ fugienda: & quomodo quæ honesta sunt & vtilia, consequi: contrà, quæ turpia & noxia, aliorum moniti exemplis, vitare possimus.

Speculum rerum agendarum.

mus. Immo sunt, qui in Historiis ea tãtum ponẽda esse putẽt, quę aut fugiẽda sint aut sequẽda. Sed & eã cõmoditatẽ affert Historia, quod de variis retroactorũ temporũ casibus, Historiarũ sciẽtia prędit, certius de pręsentibus iudicare: immo, quæ euentura sunt, coniicere & prędicere possunt. Qua re tum id quoque asse-quuntur, vt nõ solũ imminẽtiũm periculorum tẽpestates ipsi declinare, & aliis etiã, quo ab his ipsis sibi caueant, pręmonere possint: sed etiam quasi Mantici quidã omnib⁹ admirationi sint, & pro Vatibus habeantur. Et ne id mirũ quidẽ, siquidẽ qui bene coniectat, eum optimũ Vatẽ prouerbio quoq; veteres appellarunt, vt Plutarchus & Cicero scribũt: nimirũ admonẽtes, futurorũ prędictionẽ, non è sortib⁹ auguriis & cõstellationib⁹ petendam esse, sed à prudentia. Siquidem qui prudẽs est, is ex præteritorum pręsentiumq; cõiecturis facilè, quid euenturũ sit, prospicere pòtest. Propter quod & Aristoteles recte prudẽtiam atq; sapientiam hominũ, celerẽ diuinationẽ appellauit. At Prudentiam omniũ maxime nobis ex Historiarũ cognitione cõparabimus. Etenim Historia nos docet, pręterita pręsentibus cõnectere, & ex his coniecturas sumere, & quid futurũ sit prospicere. Ipsa enim, velut ab alta specula, omnes hominũ actiones, rationes, cõsilia, & euẽtus, lõge retro actorũ tẽporum contẽplanda nobis demõstrat, & ex his quę gesta sunt, quid ex quolibet rerũ gerendarũ cõsilio euenire possit, coniicę-

Iulius Capitolinus in tribus Gordianis.

De futuris coniicere.

Cicero lib. 2. de diuinatione. Plutarchus in libello de responsis Pythiæ.

Arist. lib. Moralium Eudemiorum lib. 7.

Historia parit prudentiam.

re docet. Ex qua re & illud cõſequitur, vt qui ætate ſunt non admodũ prouecta, ſeniores etiã quãtumlibet rerum vſu expertos, tamẽ Hiſtoriarũ veterũ ignaros (quorũ ideo maior authoritas eſt, quia plura noſſe & vidiſſe credũtur, vt Fabius ex Homero refert) prudentia, quam ex Hiſtoriarum lectione adepti ſunt, vel ęquent, vel ſæpe etiam ſuperent: & quam illi prudentiam vix longa ætate, eam hij breui temporis ſpacio, ſed aſſiduo Hiſtoriarũ ſtudio cõſequãtur. Et (vt idem Fabius ait) quantũ ad rerũ cognitionẽ pertinet, vt etiam pręteritis ſęculis vixiſſe videantur. Etſi autem ad omnes cõmuniter ordines, ętates, ad omnis cõditionis & fortunæ homines, ſummos & infimos, priuatos & Magiſtratus publicos gerẽtes, quas modo enumeraui, pertineãt Hiſtoriarũ vtilitates: tamẽ maximus eſt, idemque optimus, fructus, quem rerum publicarum Principes, & qui publicis in Repub. muneribus funguntur, ex Hiſtoriarum cognitione capiunt: ad omnes ſiquidem pertinet, quicquid ab his vel bene agitur vel male. Bene quidẽ & prudenter, ſi cõſiliis vſi fuerint bonis: male & perperã, ſi malis. Ipſi ſiquidem vel ſummo omniũ bono prudẽtes ſunt, vel ſummo omniũ malo ſtulti & inſipiẽtes. At vero ex Hiſtoriis, tãquam officiorum omnium & prudẽtiæ inſtructiſſimo mundo, delectũ faciẽt, eorum quę dixi cõſiliorum tã bonorũ quã malorum: vt illa amplectãtur, hæc vero repudiẽt atq; auerſentur. Hiſtoria ſiquidẽ multiuaga variaq;

lib. 12. ca. 4. orat. inſti.

Pręcipuus fructus Hiſtoriarum in Magiſtratibus.

Mũdo. id eſt, ornatuũ arca aut repoſitorio.

acvberrima omnis generis exēplorum copia, innumeras ac diuersarum causarū & euētuum, cōsiliorumq; formas, in quibuscūq; negociis, tam sacris quàm prophanis: tā publicis quàm priuatis:tā pacis quàm belli, suppeditat. Veluti, si de sedāda plebis aduersus Magistrat⁹ seditione deliberādum sit, prudēs Irenarcha, id est, qui ad tollēdas discordias,& pacādos in Republica discordantium animos, pręficitur, multis ex Historiis sibi propositis cōsiliis id sibi deliget, quod bonum & fœlicē: contra vero repudiabit, quod malum & infaustum, euentum habuisse animaduerterit. In qua re & illud diligēter cauebit, vt quę prudentiores probauerint, ipse quoq; probet: quę negligēda declinandaq; esse putauerint, ipse quoque negligat & declinet. Quale fere de Romanis exēplis iudicium fert Cicero. Ex exēplis (inquiēs) Romanorum ea esse sequēda, quę popul⁹ Roman⁹ probat, nō quę cōdēnat. Sic cōsiliū Senat⁹ Romani, quo ad sedādā plebis seditionē, in mōte sacro desidētis, plebi Magistratū suū pmisit, omnib⁹ modis repudiabit prudens Irenarcha: Quia scilicet ex Historiis didicit, infœlicissimū huiusmodi cōsilij fuisse euētum. Quippe Tribunitia potestas, subsequētib⁹ tēporib⁹ omniū seditionū causam excitauit: quę spē quidę plebis tuēdę, cuius in auxilium cōparata fuerat, re autē dominationē sibi acquirens studium populi, tum aduersus Senatum, tum aduersus Tribunos ipsos variis modis agitauit. Nam præterquam, quod

Exemplorum copia ex Historiis.

Id est pacificator seu princeps pacis.

Malum consilium de adsmittēdis Tribunis plebis. L. Florus lib. 3. ca. 12.

Tribuni ipsi per se rerũ nouãdarũ studiosi fuerũt,& miri seditionũ cõcitandarũ artifices: ipse etiã populus ea intumescens potestate, Tribunos,quoties libuit,in Senatũ insurgere cõpulit,vt iam à multitudine regi magis, quam regere ipsi viderentur,vt inquit Liuius. Quæ res innumerarum prope seditionum causa fuit, ac proinde orta plebis aduersus Senatũ seditione, neglecto eo,quod tã infœliciter Romanis successit,consilio, quiduis potius sustinebit Magistratus,quam vt neglecta authoritatis suæ maiestate,de Imperio suo quicquã remittat,aut in plebẽ trãsferri patiatur: quin potius tale adhibebit remediũ, quo nõ in præsentia tantũ seditio cõprimatur,sed ne mox Respub.in grauiorẽ morbũ recidat, omnis simul causa grauioris mali præcidatur. Sic ad extirpandas alicubi subortas hęreses,recõciliandamq; in religione discordãtium pacẽ: Magistratus,tã Ecclesiastici quam sęculares, ea sibi ex Historiis cõsilia decerpẽt,quib⁹ extinctę olim hęreses,non quibus auctę atq; corroboratę fuerũt. Ac proinde neq; liberum permittẽt vnicuiq;,quod libeat credere.Quo cõsilio Iouianus Imperator,etiamsi Catholicus Princeps, & Valens hæreticus, vsi sunt.Ille quidẽ, vt hoc modo blandimentis & suasione verborũ, discordãtium contentiones abscinderet:Hic vero, vt pace vtcũq; inter colẽtes facta,Arrianorũ ipse interim hęresim cõfirmaret. Sic nec hęreticis Ecclesias dabunt, nec sacra peragere permittent:Quod Gratianũ & Valen-

Tit. Liuius lib. 3. ab vrb. cond.

Malum e stirpe de hæresi extirpanda.

Trip. lib. 3. cap. 4.

Trip. lib. 9. cap. 2.

& Valentinianum lege quoq; sanxisse, tradunt Historiæ. Sed nec colloquia inter Catholicos & hereticos instituēt, quod Principes quosdā Catholicos Augustini temporibus fecisse, ipse in Breuiculo suo, & sępe aliàs in Epistolis, testatur. Hęc (inquam) veterū cōsilia nostri Magistratꝰ, siue Ecclesiastici siue sęculares, in extirpādis hęresibus, & cōponenda inter discordātes pace, minime amplectētur. Nā etsi pia & Catholica Veterū Principū fuerit intentio, nēpe, vt his cōsiliis perturbatū hęresibus & schismatibus Ecclesiæ statū, ad concordiam & tranquillitatē reducerēt: tamē, quia huiusmodi cōsiliorū infœlicē fuisse euentū Historiarū exemplis docētur, minime imitāda erūt, sed omnibꝰ modis, quę iam male successerunt repudianda.

Consilia de Colloquiis cū hæreticis fugienda.

Contrà vero diligēda erūt, quę fœliciorē successum & euētum habuerunt. Cuiusmodi sunt, Vt Catholici Magistratus suborientibus hęresibus in tēpore occurrāt: Vt Ecclesiarū Prælati à Ro. Pontifice, de admonēdis conuertendisque hæreticis, & qui ab his ipsis decepti fuerint: tū interponēdis fundēdisque pro ipsis ad Deum precibus: tum dānandis & Anathemate feriendis his, qui pertinaciter in errore perseuerauerint, admoneātur: Vt Ecclesiarum Episcopi & Pręlati, quę ad hunc modū à Ro. Pontifice mādata fuerint, quęque iuxta paternas regulas ad eorū officiū pertinēt, in cōuertendis hęreticis, dānandisque & anathematizandis hæresibus, earumque authoribus, fautoribus, & defenso-

Consilium efficax contra exortas hæreses.

Executio contra hæreticos. ribus, fideliter exequantur. Vt Imperator cęteriq; Catholici Principes, à Romano Pōtifice, cęterisq; Episcopis & Prȩlatis, admoneātur, vt ipsi quoq; sanctā Dei Ecclesiā, aduersus hęreticorum insultum defendāt, & quę aduersus ipsos & eorū errores, Ecclesiastico iudicio decreta fuerint, exequutioni mādent, ac iniuriam Deo & Ecclesiæ eius per ipsos illatā, ipsi etiā gladio vindice persequātur. Deniq; vt Imperator, & Catholici Principes, ad hunc modum à Prælatis Ecclesiasticis admoniti, tum laicis à se quoq; legibus, tum publicis edictis propositis, hæc omnia re ipsa exequātur. Hæc (inquam) & similia cōsilia, quib⁹ ad vindicādas extirpandasq; hæreses, veteres Ecclesię Principes & Magistratus, tam Ecclesiastici quàm sęculares, vsi sunt: nostri quoque Principes & Magistratus, quoties vsu venit, quisque pro iniuncto sibi officio amplecti debent. Quia hęc ipsa fœlicem olim habuisse euentum, ex Historiis, tam sacris quam prophanis, edocentur. Sed nec illa con- *Exēpla Principum bonorum.* tēnenda Historiarum vtilitas est, quod & boni per eas ipsas virtutum suarum laudē adipiscuntur, & mali vitiorum reprȩhensionē patiuntur: & hoc quoque modo bonis, quę sequentur bonorum, & quæ fugiāt malorum, exēpla proponūtur. Quippe Augustum, Flauium Vespasianum, Titum, Cocceium Neruam, Diuum Traianum, D. Adrianum, Pium & Marcum Antoninos, Seuerum Afrum, Alexādrum Seuerum, Claudium, Aurelianum, Valerianum: tametsi

Idolatras,

Idolatras, tamen omnes salutares Reipub. Principes Constãtinum item Magnum, Marcianum, Theodosios, Valentinianos, Arcadium Honorium, Iustinianum, & reliquos eorum successores, pios & Catholicos Principes. Et contrà, Claudi m, Neronem, Caligulam, Domitianum, Maximinos, Antoninum Caracallum, Heliogabalum, Maximinos, Gallienos, Diocletianum, Idolatras, Cõstantium item, Valentem, Iulianum, Anastasium, & si qui sunt his similes alios, titulo quidem Christiani nominis insignitos: re autem ipsa Ecclesiæ Catholicæ crudelissimos persequutores. Quis (inquam) omnes hos tam bonos quam malos Principes, immo inter hos etiam monstra quædam & portenta nosset: nisi eorum ipsorum dicta & facta, Suetonius, Cornelius Tacitus, Dion Cassius, Aelius Spartianus, Iulius Capitolinus, Aelius Lampridius, Trebatius Pollio, Flauius, Vopiscus, Orosius, Eutropius, aliique Historici, in literas retulissent? ac omnibus, quotquot post fuerunt, & deinceps futuri sunt, Principibus imitandi fugiendique exempla reliquissent? Possem iam innumera prope consiliorum, tã bonorum quã malorum, exẽpla inferiorib⁹ Magistratib⁹, omnibusq; adeo qui publici in Repub. munerib⁹ funguntur, vel imitãda vel declinãda, ex Historiis proferre: Sed quæ vnusquisque sibi, quaten⁹ ex vsu esse putabit, paucis his à nobis cõmonefactus, vel deliget bona, vel mala repudiabit.

Exempla malorum.

Historici de gestis Principum.

Ex Cic. lib. 1. actionum in Verrem.

Fabius Quintilianus cognitionem Historiarũ Oratori necessariam esse affirmat, quod abundare debet exemplorum, tum veterum tũ nouorum, copia. Veterum quidẽ ea fortasse ratione, quia antiquitas ipsa plurimum solet & authoritatis habere ab probandum, & iucunditatis ad audiendum, vt inquit Cicero Sed vtrarũque, quia tam veteres quàm nouę, plurimum tã ad probandum, quàm ad docendum valent: maxime in his rebus, quæ ad disciplinam publicã moresque, & ad rerum publicarum administrationem pertinent. In exemplis enim nõ modo res ipsas gestas, sed ipsarum etiam actionũ consilia, vnde exempla nata sunt, spectamus. Ego vero hunc exemplorum vsum non Oratori tãtum, sed omnibus etiam, qui de Repub. siue cõstituenda, siue prudenter gubernanda, tum de singulorum etiam Rempub. administrantium muneribus recte administrandis, certa præcepta tradunt, vtilissimum esse puto: ac de me certe illud affirmare ausim, me non alia re magis in his, quæ à me hactenus scripta sunt, vtcunq; soluendis, quam exemplorũ copia esse adiutũ. His enim ipsis, non solum quæ demonstranda à me suscepta sunt, probasse mihi videor: sed etiam quæ demonstrata sunt, in certam consiliorum, præceptorum, officiorumq; formam redegisse. Id autem quàm fœliciter præstiterim, eorũ esto iudicium & censura, qui Legationes meas (in quibus plus minus Quadringẽtis exemplis ex variis Hebræorum, Græcorum, & Latinorũ,

Quomodo promiscue vtendũ est exẽplis.

Libri D. Bruni De Legationibus.

tam

tam sacris quàm prophanis Historiis deprõptis, & singulis ad suum apposite, vt puto, collatis locis vsus sum) aliasq; lucubrationes meas, præser tim iis, quæ nuper de Hæreticis æditæ sunt, legerunt. Iam vero ex omnibus Historiis omniũ maxime eas deligendas esse censeo, quas esse verissimas iudicabimus. Etsi enim prima lex Historiæ sit, vt nihil falsi dicat, nihil veri dicere nõ audeat, & ut nulla sit in ea gratiæ suspitio: tamen eam legem non æque in omnibus Historiis ab omnibus obseruatam esse scimus, Vt Flauius Vopiscus, ipse quoq; non contemnendus Historicus, non vereatur dicere, neminem scriptorum, quantum ad Historiã pertinet, non aliquid esse mentium, Nam & in T. Liuio quædam esse, quædam in Salustio, quædam in Cornelio Tacito, quædam in Trogo: quorum fides manifestis testimoniis labefactari possit. Maxime vero Græcorum Historiis non integram vbique fidẽ habendam esse, veteres Latini existimauerunt. Quemadmodum in Satyra dicitur.

Lex Historiæ præcipua est, scribere vera.

Et quicquid Græcia mendax Audet in Historia.

Mendaces Græcorum Historiæ.

Iuue. 10.

Quin tanta etiam eos in scribendis Historiis fingendi libertate vsos fuisse creditum est, vt recte dixerit Fabius, Græcis Historicis plærũque Poëticæ similem esse licentiam. Sed & in cæteris rebus vniuersæ Græcorum genti parum fidei tribuit antiquitas. Veruntamen (inquit Cicero) hoc dico de toto genere Græcorũ, tribuo illis literas, do multarum artium disciplinã: non adimo sermonis leporem, ingeniorum acumẽ,

Cicero in oratione pro L. Flacco.

dicendi copiam:denique,si qua alia sibi sumũt, non repugno:testimoniorum religionem & fidem nunquam ista natio coluit. Porro inter omnes Historias iure ac merito primum sibi locum vendicat,quæ in veteri & nouo Testaméto continetur,quia scilicet verissima est: Quippe sancto Spiritu inspiratore & duce,& scripta, & tot sæculis,non sine miraculo,ab omni falsitatis nota integra & incorrupta conseruata. Post hanc,maiorem mihi fidem habere videntur,siue sacræ,siue prophanæ, quæ ab his scriptæ sunt,qui quæ narrant vel præsentes ipsi spectarũt:aut ex eorũ,qui presentes fuerũt,vel ore, vel scriptis acceperũt. Quales fere sunt inter veteres Ecclesiasticas,quã de persequutione Vandalorum scripsit Victor·Epistolæ item Historiales Basilij magni, Augustini & Hieronymi, & quædam Originis,Tertuliani, & Irenæi scripta. Et inter prophanas quædam Suetonij,quædam Cornelij Taciti,quædam Vellei Paterculi, & aliorum:In quibus ea narrantur,quæ authores ipsi, partim præsentes viderunt & audiuerunt,partim gesserunt,partim ex eorum relatione vel scriptis,qui & ipsi rerum,quæ narrantur, actionibus atque tractatibus interfuerunt,acceperunt.In his siquidem & similibus Historiis, res certa & bona fide,& sine verborum vel fuco vel delectu,narrari & exponi videmus.

Differẽtia inter Oratorem & Historicũ. Tito Liuio illud in Historia laudi datur, quod in Concionibus, supra quam narrari possit, eloquens fuerit:sed quæ laus in Orato-

rem

rem magis, quam Historicum conuenit. Oratoris siquidem est eloquentiæ studere: Historici vero, nullo verborum quæsito & affectato ornatu veritati. Orator dicendo suis etiam verbis causæ, quam orandam suscepit, inseruire potest. Historicus rem, vt gesta est, & verbis ad rem proprie pertinentibus narrare: quæ vero dicta scriptaue sunt, quantum fieri potest, iisdem etiam verbis referre debet. Hanc legem diligentissime quique Historici probati obseruarunt, veritatis magis in scribendis Historiis, quam eloquentiæ studiosi: qui non veriti sunt aliorum quantumlibet etiam barbara scripta, sed res tamen, vt dictæ & gestæ fuerint, exprimentia, suis Historiis inserere. Sic Trebellius Pollio, cum Versus quidam Græci boni, in Latinam linguã translati essent non bene: nihilominus tamen Historiæ suæ etiam non bene translatos inseruit, hac subiuncta causa. Hos ego (inquit) Versus, à quodam Grammatico translatos, ita posui, vt fidem seruarem: non quo melius non potuerint transferri, sed vt fidelitas Historica seruaretur, quam ego præ cæteris custodiendam putaui: qui id quod ad eloquentiam pertinet, nihil curo. Et Flauius Vopiscus, idem ipse non paruæ inter Historicos authoritatis & fidei, eius quam dixi Historicorum legis memor, omnes, quarum copiam habere potuit, epistolas ad materiam subiectam pertinentes, Historiæ suæ inserens, inter cætera ait, Extat epistola, quam ego, vt soleo fidei causa,

Historici veritatis magis, quã eloq entiæ stud osi.

Trebellius.

Vopiscus.

immo vt alios annalium ſcriptorum feciſſe video, inſerendam putaui &c. Atque in hoc ſane genere mihi plurimum excellere videtur Reuerendus, & idem in omni honeſtarum artium atque diſciplinarum genere haud vulgariter doctus, maxime vero Hiſtoriarum omniũ, tam ſacrarum quam prophanarum, veterum & recentiorum, egregie peritus, D. Io. Cochlæus: qui hiſce noſtris temporibus duas Eccleſiaſticas Hiſtorias, alteram de Huſſiticis, alteram de Lutheranis rebus ſcripſit, eius quam dixi Hiſtoricorum legis obſeruantiſſimus. Nam prærerquam, quod homo Germanus eſt, &, vt toti iam orbi notum eſt, integerrimæ & ſanctiſſimæ tum fidei tum vitæ, quæ res ei merito eiuſque ſcriptis ſummam fidem conciliare debet: in priori illa Huſſitica nihil aliud narrat, quàm quod certiſſima fide vel publicorum monumentorum, vel aliarum eius temporis authenticarum, & fide dignarum ſcripturarum, comprobetur. Quę vero in poſteriore de Lutheranis rebus ſcripſit, eo maiorẽ fidem habebunt: quia nihil eorum, quæ à Luthero & eius complicibus vel acta vel dicta ſunt, hunc noſtrum authorem latere potuit: quippe Luthero non ſolum contemporaneum, ſed multo etiam tẽpore vicinum (Nam, ſecundum Iurеperitorum regulam, Vicinus vicini acta ſcire præſumitur) Noſter ſiquidem author Dreſdæ, Lutherus Vuittenbergæ ad Albim fluuium, altero ab altero paucis admodum miliaribus oppido diſtante, egerunt. Sed & eo in

Ioan. Cochlaus.

Duæ Hiſtoriæ eius bonæ fidei.

describendis quæ in tota hac causa acta sunt diligentior fuit hic noster Historicus: ac tanto etiam maior illi fides habēda. Quia totam causam istam Ecclesiæ Catholicæ esse sciuit, quæ est omnis veritatis firmamentum, quam & aduersus truculentissimum hunc Ecclesiæ hostem Lutherum, aliaque ab eo nata teterrima monstra. defēdendam propugnandamque suscepit, & ob id cum iisdem perpetuo, iam inde ab initio natæ tam funestæ factionis, certamine conflixit, & multa etiam, velut fortissimus pugil, verbi Dei gladio potenter atque euicit prostrauit.

Vtilitas harū Historiarum

Postremo, vtilitatem harum Historiarum, cum ex multis aliis, tum ex eo maxime metimur quia in his propositis duorum Hæresiarcharum exemplis, Ioanne Hus & Martino Luthero, velut in speculo contemplamur, quæ sit natura, & quæ causæ hæresum: qui hæreticorum mores, quæ ex his blasphemiæ, sacrilegia, calumniæ, & iniustæ persequutiones, crudelitates & immanitates, quas variis modis in Catholicos exercent & innumera alia id genus mala & incommoda enascantur: Et quod omnium periculosissimum est, quàm breui tempore in quantos auctus excrescant hæresum zizaniæ, si suborientes nō statim supprimantur, atque radicitus euellantur. Horum (inquam) omnium exempla in his duabus Historiis nobis proponuntur, quibus ad veterum collatis Historias, haud obscure cognoscem⁹, primū quā nūquā nō sibi similes sint hæretici, id est quā omnes, qui vnquā fuerunt, & qui

Multa ex hæresibus mala nascuntur.

futuri ſunt, impiis, & in Deum & Sanctos eius blaſphemi ſint: Dei & hominum contemptores ſacrilegi, crudeles, mendaces, fraudulenti, fœdi fragi, pacis & tranquillitatis publicæ perturba tores, rerum denique publicarum corruptores & euerſores. Deinde quæ in ſedandis extirpan diſque hæreſibus conſilia olim vel fœlicem vel minus proſperum ſucceſſum habuerint, ea ſimi libus emergentibus hęreſum & ſchiſmatum cau ſis & negotiis, ſimilem ſemper euentum ſortiri. Magna certe hæc & nunquam negligenda, quę in his Hiſtoriis noſtris ad rerum publicarum ad miniſtratores redit, vtilitas. Etenim his exemplis admoniti diſcunt, vt quæ maioribus noſtris fœliciter ſucceſſerint, conſilia amplectātur: quę infœliciter, multa animi prouiſione fugiendo relinquant.

Concluſio ad lectores.

Hæc habui, Pii & Catholici, & Hiſtoriarum Eccleſiaſticarum ſtudioſi Lectores, quibus vobis duas has D. Cochlæi noſtri, viri, ſæculorum memoria digni, Hiſtorias commendarē. Quas vbi diligenter legeritis, & eum, quem vobis ex earum ipſarum lectione fructum promiſi, perceperitis: tum & veſtris commodis recte inſeruitum, & Authoris & meis quoque votis ſatisfactum eſſe, ex animo gaudebo. Valete. Landshutæ in Bauaris.

PRAEFATIO

IN ACTA HISTORIAMQVE LVTHERI.

OPERAE Precium videtur literis, ad posteros commemorare vtcunq; præsens hoc Ecclesiæ dissidium, quod Martinus Lutherus suis cum complicibus, tum scribendo tum prædicando, longe lateq; in orbe Christiano excitauit, maxime vero in Germania. Tale est enim ac tantũ, tamque diuturnum hoc malum, vt vel maximo grauissimoq; bello æquiparari, immo longe grauius perniciosiusque existimari queat. Nullum profecto bellum orbi Christiano aut plura aut maiora intulit mala quam dissidium istud. Vt enim animarum, quæ sensibus nostris non apparent, pericula interitusque omittamus (licet ea damna omnium sint maxima, & nullis lachrymis satis deflenda: quandoquidem animæ, natura sua immortales, & per Baptismi gratiam ad æternam vitam consecratæ, per infœlix hoc dissidium, extra Ecclesiæ gremium & vnitatem pereuntes, in æternam mortem perpetuis adducuntur suppliciis) Tantas omnium rerum, omniumque ordinũ turbationes, in Christianitate dedit schisma istud, quantas sane hæresis nulla dedit vnquam. Nulla quidẽ hæresis aut latius aut violentius per orbem vagata atque grassata est, quàm Arriana: Quæ potentissimos Principes, Imperatores Romanos, Constantium, Iulianumque & Valentem, atque etiam fortissimarum gentium Vandalorum, Ostrogotorũ, & Visigothorum, Reges bellicosos, Gensericum, Trasimundum, Hunericum, Alaricum, Theodoricum, Totilam &c. habuit defensores ac propugnatores. Verum tamen secta illa longe pauciores habuit in doctrina sua reprobos, & à fide Catholica dissonos articulos, quàm habet hæc secta Lutheri. Quæ vsque adeo dissonat ab Ecclesiæ Catholicæ fide & doctrina, vt non solum turbet sanam sanctorum patrũ doctrinam, piosque ritus & antiquas Cæremonias: Verum etiam cuncta Ecclesiæ Sacramẽta, aut in peius mutet, aut penitus aboleat. Præcipua Arrianorum contentio contra Catholicos erat de Filio Dei, quod non esset Homousius, hoc est, consub-

Quanta ex Luth. schismate perditio.

Arriana hæresis.

Secta Lut. peior quam Arrii.

stantialis Patris: Lutherus non solum de Homousio, tanquam de prophana voce, contra Ecclesiam contendit: verum etiam de septē Sacramētis, de summo Pontificatu, de Missa, de Purgatorio igne, de Cæremoniis, de Exequiis mortuorum, de quo autem non nouas aut male renouatas exuscitat lites? Et vltra doctrinæ dissonantiam, superaddit plurima in omnem statum Ecclesiasticum conuitia: eaque vt amarulenta, ita & plerunque calumniosa, adeoq; seditiosa, vt per ea concitauerit Laicos quamplurimos in publicos tumultus: eosque tam sæuos & cruentos, vt anno Domini M.D.XXV. intra tres menses in vna Germania occisa fuerint supra Centum Millia hominum. Quorum sane & corpora gladio Principum, & animas æternis suppliciis addudi auit ipsemet Lutherus licet illi supra modū Lutherani essent, & de Lutheri Euangelio sese iactitarent. Quāta vero fuerint per eos seditionū tumultus damna data in sacris tēplis ac Monasteriis, nemo satis vel explicare vel æstimare queat. Lutherus enim nouas euulgauerat Indulgētias pro cūctis hominibus, qui in hoc exponerent, atque in periculū offerrent & corpora, & honorē, substantiāque suā vt Episcopatus, Collegiaque & Monasteria funditus delerentur. Per quod sane factum mererētur & esse & vocari veri Christiani, ac dilecti filii Dei. Miseri igitur Agricolæ, pro sua simplicitate verbis eius credētes putabāt se optimū Deo præstare obsequium, si vel maxime ac barbarissime sæuirent in quoslibet Ecclesiasticos, præcipue vero in Monachos ac Moniales. Vnde factum est, vt in eiusmodi tū Ecclesiarum tū Monasteriorum direptionibus ac deuastationibus nulla ab ipsis Lutheranis habita sit superis, aut Reliquiis sanctorum, ne ipsi quidem Christo in Sacramēto Eucharistiæ veneratio nulla locis, vasisque ac vestibus consecratis religio: nulla sacerdotibus Dei sacrisque virginibus reuerentia. Quanto quisque immanius furebat tanto magis videbatur Euangelicus, Deoque maius dicebatur præstare obsequium.

Tumultus rusticorum.

Damna templis & Monasteriis data.

Furor & impietas rusticorum.

Neque tamen satis fuit Luthero, tanto in Ecclesiasticos odio atque furore excandiusse per conuitia calumniasque Laicos. In seculares quoque Principes stylum suum, velut gladium ancipitem, nouaculamque bis acutam strinxit. Non solum propter Edictum Vuormaciense in quo eius doctrina, velut seditiosa & hæretica, immo velut generalis omniū hæresum sentina, à Cæsare nostro, cōmuni Principum Statuumque sacri Romani Imperii consensu, re-

Contra Principes conuitia Luth.

Edictum æditum Anno 1521.

iectla condemnataque fuit: Verumetiam propter dissipatam quondam Nobilium Lutheranorum coniurationem de qua ingens fuerat Luthero spes, ac res pro voto suo gerendæ fiducia. Multis igitur criminationibus improperiisque & calumniis per varia scripta sua incessit atque traduxit Principes vt per ea redderet illos popularibus turbis contēptibiles: crebro minitans eis illud Psalmi ille Effudit contemptum super Principes. Cunque ab vna parte graue immineret Germaniæ periculum à Turcis, ab alia parte nō lenius periculum à tumultuante & in seditionem concitata iā plebe, rusticorumque multitudine: Lutherus vt adaugeret vtrunque periculum, multa pro Turcis multa pro rusticis, contra Principes nostros in populos Germaniæ disseminauit. Palam enim dissuadebat Germanis vllam contra Turcas Principibus nostris opem ferre: Quando quidem Turca decies melior esset illis, quos contemptim & porcos & bestias vocabat ipsumque Cæsarem miserum dicebat saccum vermium Et rusticorum articulos adeo iustos & æquos esse affirmabat, vt omnem Principibus fauorem gratiāque eriperent, tam coram Deo quam coram hominibus: Certissimum itaque esse quod Deus velit profligare atque disperdere Principes. Verum vbi longe aliter cecidit sors, quam ipse sperabat, profligatis infœlicibus rusticis, nequissime applaudens Principibus, dirissima quæque in rusticos effutiuit. Nactus deinde quorundam Principum fauorem ac beneuolentiam, sectam suam nouis Ligis & confœderationibus longe fecit validiorem Catholicisque magis formidabilem: postea quam schisma istud non solum contra Ecclesiasticos sed etiam cōtra seculares inualuit. Nulla profecto gēs nulla Natio nullus hostis, nullū bellū, nullū schisma, nulla hæresis, nulla de cœlo ira aut plaga Dei vel plura vel maiora vnquam Germaniæ mala intulit, quā intulit multis iā annis, & quotidie adhuc inferre nō cessat, ista Lutheri factio: Quæ ab Indulgentiis quidem Papæ exordium sumpsit, dum quereretur ille, earum prætextu ingentem pecuniam è Germania exportari Verum centuplo aut potius millecuplo maiorē pecuniam in Germania disperdidit & consumpsit ipsa interim factio. Nam vt omnia illa damna quæ animabus corporibusque hominum & rebus Ecclesiarum ac Monasteriorum, tū sacris tum prophanis, inæstimabiliter illata sunt, obliuioni tradantur: Certe in arcibus Nobiliū rustico furore atque tumultu direptis ac dirutis, multo plus damni datum est, quam in pecuniis vllæ dederunt Romani Pontifi-

Psal 106. Textus noster ait. Effusa est contentio sup r Principes. Lu. scripta pro Turcis & pro Rusticis.

Mala Germaniæ ex factione Luth.

Arces dirutæ.

cis Indulgentiæ. Quandoquidem in vna Franconia, seu Francia Orietali, haud ita magna Germaniæ parte, deuastatas esse ferut CCCXII. arces: Quas sedato tumultu superstites rustici suo labore atque sumptu Dominis suis reparare coacti sunt. Quis ergo æstimet plene ac iuste, quatum damni per eiusmodi tumultus plebiu atque agricolarum, datu sit in aliis Germaniæ prouinciis, in Sueuia in Alsatia, in Turingia, in tractu adiacentibusque prouinciis Rheni: in Heluetiis, in terra Saltzeburgensi, &c? Quid essent ad tanta damna Triobolares ac spontaneæ redemptiones Indulgentiarum? Deinde si computentur in vnam summam (quod tamen nemo facere potest) omnes Cæsaris nostri Caroli V. & fratris eius Regis Ferdinandi, aliorumque Principum ac Statuu Imperii sumptus, quos propter hanc sectam supprimendam aut eliminandam, fecerunt illi Vuormaciæ, Nurenbergæ, Spiræ Augustæ, Ratispone, in publicis diuturnisque ac populosis Conuentibus & Comitiis Imperialibus: constabit profecto, eam pecuniam ibi propter hanc factionem consumptam, longe maiorem fuisse, qua fuerunt omnes Indulgentiarum pecuniæ, quæ intra CCC. annos è Germania Romam exportatæ fuerunt. Quis præterea computet, aut in certam summam redigat omnes illas pecunias, quæ inutiliter, immo noxie ac perniciose, dilapidatæ sunt toto hoc hæresum tempore, pro contentiosis libris, tum Lutheri complicumque eius, tum aliorum complurimorum partim Catholicorum, partim Zuinglianorum, & Anabaptistarum, quia maxima ex parte Teuthonice scripserunt omnes, quotquot Germanicæ linguæ periti fuerunt? Quantum insuper expensum est in sacrorum Bibliorum, tum veteris tum noui Testamenti, varias in Teuthonicum Translationes, tum Lutheri complicumque eius, tum Catholicorum, qui suis interpretationibus annotationes quoque, velut antidota quædam, in Lutheranas deprauationes, superaddere satagerut. Sed & in grandia Sermonum popularium (quos Homelias vocant) volumina, tum Lutheri, tum aduersariorum eius, non solum Teuthonice, verum etiam Latine excusa, multisque millibus exemplarium per Typographos euulgata, non modicum pecuniæ à Germanis erogatum, damnosisque mercibus expilatum est. Sed esto leuis sit omnis pecuniarum iactura. maximam profecto perniciem in vita & conuersatione humano generi attulit doctrina Luthericæ factionis, qua inter populos Christianos salutum

Maximi sumptus in Dietis Imperialibus.

Pecuniæ pro libris contentiosis & noxiis.

Quanta damna in moribus

lutum est vinculum pacis & charitatis corrupta morum discipli na, sublata religio, extinctus timor & cultus Dei, exibilata obedientia: introducta peccandi licentia ac malitiosa libertas, deprauata & in omne vitium prona reddita iuuentus, carnali concupiscentiæ omne amotum repagulum, ablatus à sexu muliebri an tiquus pudor, à populo erga Deum Diuosque deuotio, à quolibet statu hominum bonorum operum pristina sedulitas. Non tam de uote ac diligenter persoluunt nunc horas Canonicas, Missasque celebrant sacerdotes, quàm fecerunt antea. Nõ tam stricte ac stre nuè obseruant modo suas regulas Monachi ac Moniales, quam obseruauerunt prius. Non tam largas habent amplius manus ad ornandum & augendum cultum Dei Principes & Optimates, quam habuerunt antea & ipsi & maiores eorum. Non est ea ãplius in populo, vel frequentia in Ecclesiis ad audienda sacra, vel reuerentia erga consecratos ministros Dei, vel benignitas erga pauperes, præsertim scholares fratresque mendicantes vel honestas, morumque & verborum grauitas in publico, multo minus in priuato, quæ fuit antea. Tam impudica vero & effrenis reddi ta est vtriusque sexus iuuentus, atque etiam adolescentia & pueritia: tũ per conuitia calumniasque Lutheri in omnes fere sta tus & subditorum rectores, tam seculares quam Ecclesiasticos, tum per falsam & impudicam interpretationem huius diuinæ be nedictionis, Crescite & multiplicamini: vt ludibrio sit & pro bro habeatur vel studium vel votum castitatis, & suspecta sit omnis virginitas & continentia. Sunt itaque qui affirment, Lutherum a spiritu immundo sub Incubi specie prognatum esse. Cu ius rei afferunt testem, religiosam quandam anum, Ipsiæ habi tantem, quæ matrem Lutheri, olim Islebii in publico balneo famulantem, nouerit, ac de adolescente, quem Incubum fuisse putat audiuerit, à quo illa impregnata fuerit antequam cognita esset à viro suo, Ioanne Luthero. Nos isti affirmationi, quamuis in lite ras relata sit, fidem nostram non obstringimus Sed lectori ipsius potius verba suggerimus, quæ Germanice de seipso scripsit hoc sensu. Oportet me aduersariorum meorum misereri, meamque natiuitatem commemorare. Est nobilis (inquit) ac famigeratus Comitatus in Episcopatu Halberstatensi, & principatu Saxoniæ situs, qui vocatur Mansfelt, & norunt patrem meum, & me personaliter omnes fere Gratiosi Domini mei, Comites, Guntherus, Ernestus, Hoierus, Gebhardus, & Albertus. Natus sum

Quanta negligent. a honorũ operum.

Impudentia Iuuentutis.

Lutheri parẽtes.

Lut. in declarat. sermo. de Eucharistia.

Islebii, educatus in Mansfelt, literis eruditus Magdeburgi & Isennachi. Erfordiæ Magister ac Augustini nus factus, & nunc Doctor Vuittenbergæ, & Bohemiæ in tota vita mea nunquam propinquior fui, quam Dresdæ constitutus. Hæc i. e de se ipso. Nos autem non multum interesse putamus, vndecunque secundum carnem procreatus sit, siue Luder, siue Luter, siue Lutherus cuius ma'a mens, malus animus; Diabolicæ suggestioni subiectus, tot malorum vel occasio vel causa existit. Certe Cæsar ipse in Edicto Vuormaciensi pessima quæque de eo suspicatur, neque veretur de eo ista scribere verba, post longum scelerum eius enumeratorum Catalogum. Et scribit (inquit) nihil ferme aliud nisi quod ad seditionem, schisma, bellum, cædes, rapinas, incēdia, atque ad defectionem vniuersalem Christianæ fidei, tendit atque subseruit. Et vt innumeræ eius nequitiæ breuitatis gratia omittantur, Vnicus iste, non homo sed malus inimicus, sub specie hominis, in habitu monachali, plurimo um hæreticorum iam olim damnatas hæreses, longoque tempore absconditas & sepultas in vnam sentinam collegit, atque aliquas ipse de nouo excogitauit. Hæc Imperator noster Vuormaciæ, Qui mox deinde bello Mediolanensi implicitus fuit. Et dum procul à Germania abesset, secta Lutheri per homines factiosos, rerumque nouarum cupidos, non solum longe lateque per omnes fere prouincias Germaniæ disseminata, verum etiam ad exteras Nationes propagata, maxime vero ad regiones Aquilonares, Daniæ, Suetiæ, Prussiæ, Liuoniæ, magnisque potentium Principum Ciuitatumque confœderationibus roborata, ita excreuit, vt nemo fuerit, vel ad contemnenda Potentissimi Cæsaris nostri mandata, superbior atque ferocior Luthero, vel ad lacessendum conuitiis & iniuriis quoslibet Principes pronior atque minacior.

Verba Cæsaris in Edicto de Luthero.

Vires sectæ Luth.

FINIS.

ACTA ET SCRIPTA MARTINI LVTHERI, AB ANNO DOMINI M.D.XVII. vsque ad annum XLVI. Per Ioannem Cochlæum Chronicè ad posteros denarrata.

ANNO DOMINI M. D. XVII.

MARTINVS Lutherus, natus Islebij anno domini 1483 * in Saxonia, sub Comitibus à Mãsfeldia, parẽtes habuit plebeios, ex familia Luderorum, parentem Ioannem, matrem Margaritam: Nomen Martini sortitus in baptismo, antiquo & patrio more, quod X. die Nouembris: quæ festum diui Martini præcesserat, natus esset noctu. Quamuis verò multis annis antiqua consuetudine dictus fuerit cognomine Luder: quo & ipse in literis suis, etiam ad præcellentem Theologum D. Ioan. Eckium vsus est: maluit tamen postea dici Luther, quam Luder: ex eo forsitan, quod Luder apud Germanos parum honestum videtur esse vocabulum. Transcursa igitur domi post infantiam ætate puerili, cũ esset cura parentum primis literarum elementis vtcunque in schola oppidi illius imbutus,

Hier. Cardanus 1483 22. Octob. hora 10. post meridiem.

Cognomen Lutheri.

Studia Luthe. in scholis

missus est inde Magdeburgũ, vbi vno permansit anno. Inde Isenacum, Turingiæ oppidum, concedens, vbi gratiorem nactus præceptorem, Quatuor mansit annis. Erfordiam postea profectus, claram & amplam Turingiæ vrbẽ, vbi celebris erat Academia, in philosophiæ studio Magisterij gradum, anno ætatis suæ vicesimo adeptus est, & quidem inter primos, vt ingenio studióque multos coæqualium antecellebat. Iuris deinde studium aggressus, cũ

Monachatus Luth.

esset in campo, fulminis ictu territus & prostratus, vt vulgo dicitur, aut interitu sodalis sui contristatus, huius mundi contemptu ingressus est repente, multis admirantibus, monasterium fratrum sancti Augustini, qui vulgo heremitæ dicũtur, factáque ibi legitima, post annum probationis, ordinis illius professione, strenue in studiis & exercitiis spiritualibus militauit ibi Deo annis quatuor. Tametsi visus est fratribus, nonnihil singularitatis habere, siue ex occulto aliquo cum dæmone commer-

Commercium Luthe. occultum cum dæmonio.

cio, siue ex morbo Comitiali: tum propter alia quædam indicia: tum pręcipue, quod semel in Choro, cum in missa legeretur Euangelium, de eiecto à surdo & muto dæmonio, repẽte cõciderit, vociferans, Non sum, Non sum. Multorum itaque est opinio, eum occulta vsum esse familiaritate dæmonij cuiuspiam, quandoquidem & ipsemet talia de se aliquãdo scripserit, quæ lectori suspicionem de huiusmodi cõmercio nefariáque societate ingerere possint.

Ait

Ait enim in quodam ad populum habito sermone, se bene cognoscere diabolū, & ab eo se vicissim bene cognitum esse, seque plus quàm vnū frustū salis cū eo comedisse. Et proprium deinceps ædidit Germanicè librū, de Angulari (vt vocat) missa, vbi diaboli contra missam disputationem, secum habitam noctu, commemorat. Sunt & alia non pauca hac de re argumenta, quod etiam corporaliter visus quibusdam fuerit cum eo cōuersari. Anno autem domini 1508. translatus est ex Erfordia Vuittenbergam in alium eiusdem instituti conuētum, vbi publicè prælegit Dialecticē Physicenque Aristotelis: Nam recens erecta ibi erat, ab Electore Saxoniæ Duce Friderico, Academia seu publica studiorum Vniuersitas. Vbi autē post Triennium orta esset inter fratres ordinis sui discordia, eò quod septem Conuentus à Vicario per Germaniam generali in quibusdā dissentirent, ille à Conuentibus illis delectus in litis Procuratorem, Romam profectus est, eò quod esset acer ingenio, & ad contradicendum audax ac vehemens. Ea autem lite inter partes transactionibus, nescio quibus, composita & finita, ille Vuittenbergam reuersus, in Theologia factus est cōsueta celebritate Doctor, siue iussu & procuratione Ducis Saxoniæ Friderici, Electoris Principis, siue sumptibus cuiusdam matronæ, Vicarij fraude pecuniis interuersis. Quandoquidem illa certā pecuniæ summam, pro alterius fratris ad Docto-

Discordia inter fratres Aug.

Pecunia pro aula Doctorali fraude interuersa.

ratũ promouẽdi ſubſidio, deputauerat Nurenbergæ. Vnde factum eſt, vt frater ille, fraude intellecta, & pecunia illa ſibi prærepta, prę dolore & indignatione aufugerit occulte: at nemo adhuc hodie ſciat, quonã peruenerit. Lutherus autẽ Doctoratus titulo decoratus, & ordinarię in Theologia lectioni præfectus, cũ eſſet acerrimus diſputator, & vanæ gloriæ cupidus, non ſolũ Vuittẽbergæ inter Doctos præfulgere voluit: Sed & Heidelbergã profectus, ingenij & eruditionis famã diſputãdo quæſiuit, dũ noua themata proponeret. Accidit deinde, anno domini M. D. XVII. vt Leo Papa X. nouas diuulgaret per orbẽ indulgẽtias, occaſione nouæ ſtructuræ templi ſancti Petri Romæ, quam anteceſſor eius Iulius Papa II. ſumptuoſiſsima inceperat magnificẽtia, morte autẽ præuẽtus, tãtæ magnificẽtię opus perficere nõ potuit. Extruxerat quidẽ tẽplũ illud (vt multa alia) religioſo apparatu, & opere ſatis ſumptuoſo & magnifico Cõſtãtinus, Imperator potẽtiſsimus (quẽ nos magnũ, antiqui Maximũ dixerũt) diuerſa ingẽtium columnarum (quales ætate noſtra nõ fiũt) ſerie ſuffultum atque conſpicuum: Quod tẽporis (vt fit) diuturnitate labefactũ, cũ in pleriſque partibus ſuis dehiſcere ac ruinam minitari videretur, Iulius Papa II. vir magnanimus, illud non tã reparare in vetuſtate collapſis partibus, & ſarta tecta reficere (quod vtinã maluiſſet) ſtuduit, ſed in maximã potius ſtupẽdámque molem à nouo erigere cœpit: Vt eſt videre

Acer in diſputando Lutherus.

Iulius Papa II.

videre adhuc hodie in iactis ab eo fundamẽts,& excelsis absidibus testudinibusque & colũnis,altissimarũ turriũ instar,sublimatis & in aëra eductis.Ea nimirũ cõsyderatione, vt quẽadmodũ ecclesia Romana potestate ac dignitate cunctis per orbẽ ecclesiis,propter verbum Christi & principatũ Petri, supereminet atque præfulget:Ita & tẽplũ Petri,magnitudine structuræ & operis magnificentia, cęteris omnibus anteferretur,magisque conspicuum foret.

At Leo Papa X vir liberalis, atque ad erogãdas(ne dicam profundendas) quàm ad corrogandas ac quæritandas pecunias multo pronior:cum esset tantæ structuræ sumptibus impar, & suis opibus tantarum impẽsarum opus ad complementum perducere non posset, vt pio subsidio multorum adiutrices manus acquireret, diuulgauit indulgentias: sicut & ante eum sæpius factum fuerat. Erat autem eo tẽpore inter Germaniæ Prælatos Ecclesiasticos, eminentissimus & dignitatis apice & Nataliũ splendore, Reuerendissimus Pater & illustrissimus Princeps Albertus, Archiepiscopus Moguntinus & Magdeburgensis, sanctæ Romanæ Ecclesię Presbyter Cardinalis:Primas Germaniæ,& sacri Romani Imperij Princeps Elector:Marchio Brandeburgensis &c. Hunc igitur speciali cõmissione præfecit Leo Papa X. Indulgentiarum per Germaniam publicandarũ negocio.Is autẽ,etsi multorũ cõsilio & sententia assumptus fuerat ad id negocij, fratres õt

Leo Papa X.

Albertus Archiepiscopus Marchio Brandeburgensis.

Augustiniani indulgentiarum prædicatores.

dinis ſancti Auguſtini Heremitarũ: qui & antea perſtrenuã ea in re operã, nõ ſolũ prædicãdo ad populos: ſed etiã ſcribẽdo & euulgando libros (quales ſunt, verbi gratia, Cœli fodina & eius ſupplemẽtum) Sedi Apoſtolicæ nauauerãt. Niſi Ioãnes Tetzellius, frater ordinis prædicatorum, magis idoneus quibuſdã viſus fuiſſet, eò quod recẽs eſſet tunc ſermonum eius de indulgentiis memoria, quibus amplam per indulgentias pecuniã acquiſiuerat fratribus ſanctæ Mariæ, Militaris ordinis Teuthonicorum dominorum in Liuonia, qui à Moſcouitis & aliis viciniis hoſtib⁹ premebãtur. Id vero quàm ægerrime tulerũt fratres Auguſtiniani, in primis Ioannes Staupitius, vir genere nobilis, facundia & eruditione clarus, Generalis eorum per Germaniam Vicarius: & Martinus Lutherus, Theologiæ Doctor, Ordinarius Vuittenbergenſis, velut præcipui duo gregis ſui Arietes, fama & authoritate celebres, & præ aliis conſpicui. Erat Staupitius non ſolum genere nobilis, & ea ratione Saxoniæ Ducib⁹ (quibus eius cognatio ſubdita erat) cæteris charior & familiaritate notior: ſed etiam ingenio verſatilis, & corporis forma atque ſtatura conſpicuus, Quin etiam in rebus agendis aſtutus & practicus, qui fauore & gratia multum valebat apud illuſtriſsimum Principem Electorẽ, Saxoniæ Ducem, Fridericum. Qui præmultis pollebat Principibus aliis, authoritate, opibus, potentia, liberalitate, ac magnificentia.

Ioã. Tetzel.

Io. Staupitius.

Dux Saxoniæ Fridericus Elector.

Quippe

Quippe recēs īſtituerat magnis ſumptib⁹ Academiā Vuittēbergēſem, ad cuius īcremētū larga fundauit ſtipēdia,& amplis ſalariis accerſebat vndiq; Doctos & īgenioſos homines,quos fama notos habebat.Erexit itē nouum Canonicorū Collegium,in quo Ionā præpoſitum, Carolſtadium Archidiaconū fecit:ipſum verò tēplum,vocauit eccleſiā omnium ſanctorum.In quod ſane permulta vndiquaque cōgregauit ſanctorum oſſa,venerabiléſque omnis generis reliquias,auro,argēto , & gēmis precioſiſsime exornatas, quas & magnifico apparatu ſtatis dieb⁹publice populis oſtēdi curauit:ita vt ſummo pōtifici per quam religioſa & pia viſa fuerit eius liberalitas & magnificētia,Qui & facile cōcedebat petēti quæcunque priuilegia, prerogatiuas & īmunitates,tum pro noua Vniuerſitate ſcholæ,tum pro nouo Canonicorū Collegio. Huic igitur Principi familiarius inſinuauit ſe Staupitius,inſtillās eius pectori frequētes īdulgētiarum abuſus,& Queſtorum atque cōmiſſariorū ſcādala, quod illi per auaritiā veniarū & gratiarū pretextu , expilarēt Germaniā,& quererēt que ſua ſunt, nō que Ieſu Chriſti. Lutherus verò ardētioris nature,magiſque iniuriarū īpatiēs,arrepto calamo,mox ad ſupra dictū Germanie Primatē Albertū ſcripſit indignabūd⁹ epiſtolā.In qua ſane,mox poſt captatā prefatione beneuolētiā,in hec prorupit verba. Circūferūtur(inquit)īdulgētie papales,ſubtuo preclariſsimo titulo,ad fabricā S.Petri.In qui-

Staupitius ex inuidia indulgētiis detrahit.

Querela Lutheri contra indulgētias.

b⁹nō adeo accuſo prædicatorū exclamationes, quas nō audiui, ſed doleo falſiſsimas intelligẽtias populi ex illis cōceptas, quas vulgo nudiq; iactāt videlicet, quod credūt īfœlices animę, ſi literas īdulgẽtiarū redemerint, ſe ſecuras eſſe de ſalute ſua. Itẽ, Quod animę de Purgatorio ſtatī euolent, vbi contributionem in ciſtam coniecerint. Et poſt pauca. Idcirco tacere hæc amplius non potui. Non enim fit homo per nullū munus Epiſcopi ſecurus de ſalute, cum nec per gratiā Dei infuſam fiat ſecurus. Sed ſemper in timore & tremore iubet nos operari ſalutē noſtrā Apoſtolus. Et iuſtus (inquit Petrus) vix ſaluabitur. Deniq; tam arcta eſt via quæ ducit ad vitam, vt dominus per prophetas Amos & Zachariam, ſaluandos appellet Torres, raptos de incendio. Et vbique dominus difficultatem ſalutis denūciat. Cur ergo per illas falſas veniarū fabulas & promiſſiones, prædicatores earum faciunt populum ſecurum & ſine timore? Cum indulgentiæ prorſus nihil boni conferāt animabus ad ſalutem aut ſanctitatem, ſed tantummodo pœnam externam, olim Canonice imponi ſolitam, auferant. Hæc & id genus plura ibi Lutherus, Ex Vuittenberga, in Vigilia oīm ſanctorum, Anno Domini M. D. XVII. Quæ idcirco referimus, vt intelligat Lector, eam epiſtolam non tam ex animi ſentẽtia, quā ex liuido inuidię affectu à Luthero ſcriptā eſſe: Cum nulla aliorum doctrina, tam ſecurum de ſalute, & ad bona opera pigrum negligentémque

At lōge aliter de ſecuritate ſalutis docuit Luth. in Ca. Baby. aliiſq; ſcriptis ſuis.

Epiſtola ex liuore ſcripta.

quę reddiderit populum, quàm fecit noua doctrina Lutheri. Qui publice scripsit in Babylonico suo præludio, Tàm diuitem esse hominẽ Christianum, vt etiam si velit, non posit perdere salutem, nisi nolit credere: Nec vlla peccata eum damnare queant, eò quod per fidẽ in promissionem, quę baptizato facta sit, mox absorbeantur ac deleantur omnia peccata, modo credat aut cogitet se baptizatum esse. Ille tamen non cõtentus priuatã misisse epistolã, in publicũ quoq; emulgauit 95 (quãquã in prima scheda posueris 97) propositiones, quibus cõmunẽ & receptã de indulgentiis opinionẽ Ecclesię q; sentẽtiã impugnabat. Tetzellius autẽ, qui Frãcofordiæ ad Oderã fluuium (vbi illustrissimus Princeps Elector, IOACHIM, Marchio Brandeburgensis, nouã quoq; circa idem tẽpus erexerat studiorũ Vniuersitatem) degebat, vbi illas vidit propositiones, Cũ esset indulgentiarũ Prædicator famigeratus, & Cõmissarius Apostolicus, atq; etiã hæreticæ prauitatis inquisitor, ingenio ferox, & corpore robustus, indigne ferens Lutheri proteruã audaciã, vt par pari referret, Centũ & sex ædidit propositiones, quibus contrariã explicabat sententiã, Verbi gratia. Lutherus sic orsus est. Dominus & Magister noster Iesus Christus, dicendo. Pœnitentiã agite &c. omnẽ vitã fideliũ pœnitentiã esse voluit. Quod verbũ de Sacramentali pœnitentia Confessionis & Satisfactionis, quæ sacerdotũ ministerio celebratur, nõ potest intelligi, Non

Animositas Tetzellij.

Propositiones de indulgentijs.

tamen solam intendit interiorẽ:immo interior nulla est,nisi foris operetur varias carnis mortificationes &c. Contra hanc vero eius sententiam ita exorsus est Tetzellius. Dominus noster Iesus Christus, Sacramenta nouæ legis, ad quæ voluit cunctos obligari,post suam passionem & ascensionem,voluit etiã cunctos docere ante suam passionem,per aptissimam suam prædicationem. Quisquis ergo dicit, Christũ, dum prædicauit, Pœnitẽtiam agite,sic docuisse pœnitentiam interiorem & exteriorem carnis mortificationem, vt non etiam docere vel cointelligere voluerit pœnitentiæ Sacramentum, eiusque partes Confessionem & Satisfactionẽ,tanquàm obligatorias,errat:Immo nihil nũc iuuat, si interior pœna etiam operetur exteriorem mortificationẽ, nisi adsit facto vel voto Confessio & Satisfactio &c. Hac itaque diuersæ & contrariæ sententiæ propositionum æditione, visa est iam publicæ contestata inter hos duos Antagonistas esse lis turbulentę cõtentionis, quæ mox anno sequenti in apertum efflagrauit incendium: Quo pax & vnitas Ecclesiæ, maximo cum scandalo infirmorum, & animarum detrimẽto,turbata ac dissoluta fuit. Cõfidebat ingenio & eruditioni suæ Lutherus atq; etiã potentię & gratiæ sui Protectoris Ducis Friderici Electoris,& vafris Staupitij sui cõsilijs ac practicis: Cui cedere indignũ putabat Tetzellius,qui celebris erat fama Prædicationum, suffultus & sedis Apostolicę cõmissione atque

Lis de indulgentiis inter Luth & Tetzellium.

atq; autoritate, atq; etiã Inquisitionis officio.

Acta & scripta Lutheri, Anno. M.D.XVIII.

LVtherus igitur, suorũ fretus cõsilio, Latinũ ædidit librum, cui hũc præfixit titulum. Resolutiones disputationũ de Indulgẽtiarũ virtute &c. In quo quidẽ lib. 95. Cõclusiones iuxta nouã opinionẽ suã declarabat, non sane, vt Papã aut aduersarios suos sibi reconciliaret, aut placabiles redderet, quos acerrime eo ipso in libro plærũque impugnabat: sed vt Lectorẽ in partẽ raperet suã, mirã simulans erga Romanũ Pontificẽ humilitatẽ, subiectionẽq; ac reuerentiã. Vnde venabatur callide Lectoris & in se cõmiserationẽ, & in aduersarios odiũ. Fingebat enim se admodũ reluctãtẽ & inuitũ rapi ac protrahi in publicũ, improbitate illorũ. Dicebat ergo in præfatione ad Leonẽ X. Inuitus venio in publicũ, præsertim ego indoctus, stupidus ingenio, vacuus eruditione. Sed cogit necessitas, me anserẽ strepere inter olores. Itaq; quo & ipsos aduersarios mitigẽ, & desideria multorum expleã emitto ecce meas nugas. Et infra. Quare Beatissime Pater, prostratũ me pedibus tuæ B. offero, cum omnibus quæ sum & habeo: Viuifica, occide: voca, reuoca: approba, reproba, vt placuerit. Vocem tuam vocem Christi in te præsidentis & loquentis agnoscam: Si mortem merui, mori non recusabo.

Ficta humilitas Luth.

Fauor callide quæsitus. Hæc itaq; calliditate, dum quereretur, se iniuste premi ab aduersariis, & in publicũ cogi: breui maximũ sibi conciliauit fauorem, nõ modo apud simplicem populum: qui facile credit & ad omnẽ nouitatẽ aures libẽter arrigit patulas ac prurientes: verum etiam apud plærosq; graues & eruditos viros, qui verbis eius genuina simplicitate credentes, putabãt Monachũ nihil aliud quærere, quam veritatis patrociniũ cõtra Quæstores indulgentiarũ, qui magis pecuniarum quam animarum zelatores viderentur: sicut criminabatur eos Lutherus. *Protestatio Lutheri.* Atq; vt omnẽ hæreseos suspicionem à se reiiceret in aduersarios, adiunxit libro, post querulas ad Staupitiũ & ad Leonem Papam epistolas, solennẽ quandam protestationem, in qua deferebat non solum sacris literis, verũ etiam sacris Canonibus decretalibusq; Pontificiis & Ecclesiasticis patribus, sed & superiorum suorum iudicium in omnibus volebat habere saluum. *Poëtæ fauentes Luthero.* Hinc illius miserta Poëtarum Rhetorumq; docta cohors, & in aduersarios eius odio accẽsa, impigre pro eo & lingua & calamo decertabat, causámque eius Laïcis commendabilem reddebat, ac variis cauillis & inuectiuis prælatos Ecclesiæ Theologosq; perstringebat: incusans eos auaritiæ, superbiæ, inuidiæ, barbariei & ignorãtiæ: Qui innocentem Lutherum non ob aliud persequerentur, quam ob doctrinam, quod videretur & esset doctior eis, & liberior ad dicendam veritatem, contra imposturas & præstigias hypocri-

pocritarum. Cunq; valerent non solum ingenio & acrimonia, verum etiam elegantia sermonis, siue loquendum siue scribēdum esset, facile traxerunt Laicorum animos in fauorem commiserationemq; Lutheri, tanquam is propter veritatem & iustitiam vexaretur ab Ecclesiasticis, inuidis, auaris, & indoctis: qui in ocio luxúque viuentes, superstitionum adinuentionibus à simplici plebe pecuniam emulgerent.

Tetzellio itaq;, qui antea quoq; per indulgentiarum frequentes prædicationes pecuniarū collector fuerat, per huiusmodi querimonias criminationesq; tum Lutheri, tum Poëtarū & Rhetorum, in dies magis ac magis decrescebat autoritas apud populum, minuebatur plebis ad indulgentias deuotio, inuisi reddebantur Quæstores & Cōmissarij, rarescebant manus largientium: Luthero autem contra augebatur authoritas, fauor, fides, existimatio, fama: quod tam liber acerq; videretur veritatis assertor, contra fraudes Quæstorum & fumos Bullarum, quas non gratis darent, sed pecuniis venderent indulgentiarum Commissarij. Interea Romæ ab Aduersariis procurabatur Citatio, qua per fiscalem Papæ vocabatur in ius Lutherus designatis ad eam causam iudicibus, Hieronymo de Genutiis, Episcopo Asculano, Auditore Cameræ, & Syluestro Prierate, Theologo, Magistro sacri Palatij. Lutherus vero cōquestus de insidiis, quod nusquā tuto cōsisteret & de iudicibus sibi suspectis, suámq; præterea

Lutherus Romam citatus.

Luth. in appellatione sua

obtendés paupertatem corporiſque imbecillitatem, per Ducẽ Saxoniæ Fridericum, Principem Electorem ſollicitauit, vt cauſa ad partes cõmitteretur. Commiſſa igitur fuit Thomæ de Vio Caietano, Cardinali S. Sixti, qui eo tẽpore erat in Germania Sedis Apoſtolicæ de latere Legatus. Quamuis verò & hic iudex Luthero vehementer diſpliceret, quod Thomiſta eſſet & ordinis prædicatorum: ne tamen omnino contumax & rebellis videretur, cõparuit corã illo Auguſtæ. Venit igitur Auguſtam Menſe Octobri, ſumptis quidẽ ſecum literis cõmendaticiis protectoris ſui, Ducis Saxoniæ Friderici Electoris, attamen ſine Cæſaris Maximiliani fide publica, ſeu ſaluo cõductu. Benigne itaque in Cardinalis Legati cõſpectum Colloquiumque admiſſus ac paterne admonit⁹, tria iuſſus eſt, ex mandato Papæ, pręſtare. Primum, vt ad cor rediret, erratuſque ſuos reuocaret. Secundum, vt promitteret in futurum ab eiſdem abſtinere. Tertium, vt ab omnibus contineret ſe, quibus Eccleſia perturbari poſſit. Ipſe verò, cum nullos vellet erratus agnoſcere, poſt multos auditos redditoſque ſermones inter colloquendum, periit tandem deliberandi tempus. Altero igitur die reuerſus, cum adeſſent quatuor viri ex ordine Procerum & Conſiliariorũ Cęſaris, vt omnẽ hęreſeos ſuſpitionẽ è mẽtibus illorũ tolleret, coram Legato perſonaliter proteſtationẽ ſuã in hæc verba ſcriptã ex ſcheda, quã ĩ manib⁹ tenebat, legit ac recitauit. Ego frater

Luth. in actis Auguſtenſi. Cardinalis Auguſtæ tria præcepit Luthero.

Proteſtatio Luth. coram Legato.

frater Martin⁹Luther Auguſtinian⁹,proteſtor me colere & ſequi ſanctã Romanã Eccleſiam in omnibus meis dictis & factis,præſentibus, præteritis,& futuris.Quod ſi quid cõtra vel aliter dictum fuit vel fuerit,pro non dicto haberi & habere volo. Legatus vero vir doctiſſimus,probe ſciens,illum non ſolum in ſuis reſolutionibus, verũetiã in proximo Colloquio multa protuliſſe de Indulgentijs & de poteſtate Papæ,aliter quàm ſentit Rom.Eccleſia: inſtetit rurſus,vt illa tria præſtaret,quæ ex mandato Papæ pridie audiuerat. Ille vero vlterius proteſtabatur,ſe nõ eſſe ſibi cõſcium,aliquid dixiſſe, quod ſit cõtra ſacrã ſcripturã,cõtra Eccleſiaſticos patres, contra Decretales Pontificum, aut cõtra rectã rationẽ. Attamen quia homo ſit qui errare poſſit, velit ſe ſubmittere iudicio & determinationi legitimæ ſanctæ Eccleſiæ,& omnibus meliusſentientib⁹.Nominatim verò, Doctoribus inſignium Vniuerſitatum Imperialiũ Baſilieñſis, Friburgẽſis & Louaniẽſis, Aut ſi nec id ſatis ſit,etiã Pariſienſis, quã dicebat ſtudiorũ parentẽ, & ab antiquo ſemper Chriſtianiſſimã, ac in Theologia florentiſſimã:Quamuis paulo poſt lõge aliter de ea & ſenſerit & ſcripſerit.Legato autẽ in priori ſentẽtia ſua perſiſtẽte,petijt ſcriptilẽ(vt ipſe loquitur)admitti reſpõſionem: Qua admiſſa,multa corraſit argumẽta cõtraExtrauagãtẽ Clemẽtis VI.de Indulgẽtiis,cõtra autoritatẽ Decretaliũ Ro. Põtificũ, cõtra merita ſanctorũ, cõtra Indulgẽtiarum Theſaurum,&

Proteſtatio Luth. coram Legato.

Diſſenſio inter Legatum & Lutherũ.

contra bonorum operum merita: de sola fide fastuose contendens. Ex quibus Legatus facile intelligebat, illum dare solúmodo verba, mentémq; habere ad errores & opiniones suas obstinatá. Idcirco dixit ei, nisi reuocet, censuris ex Papæ mandato sit illigandus. Audierat verò Lutherus, Legatum habere mandatũ capiendi ac incarcerandi & ipsum, & Vicarium suũ Staupitium. Hinc anxietate plenus: quia vetabatur in conspectum redire illius, nisi reuocaret, cœpit occulte per amicos sollicitare Cæsarianos pro impetrando saluo conductu. Quo impetrato, fretus consilio sui Staupitij, scripsit appellationem, à Legato ad Papam melius informandum prouocans, quam, vbi occulte abiisset Augusta, iussit affigi palam, ad concitãdam maiorem in populo, contra Papam & Legatũ eius, inuidiam odiumq; Laicorum. Cum tamẽ & præsens ad faciem, & absens per literas, multas diceret Legato & laudes & blanditias, quibus bonum virum nequiter lactabat ac ludebat. Etenim abiturus Augusta, scripsit ad eũ blandissime, & gratias agens pro exhibita in se clementia: & appellandi necessitatem expurgans, non solum quod amici ita iussissent: verum etiam quod sciret, Principi suo longe gratiorem fore Appellationem quàm Reuocationem. Addebat præterea, nõ videri sibi necessariam Appellationem, cum omnia submiserit iudicio Ecclesiæ, nec aliud quàm illius sẽtẽtiam expectet. Domum vero reuersus, adhuc multo

Dolosa blãditiæ Lutheri ad Legatum.

multo blandius rescripsit, commemorans & extollens illius clementiam, humanitatem, & sapientiam, quod qui vi agere potuisset, per Staupitium agere maluerit, qui talis ac tantus sit in oculis suis, vt nullus sit in mundo, cui lubētius auscultet & consentiat. Vbi & culpam agnoscebat nimiæ tum vehemētię tum irreuerentiæ suę in Papam, proinde petebat veniam, tanquam pure & ex animo dolens ac pœnitens. Quod & per omnes conciones se populo annunciaturū promittebat, operamque daturum, vt posthac alius sit aliterque loquatur quàm antea. Vnum enixe petebat, vt possit audire vocem sponsæ, quam certum est audire vocem sponsi.

Hæc & id genus multa honorifice scribebat ad ipsum Legatum. Ad alios vero longe aliter scripsit, non solum priuatim, sed & publice, virum illum grauissime accusans Tyrannidis: superbiæ, infidelitatis, ignorantiæ &c. Sic enim scripsit in Actis. Video (inquit) libellos ædi, & rumores varios spargi de actis, meis Augustensibus. Quanquàm vere nihil ibi egerim, quàm quod & tempus & sumptus perdidi. Nisi id satis abunde, fuerit operis, quod nouam audiui linguam Latinam: scilicet, quod veritatem docere, idem sit, quod Ecclesiam perturbare. Adulari uero, & Christum negare, id est, Ecclesiam pacificare, & exaltare. In appellatione sua secunda ait, illum nimio factionis suæ fratribus affectum, faciem iniquitatis assumpsisse, minasq; diras & *Criminationes Lutheri in Legatum.*

crudelissimas intentasse, atque ouem Christi, petentem humiliter doceri veritatem,&reduci ab errore,contempsisse. Item,in præfatione ad Galatas.Cardinalis (inquit) Caietanus passim se pro Rom.Ecclesia venditat in Germania,sub nomine illius Breuia Apostolica comminisci satis doctus. Denique in epistola sua secunda ad Leonem X.grauissime simul & calumniosissime illum accusans,ait.Notum esse arbitror tibi,quid mecum egerit Cardinalis S.Sixti, Legatus tuus,imprudens & infœlix,immò infidelis.In cuius manu,ob tui nominis reuerentiam cum me &omnia mea posuissem,non hoc egit, vt pacem statueret, quam vno verbulo potuisset facile statuere: Cum ego tum promitterem silentium,& finem causæ meæ facturum,si aduersariis idem mandaretur. At homo glorię,nō contētus eo pacto,cœpit aduersarios iustificare licentiam aperire,& mihi palinodiam mandare:id quod in mādatis prorsus non habuit. Hic sane,vbi causa in optimo loco erat,illius importuna Tyrannide venit in multo peiorem.Vnde quicquid post hæc secutū est, non Lutheri, sed Caietani tota culpa est, qui vt silerem & quiescerem, non est passus. Quod tum summis viribus poscebam: Quid enim facere amplius debui? Ergo vt Legati quoque victor videretur & maiorem inde famam fidemque & autoritatem sibi acquireret,scripsit in Actis suis, quod ille nullam syllabam ex sacris literis contra ipsum produxerit vnquàm, nec possit etiam si

Iactantia Luth. contra Legatum.

quam

quam maxime vellet Contra vero, vbi ſcripturas attuliſſet Luherus, Legatus de corde ſuo effinxerit gloſas,iuxta lõgã Ro.Curiæ conſuetudinem,Qua,relictis ſacris literis, & acceptis traditionibus verbiſque hominum,factum ſit,vt Eccleſia Chriſti non mẽſura tritici paſcatur,nec verbo Chriſti ſed nõ raro temeritate & voluntate alicuius indoctiſſimi adulatoris regatur,& eo profecerit noſtræ infœlicitatis magnitudo,vt ad reuocationẽ & abnegationem fidei Chriſtianæ & ſacratiſſimæ ſcripturæ incipiant compellere. Eiuſmodi querelis auxit Lutherus apud quàmplurimos ſibi quidẽ fauorem & exiſtimationem,aduerſariis vero odium & contẽptũ. Auſus itaque fuit,etiã Protectoris & Principis ſui autoritate,Vuittenbergam publico ſcripto citare quoſlibet hæreticæ prauitatis Inquiſitores,ſi quivideãtur ſibi deuorare ferrũ,petraſque dirumpere,vt veniant illuc cum ipſo diſputaturi,habituri non modo ſaluum conductum: ſed etiam liberũ hoſpitium ſumptuſque à Principe. Hæc & id genus multa iactitans, ſibique ſcripturarum peritiã præ omnibus arrogãs, plurimos in partẽ ſuam traxit:clamitans, non ſolũ ſcholaſticos Theologos,verum etiam Papam ipſum eiuſque Decretales vim facere ſcripturis, eaſque torquere,ac improprie & abuſiue intelligere. Exclamabat igitur aliquãdo in tales, qui aliter quàm ipſe vellet,ſcripturas interpretãtur, quod ſint Centuplo peiores Turcis: Quoniam verbum Dei,quod omnia ſanctificat, ſcelerate

Contra Inquiſitores.

Luth. in defenſione Sermonis de Indulgentiis.

Luth. in Actis Auguſt.

Duplicia verba Lutheri, Luth. in Actis August. in nihilum redigant. Simulabat quidem eo tempore blandioribus verbis modestiam, humilitatemque & obedientian, vt partem suã & auctiorem & commendatiorem redderet: Cor tamen eius semper erat in mordacitatem superbiamque & rebellionem erectum. Quod sane alicubi ipsemet palam fecit. Ait enim in Actis ad Lectorem. Posteriorem responsion em meam, etsi cum multa reuerentia dedi, ac vel & in arbitrium summi Pontificis reposui: No n tamen id me fecisse credas, quod de re ipsa dubitem, aut animi sententiam sim vnquam mutaturus, sed quia oportuit reuerentiam seruare ei, qui vice summi Pontificis, fungebatur. Dixerat autem in ea responsione, animam suam paratissimam cedere, mutare, reuocare omnia, vbi aliter intelligenda esse edocta fuerit: Quomodo autem doceri queat, qui animi sententiã mutaturus nunquam fuerat? qui non solum Legatum, summæ alioqui eruditionis virum, quem & Lutherus ipse insignibus dotibus, præsertim iudicii acrimonia donatum fateretur: *Luth. ad dialogũ Syluestri* sed & Pontificem Ro. Leonem X. repræhendebat, Qui Syluestrum Prieratem, sacri Palatii Magistrum, simul cum S. Thoma proteruissime contemnebat: calumnians vtrunque, quod nudis verbis incedant, sine scriptura, sine patribus, sine Canonibus, denique sine vllis rationibus. Mera igitur verba dabat, cum reuocaturum se promitteret.

Anno

Anno M. D. XIX.

Insolentia Luth. post obitum. Maximiliani Imp.

CÆterum currente iam ano Domini M. D. XIX. Posteq́uã rebus humanis subtractus est Maximilianus Cęsar: Princeps sane & armis & pietate insignis cœpit Lutherus indies magis ac magis insolescere. In aduersarios conuitiis ac criminationibus grauius inuehi. Summo Pontifici maiori contemptu rebellare: adeo quidem ferociter, vt etiam in epistola secunda ad Leonem X. iactitet, quod Carolus Miltitius, nuncius Apostolicus, post Caietanum multo & vario negocio cursans & recursans, nihilque omittens, quod ad reparandum causę statum, quem Caietanus temere & superbe turbauerat, pertineret, vix tandem etiam auxilio Illustrissimi, Principis Friderici Electoris effecerit, vt semel & iterum familiariter cũ ipso loqueretur. Mira profecto insolẽtia & superbia in Monacho nõdũ excucullato, Qui cũ reus ageretur apud summũ Pontificẽ, supremũ in terris Iudicem suum, propter reproba & hęretica dogmata, atque etiã propter turbatã Ecclesiæ pacẽ, læsamque Sedis Apostolicæ autoritatẽ omni iure sacrosanctã adeo, vt ipsemet Caietano priuatĩ scripserit, in hæc verba. Reuerendissime in Christo Pater, fateor, vt & alias fassus sum, me profecto nimis indiseretum, vt ipsi dicunt, vehementem & irreuerentem fuisse contra nomen Põtificis. Et quamuis admodũ vehementer ad eiusmodi

Repræhendit seipsum Luth.

irreuerentiam lacessitus fuerim, intelligo tamē nunc, quod decuisset me, modestius, humilius, ac reuerentius istā materiam tractare, & non sic respondere stulto, vt fierem ei similis. Quod mihi omnino synceriter dolet, veniamq́ue peto. Idem ipse tamen reus paulo post, nec absolutus nec procrastinatus, sed grauius accusatus, atque etiam per contumaciam in vrbe damnatus, tantæ fuit rebellionis & superbiæ, vt perduellionis aut hostis coniurati potius & Imperatoris, quā rei aut Monachi, personam sibi vendicaret, nō petens amplius veniam vllius delicti: sed cucullam suam Infulæ summi Pontificis æquiparans immò præferens, tumidissime iactaret, Nuncium Apostolicum: hominem nobilem, ex Inclyta Miltitiorum familia in terra Misnensi procreatum, multo labore cursitasse, ac vix tandem etiam Electoris Principis ope effecisse, vt semel ac iterū in familiare admissus fuerit colloquium propter turbatum à Caietano causæ statum. Quis vero Imperatorum, seu Græcorum seu Latinorum & Germanorum, vsque legitur tanto fastu à Colloquio repulisse Nuncios Apostolicos, quanto repulit (vt iactitat) Monachus iste cucullatus adhuc & reus, & qui nuper ante paucos dies, à Legato ad ipsum Dominum Apostolicum appellauerat? Iactitabat vlterius, in eo Colloquio se denuo cessisse nomini * Leonis X. quod fuerit paratus silere: acceptans etiam Iudicem vel Archiepiscopū Treuerensem, vel Episcopum Numbergensem, atque ita factum &

Carolus à Miltitz.

Luth. vbi supra.

* *Pontificis.*

&impetratum fuisse. Verum dum hęc spe bona agerentur, alterum & maiorem hostem Pontificis irruisse Eckium cum disputatione Lipsica quam instituerat contra D. Carolstadium, ac penitus hoc consilium pacis dissipasse. Tantus iã tum videbatur sibi Lutherus, vt grandis muneneris aut beneficii loco haberet, sibique acceptum referri velit, tanquàm donum aliquod amplissimum, si Pontifici & nunciis eius pacem daret & sileret. Cum vero D. Ioan. Eckius, vir planè doctissimus, cũ Andręa Carolstadio Lipsiæ ex pacto disputaturus, ad suas propositiones XII. illic disputandas, thema vnum de prærogatiua & potestate Romanæ Ecclesiæ (cuius improbissimus osor & viriligator erat Lutherus) adiecisset, Lutherus sibi per hoc iniuriám fieri arbitratus (mox enim pro hoste habet vnumquenque qui ab ipso dissentit) sese illi disputationi vltro immiscebat nec rogatus nec prouocatus. Erant eo tempore summi amici, quanti postea facti sunt inimici, Lutherus & Carolstadius: hic Archidiaconus Vuittenbergensis: ille Ordinarius Theologiæ prælector: Vterque sibi plurimum fidens, atque cunctis in mundo eruditiorem sese reputans, ex disputionibus famæ gloriam quęrebat: Eckio, Ordinario Theologiæ Professori Ingolstadiensi, qui Friburgi, Tubingæ, Ingolstadii, ac Viennæ, atque etiam Bononiæ celebre Disputatoris nomen cõsequutus fuerat, laudem illam ambo inuidentes & præripere cupientes. Disputandi autem occasio sum-

D. Ioannes EcKius.

Andreas Carolstadius.

pta fuit ex Obeliscis (hoc est, Annotationibus reprehensoriis) quibusdam, quos EcKius circa primas Lutheri de Indulgentiis propositiones apposuerat priuatim, ab amico quodã quid super iis sentiret rogatus. Eam iniuriam vindicaturus Carolstadius, scripsit in Eckium. Ille verò imperterritus ferocienti ferociter occurrit. Preludebatur itaque libellorum velitationibus, quærebatur concinnus pugnandi cãpus ac disputandi locus tandem ex conuentione placuit vtrique parti Lipsia (vrbs & mercatu & Vniuersitate insignis quidem, sed virtute ac integritate sui principis, nempe Illustriss. Saxoniæ Ducis Georgii, adhuc multo insignior) vbi ad certum Diem, vtriusque consensu prefixũ, disputaturi conuenirent. Quam uis id vehementer displiceret Episcopo Merseburgensi, vt loci Ordinario, atque Theologis Lipsensibus, qui maluissent talem disputationem prohiberi atque omitti.

Lipsica Disputatio.

Priusquam vero illuxisset dies ille, amica quedam contentio erat inter duo illa luminaria Vuittenbergæ, quam etiam libellis æditis contestabantur, in magnum sane EcKij contemptum: Dum Lutherus pro Carostadio congredi cuperet humilitatis gratia, tanquam Eckius dignus non foret, cum quo congrederetur tantæ dignitatis & eminentiæ, vir Archidiaconus Vuittenbergensis: Carolstadius vero illum sibi deposceret ad vindicãdum ab Obelissis eius Lutherum. Scribebat præterea Lectori Lutherus,

Lutheri disputatio & excusatio.

rus,Eckiũ Sedis Apostolicę cõsecratoré,scriptu ræ patrũque verbis vti,velut Anaxagoræ elemẽ tis:vt iuxta Apostolũ nõ ĩtelligat neque quid lo quitur,neque de quib⁹ affirmat. Carolstadiũ ve ro,victoré Eckiani erroris iã dudũ, vẽturũ esse nõ fugitiuũ militẽ,sed mortuũ illũ & à se postra tũ Leonẽ,cũ fiducia excepturũ.Se vero in hacre nõ timere seu Papã seu nomẽ Papæ,multo min⁹ pappos & puppas istas. Ad diẽ igitur præfixõ, qui erat xxvii.Iunii,magno apparatu Lipsiã ve nerũt.Vuittébergẽ́ses,nõ solũ multos comites: sed & libros subsidiarios secũ afferẽtes,quasi Li psiæ nõ essẽt libri,si quib⁹ opus foret.EcKius ve rò,cui nõ solũ a latronibus & raptoribus,verũ e tiã a Lutheranorũ in se frẽdẽtiũ gladiis & ĩsidiis metuẽdũ erat,vno tãtũ famulo comitatus Lip- siã venit,ignotus ad ignotos,multo prolixius i- ter emẽsus quã illi.Quippe distat a Lipsia Ingol stadiũ circiter Quinquaginta Miliaria Germa- nica:Vuittẽberga vero tãtũmodo septẽ.Excepti ergo sunt omnes & amice & honorifice,nõ solũ à Senatu & Vniuersitate vrbis,verũ etiã à Prĩci- pe & Domino vrbis, Saxonię Duce Georgio, Qui nõ modo Cõsiliarios suos,pro seruãda vtri que parti æquitate,adhibuit,sed & in Arce sua, nequis tumult⁹ oriretur, disputãtibus locũ cõ cessit,atque etiã personali præsentia sua disputa tionẽ honorauit:eos pro sua & grauitate & pru dẽtia benigne admonẽs, vt cauerẽt ab omni a- marulentia verborũ & scandalo infirmorũ,solã veritatem præ oculis habituri.

1.Tim.1.

Disputatio EcKij cum Carolstadio.

Primum igitur congresi sunt Eckius & Carolstadius, de libero Arbitrio hominis disputaturi: solenniter protestantes ambo, quod ab Ecclesia Catholica nusquam, ne ad latum quidem digitum, discedere velint, nec eruditorum iudicio præire, nec Vniuersitatũ autoritati præiudicare. At non inuenit ibi mortuum in Eckio Leonem Carolstadius, vt iactitauerat Lutherus, sed virum ingenio & alacritate longe magis viuidum, quam erat Carolstadius: memoriæ autem viuacitate & singulari bono, etiam Lutherum ipsum superabat, eruditione preterea & intellectus acumine neutri eorum cedens. Cum quo sane Carolstadius diebus aliquot decertãs, multo plus laboris quam laudis reportauit. Erat enim D. Eckio in omnibus lõge inferior. quod ægre ferens Lutherus, in festo Apostolorum Petri & Pauli, sermonem habuit ad populum in sacello Arcis. In quo sane, cum frequens haberet auditorium, palam & acriter perstrinxit, tum Papę autoritatem, tum clauium potestatem, nõ absque offendiculo multorum. Vnde factum est vt paulo post D. Eckius eum sermonem Lutheri (qui per Typographos quoque euulgatus est) reprehenderit publice, dum secunda die Iulij, in festo Visitationis Mariæ, concionaretur ad populum in Parochiali Ecclesia Diui Nicolai. Carolstadio autem ex disputatione iam fesso & exhausto, successit in certamen Lutherus, die Quarta Iulii vsque in diem XIIII. Longa tamen Consiliariis Principis Georgii cum Luthe-

ro-

ro differtaio fuit, priusquam disputationem cũ Eckio iniret. Diu enim reluctabatur, se certis submittere Iudicibus: magis enim appetebat iudicium vulgi & confusæ multitudinis, quam Doctorum in Vniuersitatibus. Cum autem nul lo prætextu honeste recusare posset, consensit tandem (sed inuitus & iratus) in Iudices Parisiẽ ses & Erphordienses facultatis Theologicæ. In hos sane, quod apud eos in literis educatus, plus notitiæ & fauoris haberet quam EcKius: a pud illos vero, quod offensos nuper* in causa Capnionis, atque in priuilegiis Cleri Gallicani, speraret approbaturos potius impugnatoris, quam propugnatoris Rom. Ecclesiæ partes: Ma luisset tamen Poëtas Theologorum irrisores, & plebem Cleriosorem, quam quoslibet Theologos causæ suæ Iudices habere.

*à Papa.

Videntes itaque Consilarii Ducis Georgii vultum eius iracundum, admonuerunt, vt nihil per iram, sed omnia modeste ageret, ne scãdalo fieret auditoribus. Tum ille ira victus, prorupit in apertam confessionem secreti sui pessimi, dicens, Non propter Deum hæc res cœpta est, neque propter Deum finietur. Illi autem, ne ludibrio fieret orbi proclamata illa disputatio, hoc verbum dissimulantes, mitigabant animum eius, vt iuxta promissum cum EcKio disputaret. Disputatum est itaque ab illis & acriter & copiose, primum de potestate & primatu Ro. Pontificis. Deinde de Purgatorio, de Indulgentiis, de Pœnitẽtia & de Absolutione sacerdotis. Sed

Disputatio EcKij cum Luthero.

Ex actis disputationis Lipsicæ. Lõge alia tunc erat Luthero & mens(nisi omnia simulauerit) & vox de rebus illis quã paulo post Nam & ipse protestationem,quam alii duo præmiserant,approbabat & amplectebatur, Et de Rom. Ecclesia longe reuerẽtius loquebatur quã postea : adeo,vt non solũ Latine, verum etiam Teuthonice sententiam suam declarans, diceret.Se non impugnare,nec Christiane à quoquam impugnari posse,primatum & obedientiam Rom.Ecclesię.Nec derogare se pontifici quicquid tribuitu rei.Cumque inter disputãdũ ex verbis suis suspectus haberetur,tanquàm fautor & patronus Bohemorum schismaticorum, Quemadmodũ D.EKcius palam ei obiiciebat Ipse mox interstrependo Teuthonice iratus dixit,hoc mentium esse.Deinde maturius respondendo,idipsum velut grauem cõtumeliam à se reiiciens,sic dixit.Nunquã mihi placuit, nec in æternum placebit,quodcũque schisma inique faciunt Bohemi :quod se autoritate propria separant à nostra vnitate,etiam si ius diuinũ pro eis staret,cum supremum ius diuinum sit charitas & vnitas spiritus. Petebat igitur ab Eckio, ne velit impingere tantam contumeliam , vt eũ Bohemum faceret,quia sibi semper inuisi fuissent:ideo , quia ab vnitate dissentiant. Denique cum de purgatorio quoque extranea & scandalosa diceret , quasi de eo nihil habeatur in scripturis: Vnde suspectus fiebat de Græcorum & pighardorum(qui purgatorium negant)hęresi Ad remouendam à se suspicionem illam , dixit

De Bohemis

De purgatorio.

xit publice. Ego, qui credo fortiter, immo ausim dicere, scio, purgatorium esse, facile persuadeor, in scripturis de eo fieri mentionem: Quemadmodum illud Matthęi inducit Gregorius in Dialogis. Non remititur neque in hoc sæculo, nec in futuro: Volens peccata quædam remitti in purgatorio. Admitto & illud Machab. 2. Sancta est & salubris cogitatio, pro defunctis exorare &c. Lassato tandē Luthero, Eckius intrepidus et infatigabilis Carolstadio rursus In arenam progredienti congressus est die XIIII. Iulii prouocatus ab illo eadē hora, qua cessauerat Lutherus. Vt homo peregrinus, à suis tū libris, tū amicis notis lōge positus in regione longinqua, si non possit argumentis vinci, saltem labore tādem et cauillorū fastidio delassatus, ex arena cederet, ac victi speciem præberet. Rursum igitur impetitus est de libero Arbitrio hominis. Cui paradoxum istud adiunxit aduersarius ille: Iustum in omni opere bono peccare. Sed paucorū dierum fuit ea disputatio. Mox enim cessatum est, die XV. Iulii, et eo tota causa Iudicibus commissa. Domum itaque redierunt Vuittenbergenses, egregie quidem honorati Lipsiæ cum aduenissent, sed longe minori cum glora quàm sperauerant, Vuittenbergam, redierunt. Non enim crediderant, tantum esse Eckiū, quātū experti sunt. Cū ergo parū fiduciæ haberēt ex viuę vocis disputatione ad libellos refugerūt, mox ædētes velut victricē censurā suam, antequam scirent, quid Iudices

Matth. 12.

2. Macha. 12

Finita disputatio die 15. Iulii.

Georgius Spalatinus.

ab vtraque parte electi iudicaturi essent: Quamuis Lipsiæ cautum fuisset, ne quid illius disputationis æderetur, antequam sciretur, quid visum foret Iudicibus. De Erphordiensibus quidem nihil in publico cõstat, quidnam cẽsuerint De Parisiensibus vero dubitare nõ licet, quin pro EcKii parte iudicauerint, qui paulo post, censuræ suæ, qua Lutheri 104. propositiones dãnauerunt, publica ædiderunt testimonia. Lutherus verò irarum & querelarum plenam ædidit epistolam ad Spalatinum suum, qui Friderici Ducis Electoris & a sacris & a secretis erat, ac pro illo multa secreto egerat. In qua sane scripsit complurima, à veritate longe aliena, sicut in respõsione sua EcKius demonstrauit. Eius initium ita habet. Historiã famosæ huius disputationis, quam Lipsiæ habuimus, Optime Spalatine cupis nosse. Ait eam disputationem fuisse perditionem temporis, non inquisitionem veritatis: Et quantum in EcKio fuit, nullum fere scopum fuisse tactum. Aut si tactus sit, nõ nisi notissimis & vulgo proculcatis argumentis certatum fuisse. Deinde in Lipsenses inuecturus, ait. Non mihi, sed sibi imputabunt, si tangantur & ipsi, quos par gloriæ studium, & inueterata iã diu inuidia coegit, pro EcKio contra nos machinari non bonas machinas. Cõfitebatur tamen optimæ illi Vniuersitati se nihil debere, quam omnem honorem & omne officium, dũtaxat inuidiam quorundam displicuisse sibi. Quãuis vero laudaret ibi Ducem Georgium, quod ue

Querelæ Lutheri de disputatione Lipsica.

re

te Principali dementia & munificentia nihil omiserit, quod ad fœlicissimum illius disputationis fructum facere possit: omnia cauens & monens, vt modeste & veritatis quęrendæ studio ageretur, multa tamen in Cōsiliariorū eius suggillationē queribundus adiunxit. Primo ruptū est, inquit, pactū, quo inter EcKium & nos conuenerat, vt libere disputaretur, & excepta per Notarios in publicum totius orbis iudicium æderentur. Illi autem statuerunt, ne excepta per Notarios æderentur, nisi Iudicibus nominatim & communiter electis oblata, accepissent sentētiam, Quasi orbis & cuiusque optimi viri iudicium parum sit. Alteram machinam fuisse ait, Cum Carolstadius libros secum attulisset, illos statuisse pro Eckii voluntate, libros domi relinquendos esse, ac solius memorię & linguæ viribus ac libertate disputādū. Cum vero sibi obiiceretur, quod conuentioni non pareat, nec fœdus seruet, disputationem ædens ante decretum iudicium, ita respondit. Quasi vero vllum pactum nobis vnquam seruauerint ipsi: Addens, se conuenisse, ne disputatio euulgaretur, quæ manu Notariorum excepta fuit: Verum ne præterea scriberet, se non pepigisse. Ducem tamen Georgium rursus laudans ait, illum prudentissime ambos verberantem dixisse, Siue hoc sit iure diuino siue humano, Rom. Pontifex est & manet summus Pontifex: Ita vere dixisse & non leuiter, inutilem illam disputationem ipsorum, insigni hac modestia taxasse. Lutherus igitur,

Accusat Lutherus D. EcKium.

qui pro summo bono habebat multitudinis applausum, cum Lipsiæ populo minus plausibilem fuisse disputationem suã sentiret, omnem iram in Eckium: qui uellut victor, aut certe Luthero par, Carolstadió que maior, in ore omnium uersabatur, effudit, innumeris illum diuerberans conuitiis, per multos uariosque libellos, & epistolas. Ausus eum etiam ad Leonem X. grauissime palam accusare: tanquã Eckii mendaciis, simulationibus & technis, omnia ubique fuerint turbata & exulcerata. Hic est (inquit) ille hostis tuus, mi Leo, seu potius Curiæ tuæ, qui onus supra uires suscipiens, dum gloriã suam furiose captat, ignominiã Romanam in totum orbem reuelat. Huius unius exemplo discere possumus (inquit) non esse hostem adulatore nocentiorem. Quid enim sit a adulatione promouit, nisi malum, quod nullus Regum promouere potuisset? Fœtet enim hodie nomen Romanæ Curiæ in orbe, & languet Papalis autoritas, famosa inscitia male audit. Quorun nullum audiremus, si Eckius Caroli Miltitii & meum de pace consilium non turbasset. Scripsit de disputatione illa epistolam quãdam Hieronymus Emser: uir apprime & disertus & eruditus: ad Pragensis Ecclesię Administratoré, D. Ioan. Zackium, cum audisset, Bohemos uane gloriari, quod partes eorum defendisset Lutherus. In qua sane epistola, quam modestissime ac æquissime rei gestæ ueritatem prosequutus, citra omnem Lutheri iniuriam

Epistola Emseri ad Administratorem. Pragensem.

riam

riam atque detractionem, asseruit, illum non defendisse partes Bohemorum, sed palam contra dixisse: EcKium vero fortissimum Theologum acriter defendisse propositiones suas. Lutherus autem, siue quod nactus interim fuerat ex Bohemia libros Ioannis Huss, cui impensius fauebat siue ignominiam suam reputans, quod EcKius diceretur fortissimus Theologus, scripsit mox petulantissime Venationem quandam in Capricornũ Emseri (Hoc enim insigne pro armis à maioribus suis habebat Emser) Tot sane conuitiis exuberantem, tot scommatis mordacem, tot calumniis acerbam, vt Emser magis obrutus quàm inuasus videretur. Qui tamen paulo ante honorifice susceperat illum conuiuio Dresdæ. Hac sane cautela vtebatur Lutherus, vt aduersarios suos mox fragosa conuitiorum ingeminatione ac strepitu absterrere, & omnibus ridẽdos præbere studeret. Sic enim ait ad Leonem X. In hoc ipsum tanto spiritu sum tumultuatus vt eos, quos mihi longissime impares esse videbam, magnitudine & impetu tam verborum quã animi compescerem. At stratagemate hoc suo fortem Capricornũ illum, neq; in fugam, neque in latebras coëgit: Quin venatorem istum robustum, Nymbrotum Saxonicũ, ita repulit ac repercussit ille, tum multis aliis ei grauiter obiectis, tũ illo grauissime, quod Lipsię inter Cõsiliarios Ducis Georgii constitutus, audierat ex ore Lutheri, Rem istam non esse propter Deum cœptam, nec propter Deum finiendam.

Venatio Lut. in Capricornũ Emseri.

Luth. in 2. epistola ad Leonem X.

Sceleratum dictum Luth. Quo sane ictu fama Lutheri apud bonos grauiter sauciata fuit: præsertim, cum ad eum ictum Lutherus tam diu taceret, nihil reclamans, nemussitans quidem, sed callide dissimulans rea conscientia, per menses xx. Quamuis interea uarium ei esset, cum Emsero æditis libellis certamen. *Victus ab Emsero Lutherus.* Nulli enim aduersariorum sæpius quam illi respondit. Tandem vbi sæpius propter verbum illud ab amicis compellaretur, vt tam grauem suspicionis notam à se reiiceret, scripsit Teuthonice quendam libellum, quo mendacii arguere conabatur Emserum, sed meris fucis & nugis, nullo argumento solido, inani exclamationum Rhetoricarum tinnitu. Mox itaque conuincit nugas eius Emser certis testibus, ludificationemque futilem ipsius Chirographo ad Tetzellium, aliisque grauiter obiectis repressit & Monachum quamlibet uerbosum ibi prosus obmutescere coëgit. Peracta autem disputatione, Carolus Miltitius, vt pacis componendæ laudem ex patria sua Romam apportaret, iterũ tentauit ad silentium redigere Lutherum. Is enim de hoc ita gloriatus est ad Leonem x. Nihil (inquit) hac disputatione promouentibus nobis, nisi maiorem confusionem Romanæ causæ, iam tertio Carolus Miltitius patres Ordinis Capitulo congregatos adit: consilium petit componendæ causæ, quæ iam disturbatissima & periculosissima esset. *Iactantantia Lutheri de Carolo à Miltitz, secũ tractante de pace.* Mittuntur hinc ad me, cum uiribus in me (Deo propicio) non sit spes grassandi, aliquot celebriores ex illis, qui petunt

vt saltem tuæ Beatitudinis personam honorem & literis humilitatis excusem innocentiam & tuam & meam : Esse adhuc rem non in extremo desperationis loco, si Leo X. pro sua innata bonitate manum admoueret. Et post pauca. Leges pacis summo Pontifici rebellis Monachus præscribere ausus, subiunxit. Porro Palinodiam vt canam, Beatissime Pater, non est quod vllus presumat, nisi malit adhuc maiore turbine causam inuoluere. Deinde leges interpretandi, verbi Dei non patior, cum oporteat verbum Dei esse non alligatum, quod libertatem docet omnium aliorum. His duobus saluis, nihil est quod non facere & pati possim, ac libentissime velim: Contentiones odi, neminem prouocabo, sed prouocari rursus nolo, prouocatus autem, Christo magistro, elinguis non ero. Interea Principes Electores Francofordię ad Mœnum, cõgregati, defuncto Maximiliano Cæsare, in locum eius fœliciter elegerunt nepotem ipsius, multorum regnorum acprouinciarũ Principem potentissimum, Carolũ. V. In Hispaniarũ regnis tunc procul degentem. Ad quem sane, cum iuuenis admodum esset, circumueniendũ, & in partes Lutheri trahendum, multæ quærebantur vario prætextu occasiones: adeo, vt Lutherani certissimũ sibi persuaderẽt, Carolũ totũ fore Lutheranũ. Iactabãtur merita Ducis Saxonię, Friderici Electoris: Spargebãtur criminationes in Ro. Pontificem eiusque Legatũ

Electio Caroli V. Imp.

quod cupientes eligi Regem Franciæ, & clam & palam detraxerint Carolo: Ædebantur conuitia libellique famosi in Papam, in quosdam Episcopos & Theologos. Tum Lutherus ipse suorum consilio fretus, scripsit ad eundem Carolum epistolam simulata humilitate, odiosisque In aduersarios querelis accurate depictam: Addens etiam oblationem, seu protectionem, haud minus & fictam & calumniatricem: vt sibi gratiam: Papę ac Theologis odium tum Cæsaris tum Aulicorum eius, atque a deo totius populi conciliaret, æditis in lucem huiusmodi libellis. Ait igitur in epistola illa, post captatam blanditiis beneuoletiam. AE diti sunt à me nonnulli libelli, quibus multorum & magnorum mihi conflaui inuidiam & indignationem, vbi duplici debui præsidio tutus esse. Primum, quod inuitus in publicum veni, nec nisi aliorum vi & insidiis proditus, scripsi quicquid scripsi: nihil vnquàm maioribus votis expetens, quàm vt in angulo meo laterem. Deinde quod testor mea conscientia, ac optimorum virorum iudicio, non nisi Euangelicam veritatem studui euulgare, aduersus superstitiosas humanæ traditionis opiniones. Propter quam tertius iam finitur fer me anus, ex quo patior sine fine iras, contumelias, pericula, & quicquid possunt mali excogitare. Frustra veniā peto, frustra silētiū offero, frustra pacis cōditiones propono, frustra erudiri meliora postulo. Vnū est, quod in me paratur,

Epistola Luth. ad Carolum. V. Aug.

Ficta humilitas Luth.

tátũ vt extinguar cum vniuerſo Euãgelio: Cum autem omnia fruſtra tentarim, viſum eſt tandẽ, exẽplo S. Athanaſii, Imperatoriã Maieſtatẽ inuocare, ſi forte Dominus dignetur per eam ſuæ cauſę adeſſe. Et in proteſtatione ſua, Sed ne hoc quidẽ promoui (inquit) quod me ſæpe numero & multiphariam obtulerim (vt filius ſupplex & obediẽs Sãctæ Eccleſiæ Catholicæ, qualis, Deo Opt. Max. adiutore, mori volo) taciturũ, ſi per meos aduerſarios liceat, omnium Vniuerſitatũ nõ ſuſpectarum cognitionem & ſententiam paſſurum, coram non ſuſpectis Iudicibus, ſacris & prophanis, ſub fide publica, idonea & ſufficienti, conductu libero, & libenter & humiliter cõpariturum, eorumque cognitionem & ſententiam accepturum. Multæ id genus querimoniæ ſpargebãtur in vulgus, nõ ſolum à Luthero ipſo, ſed etiã à cõplicibus eius, maxime à Poëtis & Rhetoribus plæriſque, qui Theologis & Monachis oppido infeſti erant, non ſolum propter Lutherũ: ſed etiam propter Ioãnem Capnionẽ & Eraſmũ Roterodamum: viros ſane eruditiſſimos, & de literis lĩguiſque magnifice meritos quibus, nõnihil cauſę et cõtentionis erat cũ illis Sed & Iurecõſulti nõ pauci ac Aulici, qui opib⁹ autoritate & gratia pollebãt, pro Luthero cõtra Eccleſiaſticos multa, non tam ſcriptis libris quam epiſtolis & ſermone, tum clam ad aures Principum, tum palam ad populum agebant, ac gliſcens Laicorum in Clericos odium, ſuis detractionibus callide adaugebant. Maxi-

Fautores Lutheri.

cas in Ro. Pontifices. Multa insuper commemo rabat, quæ illi contra Ro. Imperatores aliosque Principes egissent, quod sererent ex bellis bella & vbique disseminarent inter Reges & Principes discordias, per quas ipsi suam augerent potentiam: Regibus bellico apparatu sumptuque exhaustis, depauperatis, & ad extrema redactis Atque vt Cæsarem adhuc iuuenem magis in Ro. Pontificem omnemque Clerum persequendum animaret, multis ex scriptura sacra rationibus & argumentis probare satagebat, Cæsaris gladium in omnes, non modo Laicos sed & Clericos, liberam habere absque vllo impedimento potestatem Non enim esse nisi fictitiam inter Laicos Clericosque differentiam, præter quam in officio, cum per Baptismum omnes cō secremur in sacerdotes: adeo, vt vnusquisque, qui ex Baptismo repserit, possit iactare se iā presbyterum, Episcopum & Papam esse: licet non cuilibet cōueniat, eiusmodi officium exercere. Inde audacior factus, defectionem à Papa suasit apertissime, dicens. Ideo potestati Papali nequaquàm obtemperandum est, sed resistendum potius, corpore, substantia, ac cunctis quibus possumus viribus. Euigilemus igitur, ô Chari Teuthones, ne rei pariter efficiamur omnium infœlicium animarum, quæ pereunt per istud sceleratū ac Diabolicū regimē Romanorū. His & id genus plurimis, quanquā atrocissime scriptis, prætēdebat colorē pietatis & salutare nomē Iesu, ꝙ singulis paginis in frōte supponebat

Baptismus facit sacerdotes & Reges mystice & spiritualiter, non realiter & externo effectu aut officio.

Qualis reformatio Luth. Valer. Max. Lib. 1. Cap. 1. de cultu deorũ. Non dubitauerunt sacris imperia seruire. Omnia post religionẽ ponenda semper Romana ciuitas duxit.

vt lector crederet, omnia illa à spiritu Christi suggesta esse, & ad optimum tendere finem. Primum igitur subiecit in Reformatione illa Papam & Episopos gladio Cæsaris. Deinde ademit Papæ autoritatem, tum interpretãdi scripturam sacram, tum indicendi Concilium generale. Quibus vario & scripturarum & rationũ fuco probatis, cœpit in mores & practicas Ro. Curiæ acerrime inuehi: sigillatim taxans omnia & per calumnias cuncta in maius adaugens. Exclamabat igitur, Indignũ esse, vt Papa triplicem gestet coronã, cum summi Reges vnicam gerant: Eum esse non exaltati, sed Crucifixi Christi vicarium: Cardinales eius esse inutilem immò perniciosum populum, qui Italiã & Germaniam exugit. Ex familia Papæ Centesimam partem retinendam, Nonaginta nouem partes ex illa abolẽdas esse: tollendas Annatas, & menses papales: abiiciendas Episcoporum confirmationes, & Archiepiscoporum Pallia. Domum Datarii esse lupanar super omnia lupanaria. Papæ nihil iuris competere ad regnum Neapolis & Siciliæ, vim & prædam esse omnia quæ possidet: Romanam Excommunicationem simul cum literis & sigillis in frigidum ducendã balneum: Ius Canonicum, à prima litera vsque ad nouissimam, funditus delendum, præsertim vero Decretales, & c. Vbi ergo sensit, eum quoque librũ à laicis suis, nõ solũ æquis animis legi sed etiam cum plausu excipi & audiri: factus inde audacior, facinus attentauit atque etiam

Exustiã Luth. sacri Canones & Decretales &c.

perpe-

perpetrauit audaciſſimum ſane,& omnibus retro ſæculis inauditum, Quippe ſacros canones & ſanctorum patrum Decreta, totumque ius pontificiũ ſimul cũ Bullis Papalibus, literiſque & ſigillis indulgentiarum, aliorumque Indultorum Papalium, publice damnauit ad ignem & combuſſit: At de tanto ſcelere ſeſe iactitans etiam, vt latius euagaretur eius facti fama, libellum ædidit. In quo cauſam exuſtionis reddere volens, XXX. articulos ex Decretorum volumine collectos, commemorabat, velut abſurdos & impios: Quos & per calumniam in deteriorem ſenſum pertrahens, multis flagellabat improperiis & conuitiis, Ac tandem ſubiunxit hæc verba. In his & huiuſmodi articulis, quorum innumerabiliter plures ſunt, omnes tamen eo tendentes, vt Papa ſit & Deo & omnibus hominibus ſuperior, & ipſe ſolus nemini mortaliũ ſed ipſi omnes, etiam Deus & Angeli, ſint ſub iecti: Vt Papæ diſcipuli dicant, Papam eſſe rem mirabilem, non eſſe Deum, & non eſſe hominẽ fortaſſis Diabolum & Satanam ipſum. Et infra. Summa (inquit) ſummarum totius iuris Canonici hæc eſt. Papa eſt Deus in terris, ſuperior omnib. cœleſtibus, terrenis, ſpiritualibus & ſæcularibus, & omnia Papæ ſunt propria, cui nemo audeat dicere, quid facis? At Ambroſ. Catharinus Italus: vir plane doctiſſi. qui antea Quinque libris, illius errores & conatus acerrime repræhenderat, in hæc verba illi, tam grauiter ſane quã vere, reſpondit. Vere ſumma ſummarũ

Ambroſius Catharinus.

omnium stultitiarum tuarum hęc est, Quia non sunt nisi calumniæ & mendacia manifesta, quibus respondere stultissimum esset. Nam si hæc persuadeas, etiam citra vllam contradictionem turbæ tuæ, nihil profecto tam absonum atque absurdum superest, quod persuadere non possis. Quis enim possit credere, quod in Decretis dicatur, Papam esse supra Deum, aut supra scripturam, aut super omnia cœlestia? Quę istam crudelissimam blasphemiam possint recipere piæ aures, quod Papatus sit regimē Antichristi? Tot sancti igitur tam probati, in regimine Antichristi præfuere, Gregorius, Leo, atque maiores, pleni scientia & spiritu Dei? O mundum vere positum in maligno, non iam in Papæ personam aut mores malos, sed in officium, Sedem, Maiestatem, à Deo positam ac immobiliter fundatam, serpens malignissimus, venenum effundit & insultat &c. Lutherus itaque popularis aurę securus iam, & nobilium quorundam fauore subnixus, Rhetorumque & Poëtarum laudibus propugnationibusque confidens, audacissime progressus est ad qualibet facinora. Renouauit suam ad Concilium apellationem a Papa, velut ab Antichristo & abnegatore scripturarum. Magistrum sacri Palatii propter Epitomen æditam, diris insectatus est maledictis et conuitiis, immò et ad arma publicę proclamauit. Mihi verò videtur (inquit) si sic pergat furor Romanistarum, nullum reliquum esse remedium, quam vt Imperator, Reges

Audacior in dies ac sæuior factus Lutherus.

luth. contra Epitomē Syluestri.

ges

ges et Principes,vi & armis accincti,aggrediantur has pestes orbis terrarum,remque iam non verbis, sed ferro decernunt. Quid enim fallant perditi homines,etiam communi sensu priuati quam id quod Antichristus facturus prędicitur? Si fures furca,si latrones gladio, si hæreticos igne plectimus, Cur non magis hos magistros perditionis,hos Cardinales,hos papas, & totam istam Romanæ Zodomæ colluuiem,quę Ecclesiam Dei sine fine corrumpit omnibus armis impetimus, & manus nostras sanguine istorum lauamus?Hæc & id genus multa quàm atrocissime decernebat Reus iste in iudices suos:e quibus Magister sacri Palatii D.legatus:Papa supremus erat.Cunque Theologi Louanienses doctrinali quadā censura aliquot Lutheri propositiones librosq; & sermones nominatiuū cōdemnarent, Eosque sequuti Coloniensis,cō similem ędidissent cōdemnationem: Lutherus mox ira percitus,grauissimis inuect⁹ est in illos & conuitiis & calumniis.Dicitur (inquit) Euangelium christi apud Turcas non licere prædicari.At si istis doctrinalibus damnatoribus,sua fiducia & tanta arrogantiæ Bulla constiterit,quę Tyrānis Turcarū poterit ei conferri? Et infra. Prima igitur fiducia pronunciandi Magistris nostris,siue veris siue personatis,adimenda est: ostendendumque,quantis opus sit firmamentis, vt credatur iis, qui raro pronunciauerunt bene,frequenter autē ac fere semper pronūciauerunt male. Quin cum semel malus, semper

Doctrinalis damnatio cō-tra Luth.

Luth contra Louanienses. & Colonienses.

præsumatur malus, iuxta iuris regulam, nusquam, nunquam, in nulla re credendum erit Magistris nostris quibuslibet: Quorum iudiciũ constat iam à multis annis fuisse, non modo in constans & præceps: sed & erroneum, hæreticum, temerarium, & cæcum: cui nemo debeat fidere tuto, nisi quem Deus iratus operationibus erroris mandet illudi. In cuius rei fidem adduxit & quædam exempla, nẽpe, quod iniuste damnauerint Vuilhelmum Occam, scholasticorum doctorum sine dubio Principẽ (inquit) et ingeniosissimum: Ioannem Picum, Mirandulanum Comitem: Laurentium Vallensem, quem ait Ecclesiæ primitiuæ vel reliquam scintillam, vel nouum fomitem: Et post hos Ioãnem Reuchlin, in quo depræhensos ait Quinque Vniuersitatum Theologos, quid sapiant, quid cernant, quid quærant. Atque vt adhuc magis extenuaret illorum autoritatem, in aliis quoque libellis eos sæpe cõuitiis et lædoriis irrisit: adiiciens alicubi in margine libri, si quid ineptius dictum videretur, hæc ridicula et à sese inuenta Aduerbia, Louanialiter, Colonialiter, Nostraliter &c. Vt omnem eis eriperet, per cõtemptum et scurrilia scommata, apud plebem et iuuentutem literarum studiosam et autoritatem, et doctrinæ existimationem: Tametsi Augustæ Louanienses venerabiliter postulasset sibi Iudices. Sed et contra D. Ioannem Eckium, et contra fratrẽ Augustinũ Alueldiũ: virum pium et eruditum, Ordini S. Francisci de

Louanialiter

de obseruátia,acerbissimos ædidit libellos Teu thonice,quibus causam suam populo commen datiorem reddebat. In Eckium sane scribens, hoc vtitur initio. Doctorem Eckium Roma re diisse , constantibus nunciatur mihi indiciis. Quorum firmissimum est, quod etsi prius in Bauaria,Sueuia,Austria,Tractu Rheni,Roma, Bononia,atque iam etiam in Misnia & Saxonia talis agnitus ac diffamatus est homo falsus, qui omnia mẽtitur & fallit,quæcũque loquitur, scri bit, & agit.Quaẽdmodũ eius Canonici indocti, & Eckius Dedolatus (Hi duo erant libelli aduersus EcKium æditi) multi præterea viri gra ues demonstrarunt:Nunc tamen voluit protectionem suam Romanam egregie declarare, ac decreuit seipsum mendaciis superare. Tales enim homines nunc dat Roma & nullos alios. Cõtra Adueldium vero sic ait in præfatione. Si Lipsia tales tulit Gigantes,oportet eam terram diuitem habere fundũ.Vt intelligas vero quid velim,attende.Syluester,Caietanus,EcKius, Emserus,& iam Colonienses atque Louanienses egregia & militaria facinora sua in me ostende runt,decus & gloriam consequuti pro merito suo,Papæ & Indulgentiarum causam sic defen derunt aduersum me,vt vellent,eis melius suc cessisse.Tandem cogitauerunt nõnulli,aggredi me,sicut Pharisæi aggressi sunt Christum &c. Papa igitur,Leo X.vir alioqui mitissimus,vt vi dit Ecclesiam impiis & seditiosis Lutheri scri ptis vehementerturbari vndique,dissidiumque

Papa Leo X. condemnauit Lutherũ per Bullam.

in dies magis increscere, ac illum, reiectis omnibus, quamlibet piis, admonitionibus, semper in peius proficere, insurrexit tandem serio contra superbissimas rebellis Monachi importunitates proponens primum, doctissimis quibusdam Theologis Lutheri scripta perisiculatius examinanda. Deinde vocatis in Consistorium Cardinalibus, eorum fretus consilio, quando lenitate per legatos & Nuncios nihil effecisset, ad rigorem Censurę processit: Ea tamen moderatione vt in promulganda sententia, recensitis 41. articulis reprobis, libros tantum damnaret: autorem vero librorum ad resipiscendum paterne hortaretur. Quem vt antea Romam benignissime vocauerat, offerens ei & saluum conductum & sumptus itineris: ita & in Bulla sua præfigebat ei terminum LX. dierum, ad reuocandum errata, & rursus LX. dies adiecit, ad insinuandū Sedi Apostolicæ debitam obedientiam correctionemque erratorum: iterum saluum ei offerens plenissima fide conductum. Plurimum nanque dolebat pio Pontifici, Germanicam Nationem, a Luthero in rebellionem concitari contra Romanam Ecclesiam, quæ illam semper prę aliis Nationibus imis complexa fuerat visceribus charitatis: trāslato in eam à Gręcis Imperio Romano per Deo dilectum Pōtificem, Leonem III. qui Carolum cognomento Magnum, Imperiali corona donauit Romæ anno à Christi Iesu natiuitate D. CCC.I. Priusquam vero publicatam accepisset

Liber Luth. De captiuitate Babylonica

Bullam Leonis X. Lutherus, adeptus, occultis Augustinianorum quorũdam fratrum suorum machinationibus, è Bohemia libros Vuiclephi Angeli, & Hufs Bohemi, rebellium hæreticorum, & Rom. Ecclesiæ hostium, multa ex illis mutuatus est, quæ ad rebellionem suam deseruire videbantur. Ædidit igitur librum cõtra Septem Sacramenta, quibus Ecclesia vtitur in salutem, Cui titulum inscripsit. De captiuitate Babylonica Ecclesię, præludium Martini Lutheri. Et in eo Bohemos aperte iustificans, Catholicæ autem Ecclesiæ ferocissime insultans, ait. Surgite ergo hic vniuersi adulatores Papæ in vnum, satagite, defendite vos ab impietate, Tyrannide, læsa maiestate Euangelii, iniuria fraterni opprobrii: Qui hæreticos iactatis eos, qui non secundum merum capitis vestri somnium, cõtra tam patentes & potentes scripturas sapiunt. Si vtri sunt hæretici & schismatici nominandi, nõ Bohemi, non Græci (quia Euangeliis nituntur) sed vos Romani estis hæretici & impii schismatici, qui solo vestro figmẽto præsumitis, contra euidentes Dei scripturas. Eluite hæc viri. Et in fine illius libri ita subiunxit. Auditum audio, paratas esse denuo in me Bullas & diras Papisticas quibus ad reuocationem vrgear, aut hæreticus declarer. Quæ si vera sunt, hunc libellum volo partem esse reuocationis meæ futuræ, ne suam Tyrãnidem frustra inflatã querantur. Reliquã partem propediem æditurus sum talẽ, Christo propicio, qualem hactenus non viderit nec au-

audierit Romana Sedes: obediētiam meam abunde testaturus Adiecit denique carmen hoc sacrum,

Hostis Herodes impie, Christum venire quid times?
Non arripit mortalia, qui regna dat cœlestia.

Innuens per hoc Lectori, Romanū Pontificem, Herodi similem, propter terrenum Imperium persequi hæreticos, immo Euangelium Christi. Reliquam uero partem, de qua ibi minabatur, ædidit postea, contra Ambros. Catharinum, De uisione Danielis. In qua XII. facies Ro. Ponti. ita appinxit, ut per eas omnem Dei in Ecclesia cultum, in ludibrium uerteret. Post eaquàm uero uidit æditam contra libros suos Leonis X. Bullam, adeo exarsit mox ira, vt conuitiandi immanitate magis furere, quam scribere uideretur. Ædidit primo libellum, cui titulum hunc dedit. Aduersus Execrabilem Antichristi Bullā. Totus deinde libellus meris inundabat conuitiis & calumniis, ad excitandam defectionem & seditionem contra Sedem Apostolicā Ego (inquit) quisquis fuerit huius Bullę autor, eum pro Antichristo habeo. Atque primū protestor, me dissentire toto corde damnationi huius Bullæ, quam & maledico & execror, velut hostem sacrilegam & blasphemam Christi filii Dei. Deinde assero fiducia tota spiritus mei, articulos per eam damnatos, asserendosque pronuncio omnibus Christianis, sub pœna æternæ male-

Libellus Luth. contra Bullam Leonis X.

maledictionis, & Antichristos habendos quicunque Bullæ consenserint, quos & his scriptis pro Ethnicis habeo & deuito. Item. Et non timetis Bullati vos Antichristi, ne saxa & ligna sanguinem sudent, præ horrendissimo hoc spectro impietatis vestræ & blasphemiæ? Vbi es nunc optime Carole Imperator? vbi estis Reges & Principes Christiani? Christo de distis nomen in Baptismo,& has Tartareas voces Antichristi potestis ferre? Item. Et vnde illud, quod compertum habeo,esse videlicet per Trapezitas istos(quod Bancum vocant)definitos in Germania aliquot Cētenarios aureorum,* qui Lutherum cōficerent? His enim rationibus & scripturis hodie pugnat, regnat, triumphat,sancta illa Apostolica Sedes, magistra fidei, & mater Ecclesiarum, iādudum Antichristiana, & bis septies hæretica conuicta,si gladio spiritus,quod est verbum Dei, pugnasset. Id quod non ignorat, Ideo ne quando ad id cogatur periculi, sic furit in orbe Christiano bellis,cædibus,cruoribus, mortibus, vastationibus,omnia inuoluens & perdens. Venerat iam Carolus V.Imp. electus ex Hispaniis, per Oceanum in Flandriam & Brabantiam, terras suas hæreditarias, Imperialia Comitia celebraturus Vuormaciæ, Qui vbi à Nunciis Apostolicis Marino Caracciolo, & Hieronymo Aleandro accepisset,Bullam Papæ Leonis X. contra Lutheri libros æditam,memor Titulorum suorum,cum diceretur & esset Rex Ca-

Seditiosa verba.

Calumniæ.

*Sicarii.

Libri Luth. iussu Cæsaris combusti.

tholicus Hiſpaniarum ac Imperator Romano rum, religioſæ ſuæ & pietatis & obedientiæ mox certiſſima exhibuit indicia, ſeuere præcipiendo, vt M. Lutheri libri à Sede Apoſtolica damnati, publice comburerentur. Combuſti ſunt igitur per lictores & Carnifices tum in Brabantiæ vrbibus, tum in ciuitatibus Imperij, Coloniæ, Moguntiæ, &c. Lutherus verò ira æſtuans, cum non poſſet gladio, calamo eam iniuriam vindicare ſtatuit. Ne autem eminentia & autoritas ſummorum Capitum, Papæ & Imperatoris, populo Lutheri libros, ſi non omnino damnandos & execrabiles, ſaltem ambiguos & ſuſpectos redderent: Ipſe aſtu ſerpentino illorum publica & mandata & facta diſſimulans, totum quod agebatur illorum iuſſu, aſcripſit inuidiæ Theologorum: Qui cum nihil poſſint contra ipſum ſcripturis & rationibus, falſis criminationibus Papam Imperatorémque incitarent, vt illi eum vi & poteſtate opprimerent, quem iure & cauſa vincere non poſſent. Aedidit igitur Aſſertionem omnium articulorum ſuorum, quos Leo X. in Bulla ſua damnauerat: Aedidit autem non ſolum Latine, ſed etiam Teuthonice, & tanto quidem ſuperbiæ ſpiritu inflatus, vt præ ſe vno non ſolum ſcholaſticos Doctores omnes contemneret, vt antea quoque ſolitus fuerat: Verumetiam Ecclesiaſticis Patribus Rom. Pontificibus, & Conciliis Generalibus minus credi volebat, quam vni ſibi. Adeo impudenter ſibi

præ

præ cunctis peritiam ſcripturarum arrogabat. In odium præterea & Papæ & Theologorum, adornabat omnia, fœdis criminationibus improperiiſque & calumniis aures populi mentémque & oculos lectoris præoccupans, & quidem crebrius ferociúſque Theuthonice quàm Latine. Hæc enim ſunt verba Tituli in Teuthonico. Fundamẽtum & ratio omniũ articulorũ Doctoris Martini Luth. qui per Romanã Bullam iniuſte dãnati ſunt. Deinde amarulẽtis ſuis cõuitiis præmittebat hoc dulce nomen Ieſus, cũ ſalutatione iſta. Omnibus bonis Chriſtianis, hũc libellũ lecturis ſeu auditaris, gratiam & pacẽ à Deo Amen. Poſtea præfati incipiẽs, mox à laude Laicorũ beneuolentiam, & à cæcitate Clericorum fidẽ & autoritatẽ ſibi captabat, ac diuinæ tribuebat bonitati, quæ aliquos Tyrãnos Chriſtianitatis ita excæcaſſet, ac ſpiritu vertiginis erroribus inuoluiſſet, vt ĩ ſummũ dedecus ſuũ, atq; ad inſignẽ ac irrecuperabilẽ defectionẽ, æddiderint Bullam. In qua adeo manifeſtã veritatẽ dãnauerint, vt ipſi pene lapides ac ligna cõtra ipſos clamẽt. Itẽ. Nõ dico (inquit) me prophetã eſſe, Dico autẽ eis eo magis timendũ eſſe, quod ſim propheta, quo plus me contemnunt, ac ſeipſos æſtimant. Si non ſum propheta, attamen certus ſum pro me ipſo, verbum Dei eſſe apud me, & nõ apud eos. Ego enĩ ſcripturã pro me habeo, & ipſi ſolũ modo doctrinã ſuã propriã. Hæc & id genus multa in prologo, ad feroces Germaniæ populos, cõtra

Iactãtia Luthe. de ſe ipſo tanquam de propheta.

Papam & omnem Clerum concitandos. In processu verò tanta fuit illi petulantia verborum, tanta insultandi scurrilitas, tantus in contemnendo fastus, vt vel ad lixas & lotrices ita loqui, dedecus foret. In Latino autem libro, ne doctis ira & Philautia eiusmodi prorsus insanire videretur, nonnihil modestiæ præ se tulit: quamuis reuera immodestissimus esset. Titulus erat. Assertio omnium Articulorum &c. Quē sequebatur epistola ad Equitem Germanum, in qua spiritum iudicij & intelligentiæ scripturarum, adimebat Clericis, attribuebat Laicis. Addebat Deum nos in sensum reprobum tradidisse, vt Clerici veritatem damnemus, quam Laici amplectuntur: & fiant sacerdotes, qui sacerdotes non sint: Laici, qui Laici non sunt. Quare visum est (inquit) deinceps ad vos Laicos, nouum genus Clericorum, scribere &c. Post Epistolā Prologus bene prolixus. In quo primum protestabatur, se prorsus nullius quātumlibet sancti patris autoritate cogi velle, nisi quatenus iudicio diuinæ scripturæ fuerit probatus. Addebat post multa, In omnium patrū scriptis multos inueniri errores, sæpe sibi ipsis pugnare, sæpe inuicē dissentire, scripturas torquere: Augustinum sæpe solum disputare, nihil definire: Hieronymum in commentariis ferè nihil asserere. Cæterū quod hactenus à scholasticis Doctoribus ad Ecclesiasticos semper prouocauerit, non sic ad eos se prouocasse aiebat, vt omnia eorum vera arbitraretur: sed quod propiora

Qualis Latina est Assertio Luth.

Contra Ecclesiasticos Doctores.

propiora veritati ſenſerint quàm ſcholaſtici, qui fere nihil veri habeant reliquum. In proceſſu autem libri, etiam Concilia ſuperbe ac iniurioſe reiiciebat, dicens. Igitur ſiue Papa ſiue pars, ſiue Concilium ſic aut ſic ſentiat, nemini debet eſſe prętudicium, ſed abundet quiſque in ſenſu ſuo, in eis rebus, quæ neceſſaria non ſunt ad ſalutem. In libertatem enim vocati ſumus.

Luth. in aſſer. art 28. & 29.

Acta & Scripta Lutheri Anno Domini M. D. XXI.

ANtequã verò Cæſar Carolus V. ampliſſima ac celeberrima Vuormaciæ inchoaſſet Comitia, Lutherus perquàm multos ædidit libros, tum Latinos tum Teuthonicos. In quibus ad aucupandam & eruditionis & pietatis gloriam, gratiámque non ſolum plebium: ſed & Principum promerendam, multa bona tũ exponẽdo ſcripturas, tũ adhortãdo & corripiendo [illegible], peſſimis machinationibus ſuis [illegible]: adeo, vt plærique eũ magnæ [illegible] ducerent, illum vero [illegible] & zelo virtutis [illegible] Dei, ad tollendos Hypocritarũ [illegible], ad reformandos mores & ſtudia Clericorũ, ad [illegible] in amorem & cultum Dei animos [illegible]. Quales erant libri illi. Expoſitio Decem præceptorum, De libertate Chriſtiana, Teſſaradecas conſolatoria, Explanatio orationis Dominicæ, Commentarius in Epiſtolã Pauli ad Gal. Enarrationes Epiſtola-

Quidam libri Luth. in ſpeciem pietatis editi.

rum & Euãgeliorum per Dominicas Aduētus, Operationes in XX. Psalmos. Expositio septẽ Psalmorum pœnitentialium. Item Psalmorũ, Tricesimi Sexti, Sexagesimi Septimi, & Centesimi Noni. Expositio Cantici Mariæ, Magnificat. De bonis operibus ad Ducem Saxoniæ Ioan. fratrem Friderici Electoris, & id genus alia eius opuscula, quæ speciem & doctrinæ & pietatis præ se ferre videbantur. Postquam verò Comitia illa maxima Vuormaciæ cœpta, Hieronymus Alexander nuncius Apostolicus (factus postea Archiepiscopus Brundusinus, atque etiam Cardinalis) vir admodum & disertus & linguarum peritus, cœpit Lutherum plerisque orationibus in frequentissimo Principum Prælatorúmque ac Statuum Imperij consessu, grauissime accusare, non solum inobedientiæ & hæreseos: verum etiam seditionis, rebellionis, impietatis, & blasphemię. Cum autẽ plerisque videretur magis inuidia & vindictæ libidine, quàm zelo pietatis in illum concitari, crebris quantumuis etiam vehementibus suis orationibus parum promouit aut effecit, donec tandem ex libro Lutheri de Capitiuitate Babylonica, recens tum ædito, excerpsisset Articulos quosdam plus minus XL. In quibus ille nõ solum ritus & Sacramenta Ecclesiæ, verum etiã leges Principum, & quaslibet constitutiones hominum reicere, conculcare, damnare ausus fuit. Quales sunt. Neganda esse Septẽm Sacramenta, & tantum tria pro tempore ponenda,

Articuli ex Capti. Babylo. excerpti.

Hierony. Aleander.

Transi-

Tráſſubſtátiationẽ in Sacramẽto altaris,pro humano figmẽto haberi:quia nulla ſcriptura, nulla ratione nitatur. Manifeſtũ ac impiũ errorẽ eſſe,Miſſam pro peccatis,pro ſatisfactionib⁹,pro defunctis, aut quibuſcũq; neceſſitatib⁹ ſuis aut aliorũ offerre ſeu applicare. Digne cõmunicare eos ſolos,qui triſtes,afflictas,cõfuſas & erroneas habẽt cõſciẽtias. Baptiſmũ neminẽ iuſtificare,nec vlli prodeſſe:ſed fidẽ in verbũ promiſſionis,cui additur Baptiſm⁹. Neq; Papã neque Epiſcopũ,neq; vllũ hominẽ habere ius vni⁹ ſyllabę cõſtituẽdę ſuper Chriſtianũ hominẽ, niſi id fiat eiuſdẽ cõſenſu. Hoc eſſe vere hominum ſeruos fieri,ſtatutis & Tyrãnicis eorũ legibus ſubiici. Chriſtianis nihil vllo iure poſſe ĩponi legũ,niſi quantũ volũt:cũ ſint liberi ab omnibus &c. Hos ergo & id gen⁹ multos Lutheri articulos,ĩpios & ſeditioſos, vbi ex ſcheda recitaſſet Aleãder,ac oratoria vi in eos exclamaſſet: Principes,qui eum librum nuper æditum nondum legerant,& de Luthero nihil tale ſuſpicabãtur, vehementer exterriti atque cõmoti,alter alterũ intuebãtur,atque in Lutherũ eiuſque fautores murmurare cœperũt. Quod vbi ſenſit Dux Saxoniæ Fridericus, Princeps Elector,declinandæ inuidiæ gratia dixit, Eos articulos non eſſe Lutheri, ſed in eius odium effingi ab aduerſariis. Orta itaque contentione, dum hic negaret,ille affirmaret, Articulos Lutheri eſſe. Viſũ eſt Principib⁹,Lutherũ ipſum accerſendũ eſſe, vt ore ſuo cõfiteretur,quinam ſint libri ſui, &

Disceptatio de saluo conductu dando Luthero vt adueniret secure.

qui suppositicij. Tum verò longa consultatio diu difficilisque disceptatio inter Imperij Proceres exorta est, qua cautione quibusque conditionibus, adducendus ille foret. Lutheri enim Patronis solius Cæsaris fides publica, quantumuis sanctę iureiurando literisque & sigillo firmata, non videbatur sufficere. Timebant enim, ne forte, vbi aduenisset, ab illo traderetur in manus Romani Pontificis, aut ipse velut hæreticum vltimo eum traderet supplicio, tanquàm perfido hæretico nulla sit seruanda fides. Multis res nimium indigna visa est, vltra Cæsaris fidem quippiam aliud desiderari, pro vnius Monachi saluo conductu. Cum autem grandis vbique per Germaniam ferè totam excitata esset, in populis per Lutheri libros in Clericos animorum commotiò, vt res à tumultu & seditione parum abesse videretur: permisit Cæsar, vt pro saluo conductu eundi ac redeundi, nonnulli Principum suam quoque fidem cum ipso interponerent. Adiecit tamen conditionem istam, vt Lutherus in itinere neque concionaretur vsquã nec scriberet, ne populos amplius cõmoueret. Missus est itaque Vuittẽbergã è Vuormacia Caspar Sturmius, Fecialis Cæsareus, vt sub fide publica Lutherũ adduceret ac reduceret. Interim verò tractabantur alia Imperij negocia in Comitiis illis, Quę cũ essent Cæsari prima, plurimi Principum solenni more iura Feudalia ab eo, vt verò ac supremo prouinciarũ domino nuper electo, splẽdidissimo apparatu susceperunt; debitum

debitum ei præstantes Homagium. Sturmus vbi Vuittenbergam peruenit à Rheno scilicet ad Albim, Luthero tum publicas tum priuatas attulit literas, ex quibus plenam intelligeret securitatem: maxime sic procurante Patrono suo, cui pre omnibus fidebat, eiusq; sumptibus iter ingressurus erat. Paratur itaque currus in modum lecticæ vmbrosus, & contra omnes cœli iniurias munitus: adduntur Comites viri Docti, Ionas Præpositus, Schurffus legum Ordinarius, Amsdorffius Theologus &c. Quacunq; iter faciebant, frequens erat concursus hominum, videndi Lutheri studio: In diuersoriis multa propinatio, læta compotatio, Musices quoq; gaudia: adeo, vt Lutherus ipse alicubi sonora testudine ludens, omnium in se oculos conuerteret, velut Orpheus quidam, sed rasus adhuc & cucullatus, eoque mirabilior.

Iter Lutheri ad Vuormaciam.

Quamuis vero ea lege saluum conductum ei Cæsar dedisset, vt in itinere nusquam prædicaret aut scriberet: ipse tamen insignis legum humanarum contemptor, Erfordiæ Dominica Quasimodo geniti publice prædicauit, eámq; predicationem suam typis excudi iussit. In quo quidem sermone, admodum multa dixit cōtra [illegible] bonorum operum, & cōtra leges hu[illegible] ita enim ait, Vnus ædificat templa, alter peregrinatur ad S. Iacobum aut ad S. Petrum. [illegible] ieiunat [illegible] orat. Induit cappam, incedit nudipes: aut quid aliud facit. Eiusmodi opera nihil prorsus sunt: quæ & funditus destrui

Contra pacta Cæsaris concionatus est Luth. Erfordiæ.

oportet. Quicquid enim à Papa venit, id clamat, Da Da Si non facis, Diaboli es. Modica res esset, si solum expilarentur homines: Hoc vero maximum est (proh dolor) malum, quod in mundo esse potest, quod homines eò diriguntur, vt opera corporalia possint saluare aut iustificare. Item. Sunt Tria Millia sacerdotum, inter quos non Quatuor inueniuntur recti, proh dolor. Et si quando habeantur recti prædicatores, Euangelium dicitur superficietenus. Deinde fabula quædam de antiquo asino, aut historia de Theoderico Veronensi. Sturmus vero, cum & ipse Lutheri partibus occultè faueret, nihil horum aut illi prohibuit, aut Cæsari manifestauit. Quid autem Vuormaciæ cũ eo actum sit, ipsemet descripsit, sed fide parum integra: Quippe cũ sit laudis cupidissimus, omnia in gloriam suam retulit, falsa veris admiscens. Verum vt minùs impudens videretur sui ipsius laudator, effinxit tertiam personam loquentem & omnia recitantem. Alicubi tamen, nimio laudis desiderio præoccupatus, omissa tertia persona, ait. Hic ergo. Item. Orator Imperij dixit, me non ad rem respondisse &c. Ex quibus sane verbis, Lector non omnino stupidus, facile intelligit, ea Acta ab ipsomet conscripta fuisse, quamuis etiam stylus & secreta ipsius colloquia, quæ ibi narrantur, idipsum plane indicent. Venit igitur Vuormaciam die 16. Aprilis, Dies X. ibi permansit, Die XXVI. eiusdem Mensis inde discesit. Ait ergo ipsemet

Acta Vuormacensia ab ipso Luth. scripta.

Verba ipsius de seipso.

met in Actis suis. Feria tertia post Dominicam Misericordia Domini, .Martinus Lutherus, professione Augustinianus, Vuormaciam inuectus est, Anno post Millesimum Quingentesimum. Vigesimo Primo, u catus à Carolo Imperatore, eius appellationis Quinto. Cùm ante triennium paradoxa quædam disputanda proposuisset Vuittenbergæ, vrbe Saxonum, D. Martinus Lutherus, aduersus Tyrannidem Romani Episcopi, quæ lacerata sunt interim & exutla à multis, à nullo tamen aut scripturis aut rationibus conuicta: Cœpit res ad tumultum spectare vulgo causam Euangelij aduersus Clericos tuente. Et ob id bonum videbatur, instigantib. Romanis Legatis, vt accersseretur homo Feciali Cæsareo, & literis salui conductus, in hoc à Cæsare & Principibus datis. Accersitur, venit, ac diuertit in Curiam Rhodiensium, vbi hospitio collectus est, & à multis Comitibus, Baronibus, Equitibus auratis, nobilibus, sacrificis & prophanis in imam vsque noctem salutatus ac requisitus. Hæc de seipso in exordio actorum suorum Lutherus. Altero die Lutherus à nobili viro Domino Vlrico de Pappenheym, & à Sturmo supra dicto, perductus post meridiem hora Quarta in conspectū Cæsareæ Maiestatis, aliorumque Principum & ordinum sacri Ro. Imperij: commonitus est ab illis, ne quid loqueretur non quæsitum. Orator itaque Cæsaris, Ioannes ab Eck, vir eloquens & Iuris peritus, Officialis generalis Archiepi- *Io. ab EcK Officialis Treuerensis.*

ſcopi Treuerenſis Principis Electoris, Lutherum primo Latine, deinde Germanice hunc in modum alloquutus eſt. Cæſarea Maieſtas huc te Martine Luthere acciuit, his duabus de cauſis. Principio, vt libros hactenus tuo nomine vulgatos, agnoſcas hic coram, ſi tui ſunt. Deinde iam agnitos an omnes pro tuis haberi, an quicquam ex eis reuocare velis. Ad hæc itineris comes Lutheri, D. Hieronymus Schurff Iuriſconſultus exclamauit, intitulentur libri. Orator ergo multos recenſuit libros illius, qui Baſileæ quoq; & alibi fuerunt euulgati. Ad hæc Lutherus. Libros (inquit) iam nominatos non poſſum non amplecti pro meis, & eorum quidem nihil vnquam diffitebor. Quod autem ſequitur, an aſſeuerem, an vero reuocem illos, cum de fide animarumq; ſalute & de verbo Dei, quo nihil maius habemus, ſit quæſtio, temerarium fuerit ac periculoſum, me quicquam incogitatū proferre: Peto hac de cauſa ſuppliciter ſpacium deliberandi, vt citra diuini verbi iniuriam & animæ meæ periculum, interrogationi ſatisfaciam. Ex eo Principum cœpit deliberatio, quam ita reddidit Cæſaris Orator. Etſi tu Martine ex mandato Cæſareo ſatis intelligere potuiſti, ad quid accerſitus ſis, eaq; de cauſa iam indignus, cui longior cogitandi mora detur: tamen Cæſ. Maieſtas ex ingenita clementia ſua diem unum indulget meditationi tuę, vt cras ad horam eandem coram compareas: ita conditione, ne ſcriptam ſententiam tuam proponas, ſed verbis exequa-

Libri à Luthe. agniti pro ſuis.

exequaris. Et his dictis redditus est hospitio suo Lutherus. Adiungit hic quasdam Lutherus adhortantium se voces, in laudem sui. Inter quas & hanc commemorat. Beatus vẽter, qui te portauit. Cæterum vbi altero post die sub eandem horam reductus à Fœciali esset in prætorium, propter Principum occupationes, ad sextam vsq; horam expectauit ante ianuam. Posteaquã vero Cæsar & Principes, Conclaue secretius egressi, consederunt in publico, magna circumfusa turba: Cæsaris Orator dixit Luthero, rursus Latine ac Teuthonice, Deliberationem, quam heri petiisset, habere nunc finem: Quam tamen impetrare non debuisset, cum tanto tempore sciuirit ad quid fuerit vocatus, Respondeat ergo nunc, an libros à se agnitos omnes tueri, an vero quicquam retractare velit. Ad hæc Lutherus respondisse ait se suppliciter, tacite ac modeste, non tamen sine Christiana superbia: quãuis de reuocatione nonnihil spei ex petito deliberandi spacio concepissent Aduersarij. Cum vero longis ambagibus ac prolixa oratione iam blandiens Principibus, iam terrens scripturarum exemplis de regibus Ægypti Babylonisq; & Israël longe petitis: ad articulum præcipuum non responderet, sed intricata distinctione tria librorum suorum genera commemoraret, & iam in crepusculum vergeret dies æstiua, Dixit ei Orator Cęsaris, vt ad rem respondeat, ac simplex & non cornutum det responsum: An reuocare velit nec ne. Ad hæc ita se respõdisse affir-

Lutherus laudis propriæ auidus.

Responsum Lut. de non reuocando.

mat Lutherus. Quū ergo S. M. vestra, Dominationesque vestræ simplex responsum petunt, dabo illud neque cornutum neque dentatum, in hūc modum. Nisi conuictus fuero testimoniis scripturarum, aut ratione euidenti (nam neque Papæ neque Conciliis solis credo, cum constet eos & errasse sæpius, & sibi ipsis contradixisse) victus sum scripturis à me adductis, & capta cō scientia in verbis Dei, reuocare neque possum neque volo quicquam, cum contra conscientiā agere neque tutum neq; integrum sit. Gothelff mir. Amen. Post hoc responsum Principes deliberando & consultando colloquentes, iusserunt Cæsaris Oratorem ista referre illi verba. Immodestius tu Martine respondisti, quam personam tuam deceat. Quod si eos libros recantasses, in quibus errorum tuorum magna pars est, haud dubie Cæsarea Maiestas ex ingenita Clementia, reliquorū qui boni sunt persecutionē non tolerarent. At tu quæ Vniuersale Constātiense Concilium damnauit, ex vniuersa Germanica Natione cōgregatum, resuscitas, & per scripturam conuinci uis: In quo sane uehementer deliras. Quid enim attinet nouam disputationem celebrare, de rebus per tot sæcula ab Ecclesia & Concilio damnatis? Lutherus autem causans captam suam conscientiam non posse ex retibus, quibus inuoluta esset, abire: dicebat se reuocare non posse. Cum ergo iam tenebræ totam auditorium haberent, discessum est è consessu, & abierunt Principes in hospitium

Id est Deus adiuuet me.

tium vnusquisque suum, iussi postridie mane re-dire, vt Cęsaris audiant sententiam. Feria igitur sexta post Dominicam, Misericordia Domini, misit Cæsar scriptum Autographum in Senatum Imperij, in lingua Burgundica ab ipsomet exaratum, Quod Latine interpretatum hanc habet sententiã. Vobis constat, genus me ducere à Christianissimis Imperatoribus, à nobili Natione Germanica, à Catholicis Hispaniæ Regibus, ab Archiducibus Austriæ, à Burgundiæ Ducibus: Qui omnes Ecclesiæ Romanæ filij ad mortem vsq; fideles perstitere, semperq; Catholicæ fidei, sacrarum Cæremoniarum, Decretorum, Ordinationum, sanctorum morum, pro honore Dei, pro fidei augmentatione, pro animarum salute, defensores extitere. Qui quidem fato functi, nobis ex instituto naturæ, iuréq; ipso hæreditario, sanctas, quas diximus, Catholicas obseruationes, quasi per manus traditas, reliquere: vt eorum secuti exempla uiueremus, & in iis etiam moreremur. Atq; ita nos, vtpote qui Maiorum nostrorum veri imitatores sumus, diuina fauẽte gratia, tenore eodem ad hanc vsque diem uiximus. Ego itaque hac de causa tueri decreui, quicquid ipsi Prædecessores mei, & quicquid ego vsq; ad præsens obseruaui: Id vere pręsertim & ante omnia, quod per ipsos Prædecessores meos, tam in Consilio Constantiensi, quàm etiam in aliis, decretum sancitumq; est. Quoniam verò constat, fratrem vnum tantum, sua quadam opinione deceptũ,

Sententia Cæsaris in Lut. lata.

neue populos falsam eam doctrinam suam vlterius doceat: ne demum operam vllam det, vt noui quicquam vsquam excitetur aut motus fiat. Et sicut præfatus sum, constitui accingere me ad procedendum aduersus eum, vt aduersus notorium hæreticum æquum est procedere: Simulque à vobis exigo, vt in huiusmodi causa tanquam boni Christiani decernatis quod debetis, & vt mihi facere promisistis. Scripta hæc manu mea, Die 19. Aprilis M.D.XXI. Hæc Imperatoris tam pij & Catholici sententia lecta est, non solum Vuormaciæ coram vniuersis Principibus & Statibus Imperij: verum etiam Romæ postea mense proximo, Die x. Maij, in publico Consistorio, coram purpurato Cardinalium Senatu, iussu Leonis x. Papæ. Pontificatus eius anno Nono. Et ab vtróque Senatu non vulgariter collaudata est Cæsaris in fide constantia, zelusque pietatis ac religionis auitæ in pectore iuuenili. Quantum verò laudabant illum viri boni grauesque ac pij, tantum in occulto murmurabant & criminabantur Lutherani: dicentes, eum esse puerum, qui nutu & blandiciis Papistarum & Episcoporū trahatur quocunque velint: Præcipue vero irascebantur minisque & clamoribus frendebant duo ex Germanorum Poëtis, stemmate quidem auito nobiles & ingenio clari: sed animo maxime feroces, Vlricus Huttenus Francus, & Hermannus Buschius Vuestphalus: hostes sane antiqui,

Murmura Lutheranorum contra Cæsarem.

hic Theologorũ ſcholaſticorũ & Monachorũ, ille Curtiſanorũ ac Nunciorũ Romanæ Curiæ. Inſcribebatur itaq; valuis noctu paſſim per plateas vrbis: Væ terræ, cuius rex puer eſt. Affigebatur item valuis Prætorij hoſtilis ſchedula, in qua fingebãtur CCCC. Equites Germani bellũ indicere Cardinali & Archiepiſcopo Mogũtino: qui per Germaniã inter Imperij Principes Electores Decanus eſt, loco & dignitate poſt Imperatorem proximus: Nullius tamen Equitis nomen ſchedulæ adſcriptum erat. Cæterum in fine comminationis appoſita cernebatur ſeditioſa vox iſta Germanica. Buntſchuch, Bũtſchuch, Buntſchuch, quæ ſignificat fœdus populare, ſeu potius coniurationem contra ſuperiores. Atque vt maior incuteretur Catholicis terror, non lõge aberat à Vuormacia vir nobilis ac potẽs Frãciſcus de Sicking, magnã ex militia famã nactus: Quippe qui per ſe bellũ intulerat tum Haſſiæ Lantgrauio, tum ciuitati Metenſi, & vtrumque hoſtẽ grauibus affecerat dãnis. Is igitur in arcibus ſuis, quas munitiſſimas habebat, ex propinquo cõſiſtens, dicebatur collectũ habere Equitatũ manúmque militarẽ, expectãs Lutheranæ cauſæ exitũ; cũ impenſiſſime faueret Luthero. Principes igitur & reliqui Ordines Romani Imperij, etſi Cæſaris conſtantiã pietatemque laudarẽt, videntes tamen & in vrbe Vuormacia, vbi erant, & extra, non ſolum in propinquis locis: verum etiam in longinquis Germaniæ ciuitatibus, motus & murmura plebium:

Buntſchuch.

bium: atque etiam nobilium multorum propẽ
ſiores in Lutherum animos, orabant Imperato
rem,vt clemẽter ipſis permitteret,deligere quoſ
dam ex Ordinibus Imperij,qui pertentarent,an
Luthero perſuadere poſſint, vt damnatos à Se-
de Apoſtolica articulos reuocaret. Cum Luthe
ro interim toto triduo nihil publice actum eſt,
priuatim vero plus ſatis inquietorum hominũ
ad eum concurſus & inſtigatio fuit. Cæſar Die
Aprilis 22. reſpondit Principibus & Statibus
Imperij,permittere quidem ſe, vt cum Luthero
agant aliqui ex ipſis,periculúmque faciant, an
damnatos articulos reuocare velit: ſed ita,vt ea
actio maturetur,ne vltra triduum Vuormaciæ
permaneat Lutherus, Nihiloſecius tamen per-
ſtare ſe in ſententia ſua, cuius Autographum fe
ria Sexta viderint, quàm diu Lutherus in perti-
naci voluntate ſua perſeuerauerit. Obtenta igi-
tur Cæſaris permiſſione, Archiepiſcopus Tre-
uerenſis, Princeps Elector, aliorum conſenſu,
miſit Duos ex familia ſua presbyteros ad Lu-
therum,feria Secunda poſt Dominicam Iubi-
late, quæ erat 22.dies Aprilis, ſub horam cœ-
nę, vt iuberent eum feria Quarta mane ho-
ra ſexta comparere in certo loco, quem indi-
caturus ei eſſet. Quo annuente, delecti ſunt ex
Ordinibus Imperij,qui cum illo agerent: Duo
Electores, Archiepiſcopus Treuerenſis, &
Marchio Brandeburgenſis: Duo item Epi-
ſcopi, Auguſtenſis & Brandeburgenſis: &
Dux Saxoniæ Georgius, ac Magiſter Ordinis

Delectus Principum & Ordinum Imperij, ad agendum cũ Luth.

Teuthonici: Poſt hos adiuncti ſunt, Comes Georgius à Vuertheim, Dominus Bock Argétoracenſis, & Doctor Peutinger Auguſtenſis Denique qui omniũ nomine loqueretur, Doctor Hieronymus Veus, Cancellarius Badenſis. Die 23. Aprilis, quæ ſacra erat Diuo Georgio Martyri, Imperator admodum ſolenne celebrauit feſtum, eò quod ipſe quoque ſit, vt Reges & Principes alij plerique, de ſocietate ſancti Georgij. Miſſam cum miniſtris maxime ſolenniter celebrabat Abbas Fuldenſis, velut Capellanus Ordinarius Imperatoris, & Princeps Imperij, Dominus Hartmannus, Comes à Kirchberg: vir quidem diſertiſſimus, ſed eo tempore à ſubditis ſuis eiectus & exul: Quem poſtea Cæſar ſuis reconciliauit per annuam penſionem, vt priuatus viueret Moguntiæ in ſuo Canonicatu, permiſſa rerum adminiſtratione vni ex Comitibus de Henneberg. Eo igitur Die nihil in cauſis prophanis actum eſt, ob venerationem ſancti Georgij. Die 24. Aprilis, quæ erat feria Quarta poſt Iubilate, Delectus Principum & Ordinum Imperij ſupra nominatorum, conuenit in Curiam & hoſpitium Domini Richardi Archiepiſcopi Treuerenſis. Aduenit & Lutherus hora præſcripta, vtpote ſexta ante prandium. Facto igitur Principum & Ordinum conſeſſu, Doctor Veus longa oratione Lutherum adhortari cœpit (vt eſt vir admodũ & eloquens & eruditus) ne ſuo ſenſui innixus, in propoſito ſuo perſeueret, neue Concilia ita crimi-

Abbas Fuldenſis.

Hierony. Veus Cancellarius Badenſis.

criminetur & reiiciat, vt coram Cæsarea Maiestate fecerat. Concilia enim non contraria, vt ipse illis imputat, statuisse, sed diuersa, pro diuersitate personarum, temporum & locorũ. Ex Conciliis autem plurima euenisse bona, opus esse legibus humanis, præcauẽda esse schismatum scandala, ne diffuatur inconsutilis tunica Christi. Principes in hoc à Cæsarea Maiestate impetrasse istud cum eo colloquium, non sane vt cum ipso disputent: sed vt benigne atque clementer exhortentur, ne pertinaciter suo sensui inhæreat, propter plurima & grauissima tum scandala tum pericula, quæ inde ventura sint, si à pertinacia sua non desistat. Lutherus bis auditis, primum egit gratias Principibus, pro tam benigna & clementi exhortatione, qua ipse nõ sit dignus. Deinde respondit ad obiecta, de Cõciliis quidem, quod non omnia repræhenderit Concilia, sed tantum Constantiense: ob hoc potissimum, quod verbum Dei dãnauerit, quod pateat in articulo hoc Ioannis Huss ibi damnato, Ecclesia Christi est vniuersitas prædestinatorum: hoc damnasse Concilium Constantiense, & sic hunc articulum fidei, Credo Ecclesiã sanctam Catholicam. De scãdalis verò dicebat, duplex esse scandalum, vnum Charitatis, alterũ fidei. Charitatis quidẽ, quod in moribus & vita consistat: Fidei verò se: doctrinæ, quod in verbo Dei vitari non possit. Per ipsum enim præstari nõ posse, vt Christus non sit petra scãdali. Scire igitur se, obediendum esse magistra-

Lutheri responsum.

Excusatio Lutheri de scandalo.

tibus etiam male & inique viuētibus. Scire itē, cedendum proprio sensui, Tantum petere se, ne adigatur verbum Dei negare, cætera omnia obedientissime se præstaturū. Hoc itaque verbi Dei prætextu, quemadmodū ab initio: ita & deinceps per omne tēpus, impios & antea sæpe dānatos Vualdensium, Vuiclephistarum, & Hussitarum errores, Germanorū plurimis obtrusit, vendidit, inculcauit, persuasit Lutherus. Et in hoc non satis deliberate Cæsarem & Principes egisse plerique putant, quod vocantes ad se Lutherum, nullos pariter vocauerint Theologos, qui falsos prætextus & fucos illius detegere potuissent. Certe pius & eruditus Pontifex, Ioannes Fischerus, Episcopus Roffensis in Anglia, paulo post satis clare & copiose prolixo volumine ostēdit, nullum articulorū eius, quos in Bulla sua damnauerat Papa Leo X. haberi in scripturis aut esse verbū Dei. Neque verū est, quod articulus iste Ioannis Huss (Ecclesia Christi est vniuersitas prędestinatorū) sit verbum Dei, In eo præsertim sensu, quem hæretici prætendebant: nempe, quod prelati mali & peccatores damnandi, quamuis baptizati & Christiani, non sint de Ecclesia Christi, nec sint mēbra Ecclesiæ militantis. Quæ sane sentētia adeo non est verbum Dei, aut in scriptura sacra, vt contrarium ex scripturis quàm latissime probari queat. Manifestissime verò ex Parabolis Christi, de Tritico & zizania in eodem agro. De sagena missa in mare, & ex omni genere pisciū con-

Falsus Verbi Dei prætextus.

Episcopus Roffensis.

congregãte. De Decẽ Virginibus,quarũ quinque sunt prudentes, quinque fatuæ &c. Aderat tunc Vuormaciæ Ioannes Cochlæus,Ecclesiæ B.Virginis Francofordiæ ad Mœnũ Decanus,qui Lutherũ illac transeuntẽ subsequutus, venerat eo priuatim & vltro, à nemine vocat⁹. Venerat verò non aliam ob causam, quàm, vt pro fide & honore Ecclesiæ, corpus & vitã suã in extremum,si opus foret,periculũ obiectaret atque exponeret. Magno enim vrebatur zelo, & pro Sacramentis Ecclesiæ, quæ Lutherus in Babylone sua,vel reiecerat omnino,vel prophanauerat alteratione pessima: & pro religione patrum suorum,quam ab illo superbe contemni ac hostiliter impugnari dolebat. Et scripserat iam pro venerabili Sacramẽto Eucharistiæ, contra Captiuitatem Babylonicam Lutheri, libros tres,quos secum ferebat.De quibus iamdudum certior factus erat Lutherus,per Vuilhelmũ Nesenũ Poẽtã,ac Pædotribã Frãcofordiensem,qui postea periit Vuittenbergæ in Albi fluuio miserrime. Cochlæus igitur Vuormaciam profectus, vno tantum comitatus puero,suo ex sorore nepote,venit primũ ad Vuolfgangum Capitonem:virum quidem eruditum & facundum,sed astutia plus quam vulpina vehementer callidum,qui tum à cõsiliis erat Cardinali & Archiepiscopo Moguntino, ac Lutherismum, quem occulte in pectore fouebat, versutissime dissimulabat:hic illum insinuauit Hieronymo Aleandro, Nuncio Leonis X, cui per

Ioannes Cochlæus quo animo Vuormaciam venit.

literas iam tum cognit⁹ erat. Vnde factum eſt vt eo die, quo Principes quidam ſeorſum cum Luthero collocuturi erant, Aleander mane hora quarta vocauerit ad ſe Cochlæum: iubens, vt in Curia Archiepiſcopi Treuerenſis expectaret, donec vocaretur in Colloquium ad Lutherum: præcipiendo tamen præcipiebat, ne vllo pacto diſputationem cum illo iniret, ſed audiret ſolum, vt fideliter referre poſſit, quid cum illo ageretur. Quod vbi feciſſet, incidit poſtea peracto prandio in priuatum colloquium cum Luthero in ipſius diuerſorio, nunc diſceptando, nunc familiarius & ſeorſum colloquendo: Quemadmodum retulit prolixe ſpeciali de hac re libello ipſe Cochlæus. Ex eo autem tempore ſemper infeſti fuerunt Cochlæo Lutherani, non expectantes donec aliquid aduerſus Lutherum æderet: ſed mox variis tũ cõuitiis & maledictis, tũ ſtrophis & calũniis in eũ vndiq; inſurgẽtes. Spargebant itaque famã, ſubornatum fuiſſe Cochlæum à Papiſtis ad hoc, vt dolo induceret Lutherum ad renunciandum ſaluo cõductui, atque ita traderet eum carnificinæ. Acedebant item carmina, ſeu verius crimina & conuitia, quæ & confeſtim in alias vrbes emiſerunt: adeo, vt citius peruenerint Nurenbergam ac Vuittenbergam, quàm redierit Francofordiam Cochlæus, Quorũ initium eſt. O væſana Cochlea, Lutheri noua fabula, Morionum memoria, Notanda vel ignauia. Deſcribenda verſibus, Depingẽda cornibus. Perungẽda fecibus,

Calumniæ Lutheranorum in Cochlæum.

çibus,

cibus, Defricanda calcibus &c. Confinxerunt insuper Teuthonica Cantica, quibus illudebāt ei. Cum vero die sequenti mane ex Capitone intellexisset Cochlæus, famam illam de se spargi: Ionam præpositum Vuittenbergensem, sibi obuiam fortefortuna euntem, ea de re compellauit. Is enim colloquio interfuerat, & Capitoni sic dixerat. At negauit omnia coram Cochlæo Ionas: monuit autem eum, nequid in Lutherum æderet. Esse enim viros XL. qui exacuturi sint in eum, si quid ædat, stylum. Ille autem respondit, nō solum stylos iniuriosos, sed etiam mortem pro asserenda fide Ecclesiæ contemni debere. Principes Imperij, ne quid intentatum relinquerent, impetrauerunt Luthero ā Cæsare adhuc duos dies, vt cum eo ageretur amplius. Venerunt itaque altera die, quae erat S. Marci, ad eum Duo Doctores Iureconsulti, Peutinger & Veus: petentes ab eo, vt libros & scripta sua Cæs. Maiestati Principibusque & Ordinibus imperij, iudicanda submitteret. Per hoc enim optime prospectum iri & scriptis eius, vt quæ bona sunt permaneant: & publicæ tranquillitati, quam iudicium illud pariturum sit. Lutherus autem omnia se facturum & passurum dicebat, si modo scripturæ sanctæ niterentur autoritate. Alioqui enim nihil minus commissurum. Nam Deum per prophetā dixisse. Nolite confidere in principibus, in filiis hominum, in quibus non est salus. Item. Maledictus qui confidit in homine. Illis vero

Colloquium Duorum Iurisconsultorū cum Luth.

Psal. 145.
Hiero. 17.

vehementius vrgentibus respondit. Nihil minus permittendum esse hominum iudicio, quã verbum Dei. Abeuntes illi iusserunt meliꝰ deliberate, & à prandio redeuntes, petierunt, vt saltem Concilij futuri iudicio sua submitteret. Et hoc permisit, sed ita, vt ipso sciente aliquot extraherentur articuli, de quibus Consilium sententiam ferret, scripturæ & verbi diuini testimonio. Cæterum Lutherus in Actis suis, quę & Latine & Teuthonice ædita sunt, notat hic bonos & celebres viros mendacij, quod dixerint Archiepiscopo Treuerensi, Lutherum pollicitum esse, se sua permissurum Concilio in articulis nonnullis, interimque taciturum de iisdem. Ipse vero id nunquam dixerit, ne cogitauerit quidem. Vocatus itaq; ad ipsum Archiepiscopum, & remotis arbitris ab eo admonitus, tum de Cæsaris & imperij, tum de Concilij iudicio, dixit ei, parum tuto se tantam rem illis permissurum, qui sub fide publica euocatum, nouis mandatis aggressi damnassent, sententiam & Bullam Papæ approbantes. Tum Archiepiscopus petiit, vt ipsemet proponat media, quibus huic causæ occurri queat. Ille vero ait, meliora non esse quàm de quibus Gamaliel Act. 5. dixit. Si ex hominibus est consilium hoc aut opus, dissoluetur: Sin vero ex Deo est, dissoluere non poteritis. Ait rursus Archiepiscopus. Quid, si decerperentur articuli Concilio submittendi? Respondit Lutherus, modo non sint ij, quos Concilium Constantiense damnauit. Ait

Colloquium Archiepiscopi Treuerensis cum Lut.

Ait Treuir, se vero timere, eos ipsos futuros, Atqui, ĩquit Lutherus, de eiusmodi tacere neq; possũ neq; volo, vt certus ei⁹ Decretis dãnatũ fuisse Dei verbum. His dictis ab illo dimissus est. Hæc Lutherus ipse in Actis suis de se scripsit, pertinaciam suam vbiq; colorans prætextu verbi Dei, suasq; laudes immodice iactans. De Cochlæo enim scribens ait. Doctor verò Martinus, pro incredibili humanitate & probitate sua, hominem benigniter habuit. Sub finem vero libelli ait. Pater Christianissimus modestissime respondens sic cœpit. Item. Deus igitur hominem pientissimum, tuendo ac docendo Euãgelio natum, diutissime seruet Ecclesiæ suæ, vnà cum suo verbo Amen. Cæsar itaq;, vbi vidit hominem per admonitiones pias & clemẽtes semper magis ac magis pertinacem fieri, misit ad eum, paulo post eodem die, Officialem, Treuiren. Cãcellariumq; Austrię & Secretariũ suum, vt dicerent ei Quia tam multipliciter frustra à Cæsare, Electoribus Principibus, & Ordinibus sacri Ro. Imperij commonefactus, ad cor & vnitatem redire noluerit, reliquum esse, vt Cæsar, tanquàm Aduocatus fidei Catholicæ, procedat. Esse igitur mandatum Cæsaris, vt intra XXI. dies hinc ad securitatem suam redeat, sub conductu publico & libero, ipsi seruando, neque vel prædicando vel scribendo in itinere populum commoueat. Ad hæc Lutherus se dixisse ait, Sicut Domino placuit, ita factum est: Sit nomen Domini benedictum. De-

Philautia Luth.

Dimissio Lu. sub saluo conductu.

inde egit gratias Cæsari & Principibus, pro tã benigna & clementi audientia, próque condu ctu libero & seruato & seruando. Quanquam alibi contrarium scripserit. Postridie igitur, hoc, est feria Sexta post Iubilate, Die Aprilis 26. abiit Lutherus cum comitibus suis è Vuormacia, cui & Sturmus Caduceator & Fecialis Cæsaris redditus est, vt tuto perduceret eũ quo velit. Quamuis vero mandasset ei Cæsar, ne in itinere concionaretur aut scriberet: Lutherus tamen huius mandati aut immemor aut cõtemptor, scripsit retro ad Principes ex Fridburgo, & publice prædicauit in oppido Isennach. Scripsit vero literas bene prolixas ac blandas, ad conciliandum, sibi quidem fauorem, Cæsari autem & Clericis odium populare: mox enim per Chalcographos multiplicata & in populos dispersa est ea epistola, in qua repetebatur à Luthero, quicquid Vuormaciæ cũ ipso factum fuerat, suæ pertinaciæ vbique prætexens verbum Dei: Nihil aliud sibi reseruare promittens, quàm illud solum: conquerens, quod obtinere nõ potuerit, vt verbum Dei esset librum & non ligatum. Remisit & Caduceatorem seu Fecialem Cæsaris ex Fridburgo, tertio itineris die, quo & epistolam illam scripserat: Adeo non metuebat à vi vlla, sub tot nobilium protectione securus. Videbatur prætere a ille occultioribus eius consiliis impedimẽto fore, nisi ablegaretur. Posteaquam enim peruenerat Isennacum, in oppidum Principis &

Insidiosa Epistola Lutheri, ad Principes Imperij

Nequissima species captiuitatis Luth.

& protectoris sui,ibique publice,contra Cæsaris mandatum prædicasset in die inuentionis S. Crucis,quæ tertia Maij erat, paululum ab oppido egressus, occultissimo interceptus est consilio ab amicis sub specie hostili, & mox longe latéque sparsa est fama, Lutherum esse captum,sibique uiolatam fidem publicam, & fractum saluum conductum. Tam secretũ vero erat illud malignitatis consilium, vt etiam comites itineris ignorarent,& putarent illum vere captũ & hostiliter abductum esse. Mittebantur itaque cursores multi,qui & ore & literis nunciarent per vrbes Germaniæ,quàm crudeliter captus,raptus & abductus sit Lutherus in saluo conductu,atque vt maior fieret erga eum commiseratio, & in Cæsarem ac Principes indignatio:adaugebatur fama per nuncios adeo duriter illũ fuisse vinctũ manibus,& ĩret festinãtes cursu equites ipsum pedestrẽ raptim tractum fuisse,vt sanguis è digitis eruperit. Et hoc sanctum Euangelium etiam Vuormaciæ annunciabatur,vt maximum oriretur murmur contra Cæsarem,non modo in populo: verum etiam inter Principes,donec re certius cõperta,intelligeretur figmentum esse nequitiæ. In vrbibus itaque passim fremebant Lutherani, ob interceptum Lutherum,ac dentibus in Clerum stridebant,vt Lutheri mortem (nam & interfectum fama ferebat)vlciscerentur:suspicãtes à Papistis subornatos fuisse insidiatores. Sed nusquam erat magis periculum à seditio-

ſis, quam Vuormaciæ. Nam & ipſe Elector Saxoniæ inter amicos querebatur, indignum eſſe & contra Maieſtatem imperij, hominem ſic intercipi ſub fide publica, captumque teneri. In vulgo autem turbulentiſſimæ iactabantur querelæ, cum ab aliis, tum vero amariſſime ac vehementiſſime à Duobus Poëtis ſupradictis, Vlrico Hutteno, & Hermanno Buſchio: Quorum hic preſens in vrbe, clamoribus & querimoniis omnia complebat: Ille vero abſens non longe à Vuormacia, in arce Franciſci Nobilis viri; conuitioſiſſimam miſit eo epiſtolam, aduerſus omnes Epiſcopos & Clericos. Vnde fiebat, vt nihil expectaretur certius, quàm grauis & cruenta contra Cæſarem omnemque Clerum ſeditio. Sed ætas bonitaſque Cæſaris, ac principum diligentia, procliues in ſeditionem animos cohibuerunt. Quam primum vero in deputatum à Principe ſuo locum peruenit Lutherus (ferunt fuiſſe oppidum Turingiæ, nomine Alſtat: in quo & Muncerus prædicauit poſtea ſeditioſiſſime) cum in arce tutus ac ſecurus deliteſceret: animo autem, qui ad ſeditionem pópuli cædemque Cleri anhelabat, quieſcere non poſſet: multos in eo receſſu ſcripſit libros, vt animos Germanorum plene permoueret, ad defectionem à Sede Apoſtolica, & in odium Cleri vniuerſi. Primum igitur ſcripſit Teuthonice ad Franciſcum à Sicking librum, de Confeſſione ſecreta, An Papa illam præcipere queat. In cuius præfatione conferebat Papam,

Vbi latitauit Luther.

Liber Lut. de Confeſſione ſecreta.

pam, Episcopos & omnem Clerum populis Chananæis, qui noluerunt se dedere vltro, sed expugnati sunt gladio Iosue Reges XXXI. Deinde minabatur eis, si non mutarent instituta sua, fore, vt alius eos doceat, non literis & verbis, vt Lutherus: sed factis & armis. Agebat item gratias, primum Deo, quod terror Ro. Sedis minutus sit, & Capitulum illud in Decretis, Si quis suadente Diabolo, homines nō amplius incantet. Deinde ipsi Francisco, quod multipliciter ac sæpe consolatus ipsum sit, & ad multa sese obtulerit. Denique commendabat illi Vlricum Huttenum, & Martinum Bucellum, Quorum hic Apostata prædicatorum: Ille Curialium hostis erat: & eam præfationem scripsit prima die Iunij. Paulo post alium scripsit librum, in Doctorem Iacobum Latomum, Theologum Lauuaniēsem: in cuius pręfatione sic ait. Sedet portētum Romæ in medio Ecclesiæ, & venditat se pro Deo, adulantur Pontifices, obsequūtur Sophistæ, & nihil nō pro eo faciunt hypocritæ: Interim infernus dilatat aīam suam & aperit os suum absq; termino, & ludit Satā in perditione animarum. Cunq; scriberet eam præfationem ad Ionam Prępositum Vuittenbergensem, monuit, vt Decretales Antichristi pestilentissimas, quibus docendis mandatus esset, non alio studio profiteretur, quàm vt doceat dediscenda esse quæ doceat, & sciant fugienda sicut mortifera quęcunque Papa & Papistę statuunt ac sentiunt. Et in fine libri ait. Ez-

Liber Lut. in Latomum.

Cœnobij Vuittenbergensis. In cuius præfatione, vt fratres illos in audacia ſua confortaret: qui primi omnium Miſſas abrogauerãt, iubet eos fortes contra conſcientiæ accuſationẽ perſiſtere. Quandoquidem & ipſemet quamlibet potentibus ac euidentibus ſcripturis, conſciẽtiam ſuam vixdum ſtabiliuerit, vt auderet vnus contradicere Papæ, & credere, eum eſſe Antichriſtum: Epiſcopos eſſe eius Apoſtolos: Academias eſſe eius lupanaria. Ait ſibi ſæpe palpitaſſe cor tremulum, & reprehendens obieciſſe, Tu ſolus ſapis? Tot ne errant vniuerſi? Tanta ſæcula ignorauerunt? Quid ſi tu erres, & tot tecum in errorem trahas damnãdos æternaliter? ſed addit, Chriſtum tandem confirmaſſe ipſum verbis ſuis certis & fidelibus. At non exprimit, quibuſnam verbis ab eo confirmatus ſit. Ait verò, ea certitudine & fiducia tentandum eſſe, quod fratres illi præſtituerint, vt non modo totius mundi iudicia, pro foliis leuibus & ſummis ariſtis habeamus: ſed & armati ſim⁹ in morte, aduerſus portas Inferi: Quin etiam aduerſus iudicium tentantis Dei pugnare, & cum Iacob contra Deum præualere. Et tanquam eo libro conuulſurus eſſet orbem terræ, ait in frontiſpicio. Leo rugiet, quis non timebit? Quartum deinde librum in eodem loco ſcripſit Latine ad parentem ſuum, Laicum & Idiotam, de votis monaſticis. In cuius prologo narrat, ſe anno ætatis ſuæ XXII. Monachatum ſuſcepiſſe, & ĩ eo XVI. annis perduraſſe. Factũ verò Mo

Vtinam audiſſet hic Luthe. conſcientiæ ſuæ veriſſimas accuſationes. Et nõ finxiſſet ſibi alia verba Chriſti, ad ſe nunquam dicta.

Liber Luth. de votis Monaſticis.

nachũ,nõ propria volũtate,neque ventris gratia:ſed errore de cœlo & agone mortis ſubitæ circumuallatum,coactum ac neceſſarium votum vouiſſe. At patris ſui teſtimonio probare nititur, illuſionem fuiſſe & præſtigium. Et in fine illius prologi hæc addit. Quid ſi me occidat Papa, aut damnet vltra Tartara? Occiſum (inquit) nõ ſuſcitabit, vt bis & iterum occidat: Damnatum verò ego volo, vt nunquam abſoluat: Scripſit eum prologum XXI. die Nouembris. Atque ita Menſes ſex delituit in ſolitudine non ſylueſtri ſane: ſed bene munita. Quam tum arroganti exemplo nimiſque ſuperba imitatione vocabat ſuam Pathmon, velut alter Ioãnes Euangeliſta, in inſulam à Cæſare nequiſſimo figmento relegatus: cum re vera Cæſar omnino neſciret, vbinam ille deliteſceret. Vocabat eam Eremum & locum peregrinationis ſuæ, vt etiam ſceleratum captiuitatis figmentum, magnæ ſpeciem ſanctitatis præ ſe ferret. Eadem vanitate ſcripſit in eodem loco iudicium ſuum de Votis, ad Epiſcopum & Diaconos Eccleſiæ Vuittenbergenſis, cum revera nullus ſit ibi Epiſcopus: Et licet perbreuis eſſet ille libellus, tamen in duas eum partes diuiſerat. Quarum prior complectebatur propoſitiones 140. Poſterior 139. Quas hoc annotationis interſtitio diuiſas voluit. Hæc (inquit) ſic diſputari volo, vt certa & vera teneantur: Quæ ſequuntur, ſimpliciter propono diſputanda & inquiréda. Cũ verò Lutherus olim & Auguſtæ corã Cardinale Caietano,

Pathmos Luthe.

Iudicium Lutheri de votis.

Vana ſpes Lutheri de Pariſienſibus.

Caietano,& Lipsiæ coram Consiliariis Ducis Georgij, expetiisset iudiciũ Theologorũ Parisiensiũ, quos à Papa offensos putabat,ac dixisset,eã Vniuersitatẽ esse studiorũ parẽtem, & ab antiquo Christianissimã,& in Theologia florẽtissimã:magno hinc desiderio expectabant Lutherani illorũ iudiciũ. Tãta sane cũ fiducia, vt nõnulli eorũ Vuormaciæ: cũ maxime ageretur causa Lutheri,affirmarẽt,Parisiẽses ex Bulla Papæ articulos Lutheri 38.approbasse, duos tãtũ sub dubio reliquisse. At his ipsis diebus lõge cõtrariã,eisq; odiosam & execrabilẽ,publice tulerũt sentẽtiã Theologi illi,solenniter cõgregati & iuramẽto cõstricti. Sollicitus (inquiunt) per nos examinata, ac maturius vniuersa doctrina Lutheriano ascripta nomini, &ad plenum discussa: execrándis illam erroribus scatere certo deprehendimus & iudicauimus, fidem potissimum contingentibus & mores. Quódque simplicis populi seductiua sit, omnibus Doctoribus iniuria, potestati Ecclesiæ & Ordini Hierarchico impie derogatiua:aperte schismatica, sacræ scripturæ aduersa, & eius deprauatiua, atque in spiritum sanctum blasphema: Et ideo veluti Reipublicæ Christianæ perniciosam censemus omnino exterminandam, ac palam vltricibus flammis committendam. Autorem vero ad publicam abiurationem modis omnibus iuridicis compellendum. Lata fuit hæc illorum sententia Die XV.Aprilis. Lutherus autem XVI. venit Vuormaciam, vt

Iudicium Theologorũ Parisiensium contra Luth.

nondum ſcire potuerint tunc Lutherani, quidnam iudicauerint Pariſienſes. Poſt aliquot vero Menſes, cum in Germaniam quædam huius ſententiæ exẽplaria impreſſa perueniſſent, animos mutauerunt Lutherani omnes, & cœperũt criminari eos, quos antea laudauerant. Atque vt maior videretur apud eos illius iudicij contemptus, Philippus Melanchton, velut præcipuus Lutheri propugnator, ędidit eandẽ illorũ determinationẽ, cui adiecit pro Luthero Apologiã Latinã, cũ hoc titulo. Aduerſus furioſum Pariſienſiũ Theologaſtrorũ decretũ &c. Quãuis verò ſcriberet, ibi pro Theologis Sophiſtas, pro Chriſtianis doctoribus Calũniatores regnare, & Lutetiæ natam eſſe prophanã illam ſcholaſticen: Qua admiſſa, nihil reliquum eſſe: Euãgeliũ obſcuratũ, fidẽ extinctã, receptã operũ doctrinã. Atque etiam imputaret illis, quod ſcholaſticã Theologiã ab illis acceperint, quaſi per manus reliqua Europę Gymnaſia, vt Idolis repleretur terra, & id genus plurima eis quam acerbiſſime improperaret: Attamẽ Luthero nimis leniter egiſſe viſus eſt. Ipſe igitur & illorũ libellũ & Philippi ſui Apologiã in Teuthonicũ vertit, ſuũmque iudiciũ his interpoſuit. In quo hãc Teuthonice in Gallicos Theologos protulit ſententiam, vindictæ ac talionis reddendæ gratia. Academia (inquit) Pariſienſis in parte ſuprema, quæ facultas Theologiæ nuncupatur, eſt à vertice vſque ad plantam mera, & vt nix alba, lepra veræ nouiſſimę Antichriſtianęque

Philippi Melan. cõtra Pariſienſes Apologia.

Sententia Luthe. contra eoſdem.

que & Capitalis hæreſeos: Mater omnium erorum in Chriſtianitate, maxima meretrix ſpiritualis, quam Sol vnquam vidit, & vera poſtica Inferni. Prophetatum eſt, temporibus Antichriſti omnes hæreſeos, quæ vnquam fuerunt, in vnam Camerinam confluxuras, mundúmque perdituras. Id ego (inquit) oſtendere intendo de Pariſiis, Papæ veri Antichriſti maximo fornicationis cubiculo: Atque probare, eos eſſe peiores Montanis, Ebionitis, & omnibus, quoſcunque commemorauerunt, hæreticis, Deo volente. Ipſi ſunt, quos iampridem deſideraui. Hæc ille Teuthonice ad populum, quem contra Pariſienſium ſententiam animare, & in ſua factione retinere ſatagebat. Licet nihil poſtea in illos ædiderit, niſi breues interdum cauillos, velut mordax canis, qui fortiorem ſe aggredi non audens, à longe mordaciter allatrat. Cæterum complices eius, ſuppreſſo nomine ſuo, ridiculum ædiderunt libellum, ſub nomine facultatis Theologicæ Pariſienſium. In quo confictis & affectatis barbariſmis recitatur primum determinatio quædã in Apologiam Melanchtonis. Deinde ratio determinationis prioris. Demum apponuntur ineptiſſimę quædam regulæ intelligẽdi ſcripturas. Vt eo ſcilicet figmento perſuaderent Euangelici viri, nihil in ſacris literis noſſe Theologos Pariſienſes. Aiunt itaque poſt decimam & vltimã ibi regulam. Sola alma facultas elucidat omnia, primo ſcripturas, poſt hoc patres, vltimo ſcribẽ

Ridiculus libellus contra Pariſienſes.

tes, & nō poteſt errare: Quia liripipiū & Almutium nō ſunt ſigna fallibilia. Male ergo faciūt, qui ſcripturas nudas ſequuntur: peius, qui nudos patres: peſſime, qui ſcribentes, quia procedunt de obſcuritate in obſcuritatē, donec iſtis omiſſis, Almam facultatem audierint, & liripipio firmiter adhæſerint, ibi eſt lux mundi, & regula fidei & morum infallibilis &c.

Acta & Scripta Lutheri, Anno Domini M. D. XXII.

Cum igitur Lutherus compliceſque ſui præ ſe contemnerēt omne iudicium Eccleſiaſticū, rebelles non modo ſuis Prioribus & Ordinariis iudicibus, verū etiā ſummis Eccleſiæ verticibus, Papæ & Imperatori, tātóq; elati eſſent faſtu deſpectionis, vt ne Vniuerſali quidē Cōcilio dogmata ſua, quę pro Euāgelio habent, ſubmittere velint, & rem proxime iam ad tumultū & ſeditionem popularem perduxiſſent: miſertus condolenſque Germanicæ Nationi Chriſtiana pietate illuſtriſſimus Anglorum Rex Henricus, huius nominis Octauus, raro nimis & cunctis ſæculis admirando deuotionis exemplo, ex Regali faſtigio in literariam deſcendit harenam, contra maledicum decertaturus mendicantium fratrum Apoſtatam. Scripſit itaque Aſſertionem Septem Sacramentorum, aduerſus Captiuitatem Babylonicam Lutheri, ad Leonem X. Papam:

Liber Regis Angliæ cōtra Luth.

pã:adeo ſane diſerte,erudite ac copioſe, vt eo labore promeruerit ; ipſius Papæ omniúmq; Cardinaliũ iudicio , perpetuæ laudis Titulũ, vt publica deĩceps approbatione diceretur, fidei Catholicę Defenſor. Quanta verò ſit illius Regis erga Sedem Apoſtolicam benignitas, quanta erga Eccleſiã deuotio, quãta in ſumma ingenij acrimonia raraque eruditione modeſtia, quantus deniq; in aduerſariũ aſſerẽdæ fidei zelus: ex ipſiuſmet verbis, quibus ad Lectorem prę́fatus eſt, clariſſime intelligitur. Ait enim. Mot⁹ quidẽ fidelitate ac pietate, quãquã mihi nec eloquẽtia ſit, nec ſciẽtiæ copia: cogor tamẽ, ne ingratitudine maculer, Matrẽ meã, Chriſti ſpõſam, vtinam tanta facultate, quanta cum voluntate, defendere. Quod licet alij præſtare poſſint vberius ac copioſius, mei tamen officij eſſe duxi, vt ipſe quoque quantumuis tenuiter eruditus, quibus rationibus poſſem, Eccleſiã tuerer, meque aduerſus venenata iacula hoſtis eam oppugnantis obiicerem. Quod vt faciam, tempus ipſum & præſens rerum ſtatus efflagitat. Nam antea, cum nemo oppugnaret, nemini propugnare neceſſe erat. At quum iam hoſtis exortus ſit, quo null⁹ potuit exoriri malignior, qui dæmonis inſtinctu charitatẽ prætexens, ira atque odio ſtimulatus, & cõtra Eccleſiã & contra Catholicam fidem, vipereũ virus euomuit: Neceſſe eſt aduerſus hoſtẽ cõmunẽ Chriſtianę fidei, omnis Chriſti ſeruus, omnis ætas, omnis ſex⁹, omnis ordo cõſurgat: vt qui virib⁹ nõ valẽt,

Neglectum eſt hic illud Eccleſiaſtici 11. Ante mortẽ ne laudaueris hominem quẽquã.

officium ſaltem alacri teſtentur adfectu. Nunc itaque conuenit, vt duplici armatura muniamur: cœleſti ſcilicet ac terreſtri. Cœleſti, vt qui ficta charitate & alios perdit & perit ipſe, vera charitate lucrifactus, alios lucrifaciat: & qui falſa doctrina depugnat, doctrina vera vincatur. Terreſtri uero, vt ſi tam obſtinatæ malitiæ ſit, vt conſilia ſancta ſpernat, & correptionem piam contemnat, merito coërceatur ſupplicio, vt qui benefacere non vult, deſinat maleſacere, & qui nocuit verbo malitiæ, ſupplicij proſit exemplo. Hęc Rex ipſe in Prologo. In proceſſu verò libri, adeo denſis tum rationibus tum ſcripturæ ſacrę locis præmunit & affirmat vbique ſenſum & doctrinam Eccleſiæ, atque aduerſarij falſos prætextus fucataſque argutias tam clare detegit, & acute cõfutat, vt intra paucos menſes liber eius à multis Chalcographis in multa millia multiplicat⁹, totum orbẽ Chriſtianum & gaudio & admiratione repleuerit. Nec ſatis erat Catholicis in Germania, eum librum Latine legiſſe, licet in ea lingua diſertiſſime ſcriptus eſſet: verum etiam in Germanicam transferebatur linguam, vt etiam Laici, Latinæ linguæ ignari, intelligerent, nihil ſolidi eſſe in doctrina noua Lutheri. Liber itaque paucula Regis verba hic recitare cõtra inflatam ac turgidam Lutheri argutiam quandam, contra Miſſæ ſacrificiũ: quia promiſſio ſit & nõ opus. Mirum eſt (inquit Rex) quãto nixu parturiens, quã nihil peperit, niſi merũ vẽtũ: Quẽ cũ ipſe tã validum

validum velit videri, vt montes poſſet euertere, mihi profecto videtur tam languidus, vt agitare non poſſit arundinem. Nam ſi verborum tollas inuolucra, quibus rem abſurdam (velut ſimiam purpura) veſtit, Si tollas exclamationes illas, quibus iam velut re dilucide probata, toties in totam debachatur Eccleſiam, & nōdum collata manu, tanquam ferox victor inſultat: nihil aliud reſtare videbis, quam nudum & miſerum ſophiſma. Redierat iam è Pathmo ſua nouus ille Euangeliſta Vuittenbergam, & quã quam publice per æditum librum collaudaſſet antea fratres ſuos, propter abrogatã Miſſam: attamen cum non fuiſſet factum iuſſu & auſpicio ſuo, domum reuerſus, eam rem publice pro concione ad populum reprobauit, Dominica prima Quadrageſimæ. Omnes (inquit) errauerunt, quicunque cooperati ſunt, & conſenſerũt ad abrogandam Miſſam, non quod bonum nõ fuerit: ſed quod non ordinate factum eſt. At dicis (inquit) iuſtum id eſſe ex ſcriptura? Fateor & ego, ſed vbi manet ordo, quia ex temeritate factum eſt, abſque omni ordine, cum ſcandalo proximi? Et niſi adeo mala res eſſet Miſſa, vellẽ eam reſtituere. Scio enim veſtrum propoſitum, & defendere non ſcio. A Papiſtis quidem & aliis inſanis capitibus bene ſcirem defendere, ſed coram Diabolo ſuſtinere non ſcio. Sic & alias quaſdam temeritates ſuorum, tum barbaricas tum ſceleratas & impias, quas abſente ipſo iuxta verba & ſecundum doctrinam eius in fa-

Lutherus domum reuerſus reprehendit ſuos.

ctum deduxerant, repræhendit: Quales erant, abolitio sacrarum imaginum, abiectio religiosi habitus, attrectatio corporis Christi in Sacramento manibus prophanis &c. Quæ omnia & si libera esse volebat, & stultis legibus Papæ ascribebat: attamen, quia attentata fuerant eo absente, reprobauit. Quamuis optaret, omnes imagines in toto mundo abolitas esse, propter earum abusum, & vellet omnes Monachos & Moniales deserere sua Monasteria, vt ea omnia in vniuerso mundo interirent. Et de venerabili Sacramento diceret, Quanquam illud tangendo non peccauerint, neque tamen in hoc fecerunt opus bonum: Quia Deus non possit ferre iocum, sicut sancti ferunt. Si quis tamen adeo petulans sit, vt Sacramētum omnino manibus contrectare velit, is curet illud sibi domum deferri, ibique contrectet vsq; ad satietatem, sed non coram multitudine. Huiusmodi itaq; sermonibus liuide perstrinxit & repressit audaciam aliorū, præsertim Andreæ Carolstadij: Qui & ipsi aliquid esse volebāt, ne vnus Lutherus esset omnia in omnibus. Acrius autem inuectus est in Bullam Papæ Leonis X. in cœna Domini, Romæ publicatam, priusquàm Vuormaciam venisset Lutherus. Nam cum in ea iuxta consuetudinem antiquam excommunicati & anathematizati fuissent omnes hæretici, nominatim vero Gazari, Patareni, Pauperes de Lugduno, Arnoldistæ, Speronistæ. Item Vuiclephistæ, Hussitæ, & nouissime Martinus Lu-

Liber Lu. cōtra Bullā cœnæ Domini.

Luther, simul cum omnibus complicibus fautoribusq; suis: Ea tamen Bulla tardius venit ad manus Lutheri. Inde factum est, vt post reditũ suum parauerit in eam Teuthonicum quẽdam libellum, fœdissima scurrilitate refertum, quẽ Xenij loco pro nouo anno retribuit Sedi Apostolicæ. Sic ergo exorsus est. Martinus Lutherus sanctissimæ Sedi Romæ & toti eius Parlamento, Meam gratiam & salutem in primis. Sanctissima Sedes crepa & non frangere, ob hanc nouam salutationem, in qua nomẽ meũ primo & in supremo loco pono, osculandorúmque pedum obliuiscor &c. Deinde post recitatam Bullam, in eam responsurus ait. Ego autẽ dico ad Papæ & Bullæ huius minas istud. Qui præ minis moritur, ad eius sepulturam compulsari debet crepitibus ventris. Vbi vero venisset ad sextum Articulum, in quo excõmunicantur omnes, qui Turcis aut Sarracenis ferrum & arma bellica apportant aut vendunt, id reprædhendens ait. Ad quid conducit, corporaliter prohibere Turcã? Quid mali facit Turca? Occupat prouincias & gubernat tẽporaliter: At hoc ipsum à Papa quoq; nos pati oportet, qui & corpus & vitã nobis excoriat, quod Turca non facit. Ad hæc, permittit Turca vnũquenq; in fide sua permanere, quod Papa non facit: sed cogit vniuersum mũdum à fide Christi ad sua Diabolica mẽdacia, vt regimẽ Papæ, in corpore, bonis & anima, decies nimirum peius sit quam Turcæ; & si Turcam expugna-

Scurrilia verba Lut.

ſis, quam Vuormaciæ. Nam & ipſe Elector Saxoniæ inter amicos querebatur, indignum eſſe & contra Maieſtatem imperij, hominem ſic intercipi ſub fide publica, captumque teneri. In vulgo autem turbulentiſſimæ iactabantur querelæ, cum ab aliis, tum vero amariſſime ac vehementiſſime à Duöbus Poëtis ſupradictis, Vlrico Hutteno, & Hermanno Buſchio: Quorum hic pręſens in vrbe, clamoribus & querimoniis omnia complebat: Ille vero abſens non longe à Vuormacia, in arce Franciſci Nobilis viri; conuitioſiſſimam miſit eo epiſtolam, aduerſus omnes Epiſcopos & Clericos. Vnde fiebat, vt nihil expectaretur certius, quàm grauis & cruenta contra Cæſarem omnemque Clerum ſeditio. Sed ætas bonitaſque Cæſaris, ac principum diligentia, procliues in ſeditionem animos cohibuerunt. Quam primum vero in deputatum à Principe ſuo locum peruenit Lutherus (ferunt fuiſſe oppidum Turingiæ, nomine Alſtat: in quo & Muncerus prædicauit poſtea ſeditioſiſſime) cum in arce tutus ac ſecurus deliteſceret: animo autem, qui ad ſeditionem pópuli cædemq́ue Cleri anhelabat, quieſcere non poſſet: multos in eo ſeceſſu ſcripſit libros, vt animos Germanorum plene permoueret, ad defectionem à Sede Apoſtolica, & in odium Cleri vniuerſi. Primum igitur ſcripſit Teuthonice ad Franciſcum à Sicking librum, de Confeſſione ſecreta, An Papa illam præcipere queat. In cuius præfatione conferebat Papam,

Vbi latitauit Luther.

Liber Lut. de Confeſsione ſecreta.

pam, Epiſcopos & omnem Clerum populis Chananæis,qui noluerunt ſe dedere vltro, ſed expugnati ſunt gladio Ioſue Reges XXXI. Deinde minabatur eis, ſi non mutarent inſtituta ſua,fore,vt alius eos doceat, non literis & verbis,vt Lutherus:ſed factis & armis. Agebat item gratias,primum Deo,quod terror Ro. Sedis minutus ſit, & Capitulum illud in Decretis,Si quis ſuadente Diabolo,homines nõ amplius incantet. Deinde ipſi Franciſco, quod multipliciter ac ſæpe conſolatus ipſum ſit, & ad multa ſeſe obtulerit. Denique commendabat illi Vlricum Huttenum,& Martinum Bucellum,Quorum hic Apoſtata prædicatorum: Ille Curialium hoſtis erat: & eam præfationem ſcripſit prima die Iunij.Paulo poſt alium ſcripſit librum,in Doctorem Iacobum Latomum, Theologum Lauuaniẽſem:in cuius pręfatione ſic ait.Sedet portẽtum Romæ in medio Eccleſiæ,& venditat ſe pro Deo, adulantur Pontifices,obſequũtur Sophiſtæ,& nihil nõ pro eo faciunt hypocritæ:Interim infernus dilatat aĩam ſuam & aperit os ſuum abſq; termino, & ludit Satã in perditione animarum. (unq; ſcriberet eam præfationem ad Ionam Prępoſitum Vuittenbergenſem,monuit,vt Decretales Antichriſti peſtilentiſſimas,quibus docendis mandatus eſſet,non alio ſtudio profiteretur,quàm vt doceat dediſcenda eſſe quæ doceat, & ſciant fugienda ſicut mortifera quęcunque Papa & Papiſtę ſtatuunt ac ſentiunt.Et in fine libri ait.Ex-

Liber Lut. in Latomum.

Cœnobij Vuittenbergensis. In cuius præfatione, vt fratres illos in audacia sua confortaret: qui primi omnium Missas abrogauerāt, iubet eos fortes contra conscientiæ accusationē persistere. Quandoquidem & ipsemet quamlibet potentibus ac euidentibus scripturis, consciētiam suam vixdum stabiliuerit, vt auderet vnus contradicere Papæ, & credere, eum esse Antichristum: Episcopos esse eius Apostolos: Academias esse eius lupanaria. Ait sibi sæpe palpitasse cor tremulum, & reprehendens obiecisse, Tu solus sapis? Tot ne errant vniuersi? Tanta sæcula ignorauerunt? Quid si tu erres, & tot tecum in errorem trahas damnādos æternaliter? sed addit, Christum tandem confirmasse ipsum verbis suis certis & fidelibus. At non exprimit, quibusnam verbis ab eo confirmatus sit. Ait verò, ea certitudine & fiducia tentandum esse, quod fratres illi præstituerint, vt non modo totius mundi iudicia, pro foliis leuibus & summis aristis habeamus: sed & armati sim⁹ in morte, aduersus portas Inferi: Quin etiam aduersus iudicium tentantis Dei pugnare, & cum Iacob contra Deum præualere. Et tanquam eo libro conuulsurus esset orbem terræ, ait in frontispicio. Leo rugiet, quis non timebit? Quartum deinde librum in eodem loco scripsit Latine ad parentem suum, Laicum & Idiotam, de votis monasticis. In cuius prologo narrat, se anno ætatis suæ XXII. Monachatum suscepisse, & ī eo XVI. annis perdurasse. Factū verò Mo

Vtinam audisset hic Luthe. conscientiæ suæ verissimas accusationes. Et nō finxisset sibi alia verba Christi, ad se nunquam dicta.

Liber Luth. de votis Monasticis.

nachũ,nõ propria volũtate,neque ventris gratia:ſed errore de cœlo & agone mortis ſubitæ circumuallatum,coactum ac neceſſarium votum vouiſſe. At patris ſui teſtimonio probare nititur, illuſionem fuiſſe & præſtigium. Et in fine illius prologi hæc addit. Quid ſi me occidat Papa, aut damnet vltra Tartara? Occiſum (inquit)nõ ſuſcitabit, vt bis & iterum occidat: Damnatum verò ego volo, vt nunquam abſoluat: Scripſit eum prologum XXI. die Nouembris. Atque ita Menſes ſex delituit in ſolitudine non ſylueſtri ſane:ſed bene munita. Quam tum arroganti exemplo nimiſque ſuperba imitatione vocabat ſuam Pathmon, velut alter Ioãnes Euangeliſta, in inſulam à Cæſare nequiſſimo figmento relegatus:cum re vera Cæſar omnino neſciret,vbinam ille deliteſceret. Vocabat eam Eremum & locum peregrinationis ſuæ,vt etiam ſceleratum captiuitatis figmentum, magnæ ſpeciem ſanctitatis præ ſe ferret. Eadem vanitate ſcripſit in eodem loco iudicium ſuum de Votis, ad Epiſcopum & Diaconos Eccleſiæ Vuittenbergenſis, cum re vera nullus ſit ibi Epiſcopus:Et licet perbreuis eſſet ille libellus, tamen in duas eum partes diuiſerat. Quarum prior complectebatur propoſitiones 140. Poſterior 139. Quas hoc annotationis interſtitio diuiſas voluit. Hæc(inquit)ſic diſputari volo, vt certa & vera teneantur:Quæ ſequuntur,ſimpliciter propono diſputanda & inquirẽda. Cũ verò Lutherus olim & Auguſtæ corã Cardinale Caietano,

Pathmos Luthe.

Iudicium Lutheri de votis.

Vana ſpes Lutheri de Pariſienſibus.

Caietano,& Lipſiæ coram Conſiliariis Ducis Georgij, expetiiſſet iudiciũ Theologorũ Pariſienſiũ, quos à Papa offenſos putabat,ac dixiſſet,eã Vniuerſitatẽ eſſe ſtudiorũ parẽtem, & ab antiquo Chriſtianiſſimã,& in Theologia florẽtiſſimã:magno hinc deſiderio expectabant Lutherani illorũ iudiciũ. Tãta ſane cũ fiducia, vt nõnulli eorũ Vuormaciæ: cũ maxime ageretur cauſa Lutheri,affirmarẽt,Pariſiẽſes ex Bulla Papæ articulos Lutheri 38.approbaſſe, duos tãtũ ſub dubio reliquiſſe. At his ipſis diebus lõge cõtrariã,eiſq; odioſam & execrabilẽ,publice tulerũt ſentẽtiã Theologi illi,ſolenniter cõgregati & iuramẽto cõſtricti. Sollicitus (inquiunt) per nos examinata, ac maturius vniuerſa doctrina Lutheriano aſcripta nomini, & ad plenum diſcuſſa: execrandis illam erroribus ſcatere certo deprehendimus & iudicauimus, fidem potiſſimum contingentibus & mores. Quódque ſimplicis populi ſeductiua ſit, omnibus Doctoribus iniuria, poteſtati Eccleſiæ & Ordini Hierarchico impie derogatiua: aperte ſchiſmatica, ſacræ ſcripturæ aduerſa, & eius deprauatiua, atque in ſpiritum ſanctum blaſphema: Et ideo veluti Reipublicæ Chriſtianæ pernicioſam cenſemus omnino exterminandam, ac palam vltricibus flammis committendam. Autorem vero ad publicam abiurationem modis omnibus iuridicis compellendum. Lata fuit hæc illorum ſententia Die XV. Aprilis. Lutherus autem XVI. venit Vuormaciam, vt

Iudicium Theologorũ Pariſienſium contra Luth.

nondum ſcire potuerint tunc Lutherani, quidnam iudicauerint Pariſienſes. Poſt aliquot vero Menſes, cum in Germaniam quædam huius ſententiæ exẽplaria impreſſa perueniſſent, animos mutauerunt Lutherani omnes, & cœperũt criminari eos, quos antea laudauerant. Atque vt maior videretur apud eos illius iudicij contemptus, Philippus Melanchton, velut præcipuus Lutheri propugnator, ędidit eandẽ illorũ determinationẽ, cui adiecit pro Luthero Apologiã Latinã, cũ hoc titulo. Aduerſus furioſum Pariſienſiũ Theologaſtrorũ decretũ &c. Quãuis verò ſcriberet, ibi pro Theologis Sophiſtas, pro Chriſtianis doctoribus Calũniatores regnare, & Lutetiæ natam eſſe prophanã illam ſcholaſticen: Qua admiſſa, nihil reliquum eſſe: Euãgeliũ obſcuratũ, fidẽ extinctã, receptã operũ doctrinã. Atque etiam imputaret illis, quod ſcholaſticã Theologiã ab illis acceperint, quaſi per manus reliqua Europę Gymnaſia, vt Idolis repleretur terra, & id genus plurima eis quam acerbiſſime improperaret: Attamẽ Luthero nimis leniter egiſſe viſus eſt. Ipſe igitur & illorũ libellũ & Philippi ſui Apologiã in Teuthonicũ vertit, ſuúmque iudiciũ his interpoſuit. In quo hãc Teuthonice in Gallicos Theologos protulit ſententiam, vindictæ ac talionis reddendæ gratia. Academia (inquit) Pariſienſis in parte ſuprema, quæ facultas Theologiæ nuncupatur, eſt à vertice vſque ad plantam mera, & vt nix alba, lepra veræ nouiſſimę Antichriſtianęque

Philippi Melan. cõtra Pariſienſes Apologia.

Sententia Luthe. contra eoſdem.

que & Capitalis hæreſeos: Mater omnium er rorum in Chriſtianitate, maxima meretrix ſpiritualis, quam Sol vnquam vidit, & vera poſtica Inferni. Prophetatum eſt, temporibus Antichriſti omnes hæreſeos, quæ vnquam fuerunt, in vnam Camerinam confluxuras, mundúmque perdituras. Id ego (inquit) oſtendere intendo de Pariſiis, Papæ veri Antichriſti maximo fornicationis cubiculo: Atque probare, eos eſſe peiores Montanis, Ebionitis, & omnibus, quoſcunque commemorauerunt, hæreticis, Deo volente. Ipſi ſunt, quos iampridem deſideraui. Hæc ille Teuthonice ad populum, quem contra Pariſienſium ſententiam animare, & in ſua factione retinere ſatagebat. Licet nihil poſtea in illos ædiderit, niſi breues interdum cauillos, velut mordax canis, qui fortiorem ſe aggredi non audens, à longe mordaciter allatrat. Cæterum complices eius, ſuppreſſo nomine ſuo, ridiculum ædiderunt libellum, ſub nomine facultatis Theologicæ Pariſienſium. In quo confictis & affectatis barbariſmis recitatur primum determinatio quædã in Apologiam Melanchtonis. Deinde ratio determinationis prioris. Demum apponuntur ineptiſſimę quædam regulæ intelligẽdi ſcripturas. Vt eo ſcilicet figmento perſuaderent Euangelici viri, nihil in ſacris literis noſſe Theologos Pariſienſes. Aiunt itaque poſt decimam & vltimã ibi regulam. Sola alma facultas elucidat omnia, primo ſcripturas, poſt hoc patres, vltimo ſcribẽ

Ridiculus libellus contra Pariſienſes.

tes, & nõ poteſt errare: Quia liripipiũ & Almutium nõ ſunt ſigna fallibilia. Male ergo faciũt, qui ſcripturas nudas ſequuntur: peius, qui nudos patres: peſſime, qui ſcribentes, quia procedunt de obſcuritate in obſcuritatẽ, donec iſtis omiſſis, Almam facultatem audierint, & liripipio firmiter adhæſerint, ibi eſt lux mundi, & regula fidei & morum infallibilis &c.

Acta & Scripta Lutheri, Anno Domini M. D. XXII.

Cum igitur Lutherus compliceſque ſui præ ſe contemnerẽt omne iudicium Eccleſiaſticũ, rebelles non modo ſuis Prioribus & Ordinariis iudicibus, verũ etiã ſummis Eccleſiæ verticibus, Papæ & Imperatori, tãtóq; elati eſſent faſtu deſpectionis, vt ne Vniuerſali quidẽ Cõcilio dogmata ſua, quę pro Euãgelio habent, ſubmittere velint, & rem proxime iam ad tumultũ & ſeditionem popularem perduxiſſent: miſertus condolenſque Germanicæ Nationi Chriſtiana pietate illuſtriſſimus Anglorum Rex Henricus, huius nominis Octauus, raro nimis & cunctis ſæculis admirando deuotionis exemplo, ex Regali faſtigio in literariam deſcendit harenam, contra maledicum decertaturus mendicantium fratrum Apoſtatam. Scripſit itaque Aſſertionem Septem Sacramentorum, aduerſus Captiuitatem Babylonicam Lutheri, ad Leonem X. Papam:

Liber Regis Angliæ cõtra Luth.

pã:adeo ſane diſerte,erudite ac copioſe,vt eo labore promeruerit ; ipſius Papæ omniúmq; Cardinaliũ iudicio, perpetuæ laudis Titulũ, vt publica deĩceps approbatione diceretur, fidei Catholicę Defenſor. Quanta verò ſit illius Regis erga Sedem Apoſtolicam benignitas, quanta erga Eccleſiã deuotio, quãta in ſumma ingenij acrimonia raraque eruditione modeſtia, quantus deniq; in aduerſariũ aſſerẽdæ fidei zelus: ex ipſiuſmet verbis, quibus ad Lectorem pręfatus eſt, clariſſime intelligitur. Ait enim. Mot⁹ quidẽ fidelitate ac pietate, quãquã mihi nec eloquẽtia ſit, nec ſciẽtiæ copia: cogor tamẽ, ne ingratitudine maculer, Matrẽ meã, Chriſti ſpõſam, vtinam tanta facultate, quanta cum voluntate, defendere. Quod licet alij præſtare poſſint vberius ac copioſius, mei tamen officij eſſe duxi, vt ipſe quoque quantumuis tenuiter eruditus, quibus rationibus poſſem, Eccleſiã tuerer, meque aduerſus venenata iacula hoſtis eam oppugnantis obiicerem. Quod vt faciam, tempus ipſum & præſens rerum ſtatus efflagitat. Nam antea, cum nemo oppugnaret, nemini propugnare neceſſe erat. At quum iam hoſtis exortus ſit, quo null⁹ potuit exoriri malignior, qui dæmonis inſtinctu charitatẽ prætexens, ira atque odio ſtimulatus, & cõtra Eccleſiã & contra Catholicam fidem, vipereũ virus euomuit: Neceſſe eſt aduerſus hoſtẽ cõmunẽ Chriſtianę fidei, omnis Chriſti ſeruus, omnis ætas, omnis ſex⁹, omnis ordo cõſurgat: vt qui virib⁹ nõ valẽt,

Neglectum eſt hic illud Eccleſiaſtici 11. Ante mortẽ ne laudaueris hominem quẽquã.

officium saltem alacri testentur adfectu. Nunc itaque conuenit, vt duplici armatura muniamur: cœlesti scilicet ac terrestri. Cœlesti, vt qui ficta charitate & alios perdit & perit ipse, vera charitate lucrifactus, alios lucrifaciat: & qui falsa doctrina depugnat, doctrina vera vincatur. Terrestri uero, vt si tam obstinatæ malitiæ sit, vt consilia sancta spernat, & correptionem piam contemnat, merito coërceatur supplicio, vt qui benefacere non vult, desinat malefacere, & qui nocuit verbo malitiæ, supplicij prosit exemplo. Hęc Rex ipse in Prologo. In processu verò libri, adeo densis tum rationibus tum scripturæ sacrę locis præmunit & affirmat vbique sensum & doctrinam Ecclesiæ, atque aduersarij falsos prætextus fucatasque argutias tam clare detegit, & acute cõfutat, vt intra paucos menses liber eius à multis Chalcographis in multa millia multiplicat⁹, totum orbẽ Christianum & gaudio & admiratione repleuerit. Nec satis erat Catholicis in Germania, eum librum Latine legisse, licet in ea lingua disertissime scriptus esset: verum etiam in Germanicam transferebatur linguam, vt etiam Laici, Latinæ linguæ ignari, intelligerent, nihil solidi esse in doctrina noua Lutheri. Liber itaque paucula Regis verba hic recitare cõtra inflatam ac turgidam Lutheri argutiam quandam, contra Missæ sacrificiũ: quia promissio sit & nõ opus. Mirum est (inquit Rex) quãto nixu parturiens, quã nihil peperit, nisi merũ vẽtũ: Quẽ cũ ipse tã

validum

validum velit videri, vt montes posset euertere, mihi profecto videtur tam languidus, vt agitare non possit arundinem. Nam si verborum tollas inuolucra, quibus rem absurdam (velut simiam purpura) vestit, Si tollas exclamationes illas, quibus iam velut re dilucide probata, toties in totam debacchatur Ecclesiam, & nõdum collata manu, tanquam ferox victor insultat: nihil aliud restare videbis, quam nudum & miserum sophisma. Redierat iam è Pathmo sua nouus ille Euangelista Vuittenbergam, & quã quam publice per æditum librum collaudasset antea fratres suos, propter abrogatã Missam: attamen cum non fuisset factum iussu & auspicio suo, domum reuersus, eam rem publice pro concione ad populum reprobauit, Dominica prima Quadragesimæ. Omnes (inquit) errauerunt, quicunque cooperati sunt, & consenserũt ad abrogandam Missam, non quod bonum nõ fuerit: sed quod non ordinate factum est. At dicis (inquit) iustum id esse ex scriptura? Fateor & ego, sed vbi manet ordo, quia ex temeritate factum est, absque omni ordine, cum scandalo proximi? Et nisi adeo mala res esset Missa, vellẽ eam restituere. Scio enim vestrum propositum, & defendere non scio. A Papistis quidem & aliis insanis capitibus bene scirem defendere, sed coram Diabolo sustinere non scio. Sic & alias quasdam temeritates suorum, tum barbaricas tum sceleratas & impias, quas absente ipso iuxta verba & secundum doctrinam eius in fa-

Lutherus domum reuersus reprehendit suos.

ctum deduxerant, reprehendit: Quales erant, abolitio sacrarum imaginum, abiectio religiosi habitus, attrectatio corporis Christi in Sacramento manibus prophanis &c. Quæ omnia & si libera esse volebat, & stultis legibus Papæ ascribebat: attamen, quia attentata fuerant eo absente, reprobauit. Quamuis optaret, omnes imagines in toto mundo abolitas esse, propter earum abusum, & vellet omnes Monachos & Moniales deserere sua Monasteria, vt ea omnia in vniuerso mundo interirent. Et de venerabili Sacramento diceret, Quanquam illud tangendo non peccauerint, neque tamen in hoc fecerunt opus bonum: Quia Deus non possit ferre iocum, sicut sancti ferunt. Si quis tamen adeo petulans sit, vt Sacramẽtum omnino manibus contrectare velit, is curet illud sibi domum deferri, ibique contrectet vsq; ad satietatem, sed non coram multitudine. Huiusmodi itaq; sermonibus liuide perstrinxit & repressit audaciam aliorũ, præsertim Andreæ Carolstadij: Qui & ipsi aliquid esse volebãt, ne vnus Lutherus esset omnia in omnibus. Acrius autem inuectus est in Bullam Papæ Leonis X. in cœna Domini, Romæ publicatam, priusquàm Vuormaciam venisset Lutherus. Nam cum in ea iuxta consuetudinem antiquam excommunicati & anathematizati fuissent omnes hæretici, nominatim vero Gazari, Patareni, Pauperes de Lugduno, Arnoldistæ, Speronistæ. Item Vuiclephistæ, Hussitæ, & nouissime Martinus Lu-

Liber Lu. cõtra Bullã cœnæ Domini.

Luther, simul cum omnibus complicibus fautoribusq; suis: Ea tamen Bulla tardius venit ad manus Lutheri. Inde factum est, vt post reditũ suum parauerit in eam Teuthonicum quẽdam libellum, fœdissima scurrilitate refertum, quẽ Xenij loco pro nouo anno retribuit Sedi Apostolicæ. Sic ergo exorsus est. Martinus Lutherus sanctissimæ Sedi Romæ & toti eius Parlamento, Meam gratiam & salutem in primis. Sanctissima Sedes crepa & non frangere, ob hanc nouam salutationem, in qua nomẽ meũ primo & in supremo loco pono, osculandorúmque pedum obliuiscor &c. Deinde post recitatam Bullam, in eam responsurus ait. Ego autẽ dico ad Papæ & Bullæ huius minas istud. Qui præ minis moritur, ad eius sepulturam compulsari debet crepitibus ventris. Vbi vero venisset ad sextum Articulum, in quo excõmunicantur omnes, qui Turcis aut Sarracenis ferrum & arma bellica apportant aut vendunt, id reprehendens ait. Ad quid conducit, corporaliter prohibere Turcã? Quid mali facit Turca? Occupat prouincias & gubernat tẽporaliter: At hoc ipsum à Papa quoq; nos pati oportet, qui & corpus & vitã nobis excoriat, quod Turca non facit. Ad hæc, permittit Turca vnũquenq; in fide sua permanere, quod Papa non facit: sed cogit vniuersum mũdum à fide Christi ad sua Diabolica mẽdacia, vt regimẽ Papæ, in corpore, bonis & anima, decies nimirum peius sit quam Turcæ; & si Turcam expugna-

Scurrilia verba Lut.

Liber Lu. cō tra Regem Angliæ.

reuelimus, à Papa incipiendum nobis esset.

At longe accrocissime contra omnem pudorem humanum inuectus est in Regem Angliæ, posteaquam sensit illius libro multum existimationis detrahi Euangelio Lutherico, etiam apud Germanos, trāslato eo per Hieronymum Emserum in linguam Germanicam. Nulla sane conuitia, quæ mens pessima & os maledicentissimum excogitare poterant, illi visa sunt nimis vel iniuriosa vel scurrilia: Quicquid in buccam venit, sine omni verecundia euomuit: ius gentium, quo Regiæ dignitati defertur, ac fas omne furiose contemnens. Et inter conuitia etiam prodigiosam sæpe interponebat arrogantiam & contemptum, dum falso iactitaret se de verbo Dei. Ego vero (inquit) aduersus dicta patrum, hominum, angelorum, dęmonum, pono, non antiquum vsum, non multitudinem hominum: sed vnius maiestatis æternæ verbū, Euangelion, quod ipsimet coguntur probare. Hic sto, hic sedeo, hic maneo, hic glorior, hic triumpho, hic insulto Papistis, Thomistis, Hēricistis, Sophistis, & omnibus portis inferi, nedum dictis hominum quantumlibet sanctorū, aut consuetudini fallaci. Dei verbum est super omnia: Diuina Maiestas mecum facit, vt nihil curem, si mille Augustini, mille Cypriani, mille Ecclesiæ Henricianæ, contra me starent. Deus errare & fallare nō potest: Augustin⁹ & Cyprianus, sicut omnes electi, errare potuerunt, & errauerunt. Itē, Si solius Christi sumus, quis est iste

Iactantia de verbo Dei.

iſte ſtolidus Rex, qui ſuis mendaciis nos Papæ facere molitur? Nos non ſumus Papæ, ſed Papa noſter eſt. Noſtrum eſt, non iudicari ab ipſo, ſed ipſum iudicare. Spiritualis enim à nemine iudicatur, & ipſe iudicat omnes: quia verum eſt, Omnia veſtra, etiam Papa, quanto magis ſordes iſtæ & labes hominum, Thomiſtæ & Henrici. Item. Miſſam itaque extorſimus, & triumphamus aduerſus aſſertorem Sacramentorum. Triumphata vero Miſſa, puto nos totum Papatum triumphare. Nam ſuper Miſſam, ceu rupē, nititur totus Papatus, cum ſuis Monaſteriis, Epiſcopatibus, Collegiis, altaribus, miniſteriis & doctrinis: atque adeo cum toto vētre ſuo. Quæ omnia ruere neceſſe eſt, ruente Miſſa eorum ſacrilega & abominanda. An vero impudens & mōnſtroſa improperatio & iactantia eius non eſt iſta? Vbi ait. Si idolum Romanæ abominationis propter Chriſtum conculcaui, quod ſe in locum Dei ſtatuerat, magiſtrūmque Regum & totius mundi fecerat, Quis eſt iſte Henricus, nouus Thomiſta, diſcipulus duntaxat tam ignaui monſtri, vt virulentas blaſphemias eius honorem? Sit ipſe defenſor Eccleſiæ, ſed eius Eccleſiæ, quam tanto libro iactat & tuetur: nempe purpuratæ meretricis & ebriæ & fornicationū matris. Ego & Eccleſiam eius & defenſorem ipſum pro eodem ducens, vtroſque eodem impetu inuadam, & Chriſto duce conficiam. Certus enim ſum, dogmata mea habere me de cœlo, quæ etiam aduerſus eum triumphaui, qui in

Iactantia Luth. de ſua doctrina.

Defecit anno 1546. subitanea morte crapulosus Luth. Papatus stat vsq; ad finem seculi supra firmam petrã: Cui portæ inferi præualere non poterunt.

vngue nouissimo plus habet virtutis & astutiæ, quàm omnes Papæ & Reges & Doctores, vt nihil agant, qui Bullas nominum & titulorum contra me iactant, & libellos sub Regiis inscriptionibus vendicant. Dogmata mea stabunt, & Papa cadet, inuitis omnibus portis inferi, & potestatibus aëris, & terræ, & maris. Ipsi me prouocauerunt ad bellũ, bellũ igitur habebunt: pacem oblatã contẽpserunt, pacẽ igitur nõ habebunt. Deus viderit, vter primo fessus defecerit, Papa an Lutherus. Instat enim mors Papatus abominabilis: vrget eum ineluctabile suum fatum, & (vt Daniel ait) ad finem sui venit, & nemo auxiliabitur ei. His omnibus & id genus aliis quàm plurimis væsanæ iactantiæ spumis minisque nõ contentus, addidit etiam calumnias ac Sycophantias, easq; atrocissimas, non solum in Papam & Regem Angliæ: verum etiam in Imperatorem & in Principes Germaniæ: & Germanice quidem multo ferocius quã Latine, vt scilicet plebem in Principes alacrius concitaret. Ait ergo. Apparui ego iam tertio coram eis. Denique Vuormaciam ingressus sum, etiam cum scirem mihi violatam esse à Cęsare fidem publicam. Nam didicerunt Principes Germaniæ, olim de fide laudatissimæ gẽtis, nunc in obsequium Idoli Romani, nihil magis quàm fidem contemnere, in perpetuam Nationis ignominiam. Item. Hæc sunt arma, quibus hæretici vincuntur hodie, ignis & furor insulsissimorum asinorum & Thomisticorum

Calumniæ Luth. in Cæsarem, & Principes Germaniæ.

In Thomistas.

rum

rum porcorum.Sed pergant porci illi, & si audent exurant me.Hic sum & expectabo eo :cineribus solis post mortem,etiam in mille maria proiectis,persequar & fatigabo hoc abominabile vulgus.Summa,Viuens Papatus hostis ero,exustus bis hostis ero. Facite porci Thomistæ,quod potestis, Lutherum habebitis vrsam in via,& leenam in semita:Vndique vobis occurret & pacem habere non sinet,donec ferreas vestras ceruices,& æreas frontes contriuerit,vel in salutem vel in perditionem.Itē Teuthonice.Quanto plura scribebant,inquit, tanto insanius,stultius,impudentiúsq; mentiebātur,donec compertum est tādem per dilucidas scripturas, Dei gratia,Papatum,Episcopatus, Collegia, Monasteria, Academias, simul cum omni sacerdotio,Monachatu,Monialatu,Missis,cultibúsq; Dei,meras esse sectas damnatas Diaboli.Populus enim iste ad hoc intendit, vt coram Deo agat operibus,& nō nuda fide: per quod sane & Christus negatur & fides extinguitur.Item.Recte coniungitur simul,Papa & Henricus de Anglia ille Papatum suum tam bona habet conscientia,quam hic suum possidet regnum,ideo alter alterum scalpit,sicut mulæ solent.Sed adhuc multo atroci⁹ magisq; seditiose scripsit eodē anno , in vniuersum statū Ecclesiasticū,sub hoc titulo.Aduersus falso nominatū Ecclesiasticorū statū Papæ & Episcoporū.Se vero,vt cornua cōtra eos erigeret superbius,noīabat Ecclesiastē Dei gratia:Addēs,si &

In totum Clerum.

Liber Luth contra stat Ecclesiastic.

Euangelistam Dei gratia se nominaret, facilius hoc probare possit, quam vllus Episcoporum possit probare titulum suũ. Se vero certũ esse, quod Christus ipse sic ipsũ nominet, & pro tali habeat: Qui & doctrinæ ipsius magister sit, testisque futurus in die nouissimo, quod scilicet ea doctrina non sit Lutheri, sed Christi purum Euangelium. Ait igitur in prologo libri. His certiores vos facio, inquit, me de cætero vobis non amplius eum honorem exhibiturum esse, vt me submitterem vel vobis vel etiam vlli Angelo de cœlo, ad iudicandum aut examinãdum doctrinam meam. Nam stultæ humilitati satis factum est iam tertio Vuormaciæ, & tamen nihil prodest. Sed volo audiri, & iuxta doctrinam S. Petri, doctrinæ meæ rationem & fundamentum ostendere coram vniuerso mundo, eamq; habere iniudicatam à quolibet, etiam à cunctis Angelis. Cum enim de ea certus sim, volo per eam & vester & Angelorum quoque (vt Paulus

Iudiciũ Lut. de sua doctrina.

ait) iudex esse, vt quisquis doctrinam meam nõ acceptauerit, saluari non possit. Dei enim est, non mea: Idcirco & iudicium meum, non meũ

1. Cor. 6.

sed Dei est. Et infra. At si dixerint, timendum esse, ne fiat seditio contra Ecclesiasticos, Respondeo, inquit, Num ob id verbum Dei negligi, omnisque mundus perire debet? Est ne æquum, vt omnes animę intereant æternaliter, & harum laruarum temporalis põpa permaneat quieta? Melius foret, vt omnes Episcopi occiderentur, omnia Collegia & Monasteria funditus

tus

ditus eradicarentur, quàm ut vna periret anima ne dicam, vt omnes animæ perderentur, propter inutiles laruas & puppas. Ad quid prosunt, nisi vt voluptatibus indulgeant ex aliorum sudore & labore, verbumque Dei impediant? Si autem nolunt audire uerbum Dei, sed insaniunt ac furunt excommunicationibus, incendiis, cædibus, & omni malo: quid iustius continget eis, quàm fortis quædam seditio, quæ illos é mundo exterminet? Et ob hoc ridendum solummodo esset, si fieret: sicut ait sapientia diuina, Prouer. 1. Hæc in prologo.

Quantis vero conuitiis, opprobriis, sannis, improperiis, fœdis agnominibus, amarulentiis, calumniis, blasphemiis & execrationibus debachatus sit in omnes Ordines Ecclesiasticos: Maxime in Episcopos, per totum librum illum Teuthonicum: nemo rectius referre aut iudicare poterit, quam liber ipse. Hic satis fuerit, eius recitare Bullam, quæ in medio fere libri ponitur, In hæc sane verba. Doctoris Luth. Bulla & Reformatio. Quicũque opẽ ferũt, corpus, bona, & famã in hoc ĩpẽdũt, vt Episcopat⁹ deuastẽtur & Episcoporũ regimen extinguatur, hi sunt dilecti filii Dei, & veri Christiani: obseruantes præcepta Dei, & repugnantes ordinationibus Diaboli. Aut si hoc non possint regimen tamen illud saltem condemnant ac vitã. Cõtra vero, quicũque manu tenẽt Episcoporũ regimẽ, eisque obediũt volũtaria obedientia hi sunt Diaboli ministri proprii, & repugnant

Bulla & reformatio Lut. contra Episcopos.

Dei ordinationi ac legi. Pro hac vero Bulla, populis Germaniæ persuadéda, plurimos adduxit scripturæ locos, quos in Episcopos vi traxit & retorsit. Quos eo facilius admiserunt, & recte adductos putauerunt Laici, quo infensiores sunt abusibus & auaritiæ technis, quæ uulgo tendebantur, vti quiritabantur Lutherani, in Aulis & Consistoriis Episcoporum, per Officialium Procuratorumque rapacitates, quas belle ibi commemorat Lutherus. Longe itaque audacissimum turbulentissimumque facinus aggressus est rixator iste, qui non solum per libellos cõuitiosos, sed & per ipsum Euanglium pacis, maxime turbauit Germaniam: Quemadmodum fecit olim Iudas proditor, cui dixit Dominus. Iuda, osculo (quod pacis & amicitiæ symbolũ erat) filium homins tradis? Sic profecto & Lutherus Euangelio pacis præcipitauit in bella & seditiones Germaniam. In qua non solum ciuitas vna contra aliam, & gens aduersus gentem, prouincia aduersus prouinciã pertinaci odio insurgit: Verum etiam plebs contra Senatum in eadem ciuitate, populus aduersus Principem suum, & Princeps aduersus Imperatorem suũ, bella seditionesque meditatur. Et quanto quisque plus iactitat Euangelium, magisque præ cæteris Euangelicus videri desiderat, tanto ardentius aspirat ad tumultus, Cur ita? Quia persuasit Lutherus, tanto verius Euangelium esse, quanto plus tumultuum parit. Nam longe antea Vuormaciæ in conspectu Cæsaris, coram omnibus

Ex Euangelio pacis fecit Luth. buccinam bellorum ac seditionum

omnibus Imperii Principibus & Ordinibus, dicere palam ausus fuerat, sibi plane omnium iucundissimam faciem istam in rebus esse, videre, ob verbum Dei studia & dissensiones fieri. Eum quippe esse verbi Dei cursum, casum & euentũ: Sicut dicit. Non veni pacem mittere, sed gladiũ. Cæterum Rex Anglorum, cuius superius habita est mentio, caute prospiciens, quo ea machinatio tenderet: admonuit Illustrissimos principes, Saxoniæ Duces, Fridericum, Ioannem, & Georgium, fideliter quidem & amice: sed sero & nimis tarde, per locorum distantiam. Priusquam enim literæ eius redderentur, iam per vniuersam Germaniã, longe lateque inuulgata erat noua Lutheri translatio Teuthonica. Libet tamen hic illius Regis piam recitare admonitionem. Literas has (inquit) obsignaturo mihi venit in memoriam, Lutherum in suis aduersũ meneniis excusare se, quo minus ad reliqua respondeat, impediri transferendo Biblia: Visum est igitur hortari vos, vt omnium rerũ maxime prouideatis, ne id permittatur facere. Nam ut bonum esse nõ negem, in quauis lingua legi scripturam sacram: Ita certe periculosum est, ex eius versione, cuius mala fides fidem facit omnibus, id illi studium esse, vt bene scripta male vertendo peruertat: Vt populus ea se legere putet in scriptura sacra, quæ vir execrabilis ab execrãdis hausit hæreticis. Hæc Rex ille quàm prudẽtissime. Quis enĩ satis enarrare queat, quantus dissidiorũ turbationũque et ruinarũ fomes et oc

Regis Angliæ ad monitio, contra nouam translationem Lutheri.

Qualis trãslatio noui Test. per Luth.

casio fuerit ea noui Testamenti translatio? In qua vir jurgiorum, data opera, contra veterem & probatam Ecclesiæ lectionem, multa immutauit, multa decerpsit, multa addidit, & in alium sensum detorsit: multas adiecit in marginibus passim glossas erroneas atque cauillosas, & in præfationib. nihil malignitatis omisit, vt in partes suas traheret lectorem. Inuenti sunt igitur ex Germanis, qui ex ea translatione admissos ab eo passim errores, & mutationes collegerunt, alii supra Mille, alii pauciores. Inter quos sane Hieronymus Emser præcipuam laudem promeruit, qui non solum notauit, ac populo ædidit Lutheri errata in translatione: Verum etiam propriam translationem, quæ probato & recepto Ecclesiæ textui latino per omnia consonaret, velut Antidotum contra Lutheri venena euulgauit, non sine grandi Catholici populi cõsolatione. Ex eo enim labore didicerunt Catholici, vbi errasset Lutherus, & gloriantes de suo Euangelio Lutheranos, poterant cum fiducia confutare. Antequam vero prodiret labor Emseri, mirum in modũ multiplicabatur per Chalcographos nouum Testamentum Lutheri, vt etiam sutores, & mulieres, & quilibet Idiotę, qui Teuthonicas literas vtcunque didicerant, nouum illud Testamentum, tanquam fontem omnis veritatis, auidissime legerent, quicunque Lutherani erant: illudque sæpe legendo memoriæ commendarent, in sinu secum portantes codicem. Ex quo tantam intra paucos menses sibi doctrinam

Arrogantia Laicorum & mulierum ex nouo. Test. Luth.

doctrinam arrogabant, vt non solum cum Laicis partis Catholicæ, verum etiam cum sacerdotibus & Monachis, atque adeo etiam cum Magistris & sacræ Theologiæ Doctoribus, disputare de fide & Euangelio nō erubesceret. Quin immo repertæ sunt mulierculæ, quæ propositis Thematis æditisque libellis Theuthonicis, ausæ fuerint vltro prouocare: & quidem procacissime insultantes, ignorantiamque improperantes & contemptui habentes viros, non modo Laicos, atque priuatos homines: Verū etiam quoslibet Doctores, & Licentiatos totius facultatis Theologicæ, ac totas etiam Vniuersitates: Id quod de Argula, Nobili quadam muliere, compertum habetur. Eoque audaciæ, abiecto muliebri pudore, processerunt mulieres Lutheriscæ, vt etiam ius officiumque publice in Ecclesia docendi, tametsi Paulus aperte contra diceret ac prohiberet, sibi vsurparent. Nec deerant eis defensores viri Lutherisci, qui dicerent, Paulum eatenus prohibuisse docendi munus mulieribus, quatenus adsint viri, qui docere sciant & valeant. Vbi vero cessent aut negligant, nesciántve viri, ibi optime licere mulieribus vt doceant. Et Lutherus ipse longe antea docuerat mulieres quoque Christianorum vere sacerdotes esse, atque adeo quicquid è Baptismo repserit, vere Papam, Episcopum, & sacerdotem esse Iuxta illud petri dictū. Vos autē genus electū, regale sacerdotiū, gēs sancta &c. Cū igitur mobile vulgus vbique magis intentū sit & auidum

Luth. ad nobilitatē Ger. & in Sermo. de nouo Test.
1. Pet. 2.
Studia Laicorum circa nouum Test. Luth.

ad res nouas late diuulgandas, quàm ad res consuetas in suo statu conseruandas: factum est, vt turba Lutheranorum longe plus operæ impēderit dicendis sacris literis ita translatis, quàm impendit populus Catholicorum, vbi Laici eam curam potissime in sacerdotes & Monachos reiicibant. Vnde contigit nonnunquam, à Laicis Lutheranis plures scripturæ locos ex tempore citari in colloquiis, quàm citarentur à presbyteris & Monachis Catholicis. At iam dudum persuaserat Lutherus turbis suis nullis dictis habēdam esse fidem, nisi quæ ex sacris literis proferrentur. Idcirco reputabantur Catholici ab illis ignari scripturarum, etiam si eruditissimi essent Theologi. Quinetiam palam aliquando coram multitudine contradicebant eis Laici aliqui, tā quam mera pro concione dixerint mendacia aut figmenta hominum. Accedebant & alia incommoda. Nam cum antiqui Theologi, multis retro annis peritiam linguarum & politiores literas neglexissent, Lutherus mox ab initio per Philippum Melanchtonem, & per Zuinglium, Oecolampadiumque & Bucerum (antequam ab eo in nōnullis articulis dissentire cœpissent) totam vere iuuentutem, eloquentiæ literis linguarumque studio deditam, ac ingenio ex acutis et expolitis Erasmi Roterodami opusculis pulcherrime excultam, in partem suam traxit. Iuuenes vero & ingenio alacres & laborū patiētes, mox in sacris literis (quibus Lutherus vnicū tribuebat sensū, & eū solūmodo literalē) ita

Contemptio & vexati Theologi à Lutheranis.

ita profecerunt literaliter, vt vel XXX. annorum Theologi tam prompti in citãdis scripturæ locis non viderentur, quàm erant illi: Qui & de peritia linguarum & de styli elegantia superbiẽtes, mox quoslibet veteris farinæ Theologos, nõ solum contemnere, verum etiam prouocare cœperunt, maxime, quando ad populum verba faciebant. Quod si quis nouitatibus eorum contradiceret, mox prætendebant lectionem Græcam vel Hebraicam, aut aliquem ex vetustissimis autoribus, & confestim plenis conuitiorum plaustris inuehebantur in Græcarum & Hebraicarum literarum ignaros Theologos, quos odiose sophistas, asinos, porcos, animalia ventris, & inutilia pondera terræ vocitabant: super addentes etiam ronchos & cachinnos immodestissime: Ac vnum Lutherũ, velut verum Theologum populo commendãtes, eius aduersarios velut ignaros, immo hostes veritatis, & ob alimoniam sibi præcisam aut imminutam Luthero inuidentes, inuidiosissime traducebant.

Cæterum si quos Deus misericorditer præseruaret sibi, ne Saxonico huic Baal genua sua flecterent, sed pio zelo ei resisterent, & contra eum publice vel scriberent vel prædicarent: ii mox illud Pauli nimiũ verum esse experiebantur. Omnes qui pie viuere volũt in Christo Iesu, persequutionẽ patientur. Cum enim Lutherani dicerent populo placentia, cõtra ignauiam auaritiã que & luxuriam: Item, cõtra scortationes & cõcubinatus Clericorũ quiritantes, falsáque iacta

Vexatio Concionatorum Catholicorum

2. Tim. 3.

rẽt libertatem Christianam, qua liberi essemus ab omnibus præceptis Ecclesiæ, papæ, Episcoporum, & Conciliorum: Ac scripturarum fuco probarent, nihil esse ieiunia, orationes, vigilia & alia pœnitentiæ opera: Christum satis fecisse pro peccatis nostris: sufficere solam fidem: opera nostra bona non esse meritoria, sed peccata etiam si optime fiãt: et id genus multa, eaque omnia prompte, alacriter et eloquenter. Catholici vero, iuxta debitum officii sui, reprahenderent populum de peccatis: reprobarent noua Lutheri dogmata: iuberent obedire præceptis & ritibus Ecclesiæ: docerent ieiunandum orandum, aliisque bonis operibus insistendum esse, vt dignos faciamus pro peccatis nostris fructus pœnitentiæ. Inde profecto factum est, vt populo maxime essent plausibiles quidem Lutherani, odibiles vero Catholici Concionatores: adeo, vt in plærisque ciuitatibus leues iuuenes, nouitiique & aduenæ homines Lutherani, etiam quorum vita libidinibus, Apostasia, & aliis sceleribus contaminata erat, non solum facile admitterentur ad prædicandum populo: verum etiam præferrentur grauibus & maturis viris, pastoribus & prioribus: qui honeste sẽper cõuersati, fidelissime populũ verbo & exẽplo docuerãt. Et nõ raro euenit, vt veri & legitimi pastores (quamlibet chari ac venerabiles ãtea fuerant) aut vi pellerentur tumultuante plebe, aut subsãnationibus iniuriisque quotidianis fatigati fractique vltro cederẽt, aut subtractis cẽsib. Decimisque

Expulsio. Pastorum.

cimiſque & oblationibus, ad extremam redacti inopiam, aliunde ſibi victum quærere cogerentur: triumphantibus interim atque etiam diſcentbus nouis prædicatoribus, qui ſequacem populum verbo noui Euangelii ſui ducebant quo vellent: maxime vero in odium Cleri & in licentioſam omnis malitiæ libertatem: ita vt protinus formidabiles forent, non ſolum Clero iruptionem frendentis populi anxie timenti & in horas expectanti: verum etiam Senatui & honeſtiſsimis quibuſque ciuibus & Magiſtratibus In quorum bona domoſque plebs obærata fraternam (quia eſſent eorum fratres in Chriſto, immò in ciſta) diuiſionem meditabatur. Erat enim tempus (de quo prædixerat Apoſtolus) cum ſanam doctrinam non ſuſtinerent, ſed ad ſua deſideria coaceruarent ſibi magiſtros, prurientes auribus. Mira itaque erat tum Lutheranis & ſtrenuitas & induſtria, ad propugnandá ſectam ſuam. Multi omiſſa re domeſtica, ſcribebant hinc inde amicis, vt eam rem magnopere curarent. Multi in ſpeciem veri Euangelii, parentes & amicos relinquebant, vt nouum proclamarent Euangelium ſuum: per quod ſane cõſtaret, nos eſſe hactenus miſere deceptos á Papiſtis, & reuera omnes ęquales & fratres in Chriſto. Et quod pernicioſiſsimum erat toti Germaniæ, Lutherus iactitabat & multi cum eo, Germanis in eam vſque diem nunquam germane ac ſynceriter prędicatum fuiſſe Euangeliũ: Se autem verum proferre Euangelium quod mul-

2. Tim. 4.

Strenua propugnatio Lutherani Euangelii.

tis sæculis sub scamno latitasset. Siquis fideliũ contra mutiret, mox tota plebeiorum concio in eum exasperabatur, tanquàm ventris gratia Euangelio resisteret. Lutherani vero se passim gratis insinuabant vltronea peregrinatione vrbibus non ob aliud sane, nisi vt Euangelium suum illis inculcarent. Et res ea, cum magnam haberet speciem pietatis præ consuetis Ecclesiæ ministris, qui præfixa & certa habebant stipendia: multos profectò à vera Ecclesiæ fide auertit, qui magis perpendebant illud Christi. Gratis accepistis gratis date, quam istud eiusdem. Dignus est operarius mercede sua. Et illud Pauli. Quis militat stipendiis suis vnquàm? Item, Si nos vobis spiritualia seminauimus, magnum est, si carnalia vestra metamus? Quanquam vero Lutherani Concionatores, posteaquam radices egissent nõ minus essent in rem propriam intenti & auidi, quàm Catholici: attamen in prima plantatione, mira eis erat & industria & liberalitas. Primum nunquam, ne obiiceretur eis illud Apostoli ad Romanos. Quomodo vero prædicabũt, nisi mittantur? Et illud eiusdem ad Hebræos. Nec quisquam sumit sibi honorem, sed qui vocatur à Deo, tanquam Aaron: curabant occultis literis & nunciis, vt ab ipsa plebe vel ab aliquo Optimatum, quem scirent suæ factioni fauere, vocarentur in vrbem aliquam bene munitam & populosam: aut si non vocarentur, vel vltraneum sibi fingebant exilium, vel necessariam sibi a Tyrannica Euangelii persecutione fugam

Matth. 10. Luc. 10. 1. Cor. 9.

Astutia subrependi in alienas Cathedras.

Rom. 10. Heb. 5

gam (etiamsi propriis illaqueati facinoribus profugissēt obtendebāt, vt eo facilius admitterentur. Vbi vero aliquos nacti fuissent amicos in ea ciuitate, cui Euangelium suum annunciare intendebant: procurabant per illos, vt saltem semel aut iterum permitterentur, populo Christi gratis annunciare verbum Dei. Quod si compotes voti fierent, mox incendebant plebem in odium Cleri: sin minus, clanculum agebant in angulis, donec quosdam in partem suam tractos, permouerent ad solicitandos alios, qui à Magistratibus & Senatu obtinerent, siue precibus, siue minis, vt liceret eis verbum Dei libere prædicare. Odiosū sane videbatur optimatibus, negare aut prohibere verbum Dei, ne gratis annunciaretur populo. Itaque licet periculosum videretur, Lutheranos admittere: tamen periculosius videbatur reiicere verbum Dei, & fraudare populum pastu Euangelico. Vnde factum est, vt in populosissimas quasque Germaniæ vrbes Imperiales, Lutheri Euangelium sub eo prætextu irrepserit exceptis perpaucis, maxime Colonia Agrippina, quā tot millia sanctorū Martyrum, qui ibidē vel passi sunt, vel religiose colūtur: ab ist[a] lepr[a] seruare hactenus meruerūt. Multū præterea pro mouit nouū istud Euāgeliū Chalcographorū ac Bibliopolarū mēs, industria, īpēsa & opera. Nā quicquid pro Luthero erat, quā diligētissime ac emendatissime imprimebatur. Quicquid vero pro, Catholicis ignauissime ac vi-

Studium & munitia Typographorum & Bibliopolarum.

triofiſſime. Et quæ Lutheri aut pro Luthero erant, Chalcographi ſuis ſumptibus imprimebant, & in maximo quidem numero, vt latiſſime diſpergerentur. Nam Apoſtatarum, qui relictis Monaſteriis ad ſæculum redierant, infinitus iam erat numerus, qui victum ex Lutheranis libris quæritantes, in ſpeciem Bibliopolarum lõgè latéque per Germaniæ prouincias vagabantur. Quæ vero Catholicorum erant, velut indocta & veteris barbariei triuialia ſcripta, contemnebant Chalcographi: nihil eorum imprimentes vltro, ſed nonnulli ob inopiam rei familiaris compulſi, aut maxima lucri ſpe propoſita inducti, alienisque ſumptibus & impenſis adiuti, quædam ex iis imprimenda ſuſcipiebant: Ea tamen ita neglectim, feſtinanter ac vitioſe imprimebant, vt maiorem gratiam eo obſequio referrent Lutheranis, quàm Catholicis. Si qui eorũ iuſtiorem Catholicis operam impenderent, hi à cæteris in publicis mercatibus Francofordiæ, & alibi vexabantur ac ridebantur, velut Papiſtę & ſacerdotum ſerui. Quamuis vero Cæſar aliique Principes ac Reges Catholici, ſeueriſſimis Edictis prohibuiſſent Lutherica aut imprimi aut venum exponi: adeo tamen non profecerunt Edictis ſuis, vt Lutheranis Bibliopolis plus inde lucri accreſceret. Quippe cum Magiſtratus & Senatores, quibus inquirendi & animaduertendi cura commiſſa fuerat, vel conniuerent malitioſe, vel inuitè & neglectim rem illam curarent, velut odioſam & coram populo

detractione plenam. Bibliopolæ harum rerum non ignari,&ab Inquisitoribus ipsis occulte nõ nunquàm præmoniti,quæ Lutherica erant, reponebant in occulto, in publico prostantibus quibusdam prophanis &alterius negocii libris Vnde fiebat,vt emptores,Lutherica quærentes cogerentur ea,prætexẽte Bibliopola metum & periculum,charius & maiori precio emere ex occulto,quàm empturi fuissent in publico.

Aberat tum procul à Germania Imperator Carolus V.graui ac diuturno bello, quod à Rege Franciæ indictum sibi Vuormaciæ, consistenti fuerat,implicitus.Frater eius Ferdinandus, Archidux Austriæ &c.Imperialis tum Vicarius seu locũ tenens,aliique Principes Catholici : videntes noua Lutheri translatione populos maxime in sectam Lutheranam allici ac induci,ęditis mandatis pręceperunt,vt quicũque subditorum nouum Lutheri Testamentum, aut quoslibet alios eius libros domi haberet,traderet in publicum iis,quibus recipiendi cura esset demandata. Et in plærisque sane locis subditi Principum,quibus dictabat conscientia,ne contra Papæ Cæsarisque & aliorum principum suorum Edicta & prohibitiones, vetitos domi retinerent libros, obedienter tradiderunt eiusmodi libros,qui & alicubi in unum congesti rogum,publice combusti sunt. Optimis enim quibusque videbatur Lutherus,nimis malitiose grassari in sacras literas noui Testamenti. E quorũ Canone.audaci cẽsura reiiciebat Epistolã ad

Nouum Test Lutheri àmultis pricipibus prohibitũ.

Impia censura Luth. in libros noui Test.

Hebræos , Epiſtolam Iacobi,Epiſtolam Iudæ, & Apocalypſim Ioannis . Quas ſane & atrocibus infamabat calumniis in ſuis præfationibus. In pręfatione vero generali,etiam in ſacratiſsima Euangelia audaciſsime manum mittebat: volens in primis repudiandam eſſe vetuſtiſsimam hanc & omnibus Chriſtianis notam ac receptam opinionem & ſententiam , Eſſe ſcilicet Quatuor tantum Euangelia,totidemque Euangeliſtas:reprobãs per hoc etiam ſacratiſsimas figuras,& viſiones,atque myſteria ſcripturarum, quæ Quaternarium illum numerum præmõſtrant in Geneſi,in Ezechiele,in Apocalypſi &c Reiiciebat item diuiſionem librorũ noui Teſtamenti in Legales,Hiſtoriales,Prohpetales & Sapientiales,uulgo vſitatam.Iubebat prætereacauere lectorem,ne ex Euangelio,legis aut doctrinæ librum faciat:Sicut factum fuit hactenus(inquit) & quædam præfationes Hieronymi quoque docuerunt.Euangelium enim non requirere opera , aut præcepta præſcribere , ſed ſolum fidem in Chriſtũ docere , & dulciter conſolari credentes,affirmabat.Et data opera,ipſe plæraque loca ſcripturę aliter vertebat , in aliumque ſenſum trahebat , quã habebat Eccleſia :Præſertim vero in iis locis,quę notiſsima cũctis vulgo erant.Qualia ſunt . Oratio Dominica,ſalutãtio Angelica , Canticum Marię,& Canticum Zachar ię:vt ex iis populus eo facilius crederet,Eccleſiam non habuiſſe hactenus verum textum Euangelicũ · In oratione igitur Dominica,quæ

Mutauit multa Lutherus in textu noui Teſt.

à Matthæo

à Matthæo commemoratur sexto capitulo, mox immutauit initium, dicens. Noster pater in cœlo, tuum nomen sit sanctum. At vniuersa Ecclesia & omnis Germania hactenus sic dixit: Pater noster, qui es in cœlis, sanctificetur nomé tuum nec Græci aliter habent. In medio autem illius orationis pro supersubstátiali posuit Quotidianum quod Lucas dicit. In fine addit integram clausulam, quam vel antiquissima Ecclesiarum exemplaria ante annos DCC. aut DCCC. scripta nusquam habent. Etenim ait Ecclesia. Sed libera nos à malo. Amé. Lutherus vero sic ait: Sed libera nos à malo: Quia tuum est regnum, & virtus, & gloria in sæcula Amen. Cætera tria habétur Lucæ 1. In salutatione itaque Angelica, vbi Ecclesia ait: Aue gratia plena, Lutherus ait: Aue gratiosa, seu amabilis. Teuthonice, duholdselige. Hoc est, digna amari. In Cantico Mariæ, quod Magnificat vulgo dicitur, vbi Ecclesia legit aut canit. Beatã me dicent omnes generationes, Luther⁹ ait: Beatã me glorificabunt omnes filiorum filii. Denique in Cantico Zachariæ, quod per omnes Matutinas legitur, ac Benedictus appellatur, vbi Ecclesia canit. In sanctitate & iustitia coram ipso, omnibus diebus nostris. Lutherus sic vertit. Quo ad viuimus in sanctitate & iustitia, quæ ipsi placita est. Hæc exempli gratia commemorata sint. *Luth. in sermo. de destructione hierusalē*

Ex quibus facile cognoscitur, Lutherum pessima intentione nouum Testamentum co

tempore in linguam vertiſſe Germanicam, ſcilicet vt conuinceret, aut ſaltem perſuaderet populo, Eccleſiam in textu ſacro ſæpe erraſſe, & Germanos (quod poſtea publice iactare auſus fuit) hactenus vſque ad prædicationem ſuam nunquam antea verum & Germanum audiiſſe Euangelium. Ipſe tamen met poſt aliquot annos, priorem, ſuam æditionem in plæriſque locis mutauit : adeo ſane, vt ex ſolo Matthæi euangelio adnotauerint quidam locos XXXIII. In quibus aliter habet ſecunda æditio eius, quàm prima, quæ poſteriorem quinque annis præceſſerat. Nec his verſionibus contentus, Latinam quoque ęditionm, à propria ſua Teuthonica in multis diuerſam, adiecit, anno poſt primam æditionem ſeptimo, ſcilicet, vt non ſolum Germanos : verum etiam Latinos quoslibet in ſacra Euangelii lectione perturbaret. Et ne vlla eſſet malitiæ conſummatio, ædidit eodem annó & alios libellos turbulentos Teuthonice. E quibus duo ad perturbandum præcipue deſtinati erant : vnus vitam Monaſticam, alter vitam Coniugalem : Prior inſcriptionem habebat. De vitandis hominum doctrinis: Poſterior, De vita Coniugali. Prior multo ſcripturarum prętextu damnat omnia præcepta & inſtituta Eccleſiæ, quæ in ſacris literis expreſſa non ſunt: Qualia ſunt, Ne in Quadrageſima veſcamur ouis aut carnib. Itẽ, Vt dieb. Quatuor tẽporũ, & in Vigiliis Apoſtolorũ, ex præcepto Eccleſię ieiunetur. Itẽ, quod Benedicti, et Cartu-

Duo ſcandaloſi libri Teuthonici Luth.

Cartuſiani à carnibus abſtineant. Item, Ne liceat Monacho habitum religioſum abiicere, & libere ad ſęculum redire &c. Poſterior, fœdiſſime contra naturalem pudorem loquitur de commixtione maris & fœminæ: probans ex illo verbo Dei, Creſcite & multiplicamini, Neceſſarium eſſe eiuſmodi commixtionem non minus, quàm cibum, potum, ſomnum, & alia naturæ opera: Addens, Quemadmodum vir nō poteſt mutare ſexum ſuum, ita nec poſſit carere muliere: quia non ſit liberum aut conſilium, ſed res neçeſſaria & naturalis, vt omnem virum oporteat habere mulierem, & omnem mulierem habere virum. Et hoc ſit magis neceſſarium, quàm edere, bibere, ſcreare, dormire, vigilare, &c. Ideóque teneantur ſacerdotes Monachique ac Moniales, ſua relinquere vota, nuptiiſque operam dare. Et de impedimentis Matrimonij, gradibúſque affinitatis & conſanguinitatis nihil non perturbat ac ſuggillat, quicquid ibi ſancti Patres præter expreſſam ſcripturam conſtituerunt. Nec iis melior erat liber eius Teuthonicus, quem de abuſibus Miſſæ inſcripſit, tranſlatum ex Latino, De abroganda Miſſa. In quo ſane tantum peſtilentiæ in populum contra pios Eccleſiæ ritus euomuit, vt niſi inexhauſtæ eſſet malitiæ, omne pus totius virulentiæ ſuæ ibi egeſſiſſe videretur.

Acta & Scripta Martini *Lutheri, Anno Domini* M. D. XXIII.

Liber Luth. De sæculari potestate, contra Principes.

VBi vero accepit, à Catholicis Principibus nouum Testamentum suum prohiberi, ne emeretur, ac publicis Edictis præcipi, vt emptum tradatur delectis Commissariis aut Præfectis, ita profecto in sæculares quoque Principes & ira exarsit, & maledico calamo debacchatus est, vt omnes maledicendi vires, & omnia conuitiorum tela, in eos solos reseruasse, In Papam vero & Episcopos nihil antea euomuisse videri potuerit. Mox igitur post initium Noui anni subsequentis, ædidit librum Teuthonicum, De potestate sęculari, ad principem suum Ducem Saxoniæ Ioannem, qui tunc, fratre seniore adhuc viuente, nondum Elector erat. Ad quem sane tanta mordacitate in principes' libere inuectus est, perinde ac si is, ad quem scribebat, aut princeps natus non esset, aut ab aliis principibus, velut hostis, aut Apostata degener, ad ignobile vulgus defecisset. Quis enim non miretur, principē tot retro clarissimis nobilissimisque Atauis illustrem, æquis auribus accipere potuisse hæc ignobilis ex plebeia fece Apostatæ in eo libro verba. In Misnia, inquit, in Bauaria, in Marchia, aliisque in locis promulgauerunt Tyranni Edictum, vt noua Testamenta hinc inde in præfecturas tradantur. Hic subditi sic agant, Non foliolum, non literam vnam tradant,

tradāt, sub periculo salutis suæ. Quisquis enim id fecerit, is tradit Christum Herodi in manus. Illi enim agunt velut Christicidæ, sicut Herodes. Hoc autem ferre debent, si iubeatur, irruptionem in domos fieri, & vi tolli siue libros siue bona: Temeritati resisti non debet, sed ferenda est, non autem iustificanda: nec ad eam præstari obsequium, aut sequela, aut obedientia, ne vestigio quidem aut digito vno. Tales namque Tyranni agunt, sicut agere debēt principes mundani. Mundani principes sunt: Mundus autem inimicus est Deo, Idcirco & ipsos quoque facere oportet, quod Deo contrariū, mundo autem consentaneum sit: vt scilicet non fiant infames, sed principes mundani permaneant. Ne mireris igitur, si contra Euangeliū furunt, & fatue agunt: Oportet ipsos titulo nominique suo satisfacere. Et scire debes, quod ab initio mundi admodum rara auis est Princeps prudens, adhuc multo rarior princeps probus: Sunt communiter maximi fatui, aut pessimi nebulones super terram. Quapropter semper pessima quæque ab ipsis expectanda sunt, & parum boni sperandum est: præsertim in rebus diuinis, quæ ad salutem animarū pertinēt. Ipsi enī sunt lictores & carnifices Dei, quibus vtitur ita diuina in vltionē malorū, & ad externā pacē cōseruādā. Magn⁹ Domin⁹ est Deus noster, idcirco & tales, nobiles scilicet, Illustres & diuites carnifices & lictores, eū habere oportet & vult, vt habeāt opes, honorē & timorē ab om

Seculares seu mūdani Principes.

nib⁹copiose & abūde.Placet diuinæ eius volūtati, vt carnifices eius vocitemus clementes dominos: ad pedes eorum procidamus,eisque cū omni humilitate subiecti simus: sed eatenus, quatenus artificium suum non extendant nimis longe, vt ex carnificibus pastores fieri vellent. Si Princeps prosperatur, vt sit prudens,probus aut Christianus, hoc è magnis miraculis vnum est, & preciosissimum signum diuinæ gratię super eam prouinciam. Nam iuxta communem cursum euenit secundum illud Esaiæ 3. Dabo pueros Principes eorum, & effœminati, dominabuntur eis. Et Oseæ 13.Dabo tibi regem in furore meo, & auferam in indignatione mea.Mūdus nimis malus est, nec dignus, vt multos habeat Principes prudentes & probos: Oportet ranas habere Ciconias. Hæc ibi Lutherus in odium & despectum Principum sęcularium, ad Principem & protectorem suum. Et adhuc multo minacius seditiosiúsq; paulo post in hæc verba subiūxit.Hi sunt(inquit)Christiani Principes nostri, qui fidem asserunt,Turcámque deuorant:Immo vero pulchri socij, super quibus bene confidēdum est,vt eiusmodi pulchra prudentia aliquid efficiāt:nempe, vt præcipitio collum frangant, terrasque & homines in clades & miserias perducant.Ego autem excęcatis hominibus, perque fideliter cōsulerē,vt prospiciāt sibi à quodam paruo dicto, quod Psal.106. habetur.Effundit cōtemptum super Principes. Ego vobis iuro per Deū, si neglexeritis, vt hoc paruum

Talis vtique thesaurus fuerunt nostro tēpore Rex Poloniæ Sigis. & Dux Saxoniæ Georgius.

Minæ Luth. contra Principes.

paruum dictũ super vos veniat cũ impetu, perditi estis, etiã si vnusquisq; vestrũ tam potẽs esset, quàm Turca est, & nihil proderit vobis inflari ac furere. Et iam magna eius dicti pars in effectum processit. Nam admodũ pauci sunt Principes, qui non habeãtur pro fatuis aut nebulonibus: Caussa huius est, quia & tales sese demõstrant, & populus communis fit intelligens: & Principum plaga, quam Deus contemptum vocat, potenter progreditur in plebe & communi populo. Et vereor, ne prohiberi non possit, nisi Principes agant, vt Principes decet, & incipiãt rursum cũ ratione & modestia gubernare. Non ferent, non possunt nec volunt vestram Tyrannidem petulantiámque diu perferre, boni Principes & Domini: Secundum hoc agere sciatis, Deus non vult diutius permittere. Nõ amplius nunc mũdus est, vt olim, quando hominẽ sicut feras venabamini & exagitabatis &c. Interea, dum sic fureret Lutherus, quidã Germani piã ac eruditam Regis Angliæ assertionem, qua gloriose ac fortiter defendit à Lutheri Captiuitate Babylonica, Septẽ Ecclesie Sacramẽta: cœperũt à Lutheranis calũniis asserere, & mẽdacia in os & calamum Lutheri retorquere, D. Ioannes Eckius Latine, D. Thómas Murnerus Teuthonice. Et hic festiuissime, cũ enumerasset & conuicisset Lutheri mẽdacia Quinquaginta, è libello vno ipsius in Regem ædito, Quinquagesimo & vltimo eius mendacio appinxit in margine coronã insignẽ, eò quod insignissimum, & *Defensiones libri Regis Angliæ. Coronatum mendacium Luth-*

velut rex quidam cæterorum eius mendaciorũ, illud esset. Nempe dixerat in fine libri sui Lutherus, Latine quidem sic. A uirulentia & mendaciis abstinui, quibus liber Regis refertissim⁹ est. Teuthonice vero in hũc sensum. Ego quoque circũcirca dimicaui, at nullus adhuc vsque me vllius mendacij arguere potest. Hoc nobile eius mẽdacium, Murnero visum est corona dignum, cum satis constet, omnes, quotquot in illum scripsere, aduersarios, quam plurimorũ ipsum semper arguisse mẽdaciorũ. Nam vnus D. Io. Dietenbergius, pius & eximius Theologus, in duabus duntaxat Confutationibus, quas in eum deuotis & de Confessione scripsit, arguit & conuicit eum DCCC. & LXXIIII. mendaciorum, præter alia innumera, quæ aliis in responsionibus suis illi non falso nec iniuste imputauit. Cæterũ ex Anglis quoque viri Duo, Regem suum à Lutheri obiectionibus & calũniis defenderunt æditis libris: Nempe D. Ioannes Fyscherus, Episcopus Roffensis: vir iuxta & summæ ac omniiugæ eruditionis, & integerrimæ vitæ fàmæque ac pietatis, qui vt summus est Theologus & trium linguarum præcipuarum peritissimus, grauissime sane & copiosissime cõfutauit, Duos præcipuos & Antesignanos inter hæreticos huius temporis, Lutherum & Oecolampadium: hunc libris Quinque, De venerabili Sacramento Eucharistiæ: Ilium grãdi primum volumine, contra assertioné XLI. articulorum, quos in Bulla sua damnauerat Pa-

Libri Ioan. Fyscheri, Episcopi Roffensis.

pa Leo X. Deinde alio libro, pro defensione Regiȩ assertionis. Alio item libro, pro defensione sacri sacerdotij. In quibus sane omnibus, & mira vsus est modestia contra immodestissimum, & profunda in confutandis erroribus & mendaciis, citandisque tum scripturæ tum veterum autorum testimoniis, eruditione. Cuius sane initium in Regij libri defensione, propter insignem aduersarij malignitatem, ex iusto dolore est aliquanto acrius, quàm summa viri lenitas & mãsuetudo loqui cõsueuerat. Sic enim ait. Christi vox in Canticis est. Capite nobis vulpes paruulas, quæ demoliuntur vineas. Qua plane monet, hæreticos esse capiendos, antequàm adolescant. Nam hi vulpinis fraudibus vineas, hoc est, Ecclesiam Christi demoliri student. Optarim igitur, vt hanc vocem audiissent hi, quibus ex officio incumbit, hæreticos, dum paruuli sunt, comprȩhendere. Neque enim hodie tam grauius esset in Ecclesia tempestas, & rerum omnium perturbatio, si Lutherus, dùm esset vulpecula, fuisset repressus. At nunc euasit in vulpem grandiusculam, annosam & veteratricem, tot dolis, astutiis, artibus instructam, vt medium teneri difficillimum sit. Sed quid dixi, vulpem? parum est, canem dixissem rabidũ, immo lupum rapacissimum, aut sæuissimam quandã vrsam, quȩ raptis catulis, furore quodã agitur: vel magis hȩc omnia simul. Multos enĩ hoc mõstrũ intra se bestias alit. Sed & eiusmodi nomẽclaturis apprime gloriatur, Seipsũm enĩ

Qualis bestia Lutherus est.

appellat vrsam & Leænam. Nam & vtranque se futurum Catholicis pollicetur. Lutherum (inquit) habebitis vrsam in via, & leænam in semita. In eiusmodi monstrum euasit ex vulpecula iam tandem Lutherus. Alter Anglorum, qui Regem suum egregie defendit, est Guilielmus Rosseus: vir acutissimi sane ingenij, ac insignis, tum eruditionis, tum eloquentiæ: Qui mira dexteritate & facete ludens & grauiter obiurgans, certissimis testimoniis, ita conuicit Lutherum, & in os eius improbum omnia ipsius mendacia retrusit, vt is contra ne hiscere quidem ausus fuerit: Quemadmodum & Episcopo Roffensi, neque Lutherus, neque Lutheranorum quispiam, respondere vnquam attentauit. Quoniam vero liber Rossei, Londini æditus, apud Germanos vulgo non extat: operæ precium fuerit, vnum aut alterum ex eo locum recitare, ex quo clarius intelligant Germani, quam nulla sit apud exteros, quibus fides aut probitas cordi est, Lutheri existimatio. Ait igitur Rosseus. Vidisti lector aliquando cæcum, qui pugna se cuperet irritatus vlcisci? Verum, vt scire possit, quam in partem dirigat ictum, elicit ab aduersario vocem, quam prolatã protinus prosequitur verbere, nisi citius alter se subduxerit, quam vt à cæco possit attingi. Hûc cæcum mihi videtur agere Lutherus: sed ita, vt nemo vnquam magis egerit ridicule. Nam cum Rex appellatus ei respondet ad dexteram, ille contra ictum proiicit in sinistram. Itaque specta,

Guilielmus Rosseus, Qui vero nomine fuit Thomas Morus Angliæ Cancelarius.

Lutherus similis cæco dimicanti cum vidente.

cta, quæso, quàm festiuiter Lutherus hunc ludit ludum. Cogita nunc videre te illum, obcæcatis oculis intentum stare ad ingerendum colaphum. Vbi estis, inquit, Domine Henrice? Hic in proximo. Adhuc inuitat, vt accedat propius, nempe, vt feriat certius. Producite, inquit, vestrum egregium contra Lutherum libellum. Produco. Adhuc propius. Quid asserit vestra Dominatio? an septem Sacraméta? Assero. Adhuc propius paululum. Quibus doctrinis? Dei an hominum? Dei. Iam feriendi certus scilicet, en quàm recte librat ictum. Audiat, inquit, ergo Dominatio vestra. Frustra colũt me doctrinis hominum.

Spectatum admißi risum teneatis amici.

Qui videtis hunc cæcum inscium, quàm longe aberrarit in diuersam partem, sic exultare præ gaudio, vt compos non sit sui, quasi egregium colaphum infregerit aduersario. Et infra. Verum, quis nebulonem ferre potest talem, qui Mille vitiis ostendat se possessum, atque agitatum à legione dæmonum, & tamen ita se iactat stolide. Sancti patres omnes errauerũt: Ecclesia tota sæpius errauit: doctrina mea non potest errare, quia certissimus sum, doctrinam meam non esse meam, sed Christi. Videlicet alludens ad illa verba Christi. Verba mea non sunt mea, sed eius, qui misit me patris. Quid istud? Papa cadet, dogmata mea stabunt. Nonne certare videtur cum illo Christi. Cœlum & terra transibunt, vnum ioti non peribit de verbis meis?

Iactãtia Lutheri, qua gloriatur se de cælo habere dogmata sua.

Nam cum ait. Rapuit me Dominus imprudẽtem in medias has turbas. Hoc plus est, quàm, Tulit illum Diabolus & statuit supra pinnaculum templi. Quod si quis respõdeat, Testimonium tuum non est verum: quia testimoniũ perhibes de teipso, Recurret illico ad nouam scripturam suam. Ego cert⁹ sum, dogmata mea habere me de cœlo. Atque ibi sistet, in hoc suo principio, velut firmissimo fundamento, quod non omnes Papæ, Reges, Doctores, homines, Angeli, poterũt euertere. Certus igitur, immò certissimus, dogmata sua habere se de cœlo: sicut certi sunt & certissimi, qui dormiunt, omnia vera esse, quæ somniant. Immò vero certus & certissimus, mentiri se vigilantem, dogmata sua esse de cœlo, quæ sua sibi murmurat conscientia, dæmonum illi præstigiis immissa. Hominibus maledicit & Angelis, quicunque dogmatis ipsius contradicunt, & eos clamat os in cœlum ponere: cõspurcare sacra, blasphemare Deum, quicunque non verentur arguere spurcissimas ipsius blasphemias. Tantummodo clamat, Anathema sint omnes, qui impetunt dogmata mea: quia certus sum dogmata mea habere me de cœlo. Hoc igitur principio à reuerendo patre petito, & à nemine concesso, sic arguit vlterius reuerendus frater, pater, potator, Lutherus, extra Ordinem sancti Augustini fugitiuus: vn⁹ ex magistris inertibus Vuittenbergensibus, vtriusq; iuris Bacchanalius informis, & in sacra Theologia Doctor indoctus. Ego certus sum, dogmata

Mendax & stulta iactantia.

dogmata mea habere me de cœlo, ergo dogmata mea sunt cœlestia. Et tunc vlterius sic. Dogmata mea sunt cœlestia: ergo quicunque contradicit dogmatis meis, os ponit in cœlum, & blasphemat Deum. Quoniam quidem igitur contradicunt meis dogmatibus, Pontifex, Imperator, Reges, Episcopi, sacerdotes, Laici, & omnes in summa boni: mihi licebit pro Dei mei maiestate Pontificem, Cæsarem, Reges, Episcopos, sacerdotes, Laicos, omnes deniq; bonos, anathematizare, maledictis & conuitiis incessere, atq; in omnium coronas & capita licecebit ex ore meo lutum, cœnum, stercora, merdas expuere. Et rursus libro secundo in fine, idem Rosseus ait. Iam illud quam ridiculum, quod excusat se, ne videatur scilicet nimis inclementer mordere Principem. Ego profecto non dubito, Regem illi facile morsus omnes condonaturum: Quippe qui verum videat illud esse Senecæ. Raro mordet canis, qui latrat. Latratibus profecto Lutherus æquiparat Cerberum, morsu vix culicem. Verum quid ni latret strenue, vir videlicet optimus & modestissimus, quando cum insensatis, vt ait, monstris, quæ nō sentiant, eius omnia scripta esse ipsius vnius præconia optima & modestissima, id est, hæresibus & blasphemiis tam inflata, quàm nullum vnquàm vtrem quisquam inflauit vento. Quæ monstra indurauerunt etiam ex illius humillima submissione, qua sic se submisit fraterculus vicario Christi, quomodo Iudæi

Qualis scriptor est Lutherus.

se submiserunt Christo, quum datis alapis, flexerunt genua, clamantes per ludibrium. Aue Rex Iudæorum. Verum à mendaciis & virulentia prorsus abstinuisse se testatur ipse, cui nihil est aliud in calamo, quàm calumniæ, mendacia, sycophantiæ: Cui nihil est aliud in animo, quã virus, tumor, inuidia. Qui nihil in capite concipit præter stultitias, furores, amentias: Qui nihil habet in ore præter latrinas, merdas stercora: Quibus fœdius & spurcicius quàm vllus vnquã scurra scurratur. Quorũ nemo repert⁹ est vnquàm præter istũ, tam stolidus plagepatida, vt sibi stercus in os conijceret, quod alij spueret in sinum Quamobrem quum sit huiusmodi, nihil miror, si nunc indignus habeatur, quo cum quisquam disputet. Certe quandoquidem totum se deuouit inferis, & obdurauit in schismate, nec vnquam decreuit hæreses recantare: statuere tamen secum debet, aliquam saltẽ vt habeat ciuilis honestatis rationem, quo sibi potius vendicet autoritatem dogmatistæ, quam vilis in hæretico scurrę Quod si quando volet, si disceptabit serio, si mendacia sua recantet, ac sycophantias, si abegerit stultitias, furores, & hactenus nimium familiares furias, si merdas suas resorbeat, & sua relingat stercora, quibus tam fœde linguam suam calamumq; conspurcat: non deerunt, qui de re graui grauiter, quod decet, differant. Verum si ad istum, quo cœpit, modum scurrari pergat, & furere, si grassari calumnia, nugari stultitia, insanire dementia, scurrilita-

Indignus est Lut. cui respõdeatur.

tilitate ludere nec aliud in ore gestare quã sentinas, cloacas, latrinas, merdas, stercora: faciant quod volent alij, nos ex tempore capiemus cõsilium, velimus ne sic bacchantem ex eius tractare virtutibus, & coloribus suis depingere, an furiosum fraterculum, & latrinarium nebulonem, cum suis furiis & furoribus, cum suis merdis & stercoribus cacantem cacatúmque relinquere. Et in peroratione operis hæc quoq; adiungit. Nam is eo modo rem tractat, vt plane se declaret meditari secũ, immortalitatis quoddam genus absurdissimum, eaque iam cœpisse perfrui, & totus esse, versari, viuere in huiusmo di sensu & titillatione gloriolæ, quod futurum præsumat post aliquot adhuc ætatum myriadas vt recordẽtur & loquãtur homines, fuisse olim aliquãdo apud sæculũ prius nebulonẽ quẽdã, cui nomẽ Luthæro fuerit, qui quũ Cacodęmones ĩpietate vicisset, vt dignis emblematis ornaret suam sectam, picas garrulitate, lenones improbitate, prostibula obscœnitate, scurras omnes scurrilitate superârit. Qui id studuerit, curarit, effecerit, vt velut Philosophorum sectæ, ex ipsis habent vocabula: & Gnato meditatus sit, parasiti itidem, vt Gnatonici vocentur. Sic absurdissimum genus hæreticorum, impietatis, scelerum, spurcitiæq; colluuies, appellẽtur Lutherani. Hæc Roffens.

Quam fœda sit secta Lutherana.

Epistola Regis Angliæ ad Duces Saxoniæ.

Rex vero ipse, vbi vidisset Lutheri in Maiestatem suam furorem verius quam librum, non contra Lutherum iratus rescripsit leuiter aut

contentiose: sed grauiter cum summa & pietate & prudẽtia per literas admonuit periculi Saxoniæ Duces, Fridericũ Principẽ Electorẽ, velut seniorẽ, & fratrẽ Patruelemq; eius, Ioannem & Georgiũ: hunc Catholicũ, illũ exemplo fratris Lutheranum, Itidem Saxonię Duces, Turingiæ Lantgrauios ac Marchiones Misnę. Quas sane
Verba Regis. literas Latine scriptas, attulit eis Nuncius Regis, qui à Principibus illis tũ honorifice susceptus, tum liberaliter habitus, literisq; & muneribus datis, dimissus ad Regẽ suum rediit. Rex autẽ in epistola sua, quæ sane grauissima tũ verbis tum sententiis erat, captata primũ à cognatione beneuolentia, illos de multis periculis, quæ ipse prudenter præuidit, & Germania post calamitose experta est: admonuit. De quibus & Dux Georgius se honeste purgauit, eiusque admonitioni reuerẽter gratias egit. Quid vero alij Duo Principes Regi rescripserint, vulgo nõ cõpertum habetur. Verba Regis inter cætera sic habent. Quid ad vos (inquit) & tam potẽtes, & in Christi cultu tam deuotos Principes, aut propiùs spectare potest, aut debet mouere vehementius, quàm cohibendæ factionis istius Lutheranæ studium? qua nullam vnquàm in terras nocentiorẽ malus inuexit Genius, aut quæ maiorẽ perniciẽ sit allatura propediẽ, nisi boni piiq; omnes obstiterint, & in primis qui plurimum & possunt & debẽt Principes. Et infra. Quanquàm non admodũ decorũ putẽ, ita me comparare, vt cũ homine tali publice cõponam ac

ac diſputem:tamen cũ Rex & propheta Dauid, non cenſuit indecorum, ante arcã fœderis nudũ ſaltare cũ quolibet:ipſe certe nõ eram quẽquam habiturus indignum,quo cum in gratiã religionis,pro fidei veritate diſſererem. Nunc vero,cum nihil ad rem reſpondeat,ſed rationũ loco proferat mera deliria,alios cum illo congredi nec inhortabor nec prohibebo.Ipſe certe non comittam,vt cum inſaniente inſaniam. Nã quiſquis & æquus lector & prudens,libellũ meum cum illius libro perleget,is profecto facile iudicabit,iam nunc Lutheri Næniis ſatis ſuperq; reſponſum eſſe.Quod ſi quis illi tam inique faueat,vt mea verba nõ ſuſtineat inſpicere aut tam inſi gniter inſtupeſcat,vt collatis vtrinq; locis,non ſentiat rem adhuc reſponſo nõ egere:huic nulla vnquàm reſponſione ſatisfecero.Et rurſus.At nunc effecit hoſtis,vt orbi toti ĩclareſcat alterum,nempe aut ipſum eſſe prorſus imbecillum,aut meas rationes admodum valuiſſe:quas contra nihil inuenire potuerit, præter inſulſa ſcommata,& prorſus inſana cõuitia.Quibus ſi me commoueri putat, egregie profecto fallitur.Etenim quantumuis ille me vocet inſanum(vocat opinor plus millies)nunquàm tamẽ tã inſanus ero,vt ægre feram,quod inſanus vocer ab inſano.Itaq; aut mea me fallit opinio,aut iſtius in me ac Regiũ nomen cõtumelioſa ſpurcitia , vos haud paulo magis quã me,viri Chariſſimi,cõmouet.Solet eĩ geneross anim⁹ nobiliũ reuerẽtia quadã ĩter ſe colligari,

Conuitia in Regem, Generoſis placere non poſſunt.

qua vel in hoſte,qua oderint ac perſequantur hominem,perſonam tamen honorent,ac reuereātur officium. Nec generoſus ferè quiſquam inuenitur vſquàm tā inciuilis ac barbarus, qui vel inimicitiis nullis adduci poſſit, vt ſcurrilem in modum,linguæ petulantia conſpergat nobilem. Et infra. Nam ſi quid maledictis illis immiſcuit, de cuius veritate poterat,quiſquis rem non noſſet,aliquid fortaſſe dubitare : nunc in animum ſuccurret lectoribus,nihil illius maledicentiæ credendum,cui perpetuum inſtitutū eſſe videat,de Principibus prorſus omnibus,atque ipſo etiam Cæſare mentiendi. Neque enim iſtud Luthero nouum eſt, omnia comminiſci ac fingere,quibus in odium Principum ſcelerate concitet,atque extimulet populum. In quod negocium promouendum,ſceleratorum hominum cateruam iamdudum contraxit atque adiunxit ſibi. Itaque nulla vnquam factio fuit ita ſeditioſa,peſtilens,nepharia,quæ ſic religionē omnē tollere,leges omnes obruere, mores omnes bonos corrūpere, Reſpublicas omnes euertere machinata ſit,vt nūc iſta cōiuratio Lutherana,quę & ſacra omnia prophanat, & prophana cōtaminat. Quæ ita Chriſtū prædicat, vt ei⁹ Sacramēta cōculcet,ita Dei buccinat gratiā, vt arbitrij libertatem deſtruat:ita fidem extollit vt operibus bonis detrahat,& inuehat peccandi licentiam:ita miſericordiam ſubleuat, vt iuſtitiam deprimat, & malorum omnium cauſam ineuitabilem, non in Deum aliquem malum, quod

Lutherus calumniis populum in Principes cōcitat.

Coniuratio Lutherana.

quod Manichæi saltem commenti sunt: sed in vnicum illum vere bonum reiiciat. Qui cum ad hunc modum impie diuina tractarit, velut à cœlo deiectus serpens, virus effundit in terras, in Ecclesia commouet dissensionem, leges omnes abrogat, Magistratus omnes eneruat, Laicos in sacerdotes concitat, vtrosque aduersus Pontificem, populos aduersus principes: Nec aliud plane molitur, quàm vt (quod omen auertant Superi) Germaniæ primum populus tanquam pro libertate bellum indicat Proceribus: Deinde vt Christiani contra Christianos, spectantibus & irridentibus Christi hostibus, pro Christi fide ac religione depugnent. Quod si quis forte non credat, ab vno homine nihili, tantum vnquam periculi nasci posse: huic in mentem velim subeat Turcica illa rabies, quæ quum nunc tot per terras & maria se diffundens, maxima iā ac pulcherrimam totius mundi partem occuparit, à Duobus olim nebulonibus sumpsit initium: Vt interim taceam factionem Bohemicam, quæ & ipsa quis nescit, quàm exiguo vermiculo in quam immanem Draconem, haud absque magno Germaniæ malo, quam propere adoleuit? Ita procliue est, malam segetem, nullo demetēte, crescere: Nec vllus vnquàm socio caruit ad nocendum, neque tam imbecillus est quisquam, quin securo possit ac tanquam lusurum spectanti, lethale vulnus infligere. Hæc Rex Angliæ, non minus amanter & fideliter, quàm prudenter &

Quam seditiose scribit Luth.

Attende Germania.

Responsum Ducis Georgij ad Regē Angliæ.

vere. Ad quem rescribens, pius & Catholicus Princeps Dux Saxonię Georg. inter cętera, quę & grauiter & copiose cōmemorat, sic ait. Nulla vnquam sollicitudo animum meū magis torsit, quam & factionis illius, cum primum suspecta videretur, prohibendæ, & postea, cū passim grassaretur, cohibendæ coërcendęque. Nam Quartus iam agitur annus, quod Ioāni Eckio, Luthero ac Carolstadio, primis pugnæ tā infœlicis ducibus, de certis capitibus Lutheranę doctrinæ, disputandi locū, in vrbe Academiaque nostra Lipsiensi, non alio consilio dedi, quàm vt vtriúsque partis rationibus diligenter excussis, veritas patesceret, & rebus Parisiensis Erphordiensísque Academiæ iudiciaria autoritate cōpositis, omnia contentionū seminaria tollerentur. Sed Lutherus: quia vt rei progressus satis indicauit, in Iudicū sententia parū spei ponebat, & perturbandi omnia libidine ardebat: anteuerti iudicij calculos, & ante victoriā, æditis varij generis libellis, triūphos ostentauit. Et sane si in mea manu fuisset, nequaquā libellorū post ab illo conscriptorū, æditionē Typographis impunē permisissem. Statim enim sensi, quid homo factiosus moliretur, & quorsum se tandē si non obsisteretur, prorepturus esset. Nā cū videret omnibus bonis hoc vnice in votis esse, vt Ecclesiastici quidā abusus ad pristinæ religionis seueritatē corrigerentur, hac velut persona tectus, magno spectatorum plausu, in orbis pene vniuersi Theatro, Tragœdię suę Principium

Astutia Lutheri à Duce Georgio statim deprehensa.

cipium dedit. Verum haud ita multo poſt, cum ea conuellere tentaret, quæ ne moueri quidẽ, religione noſtra ſalua, tuto poſſunt: prudentes viri facile ſub pellẽ ouina latere vulpem depræhenderunt. Iam vero poſteaquam inaudita hominis ipſius audacia eo profecit, vt non modo mediocres viros, eruditionis pariter & integritatis opinione celebres, petulanti calamo inuaderet: Verum etiam, quod nemo facile expectaſſet, in Angliæ Regem, omnium humanorum ornamentorum laude ſpectatiſſimum, maledicentiæ ſuæ frenos laxaret, certiſſima tum perfrictæ frontis, tum malicioſæ mentis argumenta omnibus de ſe dedit. At vero nullis verbis conſequi queam, quam impudentis eius libelli ſcriptionem inique tulerim. Continuo enim, vt de ea reſciui, & edictis, ne in ditione mea vel venderetur vel legeretur caui, & in Bibliopolam, qui primus hic venum expoſuerat, acerba carceris multa animaduerti. Et infra. Porro non mediocriter etiam animum meum leuat, quod cum præ cæteris Germaniæ Proceribus, in Lutheri ſcriptis ac concionibus nunc apertius, nunc obſcurius impetar: Accidat hoc mihi commune cum Heroibus alioqui laudatiſſimis, Carolo Cæſare, eius nominis Quinto, in cuius verba iuraſſe glorioſum mihi duco: & Hẽrico Octauo, potẽtiſſimo Anglorũ Rege: Cũ quibus equidẽ vituperari malim, quã cũ Lutherana colluuie laudari. Neq; enim quo mihi n⁹ probi Chriſtianiq; prĩcipis officiũ facere per

Conuitiator Principum Lutherus.

gam, iſte vllis vel minis vel cõuitiis efficiet. Et rurſus poſt pauca. Atqui hominis ſcripta, perinde atque nocentiſſimos hoſtes à ciuitatibus pariter & finibus meis, quacunque ratione datur, aberceo. Id quod diligenter adeo perſequor, vt cum nuper, præter expectationẽ meã, exiiſſet Germanica illa noui Teſtamẽti tranſlatio (cuius Epiſtola quoque tua mentionem facit) eius libri exemplaria omnia, quotquot importata ac diuendita fuerant, mea ipſius pecunia, ab iis qui emerant, redimerem. Nimirum quod iam tum animus hoc mihi dictaret, & diligentior librorum inſpectio ſatis indicaret, ea gratia ſuſceptum à Luthero hunc vertẽdi laborem, vt hac arte vniuerſam ſcripturam ſuo cõmodo tranſlatam, ad dogmata ſua confirmanda detorqueret. Nam quia videbat fieri nõ poſſe, vt abſurda illa ſua Paradoxa, veterum Theologorũ, à quorum doctrina pariter & vita procul abeſt Luther⁹, ſcitis aſtrueret, ſcripturæ ſimplicitate aliquoties in alienum atque adeo repugnantem ſenſum flexibili, ad eum modum abuti inſtituit. Quod autem cõſilium callidius aptiúſque ad ſimpliciorum animos captandos capere potuiſſet, quàm vt vniuerſam noui Teſtamenti ſcripturam, nouo genere, tum interpretationis, tum annotationis, in ſuum iudiciũ deflexam, velut hamum eſca tectum, vulgo porrigeret? Alioqui aut nullis, aut non niſi ſtupidiſſimis perſuaderet, vt bonorũ, ita & malorũ neceſſitatem à Deo pendere. Quod dogma cũ in

Nequitioſa Tranſlatio noui teſtamẽ. per Luth.

in Philosophis suis Ethnici homines non tolerarint, nos Christiani, quib⁹ fidei doctrina clariori veritatis luce affulsit, in Luthero amplectemur? Quod si semel cum Luthero recipimus, omnia euenire necessario, iam sane omnis humanæ rationis vis, omne consilium, ius denique omne, quo vel præmium bonis, vel pœna malis decernitur, frustra esse cōperientur. Hæc & id genus multa Dux Georgius grauiter & ex animo (vt erat syncerus & sine fictione) ad Regem Angliæ. Idem Princeps, posteaquàm vidit libellum Lutheri Teuthonicum, ad Nobilem quendam Hartmannum de Croneberg æditum, in quo multis iniuriis & calumniis ille eum publice traduxerat: cœpit per literas Lutherum interrogare, an fateretur eum libellū vere suum esse. Is autem, ferox Principum cōtemptor, mox ferocissime illi respondit, plus fere iniuriarum ingerens in epistola, quàm fecerat prius in libello. Quamuis in Lipsica disputatione longe aliter de eo Principe sensisset, atque etiā publice scripsisset antea. His igitur verbis exors s est epistolam in Teuthonico. C essare à furendo & insaniendo cōtra Deū & Christū eius, loco mei obsequij, in primis, Inclemens Princeps ac Domine, vestrę illustris Inclementiæ literas simul cum libello seu epistola, quam ad Dominum Hartmānum à Croneberg scripserim, accepi, & feci mihi præcipue legi eum locum, de quo vestra Illustris Inclementia queritur, tanquàm de atrocibus in-

Iniuriæ Lutheri contra Ducem Georgium.

Ferox & cōteptrix epist. Luth.

iuriis,quę ad animá,Iusiurádú & famá spectát. Ille enim libellus antea & hic & alibi excussus est. Cú igitur scire desideret vestra Illustris Inclemétia quibusná verbis in eo state velim, Breue respósum meú est, mihi tátundé valere corá vestra Ill. Incle. vtcunque accipiatur siue pro stando, siue pro iacédo, sedédo aut currédo. Et post pauca. Ná si vestra Ill. Incle. non mentiretur inciuiliter, me vestrá animá, honoré & boná famá lædere, Christianam veritaté nó ita scelerate criminaretur & persequeretur. Attamen hoc nó primú est, quod à vestra Ill. Incle. calúniatus ac male accusatus sum. Et in fine sic habet. Vuittenbergæ Octauo die Ioánis XXIII. Cum hac subscriptione. Martinus Luther, Dei gratia Euangelista Vuittenbergésis. Paulo ante ædiderat Romæ insigne in Lutherum volumen, Doctor Ioannes Faber, Episcopi Constátiésis túc in causis Ecclesiasticis vicarius, Quod cú admodú copiose ex scripturis & vetustissimis quibusq; autoribus, Græcis & Latinis, Potestaté Papæ, Sacraméta Ecclesiæ, & sacros ritus assereret: In Germania quoq; excusum est denuo, nó solú Lipsiæ iussu supradicti Principis, Ducis Georgij, verum etiá Coloniæ Agrippinæ, vbi titulum istum promeruit, vt diceretur Malleus in hæresim Lutheri. In quem sane librum nihil aliud scripsit Lutherus, quam atrocem quandam calumniam Teuthonice in prefatione sua, quam prefixit Expositioni Septimi capitis Epistolæ beati Pauli, primæ ad Corinthios.

Volumen Ioannis Fabri, qui postea factus est Episcopus Viennensis.

Calúnia Luthe. in Io. Fabrum de Matrimonio.

thios. Ait enim. Prudentes sęculi, stultis scelestisque scriptionibus & clamoribus suis, contra statum Matrimonij, mundum replent, & ab eo cunctos dehortantur: cum tamen ipsimet interim bene sentiant, atque etiã facto satis demõstrent, se mulieribus carere non posse, tanquã ij, qui non nisi ad matrimonium creati sunt, venãtur, agitãt & tractãt meretrices die noctuq;. Huius generis quoque est nũc Archimorio ille Ioannes Faber Constantiensis, immo famosus ille fornicator, qui magnũ scripsit librũ, Lipsiæ nuper excussum, cõtra statũ Matrimonij, ad dehortandum ab eo vnumquenque: nihil tamen amplius dicens, nisi quam multæ molestię & labores in eo sint, Perinde ac si id non sciret iam olim totus mũdus, & asininum caput istud nos idipsum primo doceret, quod nemo rusticorũ vel in villis ignorat. Si essem ego ipsa Castitas, non scirem maiorem magisque intolerabilem iniuriam & opprobriũ, quam quod huiusmodi nebulones, meretricumque venatores & hostes castitatis, me laudarẽt. Nebulones sunt, nõ solum in cute, verum etiam in fundo sui pectoris, qui digni non sunt, vt eis respondeatur. Et post pauca. Cum igitur Deus mulierem ita creauerit, vt debeat & cogatur esse circa virum, satis nobis fuerit, Deum esse nobiscum: Ideoque Matrimonium honoremus velut diuinum nobileque negocium. Quod si scioli isti illud inire noluerint, dimittamus eos in sua cęcitate fornicari ac scortari, quã diu permiserit eis de⁹.

Nos habemus verbũ Dei pro nobis, quod manebit, & non obstupescet coram eiusmodi crassis fabris, etiam si plures forent, quàm sit arena maris. Hac impudenti calumnia totum Fabri librum, populo suspectum atque inuisum reddere fategit Lutherus. At vir eruditissimus non contra Matrimonium, sed pro eo, nempe, quod recte connumeretur ab Ecclesia inter Septem Sacramenta (quod negauerat Lutherus) in eo libro scripserat, & quidem per digressioné, cum esset præcipua eius intentio, Confutare libellum Lutheri de potestate Papæ. Contra qué sane lõga serie deduxit (vt vberrimi est ingenij) respõsiones CXXVI. In qué & Ioãnes Eckius, vir doctissimus, tres iustos perscripsit & Parisiis edidit libros, quibus nec Lutherus nec Lutheranorum quispiam respondit. Quamuis vero Paulus in eo capite, quod Lutherus prauissima expositione peruertit, in multis arguméntis virginitatem commendet, atque etiam Matrimonio præferat: Quippe vbi ait. Volo autem omnes vos homines esse sicut me ipsum. Item. Dico autem non nuptis & viduis, bonum est illis si sic permanserint, sicut & ego. Item. De virginibus autem præceptum Domini nõ habeo: consilium autem do. Item. Quoniam bonum est homini sic esse. Item. Solutus es ab vxore, noli quęrere vxorem. Et adhuc multo apertius. Volo, inquit, vos sine sollicitudine esse. Qui sine vxore est, sollicitus est quæ domini sunt, quomodo placeat Deo: Qui auté cũ vxore est, sollicitus

Paulus virginitaté coniugio præfert.

citus eſt quæ ſunt mundi, quomodo placeat vxori,& diuiſus eſt. Et mulier innupta& virgo, cogitat quæ domini ſunt, vt ſit ſancta corpore & ſpiritu. Que autem nupta eſt, cogitat quæ ſunt mundi, quomodo placeat viro. Item. Igitur & qui matrimonio iungit virginem ſuam, bene facit:& qui non iungit, melius facit. Hæc tamen omnia Pauli dicta, Lutherus impudentiſſime pariter & impiiſſime peruertit,& in ſceleratæ libidinis, cui Monachi Monialeſq; ſacri legas nuptias prætexunt, patrocinium detorquet expoſitione ſua Teuthonica, quam Epithalamion vocat. Vbi ergo Apoſtolus ait. Volo omnes homines eſſe ſicut me ipſum, ſed vnuſquiſq; proprium donum habet ex Deo: alius quidem ſic, alius vero ſic. Ibi Lutherus egregia expoſitione ſua ſic infert. Ex his ſequitur, inquit, quam immaniter errent, qui Moniales inflant, quod ſtatus earum coram Deo præſtantior ac melior ſit Matrimonio,& fingũt ibi ſpeciales aureolas,& neſcio, quot prerogatiuas ac dignitates, eaſque vocant ſponſas Chriſti, quæ potius Diaboli ſponſæ ſunt, cum non vtantur caſtitate, ſicut ea vti oportet: Nempe, non vt coram Deo melior ſit: ſed vt ſuper terram liberiores aptioreſque reddat homines ad inſiſtẽdum verbo Dei, quam Matrimonium. Et poſt pauca. Cum vero hic ſimus in eo loco, vbi Paulus Matrimonium tam ſublimiter extollit, & donum diuinum vocat, nos quoque amplius conſyderabimus & oſtendemus, Matrimonij ſta-

Lutheri calũnia contra ſacras virgines

Luth. præfert coniugiũ cunctis ſtatib. religioſorum.

tum omnium maxime ſpiritualem eſſe, falſóq; &inique quoſdã Ordines dictos fuiſſe ſpirituales. Matrimonium vero ſtatum ſæcularem. Sed vice verſa, Matrimonium dici debere vere ſpiritualem ſtatum, vt eſt: Ordines vero vere ſæculares ſtatus, vt ſunt. Mere igitur peruerſum abuſum verborum mundo intulerunt, ac omnibus impoſuerunt: ſeducentes, vt diceretur ſæculare, quod ſpirituale erat: Spirituale vero, quod re vera ſæculare erat. Et infra. Vbi Paulus ait. Virginitatem à Deo præceptam non eſſe, non magis quam Matrimonium: hoc eſt, liberã omnibus eſſe debere, Per hoc auferat ab ea omnẽ honorem, qui ei ab altis prædicatoribus datus hactenus fuit. Vbi enim non eſt pręceptum, ibi coram Deo nec meritum vllum elt nec præmium, ſed libertas quædam ſecundum ſe. Corã Deo enim tantundem valet, ſiue ſis ſiue non ſis virgo. Et ſicut ſupra dicit, Qui vocatus eſt ſeruus, libertus eſt domini: Ita & hic dici poteſt, Quæ vocata eſt virgo, mulier eſt coram Deo: & quæ vocata eſt mulier, coram Deo virgo eſt. Coram Deo enim omnia æquiualent, nec vlla eſt diſtinctio perſonarum, nec meritum operũ: ſed ſolummodo æqualis fides in omnibus & per omnia. Eum librum Latine tranſlatum, confutauit inſignis Theologus, Doctor Conradus Kollin, Ordinarius Theologiæ Profeſſor Coloniæ, in Cœnobio Prædicatorum: ſed ita copioſe, vt prima pars Confutationis in ſex haud ita breues libros extenſa ſit, vſque adeo exquiſi-

Luth. contra Virginitatem

Confutatio Epithalamij per D. Con. Kollin.

exquisite ad singula illius dicta respōdit. Summatim vero dicit à Luthero per Epithalamium suum lasciuum, verum Paulini textus sensum deprauatum: Pauli virginitatem negatam (viduū enim fuisse affirmat) patrias Germaniæ leges abrogatas: Religionum famam denigratam, continentiæ apud Deum & fructum & aureolam sublatam: Cleri celibatum fœdis ac vetitis nuptiis conspurcatum, Digamiam Clericis admissam: Sancta nostra prophanata, Ecclesiæ pulchritudinem deformatam: Monialium pudicitiam in fornicum turpitudinem versam, pia Monasticorum vota conculcata: Breuiter Christū de cordibus hominum cum omni pietate & religione pariter eiectum, Turcæ doctrinam Germanis traditam, eique ad occupandum vi Germaniam, quam perfidis Apostatis ille repleuit, eo libro paratam esse viam. Exierat iam à Io. Cochlæo æditus de gratia Sacramentorū liber vnus, alter item de Baptismo paruulorum, Argentorati. Quorum sane priorem vt vidit Lutherus, mox in eum parauit respōsionem: adeo quidem ludicram & conuitiosam, vt ipsemet diceret suo Neseno (quē postea in Albi misere submersum, spe miraculi, vanis immurmurationibus frustra in vitā reuocare tentauit) si pro bacchanalibus illis ineptire videretur, ipsum Nesenum eius ineptiæ sibi autorem esse, & satis quidem imperiosum. Atque vt maior appareret cōtemptus, septem ludendo carmina præmisit, Quorum sic habet initium.

Ludicra respōsio Lut. cōtra Ioan. Cochlæum.

Arma virúmque cano, Mogom qui nuper
ab oris,
Leucoteã, fato stolidus. Saxonáque venit
Littora, multum ille & furiis vexatus &
æstro,
Vi scelerũ, memorẽ rasorum cladis ob irã.

Libellus Ioannis Coc. aduersus Cucullatum Minotaurum.

Huic eius libello protinus respondit Cochlæus, haud multum dissimili ludendi genere, temporis opportunitate inductus. Nam paulo ante monstrosus in propinquis Vittenbergæ finibus visus fuerat uaccæ partus, qui caluo capite, monastico cernebatur circundatus cucullo, vt scilicet monstrosum illum nobis portenderet Apostatam, qui cucullum suum paulo ante abiecerat: licet ipse aliter interpretari frustra conaretur. Titulus itaque libelli sic habebat. Aduersus Cucullatum Minotaurum Vuittenbergensem Ioannes Cochlæus de Sacramentorum gratia, iterum. Initium vero libelli pro carminibus carmina reddebat in hũc modum.

Carmina in Luth.

Monstra bouémque cano, Boreæ qui primus
ab oris,
Teuthonicas terras profugus conspurcat,
& omnem,
Sub specie monachi violat pacémque fi-
demque.
Vi Sathanæ, sæuis furiis agitatus, & æstro
Diræ Thesiphones, vltrici Anathemate
pœnas

Expo-

Et poscente furit, mugitu vastus inani
Semiuiri lacero sub semibouisque cucullo.

Cæterum Typographus Coloniensis, qui libellum inscio Cochlæo excudebat, hæc verba, pro sui excusatione, in frontispicio præmisit. Criminationes, inquit, Lutheri, quibus ex ordine hic respondetur, particulatim singulis responsionibus ex industria prætexuimus, vt æquus iudex, re æqua lance expẽsa, cognoscat, omni Minotauro nõ deesse suum Thesea. Sub finẽ vero libelli sic ait Cochlæus. Sed quid mirum, si hoc in libro, quantũlibet breui, ter mutaueris super vna eademq; re sententiã, qui hoc idem super eadem re, ter quoq; feceris prius in vno folio tuæ assertionis? Quem igitur non tædeat, tecum, qui vsq; adeo varius mobilisque & impudens es, disputare? Ad ea vero nihil amplius respondit, neque Lutherus nec complicũ eius quispiam. Ædidit vero alium libellum Lutherus, de formula Missæ & communionis: adeo sane imperiosum, vt arrogauerit sibi ius cõstituendorum rituum, quod ipse prius immani superbia, nec summo Põtifici necGenerali Cõcilio permittere volebat. Hoc est igitur eius libri exordium. Hactenus (inquit) libellis & sermonibus egi inter populos, vt corda primũ ab impiis opinionibus cæremoniarũ auocarem: Christianũ & cõmodũ arbitratus me facere, si causa fierem, vt absq; manibus cõtereretur abominatio, quam Sathan per hominẽ pc̃tí in loco

Inconstans Luth.

Liber Lut. de formula missandi.

ſancto ſtatuerat. Proinde nihil vi aut imperio tẽtaui; nec vetera nouis mutaui. Et poſt pauca. Quare de formula (inquit) aliqua pia miſſandi (vt vocant) & communicãdi agemus: ac ſic agemus, vt non amplius ſolum verbo doctrinæ corda regamus, ſed manum quoque apponamus, & publica adminiſtratione in opus perducamus: nulli prorſus præiudicantes, ne aliam amplecti & ſequi liceat &c. In hunc eius librum ſcripſit Propugnaculum quoddam Eccleſię, longe clariſſimus Theologus: vir & vitæ innocentia, & eruditionis vbertate inſignis, Iudocus Clichtoueus, Doctor Pariſienſis. Qui antea Antilutherũ quoq; ſcripſerat: Ternos autẽ libros complectitur opus vtrunque, & eos quidem tum ſtyli facilitate, tum doctrinæ multiiugis copia & varietate conſpicuos. Ad quos tamẽ omnes, quia Latini ſunt, Teuthonicus Euãgeliſta perpetuo tacet: caute diſſimulans, ne quid eorum Germaniæ plebes, in quas Apoſtolicam ſibi arrogat autoritatem, intelligant. Hic autem breuitatis gratia ſuffecerit, recitare pauca ex iis, quæ vir ille ad Lutheranum reſpondit exordium.

Propugnaculum Iudoci Clichtouei.

Seuera (inquit) dignum eſt cenſura, quod impias vocat Lutherus Cæremoniarum opiniones, in Eccleſiaſtico oficio fieri ſolitarum. Nam veteris legis ritus, in oblationibus & ſacrificiis illius temporis obſeruari conſuetos, nemo ſanæ mẽtis impios dixerit: Cum iuſſerit ſæpiſſime Dominus in Exodo, Leuitico, Libro Numeri & Deuteronomio, illos diligenter & diſtricte pro legis

Verba Clichtouei.

legis illius decursu custodiri. Quis igitur nisi plane improbus, & mente parum constans, Nouæ legis Cæremonias, magisterio spiritus sancti institutas, & sacrorum mysteriorũ significatiuas, promouentesq; populum in maiorẽ diuini cultus reuerentiam, appellauerit impias aut sacrilegas? Et infra. Quæ obsecro nocẽtior posset induci pestis in Ecclesiam Dei, aut quæ magis horrenda confusio, quàm vt tandem nulla habeatur certa forma, celebrandi diuinum Missæ mysterium? Quod omnium, quæ in Ecclesiastico geruntur ordine, excellentissimũ est & supremũ. Cunq; vniformis fuerit ritus apud Hebræos, immolandi atque manducãdi agnũ Paschalem typicum, quam diu veteris Synagogæ decursus agebatur: nonne pudendum esset & abominandum, ipsum verum agnum Christum immolari in altari, multiformi ritu & vario, atque pro cuiusque nutu permutando? Et rursus. Verũ percontari nunc (inquit) id unum à Luthero velim, in qua potestate hæc facit, & quis dedit illi hãc potestatem, vt antiquam formam celebrandi diuini mysterij immutet, & nouam fabricet? Si enim de cœlo se missum contendit, aut à Dei spiritu, ad moliendum id opus, signa sui Apostolatus ostendat oportet, quibus fidem faciat, à Deo ipsum esse quod tẽtat. Huiusmodi autem signa nec dum cuiquam conspecta sunt aut cognita. Hæc ille. Ægerrime autem ferebat Lutherus, Vuittenbergæ coram oculis suis perdurare adhuc veteres Cære-

De vniformi ritu celebrandi Missam.

Iniuriæ Lut. contra Ecclesiam Omniũ Sanctorum Vuittẽbergæ. monias in Ecclesia Collegiata, quæ memoriæ & venerationi Omnium sanctorum dedicata erat. Dux enim Fridericus, Elector, quamuis nimis multa Luthero contra Ecclesiam permittebat, non tamen omnẽ pro libitu impietatem ei passim admittebat, vti admisit postea frater ei⁹. Nondum licebat Luthero, viuente illo, sacrilegas inire nuptias: nondum euacuare aut spoliare personis & bonis Monasteria: vi cogere aut pellere pastores Catholicos &c. Ait itaq; in fine istius libelli sui, quem de formula missandi ædiderat. Nec vos aut quosuis alios absterreat, quod in nostra Vuittenberga adhuc perseuerat Topheth illa sacrilega, quæ Principũ Saxoniæ impia & perdita pecunia est: Ecclesiam dico oĩm Sanctorum. Nam tãtum est, miserẽte Deo, apud nos antidoti per copiosum verbũ Dei, vt pestis illa in angulo suo languens, non nisi sibi ipsi pestilens sit. Denique vix tres aut Quatuor porci & ventres, sunt in ipsa illa perditionis domo, qui pecuniam illam colũt: Cæteris omnibus simul & vniuerso populo insignis nausea & abominatio est. Accidit eo anno res in eum vsq; diem apud Germanos inaudita, & facinus plane audacissimum, contra omnes & leges & Canones, ac maxime nefarium atque sacrilegum. Nempe ciuis vnus oppidi Torgauiæ (vbi plærũq; residere solet Dux Saxoniæ Elector) ausus fuit ex vno Monasterio Nymicensi clã abducere Vuittenbergã, Nouem virgines sacras pariter: & quidem in tempore sacratissi-

Nouẽ Moniales vna nocte raptæ & abductæ Vuittenbergam.

ſacratiſſimo,quo omnis populus maxime occu
pari ſolet cultu Dei & deuotionis ſtudio: In
peragenda paſſionis Chriſti memoria, confi-
tendiſque peccatis, & in ſacratiſſima Euchari-
ſtiæ communione. De quo ſane ſcelere vſque
adeo nihil doluit Lutherus, vt mox ædito libro
illud toti Germaniæ inuulgauerit: Iuxta illud
Salomonis. Qui relinquunt iter rectum, & am *Prouer. 2.*
bulant per vias tenebroſas: Qui lætantur cum
male fecerint, & exultant in rebus peſſimis. Et
ſecundum illud Eſaiæ. Peccatum ſuum quaſi
Sodoma prædicauerunt, nec abſconderũt. Lau
dans igitur impium Raptorem illum, quem vo *Eſa. 3.*
cat Leonardum Koppem, ait in Teuthonico in
id ædito libello. Feciſti opus nouum, de quo
prouinciæ hominesque cantabunt & loquen-
tur, quod multi velut ingens incommodũ pro- *Verba Lutheri de raptu illo.*
clamabunt. Qui autem cum Deo ſentiunt, ve-
lut ingens commodum glorificabunt, vt ſis cer
tus, Deum ita ordinaſſe, & non eſſe opus aut
conſilium tuum proprium: ac flocci facias illo-
rum clamorem, qui pro omniũ peſſimo id ope
re habebunt, & exiſtimabunt neque ordina-
tum neque commiſſum à Deo. Vah Vah, dicẽt,
ſtultus Leonardus Koppen, à damnato & hære
tico Monacho circumuentus, audet Nouem
Moniales vna vice abducere è Monaſterio, &
adiuuare, vt vota ſua vitamque Monaſticã abne
gent ac deſerant. At dixeris hic. Hoc vero eſt
pulchre ſeruare ſecretum & occultare, immo
prodere ac vendere, vt in me concitetur totum

Cœnobium Nymicenſe, quando iam audiunt, me illum fuiſſe raptorem. Reſpondeo (inquit Lutherus) immo vero fœlicem raptorem, ſicut & Chriſtus raptor erat in mundo, quando per mortem ſuam Principi mundi auferebat arma & vaſa ſua, ipſumque ducebat captiuum. Ita & tu has miſeras animas ex carcere humanę Tyrannidis eduxiſti, & quidem opportuniſſimo tempore in Paſcha, quo Chriſtus ſuorum quoque captiuitatem captiuam duxit. Et ne quid rationis aut pudoris ferali huic ſceleri reliquũ eſſet, Lutherus in fine illius libelli ſui nominatim commemorat Nouem Moniales illas, nomine & cognomine vnamquanque proprio, quæ omnes erant genere nobiles: In perpetuũ ſane dedecus & opprobrium tot inclytarum familiarum: quas tam inſigni ſcelere diffamat. Atque vt completior fieret ea iniquitas, ſeptima miſerrimarum Apoſtatarum illarum, Catharina de Bore, poſt biennium in ſęculo, vaga inter ſcholares Academicos conuerſatione Vuitenbergæ exactum, mox vt diem obierat Dux Fridericus Elector, facta eſt Luthero (ſi Diis placet) vxor: Monacho Monialis, perfido perfida, flagicioſo flagicioſa: ſcilicet vt eſſet dignum ollæ operculum, & par pari facile coniungeretur, & mentiretur eis Paulus, dum ait. Habentes damnationem, quia primam fidem irritam fecerunt. Tantum vero erat odium Luthero, non modo in Papam, verum etiam in vniuerſam Eccleſiam Catholicã, vt iis, qui manifeſte

Nomina Monialium à Luthe. expreſſa.

1. Tim. 5.

De libri Luthe. ad Bohemos.

feste foris sunt, quales sunt Pighardi & Hussitæ, mallet coniungi, quam ad Catholicos, quibus tot antea annis communicauerat, redire. Scripsit itaque duos libros ad eos, quos Papæ inimicos putabat: Vnum quidem ad Vualdenses, quos Pighardos dicimus, per Bohemiam, Morauiámque dispersos: Alterum vero Latino ad Senatum Pragensem, tanquã ad præcipuos Hussitas. Quanquam ante paucos annos, vtrosque, velut hæreticos & schismaticos, etiam publicis scriptis fuerat insectatus. Etenim in Pighardos atrociter inuectus est, tum in Decem præceptis, tum in Resolutionibus suis. Hic sane in hæc verba. Quod si etiam tempore Apostolorum, non fuisset Purgatorium, vt superbit fastidiosus Pighardus, nunquid ideo credendũ est hæretico, vix Quinquaginta annos nuper nato, & fidẽ tot sęculorũ falsam fuisse contendendũ? maxime cum ipse nihil aliud faciat, quàm quod dicit, Non credo. Et sic probauit omnia sua, & improbauit omnia nostra: Quasi non & lignũ & lapis non credãt. Illic vero sic. Verum, inquit, ne Pighardi, hęretici infœlices, suas partes à me adiutas confidant: Qui præ nimia ruditate nobis Teuthonicis, superbissimo fastidio indignati, imponũt, quod Sanctos Dei colamus, & Idola faciamus: & ideo contra nos aceruum versuum scripturę cõgregant. In quibus prohibetur, ne adoret quis nisi vnũ Deũ. Simul impij peruersores scripturæ, & subdoli calumniatores pietatis nostræ. Ita enim su-

Luth. in resolutione concl. 15.

Luthe. De X. praeceptis c. 1.

ſtici illi nos tandem docent, quod ſolus Deus ſit adorandus, & gloriantur, ac ſi nos idipſum negauerimus. Poſteaquàm vero miſer Apoſtata publicum Eccleſiæ Romanæ hoſtem ſe gerere cœpit: Inimicis eius, quos antea condemnauerat, pudendis blandiciis muliebriter adulatus eſt, vt ſocius eorum fieri mereretur. Ait igitur ad Vualdenſes Teuthonice (quem libellum poſtea tranſtulit Ionas, adulator & interpres Lutheri) Circunfertur libellus quem veſtri Symmyſtæ Germanice, nunc & Bohemice, ædiderunt, ad inſtituendos in ſumma Chriſtianiſmi pueros. In quo inter reliquos articulos & ille continetur, Chriſti corpus ſub Euchariſtiæ Sacramento non naturaliter contineri, neque ibi eſſe adorandum. Quod dogma veſtrũ, nos Germanos non mediocriter cõmouit. Neque enim ignoratis, quomodo vos per veſtros Legatos rogauerim, vt huic articulò, de quo vos paulo obſcurius diſſerere videbamini, iuſto ſuper hoc libello ædito, lucem adderetis. Et infra in gratiam eorum calumniatur & conculcat omnia ſacra noſtra. Et tamen his (inquit) cæremoniis, hoc genere adorationis, omnia templa, monaſteria, breuiter omnes anguli pleni ſunt, & totus cultus Papiſtici regni nihil aliud fuit, quàm aſſidua ſubſannatio, ſub hac voce, Aue rex Iudæorum, Cum enim tot ſint templa Cathedralia, Collegiata, & plures Monachorum ſectæ, quàm auium ſpecies: tot cœnobia, tot altaria, tot ſacella: tamen in his omnibus, vix inter Mille

Luthe. ad Vualdẽſes de Euchariſtia.

Calũni e Luthe. in Catholicos de Adoratione Euchariſtiæ.

le vnũ reperias, qui spirituali adoratione Deũ honoret, omnes vero ex æquo rideant & subsannent externa hac hypocrisi. Et potissimum sic ridetur Christus & Deus, festo Paschatos & Corporis Christi in omnibus Missis, vt vocãt, in pompa & processione, vbi in auro & argento circumfertur Eucharistia. Ibi multum honoris externi exhibetur Deo, qui tamẽ nihil aliud est, quam derisio Dei, cum absit fides & spiritus sanctus. Et rursus. Nos (inquit) certi sumus, vobis per donum inenarrabile Dei contigisse puram doctrinam & magnam lucem verbi, etiam si sit infirmitas forsan adhuc & satis erratorum in moribus & vita. Et post pauca, Quanquam apud nos necdum tam bono ordine, in externa distributione Sacramẽti omnia cõstituta sunt, vt de vobis audio. Orate vero & vos pro nobis, vt assiduum exercitium, tum verbi, tũ etiã charitatis, & bonæ vitæ apud nos sit: præsertim, cum è luto illo Papistici regni nuper eluctati simus. Et sub finẽ libelli. Obtestor (inquit) vos per charitatem Christi, ne meum scriptum in eam partem accipiatis, quasi vestris erratis me titillarim. Sed tamen cum sciatis, vos in toto orbe hactenus tanquam pestilentissimos hæreticos proclamatos: hic testimonium vobis perhibere volui, quod propius accedatis ad puritatem Euangelij, quam omnes alij, quos ego cognouerim. Quid autem de Bohemis Hussitis olim senserit Lutherus, in Galatis suis lucide quidem declarauit. Sed cum pœniteret eum

Blandiciæ Lutheri ad Pighardos.

Dãnatio Bohemorum. Luth In cõmentario ad Galatas c. 6.

paulo post eiũs sententiæ, verba illa deinceps à Typographis eius omissa sunt. In prima tamen æditione adhuc permanent. Etenim vbi Apostolus ait. Alter alterius onera portate, Ibi Lutherus pulcherrime declarat, non esse ab Ecclesia propter malos discedendum. Hi, inquit, hanc peruertunt doctrinã, qui volunt sua onera portari, & solum commodis aliorum frui & vehi: Vt qui indoctos, inutiles, iracundos, ineptos, difficiles, morosos, dedignantur habere socios vitæ: sed quærunt humanos, suaues, benignos, quietos & sanctos homines: Hoc est, volunt, non in terra, sed in paradiso: non inter peccatores, sed inter Angelos: non in mundo, sed in cœlo viuere. Quibus quoque timendum est, ne & hic recipiant mercedem suam, & in hac vita suum regnum cœlorũ possederint. Nam cum sponsa nolunt esse lilium inter spinas, nec cum Hierusalem in medio gentium posita, nec cum Christo damnari in medio inimicorum. Euacuant enim crucem Christi in seipsis, & ociosam ac stertentem aliisque humeris vectatam charitatem habent. Proinde qui fugiunt talium societatem, vt boni fiant, nihil aliud faciunt, quam vt pessimi omnium fiant. Quod tamen non credunt: quia propter charitatem fugiunt germanum officium charitatis: propter salutem fugiunt verum compendium salutis. Ecclesia enim tunc semper fuit optima, quando agebat inter pessimos. Et post pauca. Consequens est (inquit) quod Bohemorũ disci-

diſcidiū à Romana Eccleſia nulla poſſit excuſa tione defendi, quin ſit impiū, & Chriſti omnibus legibus contrarium: quia contra charitatē, in qua omnes leges ſummantur, perſtat. Nam hoc, quod vnice allegant, ſeſe timore Dei & conſcientiæ, defeciſſe, ne inter malos ſacerdotes & Pontifices viuerent:hoc eos maxime om nium accuſat. At longe aliter ſcripſit poſtea, tum in Babylone ſua, tum in aſſertione XLI. Articulorum. Et longe poſt, ad Senatum Pragenſem, de inſtituendis miniſtris Eccleſiæ. In quo ſane libro,hunc in modum narrare cœpit. Poſteaquam præualente(inquit)Sathana, Bohemiæ regnum,Epiſcopis & ſacerdotib⁹(quos vocant)ſublatis,vaſtum ac ſolitarium relictum eſt, autoritate Pontificum Romanorum:miſera ac dura neceſſitate adacti fuiſtis, quotannis in Italiam mittere Clericos veſtros,pro Ordini bus Papiſticis emendis. Quod vicini Epiſcopi prorſus non dignarentur eos ordinare, cū pro obſtinatis hæreticis vos haberent. Ea vero neceſſitas, quanta ſuper vos incommoda & pericula ſecum traxit? Et infra. Facta eſt tandē hac ratione copia crudeliſſima quibuſlibet nebulonib⁹, Apoſtatis,& quos alioqui nulla pars terrarū ferre potuit, ad veſtrū miniſteriū peruenien di,ita vt in fabulam abierit hæc miſera veſtra neceſſitas:Videlicet,quod Bohemis dignus ſit ſacerdos,qui apud Teuthonas laqueos & coruos meruit.Sic Bohemiam repleri oportuit inſigniter ſceleratis ſimul & indoctis paſtoribus,

Eorundem iuſtificatio.

vel lupis potius rapacibus. Hinc manat cahos illud & Babylonia confusissima in clarissimo regno vestro, dum partim necessitate habendi ministros, partim impotentia corrigendi sit, vt quisque doceat quod voluerit: aliud in alio loco prædicet: nonnulli ficto sacerdotis titulo, populos ludificentur: alij Parochias emant: alij vi intrudantur: successor contraria antecessori statuat. Et rursus. Nunc (inquit) postquam vos Bohemos propriis malis monitos fecimus, vt Papisticis Ordinibus valedicatis: addam & vnã generalem causam, qua suscitemus & vobis & toti orbi nauseam & Apostasiam, ab execratis illis & abominandis ordinibus. Et infra. Et plane salutis nostræ ratio cogit necessario, ab illorum execratis & damnatis ordinibus abstinere. Væ enim illis, qui huic aduersario Dei & Baal Peor, sese initiauerint iam scientes & prudentes. Verum hæc ratio, præ cæteris Nationibus, vos Bohemos maxime mouere debet. Nã vobis non modo in conspectu Dei, quẽadmodum cæteris, sed & turpe corã hominibus est, ordines ab hoste vestro tum petere, tum suscipere, qui Ioan. Hus & Hieronymum Pragensem, cum multis aliis pessimo nomine exussit: qui semper vos extinctos voluit: qui vos hæretici nominis opprobrio, sine fine, sine modo, per orbem conspurcat: cuius pestilentibus conatibus vos tanto sanguine restitistis Necdum tamen illũ sanguinariũ Tyrannum suorũ flagitiorũ pœnitet, nec reuocat sanguinis ĩnocẽtes damnati

Contra Papam suadet Luth. Bohemis.

damnati exemplum, nec restituit sacrilegum Christiani nominis spolium. Hæc & id genus multa, in Papam quidem atrocissime, & in sacros ordines impiissime: sed ad Bohemos omnino inaniter & vanè deblateraverit. Illi enim Lutheranos longe magis odio habent, quam Catholicos. Nam adhuc hodie perdurat Pragæ Ecclesia Catholica in priscis patrum ritibus, & per omnem Bohemiam est passim reperire sacerdotes, Monachosque Catholicos, vt non sit dubium, si Lutherus Pragæ deprahenderetur, grauissimas daturus esset pœnas libri, vsque adeo impij, falsique & famosi. Scripta enim eius publico Senatus Edicto ibi sunt interdicta generaliter. Nec fœliciori auspicio scripsit & ad Iudæos Teuthonice, quod Iesus, Deus & saluator noster, natus sit vere Iudæus. Quamuis enim & in eo libello grauissimis Catholicos oneraret calumniis, multisque blandiciis applauderet Iudæis: Iudæorum tamen nullum prorsus ad Christum conuertit, sed magis in Christianos exasperauit, & in Christianæ fidei contemptum incitatos, in Iudaica cæcitate obdurauit. Plebem denique Germanicam fœdissimis adulationibus ac rudissimis scripturæ prætextibus constituit alio libello iudicem doctrinarum & decretorum, non modo Papæ & Episcoporum: verum etiam Generalium Conciliorum. Sic enim ait inter cætera. In huiusmodi negocio, nempe ad iudicandũ doctrinas, & ad instituendum ac destituẽdum Doctores, aut

Luth. ad iudæos: in quos postea inuecti uas scripsit acerbissimas.

Adulatio ad plebẽ, de iudicãda doctrina

animarum curatores, nihil prorſus attendere oportet, hominũ leges, iura, mores, vſum, conſuetudinem, &c. Siue à Papa, ſiue ab Imperatore: à Principibus aut Epiſcopis, ita ſtatutum ſit: An mundus totus aut dimidius ita tenuerit, ſiue vno aut Mille annis durauerit. Anima enim hominis res æterna eſt, ſuper omne quod temporale eſt: Ideo ęterno duntaxat verbo regi debet. Item Hominum (inquit) verba ac doctrinę conſtituerunt & ordinauerunt, Iudicium ſuper doctrinis committendum eſſe Epiſcopis, Doctoribúſque & Conciliis: Quicquid illi cõcluſerint, totum mundum accipere debere pro iure & pro articulo fidei. Vide autem, iſta gloriatio eorum, qua vniuerſum mundũ ſub iugum miſerunt, quàm impudenter ac ſtulte pugnet contra legem & verbum Dei. Chriſtus enim directe cõtrarium ſtatuit, auferens ab Epiſcopis, Doctiſque & Conciliis vtrunque: Nempe ius, & poteſtatem iudicandi doctrinas, ac tribuens vtrumque vnicuique & omnibus Chriſtianis vniuerſaliter. Quando ait Ioan. 10. Oues meę cognoſcunt vocem meam. Item. Oues meę nõ ſequuntur alienos, ſed fugiunt ab eis: quia non cognoſcũt vocem alienorum. Item. Quotquot venerunt, fures ſunt & latrones: Oues autem illos non audiunt. Hic omnino clare vides, cuiuſnam ſit ius iudicandi doctrinas. Epiſcopus, Papa, Docti, & vnuſquiſque habet poteſtatem docendi: Oues autem iudicare debent, an illi doceant vocem Chriſti, an alienorum. Quæſo,

quid

quid hic contradicere queant Aquarum Bullæ, quæ strepunt, Concilia Concilia, Oportet Episcopo., doctos & generalitatem audire? Putasne verbum Dei cedat tuo veteri vsui, consuetudini, Episcopis? Nunquam. Quis iam nõ videt hic, omnes Episcopos, Collegia, Monasteria, Vniuersitates cum toto corpore suo, contra hoc alarum verbum Christi furere: quod impudenter adimunt ouibus iudicium doctrinarum, quod sibi ipsis vendicant, per proprias cõstitutiones & temeritates. Idcircó & certissime pro latronibus & furibus: pro lupis & Apostaticis Christianis habendi sunt, tanquam ij, qui hic manifeste conuicti sunt, quod verbum Dei non solum abnegant: verum etiam contra illud statuunt aguntq;, sicut decuit Antichristũ: regnúmque eius facere, iuxta prophetiam S. Pauli.2. Thess.2. Et infra. Seditiosa illatione cõcludit, velut victoriæ certus, quod per hoc solum abunde meruerint, vt ex Christianitate pellantur, & fugentur velut lupi, fures & latrones, qui contra Dei verbum & voluntaté super nos dominantur & docent. Ipse tamen superbissime, ius ferendarum legum, quod Papæ, omnibusque Episcopis & Conciliis vult ademptum, sibi arrogauit & vsurpauit, non solum in rebus Ecclesiasticis: verum etiam in ciuilibus. Ædidit enim eodem anno diuersos suarũ legũ libellos Teuthonicos. Vnũ de formula baptizandi: Alterum de institutione cultus diuini, Tertium de communi fisco. In qué deputabat

Vocem pastoris audire & sequi, nõ iudicare debẽt. Vocem autẽ alienorum, nec audire nec sequi debent vere oues Christi.

Fures & latrones hæretici sũt: Nõ ij, qui ordinarij & legitimi pastores cõstitutii sunt.

Leges Lut.

Liber de Cõmuni fisco. primum ſane fundos,& bona omnium Monaſteriorum campeſtrium,Ordinis Benedictini, Ciſtercienſis,Cœleſtini &c.De quibus ait,melius fuiſſe,ſi nullum eorũ fuiſſet vnquam ſuper terrã:Cum autẽ iam ſint,optimum fore, vt interire ſinantur:aut ſi commode fieri queat , vt funditus & omnino tollantur.Deinde ſimiliter addicebat communi fiſco fundos & bona atq; etiam oppida Epiſcopatuum Collegiorumq;& Capitulorum,niſi forte magis placeret,ſæculares ex iis Principatus facere.Et vniuerſaliter omnes beneficiorum Eccleſiaſticorum prouentus cenſusq; & bona,eidem fiſco adiudicabat. Cæterũ Cœnobia fratrũ mendicantium, in ciuitatibus,iubebat conuerti in ſcholas puerorũ & puellarũ,aut in alios publicos vſus ciuitatis. In diſtributione vero , prima pars Paſtoris & Cõcionatoris erat,atq; Præpoſitorũ fiſci & cuſtodum templi.Altera Rectoris ſcholæ vtriuſq; ſexus.Tertia pro ſenibus & infirmis.Quarta pro Orphanis,Quinta pro plebe obærata,Sexta pro mercenariis aduenticiis,Septima pro ædificiis,Octaua pro coẽmẽda ſiligine tempore fertilitatis.Cautũ prxterea fuit,ne poſthac vll9 admittatur Terminari9 Monachus,aut Stationarius,nullus aduentitius ſcholaris,nullus mẽdicus &c. Abſente tum procul in Hiſpaniis CAROLO Cæſare,celebrabantur Comitia Imperialia Nurenbergæ à Vicario Imperij,fratre eius Ferdinando, Archiduce Auſtriæ &c. In quibus ſane multus uariuſq; tractus fuit in negocio

Comitia Nurenberge habita.

gocio

gocio fidei. Nam & Adrianus Sextus, Roma, Pontifex, quendam eo miserat Archiepiscopũ, Frãciscum Cheregatum, virum disertum, cum plenissima instructione, & paterna oblatione ad mitigandos animos Germanorũ, ne prorsus à Sede Apostolica abalienarentur. Nam & ipse Germanus erat, & summa laude integritatis versatus fuerat in Aula Cæsaris, cui & fidelissimus extiterat Præceptor disciplinarum, non solum apud Germanos: verũ etiam apud Hispanos, quos & rexerat, dum abesset procul in Germaniis Hispaniarum Rex Catholicus, Cæsar. At quanto benignius sese offerebat Pontifex, tanto ferocius agebant Lutherani. Quippe Luther⁹ ipse vbi vidisset Breue Apostolicũ Adriani (quo is à Lutherismo dehortabatur Christianos, vt erat vir doctissimus ac summus Theologus) conuitiosissimum in eum ædidit libellum. Et reliqui Lutherani maxime quiritabantur cõtra abusus Ro. Curiæ, de quibus tamen abolendis, Põtifex ipse benignissime omnem operam suam vltro pollicitus fuerat. Proposuerant quidem Imperij Principes quædam Grauamina, quibus inique grauari videretur Natio Germanica, nõ solum à Curia Romana, verum etiam ab Episcopis & Prælatis Germaniæ: Et proposuerant ea non modo Nurenbergæ in Comitiis, verum etiam Vuormaciæ prius coram Cæsare. At Lutherani omnia ad sinistram & inimicam intentionem suam detorquentes ac de-

Liber Centũ Grauaminũ Germaniæ.

prauantes, ſumpta inde occaſione, ædiderunt librum tum Latine tum Germanice, cui Titulum fecere. Centum Grauamina Germaniæ. In quibus ſane recenſendis non ſolum maligne in odium Papæ & Cleri omnia exaugebant, & in peiorem partem interpretabantur: Verum etiam impie plæriſque antiquiſſimis Cæremoniis Eccleſiæ, quibus Epiſcopi & Clerici in ſuis functionibus rite vtuntur, derogabant, & abrogatas volebant. Atque vt odium in Papam adhuc magis adaugeretur in populo, adiunxerunt etiam ſummas omnium Annatarum, quas totius orbis Epiſcopi, loco primitiarum, ſummo Pontifici, in confirmatione ſui, adnumerare ſolent vt longe grauiſſima exactio & infinita prorſus pecunia videretur quotannis à Papa exigi inique. Cumque Principes Nurenbergæ Imperiale promulgaſſent Edictum, vt contra nouitates Lutheranas Concionatores vterentur probatis Eccleſiæ doctoribus, & receptis Euangeliorum expoſitionibus, Lutherus illud friuolo commento in partem ſuam trahens, ædidit libellum contra peruerſores ac deprauatores Cæſarei Mandati; Ea ſane ratione, eoque doli prætextu, vt populus exiſtimaret, Principes in Edicto ſtare à parte Lutheri.

Acta & Scripta Lutheri, Anno Domini M. D. XXIIII.

OBierat iam diem Papa Adrianus Sextus:vir Germanus & vitæ priuatim integerrimæ, qui cum audiisset, ac certis testimoniis comprobata accepisset, præclara & merita & miracula Beati Bennonis, Misnensis olim Episcopi:retulit eum solenniter singulari Sedis Apostolicæ autoritate, in numerum Diuorum. Cuius rei sollicitus maxime erat eiusdem Ecclesiæ, Misnensis Episcopus, Ioannes à Schleinitz, vir nobilis iuxta piúsque & eruditus, ac itinerum laborumque tolerantissimus: Qui ope & consilio pij ac maxime Orthodoxi Principis, Saxoniæ Ducis Georgij, ossa & reliquias Beati Patris, Bennonis iam Canonizati, venerabiliter in maxima populi frequentia, ex terra & vetusto tumulo in altum subleuauit, ac annuum eius memoriæ festum Autoritate Apostolica instituit. Ea igitur celebritas & fama pietatis antiquæ, maxime obscuratura videbatur barbaricas Lutheri nouitates. Vnde factum est, vt ira inuidiáque accẽsus, cõuitiosissimum simul & impiissimũ ædiderit mox libellũ Lutherus, cui Teuthonice hũc dedit Titulũ. Aduersus nouũ Idolum, & antiquũ Diabolum, qui Misnæ exaltandus est: Festinans nimirum, vt suo libello populos ab ea deuotio ne auerteret. Sed frustra pium ac inclytũ cœli incolam oppugnauit impius & infamis Terri- *Canonizatio S. Bennonis.*

Celebris populi cōcurſus in die S. Bennonis.

gena. Tanta enim populi frequentia & fuit tunc, & quotannis eo die, quo S. Bennonis reliquiæ ſolenni Apotheoſi ſublimitatæ ſunt, eſſe ſolet, vt Deus ipſe videatur pia populi ſimplicitate ac deuotione, irridere ipſo facto ſtultos & impios verſuti & verboſi Apoſtatæ conatus. Nam Miſna vix Decē Miliaribus diſtat à Vuittenberga: vrbs vtráque ad ripam Albis poſita, à nobiliſſimis Principibus claritatem accepit: hæc à Marchionibus Miſnæ, quorum maximus numerus ibi ſepultus requieſcit: Illa à Ducibus Saxoniæ, vt Electori Saxonico propria ſit. Ex eo itaque opere Dei Lutherus, ſi non eſſet impia rebellione prorſus obcæcatus, merito conſyderare deberet, ſe fruſtra calcitrare contra ſtimulum, cum tot habeat in propinquo etiam ex ruſtica plebe aduerſarios perpetuo. At vir temerarius, inani fiducia plenus, vane ſperabat, ſe peſtilenti conuitiorum libello auerſurum ab ea celebritate populum. Mille igitur mendaciis detractionibúſque ſuggillabat, non ſolum vitam miraculaque Bennonis: verum etiam pium factum Papæ Adriani, ac probatiſſimorum retro ſanctorum pietatem, Gregorij Septimi, & Thomæ Aquinatis: non timens, hiſtoriæ veritatem vbique peruertere. Etenim Sanctum Bennonem calumniabatur, quod adulatus fuerit contra Cæſarem Henricum Quartum, Gregorio Papæ ſeptimo, eíque adhæſerit inique contra ius & fas, & in omni ſcelere adiuuerit illum. Quid ergo (inquit) exaltant

Blaſphemiæ Lut. in ſanctos Dei.

altant nunc Misnenses ? Multiplicem latronem & sanguinatium, causam omnis calamitatis in Germania, hostem Euangelii, ac socium Antichristi, cui adhæsit, eiusque iniquitatis particeps factus est. In Gregorium vero Papam septimum, cui multa est laus in vera historia, hanc ferebat ex solio Vuittenbergensi sententiam, Quod contra Imperatorem Henricum Quartum egerit, velut proditor & nequam: quod filium contra Patrem concitauerit: quod in excommunicatione illum mori dimiserit, idque totum fecerit propter temporales opes pompasque & potentias. At satis constat ex historiis, illum Gregorium ab Imperatore inique vexatum, obsessum atque eiectum fuisse, & in exilio diem obiisse, longe ante obitũ Henrici Quarti: atque etiam ante dissidiũ, quod inter patrem & filium post in Imperio exortum fuit. Cæterum cum Adriani sexti vita sic esset apud Germanos laudibus celebrata, vt citra eorum offensam vituperari non posset: aliis cauillis eius autoritatem & famam labefactare conatus est. Ait igitur in eodem libello. Primum vt à summo exordiamur, pulchre contigit, vt Sathan iste Misnensis exaltaretur per Papam Adrianum. Quanquam enim audio de illo Adriano, quod fuerit splendidæ ac laudatę vitæ, fuit tamen (vt huiusmodi hypocritæ solent) pessimus hostis Dei & eius verbi. Propter ipsum duo admisit homicidia Bruxellis duosque martyres *Calumnia in Adrianũ PP. VI. & in S. Thomam.*

Christo parauit,ac eos ignorãs nolensque vere sanctos exaltauit. Et post pauca. Agitur hic admodum Papaliter, Quemadmodum & Constantiæ in cõcilio actum fuit, vbi Ioannes Huss & Hieronymus Pragensis,damnati & exusti sunt,vere sancti filii & martyres Dei. Contra vero Thomas Aquinas,fons & sentina omnis heresecos,errorisque & extinctionis Euangelii (sicut indicant libri eius)exaltatus fuit:Ita & nunc facere oportet Magistrum Adrianum. Veros sanctos ,Ioannem & Henricum,exussit Bruxellis: nunc contra exaltat Bennonem,imo ipsummet Diabolum. Singulare Ro. Pontificum officium est,oportet eos ita agere,veros sanctos interficere,falsos sanctos exaltare:verbum Dei dãnare,suam propriam doctrinam confirmare,ac deinde dicere,Totum fieri in honorem Dei & sanctorum eius &c. Cæterumad huiusmodi eius calumnias grauiter ac erudite respondit Teuthonice Hieronymus Emser,qui & vitã B. Bennonis longe prius elegantissime descripserat libro Latino,antequam Lutheri nomen fuisset orbi cognitum. Et Adrianum Papam à Lutheri calumniis vindicare poterant verba omniũ Principum,& Statuum Imperii,quæ Nurenbergæ ĩ Comitiis responderant Nũcio Apostolico: Nẽpe,quod nouerint illum ex nobilissima Germanica natione originem traxisse & natum esse,ei usque eximias ac præstãtes animi & corporis dotes virtutesque,toto fere orbe,etiam dum in minoribus fuisset, celebratas,iãpridem perspicuas

Dilutio Calumniarum.

habeat. t

habeant &c. Mortuo autem Adriano Papa, post longam in conclaui consultationem, electus est Iulianus de Medicis, Agnatus Leonis X. Florentinus, Cui inditum est nomen CLEMENTI Septimo. Qui cum audisset, Imperialia Comitia rursus celebrari Nurenbergæ, transmisit eo insignem inter Cardinales, integritate sapientiaque & eruditione virum, Reuerendissimum Dominum Laurentium de Campegiis Bononiensem: Qui post obitum vxoris suæ, ex Academia Bononiēsi, vbi Patri suo Clariss. Iurisconsulto, in publica Iuris professione successerat, Romā euocatus, mox Auditor Rotæ factus fuit, & breui sic īter cæteros Rotæ Auditores sciētia & probitate emicuit, vt dignus videretur, qui in arduissimis Papæ negociis mitteretur in Germaniam ad MAXIMILIANVM Imperatorem. Apud quem ita se gessit, vt eius fauore fieret primum Episcopus Eltrensis, deinde & Ro. Ecclesiæ Cardinalis. Is igitur nō solum Papæ, viro alioqui prudentissimo, verū etiam toti Cardinalium cœtui, quorum iudicio nihil exāctius habet orbis: aptissimus vno omnium voto visus est, vt mitteretur Legatus de Latere, non solum ad Germaniam, verum etiam ad Vngariam & Bohemiam, Nam vltra eruditionem multamque, & longam rerum experientiā, habebat etiam familiarem cum plærisque Germaniæ Principibus notitiam, & amicitiam. Ille ergo Roma egressus Calendis Februarii, per Italiæ vrbes iter faciens, ac-

Card. Campegius Legatus Clementis VII.

Aduentus Legati ad Comitia Nurenbergæ.

honorificentissime vbique exceptus, Bononiæ in patria sua (vbi & Episcopus erat) diebus aliquot substitit in domo paterna, & Missam solenniter in Cathedrali Ecclesia celebrauit, præsente maxima populi multitudine. Vbi vero Germaniæ fines attigisset, acceptis Principum ex Nurenberga literis, properantius ad illos perrexit. Cumque illuc peruenisset, obuios quidem extra portam habuit omnes fere Principes (nam vnus aut alter mala ualetudine retinebatur) Germaniæ, simul cum ipso Imperatoris locum tenẽte, Archiduce Austriæ Ferdinando. Verum ab illis benigne admonitus, vrbem illam non eo habitu intrauit, quo solent Legati Apostolici Cardinales, propter circumfusam plebem Lutheranam, quæ assiduis concionibus à suis Prædicatoribus, concitabatur in odium & contemptum Papæ totiusque Cleri. Ne igitur in summo honore despectui, risuique fieret per habitum sollennem, &, illi populo insuetum, communi habitu, quod per syluas & campos ierat, per mediam vrbem vsque ad hospitium suum, cui nomen erat Aureæ Cruci, inter conducentes Principes processit, sine Clero & sine præuia cruce. Clerus nanque, qui occursurus illi conuenerat in æde Diui Sebaldi, retentus est ibi clausis valuis, ita vt ne videre quidem illum potuerit intrantem. Posteaquam datus ei fuerat Senatus & confessus Principum in Curia vrbis, gemina ibi oratio habita est: Vna ab Episcopo Scarensi, Ordinis minorum, Italo Potentiano

Duæ orationes ad Principes.

no,viro disertissimo,qui in comitatu & familia Legati erat: Altera ab ipso Legato, qui summa grauitate,post captatam ex paterno Papæ erga Nationem Germanicam affectu,suoque in Germanos multiplici officio & obsequio, beneuolentiam, orabat Principes & Ordines Imperii,vt gliscenti Lutheranæ factioni,quæ machinaretur non modo religioni & Sedi Apostolicæ,verum etiam vniuersæ Reipublicæ legibus bene constitutæ,vltimum exitium: fortiter obsisterent,serio contrairent, ac efficaciter Papæ Cæsarisque sententias exequerentur.Se pro antiqua erga ipsos beneuolentia & diuturna cum Grmanis familiaritate,præstitutum omnia pollicebatur, quicquid honeste à Sede Apostolica impetrari possit:maxime quantum ad Nationis grauamina spectaret, modo darent ipsi operam vt extincta hæresi Lutherana, crudelissimis Turcarum conatibus bellisque & irruptionibus potenter obuiari queat. Post paucos deinde dies,aduenerunt item à Rege Vngariæ & Bohemiæ Ludouico,cui nupta erat soror Cæsaris Maria,Oratores,qui in publico Principum Legatique Apostolici consessu, eruditam quidem,sed flebilem ac supplicem habuere Orationem:qua lachrymabiliter orabant & obsecrabant Principes & Ordines Imperii,vt Regi Regnoque Vngariæ in extremo periculo constituto,contra Turcarum impressiones,opē ferrent. Quia Vngari diuturnis bellis fatigati & exhausti,non sufficerent amplius suis tantummodo

Tertia ad eosdem per Oratores. Regis Vngariæ.

viribus,tam potenti hosti resistere. Post habitas orationes multa deliberatio Principum, variique tractatus,totum Quadragesimæ tempus sibi desumpserunt. Tandem vero decretum est communi Principum Statuumque Imperii consensu,vt per intercessionem Cardinalis Legati, consentiente item Cæsare, summus Pontifex quàmprimum indicat liberum & Generale Cõcilium in Germania celebrandum, per quod dissensio Lutherana sopiatur,radicitusque tollatur: Interim vero,vt scire posset vnusquisque, quid agere aut credere debeat,alia indicerentur Comitia,mox post festum S.Martini Spiræ habenda,propter quæ, vt eo efficacius salubriusque in illis agi ac decerni posset, vnusquisque Principum ac Statuum Imperii, doctis in sua ditione viris id curæ & negocii committeret: vt ex Lutheri libris aliisque nouis doctrinis, bonum à malo seligerent,ne bonum cum malo pariter supprimeretur, atque etiam grauamina Germanicæ Nationis,quæ inferuntur ei tum à Sede Romana,tum ab Ecclesiasticis Germaniæ quàm diligentissime expenderent, atque ad tolerabilem modum redigerent. Cunque instructio Cæsaris,quàm Oratori suo Ioanni Hannartdo inter Secretarios suos supremo,ad príncipes & Status perferendam tradiderat,instanter deposceret,vt Edictum Vuormaciense,quod consensu omnium communi promulgatum fuerat, efficaciter demandaretur executioni, factisque approbaretur,non solũ verbis: Additum est in Decreto Nurenbergensi, vt omnes Principes

ac Status Imperii, Editum illud, quantum eis possibile sit, exequerentur, eique & obedirent & conformarent sese. Præterea de ope Regi Vngariæ contra Turcas ferenda, cum summa & ineuitabilis posceret necessitas, vt Turcæ conatibus in tempore, & quàm primum potenti manu resisteretur: decretum fuit, vt iuxta notulam contributionis generalis, vnusquisque Principũ & Statuum, eum quoque articulum summa deliberatione expenderet, vt de eo pariter concludi ac efficaciter in proxime futuris Comitiis Spiræ decerni possit. Dum vero Nurenbergæ consisterent Principes & Status Imperii, grauis & periculosa facta est in Germania Nobilium coniuratio, autore, Francisco de Sicking quem ad res nouas impellebant seditiosis suggestionibus Apostatæ, præsertim Oecolampadius & Bucerus, Monachi vxorati & excucullati, vt sub Euangelii defensandi prætextu, Ecclesiasticorũ principatus & bona occuparet. Indixit itaque bellũ Archiepiscopo Treuerẽsi, sed ita vt mox post missas ad eũ literas hostiles, armato exercitu subsequeretur atque vnũ ex oppidis eius inuaderet, quo capto, protin⁹ ad mœnia Treueris, ciuitatis Metropolitanę, exercitũ rectà duxit & admouit. Et nisi Archiepiscopus ipse opportunè in ea tum vrbe fuisset, & sua industria (vt erat vir prudens, ac laborum tolerans) omnes illi aditus præclusisset, actum fuisset, nõ modo de ciuitate illa: verum etiam de toto illo Archiepiscopatu: Immo de omnibus vt mul-

Coniuratio Nobiliũ per Franciscũ de SicKing.

Obsidio. Treueris.

torum erat metus) Episcopatibus Collegiisque & Monasteriis Germaniæ. Nam ex vrbis illius direptione, totus eius exercitus ditari potuisset, ac mox innumera seditiosorum turba, ad illius famæ odorem se illi coniūctura fuisset: haud secus, atque solent corui & vultures ad cæsa congregari cadauera. Cæterum vbi primus irrumpentis impetus est fortiter ab Archiepiscopo repressus, additus est obsessis animus & propugnandi alacritas, vt nulla deinceps obsidentibus esset spes vrbis potiundæ. Intra paucos itaque dies, dum frustra obsideret vrbem, & vicinorum Principum auxilia metueret Franciscus, obsidionem soluit, exercitumque inglorius dimisit. Archiepiscopus vero, cum fœdus iniisset cum Duce Bauariæ Ludouico, Comite Palatino Rheni, Principe Electore, & cū Principe Philippo Lantgrauio Hassiæ, quorum vterque non contemnendis pollebat viribus opibusque, & cæteris ad bellum necessariis rebus: ut eā vlcisceretur iniuriam opem illorum implorauit Tres itaque principes isti, coniunctis in vnum viribus, primum profecti sunt per Francofordiā vrbem Imperialem (quæ super Mogonum fluuium pontem habet lapideum, operose constructum) aduersus Hartmannum à Cróneberg. Cuius munitissima arx, in ędito colle sitā, cū subiecto oppido eiusdem nominis, nempe Croneberg, non multum vltra Germanicū miliare vnum, à Francofordia distabat. Is enim Hartmannus, vir pulcher, fortisque & opibus florens, quum

Oppressus bello & arce sua exutus Hartmanus à Croneberg.

quum literis libellisque à Luthero illectus in sectam, sanguine item & familiaritate Fracisco cõ iunctus, aduersus Archiepiscopũ Treuerensem palam auxiliatus illi fuisset: dignus visus est, qui primus daret pœnas. Verum vbi vidit Principes illos magno cum apparatu belli, cum curribus & equitibus peditatuque, & magnis Bombardis aduentare, relicto in arce valido præsidio, clam aufugit. Principes igitur admotis machinis & Bombardis, cœperunt horribili fragore ferreos globos eiaculari è Bombardis magnis & oblongis, quibus validissime quatiebantur & muri & petræ: adeo, vt sonitus ille etiam Francofordiæ in ædibus ciuium exaudiretur. Obsessi autem, videntes se neque viribus resistere, nec vim fragoris & oppugnationis diu sustinere posse, pacti vitam, tradiderunt arcem, qua tradita, incolumes dimissi sunt. Per eum ergo modum pulcherrima est exutus possessione bonorum auitorum Hartmannus ille, quam Hassiæ Lantgrauius in hodiernum usque diem obtinet. Cæterum iidem tres Principes impetum belli conuersuri erant in Cardinalem & Archiepiscopum Mogontinum, non quod ille vllam bello causam per sese dedisset: sed quod Nobiles nonnulli, qui officiales & stipendiarii eius erãt, Frãciscũ adiuuissẽt cõtra Treuerẽsem. Ne tamẽ temere bellũ ei inferri videretur, cõuentũ est vtrinque, vt Frãcofordiæ prius res per colloquiũ discuteretur. In quo sane tractatu, excusata quidẽ fuit etiã ab aduersariis ip-

Tractatus de pace Trium Principum, cũ Cardinale Moguntino.

ſiuscardinalis perſona,tanquã per ſeſe innocens ab omni culpa. Verũ incuſati fuerũt Nobiles aliquot: vtpote Frobenus ab Hutten, Curię Archiepiſcopalis Præfectus. Caſparus Lerchus Mareſcalcus, & quidam alii. Quin etiam de Capitulo Maioris Eccleſiæ Moguntinæ nonnulli Canonici habebãtur ſuſpecti, quod conſilio & auxilio Franciſcum illum adiuuiſſent. Niſi igitur Cardinalis & Archiepiſcopus Moguntinus reos illos dederet, trium Principum arbitrio puniendos, fore dicebant, vt ei bellum inferretur. Dum autem ſuper ea re conſultaret Cardinalis & Franſciſcus, qui nondum profligatus, ſed adhuc potens erat, magna polliceretur auxilia: Quemadmodum & alii Nobiles, atque etiam frater eius Germanus, Dominus Ioachim, Marchio Brandeburgenſis, Princeps Elector &c. Qui omnes ſuadebant, bellum potius ſuſcipiendum eſſe, quàm faciendum iuxta voluntatem illorum trium Principum: ipſe Cardinalis, qui pacem maxime amabat, vt humani ſanguinis effuſionem præcaueret, maluit vel innocens pecuniaria pœna mulctari, quam bello experiri fortunam. Conuentum eſt igitur poſt varias interloquutiones, vt propter damna, per Franciſcum auxilatoreſque eius Treuerenſi Archiepiſcopo illata, Cardinalis numeraret XXV. Milia aureorum, Nobileſque eius & veniam peterent de auxilio iam præſtito, & bona fide promitterent, ſe de cætero nullũ Franciſco aduerſus Treuerẽſem, cõſiliũ auxiliumue præſtituros. Quod

cum recusarent facere illi, relicti sunt arbitrio suo. Cæterum Cardinalis non poterat eos cõtra pacis pacta retinere apud se. Alii vero Principes habuerunt illos pro hostibus. Itaque Lantgrauius Hassiæ in itinere, quo domum reuertebatur, vi occupauit arces & oppida Domini Frobeni ab Hutten, Equitis Aurati, Magistri Curiæ Moguntinensis: viri alioqui prudentissimi, ac magnæ tum autoritatis, tum opulentiæ: Qui postea in tumultu rusticorum, multa enituit virtute, ac bona sua recuperauit. Instabat autem iã hyems, quæ sua asperitate prohibebat, vel castra metari in campo, vel obsidere arces aut oppida. Tres itaque principes aduersus Franciscum confœderati, dimisso exercitu, domũ redierunt, vt primo Vere rursus in arma conuenirent. Fauerat gratiose Francisco princeps Elector, Palatinus Rheni, multis retro annis: Atque etiam interposuit se, velut sequestrum & arbitrum pacis, inter Archiepiscopum Treuerensem & Franciscum illum. Verum vbi vidit Franciscum æquas pacis conditiones recusare, suisque virib⁹ auxiliisque nobilium confidere plus ęquo, relicto eo, cœpit adiutare partes Archiepiscopi. Cœpit igitur inde labare fortuna Francisci, qui ad eam vsque diẽ multis successibus bellicis clarus habebatur. Nam grauissima intulerat damna Hassiæ lantgrauio, dum puer esset ille, patre adhuc infans orbatus: & vrbem Metensem obsidens, florentissimam ciuitatem ad dispendiosas pacis conditiones coegerat, multisque aliis formidabilis

Gesta Fancisci de Sicking

exciterat. De quo ſcripſerat occulte ad Vlricū Huttenum ſuum Lutherus, ſe plus confidentiæ erga illum gerere, maioremque in eo ſpem habere, qnam habeat in vllo ſub cœlo principe. Dolens ergo Lutherus Franciſci aliorumque Nobilium, qui maxime Euangelici dicebantur, caſum: nactus ex Decreto Nurenbergenſi cauillandi occaſionem, furioſiſsimis cōuitiis in Principes, vindictæ libidine, debacchatus eſt, Etenī ædidit libellum Teuthonicum, cui hunc in frōtiſpicio dedit titulum. Duo Cæſarea mandata, diſcordia & contraria ad Lutherum ſpectantia Intus vero in libello pręmiſit Epiſtolam ad omnes Chriſtianos Germaniæ, & eam vſque adeo atrocem, vt in modum rabidi canis, iraſci ac letaliter (ſi Deus permiſiſſet) mordere videretur. Poſt quam, ceu præfationem quandam, ſubiunxit Edictum Vuormacienſe, cui mox adiunxit Mandatum Nurenbergenſe, quod ſcriptum fuit ad Comites à Mansfelt. Ad cuius finem rurſus euomuit in Principes, quicquid in præfatione reliquum iræ ſuæ fecerat. Ait igitur in præfatione. Hæc Duo Imperialia Mandata imprimi curaui, ex magna compaſsione ſuper nos miſeros Germanos, ſi forte Deus per hoc Principes quoſdam & alios tangere dignetur, vt palpare ac ſentire poſsint (nō enim opus eſt videre, porci & aſini videre poſſent) quam cæce ac obſtinate agant, Turpe quidē eſt, Cæſarem & principes manifeſte mendaciis niti: at turpius eſt, eos ſimul ac ſemel contraria ædere mandata, ſicut

Seditioſa ſcripta Luth in Principes.

Luth. contra duo Mādata Imperialia.

cut hic vides,vbi præcipitur,vt mecũ agatur iuxta Edictum Vuormacienſe:contrarium nihilo minus mandatũ recipiatur,vt in futuro Conuẽtu Spirenſi primum tractetur,quidnam boni & mali ſit in doctrina mea. Hos certe oportet eſſe ebrios ac væſanos Principes. Et infra. Boni principes(inquit)& domini,uos nimium feſtinatis mecum,homine paupere & vnico,ad mortem: & vbi hoc factum fuerit,iam viciſtis. Si autem haberetis aures,quæ audirent,aliquid rari vobis dicturus eſſem. Quid ſi Lutheri vita apud Deũ tanti æſtimetur,vt niſi viueret,nullus veſtrum vitæ aut dominii ſui certus foret, eiuſque mors omnium veſtrum calamitas fieret?non iocandũ eſt cum Deo. Pergite modo alacriter, occidite &exurite,ego non cedam,ſi Deus vult:hic ſum & vos perquam amice rogo, cum occideritis ne me ſuſcitetis iterum, ac denuo occidatis. Deus dedit mihi,vt video,negotium non cum rationalibus hominibus,ſed Germanicæ beſtiæ debent me occidere,ſi dignus ſim,perinde ac ſi lupi aut porci me dilaniarẽt. Item. Et ſi occiderint me talem facturi ſunt necem,quam nec ipſi,nec filii eorum,ſuperare poterũt. De quo eos mallem præmonitos,& certe eis non opto, ſed nihil prodeſt. Deus excæcauit & obſtinauit eos Et rurſus. Vere vere præ manibus eſt infortuniũ quoddam,& ira Dei inualeſcit,quam vos non effugietis,ſi ſic perrexeritis. Quid vultis boni Domini?Deus vobis nimis prudens eſt, ſtatim effecerit vos ſtultos. Nimis item potens eſt, ſtatim

tim vos interfecerit. Pars vna eius Dicterii dicitur. Depoſuit potentes de ſede. Hoc & vobis nunc dictum ſit, boni domini, ſi non attenderitis. Hæc ille in ſua præfatione. In peroratione vero adhuc vehementius ſeditioſiuſque in illos inuectus eſt. In fine (inquit) oro omnes pios Chriſtianos, vt dignētur ſimul precari Deum pro eiuſmodi miſeris & excæcatis Principibus, quibus nos Deus tribulauit in magna procul dubio ira: Ne ſequamur eos, ad proficiſcendum aut ad contribuendum contra Turcas. Quandoquidem Turca decies & prudentior & probior eſt principibus noſtris, Quid huiuſmodi fatuis contra Turcam proſpere ſuccedat, qui Deum tam alte tentant & blaſphemant? Hic enim vides, vt miſer mortalis vermiū ſeu tarmiorum ſaccus, Imperator, qui vitæ ſuæ nec vno ictu oculi certus eſt, impudenter ſe iactitat verum & ſupremum Catholicæ fidei defenſorem. Et infra. De his cōqueror ex imo corde cunctis probis Chriſtianis, vt mecum commiſereantur ſuper eiuſmodi ſtolidos, fatuos, inſanos, furioſos & amentes Moriones. Aliquis decies potius mortuus eſſe deberet, quā tales blaſphemias & contumelias Diuinæ Maieſtatis audire. Immo promeritum eſt præmiū, quod perſequuntur verbum Dei: ideo debent ſic palpabili cæcitate puniri ac impingere. Deus nos ab ipſis liberet, aliasque nobis ex gratia det Regentes Amen. Hæc eſt irati Lutheri concluſio. Lutheranis autem ciuitatibus non adeo diſplicebat

Conuitia in Principes.

Conuitium in Cæſarem.

Nurenbergenſe Decretum. Nam cum multos haberent Concionatores diſertos, linguarũque peritos, ſperabant, vbi res in examen deducere- tur, eos ſcripturis præualituros eſſe. Menſe igi- tur Iulio congregati Spiræ Oratores imperial- ium ciuitatum, quorum magna pars Lutheranæ erat ſectæ: Decretum illum explanando, ſic in- ter ſeſe decreuerunt, vt liberæ ac imperiales ci- uitates: eæ præſertim, quæ apud ſe haberent ſa- cræ ſcripturæ honeſtas, doctas, expertas ac intel ligentes perſonas, ipſis ſumma diligentia com- mittant, vt ſuper punctis & articulis, noſtram ſanctam fidem Chriſtianam tangentibus: & iis præcipue, qui ſumme ad malum intellectũ diſ- putabiles ſunt: fideliter ac cum diligentia conſi dentes debite perpendant, ſuamque conſultatio nem in ſcriptis offerant Senatui, qui eam ſuis O ratoribus ad futurum conuentum Imperialem deſtinãdis tradat, vbi omnibus oĩm ciuitatũ cõ ſultationibus in vnum collatis, vna ex omnibus cõmunis fiat conſultatio, qua ibi vtãtur. Hinc o- peroſa ſcripturientium Apoſtatarũ diligentia, ſuas in vrbibus paſſim iactabat lucubrationes, per quas vincẽdi eſſẽt Papiſtæ indocti. Interim tamẽ & Principes, iuxta Decreti tenorem, ſuis Theologis præcipiebãt, vt Luthericos libros di ligẽter examinarẽt. Hinc illi Quingẽti articuli, quos I. Cochlęus ex 36. ſermonib. Lutheri excer ptos cõfutauit, vt breui opuſculo illo Prĩcipib. in dicaret, quãta foret dãnabiliũ articulorũ ſylua, ſi ex omnib. Lutheri ſcriptis, rigido examine, in

Decretum ciuitatum Lutheranarum Spiræ.

vnum volumen colligi deberent: Cum tantus numerus eorum, ex paucis breuibusque & popularibus sermonibus collectus sit, & iuste reprobatus. At vero Imperator CAROLVS, in Hispaniis tunc degens, vbi accepisset Decreti Nurenbergensis exemplar, suoque consilio prudentissimo cuncta mature ac diligenter expendisset: mox rescripsit Principibus & Statibus Imperii epistolam, bene quidem longam: sed multo acerrimam, grauitatisque & autoritatis plenissimam. Qua non modo Decreti formam reprobauit & reiecit, verum etiam conuentum Spirę habendum, modumque tractandi, seuerissime īhibuit. Sic enim inter cætera ibi ait. Cū que nos in proximis Vuormacię habitis Comitiis, in Principum Electorum aliorumque Principum, & omnium Ordinū sacri Romani Imperii, generali cōgregatione, vnanimi illorum consilio, scitu et consensu, Lutheranam doctrinam ac hallucinationem, velut hæreticam, mali gnam ac venenosam, sub magnis grauibusque mulctis & pœnis, publice denunciari ac interdici, omnesque præterea scripturas librosque Luthericos, posteaquam à Sanctitate Apostolica iure ac ordine Christiano legitime reprobati ac damnati fuissent, deleri atque comburi cu rauimus: Vos & cōmunes Status in nouissimis Nurenbergæ actis Comitiis, solum propter iniuriosos & conuitiosos Lutheri libellos, indecorasque Impresisiones & picturas, ordinationem proposuistis atque dedistis, eam vnicuique, quā tum

Epistola Caroli impe. ad Principes cōtra Decretū Nurenbergēse.

tum ei obseruare possibile sit, imposuistis: Quasi nos in priorib. nostris Mandatis & F dictis aliquid noui, onerosi, aut iniqui proposuerimus ac constituerimus, & non facilius æquiusque foret, in prioribus antiquis, laudabilibus Catholicisque ritibus & ordinationibus permanere, quàm ita alienos ac inauditos abusus acceptare ac tenere. Et infra. Quod autem vos & Status pariter, tanquam pro vobis ipsis proposuistis, ac decreuistis ad proxime futurum diem S. Martini, in nostra & imperij vrbe Spira, generalem ac vniuersalem Germanicæ Nationis cõuentum celebrare, atque in eo uias, media, & ordinationes considerare ac proponere, qualiter, quibusque modis & formis, cum cultu diuino, aliisque Ecclesiasticis officiis & Ordinationibus, constitutionibúsque & cõsuetudinibus agendum seruandumque sit, vsque ad futurum generale Cõcilium: Vt interea periti sacrarum literarum, aliæque eruditæ personæ, quicquid fidei non consonum, sed contrarium videatur, in scriptis compræhendant, dubiaque & alia pro viribus determinent. Talia nos neque possumus neque volumus vllo pacto vel admittere vel permittere, Sed sicut nos, tanquã defensorem ac Protectorem Sedis Apostolicæ, in primis decet ac conuenit, maxime præcauere, ne Dei omnipotentis ac sanctitatis Apostolicæ iram & indignationem per hoc in nos concitemus. Quanta enim iniuria, contumeliáque & dedecus sanctæ, diuinæ ac Catholicæ Ecclesiæ

Inhibitio Dietæ Spirensis.

irrogaretur, si pius Dei timor & obedientia eo modo læderetur ac minueretur, vt Germanica Natio sola, quæ hactenus timoratißima iudicata est: quæ & Catholicæ Ecclesiæ mandata, constitutionesque obedienter continue obseruauit, tale quid præsumeret ac moliretur, quod omnes alij Principes Christiani, simul cum ipso Papa, neque incipere neque intendere auderent? vt diuinas ac laudabiles Catholicas ordinationes, consuetudines, constitutiones ac ritus, qui tot annis hactenus in tota Christinianitate, in solatium omnium fidelium animarum & hominum, perfecte ac sine contradictione obseruati sunt, reiiceret ac aboleret: A quibus sane nullus vnquam recessit, quem iustum Dei iudicium ob hoc nō grauiter punierit. Quamuis inhumanus & impius Lutherus illis præsumat solus obsistere, ac dulci suo veneno, quantum queat, inficere, atque in anima & corpore perdere mortales, seque per suam astutam malitiam coram hominibus magnum & conspicuum reddere. Et rursus. Cum igitur nos (inquit) ex supra memoratis aliisque bene fundatis rationibus, eiusmodi vestram & communiū Statuum intentionem, actionémque velut iniquam cognoscamus, comperiamusque, nisi id in tempore præueniremus ac prospiceremus, quantum damni, abusionum, turbationum, seditionumque in vniuersa Christianitate, præsertim vero in Germanica Natione, inde sequi possit: petimus à vobis, & iniūgimus vobis, sub

Grauißima prohibitio.

iura-

iuramento,quo vos nobis ac sacro imperio e-
sti; obstricti,& sub vitando crimine læse Maie-
status:sub nostro & imperij Banno ac Rebãno:
sub priuatione item ac destitutione omniũ gra
tiarum ac priuilegiorũ,quæ ab Antecessoribus
nostris Romanis Imperatoribus ac Regibus, à
nobis quoque & sacro imperio obtinuistis:Ad
hęc,sub pœnis,in nostro Imperiali Edicto pro
pter hoc Vuormaciæ ædito,contentis:Ex impe
riali potestate serio mãdantes,vt vos ab illo no
stro Mandato & Edicto nulla via aut forma di-
scedatis,nihilq; contra illud agatis aut faciatis,
sed illud,quantũ possibile ad vos spectat & at-
tinet,omnino ac simpliciter obseruetis & exe-
quamini:Præsertim vero in prædicta Statuum
intentione,de Concilio aliisq; disputationib9,
declarationibus & interpretationibus,quæ Ca
tholicam fidem concernũt,nequid vllo pacto,
absq; Apostolicæ Sanctitatis nostraq; aut Ge-
neralis Concilij autoritate,ordinatione ac ad-
missione,attentetis,agatis,aut peragatis: sed id
totũ in proximum generale Concilium, quod
sanctissimi Patris nostri Papæ autoritate & cõ-
sensu,vt dictum est supra,indici debet ac indi-
cetur, differatis,atque in his omnibus vos ex-
hibeatis obedientes : Quemadmodum iuxta
conscientiam obligationẽmque vestram,Deo
Omnipotenti,Sanctæ Catholicæ Ecclesiæ, A-
postolicæ Sanctitati & nobis tanquã vestris, à
diuina prouidẽtia præordinatis, Superioribus
capitibúsq; facere tenemini,& quàm clarũ vo-

bis eſt,noſtram& Imperij grauem indignationem ac ſupradictas mulctas & pœnas euitare. Hæc ſerio dicta volumus. Data in vrbe noſtra Burgis in Caſtilia. XV. Die Iulij, Anno &c. XXIIII. Imperij noſtri Romani Sezto.Hęc Cæſar Teuthonice. Cum autem diſſoluto Conuentu Imperiali Nurenbergæ,Legatus Apoſtolicus ob ſecuritatem cum Sereniſſ.Principe & infante Hiſpanię, Auſtriæ Archiduce &c. FERDINANDO, fratre & locum tenente Cæſaris,inde abiiſſet Stutgardiam,ibi ambo communicatis conſiliis particularem quorundam Principum Conuentum Ratiſponæ celebrandum inſtituerunt ad certum diem,nempe Natalem Ioannis Baptiſtæ. Conuenerunt itaque illuc die præfixo:perſonaliter quidem Cardinalis Campegius,Legatus de Latere,cum Archiduce & locum tenente prædicto.Item Matthæus Cardinalis & Archiepiſcopus Staltzburgenſis,Duces vtriuſque Bauarię Illuſtriſſ.Principes,Vuihelmus & Ludouicus:Bernardus Epiſcopus Tridentinus,Ioannes Adminiſtrator Eccleſiæ Ratiſponenſis: Natalibus Palatinus Rheni,& Dux Bauariæ. Per Oratores vero & Conſiliarios ſuos, pleno mandato inſtructos, comparuerunt hi Epiſcopi. Vuigandus Bambergenſis,Georgius Spirenſis,Vuilhelmus Argentinenſis,Chriſtophorus Auguſtenſis, Hugo Conſtantienſis,Chriſtophorus Baſilienſis, Philippus Friſingenſis, Sebaſtianus Brixinenſis,& Erneſtus Adminiſtrator Patauienſis, ſupra-

Dieta particularis Ratiſponæ.

prædictorum Ducum, Vuilhelmi & Ludouici frater Germanus. Hi ſane omnes pio fidei Catholicæ zelo accenſi, vt Lutheranæ factioni efficacius reſiſtere poſſint, vltronea confœderatione ſeſe conſtrinxerunt atque etiam corroborauerunt. Antequam igitur acre illud Cæſaris Reſcriptum in Germaniam veniſſet, immo & antequàm factum fuiſſet, Principes iſti vltro cõcluſerunt ac decreuerunt, ante omnia, vt Cæſaris Edicto Vuormacienſi obediretur. Deinde, vt Euangelium interpretaretur iuxta eorum, qui ab Eccleſia probati & recepti ſunt, expoſitionẽ patrum: Vt concionari nemini liceat in Eccleſia, niſi ei qui ab Ordinario loci, aut eius Vicario ſeu Officiali, examinatus prius ſit & admiſſus: Vt in ſacratiſſima Miſſa Sacramentorúmque adminiſtratione, & vniuerſaliter in Catholicæ Eccleſiæ Cæremoniis, Ieiuniis, Orationibus, oblationibus, cæteriſque ritibus antiquis, nihil immutetur: Vt ſacerdotum Monaſticorúmque illicita coniugia prohibeantur & puniantur, Vt Typographi nihil excudant, niſi rite prius examinatum ac probatum. Atque inter alia multa, inſigni prouidentia & ſeueritate conſtituerunt, vt filij ſubditorum ſuorum, qui Vuitenbergæ literis operam darent, intra tres Menſes inde auocarentur, & ſtudendi gratia illuc nõ redirent, ſub pœna amiſſionis omnium beneficiorum & hæreditatum: Nec ad ullum deinceps beneficium Eccleſiaſticum, in terris ſuis vllum Vuittenbergæ Studentem admitterent,

Decretũ Ratiſponenſe Catholicum.

neque in Gymnasiis suis vlli lectioni præfice-rent. Item, Ne quis Lutheranum, quem aliquis eorũ ob excessus & demerita ꝓscripsit, in terris suis recipiat: sed proscriptus ab vno, ab omnib⁹ habeatur proscript⁹. Deniq; vt si quis eorũ ob ista vllã à subditis suis rebellionẽ aut seditionem pateretur, reliqui ei forent auxilio & consilio. Legatus præterea Apostolicus, cum intelligeret Laicorum animos grauiter offendi improbis Clericorum abusibus & perditis moribus, hæresimq; Lutheranam non paruam inde habuisse occasionem: egit cum Principibus illis, vt ex Consiliariis suis delectu quodam deputarent viros expertos, qui articulatim consignarent excessus & defectus, scandala item & abusus Clericorum Germaniæ. Ipse quoq; ex suis in eum delectum deputauit Ioãnem Cochlæũ, quo & interprete vtebatur in iis, quæ Germanice proponebantur. Insignem itaque ex oblatis per Delectum articulis, fecit ac promulgauit Constitutionem, qua remoueret abusus, vitãque reformaret Clericorum, quàm & reliqui Principes gratam ratamq; habuere. Dux insuper Saxoniæ Georgius, Princeps per omnia Catholicus, cum accepisset Mandatum Cæsaris signatum, simul cum Edicto Vuormaciẽsi, publicauit vtrunque per omnem ditionem suam: seuerissime præcipiens cunctis subditis suis, vt Cæsaris Edicto & Mandato in omnibus punctis & articulis parerent, atq; etiam acerrime comminans, se omnem ibi transgressionem

Cõstitutio Legati, pro reformatione Cleri

Edictũ ducis Saxoniæ Georgij.

ſionem vlturum eſſe. Eſt enim Princeps, non modo pius & religioſus, verumetiam Cæſaris & amantiſſimus pariter & obſeruantiſſimus, Exemplo glorioſæ memoriæ Patris ſui, Ducis Saxoniæ ALBERTI, quo non alius fuit Maximiliano Cæſari, huius Cæſaris auo, in bellis aut vtilior aut fidelior: maxime in prima illius iuuenta, quando filio ſuo vnigenito, Principi Philippo, Imperatoris noſtri parenti, adhuc paruulo armis recuperaret prouincias auitas, quas Francorũ Rex, mortuo clariſſimo ac bellicoſſimo Principe CAROLO, Duce Burgundiæ, materno eius auo, Cæſariſque noſtri Proauo, inique occupauerat: priuſquã nuptiãs cum filia eius vnica, MARIA celebraſſet Maximilianus ille, Friderici III. Imp. filius.

Dux Saxoniæ Albertus.

Cæterum ſoluto Conuentu Ratiſponenſi, frater Cæſaris, Princeps Ferdinandus, & Legatus Apoſtolicus, per Danubium ſecundo flumine deſcenderunt inde in Auſtriam. Viennæ aliquandiu reſidentes, vbi Princeps longe vltra iuueniles annos maturus & ſeuerus, diſertus item & ingenioſus, fratris ſui, Cæſaris, Edictum quàm animoſiſſime eſt exequutus: In duobus præſertim hæreticis, Iacobo Peregrino, presbytero Patauienſis Diœceſis, & Caſparo Taubero, & Viennenſi: Quorum vtrunque de hæreſi Lutherana ſuſpectum. conuictum & confeſſum, ac legitimo iuris proceſſu condemnatum, per viros eruditos, tum Theologos tum Iurecõſultos, ad reuoca-

Executio Edicti in hæreticos Viennæ.

tionem & pœnitentiam clementer induxit. Vbi vero ciuis ille in hæresim, quam publice abiurauerat, recidisset, vltimo affectus est supplicio. His enim verbis reuocationem suam ipse Teuthonice concluserat.

Reuocatio Caspari Tauberi. Cum igitur ego, Casparus Tauber, aliquos libros à damnato hæretico Martino Luthero æditos, contra Imperiale Edictum, & contra Clemētissimum Principis mei Domini Ferdinandi mandatum retinuerim, atque etiam proprios ipse tractatus perscripserim, & in iisce multas iniurias & scandala, multiplicesque hæreses & errores damnatos complexus fuerim; Quibus & ego & alij Christi fideles, sub Euangelij colore, ab omni obedientia, tum diuina tū alia, ad omnis generis mala & temeritates, cōtra Deum animarúmque nostrarum salutem seducti fuimus: voueo & promitto, me de cætero, quoad vixero, eiusmodi damnatos libros, seu magnos seu paruos, nunquam lecturum aut retenturum, nec supradictos errores, omnesque damnatas hæreses prædicaturum, disseminaturum, defensurum aut asserturum esse. Si vero ista transgressus fuero, tunc iuxta formam iuris, ego à sæculari potestate, tanquam cōuictus hæreticus, puniar. Hoc totum confiteor in conspectu Ecclesiæ his literis, quas ego manu propria subscripsi. Lutherus autem, vt alia quoque ratione plebem & sibi cōciliaret, & Principibus infensam redderet, scripsit Teuthonice libellū, De negociatione & vsura. In quo sane, per-

Luth. contra Mercatores.

multa

multa recensuit grauamina Germaniæ à nimia Mercatorum auaritia, vt videretur plebi & patriæ amantissimus, & publicæ vtilitatis erga populum communem studiosissimus: Sed eo tendebat popularis auræ captator, & seditionum machinator nequissimus, quo plebem egenã fortius in Principes, propter Mercatorum grauamina, tanquam in socios furum & lucrorum iniquorum participes, concitaret. Sic enim ibi inter multa alia decernit. Reges (inquit) & Principes deberent hic attendere, & secundum ius strictum talia prohibere. Sed audio eos habere ibi & caput & partem. Atque euenit iuxta dictum Esaiæ 1: Principes tui facti sunt socij furum. Interim vero fures, qui florenum vnũ aut dimidium furati fuerint, suspendunt, & negociantur cum illis, qui totum mundum spoliãt, & plus furantur, quàm omnes alij: Vt verbum illud permaneat verum. Magni fures, paruos fures suspendunt: Et sicut Romanus Senator Cato dicebat. Priuati fures iacent in turribus & carceribus: Publici vero fures incedunt in auro & serico. Quid autem Deus ad hæc tandem dicet? Ipse faciet sicut per Ezechielem dicit Principes & Mercatores, vnum furem cum altero conflabit in vnum, sicut plumbum & æs: Quẽadmodum cõburitur vrbs aliqua, vt neq; principes neque Mercatores amplius sint, Sicut timeo, iam ante fores esse, &c. Rursus vbi alia ei daretur occasio, quantumuis impudens leuisq; & inhonesta alium ædidit libellum Teutho-

Contra Principes.

Eras. lib. 4. Apoch.

Ezech. 27.

Lut. de quadã Moniali profuga.

nicum, Cui iste erat titulus. Factum quoddam, quomodo Deus quandam honestam Monialẽ eripuit: Cum epistola quadam M. Lutheri ad Comites à Mansfelt. Contigerat sane in oppido illorum Comitum, cui nomen est Islebẽ, vbi admodum insigne erat sacrarum virginũ Monasterium, vt quædam Florentina, Lutherico fermento infecta, respiceret retro in mũdum, diceretq; occulte vni ex cognatis suis, se nolle diutius in Monasterio degere: quia status ille naturæ conditionique suæ contrarius esset. Illa rem ad Abbatissam detulit: Abbatissa vero multis admonitionibus eam erudiens, cũ nihil proficeret, posuit eam captiuam. Cum vero altera, quæ captiuæ curam agebat, semel ianuæ claudendæ oblita fuisset, Florentina clam se proripuit è Monasterio, atque ad Lutherum confugit. Cum autem Abbatissa & verbis & literis quereretur illam esse perituram, profugamque ac voti fracti ream: Lutherus ædidit libellũ, quo probaret maximum fuisse miraculum Dei, per quod illa esset ex inferno erepta. Hæc sane sunt eius verba, in Epistola præliminari ad Comites, sub quibus & ipse natus erat. Non dubito (inquit) incredulos, vbi de hac Florentina audierint, eam mirabiliter à Deo ereptam esse ex faucibus Diaboli: Quosdam, qui Monialiũ statum existimant bonum, dicturos esse, Diabolus iuuit eam, vt exiret: Alios, qui nec Deum, nec Diabolũ multifaciunt, dicturos esse, Ecce, nũquid miraculum est, vt Monialis aliqua excur-

Isleben patria Luth.

Miraculum Luthericum, si Monialis excurrat.

rat

rat è Monasterio? Ita euenire oportet. Quando autem tumultuans quispiam spiritus peregrinationem aliquam institueret, faceretq; vnum ex miraculis, de quibus Paulus ait 2. Thess. 2. Homo peccati per falsa signa & prodigia veniet. Aut quando Diabolus sineret se cruciari aqua benedicta, & fingeret se in ea magnam pati angustiam: Quemadmodũ nuper hoc anno quodam in loco factum est: hoc oporteret esse miraculum Dei. Nos autem, qui Euangelium iam scimus, & veritatẽ agnoscimus gratia Dei: neq; debemus, neq; audemus eiusmodi miracula, quæ ad confirmandum Euangelium fiunt, illudq; promouent, sic dimittere. Et infra.

Quid facitis (inquit) vos Principes & Domini, vt homines ad Deum compellatis absque eorum voluntate? tamen hoc non est vestri vel officij vel potestatis ad faciendum. Ad externam probitatem compellere debetis: Sinite vota vota esse, Sinite præcepta præcepta esse: Attamen Deus ea non vult, nisi voluntariè & cum iocunditate obseruentur. Ipse dicit, Nemo venit ad me, nisi pater meus traxerit eum. Nonne hoc satis clarum est, Bone Deus? Patrem trahere oportet, & homo vult compellere. Quod Deus non conatur, id miser vermis vult conari, idque per quendam aliũ inuitum facere, quod ipsemet facere non potest. Non vultis cogi ad Euãgelium nostrũ, quare ergo nos compellitis ad vestrum? Cum insuper omnes scholę, tũ vniuersales tum particulares, vt vocantur, per Lu-

In Principes pro refugis.

Sacra scriptura, Canonesq; & leges iubet seruare vota,

Quis est Lutherus, vt prohibeat?

Solitudo in scholis.

theri Euangelium in Germania euacuarentur, ac fœda imminutione & solitudine sua ingens vbique in vrbibus dedecus parerent: male audire cœperunt ob id Lutherani: Quorum nõnulli eò dementiæ prolapsi fuerant, vt vellent solum Hebraica Germanicáque lingua vtẽdum esse, eliminatis Græcis & Latinis. Quidam vero & illas contemnerent, afflatum sancti spiritus sibi arrogantes: Lutherus, vt eam inuidiam à se suisque in Vniuersitates & in Monachos retruderet, scripsit Teuthonice libellum generaliter ad omnes Senatores, omnium Ciuitatũ Germaniæ, pro erigendis scholis Christianis. In quo sane libello mox à principio multis laudibus iactitat suos conatus suamque doctrinã vbique præualere & increscere, inuitis & frustra repugnantibus Tyrannis, vt omnes intelligant Dei opus esse, non Lutheri. Inter cætera enim multa vanæ gloriæ verba, sic ait. Sim ego qualiscunque, vere tamen coram Deo cum vera conscientia gloriari possum, quod in hoc non quæ mea sunt quæro, quæ tacendo possem multo melius acquirere: sed ex corde fideliter intendo & vestrum & totius Germaniæ bonũ: In quod me destinauit Deus, siue credat siue nõ credat quisquis velit, idque charitati vestræ libere ac cõfidẽter dixerim. Quisquis obedierit mihi, is procul dubio nõ mihi, sed Christo obedit. Et qui mihi non obedierit, is non me, sed Christum contemnit. Ego enim scio vtique & cert⁹ sum, quid & quorsum ego loquor aut doceo.

Iactantia Lutheri de seipso

ceo. Vnusquisq; itē bene per se sentiet, si doctrinam meam recte voluerit intueri. Et infra. Nōne præ oculis est (inquit) quod nunc intra trienium sic institui potest puer quispiá, vt in XV. aut XVIII. ætatis suæ anno plus sciat, quam hactenus omnes Vniuersitates & omnia Monasteria sciuerunt? Immo quid didicerunt hactenus in publicis Gymnasiis & Cœnobiis, quam vt fierent asini, stipites & trunci? Quispiam XX. aut XL. annis studuit, & tamen nec Latine nec Teuthonice loqui sciuit, vt taceam turpem ac sceleratam vitam, in qua nobilis iuuentus tam miserabiliter perdita est. Verum quidem, est antequam velim Vniuersitates & Monasteria permanere, sicut hactenus fuerūt, vt nō alius modus docendi ac viuendi pro iuuentute acceptaretur: mallem omnem puerum esse mutum, ac nihil vnquam discere. Seria enim intentio precatioque ac petitio mea est, vt hæc Asinorū stabula, ac dæmonum Gymnasia, vel in abyssum demergantur, vel in Christianas scholas commutentur. Et post pauca. Inspiciamus (inquit) priorem miseriam nostram & tenebras, in quibus fuimus. Arbitror Germaniam nunquam antea tantum de verbo Dei audiisse, quantum nunc. Certe in historiis nullum de hoc reperitur vestigium. Quod si illud sic sine gratia & honore transire sinimus, verendum est, ne adhuc horrēdiores tenebras plagasque patiamur. Chari Teuthones, emite, dum prę foribus sunt nundinæ: Colligite, dum lucidum est cœlum &

Calumnia in Vniuersitates

Iactantia de verbo dei, verbum Dei non reuertitur vacuū. Esai. 55. Verbū Lutheri omnem fructum bonum euacuat.

aura serena: Vtimini gratia & verbo Dei, dum adest. Hoc enim scire debetis, verbum gratiamque Dei esse imbrem transitorium qui non reuertitur, vbi semel fuit. Neque nos (inquit) impedire debet, quod aliqui gloriantur de spiritu, & scripturas parui faciunt. Aliqui etiam, vt fratres Vualdenses, linguas non existimant vtiles. Sed bone amice, spiritus huc spiritus illuc, Ego quoque fui in spiritu, atque etiam vidi spiritus (si omnino de propriis gloriandum est) forte plus quam illi ipsi adhuc intra annum videbūt, quantuncunque etiam glorientur. Et spiritus meus etiam in aliquo se ostendit, cum tamen spiritus eorum in angulo sit tacitus, & nō multo plus faciat, quam vt gloriam suam iactitet.

Iactantia de spiritu.

Eadem de re ad Rigenses quoque Liuoniæ populos scripsit, grauissime conquestus de Germanorum socordia, quod non dent iusta nouæ suæ doctrinæ prædicatoribus stipendia, qui antea Papistis tam larga & ampla dederint perniciosæ doctrinæ salaria. Nunc vero, quando Deus nobis mittit, bonos fidosque & doctos homines, qui ad disciplinam castitatémque & verbo & opere promouent, & per diuinum coniugium fornicationem minuunt: Ad hæc, omni studio nobis & in corpore & in anima seruiunt, veramque nobis ad cœlum viam demonstrant, illos relinquimus: & quos omnibus impensis a finibus mundi adducere deberemus, eos tractamus in eum fere modum, quo diues homo pauperem Lazarum tractabat.

Querela de paruis stipendiis.

ctabat. Vbi vero accepiſſet, Henricum Sudphanum, Apoſtatā Ordinis Auguſtiniani: qui quondam in Cœnobio ſui Ordinis Antuerpiæ Prior fuerat, & ad Bremēſes propter relapſum & perfidiam profugus venerat: à Diedmaris (alij Thietmarſos vocant) Daniæ vicinis populis exuſtum eſſe, Lamentabilem ſcripſit Epiſtolam ad Bremenſes, qui ab illo peruerſi, à ſuo in fide & religione deficiebant Archiepiſcopo, & toto ciuitatis ſuæ Clero. Hiſtoriam vero in hæc verba exorſus eſt.

Henrici Sudphani Apoſtatæ exitus.

Anno Domini M.D.XXII. Henricus Sudphanus Bremam venit, non vt ibi concionatorem ageret: ſed quod in animo habebat Vuitenbergam proficiſci, tanquam Antuerpiæ à Tyrannis propter Euangelium expulſus &c.

Vera Hiſtoria de illo Henrico.

Sed tam vere deſcripſit eam paſſionem Lutherus, quam vere ille beatus Martyr eſt: homo Apoſtata, vir inutilis, immo pernicioſus, qui ore peruerſo gradiens, omni tempore iurgia ſeminabat, inter Laicos & Clericos: primum Antuerpiæ, Deinde Bremæ, nouiſſime Meldorpiæ apud Thietmarſos, vbi tandem voti fracti, perfidiæque & periurij ſui pœnas iuſto Dei iudicio dedit. Antuerpiæ enim propter hæreſim Lutheranam compræhenſus, eam publice & reuocauerat & abiurauerat, ac paulo poſt relapſus, vltimo afficiendus erat ſupplicio, niſi effracto carcere aufugiſſet. Nam & reliquos Cœnobij ſui fratres ita infecerat Lutherico fermento, vt nulla eſſet remedij ſpes:

Vnde & ſolo æquatum eſſe ferunt totum illud Monaſterium.

Acta & Scripta Martini Lutheri, Anno Domini. M. D. XXV.

Diſsidiũ inter Luth. & Carolſtadiũ.

ERuperat iam in apertas inimicítias diſſimulata æmulatio inter Lutherum & Carolſtadium: Quorum hic aliquid, ille totum eſſe volebat, vterque vanæ gloriȩ cupidus ex æquo. Præſtabat ingenio, facũdia, ſtyloque Lutherus: Carolſtadius rude ingenium ſuum, velut cotem duram, multo ſtudio atque labore ſic excoluerat, vt Luthero ipſi ſemper viſus ſit magnus & eruditus Theologus, antequam in quibuſdã aduerſari cœpiſſet. Etenim tantus apud Vuittenbergenſes erat, priuſquam aduerſaretur, vt vetitas & ſacrilegas nuptias eius ſummo ſtudio ac maxima celebritate promouerint ac decorauerint. De quibus & propriam confingebant Miſſam, quam & in lucem ædere non ſunt veriti, Cuius ſane introitus ſic habet.

Miſſa propria de nuptiis Carolſtadij.

Dixit Dominus Deus, non eſt bonum, hominem eſſe ſolum: faciamus ei adiutorium, ſimile ſui.

Verſus.

Adhærebit homo vxori ſuæ, & erunt duo in carne vna.

Oratio vero ſeu Collecta ſic.

Deus qui poſt tam lõgam & impiam ſacerdotum

dotum tuorum cæcitatem, .·. Beatum Andræã Carolſtadium ea gratia donare dignatus es, vt primus, nulla habita Papiſtici iuris ratione, vxorem ducere auſus fuerit : Da quæſumus, vt omnes ſacerdotes, recepta ſana mente, eius veſtigia ſequentes, eiectis concubinis aut eiſdem ductis, ad legitimi conſortium thori conuertãtur. Per dominum noſtrum Ieſum &c.

.·. Beatum quo nihil miſerius paulo poſt viſũ eſt.

Proſa item ſeu Sequentia ſic.

Propoſa de Andrea Carolſtadio.

Deus in tua virtute Andræas Carolſtadius gaudet & lætatur thalamo copulatus.

Piſcatio Epiſcopi ipſe primum factus piſcator eſt vxorum.

.·. Fornicatores ſeu ſeruos fornicationũ.

Sacerdotes :. Pornolatras diu ad normam reduxit matrimonii.

Is legibus ius Romanum tuis Deus victor ſtrenuus ſubiugauit.

Conſilium Pauli tui ſequens, & iam bonum ſe oſtentans coniugem.

Mirantibus inuitiſque Papiſtis, vxorem quęſitam ædibus nuper ſuis intulit.

Atque magno decore ſacerdos inſcripſit titulos coniugatus Domine.

Illum ſacerdotem vere tuum credimus.

Chriſti filii tui atque fraterculum.

Nos ergo concubinis noſtris grauati te Deus poſcimus,

Vt illius, qui patres noſtros ſectatus antiquos tibi placet

Nos imitatione gaudeamus in æternum.

Item ſecreta ſic.

Sacrificium nostrum quæsumus Domine benignus suscipias, vt quod tuæ Maiestati in Andreæ Carolstadii nuptialibus primitiis deuote offerimus, eius efficacia à cũctis scortationis defendamur periculis. Per D.N.

Postremo Complenda sic.

Sint nobis Domine auxilio sumpti Sacramenti mysteria, & sicut Andreæ Carolstadii cõnubiali celebritate lætamur: Ita fac quæsumus, sacerdotum coniugia toto orbe fœliciter auspicentur, fœlicius succedant, & quã fœlicissime finiantur. Per Dominum nostrum Iesum &c.

Quam vana vero spes & nefaria precatio illorum, & quam infœlix fuerit earum nuptiarũ auspicium, ex subsequentibus planius intelligetur. Ferunt illum à vicino quodam Principe carnes ferinas ad nuptiarum celebritatem petiisse, qui mittere statuerit ei carnes asininas pro ceruinis, mactato & excoriato asino molitoris, cuius partes in frusta dissectæ, atque vasi inclusæ, pro ceruinis comederentur, donec aures & vngulæ asini in medio vasis reperirentur.

Cæterum absente in Pathmo conficta Luthero, Carolstadius Vuittenbergæ nitebatur re exequi quæcunque verbo doceret Lutherus. Sæuiebat itaque in sanctorum imagines, & in priscum Missæ ritum, vnde magnam nactus famam, ipsi Luthero pene par esse videbatur. Lutherus aũt ex Pathmo sua domum reuersus, inuidia tactus, vt famam illius obscuraret, facta eius publice pro concione reprobauit, illumque in conspectu

Inuidia Lutheri in Carolstadium.

ctu populi palam redarguit: Eo sane prætextu, non quod facta secundum se mala essent, sed quod non fuissent Principis autoritate attentat: Ille, cum esset facundia impar Luthero, coram populo confusus, eam iniuriam alta mente reposuit, nec vnquam postea ex animo Luthero fauit. Cum autem Vuittenbergæ, obstante Luthero, non posset opiniones suas vulgo communicare, abiiit tandem illinc Orlamũdam: Quod sane oppidum ad Salam fluuium situm, eiusdẽ erat Principis, cuius & Vuittenberga. Nactus ibi ex fauore populi scribendi libertatem, aperte repræhendit Lutherum, non modo de Missa & de Imaginibus: verum etiam de Sacramento Eucharistiæ. Lutherus id ægre ferens, Domi quidem per Vniuersitatem: In aula vero Principis per Georgium Spalantinum A secretis satagebat, vt Vuittenbergam reuocaretur Carolstadius, per iuramentum Vniuersitati præstitũ vt prædicaret, prælegeret ac disputaret, iuxta officiũ suũ, sicut fecerat prius. Vbi vero ille cũctaretur, & per literas populi excusaretur, missus est ipse Lutherus ad oppida Principis sui ad Salã sita vt cõcionando auerteret, à Carolstadianis opinionibus eos populos. Cum autem parum proficeret, & multi ex plebe quoque in faciem ei resisterent, & contra Imagines ex veteri Testamento scripturas obiicerent: ipse per Iuniorem Principẽ, Ioannẽ Fridericũ, qui erat fil⁹ fratris Friderici Electoris, effecit tãdẽ, vt cũctis Ducũ

Gesta Carolstadii.

Proscriptio in eum per Lutherũ procurata.

Hic princeps factus postea Eector, à Carolo Cæsui- ctus, & captus & est Anno 1547

Reditus eius in Saxoniam.

Saxoniæ oppidis & finibus interdiceretur Carolstadio. Ille itaque proscriptus, miserrime cũ infœlicissima & illegitima vxore sua, inter turbas & seditiones tumultuantium in Franconia rusticorum vagatus, nunc Rotenburgi ad Tauberum fluuium latitabat, nunc ad maternos lares Carolstadium, Franconiæ oppidum Mogono adiacens, confugiebat, nusquam tuto consistens. Tandem vero cæsis vbique seditiosis rusticis, cum pessime audiret ac suspectus haberetur infœlix Carolstadius, tanquam autor seditionum, tumultuumque incentor, & rusticorũ ductor, eo necessitatis & miseriæ redactus est vt inimici sui infensissimi Lutheri opem implorare coactus fuerit. Qui sane, aucupandæ hinc gloriæ occasionem nactus, vt non solum verbo: sed & facto maxime Euangelicus uideretur, preces inimici sui exaudiuit, eiusque excusationem Teuthonicam per Typographos euulgauit, cui adiecit ipse præfationem. In qua non solum gloriabatur se suo summo inseruire inimico, sicut Christus docuit, verum etiam petebat, vt illius excusationi acquiescerent, tum Principes, tum populi: licet ipsemet eum antea æditis libris de seditione maxime suspectum reddidisset. Effecit præterea, vt pateret illi reditus in Saxoniam: Ea tamen lege, vt is suas contra Lutherum opiniones, neque verbo neque scripto, publice assereret. Ille igitur Vuittenbergam reuersus, cum præ pudore conspectus eorũ hominum, apud quos antea opibus honoribusque &

Miseria Carolstadii.

dignitate

dignitate floruisset, ferre non posset: secessit in glorius in proximum oppidulum atque in circumiacentes villas: Vbi aliquandiu vitam miserrime sustinuit, factus ex Theologiæ Doctore & Archidiacono Vuittenbergensi, miser agricola & rusticus indoctus, qui arare nesciens, per inopiam arare cogebatur, equos habens indociles, quorum vnus hac, alter illac ante aratrum pergebat, aut procedente vno, stabat aut retrocedebat alter, cunctis risui atque etiam commiserationi esset arator vicinis. Quibus & vxor eius merito miserabilis videbatur, vt quæ ex Nobili familia orta ac nobiliter educata, pessimo exemplo & infœlicissimo auspicio nupsisset, contra ius & phas, sacerdoti, homini ignobili & alienigenæ, tot deinde modis infami, proscripto, inopi & abiecto, apud quem ne rustico quidẽ aut cibario pane saciari posset: Cuius maritum falsum falso in nuptiis beatum dixerant Vuitenbergenses, & præ omnibus grauissime accusauerat eum seditionis Lutherus non solum priuatim per literas: verum etiam publice per duos bene prolixos libros. In quorum priore sic ait. Etiãsi iam verũ esset, & me credere oporteret, Doctorẽ Carolstadium non intendere neque cædes neque seditiones: attamen dicere me oportet, eum habere spiritum seditiosum atque auidum cædis, sicut Alstetensis · quadiu in violenta imaginum demolitione perseuerat, temerariumque vulgus ad se allicit. Et post pauca. At dixeris. Nõ erit sic obstinatus, sinet se doceri, & ab hu-

Miseria eius vxoris.

Luth. contra cœlestes prophetas lib. 1.

Carolstadius sæpe monitus audire noluit.

iusmodi cæptis desistet. Quis? Doctor Carolsta dius? Verba quidem pulchre scit dicere, & scriptis euulgare, quod velit doceri, ac melioribus acquiescere. Si autem serio intendit, ego aureus sum. Quando audiuit aut cessit vlli? Quoties monuit eum Philippus Vuitenbergę, ne sic tumultuaretur cum Moyse, cum imaginibus, cũ Missa & cum Confessione? Cumque ego redirem, & contra eius Iconomachinam & Missã prædicarem, quare non destitit, nec auscultauit? Item. Quando Doctor Iustus Ionas, & Dominus Theodericus de Billa, inter nos tractarent, quàm pulchre cedebat, seque moneri sinebat? vt me etiam ad extremum citaret iudicium super Missa tumultuantium. & infra. Ista quoque causa non leuis est, quod cum cœlestibus conuersatur Prophetis, é quibus Alstetensis spiritus prouenit, vt constat: ab his discit, ad hos coniũgitur: hi occulte serpunt in terra vagantes, & congregantur in vnum ad Salam, vbi nidificare intendunt. Impotens Diabolus nusquam vult proficisci, nisi ad loca nostra, vbi nos prius per Euangelium spacium & securitatem parauimus, & nostrum solummodo nidum vult defœdare ac perdere, sicut vpupã cum merula ludit &c. Et in Epistola Theunonica ad Argentinenses, Quod me (inquit) criminatur D. Carolstadius, quod expulerim eum, ferre possem, rem ita habere: vellem & bene, Deo volẽte, excusare. Gaudeo autem eum abiisse ex terra nostra: Opto quoque, vt apud vos non esset, eique consulendum

Id est Munceri secta

Cauẽdum à spiritu Carolstadii

lendum fuiſſet, vt ab eiuſmodi querela abſtinuiſſet. Vereor enim ne mea excuſatio eum per quam duriter ſit accuſatura, Caueat à fallaci illo ſpiritu, quiſquis poteſt, hoc ſuadeo: hic nihil ſub eſt boni. Mihi ipſi ſane propemodum perſuaſiſſet Ihene, propter quandam ſcripturam, vt eius ſpiritum non commiſcerem cum ſpiritu Alſterenſi illo ſeditioſo ac cædium auido. At, vbi venirem, Orlamundam, ad Chriſtianos eius, Principũ iuſſu: bene comperi, quid ſeminis ipſe ibi ſeminauerit, vt gauderem me non lapidibus & ſtercoribus eiectum fuiſſe, Vbi nonnulli ex eis talem mihi dabant benedictionem, Abſcede in Mille Diabolorum nomine, vt collum frangas priuſquam oppidum exieris, &c.

Turbulentiſsima vero fax belli ſeditioniſque fuit Thomas Mũcerus presbyter, qui maiori væſania quam Carolſtadius, Lutheri verba in op⁹ deducere parabat. Quippe non ſolum imagines ſanctorũ, ſed etiam ipſa Templa & Monaſteria diruere, Sacramenta penitus abolere, Epiſcopos presbiteros & Monachos occidere atque etiam Principibus omnem gubernandi poteſtatem eripere, conabatur. Homo ſane inquietiſsimus iuxta & audaciſsimus, qui nullo defatigatus labore, nullo abſterritus periculo, longe lateque diſcurrendo ſeminabat diſcordiarum zizania: populum vndique concitans primo in Clerum, deinde & in Principes. Aperuit primum ipſi Luthero ſua Conſilia Vuitenbergæ, quæ cum ille non probaret

Furor & immanitas Tho. Mũceri.

Luth. in epiſtola ad Duces Saxoniæ.

Muncerus eua rius opidis eie-ctus fuit. (vt affirmabat) alio conuerſus, omnia tentauit donec ſimpliciores Turingiæ populos in omnē pertraxit calamitatem. Antea tamen longe per multas diſcurrens prouincias, plebem concitauit, vbicunque ad concionādum fuiſſēt admiſſus. In plæriſque autem locis, mox vt notabatur eius intentio peſsima, eiectus fuit antequam occulta ſeditioſę machinationis ſcintilla in apertū prorumperet incendium. Sic eiectus fuit ex Praga Bohemię, ſic ex Gutterbach oppido Marchiæ, ſic ex Zuiccauia oppido Electoris Saxoniæ ſic ex Hallis in Alpibus oppido Comitatus Tyroli, ſic ex Alſtet, vbi ficta fuerat Lutheri Pathmos. Nam cum ibi paſtorale ſibi uſurpaſſet of-

Geſta Munceri in Mulhuſē ficium, Lutherus vehementer incuſabat eius conatus, per Epiſtolam Teuthonicā ad duos fratres Saxoniæ Duces, atque effecit, tandem, vt inde pelleretur. Pulſus autem peruenit Mulhuſen, oppidum Imperiale Turingię, atque ibi & in circumiacētibus pagis & caſtellis, tam ciues quam ruſticos ad nefandiſsmas quaſque impietates concionando Pertraxit: Nempe, vt abolerent omnem cultum diuinum, eiicerent Clericos & Monachos, ſpoliarent templa & Monaſteria: diffringerent Imagines. Ciboria & Baptiſteria: conculcarent diuina Sacramenta, aliaque id genus multa committerent dictu nefanda & piis auribus abominabilia. Nec iiſe facinoribus & ſacrilegiis contenti, proceſſerunt vltra ad opprimendas Poteſtates ſęculares, ad rapienda bona aliena: ad ſubiugandos ſibi Comites à

Stolberg,

Stolberg,à Suartzeburg,à Honsteyn,à Mansfelt &c. ad opprimendos Nobiles, ad diruendas arces &c. Operæprecium sane fuerit ipsiusmet impulsoris apponere tonantia ac sesqui pedaliaverba. Sicd ergo scripsit Teuthonice ex Mulhusé ad rusticos Tuiĩgię. Purus timor Dei in primis. Chari fratres, quam diu dormitis Quam diu voluntati Dei non astipulamini, eo quod vobis videatur deseruisse vos? Ah quoties vobis dixi, quomodo esse oporteat. Deus nequit se diutius manifestare, stare vos oportet. Et post pauca. Cauete igitur, ne sitis meticulosi, negligentes: Nolite adulari diutius peruersis fatuis, impiis Nebulonibus. Incipite & bellate bellũ Domini, tẽpus est valde: Instruite omnes fratres vestros, ne diuinũ irrideant testimoniũ, alioquĩ omnes peribitis. Tota Germania, Gallia, & Italia in motu est: Magister incepturus est ludum, Nebulones perire oportet. Fuldæ in hebdomada Paschali Quatuor Monachorum Collegia deuastata sunt, Rustici in Klegau, Hegau, & Nigra sylua sunt in armis, Trecenta Millia, & tumultus fit indies maior ac maior. Id vnum timeo, ne stulti homines consentiant in falsam aliquam concordiam. & infra. Supra modum sũ me summe nessarium est, Pergite Pergite. Nolite misereri, si bona verba vobis Esau proponat, Genesis 33. Nolite respicere calamitatem impiorum. Ita vobis supplicabunt benigne, flebunt, obsecrabunt, sicut pueri: Nolite misereri, Quemadmodum Deus per Moysen Deut.

Tonitrua & sesquipedalia uerba Műceri

Mendacia eius.

Crudelitas animi.

nicum, Cui iste erat titulus. Factum quoddam, quomodo Deus quandam honestam Monialē eripuit: Cum epistola quadam M. Lutheri ad Comites à Mansfelt. Contigerat sane in oppido illorum Comitum, cui nomen est Islebē, vbi admodum insigne erat sacrarum virginū Monasterium, vt quædam Florentina, Lutherico fermento infecta, respiceret retro in mūdum, diceretq; occulte vni ex cognatis suis, se nolle diutius in Monasterio degere: quia status ille naturæ conditioniq́ue suæ contrarius esset. Illa rem ad Abbatissam detulit: Abbatissa vero multis admonitionibus eam erudiens, cū nihil proficeret, posuit eam captiuam. Cum vero altera, quæ captiuæ curam agebat, semel ianuæ claudendæ oblita fuisset, Florentina clam se proripuit è Monasterio, atque ad Lutherum confugit. Cum autem Abbatissa & verbis & literis quereretur illam esse perituram, profugamque ac voti fracti ream: Lutherus ædidit libellū, quo probaret maximum fuisse miraculum Dei, per quod illa esset ex inferno erepta. Hæc sane sunt eius verba, in Epistola præliminari ad Comites, sub quibus & ipse natus erat. Non dubito (inquit) incredulos, vbi de hac Florentina audierint, eam mirabiliter à Deo ereptam esse ex faucibus Diaboli: Quosdam, qui Monialiū statum existimant bonum, dicturos esse, Diabolus iuuit eam, vt exiret: Alios, qui nec Deum, nec Diabolū multifaciunt, dicturos esse, Ecce, nūquid miraculum est, vt Monialis aliqua excurrat

Islebens patria Luth.

Miraculum Luthericum, si Monialis excurrat.

rat

rat è Monasterio? Ita euenire oportet. Quando autem tumultuans quispiam spiritus peregrinationem aliquam institueret, faceretq; vnum ex miraculis, de quibus Paulus ait 2. Thess. 2. Homo peccati per falsa signa & prodigia veniet. Aut quando Diabolus sineret se cruciari aqua benedicta, & fingeret se in ea magnam pati angustiam: Quemadmodũ nuper hoc anno quodam in loco factum est: hoc oporteret esse miraculum Dei. Nos autem, qui Euangelium iam scimus, & veritatẽ agnoscimus gratia Dei: neq; debemus, neq; audemus eiusmodi miracula, quæ ad confirmandum Euangelium fiunt, illudq; promouent, sic dimittere. Et infra.

Quid facitis (inquit) vos Principes & Domini, vt homines ad Deum compellatis absque eorum voluntate? tamen hoc non est vestri vel officij vel potestatis ad faciendum. Ad externam probitatem compellere debetis; Sinitę vota vota esse, Sinite præcepta præcepta esse: Attamen Deus ea non vult, nisi voluntariè & cum iocunditate obseruentur. Ipse dicit, Nemo venit ad me, nisi pater meus traxerit eum. Nonne hoc satis clarum est, Bone Deus? Patrem trahere oportet, & homo vult compellere. Quod Deus non conatur, id miser vermis vult conari, idque per quendam aliũ inuitum facere, quod ipsemet facere non potest. Non vultis cogi ad Euãgelium nostrũ, quare ergo nos compellitis ad vestrum? Cum insuper omnes scholę, tũ vniuersales tum particulares, vt vocantur, per Lu-

In Principes pro refugis.

Sacra scriptura, Canonesq; & leges iubet seruare vota,

Quis est Lutherus, vt prohibeat?

Solitudo in scholis.

theri Euangelium in Germania euacuarentur, ac fœda imminutione & solitudine sua ingens vbique in vrbibus dedecus parerent: male audire cœperunt ob id Lutherani: Quorum nõnulli eò dementiæ prolapsi fuerant, vt vellent solum Hebraica Germanicáque lingua vtẽdum esse, eliminatis Græcis & Latinis. Quidam vero & illas contemnerent, afflatum sancti spiritus sibi arrogantes: Lutherus, vt eam inuidiam à se suisque in Vniuersitates & in Monachos retruderet, scripsit Teuthonice libellum generaliter ad omnes Senatores, omnium Ciuitatũ Germaniæ, pro erigendis scholis Christianis. In quo sane libello mox à principio multis laudibus iactitat suos conatus suamque doctrinã vbique præualere & increscere, inuitis & frustra repugnantibus Tyrannis, vt omnes intelligant Dei opus esse, non Lutheri. Inter cætera enim multa vanæ gloriæ verba, sic ait. Sim ego qualiscunque, vere tamen coram Deo cum vera conscientia gloriari possum, quod in hoc non quæ mea sunt quæro, quæ tacendo possem multo melius acquirere: sed ex corde fideliter intendo & vestrum & totius Germaniæ bonũ: In quod me destinauit Deus, siue credat siue nõ credat quisquis velit, idque charitati vestræ libere ac cõfidẽter dixerim. Quisquis obedierit mihi, is procul dubio nõ mihi, sed Christo obedit. Et qui mihi non obedierit, is non me, sed Christum contemnit. Ego enim scio vtique & cert⁹ sum, quid & quorsum ego loquor aut doceo.

Iactantia Lutheri de seipso

ceo.Vnusquisq; itē bene per se sentiet, si doctri nam meam recte voluerit intueri. Et infra. Nōne præ oculis est(inquit)quod nunc intra triennium sic institui potest puer quispiá, vt in XV. aut XVIII. ætatis suæ anno plus sciat, quam hactenus omnes Vniuersitates & omnia Monasteria sciuerunt? Immo quid didicerunt hactenus in publicis Gymnasiis & Cœnobiis, quam vt fierent asini, stipites & trunci? Quispiam XX. aut XL. annis studuit, & tamen nec Latine nec Teuthonice loqui sciuit, vt taceam turpem ac sceleratam vitam, in qua nobilis iuuentus tam miserabiliter perdita est. Verum quidem, est antequam velim Vniuersitates & Monasteria permanere, sicut hactenus fuerūt, vt nō alius modus docendi ac viuendi pro iuuentute acceptaretur: mallem omnem puerum esse mutum, ac nihil vnquam discere. Seria enim intentio precatioque ac petitio mea est, vt hæc Asinorū stabula, ac dæmonum Gymnasia, vel in abyssum demergantur, vel in Christianas scholas commutentur. Et post pauca. Inspiciamus(inquit) priorem miseriam nostram & tenebras, in quibus fuimus. Arbitror Germaniam nunquam antea tantum de verbo Dei audiisse, quantum nunc. Certe in historiis nullum de hoc reperitur vestigium. Quod si illud sic sine gratia & honore transire sinimus, verendum est, ne adhuc horrēdiores tenebras plagasque patiamur. Chari Teuthones, emite, dum prę foribus sunt nundinæ: Colligite, dum lucidum est cœlum &

Calumnia in Vniuersitates

Iactantia de verbo dei, verbum Dei non reuertitur vacuū. Esai. 55. Verbū Lutheri omnem fructum bonum euacuat.

aura ſerena: Vtimini gratia & verbo Dei, dum adeſt. Hoc enim ſcire debetis, verbum gratiamque Dei eſſe imbrem tranſitorium, qui non reuertitur, vbi ſemel fuit. Neque nos (inquit) impedire debet, quod aliqui gloriantur de ſpiritu, & ſcripturas parui faciunt. Aliqui etiam, vt fratres Vualdenſes, linguas non exiſtimant vtiles. Sed bone amice, ſpiritus huc ſpiritus illuc, Ego quoque fui in ſpiritu, atque etiam vidi ſpiritus (ſi omnino de propriis gloriandum eſt) forte plus quam illi ipſi adhuc intra annum videbũt, quantuncunque etiam glorientur. Et ſpiritus meus etiam in aliquo ſe oſtendit, cum tamen ſpiritus eorum in angulo ſit tacitus, & nõ multo plus faciat, quam vt gloriam ſuam iactitet.

Iactantia de ſpiritu.

Eadem de re ad Rigenſes quoque Liuoniæ populos ſcripſit, grauiſſime conqueſtus de Germanorum ſocordia, quod non dent iuſta nouæ ſuæ doctrinæ prædicatoribus ſtipendia, qui antea Papiſtis tam larga & ampla dederint pernicioſæ doctrinæ ſalaria. Nunc vero, quando Deus nobis mittit, bonos fidoſque & doctos homines, qui ad diſciplinam caſtitatémque & verbo & opere promouent, & per diuinum coniugium fornicationem minuunt: Ad hæc, omni ſtudio nobis & in corpore & in anima ſeruiunt, veramque nobis ad cœlum viam demonſtrant, illos relinquimus: & quos omnibus impenſis a finibus mundi adducere deberemus, eos tractamus in eum fere modum, quo diues homo pauperem Lazarum tractabat.

Querela de paruis ſtipendiis.

ctabat. Vbi vero accepiſſet, Henricum Sudphanum, Apoſtatā Ordinis Auguſtiniani: qui quondam in Cœnobio ſui Ordinis Antuerpiæ Prior fuerat, & ad Bremēſes propter relapſum & perfidiam profugus venerat: à Diedmaris (alij Thietmarſos vocant) Daniæ vicinis populis exuſtum eſſe, Lamentabilem ſcripſit Epiſtolam ad Bremenſes, qui ab illo peruerſi, à ſuo in fide & religione deficiebant Archiepiſcopo, & toto ciuitatis ſuæ Clero. Hiſtoriam vero in hæc verba exorſus eſt. *Henrici Sudphani Apoſtatæ exitus.*

Anno Domini M.D.XXII. Henricus Sudphanus Bremam venit, non vt ibi concionatorem ageret: ſed quod in animo habebat Vuitenbergam proficiſci, tanquam Antuerpiæ à Tyrannis propter Euangelium expulſus &c. *Vera Hiſtoria de illo Henrico.*

Sed tam vere deſcripſit eam paſſionem Lutherus, quam vere ille beatus Martyr eſt: homo Apoſtata, vir inutilis, immo pernicioſus, qui ore peruerſo gradiens, omni tempore iurgia ſeminabat, inter Laicos & Clericos: primum Antuerpiæ, Deinde Bremæ, nouiſſime Meldorpiæ apud Thietmarſos, vbi tandem voti fracti, perfidiæque & periurij ſui pœnas iuſto Dei iudicio dedit. Antuerpiæ enim propter hæreſim Lutheranam compræhenſus, eam publice & reuocauerat & abiurauerat, ac paulo poſt relapſus, vltimo afficiendus erat ſupplicio, niſi effracto carcere aufugiſſet. Nam & reliquos Cœnobij ſui fratres ita infecerat Lutherico fermento, vt nulla eſſet remedij ſpes:

Vnde & ſolo æquatum eſſe ferunt totum illud Monaſterium.

Acta & Scripta Martini Lutheri, Anno Domini. M. D. XXV.

Diſsidiũ inter Luth. & Carolſtadiũ.

ERuperat iam in apertas inimicitias diſſimulata æmulatio inter Lutherum & Carolſtadium: Quorum hic aliquid, ille totum eſſe volebat, vterque vanæ gloriç cupidus ex æquo. Præſtabat ingenio, facũdia, ſtyloque Lutherus: Carolſtadius rude ingenium ſuum, velut cotem duram, multo ſtudio atque labore ſic excoluerat, vt Luthero ipſi ſemper viſus ſit magnus & eruditus Theologus, antequam in quibuſdã aduerſari cœpiſſet. Etenim tantus apud Vuittenbergenſes erat, priuſquam aduerſaretur, vt vetitas & ſacrilegas nuptias eius ſummo ſtudio ac maxima celebritate promouerint ac decorauerint. De quibus & propriam confingebant Miſſam, quam & in lucem ædere non ſunt veriti, Cuius ſane introitus ſic habet.

Miſſa propria de nuptiis Carolſtadij.

Dixit Dominus Deus, non eſt bonum, hominem eſſe ſolum: faciamus ei adiutorium, ſimile ſui.

Verſus.

Adhærebit homo vxori ſuæ, & erunt duo in carne vna.

Oratio vero ſeu Collecta ſic.

Deus qui poſt tam lõgam & impiam ſacerdotum

dotum tuorum cæcitatem, .·. Beatum Andræã Carolstadium ea gratia donare dignatus es, vt primus, nulla habita Papistici iuris ratione, vxorem ducere ausus fuerit : Da quæsumus, vt omnes sacerdotes, recepta sana mente, eius vestigia sequentes, eiectis concubinis aut eisdem ductis, ad legitimi consortium thori conuertãtur. Per dominum nostrum Iesum &c.

.·. Beatum quo nihil miserius paulo post visũ est.

Prosa item seu Sequentia sic.

Proposa de Andrea Carolstadio.

Deus in tua virtute Andræas Carolstadius gaudet & lætatur thalamo copulatus.

Piscatio Episcopi ipse primum factus piscator est vxorum.

Sacerdotes :. Pornolatras diu ad normam reduxit matrimonii.

.·. Fornicatores seu seruos fornicationũ.

Is legibus ius Romanum tuis Deus victor strenuus subiugauit.

Consilium Pauli tui sequens, & iam bonum se ostentans coniugem.

Mirantibus inuitisque Papistis, vxorem quęsitam ædibus nuper suis intulit.

Atque magno decore sacerdos inscripsit titulos coniugatus Domine.

Illum sacerdotem vere tuum credimus.

Christi filii tui atque fraterculum.

Nos ergo concubinis nostris grauati te Deus poscimus,

Vt illius, qui patres nostros sectatus antiquos tibi placeat

Nos imitatione gaudeamus in æternum.

Item secreta sic.

Sacrificium noſtrum quæſumus Domine benignus ſuſcipias, vt quod tuæ Maieſtati in Andreæ Carolſtadii nuptialibus primitiis deuote offerimus, eius efficacia à cũctis ſcortationis defendamur periculis. Per D.N.

Poſtremo Complenda ſic.

Sint nobis Domine auxilio ſumpti Sacramenti myſteria, & ſicut Andreæ Carolſtadii cõnubiali celebritate lætamur: Ita fac quæſumus, ſacerdotum coniugia toto orbe fœliciter auſpicentur, fœlicius ſuccedant, & quã fœliciſſime finiantur. Per Dominum noſtrum Ieſum &c.

Quam vana vero ſpes & nefaria precatio illorum, & quam infœlix fuerit earum nuptiarũ auſpicium, ex ſubſequentibus planius intelligetur. Ferunt illum à vicino quodam Principe carnes ferinas ad nuptiarum celebritatem petiiſſe, qui mittere ſtatuerit ei carnes aſininas pro ceruinis, mactato & excoriato aſino molitoris, cuius partes in fruſta diſſectæ, atque vaſi incluſæ, pro ceruinis comederentur, donec aures & vngulæ aſini in medio vaſis reperirentur.

Cæterum abſente in Pathmo confictã Luthero, Carolſtadius Vuittenbergæ nitebatur re exequi quæcunque verbo doceret Lutherus. Sæuiebat itaque in ſanctorum imagines, & in priſcum Miſſæ ritum, vnde magnam nactus famam, ipſi Luthero pene par eſſe videbatur. Lutherus aũt ex Pathmo ſua domum reuerſus, inuidia tactus, vt famam illius obſcuraret, facta eius publice pro concione reprobauit, illumque in conſpe-

Inuidia Lutheri in Carolſtadium.

ctu

ctu populi palam redarguit: Eo ſane prætextu, non quod facta ſecundum ſe mala eſſent, ſed quod non fuiſſent Principis autoritate attentat: Ille, cum eſſet facundia impar Luthero, coram populo confuſus, eam iniuriam alta mente repoſuit, nec vnquam poſtea ex animo Luthero fauit. Cum autem Vuittenbergæ, obſtante Luthero, non poſſet opiniones ſuas vulgo communicare, abiiit tandem illinc Orlamũdam: Quod ſane oppidum ad Salam fluuium ſitum, eiuſdẽ erat Principis, cuius & Vuittenberga. Nactus ibi ex fauore populi ſcribendi libertatem, aperte repræhendit Lutherum, non modo de Miſſa & de Imaginibus: verum etiam de Sacramento Euchariſtiæ. Lutherus id ægre ferens, Domi quidem per Vniuerſitatem: In aula vero Principis per Georgium Spalantinum A ſecretis ſatagebat, vt Vuittenbergam reuocaretur Carolſtadius, per iuramentum Vniuerſitati præſtitũ vt prædicaret, prælegeret ac diſputaret, iuxta officiũ ſuũ, ſicut fecerat prius. Vbi vero ille cũctaretur, & per literas populi excuſaretur, miſſus eſt ipſe Lutherus ad oppida Principis ſui ad Salã ſita vt cõcionandꝙ auerteret, à Carolſtadianis opinionibus eos populos. Cum autem parum proficeret, & multi ex plebe quoque in faciem ei reſiſterent, & contra Imagines ex veteri Teſtamento ſcripturas obiicerent: ipſe per Iuniorem Principẽ, Ioannẽ Fridericũ, qui erat fil⁹ fratris Friderici Electoris, effecit tãdẽ, vt cũctis Ducũ

Geſta Carolſtadii.

Proſcriptio in eum per Lutherũ procurata.

Hic princeps factus postea Elector, à Carolo Cæsare uictus & captus est Anno 1547

Reditus eius in Saxoniam.

Saxoniæ oppidis & finibus interdiceretur Carolstadio. Ille itaque proſcriptus, miſerrime cũ infœliciſſima & illegitima vxore ſua, inter turbas & ſeditiones tumultuantium in Franconia ruſticorum vagatus, nunc Rotenburgi ad Tauberum fluuium latitabat, nunc ad maternos lares Carolſtadium, Franconiæ oppidum Mogono adiacens, confugiebat, nuſquam tuto conſiſtens. Tandem vero cæſis vbique ſeditioſis ruſticis, cum peſſime audiret ac ſuſpectus haberetur infœlix Carolſtadius, tanquam autor ſeditionum, tumultuumque incentor, & ruſticorũ ductor, eo neceſſitatis & miſeriæ redactus eſt vt inimici ſui infenſiſſimi Lutheri opem implorare coactus fuerit. Qui ſane, aucupandæ hinc gloriæ occaſionem nactus, vt non ſolum verbo: ſed & facto maxime Euangelicus uideretur, preces inimici ſui exaudiuit, eiuſque excuſationem Teuthonicam per Typographos euulgauit, cui adiecit ipſe præfationem. In qua non ſolum gloriabatur ſe ſuo ſummo inſeruire inimico, ſicut Chriſtus docuit, verum etiam petebat, vt illius excuſationi acquieſcerent, tum Principes, tum populi: licet ipſemet eum antea æditis libris de ſeditione maxime ſuſpectum reddidiſſet. Effecit præterea, vt pateret illi reditus in Saxoniam: Ea tamen lege, vt is ſuas contra Lutherum opiniones, neque verbo neque ſcripto, publice aſſereret. Ille igitur Vuittenbergam reuerſus, cum præ pudore conſpectus eorũ hominum, apud quos antea opibus honoribuſque & dignitate

Miſeria Carolſtadii.

dignitate floruiſſet,ferre non poſſet: ſeceſſit in glorius in proximum oppidulum atque in circumiacentes villas: Vbi aliquandiu vitam miſer rime ſuſtinuit,factus ex Theologiæ Doctore & Archidiacono Vuittenbergenſi,miſer agricola & ruſticus indoctus,qui arare neſciens,per ino piam arare cogebatur,equos habens indociles, quorum vnus hac,alter illac ante aratrum pergebat,aut procedente vno, ſtabat aut retrocedebat alter,cunctis riſui atque etiam commiſerationi eſſet arator vicinis. Quibus & vxor eius merito miſerabilis videbatur,vt quæ ex Nobili familia orta ac nobiliter educata,peſſimo exemplo & infœliciſsimo auſpicio nupſiſſet, contra ius & phas,ſacerdoti,homini ignobili & alienigenæ,tot deinde modis infami,proſcripto,inopi & abiecto,apud quem ne ruſtico quidē aut cibario pane ſaciari poſſet: Cuius maritum falſum falſo in nuptiis beatum dixerant Vuitenbergenſes,& præ omnibus grauiſſime accuſauerat eum ſeditionis Lutherus non ſolum priuatim per literas: verum etiam publice per duos bene prolixos libros. In quorum priore ſic ait. Etiāſi iam verū eſſet,& me credere oporteret,Doctorē Carolſtadium non intendere neque cædes neque ſeditiones: attamen dicere me oportet,eum habere ſpiritum ſeditioſum atque auidum cædis,ſicut Alſtetenſis quadiu in violenta imaginum demolitione perſeuerat,temerariumque vulgus ad ſe allicit. Et poſt pauca. At dixeris. Nō erit ſic obſtinatus,ſinet ſe doceri, & ab hu-

Miſeria eius vxoris.

Luth. contra cœleſtes prophetas lib. 1.

Carolſtadius ſæpe monitus audire noluit.

iusmodi cæptis desistet. Quis? Doctor Carolsta dius? Verba quidem pulchre scit dicere, & scriptis euulgare, quod velit doceri, ac melioribus acquiescere. Si autem serio intendit, ego aureus sum. Quando audiuit aut cessit vlli? Quoties monuit eum Philippus Vuitenbergę, ne sic tumultuaretur cum Moyse, cum imaginibus, cũ Missa & cum Confessione? Cumque ego redirem, & contra eius Iconomachinam & Missã prædicarem, quare non destitit, nec auscultauit? Item·Quando Doctor Iustus Ionas, & Dominus Theodericus de Billa, inter nos tractarent, quàm pulchre cedebat, seque moneri sinebat? vt me etiam ad extremum citaret iudicium super Missa tumultuantium. & infra. Ista quoque causa non leuis est, quod cum cœlestibus conuersatur Prophetis, é quibus Alstetensis spiritus prouenit, vt constat: ab his discit, ad hos coniũgitur: hi occulte serpunt in terra vagantes, & congregantur in vnum ad Salam, vbi nidificare intendunt. Impotens Diabolus nusquam vult proficisci, nisi ad loca nostra, vbi nos prius per Euangelium spacium & securitatem parauimus, & nostrum solummodo nidum vult defœdare ac perdere, sicut vpupâ cum merula ludit &c. Et in Epistola Theunonica ad Argentinenses, Quod me (inquit) criminatur D. Carolstadius, quod expulerim eum, ferre possem, rem ita habere: vellem & bene, Deo volẽte, excusare. Gaudeo autem eum abiisse ex terra nostra: Opto quoque, vt apud vos non esset, eique consulendum

Id est Munceri secta

Cauẽdum à spiritu Carolstadii.

lendum fuiſſet, vt ab eiuſmodi querela abſti-
nuiſſet. Vereor enim ne mea excuſatio eum per
quam duriter ſit accuſatura, Caueat à fallaci il-
lo ſpiritu, quiſquis poteſt, hoc ſuadeo: hic nihil
ſubeſt boni. Mihi ipſi ſane propemodum per
ſuaſiſſet Ihene, propter quandam ſcripturam, vt
eius ſpiritum non commiſcerem cum ſpiritu Al
ſterenſi illo ſeditioſo ac cædium auido. At, vbi
venirem, Orlamundam, ad Chriſtianos eius,
Principũ iuſſu: bene comperi, quid ſeminis ipſe
ibi ſeminauerit, vt gauderem me non lapidibus
& ſtercoribus eiectum fuiſſe, Vbi nonnulli ex
eis talem mihi dabant benedictionem, Abſce-
de in Mille Diabolorum nomine, vt collum
frangas priuſquam oppidum exieris, &c.

Furor & immanitas Tho. Muceri.

Turbulentiſsima vero fax belli ſeditioniſque
fuit Thomas Mũcerus presbyter, qui maiori væ
ſania quam Carolſtadius, Lutheri verba in op⁹
deducere parabat. Quippe non ſolum imagines
ſanctorũ, ſed etiam ipſa Templa & Monaſteria
diruere, Sacramenta penitus abolere, Epiſcopos
presbiteros & Monachos occidere atque e-
tiam Principibus omnem gubernandi poteſta-
tem eripere, conabatur. Homo ſane inquie-
tiſsimus iuxta & audaciſsimus, qui nullo de
fatigatus labore, nullo abſterritus periculo,
longe lateque diſcurrendo ſeminabat diſcor-
diarum zizania: populum vndique concitans
primo in Clerum, deinde & in Principes.
Aperuit primum ipſi Luthero ſua Conſilia
Vuitenbergæ, quæ cum ille non probaret

Luth. in epistola ad Duces Saxoniæ.

Stolberg, à Suartzeburg, à Honsteyn, à Mansfelt &c. ad opprimendos Nobiles, ad dituendas arces &c. Operæprecium sane fuerit ipsiusmet impulsoris apponere tonantia ac sesqui pedalia verba. Sicd ergo scripsit Teuthonice ex Mulhusé ad rusticos Turĩgię. Purus timor Dei in primis. Chari fratres, quam diu dormitis Quam diu voluntati Dei non astipulamini, eo quod vobis videatur deseruisse vos? Ah quoties vobis dixi, quomodo esse oporteat. Deus nequit se diutius manifestare, stare vos oportet. Et post pauca. Cauete igitur, ne sitis meticulosi, negligentes: Nolite adulari diutius peruersis fatuis, impiis Nebulonibus. Incipite & bellate bellũ Domini, tẽpus est valde: Instruite omnes fratres vestros, ne diuinũ irrideant testimoniũ, alioqũi omnes peribitis. Tota Germania, Gallia, & Italia in motu est: Magister incepturus est ludum, Nebulones perire oportet. Fuldæ in hebdomada Paschali Quatuor Monachorum Collegia deuastata sunt, Rustici in Klegau, Hegau, & Nigra sylua sunt in armis, Trecenta Millia, & tumultus fit indies maior ac maior. Id vnum timeo, ne stulti homines consentiant in falsam aliquam concordiam. & infra. Supra modum sũ me summe nessarium est, Pergite Pergite. Nolite misereri, si bona verba vobis Esau proponat, Genesis 33. Nolite respicere calamitatem impiorum. Ita vobis supplicabunt benigne, flebunt, obsecrabunt, sicut pueri: Nolite misereri, Quemadmodum Deus per Moysen Deut.

Tonitrua & sesquipedalia verba Mũceri

Mendacia eius.

Crudelitas animi.

7.mandauit,atque idipſum manifeſtauit & nobis.Sollicitate in Pagis & oppidis, præſertim Metallarios,alioſque bonos compotores pariter qui ad iſta valebunt. Non oportet nos diutius dormire,&c. Imperioſiſſime præterea & iniurioſiſſime ſcripſitquibuſdam Cómitib. de Mãs felt, ſeque iactitabat ſeruum Dei cum gladio Gedeonis contra impios. Fiebant iſta Quarta hebdomada Paſchæ,quo tempore diem ſibi vltimum clauſit Dux Saxoniæ Fridericus Elector. Cæterum frater eius Dux Ioannes,ad tanta facinora velut diſſimulans aut deſperans,cunctabatur.Patruelis autem eius, Dux Georgius, quam primum de tantis malis certior factus eſt, mox facinoroſis turbis obuiam iturus, conſcripſit exercitum,Equites & Pedites,ac tormentorum bellicorum vim ingentem. Vocauit inſuper in auxilium quoſdam Principes, Generum ſuum, Philippum Haſſiæ Lantgrauium, Ducem Henricum Brunſuicenſem,atque etiam Duos Electores,Moguntinum & Brandeburgenſem,fratres Germanos.His omnibus vltimum imminebat exitium, niſi coniunctis viribus, feſtinanter ſeditioſas turbas aggrederentur. Nam & eorum ruſtici in rebellione & motu erant.

Apparatus belli contra ruſticos.

Venerat Muncerus ex Mulhuſen in Franckenhuſen, vbi collecti erant ſeditioſi, quos adeo iactanter confortabat in ſcelere, vt diceceret, ſe omnes Bombardarum globos excepturum eſſe ſine damno in manica ſua. Verum longe aliter accidit.Principes enim quam pri-

Iactantia Munceri.

mum venerunt in conſpectum ſeditioſorum, ita terruerunt eos, vt mox literas deprecatorias ab eis miſſas acceperint, In hæc verba. Nos confitemur Ieſum Chriſtum. Non ſumus hic, vt noceamus cuiquam, ſed propter diuinam iuſtitiã conſeruandam. Neque ſumus hic, ad effundendum ſanguinem. Si vos quoque vultis idipſum, nihil mali faciemus vobis. Secundum hæc ſciat vnuſquiſque quid agat. Quibus ita reſponſum eſt à Principibus. Cum vos ex deliberata iniquitate, ac ſeductoria doctrina falſi veſtri Euangelii, multipliciter contra Redemptorem noſtrũ Ieſum Chriſtum, cædibus, incendiis, variiſque in Deum impietatibus, præſertim in venerabile Sacramentum, aliiſque blaſphemiis vos contaminetis: Ideo nos, tanquam ii, quibus à Deo gladius commiſſus eſt, hic congregati ſumus, ad puniendum vos, tanquam blaſphematores Dei Nihilominus autem, cum arbitremur, plæroſque miſeros homines male ad hęc ſeductos eſſe ex Chriſtiana charitate decreuimus, ſi tradideritis nobis falſum prophetam, Thomam Muncerum, ſimul cum complicibus ſuis, viuum foras, voſque dedideritis & clementiæ & indignationi noſtræ, nos in hunc modum vos recipiemus, & ita geremus nos erga vos, vt iuxta qualitatem cauſæ, clementiam noſtram intellecturi ſitis. De his veſtrum, petimus reſponſum feſtinanter.

Literæ ruſticorũ ad Principes & illorũ reſponſũ.

Ruſtici vero Muncerum tradere nolentes cum præoccupaſſent collem extra oppidũ, tor-

Cædes ruſticorũ in Franckenhuſen.

mentorum ictibus inde pulsi,ad oppidum con fugiebant.Principes autem insequuti ac simul ir rumpentes,oppidum cęperunt,trucidatis supra sex millia ruisticis,&alııs seditiosis in eo prælio Infœlix autem Muncerus,post prelium in lecto simulata ægritudine repertus, venit in manus Principum,missusque in propinquam eamque munitissimam arcem, Helderung, traditus est in custodiam Domino Ernesto,Comiti de Mãs felt,viro pio & Catholico,cui miser minacissime paulo ante scripserat intra triduum.Principes autem belli reliquias persequuturi,duxerũt copias ad Mulhusen: quibus post prælium & Dux Saxoniæ Ioannes iam Elector,fratre mortuo se coniunxit.Ciues autem,videntes se viribus longe impares,emiserunt Oratores, qui im petrata venia,vrbem dederent. Principes vero non statim veniam aut impunitatem polliciti sunt,sed voluerunt ciues habere suæ clementiæ & indignationi obnoxios,iuxta qualitatem cau sæ singulorum. Quod audiens Munceri socius Monachus Apostata,cui nomen erat Fistulator noctu clam cum sociis 400.au fugit.Verum cir ca Isennacum compræhensus,reductus est vnde fugerat.Muncerus tamen longe melius clau sit diem suum,quam Fistulator.Hic enim Apostatice obduratus,sine confessione & contritio ne,tanquam bestia mortem ictu gladii suscepit. Ille vero magna fertur fuisse ductus pœnitentiá summa deuotione & errores reuocauisse,& venerabile Sacramentum præuia confessione ritu Catho-

Exitus Munceri & Fistulatoris.

Catholico, sub vna specie accepisse, priusquàm ictum gladii subiret. Hic est Munceri exitus, & hæc præmia seditiosorum in Turingia. Lutherus vbi ista Vuittenbergæ accepisset, mox ædidit libellum Teuthonicum, cum isto titulo. Terribile factum & iudicium Dei in Thomam Mũcerum, in quo Deus manifeste illius spiritum mendacii arguit ac damnat. Et in præfatione sic ait. Hic vides, quomodo iste cędium spiritus sese iactat, Deum loqui & agere per ipsum, eiusque esse voluntatem: & agit, perinde ac si omnia cum ipso sint victoriæ. Et antequam circumspicit, iacet cum aliquot milibus in luto. At si Deus per eum loquutus fuisset, id non contigisset. Deus enim non mentitur, sed firmiter tenet verbum suum. Cum igitur Thomas Muncerus fallat: constat, eum sub Dei nomine per Diabolũ, & locutum esse, & egisse. Hæc quidem vera est sententia, sed non minus in Lutherum, quàm in Muncerum competit. Nam & Lutherus multa falso prophetauit, ac seipsum multosque alios fefellit. Et ne longe diuertamur, in hoc ipso negocio tumultuum & seditionum, persæpe inuentus est falsus vates & Pseudopropheta. Nam in ea epistola Teuthonica, quam inscripsit, Fidelẽ admonitiònem ad omnes Christianos, pro seditione & rebellione præcauenda, sic ait. Quanquam non inuitè audio, Ecclesiasticos in eo stare timore & sollicitudine: Videor mihi tamen certus esse, nec vllus mihi metus est, de vllo tumultu aut seditione futura, ea præsertim, quæ

Verba Lutheri in Mũcerũ iam interfectũ

Lutherus sæpe falsus propheta fuit.

penetret ac totam turbam inuadat. Et infra. Inſpice (inquit) facta mea. Nonne ego Papæ, Epiſcopis, presbyteris & Monachis, ſolo ore abſque omni ictu gladii, plus ademi, quàm illi hactenus omnes Imperatores, Regeſque & principes, cum tota potentia ſua ademerunt? Quare? Quia Daniel 8. cap. dicit, Hunc regē abſque manibus conterendum eſſe. Et Paulus. Iſte deſtruetur ore Chriſti. Ego vtique certus ſum, verba mea non eſſe mea, ſed verba Chriſti. Oportet igitur & os meum illius eſſe, cuius verba loquitur. Idcirco nō opus eſt, petere corporalem ſeditionem, Chriſtus ipſe iam quandam incepit ore ſuo, quæ Papæ nimis grauis erit. Vide igitur, vt exerceas, & promoueas ſanctum Euangeliū: doce, loquere, ſcribe, & prædica, quomodo leges humanæ nihil ſunt. Prohibe & diſſuade, ne quis fiat ſacerdos, Monachus, aut Monialis, & quiſquis in eo ſtatu ſit, vt exeat: non præbe amplius pecunias pro Bullis, candelis, campanis, tabulis, templis: Sed dic, vitam Criſtianam conſiſtere in fide & charitate, & ſine nos iſta duos adhuc annos agitare: tunc videbis, ubi Papa epiſcopus, Cardinales, presbyter, Monachus, Monialis, campana, turris, Miſſa, Vigiliæ, cuculla, cappa, taſura, regula, ſtatuta, & totum examen ac congeries Papalis regiminis maneat, Tanquam fumus euaneſcet. Hæc ibi. Sed falſus eſt vates iſte. Iampridem enim abiit biennium, poſteaquàm, iſta ſcripſit, & per

Intentio ac dira ſpes Lut. contra Eccleſ.

gratiam ac misericordiam Dei, manent illa adhuc omnia, vt ex proprio Lutheri iudicio intelligamus, os eius non esse (vt iactat) os Christi, qui vera loquitur & veritas ipsa est: sed potius os Diaboli, qui mendax est & pater eius, Ioan. Viii. Quod autem de corporali quoque seditione mentitus sit, ipsiiusmet verba declarent quibus in funere sui Principis Friderici Electoris vsus fuit. Sic enim ait. Communis querela omnium nostrum est, quod bonũ Principem perdidimus. Omnium vero pessimum est, quod caput hoc decipit, nunc præsertim his grauibus admirandisque temporibus, quando tota Germania in seditione est: vt timendum sit, nisi Deus præueniat, totam Germaniam deuastatũ iri &c. Sic & in primo libello de seditione rusticorum Sueuiæ, ait per calumniam ad Principes Primum inquit, nemini super terram possumus acceptam referre hanc calamitatem & seditionem, quàm vobis Principibus & dominis: præsertim vobis cæcis Episcopis, stolidisque presbyteris, & Monachis. Et quemadmodum falso prophetauit sibi victoriam: Muncerus ita false quoque prophetauit rusticis victoriã Principib. cædẽ, Episcopis & Clericis exterminiũ Lutherus. Ait igitur in iam dicto libello, quẽ falso inscripsi Exortationem ad pacem, super XII Articulis rusticorum Sueuiæ: cum re vera esset potius dehortatio, à pace, ad bellum, & confortatio seditiosorum in scelerato proposito. Gladius (inquit) vobis Principibus super

Querela Lu. de seditione.

Non minus mendax propheta fuit Luth, quam Muncerus.

collum iam imminet,adhuc tamen putatis tam firmiter ſedere vos in ſella,vt nemo vos excutere poſsit.Hęc ſecuritas & obſtinata pręſumptio franget vobis collum,hoc videbitis. Ego vobis antea perſæpe prædixi,vt caueretis ab illo dicto Pſal,104. Effundit contemptum ſuper Principes:Vos ad hoc luctamini,&vultis ſuper caput percuti, contra quod nulla iuuat admonitio nec vlla exhortatio.Cum ſitis igitur cauſa huius iræ Dei,in vos procul dubio exundabit, ſi nondũ vos cũ tempore emendaueritis.Signa in cœlo,& prodigia in terra deſtinantur vobis, boni domini, nihil boni vobis portendunt, nullum quoque bonum vobis continget & paulo poſt. Hoc enim ſciatis,boni domini,Deus ita procurat,vt non poſsint,nec velint,nec debeant,veſtram Tyrãnidem diutius ferre. Oportet vos alteros fieri,& verbo Dei cedere.Si non feceritis amico volũtarioque modo,facere oportebit vos per violentiam pernicioſamque deordinationem.Si non fecerint ruſtici iſti, oportebit alios facere.& ſi omnes occideretis,adhuc tamen in occiſi ſunt, Deus alios exuſcitabit. Vult enim vos percutere,& percutiet:Non ſunt ruſtici,boni domini,qui ſe vobis opponunt,Deus ipſe eſt qui ſe opponit contra vos, ad viſitandam veſtram Tyrãnidem,&c. Hæc neque minora,neque vaniora ſunt,quàm quæ iactauerat Muncerus. De ſignis cœli prodigiiſque terre cõtra Prĩcipes, nihil dixit Muncerus, nec vſquàm dixit. Non ruſtici ſunt, ſed Deus ipſe eſt,qui ſe opponit

Minæ Lut. à ſignis & prodigiis.

opponit contra vos,ad visitandam vestram Tyrannidem. Quis ergo credat Luthero, iactanti se certum esse, quod verba sua sint verba Christi,& os suum os Christi? Sed adhuc multo impudentius egit paulo post, quando rusticos vbique succumbere audiuit. Protinus enim contrarium ædidit in eos libellum, cui titulũ hunc fecit Teuthonice. Contra latrocinantes, tumultuantes ac homicidales rusticos, qui sub prætextu sancti Euangelij, fallaciter contra omnes superiores resistunt & insurgunt. Et in ipso libello inter alia multa sic ait. Debet igitur hic percutere, occidere, perfodere, seu clam seu palam, quisquis potest,& cogitare, nihil esse venenosius, nocentius magisuè Diabolicum homine seditioso. Perinde atque si rabidus canis interficiendus sit. Si non feris eum, ferit te & totã prouinciam tecum. Et infra. Arbitror (inquit) nullum esse amplius in inferno Diabolum, sed omnes prorsus in rusticos ascendisse. Nam insania ista omnem & modum & mensuram excedit. Et rursus. Rustici non amplius iam pro Euangelio pugnant, sed palam facti sunt perfidi, periuri, rebelles, seditiosi, latrones, raptores, blasphematores. Item. Tam admiranda nunc sunt tempora, vt Princeps aliquis sanguinis effusione cœlum promereri queat, melius quam alij orationibus &c. Cui sane libello respondit protinus Ioannes Cochlæus, omnia in Lutherum ipsum retorquens ex propriis eius scriptis, quæcunque rusticis ille imputauit, qui cũ-

Crudelitas Lutheri in misere seductos & occisos rusticos.

cta ex libris eius didecerant, quæcunq; iniuste attentabant. Cum autem propter eam aspe- ritatem & libellum vsque adeo sæuum & cruẽ- tum, male à plærisque audiret Lutherus: tertiũ quoque de rusticis ædidit libellum. In quo mox obtendit minas, vt & ij pro seditiosis haberi de beant, quicunque dixerint, priorem suum libel lum nimis esse durum, aut quibus vlla sit erga occisos rusticos commiseratio, quibus Deus ipse nolit misereri. Iubebat igitur cauere vnũ- quenq;, ne quid mussitaret contra, alioqui mox in corde suo seditiosus haberetur, & capite ple- ctendus esset. Pugno (inquit) eiusmodi, blatero nibus respondendũ est, vt cruor è naribus pro- rumpat. Nihil hic neque audire neque scire vo- lo de misericordia; sed considerare, quid velit verbum Dei. Idcirco oportet libellum meum & esse & manere iustum, etiam si totus Mundus in eo scandalizaretur. Quid mea refert, si tibi displiceat, quando placet Deo? Ipse enim vult iram & non misericordiam. Quid tu igitur agis cum misericordia? Nonne Saul peccauit miseri cordia erga Amalec, quod non exequebatur i- ram Dei, sicut ei mandatum fuerat? Et in fine. Velim (inquit) in pace dimitti: in me nemo lu- crabitur, & rectũ permanere oportet quicquid ego & doceo & scribo, etiam si tot⁹ mũdus ob id dirũperetur. Quod si omnino mirabiles esse volunt, ego quoq; mirabilis ero, & video, vt er tandem recte sentiat. Mira profecto & misera- bilis erat tunc Germaniæ superioris facies, in audita

audita & irrecuperabilis calamitas, terror & tremor maximus, quando vno eodemq; tempore omnium fere Principum (qui Lutherico fermēto minus caute ac nimis leniter & negligenter obstiterant) subditi, vel apertā intendebant vim vel occultam in corde rebellionem fouebant. Multa igitur Milia rusticorū insurrexerunt in Sueuia, multa in Alsatia, multa in Franconia, multa in ripa Rheni, multa in Turingia, profligato vno cuneo, mox obiiciebatur alius. Antequā vero iustos conscriberēt exercitus Principes, à tumultuātibus turbis grauissima passim & vndiq; illata fuerūt dāna, in diripiēdis diruēdisq; Monasteriis, tēplisq; & & arcib⁹. Et ītra vnū mēsem Maiū, maiores clades cędesq; & vastitates passa est superior Germania, quā Decēnali bello tū à Gallis & Hispanis passa sit Italia. Scribit enim D. Conradus Vuimpina: vir grauius & eruditus, homo senex & Francus, in vna Franconia ∴ deuastata esse Monasteria & Arces 293. Et vnus Lotharingiæ Dux Antonius, in vna Alsatia supra 26. Milia rusticorum occidit. Quot autem occidit Liga Sueuica multis in Sueuia & Franconia prælijs & conflictibus? Quot Elector Palatinus? Quot Marchio Casymirus? Quot alij? Nam longe aliud erat hic pugnæ genus, quam in iustis bellis esse solet, vbi Rex contra regem, aut Princeps contra Principem instructis ordinibus & aciebus pugnare solet. Hic enim rustica turba rei militaris ignara, inermis & inordinata proruens, aut in globum

Quanta turbatio tunc in Germania fuit.

∴ Seu Frācia Oriētali.

ſeſe agglomerans metu,non tam pugnam quã cædem instructis Principum exercitibus obtulit. Vnde factum eſt,vt quam plurimi rusticorum cæſi fuerint:ex parte autem Principũ pauciſſimi. Quia neque dimicare,neque ſtare in prælio ſciebant ruſtici.

Seditiones in ciuitatibus.

Et non ſolum in rure,verum etiam in ciuitatibus multæ eo tempore oriebantur ſeditiones,vbi plebs in Clerum atque etiam in Senatum conſurrexit:ſed ita, vt non cædibus & armis ac vaſtationibus deſæuiret, ſicut deſæuiebant ruſtici,ſed impiis ac fatuis legibus,in gratiam noui Euangelij,ſuam exerceret temeritatẽ & inſaniam.Verbi gratia.Francofordiæ ad Mœnum ſeu Mogonum,plebs, quã duo præcipue ſeditioſorum ductores,quorum vnus erat ſartor,alter ſutor,ad ſeditionem excitabant,in feriis Paſchalibus magno impetu inſurrexit,vndique ad arma concurrens,quando audiebat, nõ longe abeſſe ruſticorum contra Archiepiſcopatum Moguntinum inſurgentium cuneos,vt eo maiorem incuteret metum & terrorem tũ Clero,tum Senatui. Primus itaque ſeditioſorum concurſus & impetus fuit in Monaſterium Prædicatorum,citra tamen direptionem ac deuaſtationem vllam:vinum duntaxat ad bibendum imperioſe poſtulatum eſt. Duo Decani, Fridericus Martorff ad S.Bartholomæum, & Ioannes Cochlæus ad B.Virginem,haud ignorantes,quam infenſam in ſe præcipue haberent plebem:hic quidem quod in Lutherum quædã ſcri-

Fuga elapſi Du Decani Frãcofordiæ.

ſcripſerat:ille vero,quod in Parochiali Eccleſia nouos Lutheranorum ritus non admitteret:au fugerunt priuſquam clauderentur portæ. Plebs vbi in apertam ſeditionem tranſiit,mox clauſis portis,nutu ſuo agebat omnia:Senatus nõ minus metuebat vim & bonorum direptionem, quam Clerus. In maximo autem periculo fuiſſent duo Decani,ſi remanſiſſent. Facto igitur in domos eorum impetu,vbi eos non repererunt ſeditioſi,in ſolum vinũ ira tranſiit, & Cochlæo quidem minus damni fuit illatum,eo quod ma ter eius decrepita,domi cum ſua ex filia nepte ſola derelicta,commiſerationẽ promeruit anili eiulatu. Deinde regimen ſibi plebs arrogans, poteſtate Senatui abrogata, nouam conſtituit Curiam,in Ædibus & Curia S. Antonij. In qua XXIIII. ex plebe delecti,ſummam poteſtatem ac ius omne totius ciuitatis ſibi vſurpauerunt. Conſcripſerunt itaque XLVII. Articulos, quos pro legibus haberi volebant, nec à minis & terroribus deſtiterunt,donec & à Clero & à Senatu conſenſum vniuerſalem extorquerent. Sed & abſentibus Decanis, minaciter ſcripſerunt,ni conſentirent & redirent intra proximum menſem,ſua amiſſuri eſſent ſacerdotia,aliis qui conſentirent conferẽda. Quibus ſane minis,ab altero, cui frater Germanus in Senatu erat,& quidem vir optimus, exortus eſt tandem cõſenſus. Cochlæus vero reſcripſit, ſe conſentire non poſſe abſque ſuperiorũ ſuorum conſilio & voluntate. Petebat igitur lon-

Minæ ſeditioſorum in illos Decanos.

giores inducias: non ſane quód conſentire vnquàm intenderet, ſed vt iratæ plebis animos à vi & ſpoliatione ſuſpenderet, donec Deus aliter prouideret. Quod & paulo poſt factum eſt. Nã cæſis ac profligatis in Franconia ruſticis, plebs Francofordienſis, pér duos Principes Electores, Archiepiſcopum Treuerenſem & Comitẽ Palatinum Rheni, redacta eſt in priorem ſtatũ, reuocatis & caſſatis cunctis temeritatibus, quas vane attentauerat: diſciſſis item literis & ſigillis, quas à Clericis inique per minas extorſerat. Ex eo tamen die Cochlęus Francofordiæ nunquã reſedit amplius, ſed exulans aliquandiu Coloniæ, poſt annum aliud, beneficio Papę, ſacerdotium obtinuit Moguntiæ ad S. Victorẽ, vbi reſedit pacificè, donec mortuo Emſero, in locum eius euocatus fuit in Miſniam, à Pio & Catholico Principe, Saxonię Duce Georgio. Seditioſi autem ex plebe Francofordienſi, vt ſuo exẽplo alias quoque plebes commouerent, deſcriptos ſuos articulos tranſmiſerunt, non ſolum ad vicinam Moguntiæ plebem, verum etiam ad longius diſtantem Coloniæ populum: pium alioqui & religioſum: Vbi & per Typographos in multa exemplaria, vt diſſeminarentur latius, multiplicati ſunt egregij illi articuli. Inter quos ſane iſti quoque habebantur velut præcipui: Nempe, vt de cætero poteſtas eligendi & inſtituendi Paſtores & Plebanos, eſſet apud Senatum ac plebem; qui purum verbum Dei & Euangelium ſine humanis additionibus

Cõpreſſa ſeditio plebis Frãcofordiæ.

Articuli 47. plebis Frãcofordienſis.

nibus docerent. Item, Vt omnes Clerici cunctą portent onera ciuilia, in angariis, vigiliis, custodiis, vestigalibus &c. Item. Vt nulli Monachi amplius permittantur mendicare, prædicare, aut confessiones audire. Item, Vt de cætero, neque Monachus neque Monialis vlla, in eorũ Monasteria ibi admittatur aut recipiatur. Qui vero intus essent, exire possent quandocunque vellent. Item. Vt omnes census, de quibus non extent certe literæ & sigilla, aboleantur, & possessorio nomine nemo amplius obligatus sit. Item. Vt Ecclesiastica beneficia posthac, nõ externis aut Curtisanis, sed solis ciuium filiis cõferantur: & quæ ex iis necessaria nõ sunt, vt cẽsus & decimæ eorum tradantur in communem cistam, pro sustentatione pauperculorũ ciuiũ, ne quis mendicet. Item. Vt omnes donationes ex testamentis, & aliæ Eleemosynæ, in communem cistam conferantur: abolitis cunctis Anniuersariis, Fraternitatibus, & Exequiis mortuorum in Ecclesiis &c. Eiusmodi ergo articuli, quos à Vuittenbergensibus didicerãt seditiosi, mox & Moguntiæ in Clerũ concitauerunt plebem, quæ in die S. Marci, peracta solenni processione, simili tumultu portas vrbis clausit, & Clero extrema quæque comminabatur, & ex carceribus tres vi eripiebat sacerdotes Lutheranos. Cũq; toto triduo clausis portis tumultuaretur, ac stans in armis plebs tonitruis Bõbardarum Clerum territaret, atq; minaces iniret tractatus cum Canonicis Maioris Ecclesiæ:

Seditio plebis Moguntiæ.

tandem illorum Decanus, Dominus Laurentius Truchſes, pacem iniquiſſimis conditionibus à plebe præſcriptam, totius nomine Cle acceptauit. At paulo poſt, cæſis ruſticis, illæ quoque literæ & pollicitationes caſſatæ ſunt & reuocatę, capitibus ſeditioſorum eiectis ac perpetuo proſcriptis. Nam & ruſtici Rincauię in proximo rure tunc tumultuabantur, & opulẽtiſſimum ibi Monaſterium Erbacenſe, plurimis vexabant deprædationibus. In quo ſane perquam grãde ac memorabile habetur vas, quod continere poteſt vini plauſtra 84. Illud ergo tunc plenum ruſtici aggreſſi, ſic ebiberunt, vt tantum triginta in eo relinquerent plauſtra, à quibus deterruit eos ſuperueniens à Liga Sueuica Capitaneus, Frobenus ab Hutten, qui & grauibus mulctis eam ſeditionem, tum in ciuitate tum in rure, vltus eſt. Cæterum vas illud hodie vacuum manet, non ſine graui Monaſterij damno. Nec multo poſt Coloniæ quoque in feriis Pentecoſtes inſurrexerũt artifices, vt tam Senatum quàm Clerum, ad conditiones pacis iniquas terroribus & minis compellerent. Erãt itaque in armis circiter X I I I. dies. Archiepiſcopus Colonienſis, Princeps Elector, per Cõſiliarios ſuos eum tumultum ſedauit & compoſuit, ſed non ſine graui totius Cleri diſpendio, cui multæ immunitates & libertates in ſex annos fuerunt per eam pacem ademptæ. Cæterum ex ductoribus ſeditioſorum paulo poſt à Senatu compræhenſi tres, plexi capite, publice cæteris

Maximum vas vini in Rincauia.

Seditio plebis Coloniæ exorta.

cæteris in exemplum pœnas dederunt. Nec vnquàm potuerunt vllis practicis efficere Lutherani, vt eis liceret ibi publice cõcionari. In plærisque præterea ciuitatibus imperij, ne Senatus à plebe cõsimili audacia opprimeretur, magnis impensis oportuit à Senatu conduci milites in sui præsidium, ad reprimendos motus noui Euangelij in plebe. Exulans tunc Cochlæus, qui primo Francofordiam, deinde Moguntiã, propter seditiones reliquerat, Coloniæ hospes erat. Ad quem & D. Ioannes Eckius venit, dum in Angliam tenderet, eique de stragibus rusticorum multas nouitates imperitus est, quas ille ibi cum reliquis quibusdam libellis suis ædidit, qui ad rem pro temporis qualitate facere viderentur. Ædidit autem Quatuor libros, De Petro & Roma contra Velenum, Breues itẽ confutationes, contra Quingentos articulos Lutheri ex 36. sermonibus eius excerptos. Commentarium quoque breuem in libellum Lutheri; quo infœlices Agricolas gladio infernoq; deuouit ac tradidit is ipse, à quo maxime seducti fuerant. Et Catalogum seditionum, per diuersas Germaniæ prouincias exortarum: quę terram sanguine miserorum repleuerant. Quãuis vero Lutherus per scripta sua vere essẽt omnium eiusmodi malorum miseriarúmque & calamitatum causa, aut saltem origo & occasio, vsque adeo tamen non condoluit, nec vllum cõpassionis indicium, ne ad occultum quidẽ, exhibuit, vt Erynni quadam percitus, de commu-

Nuptiæ Luth.

nis patriæ malis exultare, & de occisis rusticis triumphare, atque de Principis sui morte lætari videretur. Nam paulo post, vbi ille mortuus, & rustici occisi essent, ac tota Germania in luctu confusionéque & mœrore misere conficeretur: ipse omnia ista dissimulans, Monialem duxit vxorem, ac lætas celebrauit publice nuptias, incestu & votifragio sacrilegas, ac tot milibus occisorum funestatas. In quas sane nuptias satis elegans (vt amœni erat viri ingenij) ædidit carmen Hieronymus Emserus. Quod & Quatuor vocum concentu decorauit. Inter cætera sane, personam agens Lutheranorum sic ait.

Epithalamiũ Emseri in nuptias Lutheri

His magistris licet nobis omne nephas, licet probis, omnibus obstrepere. Cum Iubilo.
Conculcare iura, leges: infamare licet Reges, Papamq; cum Cæsare. Cum Iubilo.
Sed & ipsos irridemus, Christi sanctos, & delemus eorum imagines. Cum Iubilo.
At Priapum Lampsacenum, Veneramur & Sylenum, Bacchumq; cum Venere. Cum Iubilo.
Hi sunt veteres Coloni, nostri ordinis patroni, Quibus ille militat. Cum Iubilo.
Septa claustri dissipamus, sacra vasa compilamus, sumptus vnde suppeat. Cum Iubilo.
I Cuculla, vale Cappa, vale Prior, Custos, Abba, cum obedientia. Cum Iubilo.
Ite vota, preces, horæ, vale timor cum pudore, vale conscientia. Cum Iubilo.
Io Io Io Io. Gaudeamus cum iubilo Dulces Lutheriaci. Cum Iubilo.

Et

Et in alio Carmine.

Vos etiã ſcurræ, Lurcones & Paraſiti,
Quos male delectant populi ieiunia Chriſti,
Vos quoq́ Lenones, periuri, ſacrilegiq́.
Virginitas quibus eſt flocci, votumq́ ſacrumq́.
Deniq́ Thraſones, linguaces Ardeliones,
Quique diu acciſi Chriſtumque Fidémque negaſtis.
Impuri, quorũ deprauat lingua ſodales,
Perfida, & in ſenſum reprobum, quos crimina ducunt.
Tu quóque fex vulgi, cui ſunt nunc dura supernæ
Frena poteſtatis, iuga quæ furibunda reſoluis.
Cuncti Legifragi celebrate Hymenæa magiſtri,
Cuius vos faciunt votis documẽta potiri.
Tu noua nupta tuo velũ depone marito.

vt vllis illius conuitiis aut calumniis denigrari aut ſuggillari poſſit ſine lectoris offenſa. Neq; vero reſpondit quicquàm ad grauem & eruditam, licet breuem, orationem Andrææ Critij, Epiſcopi Premiſlienſis in Polonia (qui poſtea Plocenſis Epiſcopus, ac tandem Archiepiſcopus Gneſnenſis factus eſt) ad Regem Poloniæ Sigiſmundum habitam, atque in lucem æditã. *Andreas Critius Polonus.* Cuius hoc ſane initium eſt. Qui res Eccleſiaſticas memoriæ prodiderunt, Maxime & Sapientiſſime Rex, innumeros hæreticos & Apoſtatas recenſent: Qui ſenſu ſuo & ſpiritu ſuperbiæ tranſuerſum acti, Eccleſiam Dei deuia & pertinaci doctrina ſcindere ac turbare conſueuerunt. Quorum mõſtrorum, cum ſemper Romana Eccleſia domitrix, ceu claua Herculis, extitiſſet, in eam potiſſimum hæc Dæmoniorum zizania ferebantur, atque hi turbines, hi fluctus eam cum primis nauiculam obruere nitebantur. Et infra. Inter tot autem ac tam varios, qui hactenus fuerunt, hæreticos, nemo fuit, qui nõ ex Euangelio baſim doctrinæ ſuæ ſtatuiſſet, nõ verbi Dei prætextum & illicem veneni ſui feciſſet. *Quale Euangelium Luth.* Sicut in præſens agit, nouum ſui anguli numen, Lutherus Quod ita humiliter, ita caſte, ita manſuete & pacifice, iuxta doctrinam Chriſti & Apoſtolorum tractat, vt nihil arrogantius, nihil impudẽtius, nihil ſeditioſius ac virulentius dici vel excogitari poſſit: Vt qui ne dum Reges carnifices, ſcurras & nebulones: Pontifices Antichriſtos, Lenones & Idola vo-

cet, sed & sanctos atque adeo ipsam Deiparam virginem, lingua acerrima, vt ex plærisq; eius argumentis constat, vilipendit ac eleuat. Et in fine. Interim (inquit) Inuictissime Rex, quia tibi curæ esse intelligo, vt eam labem in vicinia serpentem, à regno & dominiis tuis arceas: hæc præludia quoquo modo in præsens effudi, quæ dum alia nostra & aliorum adornantur, benigno animo suscipe, & quod facis, rem Christianam non solum à Turcis & Tartaris aliisque Ethnicis, sed etiam à Domesticis hostibus Apostatis & hæreticis tueare. Huic orationi, ut æderetur, varia multorum adiecta erant carmina Polonorum, & quidem ingeniosa & acria. Quorum primum erat, in imaginem Lutheri, Cuius initium sic habet.

Carmina Polonorum in Luth.

Ille Lutherus ego, toto iā notus in orbe,
Cui vulgi īprobitas nomina tāta dedit.
Quicquid enim dictum damnatúmque extitit ante,
Nūc renouans iactor spiritus esse Dei.
Conciliis, patribus, mori contraria scribo,
Actus & huc, consto nō ego sæpe mihi.
Mystica scripta volo, cum res mea postulat, esse:
Nuda eadem, cum res exigit, esse volo.

Nil

Nil credens, seruánsque nihil, Christi ef-
fero leges,
Prætextu quarum carpere cuncta li-
cet. &c.

Deinde aliud carmen in conditiones Lutheranorum.

Dic male sacrificis, Superos contemne, probatis
Moribus obtrecta, ieiunia sacra precésq;
Ride, Conciliis obsta, Patrúmq; relictis
Ritibus illude, ac Venias, Anathemata, Vota,
Non aßis facias, absit confeßio culpæ.
Absit religio, cedant delubra popinis.
Plus persuade tibi de te, quã sit deceátq;:
Põtifices, Reges præ te ceu stercora pẽdas.
Scripturásq; sacras, vt vis, ĩtellige, priscos
Doctores, leges, sanctorũ & gesta negato.
Si bonus impostor, Sis ad cõuitia doctus.
Prefectos traduc populo, retinacula rũpe.
Ordinis & fidei, cieásq; per oĩa turbas.
Sic age sectator, qui vis probus esse Lu-

Nam cum doctiſsimus eorum, Philippus Melanchton, antea reſpondiſſet Accuſationi, quam Thomas Radinus Todeſco Placẽtinus, vir eloquens ac Theologus, grauiſsime ſimul & eruditiſsime in Lutherum ad Principes Germaniæ ſcripſerat: Ille autem falſo putaſſet à Hieronymo Emſero ſcriptam fuiſſe, à Radino illo ita repulſus eſt altera oratione, vt contra ne mutire quidẽ auderet. Miſere enim fuerat ſuo de autore iudicio deceptus, & ſtatu cauſæ maxime prægrauatus, tacere maluit, quam dedecora ſua dedecoroſius in literas referre aut defendere. Lutherus, cum videret ſe ab exteris tam valide impeti, tot eruditis libris vrgeri, tot argumentis veris conuinci ac traduci: omnia eorum ſcripta ſerpentino aſtu diſsimulans, ad ea, velut ad carmina ſapienter incantantium, tanquã aſpis ſurda, non modo aures ſuas obturauit, ne forte audiens illorum voces, & contradicere neſciens, victus videretur: Verum etiã linguam procacẽ ſtylumque petulantem ita cohibuit, vt illos aduerſarios ſuos externos, vſque adeo acres & validos, ne nominare quidem vnquam ad populum auſus fuerit. Cunque premeretur graui apud Germanos quoque inuidia, propter tot ſeditiones cædeſque & calamitates, ex eius Euangelio nuper natas, ſtatuit ſe nouo contra Clerũ libello Teuthonico egregie vindicare. Validiſsimo igitur furoris & iræ impetu inſurgens, titulum libello dedit, De Abominatione Canonis Miſſæ. Deinde longum præmittens prologum,

Phil. Melanchton miſere confutatus à Radino.

Silentium Lutheri adſcripta Latina.

Liber Lut. contra Canonem Miſſæ.

ſic orſus eſt. Ego multum ac ſæpe iam prædicaui & ſcripſi, de papiſticis ſceleratis Miſsis, quo modo conandum ſit, vt ab ea abominatione liberaremur. At oportet nos à Dominis noſtris Papiſtis audire, quod culpâ tribuunt nobis: conquerentes, nos intendere ſeditiones ſuſcitare. Sed & hoc tranſeat, ſine eos & iſtud in nos méntiri, bene plura quàm iſtud mentiti ſunt. Cum enim auſint diuinam Maieſtatem impudenter omni hora blaſphemare, ac violare ſuis abominabilibus Miſsis & Idolatriis, quid nocet, ſi nos pauperem hominé arguunt mendacii? & poſt pauca. Hæc toties prædicauimus & inculcauimus, vt unuſquiſque ſcire & inde concludere queat, omnia opera noſtra, quæ intenduntur ad agendam pro peccatis pœnitentiá, mortemque effugiendam, eſſe blaſphema, quæ Deum abnegant, ac ſacrificium Chriſti violant eiuſque ſanguinem. Quia id facere volunt, quod ſolum ſanguinem Chriſti facere oportet. Hæc & id genus multa impie ac ſeditioſe ſcripſit in prologo

Scurrilitas Luth. in Canonem Miſſæ.

Cęterum in libelli proceſſu totum recitat Canonem Teuthonicè, eumque non ſolū impie peruertit, ſed & ſcurriliter multis calumniis falſisque expoſitionibus, impietatis & blaſphemiæ accuſat, vt mirari liceat, quomodo poſsit cor humanum, quod illis ſacris á puero aſſuetum, atque etiam vſu & actione ſacra XV. annis imbutum, exercitatumque & manſuefactum fuit, tā ta malignitate deprauari, vt ſciens volenſque tā ſcurriliter in res ſacratiſsimas & in maxime,

tremeda

tremenda mysteria inuehi non vereatur, Verbi gratia, vt dicere sic ausit. Debemus ne Deo buccellam panis & vini offerre, vt acceptet, pro Christianitate? ac præterea dicere, esse sactũ & ĩmaculatũ sacrificiũ nõne tantũdẽ est dicere vt De' pane & vino placetur, quod tamẽ nihil ãplius est, quam alius panis, quo vnusquisque vescitur. Item. Tu ne pro iustis Christianis ores, cum sis ipse nebulo & blasphemator Dei? Et nihil agis amplius, quam quod bucellam simplicis panis & vini offers. Si quis recte aperiret oculos, atque abominabilem Dei blasphemiam intueretur, quæ quotidie fit in toto mundo, cor certe dissiliret ei. Tãtundem enim est, ac si dicerent Deo, Tu mentiris in os, Nos opitulari oportet Christianitati pane & vino, & tu dicis, solum filii tui sanguinem id facere oportere. Hæc nos (inquit) ferre oportet, ac quotidie audire atque videre &c. Huic incredibili eiũs malitiæ, ac nunquam prius auditæ calumniæ, acriter atque intrepide respondit Teuthonice Hieronymus Emserus, inter aduersarios eius vicinitate loci illi proximus, Qui & antea eundem sacrum Canonem fortiter asseruerat, Latine quidem contra Vlricum Zuinglium Tigurinum in Heluetiis: Teuthonice vero, contra Duos Præpositos Nurenbergenses. Partitus est itaque respõsionẽ suã in partes Duas. In quarũ priore, seditionũ autorem demonstrauit Lutherũ, ex quã plurimis ipsi' libris variisq; scriptis Et adeo clare ex ipsiusmet Luth. verbis ostẽdit

Quãtum hic distat à Zuinglio Lutherus

Liber Emseri pro sacro Canone Missæ contra Luth.

ac deduxit Emſerus, vt hactenus nemo diluere attentauerit. In altera autem libelli parte, confutauit paucis omnes Lutheri calumnias, quas ille in Canonem euomuit: Nam pluribus eundem antea defenderat contra Lutheri complices. Eo enim audaciæ & impietatis progreſſi iam fuerant plærique, vt nihil magis quam Miſſam & cœleſtia religionis noſtræ myſteria contemnerent ac deteſtarentur. Auſus itaque fuit Argentinæ quidã Pæotriba, Sapidus, Poëta profecto nimis inſipidus, ac ferali ſacrorum cõtemptu impius, carmina ex meris conuitiis & blaſphemiis in Miſſę monumentum, velut in ſepulturam & exequias eius, contexere. Quorum ſane initium ſic habet.

Inſipida & impia carmina Sapidi cõtra Miſſam.

Miſſa malum, peius quo ſæcula nulla tulerunt
Iſtud propudium, Dedecus exitium.
Fel, odium, ſacrilegium, monſtrum, ſcelus, vlcus.
Proſtibulũ, virus, excidiũ, barathrũ.
Spectrum, flagitium, tormentum, nauſea, labes,
Quiſquiliæ, tenebræ, carnificina, metus.

Naufragium

Naufragium, latrocinium, vis, præda, Tyrannis,
Clades, pœna, dolor, mors, furor, horror, onus.
Nequitia, insidiæ, impostura, infamia, terreor,
Illuuies, sanies, merda, cloaca, putor.
Larua, superstitio, ĩpietas, iniuria, nullo
Missa unquã inuiso nomine nota satis
Necncruce, nec ferro, nec peste, nec igne, ec vnda:
Sed sola Christi voce perempta iacet.

Hęc criminosa & impia Sapidi carminaa, in laudem & victoriam Missæ, conuertit vir Dotissimus ac trium linguarum peritissimus Theologus ac Philosophus insignis, Arnoldus Besaliẽsis Coloniæ, In hunc sane modum.

Missa bonũ, melius quo sæcula nulla tulerunt.
Missa Decus populi, vita, medella, salus.
Fellis homo plenus, nebulo, peculator & osor,
Et meretrix, Missam dilacerare solẽt

Carminapia Arnoldi Besaliensis pro Missa.

Crimina Missa fuga, labẽ, tormẽta repellit,
Quisquilias, tenebras disiicit atq; metus.
Hanc latro insequitur, prædo fugit atque Tyrannus,
Clades, pœna, dolor, mors, furor, horror abest.
Absũt insidiæ, impostura, insania, terror:
Candor, mũdicies & decor omnis adest.
Relligio, pietas, veri custodia & æqui,
Missa triumphanti nomine nota satis.
Quam crux, quám ferrũ, quã pestis & ignis & vnda,
Suspiciunt, Christo quo stabilita viget.

Quantum periculũ Germaniæ contra Missam.

Circũfertur ísuper & Dialog⁹ quidã Teuthonic⁹ de ægritudine & obitu Missæ, quo nihil insulsi⁹ nihil impudẽtius habet orbis. Quare hæc vna intreméda Missæ mysteria ĩpietas Lutheranorũ tã execrabilis merito & videtur & est, vt si tota Germania cœlesti vltione intereat funditus, reliquæ Nationes iustum Dei iudicium cũ timorè ac tremore, & agnoscere & collaudare possint: Iuxta illud Moysi Deut. 29. Et dicent omnes gẽtes. Quare sic fecit Dominus terræ huic? Quę est hæc ira furoris eius immẽsa? Et respõdebũt. Quia

Quia derelinquerunt pactum nomini, quod 3. Reg. 19.
pepigit cum patribus eorum &c. Quod forsitã
iam pridem contigisset, nisi superessent adhuc Gen. 18.
plures in ea quàm septem Milia, qui genua sua
isti Baal Saxonico non flexerunt. Pro quibus Iac. 2.
Abraham orans, ac stans coram Domino ait.
Nunquid perdes iustum cum impio? Cui respõ
deat (vt sperandum est) Dominus. Si inuenero
Quinquaginta iustos in medio Germaniæ, dimittam omni loco propter eos, scilicet, vt supe
rexaltet misericordia iudicium. Lutherani vero,
ad propagandam sectam suam callidi ac seduli,
vbicunque sciebant vllos esse factioni suæ fauentes, literis & nunciis accurate sollicitabant ac satagebant, vt iacto fundamento ibi nidificarent:
maxime vero in regionibus Aquilonis. Quippe *Epistolæ Lutheri & Pomerani ad Liuones.*
vno eodemque tempore Vuittenbergæ & scripserunt & per Typographos ædiderunt tres epistolas, in Liuoniam destinandas. Martinus Lutherus, Ioannes Pomeranus, & Melchior Hofmannus, & quidem Germanice, non solum ad
confortandos Liuones: Verum etiam ad gloriãdum apud Germanos de latitudine sectæ suæ,
& tamen tertius ex iis postea contra Pomeranum disputauit in Flensborg, Carolstadianam
sectam amplexus. Pomeranus autem Latinam
quoque scripsit epistolam ad Sanctos (vt habet
titulus) qui sunt in Anglis. Cui Coloniæ respondit Ioannes Cochlæus. & Lutherus itidem Latine scripsit ad Ducẽ Sabaudiæ Carolũ Principẽ
sane Catholicum ac multo in literis eruditionẽ
quam vt à Luthero tam facile subuerti aut se-

Epistola Lutheri ad Ducē Sabaudiæ. duci, queat, Satis tamen astute, secundum morē serpentis antiqui, ad captandam beneuolentiā ait veterator. In primis veniam abs tua Clemē tia peto, Illustriss. Princeps, quod ego ex homi num, neque iussus neque vocatus, ad tuam Celsi tudinem audeo scribere prior. Facit id gloria Euangelii Christi, in qua & ego glorior & gau deo vbi illam videro & audiero clarere aut surgere. Dabit igitur tua Celsitudo id Euange-lii causæ, quod præ gaudio tuam Dominationē Illustrissimā saluto prior. Peruenit enim ad nos fama, eamque confirmauit Annemundus Co-ctus, Eques auratus Gallus, incredibiliter feruēs in gloriam Euangelii: Esse scilicet Ducem Sa baudiæ syncerę pietatis vehementer studiosum rarissimo certe īter Principes dono Dei &c. Sed vsque adeo nihil effecit astu illo adulatorio Lu-therus, vt eo nihil foret miserius, si in illius Prin cipis manus veniret, cum sit nouis iisce sectis in fensissimus. Et simili astutia scripsit ad Antuer-pienses quoque Epistolam, & alteram item ad Christianos, qui sunt in Hollandia, Brabantia-que & Flandria vt saltem Saxones credant, Lu-therum Euangelio suo totum pene mundum re

Epistola Lutheri ad Brabandinos & ad Hollandos plesse latius etiam, quàm S. Paulus repleuit, qui ait se ab Hierusalem vsque in Illyricum replesse Euangelium, Satis autem constat Lutheri E-uangelio, nusquam publice patere locum, in cunctis iam dictis prouinciis, nisi quantum furtiue, ac raptim fit per audaces Aposta-tas in angulis. Et tamen Lutherus callide, dissimulans

diſſimulans,Euangelium ſuum ibi publice interdictum & proſcriptum eſſe ſcribit amplo & generali titulo,perinde ac ſi tota Hollandia Brabantiaque & Flandria ſuarum eſſent partium, cum nihil ſint minus.

Frater Cæſaris,Archidux Auſtriæ Ferdinandus,tanquam locum tenens Imperii, indixerat Imperialem Conuentum Auguſtę celebrandũ, ſub Feſtũ S.Martini. Quem cum,pauci ex Principibus per ſeſe comparuiſſent,cito diſſoluit, alium Conuẽtum Spiræ, in primum diem Maij indicens: Ea ſane ſpe propoſita Principibus, vt Cæſar ipſe illuc eo tempore venturus eſſet. Quã tum vero ad religionẽ attinet,præcepit, vt Concionatores, abſque ſcandalo & ſeditione interpretarentur Euangelium & ſcripturam,iuxta ſanum ſenſum approbatorum Eccleſiæ Doctorũ. Deinde conſtituit, vt omnes Principes & Status, eſſent præparati armis & præſidiis, ſi quis nouus oriretur tumultus. Denique temperauit iuris rigorem circa ſeditioſos, ne ij, qui à ſuperioribus ſuis in gratiam recepti,propter ſeditionem,præteritam,in iudiciis pro infamibus habeantur

Cõſtitutiones Ferdinãdi locũ tenentis Cæſareæ Maieſtatis.

Acta & ſcripta, Lutheri Anno Domini M. D. XXVI.

LVtherus, vbi vidit ſe contra Principes nec minis nec conuitiis,neque etaim ex citatis tumultibus & ſeditionibus ita

Aſtutia Lut. in blanditiis ad Principes.

prævalere, vt eius Euangelium acceptarent, aut ſaltem tolerarent: cœpit ſerpentino aſtu aliam excogitare decipiendi viam, nempe, vt pro minis preces & deprecationes, pro conuitiis laudes & blanditias, & pro ſeditioſis irritamentis & virulentiis dulces & tranquillas admonitiones ſcribendo proponeret, ac mitteret priuatim & clandeſtine, ad eos maxime Principes, quos omnium grauiſſime offenderat ac publice traduxerat. Cum igitur non ignoraret, in Aula Ducis Saxoniæ Georgii, haud ita paucos exiſtere, qui occulte, contra Principis ſui mentem & decretum, Lutherico contra Clerum fauerent Euãgelio (Atque ex iiſce quendam eſſe etiam Conſiliarium eius, & non paruæ in adminiſtratione rerum autoritatis: Qui & poſtea peſſimo facinore in Principem optimum perfidus factus, ſe ipſum turpiſſime prodidit) Vana ſpe illectus ab illo aliiſque Lutherus, blandas ac deprecatorias ad eum Principem, quem Tyrannum & mendacem prius dixerat, ſcripſit, ſi forte blanditiis muliebriter euincere ac expugnare poſſit fortẽ animum, ac robuſtæ conſtantiæ virile pectus: Quemadmodum à Dalida meretrice fortiſſimo Samſoni factum fuiſſe legerat, Quod minis calumniiſque & conuitiis àntea non poterat. Sic ergo inter cætera Teuthonice ſcripſit.

De Otto Pack.

Blanda verba Luth ad Ducem Georgium.

Venio nunc, & procido cum corde ad Illuſtriſſimæ Clemẽtiæ veſtræ pedes, & oro perquã humillime, vt Ill. Cle. veſtra adhuc deſiſtere dignetur ab inclementi propoſito, ad perſequẽdũ

doctrinam

doctrinam meam: Non quod mihi multum dã ni fieri queat per Ill. Cle. vestræ persequutionem. Non plus amittere habeo, quam hunc miserum saccum vermium, qui tamen quotidie nunc ad sepulchrum properat. Habeo item bene maiorem hostem, nempe Diabolum cum omnibus angelis suis: Attamen Deus hactenus eum mihi dedit animum (quamuis miser fragilisque peccator sim), vt ab illo tutus permanserim. Et si meum quærere deberem commodum, non potest mihi melius contingere, nisi vt grauiter persecutionibus impetar. Quam insigniter enim hactenus mihi profuerit persequutio, commemorare non possum, vt propter hoc hostibus meis merito gratias agere debeam. Quod si mihi gratum foret Ill. Cle. vestram vlterius quoque irritare, atque optare velim, vt me semper continue persequeretur. At satis fuit Ill. Cle. vestra bene sese ostendit. Nunc tempus est aliter agendi. Quamuis enim Ill. Cle. vestra non velit credere, doctrinam meam esse verbum Dei (Tunc enim seipsam bene informare sciret, & admonitione mea non egeret) Cum autem ego sciam & certus sim, oportet me sub animæ meæ periculo, pro Ill. Cle. vestræ anima curam gerere, orare, obsecrare, atque exhortari, an aliquid efficere queam. Ill. Cle. vestra non in tueatur modicam personam meam: Deus enim semel per asinam quoque locutus est. Increpat item in Psalmo XIII. eos, qui consilium inopis contemnunt. Neque tamen Ill. Cle: vestra

Iactantia Lutheri de sua doctrina.

nec vllus hominum doctrinam meam extinguet aut impediet: oportet eam progredi, ſicut & hactenus fecit. Non enim mea eſt. Id vnum doleo, quod videre debeam, quomodo Ill. Cle. veſtra tam horrende impingat in lapidem Angularem Chriſtum: Cum Deus alioqui Ill. Cle. veſtræ multas bonas virtutes & proprietates aliis in rebus dederit. Det Deus omnipotens, vt bona hora venerim, ac ſcriptura mea gratioſum inueniat locum in Ill. Cle. veſtrę corde. Si enim Ill. Cle. veſtra (quod Deus auertat) eiuſmodi meam humilem accordialem admonitionē non acceptaret, oporteret me Deo committere. Volo autem his conſcientiam meam & coram Deo & coram Ill. Cle. veſtra, excuſatā habere, quod fecerim quantum in me eſt, & ad faciendum ac omittendum omnia voluntarius ac præſto ſim, quicquid ſcirem Ill. Cle. veſtræ beneplacere: Excepta doctrina mea. Eam deſerere non poſſum apud conſcientiam meam. Alias vero oro & ſubiicio me, ac gratiam quæro, vbicunque offendi Ill. Cle. veſtram, ſiue ſcriptis ſiue verbis. Remitto item ex corde omnia, quęcunque Ill. Cle. veſtra contra me egit. Rogabo præterea & certiſſime impetrabo remiſſionem apud dominū meum Ieſum Chriſtum ſuper omnibus, quęcunque Ill. Cle. veſtra contra verbum eius facit ac fecit. Solummodo emoliri ſe ſinat Ill. Cle. veſtra in hoc vno articulo: Et omnia ſunt plana, vt verbum Chriſti, quod per me in lucem venit, liberum ſit. De quo abſque dubio gaudebunt

omnes

omnes angeli in cœlo super Ill. Cle, vestra, Hæc Lutherus. Cui fortis, pius, & grauitate virili semper constans Princeps in hæc verba respondit.

Literæ tuæ aduenerunt nobis die Natalis Christi, Cuius gratiam & pacem nos tibi optamus, quemadmodum tu nobis, & tui ipsius insuper agnitionem. Et primum quidem id pactū volumus, ac scimus quoque nos coram Deo redemptore nostro in conscientia nostra liberos, nos, dum à te nunc scriptis prouocamur, responsionem nostram non facere animo infenso, sed voluntate propensa, ad reducendum te in tui ipsius agnitionem, idque absque omni adulatione: Quandoquidem tibi suspecti sumus, tanquam adulationibus circumdati ac repleti. Et hoc tibi damus symbolum, si hac in responsione nostra tibi adulati fuerimus, dicito liberè, Vinum nostrum à vase odorem contraxisse: At si non fecerimus, tu adulatores quęrito iis in locis vbi te vocant Prophetam, Danielem, Apostolū Germanorum, Euangelistam. Hic certe adulatorem non reperies. Et post pauca. Quod autem nos aspere, contra institutum diuinæ & Euāgelicæ legis inuaseris, verū dicis. Scis enim quomodo Deus tibi dixerit, quid agas, si quid aduersus proximum tuum habes. Tu vero nos mendaciter, in tergum, & nominatim ad Hartmannum à Cronberg (cuius acta eo tempore quam laudabilia fuerint, satis compertū est) incusasti, velut Tyrannum & hostē euangelii, contumeliosis agnominibus personæ nostræ: detestationibus

Responsum Ducis Georgii ad Luth.

Iniuria Lut. contra Ducē Georgium.

corporis & animi nostri, multisque verbis probrosis & argutis, quæ neque in Euangelio, neque in scriptura, cui eiusmodi cõuitia tua æquiparas, vsquam inuenisti. Nos ad te iuxta qualitatem causæ satis clementer scripsimus, ad intelligendam tuam siue culpam siue innocentiam: ac longe potius innocentiam, quam aliud comperire voluissemus Tu vero, ex furore & inciuilitate tua, adeo vehemens nobis dedisti responsum, ac pluribus insuper mendaciis nos inuasisti, ac tanquam inclementem tibi dominum nos acceptasti: tametsi nos ad ea tibi nullam dederimus causam, neque simplici scripto nostro, neque vlla re alia. Et infra. Vt autem tibi, quod Clementissimum Dominum nostrum, Romanum Imperatorem, cui fide & iureiurando obstricti sumus, tam contumeliose ac scelerate criminaris, eiusque mandatum tam procaciter cõtemnis, clemens dominus esse debeamus, quo pacto id nos deceat? Ad hæc, Vuittẽbergę quondam instituisti Asylum, vt omnes Monachi ac Moniales, qui nobis Templa ac Monasteria nostra deprædantur furtis & direptionibus, apud te habeant refugium ac receptaculum: Perinde acsi Vuittenberga foret ciuiliter nominanda, Arx quædam Communis omnium Apostatarũ prouinciæ nostræ. Nec vllum nobis dubium est Sanctissimum patrem nostrum Papam, nunquã vllas dedisse Indulgentias, quas maioris feceris tu, quam eas, quas tui Vuittenbergenses promererentur raptu Monialium, quæ ex Monaste-

Iniuriæ in Cesarem.

Asylũ genera le Apostatarũ

riis noſtris ad te perductæ ſunt. In quam vero calamitatem miſeriamque damnabilem tu eas redegeris,& quomodo tractentur, & ad quid, ſatis conſtat. Vt Diabolus ob hæc tibi inimicus exiſtat, non credimus ſane. Si enim ob ea tibi mali aliquid faceret, niſi permiſſione ac poteſtate Dei facere cogeretur: poſſet incuſari, quod id ibi præmii daret, quod lictor ſolet ſuo miniſtro. Quodque iſta tibi noſtram concilient clementiam, non eſt. Nam ſi minimo ruſticorum ex terris noſtris vel vacca abigeretur, nobis diſpliceret: Multo minus, cum ſimus ſeruus Chriſti, tolerare poſſumus, vt proprius grex eius & corpore & anima pariter abalienetur: Et rurſus, Affirmare item poſſumus, nobis Euangelium tuum curæ parum eſſe, cum ſit à Capitibus Chriſtianitatis pro reprobo iudicatum. Id vnum curauimus, vt, ne à noſtris acceptaretur, pro virili præcaueremus. Ad hoc nobis cauſas dedere mali fructus, inde producti. Neque enim tu, nec alius quiſpiam, vere dicere poteſt aliud, quam blaſphemiam ſancti venerabilis Sacramenti, ſanctiſſimæ Dei Genitricis, omniumque ſanctorum, ex tua doctrina originem habere. Ex tua enim tuorumque diſcipulorum doctrina, omnes antiquæ ac reprobatæ hæreſes renouātur: omnis Dei cultus honeſtus oboletur Quod ſane á tēporib. vſque Sergii tālate nūquā factū eſt. Quādo plura facta ſunt ſacrilegia Deo conſecratarum perſonarum, quā poſt productū Euangelium tuum? Quando plures, rogo, factę ſunt

Peſſimi fructus Euangelii Lutherani.

ſunt rebelliones contra Superiores, quam factę ſunt ex Euangelio tuo? Quando plures factæ ſunt deprædationes ſacrarum domuum? Quando plures factæ ſunt rapinæ ac furta? Quando plures fuerunt Vuittenbergæ excucullati Apoſtatæ Monachi, ac Moniales, quam nunc ſunt? Quando maritis ademptæ ſunt vxores aliiſque traditæ, quam quod nunc in tuo reperitur Euangelio? Quando plura facta ſunt adulteria, niſi poſt eaquam tu ſcripſiſti, ſi mulier à viro ſuo fœcundari nequeat, vt ad alium tranſeat à quo fœcundetur, & vir fœtum illum alere teneatur: & contra, vir itidem quoque faciat? Hæc tuum Euangelium, quod ſub ſcamno latens produxiſti, attulit: & rectum quidem ei nomen imponis, quod ſub ſcamno latens produxeris. Bonum profecto foret, illud adhuc ſub ſcamno latere. Nã ſi ad huc alterum tale produxeris, nos nullum conſeruabimus ruſticum. Si Chriſtus tale voluiſſet Euangelium, non tam ſæpe dixiſſet, pax uobis. Petrus & paulus non dixiſſent; Superioribus obediendum eſſe. Idcirco illi ipſi fructus nobis ingentem & nauſeam & horrorem faciunt tuæ doctrine tuique Euangelii. Euangelio Chriſti nos, volente Deo, aſsiſtemus corpore, anima, ſubſtãtia ac dignitate: Id quod nos ſua adiuuet gratia Tu nos admones mortis, cuius certi ſumus, Quid autem fieret, ſi tuum amplexi Euangelium moreremur? Nonne Deus dicere poſſet. Vnde hic, qui nouum Euangelium cum tot fructibus malis ſecum affert? Nonne dixi tibi, vt ar-

Euangelium Lutheri de ſubtus ſcamno productum.

Lutheranũ co rã Deo inexcuſabiles.

borem

borem ex fructibus cognoſcas? Si diceremus, Lutherus dicebat,eſſe Euangelium, quod ſub ſcamno latebat: Deus autem diceret. At aliter tibi dixit Eccleſia Catholica. Cum igitur quotidie dicas, te credere Eccleſiam Catholicam: Quare ergo Luthero credis, & non Eccleſiæ? Nequaquam, Luthere, Serua tu Euangelium tuum, quod ſub ſcamno latens produxiſti. Nos permanebimus apud Euangelium Chriſti, ſicut recipit illud Eccleſia Catholica, ac ſeruat: Id quod Deus nos adiuuet. &c. Lutherus, vbi hanc tuliſſet repulſam, aliam tentandi viam, multo maligniorem ingreſſus, blandiſſime ſcripſit ad Cardinalem & Archiepiſcopum Moguntinũ ac Magdaburgenſem: Principem Electorem, Dominum ALBERTVM natalibus Marchionem Brandeburgenſem. Cui multis argumentis perſuadere nitebatur, vt abiecto celibatu duceret vxorem, & Archiepiſcopatus ſuos in ſæculares conuerteret Principatus, aliiſque Epiſcopis & Prælatis eſſet exemplo, ad funditus tollendum è medio Statum Eccleſiaſticum. In hunc igitur modum exorſus eſt Teuthonice.

Gratiam & pacem à Deo patre & Domino noſtro Ieſu Chriſto. Illuſtriſſime ac Generoſiſſime Princeps, Clementiſſime Domine, Ego aliquoties illuſtriſſ. Dominationi veſtræ ſcriptis hactenus moleſtus fui propter alios: Nunc cogor propter ipſammet Illuſtriſſ. D.V. ſcribere. Et rogo admodum ſubiectè, illuſtriſſ. D.V. ita acceptare dignetur in bonum, ſicut fideliter

Epiſtola Lutheri ad Car. Moguntinũ.

intendo. Inter cæteras curas ac sollicitudines, cum me perturbet hæc quoque infesta & horrenda seditio, vt sedetur, quæ per Sathanã, tanquam plaga Dei excitatur, venit in mentem, vt Ill. D. V. exhorter ac implorem, magna sane spe atque fiducia, quod Ill. D. V. possit sciatq; modo velit, multifariam auxilio esse, simul cũ deuota ad Deum prece, vt res melius habeat. Et hic breuiter est scopus, vt Ill. D. V. dedat sese in statum Matrimonij, atque Episcopatum in sæcularem Principatũ conuertat, ac falsum nomen prætextúmque Ecclesiastici status abiiciat ac dimittat. Et hæ sunt rationes meæ. Primum, vt per hoc vltio diuina præueniatur, ac Sathanę eripiatur causa seditionũ. Nunc enim luce clarius est, Statum Ecclesiasticum manifeste contra Deum eiusq; honorem esse. Idcirco simpliciter nullo pacto sperandum est, Deum ab ira vltioneq; cessaturum esse, quamdiu à tam manifesta abominatione contumeliaq; sui sancti nominis non cessatur. Domine Deus. Si vos Episcopi ac Principes in tempore rem adiuuissetis atque Euangelio spacium dedissetis, ac incepissetis mutare id, quod manifesta est abominatio: quàm pulchre ac tranquille hoc per ordinatam potestatem legitime foret institutum atque erectum, quod nunc Diabolus cum furore cõfundit. Quum autem neque videre neque audire vellent, sed cum temeritate manifestã abominationẽ sustinere conarẽtur, dimisit

Scopus totius Epistolæ, vt Episcopus ducat vxorem.

dimisit illud Deus nihilominus cadere fūditus cū indignatione, vt ostendat, verbū suum potētius esse cunctis rebus, ac progredi oportere, etiam si millies amplior esset mundus. Deinde, quod communis populus nunc eo vsq; eruditus est, vt intelligat iam, Ecclesiasticum statum nihil esse: Sicut id satis superq; ostendunt tā varia Cantica, dicteriaq; & scommata derisoria. Vbi in omnibus parietibus in omniuariis schedulis, postremo etiam in Chartiludio, Presbyteri Monachiq; depinguntur, & velut ludibriū ac portentum habetur, vbicunq; Ecclesiastica persona videtur, auditurue. Quid ergo conducit, contra fluminis impetū pugnare, ac tenere, quod neq; vult neq; potest teneri? Hoc certe vel palpari potest, Cum Ecclesiastic⁹ status ex cordibus hominum abierit, ac vsq; adeo contēptus sit: non esse sperandum, vllam fore vel requiem vel cessationem, nisi ex oculis quoq; abeat. Sed quanto magis tenetur ac reputatur, tanto plus irridetur ac prauipenditur. Quid ergo prodest, tali pertinacia homines eo magis incitare, ac irritare contra seipsum: præsertim, cum Deus ipse sententiam vltionemque vrgeat, Ecclesiasticos eradicaturus. Sicut ait Psal. X. Perdis impios, vt etiam nomen eorum in æternum pereat. Actum est, Ecclesiasticus status permanere non potest, multo minus, ad honorem redire. Deus tetigit eum, oportet ipsum interire. Hoc, & non aliud. Hæc potest Ill. D. V. præuenire, ac per seipsam auxilio esse, vt vltro

Pseudopropheta.

Rationes malesuadæ. aboleatur. Et spes est, Deum affore, rem quoque cum gratia peragendam esse, ne cogatur cum indignatione hanc ad rem Diabolo vti. Et Ill. D.V. grandem ad hoc præ cæteris habet causam: Quandoquidem ipsa in Deum præuaricata, ad manutenendum statum Ecclesiasticum, magnas contulit impensas, vt confortaretur. Quod si homines aliud iam viderent, cor quoque eorum pulchre conuerteretur. At si Ill. D.V. adhuc restiterit, aut rem suspenderit, verendum est, non diu posse perdurare. Corda enim non desistunt, quemadmodum nec ira Dei desistit. *Exemplum à magno magistro Prussiæ.* Et habet Ill. D.V. pulchrum exemplum, Magnum Magistrum Prussiæ, quàm pulchre ac gratiose Deus talem immutationē disposuerit, quæ ante Decem annos, neque speranda neq; credenda fuisset, etiam si Esaias aut Paulus annunciasset. Quum vero ille Euangelio & spacium & honorem daret, ipsum ei multo plus gloriæ atque honoris reddidit, quàm optare fuisset ausus. At longe maius exemplum foret Ill. D. V. Quæ in medio Germaniæ, ex maximis Capitibus vnum quoque existit, hic multos homines tranquillos redderet atq; lucraretur, aliosque Episcopos subsequenter alliceret. Tunc & Deus se videndum præberet in gloria, dum se Ill. D. V. erga eum humiliaret, eiusque Euangelio & nomini cederet, locumque daret: Sicut promittit ipse Ioan. 5. Qui honorificauerit me, inhonorificabo & ego. Qui autem inhonorauerit me, inhonorabitur & ille.

le. Super eiusmodi tam potenti consolatoriaq; promissione attentet alacriter Ill. D.V. eripiatque se ex scelesto impioque statu, in beatum diuinumque statum Matrimonij, vbi Deus propicium se faciet inueniri. Quod si tanta vtilitas publica Germaniæ (quam ego magnifacio, opusque valde pium est) Ill. D.V. non permoueat: hoc tamen vel solum sufficeret, quod Ill. D.V. comperit ac fateri cogitur, se à Deo virilē personam factam esse. Iam vero vtique opus ac voluntas Dei est, vt vir habeat mulierē, Gen. 1. Non est bonum (inquit Deus) virum esse solum, faciam ei adiutricem, quæ circa eum sit. Vbi igitur Deus non facit miraculum, Angelum ex homine faciens, nō possum videre, quomodo vir queat, absque ira indignationeque Dei, solus ac sine muliere manere &c. Hæc serpēs antiquus per Lutherum. Cæterum Princeps ille hominis improbam leuitatem audaciamque & vanitatem contemnens, ad eas literas dissimulando prudenter tacuit: licet in publicum ædiderit eas Lutherus. Ad quas sane responsurus fuisset Ioannes Cochlæus, Moguntiæ tunc degens, nisi tardius æquo venissent in manus eius, quando iam sopita & elanguida erat illarum fama, quam & Principis illius grauitas & constātia vltro contemptibilem reddebant. Eiusmodi enim Syrenas iampridem audierat multas, & quidem nobilitate conspicuas. E quibus bona pars erant in occulto, tum Principes tum Comites & Barones, qui eius leuitate ac mansue-

Suasio ex creatione.

Constantia Card. contra tentatores.

tudine freti, familiari admonitione rem vxoriã tanto Pontifici suggerere clã non sunt veriti. Quibus sane temeritatibus effectum est, vt vulgus Lutheranorum vana spe delusum, sæpe mẽdacem confinxerit famam, Principem illum, abiecto Pontificatu, duxisse vxorem. Sed multo adhuc impudentiori audacia Lutherus aggressus est Regẽ Angliæ, HENRICVM VIII. Quem publice prius tot probris lædoriis, sannis, atq; calumniis, ad populos & Nationes traduxerat. Ipse quidem affirmabat se illectũ fuisse à Rege Daniæ Christierno (qui è regnis suis profugus, exul, per Germaniam vagabatur) vt ad ipsum scriberet Regem Angliæ. Verũ Duo Angli Apostatæ, qui aliquandiu fuerant Vuittenbergæ, non solũ quærebant subuertere Mercatores suos, qui eos occulte in exilio fouebãt & alebant: Verum etiam cunctos Angliæ populos, volente nolente Rege, breui per nouũ Lutheri Testamentum, quod in Anglicanam traduxerant linguam, Lutheranos fore sperabant. Venerant iam Coloniam Agrippinam, vt Testamentum sic traductum, per Typographos in multa Milia multiplicatum, occulte sub aliis mercibus deueherent inde in Angliam. Tanta enim eis erat rei bene gerendæ fiducia, vt primo aggressu peterent à Typographis, Sex Milia sub prælum dari. Illi autem subuerentes, ne grauissimo afficerentur damno, si quid aduersi accideret, tantum Tria Milia sub prælum miserunt: Quæ si fœliciter venderentur, facile possent

Alia tentãdi via ad Angliam.

Nouũ Test. Luth. in lingua Anglicana.

ſent imprimi denuo. Iam literas ad Sanctos, qui ſunt in Anglis, præmiſerat Pomeranus, & ad Regem quoque ſcripſerat ipſe Lutherus. Cunque nouum Teſtamentum mox ſubſequuturū crederetur, tanta ex ea ſpe lætitia Lutheranos inuaſit, ac vanæ fiduciæ vento inflauit, vt gaudio diſtenti, ante diem ruperint ſecretum vanis iactationibus. Exultabat eo tempore Coloniæ Ioannes Cochlæus, Decanus Eccleſiæ B. Virginis Francofordienſis, Qui per hoſpitem ſuū, Georgium Lauer, Canonicum ad Apoſtolos, Abbati Tuitienſi redditus familiariter notus, vbi audiſſet opera quædam Ruperti Tuitienſis quondam Abbatis, mittenda eſſe Nurenbergam, vt à Lutheranis æderentur in publicū: cœpit ſummo ſtudio eam rem & diſſuadere & impedire. Nam Lutherani in eum vſq; diem, cum omnes Bibliothecas antiquas diligentiſſime exquiſiuiſſent ac diſcuſſiſſent, nullum prorſus autorem ex cunctis tot ſæculorum Doctoribus Eccleſiæ inuenire potuerunt, qui Lutheri dogmata comprobaſſet. Inuentum tandem illius Ruperti, qui ante 400. annos vixerat, opuſculū, cui titulus erat. De Victoria verbi Dei, mox Nurenbergæ a Lutheranis euulgatū eſt. Quod ſuo titulo ita mox placuit omnib⁹ Lutheranis, vt nihil videretur eo autore deſiderabilius. Interim ex Tritemio intelligebāt, illū cōplura ſcripſiſſe opuſcula, ſed duo tantū paruula inuenerāt: Quorum vnum de potentia, alterum de vo-

Opuſcula Ruperti Abbatis Tuitienſis tunc edita.

luntate Dei inſcriptum erat. In eorum æditionne multa Lutherice appoſuerat Oſiander, vxoratus presbyter & prædicator, quibus pium autorem impiæ ſectæ patronum facere tentabat. Et iam dudum egerant cum ipſo Abbate Tuitienſi: vt reliqua Ruperti Opera Nurenbergam excudenda, tranſmitteret. Ille vero, vt à Cochlæo audiuit, quantum periculi foret ea in re, ſi pium autorem traderet in manus impiorum, qui eum non ſolum impiis præfationibus, & annotationibus fœde contaminaturi eſſent: Verum etiam integros & ſanos illius ſenſus deprauaturi, ex Catholico antiquo facturi eſſent hæreticum nouum, qui videretur cuncta Lutheri dogmata ante annos 400. approbaſſe. Abbas igitur ille, vir bonus, mutata ſententia, volumina iam in grãdem faſcem compacta, velut Nurenbergam tranſmittenda, apud ſe retinuit. In quo ſane faſce erant XIIII. libri in Euangelium Ioannis, XII. libri in Apocalypſim eiuſdem, & XII. libri, de Diuinis Officiis. Cum autem Monachi quieturi non eſſent, niſi æderentur opera illa: Cochlæus Petro Quentellio, & Arnoldo Berckmanno ſedulo ſuaſit, vt communibus inter ſe impenſis & lucris ea opera ſuſciperent ædenda. Perſuadere tamen non potuit, donec tandem omnem ſuam operam ad æditionem illam eis pollicitus eſſet. Cunq; æditio illa ſatis quæſtuoſa eis exiſtet, non egebãt amplius impulſore Cochlæo, ſed ipſimet vltro plura illius opuſcula deſiderabant: rogantes nunc

Opuſcula illius Coloniæ retenta & excuſa.

Plura eiuſdẽ opuſcula poſt inuenta.

nunc Abbatem, nunc Cochlæum, vt vndecunque plura conquirerẽt. Abbas itaq; ex vetustis S. Benedicti Monasteriis perquisiuit XXXII. libros in XII. prophetas minores, & VII. libros in Canticum Canticorum. Cochlæus vero inuenit Coloniæ in Bibliotheca Maioris Ecclesiæ IX. libros, De glorificatione Trinitatis, & processione Spiritus sancti. Et in scholis Artium grande volumen, quod de operibus Trinitatis inscriptum, XLII. cõplectebatur libros. E quibus in Genesim erant IX. In Exodum IIII. &c. Cunque sciret Rupertum olim Leodij ad S. Laurentium fuisse Monachum, scripsit Theoderico Hezio, Canonico Leodiẽsi, quem Romæ post obitum Adriani VI. (cuius ille à Secretis intimus extiterat) familiarius cognouerat, obsecrãs, vt is in eo Monasterio perquireret, quidnam ex Ruperti libris extaret. Ille ergo reperit maxime desideratum opus, XIII. libros in Matthæum, de Gloria & honore filij hominis. Verum transmittere Coloniam non potuit Archetypum nisi ipse cum duobus aliis Canonicis, pro restituendo exemplari, cuncta bona sua in hypothecam Monachis obligarẽt. Ea igitur volumina vniuersa Cochlæus, Mogũtiam euocatus, secum detulit, atque ibi residẽs, ad æditionem præparauit, Coloniamque ædẽda remisit. Hinc Typographis Coloniensibus notior ac familiarior factus, audiuit eos aliquã do inter pocula fiducialiter iactitare, Velint Nolint Rex & Cardinalis Angliæ, totam An- *Secretum Anglicorũ Apostatarum viro reuelatum.*

gliam breui fore Lutheranam. Audiuit itẽ, duos ibi latitare Anglos, eruditos linguarumq; peritos & disertos, quos tamen videre aut alioqui nunquam potuit, Vocatis itaque in hospitium suum quibusdam Typographis, posteaquam mero incaluissent, vnus eorũ in secretiori colloquio reuelauit illi arcanum, quo ad Lutheri partes trahenda esset Anglia. Nempe versari sub prælo Tria Milia Exemplarium Noui Testamenti Lutherani, in Anglicanam linguam translati, ac processum esse iam vsque ad literã Alphabeti K. in ordine Quaternionum. Impẽsas abunde suppeti à Mercatoribus Anglicis, qui opus excussum clam inuecturi per totam Angliam latẽter dispergere vellent, antequam Rex aut Cardinalis rescire aut prohibere possit. Cochlæus intra se metu & admiratione varie affectus, foris mirabundus mœrorem dissimulabat. Altero autem die, periculi magnitudinem tristis secum expendens, cogitabat, quo nam pacto possit commode pessimis illis conatibus obsistere. Abiit igitur clam ad Hermanũm Rink, Patricium Coloniensem, ac Militem Auratum, qui & Cæsari & Regi Angliæ familiaris erat & Consiliarius, eique rem omnem, vt acceperat vini beneficio, indicauit. Ille, vt certius omnia constarent, alium misit exploratum in eam domum, vbi opus excudebatur iuxta indicium Cochlæi. Cumque ab illo accepisset rem ita habere, & ingentem Papyri copiam ibi existere: adiit

Hermannus Rincus Coloniensis Patricius.

dilit Senatum,atque effecit,vt Typographis interdiceretur,ne vltra progrederentur in eo opere. Duo Apostatæ Angli,arreptis secũ Quaternionibus impressis, aufugerunt, nauigio per Rhenum ascendentes Vuormaciam, vbi plebs pleno furore Lutherizabat, vt ibi per alium Typographum cœptum perficerẽt opus. Rincus vero & Cochlæus de his mox admonuerunt literis suis Regem, Cardinalemque & Episcopum Roffensem, vt quàm diligentissime præcauerent in omnibus Angliæ portubus, ne merx illa perniciosissima inueheretur. Ferũt Dominum Cuthebertum Tunstallum, virum disertissimum,Episcopum tunc Londinẽsem, nunc Dunelmensem, cum adeptus fuisset vnũ ex illis exemplaribus,in maxima concione ad populum Londini publice affirmasse, supra duo Milia deprauationum atque peruersitatum se in vno opere illo depræhendisse. Dum hæc agerentur,peruenit tandem in manus Regis Angliæ epistolaLutheri,quam is anno superiore scripserat Vuittenbergæ, prima die Septembris. Eam itaque præmissa salutatione in hunc modum exorsus est. Quanquàm vereri merito debuerim,Serenissime Rex Illustrissiméque Princeps, literis Maiestatem tuam tentare,vt qui mihi conscius maxime sum,grauissime offensam esse Maiestatem tuam libello meo, quem non meo genio, sed incitantibus iis, qui Maiestati tuæ parum fauebãt,stultus & præceps ædidi. Tamen spẽ & au-

Epistola Lutheri ad Regem Angliæ deprecatoria.

ſum mihi facit,non modo Regia illa tua Clementia,ſic mihi literis & verbis indies cătata à quàmplurimis,vt cum mortalem ſeſe nouerit, immortales inimicitias ſeruaturum eſſe nō credam:Verum etiam,quod fide dignis teſtibus didici,libellum ſub Maieſtatis tuæ nomine in me æditum,non eſſe Regis Angliæ,vt videri volebant ſubdoli Sophiſtæ,qui Maieſtatis tuę titulo abuſi,non ſenſerunt,quantum ſibiipſis periculum in regia ignominia pararent:præſertim illud monſtrum & publicum odium Dei,& hominum,Cardinalis Eboracenſis,peſtis illa Regni tui:Ita,vt vehementer nunc pudefactus,me tuam oculos coram Maieſtate tua leuare, qui paſſus ſum leuitate iſta me moueri in talem tátúmque Regem,per malignos illos operarios, præſertim,cum ſim fex & vermis,quem ſolo cōtemptu oportuit victum aut neglectā eſſe. Accidit ad hæc,quod mè ſerio compulit,quantūuis abiectum ſcribere, Maieſtatem tuam cœpiſſe fauere Euangelio,& non parum tædere iſtius generis hominum perditorum. Hoc ſane nuncium fuit vere Euangelion,id eſt,lætū nūcium,cordi meo. Quare his literis proſterno me pedibus Maieſtatis tuæ,quantū poſſum humilime,& per Chriſti crucem & gloriam oro & obſecro,Maieſtas tua dignetur ſeſe ſubmittere,& veniam donare,in quibuſcunque Maieſtatē tuam læſi,ſicut Chriſt⁹ orauit,& dimittere debita nos quoque inuicē juſſit. Deinde ſi Maieſtati tuę Sereniſſimæ nō videbitur cōtemnēdum,

Offert Regi Palinodiam Luth.

dum, vt alio libello publico Palinodiã cantẽ, & nomen Maiestatis tuæ rursus honorẽ: Det mihi clementem aliquam significationem. Tum in me mora non erit vlla, faciam illud libẽtissime &c. Rursus sub finem sic ait. Quid mirum vero, si Cæsar & aliquot Principes in me sæuiũt? Nonne, vt Psalmus secũdus dicit, aduersus dominum & Christum suum fremunt gentes: meditantur populi, conspirant reges terræ, & conueniunt Principes? vt mirandum potius sit, si aliquis Principum ac Regum Euangelio faueat. Huic miraculo in Maiestate tua, quàm opto ex totis medullis aliquando gratulari. Et ipse dominus (quo præsente & volente hæc scribo) cooperetur verbis meis, vt Rex Angliæ breui fiat perfectus discipulus Christi, Euangeliiq; professor, tum Lutheri Clementissimus Dominus Amen. Responsum, si visum fuerit Maiestati tuæ, expecto clemens & benignum, Vuittenbergæ prima Septẽbris anni Domini M.D.XXV.

Respõsio Regis Angliæ contra Luth.

Huic epistolæ Rex ille exemplo respondit, cum satis olfaceret, quo tenderet subdola eius oratio. Cæterum cum responsio illa bene prolixa eruditionisque & grauitatis plena sit, multis modis ac vicibus est per Typographos euulgata, atque etiam per Emserum & Cochlæum in Germanicam linguam versa: Hic satis fuerit, paucula in memoriam reduxisse. Primum igitur ita respondit Rex. Quod ais, libri te tui pudere, nescio quàm tu istud vere dicas. Verum hoc vnum scio, satis esse causæ, cur debeat non illius

modo libri pudere te, sed tuorum etiam fermè omnium. Quippe, qui nihil pene complectantur aliud, quàm errores turpissimos, & insanissimas hæreses, nec ratione fulcitas, nec eruditione subnixas: sed quas asserit & offirmat tantum pertinax impudentia, dum tantus autor haberi postulas, quantus nec hodie quisquàm fit, nec antehac vsquàm fuerit. Nec satis video, qui verum sit, vt ad ædendum in me libellum tuum sis ab iis incitatus, qui parum fauebant mihi: Cum res ipsi doceat, ab iis incitatum potius, qui parum fauebant tibi. Quippe quum liber tuus sit eiusmodi, vt nec aliud quicquam, quàm probrum conciliare possit autori, & librum honestet meum. Cui tuus declarat ne verbum quidem sani capitis vllum repperisse, quod aliquãdo possis opponere. Quæ res satis, vt opinor, indicat, vter nostrum causam habeat meliorē.

Iam quantumuis te fingas credere, æditum à me libellum non esse meum, sed meo nomine subornatum à Sophistis subdolis: Tamen & meum esse, multi maiore fide digni, quàm sunt tui illi fide digni testes, cognoscunt. Et ego, quanto tibi minus placet, tanto magis libenter agnosco. Nam quod eum mihi scribis ignominiam parere, nemo certe non intelligit, quantumlibet tu dissimules, quàm ægre habet animum tuum, quod libellus meus tanto bonorum & doctorum omnium consensu comprobatus est. Tum eius Sedis honorifico calculo: Quæ vt tuas condemnauit hæreses, ita sanctissimo

Liber Regis de Sacramentis.

ſimo viro Hieronymo tantæ fuit autoritatis, vt ſatis eſſe duceret, ſi ſuam illi Sedi fidem approbaret. Et poſt pauca. Iam, quod peſtilente (inquit) lingua ſcurraris in Reuerendiſſimum in Chriſto Patrem, Cardinalem Eboracenſem, Primarium Conſiliarium noſtrum, & Angliæ Cancellarium: magis perſpectam habeo ſingularem eius prudētiam, quàm vt eum quicquam commoueri credam ſcurrilibus eius linguæ conuitiis, quæ in totam ſcurratur Eccleſiam, quæ ſanctiſſimos proſcindit patres, quæ nullos non blaſphemat Diuos, Chriſtique contemnit Apoſtolos, quæ ſanctiſſimam Chriſti matrem inhonorat, quæ Deum ipſum, velut ſcelerum fontem, autorem, impulſorémque blaſphemat. Quæ blaſphemiarum tuarum deteſtanda colluuies, nuſquàm non euidenter patet, tum ex omni parte pernicioſorum operum, quæ tanto Chriſtiani populi damno conſcripſiſti: tum ex his, quæ paſſim in Germania tam furioſe patrant, tuis hæreſibus efferati ruſtici. Itaque Reuerendiſſimus ille Pater, quanquàm nobis iamdiu fuit, propter eximias eius virtutes, chariſsimus: idem tamen eſt, eritque indies tanto nobis charior, quanto illum tibi tuique ſimilibus magis videmus inuiſum. Nam quod eum Regni mei peſtem appellas, non eſt conſilium fraterculo rationem reddere, ex eius viri ſingulari prudentia, fide, labore, ſtudio, & ſalubri diligentia, Nos regnúmque noſtrum quanta conſequamur commoda. Verum vt

Card. Eboracenſis.

Diligēs inquiſitio in Anglia cōtra Lutheranos.

omittam cætera,vel hoc satis indicio est,quàm toti terræ nostræ salutaris sit, Quod ex animi nostri sententia demandatum,sibi munus perquàm diligenter exequitur,& ditioné nostram sedulo purgans,hæresum vestrarum pestilente contagio:Quibus interdum intrant Angliam, quidam vehementer ęgroti:Nempe ex iis venié tes plagis,quas insalubris oris tui noxius infecit afflatus.Quos tamen ipsos diligenti inquisitione compertos,eiusmodi Reuerendissimi Patris salubri diligentia,non solum arcuimus, ne quid ad nostros eius lepręserperet:Verum etiã tractatos cõmode,& magna cum charitate curatos,fidei integritati reddidim⁹.Et infra.Scribis Luthere vehementer pudere te, oculos in nos attollere,quod te tam leuiter passus sis per operarios iniquitatis,vt ais, aduersus nos moueri: Verum ego profecto non paulo magis ad miror,quod te non pudet setio, leuare palpebras, & vel in Deum uel hominem quenquam probum oculos intendere,qui te passus sis, instigante Diabolo,in eam ingenij leuitatem cadere, vt ob carnis ineptias & obscœnas libidines, quum frater Augustinianus esses, Monacham Deo dicatam,scelerato cõpressu violaris. Quid, quod non compressisti solum. Quale flagitium si designasses olim apud Romanos Ethnicos, & illa terram viua subiisset, & tu ad mortem vsque verberibus esses multatus: Verum etiam, quod nimio est execrabilius,publice pro vxore nuptiis incestissimis

Exprobrat luthero Rex nuptias cũ Monali initas.

tuis traduxisti, atque ita palam summo cum totius mundi stupore, summo per orbem totum opprobrio & vestro, summo cum sacrosancti coniugij contemptu, summa cum sanctissimorum votorum contumelia, per nephas abuteris in quotidianum prostibulum. Denique quod omnium est maxime detestandum, quum te deberet tam execrandi facinoris pudor & dolor obruere, pœnitentiæ loco prę te fers miser impudentem gloriam, tam longe fugiens imploratiionem veniç, vt etiam in tui sceleris exẽplum, passim per pseudoreligiosos alios literis ac libris prouoces. Et post multa. Iã quod honoris tantum; scilicet tam ciuiliter offers nobis, vt si mihi placiturum sentias, alium librum non graueris ędere, quo de me largiter meras laudes prædices: simul ea reuocans ac retexens omnia quę dudum in diuersum scripseras. Hoc te labore toto, Luthere, oppido quàm libens libero. Neque enim sic incendor gloriæ ieiunio, vt tuos libros in meas laudes ambiam, sed opto potius, quod magis in rem sit tuam: Nempe, vt agnitis erroribus & recantatis hæresibus, resipiscens tandem & reuersus ad fidem, sic eam scriptis probes & operibus bonis, vt inde laudem possis & gloriam dare Deo. Alioqui si ad istum, quo cœpisti, modum, in hæresibus impiis & improba vita perrexeris, me profecto laudare non potes impensius, quàm si vituperes: Nec e diuerso magis odiose traducere, quàm si quàm maxime potes, extollas: Si verum est, vt est

Rex Luth. laudes recusat quod turpe sit a tali laudari

nis loco ſublato, ad meretricia iurgia, & ſcurrilia conuitia duntaxat Lutherus cōfugerit. Quod Rex prudentiſſimus, atque idem eruditiſſimus, cum ſenſiſſet, non eſt dignatus, cum ſcurrante impuro nebulone connugari: Sed pro magnitudine animi, ea omnia blateramenta nugalia, & frigidi fraterculi ſcommata, tanquam cachinnantis morionis inconditos geſtus contempſit. Nunc vero quum auſus Lutherus eſt, tam ſtolide fauorem eius ambire, quo illius nomine abuti liceat, ad commendandum factionem ſuam, haud comittendum putauit, quin ſignificaret omnibus, non tam leuem eſſe ſe, vti fatui fraterculi leuibus blanditiis ineſcari aut capi vellet: Nec ita incōſtantem, vt ab eo quod verum & rectum noſſet, deduci vllo pacto poſſet. Et Ioannes Cochlæus. Si Catholicus es (inquit) Lector minime profecto diſplicere tibi poterit reſponſio Regis, cum tantam præ ſe ferat vbique honeſtatem, eruditionemque ac pietatem. Sin vero Lutheranus, diſplicebit forſitan, ſic depingi tibi Lutherum. Conſydera tamen paulisper, dum priorem legis Epiſtolam, an deceat, eum, qui haberi vult Euangeliſta, Propheta, Eccleſiaſtes, Vir Dei, Apoſtolus Germaniæ &c. tanta vri leuitate, vt & ſeipſum leuitatis condemnet aduerſario: Et quod prius maxime ſerio ſcripſit, tantaque cum certitudine (ſi ipſi credas) aſſeruit, vt totum illud ſe de cœlo habere iactitauerit: nunc muliebriter blandiendo, ad emendicandam gratiam ab aduerſario, quem tam fe-

Leuitas Lutheri.

rociter ac ſuperbe, contra bonos mores, atque adeo & contra Euangelicā charitatem ac manſuetudinem, inſectatus fuerat, reuocare, ac publico libello Palinodiam cantare libenter vellet modo id illi placiturum eſſe vel leui indicio intelligat: Non curans, quid Principes ac Politiæ ſapientiſſimique illi homines, quos partium ſuarum eſſe gloriatur, dicturi ſint, quod ipſos tam nequiter deceperit, ac ſummo nunc cum rubore eorum recantare velit, vt eis tandem idem reddat præmium, quod antea Ruſticis nequiſſime ſeductis ac miſerabiliter occiſis, reddidit ſi modo externum aliquem queat defenſorem inuenire &c. Idem Cochlæus in Bugenhagii Pomerani, Plebani Vuittenbergenſis, Epiſtolam ad Anglos ſcriptam reſpondens, dum ille diceret, Se mirari, cur ſacrum Chriſti Euangelium quidam iſthic verentur ſuſcipere, propterea, quod de Lutheranis mala dicuntur, ignorantes, quod oportet filium hominis reprobari à mundo, & ſtultitiam haberi prædicationem crucis. Ad hæc ita reſpondit Cochlæus. Niſi Rex Anglorum vere Chriſtiano animo manſuetus ac clemens eſſet, magisque ad donandas propter Chriſtum, quàm ad vlciſcendas gladio vltore iniurias inclinatus: Iampridem profecto nidum veſtrum, ſimul cum omnibus coruis & vpupis eius, euertiſſet funditus. Hoc enim illi haud difficile factu fuiſſet, cum polleat tantis & viribus opibuſque & amicis. Quod ſi gens illa, non minus ſane ferox & bellicoſa, quā celebris

Verba Cochlæi contra Pomeranum.

bris & opulenta, non esset tam longe naturæ terminis à spelunca vestra disiuncta: haud dubium est, quin egregie vindicatura esset, & suas & Regis sui, quas euomuistis ex antro illo, teterrimi Caci, iniurias. An vero iniuriosum non est, scribere, esse quosdam in gente illa religiosissima vereque Christiana, qui sacrum Christi Euangelium suscipere verentur? Quod rogo Euãgelium Christi, an Matthæi? an Marci? an Lucæ? an Ioannis? At hæc Quatuor susceperunt Angli semperque religiose tenuerunt apud se Nongẽtos (vti ex Gregorio dictum est) annos, quando nidus vester informis adhuc erat sylua. Nec plura recipit Euangelia Sedes Petri aut Ecclesia Christi, Quid igitur calumniaris religiosam gẽtem, de non suscepto Euangelio Christi? Quis det tibi libros vestros tot hæresibus fœdos, recte dici sacrum Euangelium Christi? Quis deinde æquis auribus accipiat, Quicquid in vos hæreticos dicitur, in filium hominis continuo dici Filium certe hominis gens illa vtique agnoscit, ac reueretur religiosissime: Vos autem, vt nouos Hussitas & Vuicleuuos, ac velut labes & maculas fidei religionisque nostræ fœdissimas, Angli omnes, cum Papa Regeque suo, & vniuersa Ecclesia Christi, merito vitant, exhorrent ac detestantur. Vocem enim aliorum non audiunt oues Christi, sed fugiunt ab eis. Vbi vero Erasmus Roterodamus, vir summæ eloquentię eruditionisque & autoritatis in Germania, de libero, arbitrio edidisset libellum, quem modeste

Iniuria in Anglos.

Diatriba Erasmi de lib. arbitrio.

tum apud Græcos, tum apud Latinos innumeri sint, qui vel ex professo, vel per occasionem tractant de libero arbitrio: Non mediocris negocii fuerit, ex omnibus colligere, quid quisque pro libero arbitrio, aut contra liberum arbitriũ dixerit. Et in explicandis singulorum dictorum sensibus, aut diluendis confirmandisúe illorum argumentis, prolixam ac molestam operam sumere, apud Lutherum & huius amicos etiam inanem: Præsertim cum illi non solum inter se varient, verum etiam ipsi sibi non satis constent aliquoties. Et tamen illud interim Lectorem admonitum velim, si scripturæ diuinæ testimoniis ac solidis rationibus videbimur cum Luthero paria facere, vt tum denique sibi ponat ob oculos tam numerosam seriem eruditissimorum virorum, quos in huncusque diem tot seculorum consensus approbauit. Quorum plærosque præter admirabilem sacrarum literarum peritiam, vitæ quoque pietas commendat: Quidam etiam doctrinæ Christi, quam scriptis defenderant, sanguine suo testimonium reddiderunt. Et rursus. Si ergo Lector viderit meæ disputationis apparatum ex æquo pugnare cum parte diuersa tum illud secum expendat, vtrum plus tribuẽdum esse iudicet, tot eruditorum, tot Orthodoxorm, tot Sanctorum, tot Martyrum, tot veterum ac recentium Theologorum tot Academiarum tot Conciliorum, tot Episcoporum & summorum Pontificum præiudicii.

Præiudicium pro sententia Erasmi.

an vnius aut alterius priuato iudicio. Non quod vt fit in humanis consessibus, ex numero suffragiorum, aut ex dignitate dicentium metiar sententiam. Scio frequenter vsu venire, vt maior pars vincat meliorem: scio non semper esse optima, quæ plurimis probantur: scio nunquam defuturum in indagatione veri, quod superiorũ adiiciatur industriæ. Fateor par esse, vt sola diuinæ scripturæ autoritas superet omnia mortalium omnium suffragia. Verum hic de scripturis non est controuersia, vtraque pars eandem scripturam amplectitur ac veneratur: De sensu scripturæ pugna est. In cuius interpretatione, si quid tribuitur ingenio & eruditioni, quid Græcorum ingeniis acutius aut perspicacius? Quid in literis sacris exercitatius? Nec Latinis defuit ingenium, nec literarum sacrarum peritia, Qui si naturæ fœlicitate cesserunt Græcis, certe monumentis illorum adiuti, potuerunt Græcorum industriam æquare. Quod si in hoc iudicio magis spectatur vitæ sanctimonia, quàm eruditio, vides quales viros habeat hęc pars, quæ statuit liberum arbitrium: facessat odiosa (quod aiunt Iureconsulti) comparatio. Nolim enim quosdam istos noui Euangelii pręcones cum veteribus illis conferre. Et iterum. Vnde igitur explorabimus spiritus? Ex eruditione? vtrique Rabini sunt. Ex vita? vtrinque peccatores. In altera totus sanctorum chorus, qui statuunt liberum arbitrium. Verum aiunt, sed homines erãt. At ego iam homines confero cum hominibus non

Hic non de scripturis sed de earum expositione controuersia est.

Dilutio argutiarum Lutherianarum.

non homines cum Deo. Audio. Quid multitudo facit ad sensum spiritus? Respondeo. Quid facit paucitas? Audio. Quid facit mitra ad intellectum scripturæ diuinæ? Respondeo. Quid facit sagum aut cuculla? Audio: Quid facit cognitio Philosophiæ ad cognitionem sacrarum literarum? Respondeo. Quid facit inscititia? Audio. Quid facit ad intellectum scripturę congregata Synodus, in qua fieri potest, vt nullus habeat spiritum? Respondeo. Quid faciunt conuenticula priuata paucorum, in quibus verisimilius est neminem esse, qui habeat spiritum. Paulus clamat. An experimentum quęritis inhabitantis in me Christi? Non credebatur Apostolis, nisi miracula fidem adstruxissent doctrinæ. Nunc quilibet sibi postulat credi, quod affirmet se habere spiritum Euangelicum. Apostoli, quoniam excutiebant viperas, sanabant ægrotos, excitabant mortuos, imposita manu dabant donum linguarum: ita demum creditum est, & vix creditum est illis Paradoxa docentibus. Nūc quum iuxta communem opinionem adferant pene Paradoxotera, nullus illorum adhuc extitit, qui vel equum claudum sanare potuerit.

Ad eum vero libellum diu tacuit Lutherus, cum Latine scripsisset Erasmus; non ad indoctam, plebem Germaniæ, cui maxime incubabat Lutherus. Multorum aūt querelis excitatus, tādē, maxime vbi in Germanicā quoque linguā ab Emsero & Cochlæo versus esset libellus Erasmi, assumptis in auxiliū sociis ędidit librū, *Lib. Luth. de seruo arbitrio.*

in barbarie semper versatus. Sed quod & spiritum meum & impetum & remoratus es, & languidum ante pugnam reddidisti, idque duabus rationibus. Primum, arte, quod mirabili scilicet & perpetua modestia causam hanc agis, quã mihi obstitisti, ne possem in te accendi. Deinde fortuna, vel casu vel fato, quod in tanta re nihil dicis, quod non dictum sit prius: atque adeo minus dicis, & plus tribuis libero arbitrio, quam hactenus Sophistæ dixerunt & tribuerunt (de quo latius dicam infra) Vt etiam superuacaneũ videretur, respondere istis argumentis tuis, antea a me quoque toties confutatis: Conculcatis vero & prorsus protritis, per Philippi Melanchtonis de locis Theologicis inuictum libellum, meo iudicio non solum immortalitate, sed Canone quoque Ecclesiastico dignũ. Cui tuus libellus comparatus, ita mihi sorduit ac diluit, vt tibi vehementer compaterer, qui pulcherrimam tuam & ingeniosam dictionem in istis sordibus pollueres: ac materiæ indignissimæ indignarer, quæ tam preciosis eloquentiæ ornamentis veheretur, tanquam si quisquiliæ vel stercora aureis argenteisque vasis portarẽtur. Et infra

Quem laudauit, mox contemnit etiam plus quàm Sophistas.

Summa, hæc tua verba hoc sonant, apud te nihil referre, quicquid àquolibet vbique credatur modo pax mundi constet, licereque ob periculum vitæ, famæ, rerum, fauoris, illum imitari, qui dixit. Aiunt aio: Negant nego. Et habere dogmata Christiana nihilo meliora, quã Philosophorum & hominũ opiniones, pro quibus stul-

Nequitiosa in Erasmum calumnia.

tissimum est rixari, pugnare, asserere, quod inde nihil nisi contentio & turbatio pacis externæ ueniunt: Quæ supra nos, nihil ad nos. Ita di remptururus nostros conflictus, venis medius, vt vtrosque suspendas, & persuadeas, de stultis ac inutilibus rebus non digladiari. Sic, inquam, sonant tua verba, & quid hic premam, puto te intelligere, mi Erasme. Sed, vt dixi, verba eant, cor tuum interim excuso; modo tu non prodas latius, ac metue spiritum Dei, qui scrutatur renes & corda, nec fallitur compositis verbis. Dixi enim hæc ideo, vt deinceps desinas nostram causam arguere pertinaciæ & peruicaciæ. Nam hoc consilio aliud nihil facis, quam quod significas te in corde Lucianum, aut alium quendam de grege Epicuri porcum alere, qui cum ipse nihil credat esse Deum, rideat occulte omnes, qui credunt & confitentur, & rursus. Sed illud magis est intolerabile, quod causam hanc liberi arbitrii inter ea numeras, quæ sunt inutilia, & non necessaria: & loco eius nobis recenses, quę ad pietatem Christianam satis esse iudices. Qualé formam certe describeret facile quilibet Iudæus aut Gentilis, Christi prorsus ignarus. Nam Christi ne vna quidem iota mentionem facis, ac si sentias, Christianam pietatem sine Christo esse posse, tantum si Deus natura clementissimus totis viribus colatur. Quid hic dicam Erasme? Totus Lucianum spiras, & inhalas mihi grandem Epicuri crapulam. Si tu hanc causam non necessariam ducis Christianis, cede

Adhuc grauior calumnia in eundem.

quæso

queso ex harena ,nihil tibi & nobis . Nos necessariam ducimus. Si est irreligiosum, si est curiosum, si superuaneum , vt tu dicis, scire, an deus contingenter pretia aliquid, an voluntas nostra aliquid agat in his , quæ pertinent ad æternam salutem , vel tantum patiatur ab agente gratia: an quicquid boni uel mali facimus, mera necessitate faciamus vel patiamur potius, Quid rogo erit tum religiosum, quid graue, quid vtile scitu? Hoc prorsus nihil valet. Erasme, Das id zuuiel. Difficile est hoc tribuere ignorantiæ tuæ, vt qui iam senex & inter Christianos versatus, & sacras literas diu meditatus, non relinquis locum, quo te excusemus, aut bene de te cogitemus. & tamen hæc portenta tibi ignoscunt Papistæ, & ferunt, ea gratia, quod in Lutherum scribis, alioqui te dentibus laceraturi, si Lutherus abesset, & talia scriberes. *Hoc est nimium.*

Eum igitur librum Lutheri, vbi vidit Erasmus, mira celeritate scripsit Hyperaspisten, hoc est, Defensorem Diatribæ suæ, vt ipsius indicant verba ad Lectorem. Prodiit (inquit) Seruum arbitrium, titulo Martini Lutheri, sed elaboratum à multis, multo tempore. Nam ante annum liber excudi cœperat, vt narrabant, qui prædicabant se vidisse paginas aliquot, summaque cura, quod ipsa res indicat, liber mihi sero redditus est, idque casu. Nam ipsi celabant, vt saltem ad menses aliquot triumphum agerent, non solum addidisti Luthero, verum etiam, vtrique inimici, mihi quidem ob bonas literas *Hyperaspistes Erasmi côtra Luth.*

nes Oecolampadius, nullis quidem conuitiis, sed crebrioribus & acrioribus machinis. Hæc inquam, quum ita sint, demiror quo consilio ad omnes obmutescens, nostræ Diatribæ respondendum putaris. Et post pauca: an Verum hic obsequutus es fratribus, inter quos suo permultos esse, quorum mores procul absunt ab Euangelii, cuius titulo sese venditant. Horum cupiditatibus, Luthere, te plus satis obsequentem præbes, non sine graui detrimento causæ, quã sustines. Non enim me clam est, in cuius gratiam ad istum modum scripseris in Cochæum, & in regem Angliæ. Is nimirum erat, in quo duas personas Comicas posses agnoscere, stupidissimum ac gloriosissimum Thrasonem, & adulantissimum Gnathonem. Certe indignus erat, cuius hortatu vel epistolam scribere debueris in tam arduo tamque periculoso negocio. Quin illud potius erat tibi reputandum, quam personam suscepisses: Videlicer, qui se profiteretur, Euangelium iam plus mille Quingentis annis sepultum & obrutum, reuocaturum in lucem, & abrogata Pontificum, Conciliorum. Episcoporum & Scholarum autoritate, promitteret orbi certam veráque viam salutis, quam hactenus mundus ignorasset. Quã vero nõ cõgruebat, vt qui tam arduo negocio, velut Atlas cœlo supposuisset humeros (iam enim tecum sic agõ, quasi vera sint omnia, quæ tibi arrogas) perinde quasi in re ludicra, dicteriis, sãnis, salibus, & cachinnis, in quoscunque lubitũ fuerit, ludat, &

Reprehendit leuitatẽ Luth. in re tam ardua.

Is erat, Vuilhelmus Nesenus, qui Vuitẽbergæ in Albi suffocatus perut.

rum conatus si successisset, fortassis extitissent qui probarent, quod nunc re male gesta detestã tur. Tu quidem libello in agricolas sæuissimo suspicionem abs te depulisti: Nec tamen efficis quo minus credant homines, per tuos libellos, præsertim Germanice scriptos, in oleatos & rasos, in Monachos, in Episcopos, pro libertate Euangelica, contra Tyrannidem humanam, hisce tumultibus fuisse datam occasionem. Et iterum. Deinde, quum me toties facias Lucianum Atheon, qui dicam in corde meo, Non est Deus: Quum me facias Epicuri de grege porcum, quasi credam, aut nullum esse Deum, aut si quis est, ei non esse curæ res mortalium. Hæc, inquam, quum impingas, quibus ne fingi quidem quicquam potest atrocius, tamen addis hyperbolũ, me scire, quid hic premas. Hic erat locus in te debacchandi, si calami tui petulantiam imitari vellem. Nihil erat opus tam impudentibus commentis, poteram ex aliorum sententiis aperire, quod monstrum tu celes in corde: Et quem spiritum tua scripta nobis inhalẽt. Etenim si tibi ius facis, quidlibet in me iaculari, vel ex tuorum Veredariorum delationibus, vel ex fratrum literis, vel ex animi tui diuinatione: Quanto iustius ego possem idem ex Cæsaris ac Pontificum Diplomatibus? ex grauium virorum libris in te proditis? Et in fine. In salutis negocio non aliunde flagito præsidium, quàm à misericordia Domini, neque secundum Deum, vlla in re, plus habeo vel spei vel solatii,

Retorquet Erasmus calũniam in Lut.

Purgat se à calumnia Erasmus.

quàm in sacris literis. Et quemadmodum in lucubrationibus meis, non nego, potuisse fieri, vt alicubi scripturæ germanum sensum non attigerim: Ita santißime deierare possum, me scientem, nec in gratiam hominis, nec ob metum hominis, vsquam docuisse secus, quàm sentirem, saltem opinione probabili. Qui mecum domesticam habuerunt consuetudinem, si non sanctimoniæ, quam desidero potius quàm habeo, certe huius animi possunt esse testes: Qui nunquàm effutiuit verbum vel ioco vel serio, quod saperet Lucianum, Epicurum, aut Porphyrium. Ineptum erat, hæc testificari scripto, nisi Lutherus Euangelii vindex, accurato libro talibus facetiis voluisset in Erasmum amicum ludere. Nunc si quis mallet habere fidem illius impudentißimę criminationi, qui me nō nouit, quam meæ testificationi, suo periculo faciet: me liberabit hæc animi mei declaratio: Hæc Erasmus.

Dieta Spirensis.

Eo anno iussu Cæsaris vocati sunt Spirā Principes, & Status Imperii, ad celebranda Comitia, atque ad consultandum in commune, tum de pace & religionis negocio, tum de subsidio Vngaris contra Turcas ferendo. Cæsar bellis implicitus, in propria persona adesse non poterat. Fratri autem suo, qui vices eius in Imperio agebat, adiunxit Quatuor Commissarios, magnæ autoritatis viros, vt pleniori vigore omnia expedirentur. Vocati sunt & Lutherani Principes, Dux Saxoniæ Ioannes, Princeps Elector

ctor, qui defuncto Fratri Duci Friderico, in Electoria dignitate recens successerat: & Lantgrauius Hassiæ Philipus, qui post occisos rusticos, à Lutheranis tandem Persuasus, in eorum sectam transiit, frustra reclamente tum socero suo Duce Saxoniæ Georgio, tum pientissima eius matre, quæ in mortem vsque Catholica permansit. Hi ergo adducentes secum suos Concinatores, & noui ritus sacrificulos, petebant sibi addici templum aliquod, in quo suis & sacris & concionibus vti libere possint. Episcopus autem Spirensis, Georgius, qui Nalalibus erat Dux Bauariæ, & Comes Palatinus Rheni, fortiter interdixit eis, ne vllo in templo noua sacra aut suas conciones peragerent. Cum ergo de sacris aut sacrificiis parum curæ haberent, iusserunt suos Concionatores in atriis ædium suarum quotidie ad populum concionari. Ingens itaque fuit ad eorum sermones concursus plebis & rusticorum, non tam discendi gratia, quàm propter nouitatem loci, modumque insuetum, ad audienda in Clericos & Papam conuitia. Atque vt complures allicerentur ad eorum sectam, data opera in ferculis portabantur carnes coctæ in Sextis feriis, aliisque dieb⁹ ieiuni, aperte, in cõspectu totius auditorii, per atriũ ad mẽsam Principum & Aulicorũ, in Ecclesiæ & Catholicorũ publicum despectum. Patrabantur & alia id genus multa parum Euãgelice ab Euangelicis ibi hominibus. Ministri eorum, Equites & sta

Lutherica conciones.

Iactantia Lutheranorum de verbo Domini.

bularii, Idiotæ, petulanter iactabant verbum Domini, & in dextra manica vestimenti gerebant has literas V. D. M. I. Æ. Hoc est, Verbum Domini manet in æternum. Cæteri Principes & Episcopi, simul cum fratre Cæsaris intererant sacro publico Diebus festis in tẽplo maiore: quod insigne est opus Cæsarum Henricorum, vbi & monumenta eorum visuntur. Lutherani vero eodem tempore domi suos audiebant Concionatores, per quos & populum à sacris auertebant. Ad huiusmodi temeritates & ausus conniuere cogebantur Catholici, non solum propter saluum conductum, & fidem publicam illis promissam: verum etiam propter iniquitatem & difficultatem pessimi temporis. Nam Germaniæ populi Lutherico fermento inescati, sacerdotumque ac Monachorum bonis inhiantes, ad tumultus & seditiones erant inclinati, & in externis quoque Nationibus grauissimi erant motus. De Italia enim diuturno bello contendebant Cæsar, & Rex Franciæ. Vngaris autem, infestissimo exercitu & maximis Copiis imminebat in propria persona Imperator Turcarum. Circumferebantur item libri Lutherani venales, per totam ciuitatem, maxime vero duo libelli, paruuli quidem mole, sed virulentia perquàm grandes. Quorum alter erat Sermo Lutheri Teuthonicus, de Destructione Hierusalem: Alter vero, amarulenta Epistola cuiusdam nebulonis, qui se confícto nomine dicebat Argyrophylacem, Thesaurarium: vt eo

Duo libelli pestilentes in illa Dieta.

vocabulo

vocabulo redderet suspectum Principis FER-DINANDI Thesaurarium, velut Lutheranum, & eius nomine Epistolam Principibus, ac Statibus Imperii, commendabiliorem redderet Cunque breuis esset Epistola, & lectu facilis, atque non solum Latine, verum etiam Teuthonice impressa: perquàm plurima, vendebantur Exemplaria. Quę sane diuulgatio, nocentissima erat contra Ecclesiasticos practica, dolus & malignitas, non solum quod oratio compositis verbis ad commendandam Lutheri doctrinam vafre adornata erat; Verum etiam quod Reipub. vtilitatem videretur intendere ac indicare adéptione priuilegiorum, quibus donati sunt Ecclesiastici. Ait ergo. Sæpe mecum mirari soleo Illustrissimi Potentissimique Germanorum Principes, quod nonnulli vestrum, tam atrociter in eos, quos hæreticos vocant, sæuiant: Vt propter quæstiones opinionesque quasdam de religione, in homines alioqui innocétes, & Reipub. commodos, expillis, bonorū direptionibus, gladio, aqua, & igni, animaduertere non reformident. Si autem in vos aut in Remp, vestram peccarent, iustiore certe titulo punirentur. Modo cum eiusmodi asserant & doceant, quæ in maximum Ditionum vestrarum Rerum publicarūque commodum vergant (quo nomine & à vobis premium accipere debebant) mirum, immò stupendum miserandumque, quod talia citra rationem modumque de eis supplicia sumantur.

Verba Argyrophylacis ad Principes.

Egetis fortasse pecunia in Reipub. vsus

Modus colligendi pecunias. Quis hodie magis eget quàm egent illi, qui maxima perpetrarũt sacrilegia? Iuxta illud Prouerb. 11. cap. Alii diuidunt propria, & ditiores fiunt. Alii rapiunt non sua, & semper in egestate sunt.

necessaria? en maximum vobis thesaurum osten do. Sinite monachos, & monachas (si qui velint) libere abire, & victum laborando quærere. Eos vero, quibus in suis fornicibus delitescere lubet frugaliter alite, & ne quis huiuscemodi ignauũ vitæ genus posthac sectetur, cauetote: Tum quicquid opum illis superest, in necessarios pau perum, Reip. vsusque vestros vertite. Experiemi ni (procul dubio) intra paucos menses, quot centena aureorum millia, vnius exiguę ditionis vestræ monachi & id genus homines possideát. Neque hoc meum consilium quispiam aut sedi tiosum aut impium iudicet. Tam enim pium esse (si opus foret) ostendere possem, vt plane impii censendi sint Principes, qui hoc non exe- quantur, malintque ab agricolis, vinitoribus, o- pificibus, ciuibus, aliisque sibi subiectis tributa extorquere, quàm Reip. suaque ipsorum bona à tam malæ fidei possessoribus auferre &c.

Sermo Lutheri de destructione Hierusalem.

Sic & Lutheri sermo, suum commendans Euan gelium, cuncta mala, atque adeo totius Germa- niæ interitum denunciabat, nisi ei obediretur: Quemadmodum Iudęis contigit, qui Christum audire noluerunt. Nunc esset tempus (inquit) vt bonum nostrum agnosceremus, & Euangelium cum gaudio acceptaremus. Nunc enim offertur nobis gratia, per quam pacifici esse possimus. At nõ accipimus corde, arbitramur nos esse tut os, & non videmus magnam cladem, quæ iam contigit: Non videmus, quod Deus nos tam gra uiter punit Pseudoprophetis & Sectis, quos no bis

bis vndique immittit,qui tam ſecure prædicāt, ac ſi ſpiritum ſanctum prorſus deuorauerint. Quos pro optimis habuimus, ii populum in errores mittunt, vt neſciant pene homines, quid faciant aut quid omittant. Eſt igitur nunc tempus gratiæ præ foribus: nos autem contemnimus & reiicimus in Ventum: hoc Deus neque vult, neque poteſt nobis ignoſcere. Quod ergo verbum eius ita contemnimus, vltione dignum eſt,& vlciſcetur, etiam ſi Centum annos differatur vltio: at tam diu non differetur. Et quanto clarius eſt verbum,tanto grauior erit vltio: Vereor,ne tota Germania peritura ſit. Deus hanc nequitiam inultam dimittere non poteſt nec diu conniuebit. Euangelium enim tam copioſe prædicatum eſt,vt tam clarum non fuerit tempore Apoſtolorum. Tota igitur Germania peribit,vt vereor,oportet eam interire funditus Principes ſolo gladio rem peragere volūt, Deo nimis ferociter barbam vellicant. Ipſe igitur eos in os percutiet. Et infra. Iudæi eandem prætendebant cauſam,quam nunc noſtri. Libenter quidem acceptaremus Euangelium, ſi non ſubeſſet periculum & corporis & ſubſtantiæ,ſi nō perderentur vxores & filii. Et non conſyderaue runt magnam ac diuitem promiſſionem à Deo factam,vbi ait. Reddam tibi centuplum hic, & illic vitam ęternam. Dimitte vxorem & liberos, ego bene enutriam,ego tibi reddā: aude modo alacriter ſuper me,putaſne me non ſcire tibi aliā ædificare domum? an tam vilem me habes.

Minæ in Germaniam.

Ego tibi dabo cœlum, an non audebis igitur ſuper me? Si auferantur tibi bona, bene tibi, cœlũ & terra mea ſunt, ego vtique tibi redditurus ſũ &c. E iuſmodi itaque libellis, non ſolum plebs & ruſtica turba, verum etiam plærique Optimatum & Nobilium trahebantur in fauorem noui Euangelii, atque in odium antiquæ religionis & Cleri. Vnde quum abſque ſeditione & tumultu nouitas illa prohiberi aut tolli non poſſet: Principes & ordines Imperii concluſerunt ſuſpenſiue, vt quiſque in cauſa religionis ita ſe gereret & in terris ſuis ageret, ſicut confideret iuſtificare ac reſpondere coram Deo, & corã Cæſarea Maieſtate. Hinc, ſuſpenſis in hunc modum omniũ animis, cum nulla eſſet certa pax aut ſecuritas: factum eſt, vt nemo Germaniæ Principum opẽ tulerit Regi Vngariæ & Bohemiæ, LVDOVICO. In cuius fines Turcarum Imperator maximis copiis iam ingreſſus erat, Nam & domi nihil erat ſecurum à ſeditioſis ſubditorum animis & omnis miles à Luthero inuoluntarius iampridem redditus fuerat, ad proficiſcendum contra Turcas. Scripſerat enim ille, quod præliari aduerſus Turcas, ſit repugnare Deo, viſitanti iniquitates noſtras per illos. Scripſerat, nos hactenus nihil habuiſſe proſperum aduerſus Turcam & vires eius atque imperium noſtris bellis aucta eſſe in immenſum. Scripſerat non licere Chriſtianis bellare, ſed vim & iniurias pati Scripſerat, denique, Turcam eſſe decies probiorem ac prudentiorem principibus noſtris: Ideo nihil

Decretum Spirenſe.

Vngariã Germanis derelicti per Luth.

In aſſertione art. 34.

De bello contra Turcas. Contra duo mandata Imperialia.

hil prosperitatis à nostris expectādum esse, nec quicquam esse contribuendum contra Turcas &c. Derelictus itaque ab omnibus Germaniæ Principibus, pius, Innocens, ac Inclytus Rex Ludouicus, Cęsaris nostri Sororius, cum accepisset minacissimas à Turca ex Belgrado literas, & audiret illum crudelissime sęuire in deuictos atque etiam in deditos, nec vllam vlli seruare fidem: ex subditis suis conscripsit quantum potuit exercitum, vocauit in auxilium Bohemos, & Ioannem Vuaiouodam, Comitem Ciliæ, atque ex regno Vngariæ congregauit ad se satis iustum exercitum, si ex fide cum eo actum fuisset. Nam fertur in Equitatu habuisse circiter X X X. Milia. Vbi ergo intellexerat, quanta sæuitia & immanitate debacchatus esset in ciuitatem Quinque Ecclesiensem Turca, ex Buda processit cum exercitu obuiam hosti. Verum cum non adessent in tempore Bohemi & Vuaiouoda, & in exercitu quoque suo nōnullos haberet proditores: mox, vbi eius tormenta bellica male excussa, Turcæ aut tormenta optime in hostem directa fuissent, magnamque stragē dedissent, inito prælio fusi sunt Vngari. Rex acceptis aliquot vulneribus, in fugam cum paucis conuersus, fugiendo in lacu quodam periit. Fuit ea clades non solum exitialis opulentissimo Vngariæ regno, quod Turcarum Tyrannidi supra CC. annos fortissime restiterat: Verum etiam patefecit hostibus, Christi aditus ad Germaniam. Ferunt enim Turcam pio Regi

Fatum Ludouici Regis Vngariæ in bello contra Turcas.

Turcarum crudelitas & præda.

in literis suis comminatum fuisse, quod non solum Regē ac Proceres eius esset assaturus, palóque transfixurus: verum etiam religionem & Crucifixum illorum vellet omnino delere, & in silentium redigere. Fuso igitur Rege, maximam egit prędam, pręsertim in Bombardis, curribusque & nauibus. Abstulisse sane fertur maximas Bombardas LXXX. Minores Quinquies Mille Minimarum Decem Millia: Curruum Quatuor Millia, Nauium Quinque Millia. Peruenit ad Budam, ac omnia diripuit. Regina, Soror Cęsaris Domina MARIA, omnibus exuta, etiam mundo muliebri spoliata, vix fuga elapsa, Viennam miserabilis peruenit. In Regis defuncti locum primo à Bohemis electus est Princeps Ferdinandus: Quem & Vngari postea elegerunt, ad quem regni iura ex antiquo tractatu ac fœdere pertinere non ignorabant. At Ioannes Ciliæ Comes, quamprimum abscesserat Turca, in Regis successorem à quibusdam electus, legitimo Regi Ferdinando plurimum negocii ac molestiæ peperit. Nam non solum factione, sed & armis de regno cum illo contendere perrexit: nec destitit, donec grauissimis malis afflictum iam antea regnum rursus inuolueret.

Nouus Bohemiæ & Vngariæ Rex Ferd.

Disputatio Badensis in Ergauia apud Heluetios.

Eodem anno percelebris fuit Disputatio in Baden, Heluetiorum oppido habita inter Catholicos ac Lutheranos. Nam magister Vlricus Zuinglius, & Doctor Ioannes Oecolampadius viri

viri docti, linguarumque Græcæ & Hebraicæ periti, religiosam & Catholicam gentem Heluetiorum ex parte peruerterant iam, & non mediocre in religione dissidiū per nouā Lut. doctrinā suscitauerant. Vt igitur dissēsio turbatioque illa tolleretur, cōmuni X I I. cantonū sic vocāt XII. distincta Dominia cōfœderatę gentis) cōsensu instituta est illa Disputatio, ad quam vocati sunt è Catholicis Prẹclari viri, D. Ioannes Faber, Consiliarius Serenifs. Principis Ferdinandi, qui iampridem grande contra Lutheri errores volumen ędiderat: D. Ioannes Eckius, qui ante V I I. annos cum ipso Luthero Lipsię cum laude omnium publice disputauerat: D. Thomas Murnerus. Hi tres pręcipue ad disputandum parati erant, aduersus Zuinglium & Oecolampadium. Ad quam sane disputationem, suos miserunt Oratores Quatuor vicini Episcopi, ad quorum Diœceses gens Heluetiorum pertinet. Episcopus namque Constantiensis, Hugo, misit Claros viros, D. Melchiorem suum Suffraganeum, eximium Theologum. D. Othmarum Luscinium, virum Disertiss. P. Antonium Pyratam, Concionatorem Maioris Ecclesię facundissimum, & quosdā alios Prẹlatos & Parochos nō incelebres viros. Basiliēsis vero Episcopus, Christophorus, misit D. Augustinū Marium, Suffraganeum Frisingensem: D. Iacobum Lemp, Ordinarium Theologię in Academia

Oratores IIII. Episcoporū

Academia Tubingensi, & aliquot alios doctos viros. Episcopus Lausanensis, Sebastianus, misit D. Conradum Tregarium, Prouincialem Augustinianorum, & Ludouicum Loblium, Decanum Bernensem. Episcopus denique Curiensis misit D. Petrum Speiserum, cum aliquot Canonicis Curiensibus. Aderat præterea magna eruditorum hominum frequentia. Cæterum Zuinglius, reiecta omni fide publica saluoque conductu, qui ei multifariam offerebatur: nullo pacto ad eam disputationem venire voluit. At D. EcKius multis diebus, sub Notariorum exceptione disputauit, nunc, cum Oecolampadio, nunc cum Iacobo Imeli, nunc cum Berchtoldo Hallero, atque etiam cum Vlrico Studerio: tum de aliis rebus religionis nostræ, tum præcipue de Venerabili Sacramento Eucharistiæ.

Zuinglius Tergiuersator.

D. EcKius Victor.

Quanto autem illis omnibus superior solidiorque fuerit D. Eckius, publico declaratū fuit Helvetiorum Decreto. In quo Catholicorum obseruationes, EcKiique propositiones comprobatæ atque plenæ seueritatis edicto confirmatæ fuerunt. Quarum sane iste fuit tenor.

Verum Christi corpus eiusque sanguis, præsentia sunt in Sacramento altaris.

Quæ & vere offeruntur in officio Missæ pro viuis & defunctis.

Virgo Maria, aliique sancti Cœlicolæ, inuocandi sunt vt intercessores.

Domini nostri Iesu Christi, eiusque sanctorum Imagines, delendę non sunt.

Post

Post hanc vitam Purgatorius est ignis.

Puerıli etiam Christianorum in peccato Originali nascuntur.

Baptismus Christi, non Ioannis, tollit Originale peccatum.

His ergo conformis facta est publici Decreti sententia. Qua & Lutheri doctrina, velut per uersa, multisque iudiciis solenniter condemnata per Leonem Papam X, per Carolum Augustum. V. per preclaras Vniuersitates, Parisiensẽ, Louaniensem, Coloniensem &c. Heluetiorum plebibus interdicta est, & antiqua Catholicæ fidei obseruatio approbata atque precepta, Ne quid temere immutaretur, de sacra Missa, de Sacramentorum administratione: de sacris ritibus Cæremoniarum, Ieiuniorum, Orationum Confessionum, Feriarum, Oblationum, Inuocationum, Exequiarumque pro defunctis. Vt igitur hæc omnia firmius tenerẽtur, additum fuit in fine Decreti, certos constitui debere Aduigilatores, qui vna cum Magistratibus & Officialibus publicis, diligenter huic causę inuigilent, ac præuaricatores denuncient, cuiuscunque status fuerint, vt iuxta demerita sua puniantur. Adeo sane, vt reus in vno Cantone, ab omnibus aliis Cantonibus reus itidem extorrisque habeatur, nec vsquàm liceat profugis euadere pœnas.

Decretum Heluet. cõtra Luth.

D. Ioannes Faber, cum per absentiam & contumaciam Zuinglii, disputare cum eo non posset verbis: scriptis protulit multa, quę illi objecturus fuerat, si comparuisset. Ingentem enim Antilogiarum

Antilogiæ contra Zuing.

logiarum illius numerum coaceruauit in volumen vnum, quibus ille fœdissime & sibiipsi contradixit, & suam Lutherique doctrinam destruxit. Sed nimis longum foret omnia commemorare, quæ vir ille Doctissimus multiiugæque lectionis, & inexhausti laboris, ex libris Zuinglii recitauit atque redarguit, partim tãquam sibiipsis contraria: partim tanquam fidei Catholicæ aduersa, & secundum se impia, absurda, & à vero aliena. Recensuit item supra C L. mendacia ex scriptis Oecolampadii, quibus ille populum fallaciter decipiebat. asserens, antiquos Doctores Ecclesiæ itidem sensisse de Eucharistiæ Sacramento, quod ipse sentiebat. Contra quem & piissimus atque doctissimus vir, Ioannes Fyscherus, Episcopus Roffēsis in Anglia, Quinque egregios scripsit libros, errores & mẽdacia illius exacte reprobans. At D. Thomas Murnerus, qui Lucernæ iis temporibus verbum Dei Catholice prædicabat: longe atrocissime in Zuinglium est inuectus, quem multipliciter per XL. conclusiones infamem, propter scelera & sacrilegia commissa, declarauit. E quibus vnam, quæ in ordine septima est, hic exempli gratia recitasse satis fuerit: licet breuitatis ratione, ne ipsa quidem tota recitabitur. Ait igitur Murnerus. Famosus est, qui census & reditus, cultui diuino ex piis causis deputatos, in prophanos vsus temerabit commutare, & cum alterius detrimento ac iniuria alium facere locupletiorem

Mendacia. Oecolampadii.

Acta D. Thomæ Murneri contra Zuing.

rem

rem, conarique plus iuris in alium transferre quam habuit ipse. Hanc conclusionem proba ex legibus multis, tum Constantini Magni, tum Iustiniani Augusti. Et addidit, quod annui redi tus inter immobilia bona computantur. L. Iubemus. C. de sacrosanctis Ecclesiis: Quæ neque alienari neque auferri debent. Qui autem hoc fecerit, puniri debet, non solum faciens, sed & Oeconomus Ecclesiæ, & scriba, qui eiusmodi contractum scribit, & Iudex hoc admittens, ea. L. § Oeconomus. Auditis ista vos Ecclesiarum fures? Ideo nihil vobis aliud expectandum restat, quàm vt calceis exutis ad patibulum proficiscamini. Et infra. Hinc primo consequitur. Infamem esse quem libet, qui Ecclesiis & religiosis, suas per vim aufert hypothecas, & ab illis eos vi depellit & iniuria. L. Prætor ait. §. Ne quid. ff. de vi & vi armata. Lege Iulia publicorum iudiciorum plectendum. Consequitur secundo, Dupliciter infamem esse, duplicemque furem, qui cum retentis hypothecis etiam capitalia detinet bona. Consequitur tertio, Hunc tripliciter esse famosum, qui vltra hypothecas, & bona capitalia, etiam eorundem literas & sigilla furatur. L. Nec interest. ff. ad legem Iul. de vi priuata. Cõsequitur quarto, Quadruplici ter infamem esse, qui vltra hæc tria, homines vi cogit sibi census & reditus afferre, cum ei ne obulum quidem debeant. L. lege Iulia. ff. ad legem Iuliam peculatus. O vos (inquit)

Contra sacrilegos Cornelius Murneri.

tam multipliciter infames, Euangelici nequam, criminosi ac scandalosi Ecclesiarũ fures, quibus eiusmodi cum veritate obiiciuntur. O quę scandala, quas infamias pio natali solo nostro irrogatis, vestrisque parentibus in terra sepultis. Pertingant obsecro hęc lamenta in Thronum diuinæ Maiestatis, ad vestras tandem iniurias vlciscendas. Hæc & id genus plurima Murnerus, quæ referre longum foret. Cum autem Zuingliani falso iactarent, Erasmum quoque Roterodamum (qui Basileæ tum degebat) circa Eucharistiam ipsis consentire. Erasmus eam calumniã scriptis ad Heluetios literis constantissime confutauit. Neque tamen cessauit per eam disputationem dissensio, Altius enim in cordibus multorum radices egerat error, quàm vt vllis rationibus euelli posssit, Et ipsi Lutherani, Zuinglius & Oecolampadius, iam etiam contra ipsum Lutherum scribere cœperunt. Quorum contentio in hodiernum vsque diem perdurat.

Erasmi contra Luth. & zuing. protestatio.

Acta & scripta Lutheri, Anno Domini.

M. D. XXVII.

Lutherus ad grauẽ ac eruditã Regis Anglię Epistolã perpetuo tacuisset, nisi in Germanicũ trãslata fuisset à vicino suo, Hyeron. Emsero in lucẽ ędita. Ne igitur popul⁹ Teuthonicus

Libellus Lut. contra Regem Angliæ.

thonicus, quem sibi velut peculium & hæreditatem suam, vt olim Deus populum Israël, vindicabat: tam forti ac lucida confutatione reuocaretur ad fidem antiquam, scripsit illi breuem libellum Teuthonicum. In quo suæ doctrinæ firmitatem iactitabat, ac ferocissime prouocabat contra se, non solum Papistas (vt vocat Catholicos) & Principes, verum etiã Suermeros, suos paulo ante socios & amicos aureos. De Doctrina quippe mox ab initio libelli, gloriabatur in hæc verba contra Regem Angliæ.

Incessit (inquit) conuitiis & libellum meum, contra liberum Arbitrium scriptum. Quem tamen Erasmus Roterodamus, Regis illius optimorum amicorum vnus, coactus est dimittere intactum, atque adhuc intactum relinquet: quamuis plus scientiæ ingeniique vno in digito habeat, quam Rex Angliæ habet cum omnibus sciolis suis. Et Trotz nõ solum regi & Erasmo, verum etiam eorum Deo, omnibusque Diabolis, ne eum libellum mihi recte iustéque reprehendant &c. Deinde in Principes ita scurratur. Bone Deus (inquit) quam diligenter subtilibusque modis quærunt me. An non sum ego preciosus ac nobilis vir? Immo certe, in Mille annis vix nobilior fuit sanguis, quam Lutherus. Cur ita? coniice tu ipse. Tres iam Pontifices Romani, Tot Cardinales, Reges, Principes, Episcopi, Presbyteri, Monachi, magnique Ioãnes, eruditi, totusque mundus: Hi omnes super sanguine Lutheri proditores, latrones atque car-

Trotz, vox est cõtemptus & prouocationis, quasi nec ausint nec possint.

Scurrilitas Lutheri in Principes.

nifices sunt,aut certe libenter esse vellent. Sed & Diabolus cum suis,Vah te,Ego ipse sanguinem meum odi,quando hæc cogito.Quod ego tales Magnificos ac præstantes carnifices ac latrones habere debeam. Turcarum imperatori deberet talis exhiberi honor,nõ eiusmodi pauperi mendico,qualis ego sum.Et infra. Coram mundo ipse quoque probus esse volo, & sum: adeo,vt non sint digni mihi calciamenti corrigiam soluere,neque cum veritate me conuincent,quod coram mundo vlli hominum scandalose viuam & agam,sicut ipsos bene cõuincam.Breuiter,nemini sum nimis humilis,nemini nimis superbus : Quemadmodum Paul⁹ ait, Scio superbire,scio & humiliari : scio egere, scio & abundare.Quantum ad doctrinam meá attinet,sum ego Diabolis, Cæsari, Regibus, Principibus,totique mũdo multo multo multo nimis proteruus,firmus ac superbus.Quantum vero ad vitam meam attinet,sum etiam cuilibet puero humilis atque subiectus. Qui hoc ante nesciuit,is nunc audiat.Et rursus. Quantum ad officium doctrinámque meam, & quo ad vita mea illi conformis est nemo vllam à me vel patientiam vel humilitatem expectet: præsertim Tyranni,& persequutores Euangelij. Hic enim debent me pro viuo sancto habere, hinc aliud non fiet:Si nõ volunt,oportet, quá diu ego illi adhæsero.Quod me Deus adiuuet, vsque in finem,alioqui res perdita est. Quod si doctrina mea non alios haberet inimicos quá Regem

Vxoratus Monachus cũ sua Moniali viuit sine scandalo,si ei creditur, Phil. 4

Contemptus Lut. in Principes.

Regem Angliæ, Ducem Georgium, Papam, & socios eorum, miseras bullas aquæ, iam pridem consuluissem causæ cum vna particula de Pater noster. Cum autem alij adsint, reputo tales inimicos, velut recentes lendes, quæ priusquã inde pediculi nascuntur, inanes aridæq; sunt pelliculæ. Ego autem eiusmodi lendibus bene faueo, vt interim glorientur & cantent. Hic residemus nos lendes super caput nobilissimi animalis in terra, in crinibus eius. Nõ sumus vilis prosapiæ, pediculi sunt nostri parentes, magni illi gigãtes, qui etiã Romanũ Imperatoré Syllam interfecerunt, multosque alios. Quid ergo ad nos; sit Lutherus mendicus? Verum est, lendes estis, pediculi autem nondum estis facti. Ah quid tamen est mundus ad Deum, & ad Dei verbum? exiguus puluis est, inquit Iesaia: hoc adhuc minus est, quam lendes. Et infra. Sed quid ego vlterius irascor Papistis, qui mihi publici ac ex indicto hostes existunt, & quicquid in me perpetrant, secundum ius hostilitatis faciunt, sicut decet. At isti primum mihi sunt vere noxij, tenelli filioli mei, fraterculi mei, aurei amiculi mei, seditiosi spiritus ac Suermeri, qui, vt mihi videtur, neque de Christo neque de Euangelio, aliquid præclari sciuissent, si nõ prius scripsisset Lutherus, & per suam nimirum sciẽtiam ex Papæ Tyrannide in talem libertaté luceq; difficulter se asseruissent: Aut si facere potuissent, non tamen fuissent ausi rem aggredi & attentare: Et iterũ. Ego (inquit) hactenus omnia-

Ridicula cõparatio Principum ad lendes.

Querela Lut. contra aureos amiculos suos.

fariam fere aduerſa expertus ac perpeſſus fueram: At meus Abſalon, puer meus dilectus, patrem ſuum Dauid nondum effugauerat, ignominiaque affecerat. Meus Iudas, qui diſcipulos Chriſti perterrebat, ac dominum ſuum prodebat, quod ſuum erat in me nondum compleuerat, & hoc quoque nunc in actu eſt.

Contra aulas Principum.

Hunc Lutheri libellum Ioannes Cochlæus in Latinum vertit, vt Angli & Eraſmus intelligerent, quidnã reſpondeat miſer homo ad graues & elaboratos ipſorum libros: Cunque in eodem libello ſuo hæc quoque verba cæteris vanitatibus ſuis adnexuiſſet. Quod ego (inquit) fumoſus Cinerarius in Aulis Regũ Principúmque quærito? vbi ſcio, Diabolum ſupremo reſidere loco, ſummúmq; ibi eius eſſe thronum. Ego Diabolum probum reddere paro abſque ipſius voluntate, & apud eum inuenire Chriſtum: merito ergo tale mihi reddit prę miũ. Redi bone Luthere, & adhuc ſemel quære Ioãnem Baptiſtam in Aulis Regum, vbi mollibus veſtiuntur: Inuenies eũ ibi opinior. Ouis ſum, & ouis maneo, quod tam facile credo, ac me ſic duci dirigique permitto, ad ludendum ſeu blãdiendum eiuſmodi Domicellis, & non multo potius meum ſequor ſenſum: Ita, vt ſi Tyranno cuipiam aut ſublimiter docto vnum ictum dediſſem, ipſique ob id iraſcerentur, ego Triginta ictus ſubinde adderem, in contritionem ac pœnitentiam. Sic ſcirent, quomodo ego reuoco doctrinam meam. Ad hæc Cochlæus ita reſpõdit.

dit. Quando Lutherus in Episcopos inueheba tur, erant ei tunc Aulæ Principum velut sanctissima Monasteria, vbi Christus supremo assidebat loco. Nunc vero dum irascitur Regi Angliæ, Ducique Georgio: Aulæ Principum sunt eidem throni Diabolici, vbi Diabol⁹ supremo residet loco. Quemadmodum & Erasmus erat ei doctissimus ac maximus Theologus, quam diu sperabat eum suarum fore partium. Quam primum vero vidit, eum alterius esse opinionis mox bonus Erasmus reddebatur omnibus etiã Sophistis indoctior. Itidem & Carolstadius plenus erat spiritu Dei, quam diu Luthero cõsentiebat: mox vero, vbi vel vno in articulo ab eo dissensit, factus est Diabolorum, spirituúmque seditiosorum plenissimus. Attamen libenter audire velim, vbinam Lutherus Christum tandem inuenire intendat. Certe iampridem eripuit eũ Papæ, Cardinalibus, Episcopis, presbyterisque & Monachis, eumque ex omnibus Episcoporũ Curiis Monasteriisque effugauit. Neque vero apud rusticos eum relinquere potest: scribit enim eos Diabolis esse repletos. Quod si vera sunt & ea, quæ de Mercatoribus scripsit: nõ poterit profecto ne ibi quidem verum inuenire Christum. Existimabat autem aliquãdiu, quod apud Poëtas Græculosque suos eum inuenturus esset, dum domestici ipsius aureique essent amiculi. Quum vero nunc non omniquaque consentiant ei, facti sunt Suermeri, ac seditiosi spiritus, ac magis perdidere Christum, quam

Verba Cochlæi contra Lut. de eius incõstantia.

Christus Lutheri vbi maneat.

Papistæ. Vbi igitur bonum Christum tandem inueniet aut relinquet? Nusquam profecto alibi, quantum coniicere licet, quàm apud Moniales Excucullatas, quas ipse profugas domi suo in monasterio receptat ac retinet: Quæ & ipsius voluntati omniquaque subseruiunt, nec vlla in re prorsus aduersantur ei. In his ergo habitat Christus Lutheri, in his operatur miracula: Quemadmodum Lutherus ipse de quadam illarum elegantem libellũ, quomodo illi Christus suus è monasterio abeundi auxilium tã miraculose præbuerit, finxit ac ædidit. Erasmus vero, vbi acceperat Latherum in isto suo libello vane gloriari, quod Erasmus quoque de libero arbitrio nihil posset ei respondere, crebris pręterea literis amicorum rogaretur, vt quã in Hyperaspista responsionem pleniorem pollicitus fuerat, eam aliquando præstaret ac æderet: insignem ac bene prolixum ædidit librum. In quo sane cuncta Lutheri de Seruo arbitrio argumẽta, tam neruose ac dilucide dissoluit, vt neq; Lutherus, neq; aliarum sectarum quispiam, hactenus attentauerit illi respondere. In eo igitur libro inter cætera multa, hanc generalem in Lutheri libros sententiam tulit.

Sup. fol. 78.

Liber Erasmi Tertius de libero arbitrio

Qualis scriptor Luth.

Videor (inquit) hoc mihi in Lutheri scriptis animaduertisse. Non semper est intẽtus iis, quę scribit: Nec id fieri potest, vt hominis animus, perpetuo sit intentus alicui negocio, semper tamen illi currit calamus. Itaque quo crescat volumen, plurima incidunt, quę nihil aliud quàm

chartas

chartas explent. Nūc repetit plus decies dicta, commutatis tantum verbis: Nunc concionatur, versans in locis communibus: Nunc asseue rationibus explet chartas: Nunc ineptis salibus & in facetis facetiis eximit tempus: Nunc quic quid offertur aut succurrit animo, quocunque modo detorquet ad causam suam, ac præter cōuitia, quibus natura scatet, habet verba qu dā veluti magica, quæ non ratione, sed vehementia quadam afficiant lectoris animum, vel imbecillem, vel parum eruditum. In quibus quoniam imaginatio plurimum valet, iuxta Physicos, adeo, vt frequēter morbos graueis & mortem pariant: fit, vt quodammodo afflentur spiritu, vtinam sancto. Irenæus tradit, arte simili plurimis imposuisse Valentinum ac Martionē, non mulierculis tantum, sed & iudicibus. Habebant verba quædam barbara, incognita, vehementia, imperiosa: Ea mira fiducia pronunciantes territabant iudices, & infirmos rapiebant in suam sententiam. Mulieribus etiā prophetiæ spiritum dabant, iterum atque iterū iubentes, præcipientes, impetantes, vt tantum aperirent os: asseuerantes, propheti ā fore quicquid dicerent. Quid quæris? incalescebant magicis verbis imbecilles animi, & afflabantur, nō aliter quàm qui commenticiis vocibus adiurati, intumescunt fremuntque, perinde quasi veris Exorcismi verbis premātur. Huiusmodi vocibus quum omnes Lutheri libri, tum hic præcipue scatet: Addit æris Dodonæi loquacitatē,

Qualia verba Valentini & Martionis.

Loquacitas Luth.

aut si quid illo est loquacius, vt lector, quamuis sanus & integer, tamen hoc tædio delassetur. Et infra. Quid autem stultius, quàm cum eo dispu tare, qui nihil admittit, nisi scripturæ verba: sed harum interpretationem vni sibi reseruás: Immo qui sibi permittit comminisci, quoties cõmodum est, quod non magis è scripturis elici potest, quàm è pumice lac. Et tamen sibi videtur mirificus disputator: Atque ita re gesta, sibi canit Encomium. Et post multa. Quod testimonium habeat in mundo, norunt omnes. Si mihi persuasum esset, illum Dei causam agere, nullus est in orbe tam potens Monarcha, qui me perpelleret, vt vel tria verba scriberem aduersus eũ, citius abirem in ignem. Et fieri potest, vt ego, vel ob eruditionis inopiam, vel ob ingenij taditatem, parum subtiliter iudicem de dogmatibus. Verum hoc me docet certe sensus communis, fieri non posse, vt syncero pectore causam Dei tractet, qui concitatis tantis in orbe tu multibus, luditac deliciatur sannis ac dicteriis, nec vnquam expletur. Nec stultitia carere potest tanta insolentia, quantam adhuc in alio vidimus nemine. Nec cum Apostolico spiritu cõ gruit tam scurrilis petulantia? Immo hoc ipsum est Dei causam negligenter agere, ineptis dicteriis irritare Principes ac doctos indecora voce Trotz. Ista diligentia summa fuit negligentia.

Causam Dei non tractat syncere Luth.

Si vere diligens esse cupiebat in opere Dei, Pau lum oportuit imitari, qui quum esset in omnibus liber, omnium se seruum fecit, qui omnia

fiebat

fiebat omnibus, qui per omnia placebat omnibus: qui non quærebat quæ sua sunt, sed quę Iesu Christi: qui non sequebatur quod licebat, sed quod expediebat: qui abstinere iubet ab omni specie mala, hortans, vt Christianorum modestia nota sit omnibus hominib⁹. Et post pauca. Quale est Euangelium quod recipit tales, quales nimium multos nouimus, quod agnoscit decoctorem, scortis, alea, comessationibus, ocio luxuque perditum, nihilque sibi non permittentem, modo sibi nomen Equitis possit affingere, & huius tituli ius esse putat, deludere creditorem. Et si repetat mutuũ, pro hoste ducere: Et quoties vrget inopia, huic aut illi, vnde spes est prædæ, bellum indicere, publicumq; latrociniũ belli nomine fucare. Principi ius non est indicere bellum, nisi consilio adhibito, & is qui pedem vbi ponat nõ habet, bellum indicit cuilibet. Ac talibus est locus in nouo Euãgelio, quibus apud Ethnicos in ciuitate moderata locus non esset. Hoc satis est, approbat mea dogmata. Quid refert de factis, modo adsit fides? Fateor olim & tales recipiebat Euangelium, sed resipiscentes, sed transformatos. Nunc quidam adeo non corriguntur per Euangelium, vt potius videantur deteriores. Nec fit, vt peccare desinant, sed vt peccent impunitius. Iam si quid erat corrigendum in moribus, aut immutandũ in ritibus, id agendũ erat ax autoritate magna, aut certe ex consensu plurimorum, deniq; paulatim: Neque quicquam submouendũ ni prius,

Euangelium Luth. pessimos quosque recipit.

Temeraria rerum mutatio.

paratum esset melius aliquid, quod in illius locum succederet. Nunc quidam sic rem aggrediuntur, quasi possint repente nouum orbem derepente condere. Nihil non displicet, constitutiones, Ordines Ecclesiæ, oleum, rasura, Missa, cantus, templa, imagines, vestes, scholæ, Cæremoniæ, studia, literæ. Quid autem pulchri vidimus succedere? Nunquàm tam bene fuit actum cum rebus humanis, nec vnquam agetur in hoc seculo, quin multa sint digna correctione. Verum ad quædam præstat conniuere, quædam condonanda sunt simplicium affectibus. Quæ ferri non possunt, aut tolerari debent, si plus habitura videtur discriminis tentata curatio, quàm habet ipse morbus, aut arte sensimq; corrigenda: sic, vt non abiici, sed meliorum successione protrudi videantur. Hanc moderationem si Lutherus adhibuisset, habuisset & Principes & Episcopos, & ex Monachis ac Theologis, quos nunc habet infensissimos, optimum quenque si bi fauentem. Hæc loquor, fingens causam esse per omnia talem, qualé videri vult Lutherus. Profitedatur enim sese Ecclesiæ collapsos mores, ac nonnulla dogmata magis ad commoditates hominum, quàm ad Christi gloriam facientia, reuocaturum ad synceritatem. Hoc negocium iam olim suspirabant optimi quique: Sed quoniam perspiciebant, nisi Deus afflasset animos Principum, sine graui publicæ tranquillitatis concussione tentari non posse: optabant potius quàm sperabant. Quod summo

Luth. seditionē affectasse videtur.

mo quidem orbis applausu Lutherus aggressus est, sed ita se gessit, quasi seditionem, quam in primis vitatam oportuit, affectasse videatur. Nunc non libet commemorare, quales habeat plærosque discipulos. Illi satis est, quales quales sunt, quod approbant ipsius dogmata. At Paulus ne cibum quidem capi vult cum fratre, qui nominatur auarus, aut scortator, aut maledicus Certe istorum multi ad publicam tranquillitatem adeo sunt inutiles, vt Turca quoque feratur Lutheranorum nomen execrari, seditionis odio, quum Christianos toleret, ab ipsius dogmatibus alienos. Quid hic commemorem, quanta inter Euangelistas (sic enim ipsi se vocant) dissensio, quam atrox odium, quam amarulenta contentio, immo quanta inconstantia, quum ipse Lutherus toties mutarit sua placita: Et subinde noua Paradoxa suppullulent.

Quales discipuli Lutheri.

Promittit sibi mirificam apud posteros memoriam. At ego potius auguror futurũ, vt nullum nomen sub Sole fuerit vnquam execrabilius Lutheri nomine, & apud Papistas & apud Antipapistas. Mundi Principes, huic mundo deditos irritauit, causam emendandæ disciplinæ Ecclesiasticæ, cui fauebant optimi quique: sic exulcerauit, vt & aduersoriorum vires auxerit, & malum reddiderit immedicabile. Quod, ni Deus velut è machina succurrerit, nunquam sopietur, nisi maxima Christiani sanguinis effusione. Primitias iam vidimus in rusticis. Et hoc statu rerum ille ludit

Execrabile nomen Luth.

dicteriis, in quos lubitum est. Hæc & id genus multa Erasmus. Ad quæ sane omnia sic obmutuit Lutherus, vt nullo deinceps verbo .·. Erasmũ amplius irritare fuerit ausus, licet audacissimus alioqui extiterit. Cum autem nouum Testamentũ, à Luthero in Germanicam linguam versum, ac multis in locis deprauatum, & per falsas Annotationes ad confirmandas hæreses eius adornatum, multisq; milibus exemplariũ per Chalcographos adauctum & euulgatum, vbiq; circumferretur venale: & inclytus ac maxime Catholicus Princeps, Dux Saxoniæ Georgius, constantissime illud non solum reiiceret priuatim, sed & publicis Edictis interdiceret subditis suis, per omnẽ suam in Turingia Misniáq; & Saxonia ditionem: atque ex hoc grauẽ inuidiam, odiúmque & obtrectationem à Lutheranis pateretur, tanquam is, qui Tyrannice, opprimeret verbum Dei, & persequeretur Euangelium Christi. Hinc factum est, vt illi fidelis ac deuotus Capellanus, Hieronymus Emserus, qui iampridem æddiderat Annotationes in Lutheri Testamentũ nouũ, ac de multis eũ erroribus palã conuicerat: Nouũ Testamentũ, ex recepta & approbata per totam Ecclesiam trãslatione Latina, verterit in Teuthonicum quam fidelissime, iussu & petitione prædicti Principis, qui & præfatione sua opus illud maxime cõmendabile bonis ac piis omnibus reddidit. Vnde factum est, vt illius æditione frequenti, Lutheri Testamentum, & nomen & autoritatem magna

.·. multis annis Nouum Testamẽtum Luth.

Nouũ Testamentum Emseri.

magna ex parte apud Germanos perdiderit. Inter cætera enim Princeps ille ſic ait in prologo Teuthonico.

Ea propter nos maturo ac deliberato conſilio, atque etiam ex mandato & commiſſione Romanæ Cæſareæ Maieſtatis, CAROLI.V. Domini noſtri omnium Clementiſſimi, dictã Lutheri interpretationem ac nouum Teſtamẽtum, dilectis fidelibuſque noſtris ſubditis, ad euitandas pœnas & damna, tum corporis tum animæ, intentione prorſus paterna debitaq; ac bona, interdiximus, atque etiam è manibus eripuimus: Id quod Lutherus cum nõnullis complicibus ſuis nobis peſſime imputantes, criminati ſunt nos, velut Tyrannum ac perſequutorem & hoſtem ſancti Euangelij ac verbi Dei, qui illud liberè legi ac prædicari in terris noſtris non permittamus. In quo ſane iniquiſſime nobis moleſti ſunt. Speramus enim in Domino, omnes qui nos recte cognoſcunt, non aliter percepiſſe vnquam, quam nos Euangelium ac verbum Dei, quomodo ab Eccleſia Catholica receptum eſt, libenter audiiſſe. Vtinam & facto illud ſequuti ſimus, quod tamen facere, quantum gratiæ nobis contulit Deus, ſtuduimus, ac de cætero ſtudebimus pro virili. Neq; igitur verum Euangelium, neque verum verbũ Dei, ſed duntaxat Lutheri, aliorumque pſeudo Euangelicorum Concionatorum, fallaces doctrinas, ſermoneſque & ſcripturas, in terris noſtris ſupprimere intendimus. In quo ſane pro-

Verba Ducis Georgij in Prologo No. Teſta.

posito constanter, Deo volente, per diuinam gratiam, vsque in finem perseuerabimus. Speramus item & confidimus, eos quoque quibus ignoti sumus, & qui post nos venturi sunt, ex subsequenti commemoratione fructuum, qui ex Lutheri aliorúmq; Suermerorum doctrinis enati sunt: nos facile excusatos in hoc habituros esse. Quamuis enim Lutherus rem primo sub prætextu cuiusdam Reformationis & emédationis abusuum, qui apud & Ecclesiasticos & sæculares radices egerunt, inceperit: verbis tamen ac factis mox indicauit, sese non intendere rem emendare, sed prorsus euertere. Quemadmodum sæpe gloriatur, eo se rem perducturum esse (neque item vlli ad hoc labori pepercit, & de hoc maxime proteruiuit) vt intra paucos annos nullum Templum, Collegium, sacellum aut Monasterium: nullus presbyter, Monachus, aut Monialis: nullus item Episcopus, aut Princeps, sub cœlo permanere debeat. Neq; in his contentus, verum etiam totam Ecclesiam Catholicam, ac sanctam fidem nostram, partim per seipsum, partim per suos sequaces Suermeros, ac pseudo Euangelistas, penitus extinguere. Et non modo Diuos, verum etiam Christum ipsum è cœlo propellere, conatus est: Quemadmodum & facto vnum post alterum adorti, primum Doctores Scholasticos, deinde & veteres sanctos Doctores, quos Ecclesiasticos vocant: Quorum scripta, Canones & Decreta (quæ ad ædificationem Ecclesiæ à spiritu sancto

Fructus Euãgelij Luth.

ſancto eis indita fuerũt) ignibus publice combuſſerunt: ſanctorum imagines & crucifixi ſtatuas, quæ non pro Idolis, ſed pro memoria dũtaxat ad plebis excitandam deuotionem, erectę ſunt, deſtruxerunt ac diſſecuerunt, non modo in viis publicis, verum etiam in Templis. Omnia bona opera, qualia ſunt, Virginalis caſtitas, ieiunia, orationes, feſta, viſitationes Eccleſiarum, profeſſiones, lætaniæ, Matutinæ, Veſperæ, ac aliæ horæ Canonicæ: Ad hæc, Vigiliæ, Miſſæ pro defunctis, Exequiæ, Triceſimi, Anniuerſarij, & quicquid ab Eccleſia in ſuffragiũ piis animabus peragitur, ſimul cum omnibus antiquitus obſeruatis ritibus & Cæremoniis, non ſolum ſcelerate floccifecerunt: verum etiã prorſus abrogarunt & omiſerunt. Præterea vſque adeo carnales ac feri facti ſunt, vt etiam ſacris Sextis feriis, aliiſq; ieiunij præcepti diebus non ex neceſſitate, ſed ex mera petulantia, & in Eccleſiæ deſpectum, carnibus cibent & veſcantur. Rogant inſuper ac deſiderant, vt poſt mortem non in locum ſacratum, ſed in prophanum, ſicut aliud animal irrationale, ſepeliantur: nec aliquid boni pro eis fiat, neque etiam pro ipſis oretur. Atque vt in his omnibus impuniri permaneant, Conciliorum quoque & Eccleſiæ poteſtatem omnem proſtrauerunt, ac vulgari populo id poteſtatis tradiderunt, non ſolum ſuper ſcripturis & Conciliis: verum etiam ſuper vtraque ſuperioritate, tum Eccleſiaſtica, tum ſęculari, ad iudicandum ac puniẽ-

Carnalis beſtialitas Lutheranorum.

dum. Ac deinceps temere aggressi sunt, non solum Cæremonias & Sacramētalia: Qualia sunt, benedictio aquæ, salis, herbarum, candelarum, & id genus aliorum, quæ (vt Paulus ait) per orationem & verbum Dei, in templo sanctificantur: abrogare, Verum etiam ipsa Sacramēta arroganter inuaserunt. Quorum aliqua prorsus reiecerunt, vt pro nullo habeant Sacramento, veluti cōfirmationem, Extremam vnctionem, sacros Ordines, Confessionémque cum pœnitentia & satisfactione: Cætera vero variis multisque modis ac formis immutant ac peruertūt &c. Ædidit anno illo Lutherus Teuthonicam consolationem, ad populum Hallensem in Saxonia, super interitu Concionatoris eorum, Georgij, qui Asciburgium euocatus à Principe suo, in reditu fuit à quibusdam Equitibus, dum per vastam syluam iter faceret, repente interfectus. Nec satis constat, quam ob causam, nisi quod crebrior fama erat, illum occulte cōtraxisse coniugium, cum opulenta quadam & nobili muliere vetula, cuius Consanguinei, tū propter illicitum coniugium, tum propter mulieris bona, quæ presbyter ille coniugij prætextu ambiebat, illius iter obseruantes, eum sic interfecerint: non latrocinandi, sed vindicādi aut scandali pręcauendi studio. Mox enim vt interfecerunt, aufugerunt per auia loca, nihil prædę aut pecuniæ rapientes sibi. Lutherus vero eam necem imputabat Dominis Capitularibus, Metropolitanæ Ecclesiæ Moguntinæ, tanquā eorum

Liber Lut. de interfecto cō cionatore Hallensi.

um machinatione paratæ fuerint Georgio illi (qui tamen nihil ad eos pertinebat) insidiæ. Inter cætera enim sic ait. Prima igitur pars cõsolationis nostræ est, quod scimus, quisnam sit latro, qui dilectum fratrem nostrum, Georgium, interfecit, nempe Diabolus: Quamuis scire non possimus, quinam sint Domicelli, qui istud iusserint, aut quænam fuerint manus aut arma, quæ perfecerunt. Audio enim Episcopũ Moguntinum vehementer excusari velut innocentem: Quod & ex corde opto, atque ita esse sino. Cunque plures nouerim Episcopos, qui bene agerent aliter, si eis per sui Capituli Tyrannos liceret: propensior profecto mihi est animus, vtrum credendum sit, vt credam potius: Capituli Mogontini Tyrannos, eiusmodi homicidium in dominum Georgium subornasse: Nã haud ita diu longe maiorem cædem intendebant, quando homicidali consilio suo, per nobilem sanguinem, Cæsarem Carolum, Germaniæ Principes contra se inuicem concitare, atque Germaniam sanguinis diluuio inundare, studuerunt: vt suas meretrices, suosque ventres libidinosos, in pace ac voluptate secure fouere queant. Qui totam prouinciam in cædem ac sanguinem adigere intendit, is pro leui nimirũ habet, si vnum interficiat virum. Deus autem homicidalibus & sanguinem sitientibus canibus illis, malitiam eam tunc prohibuit. Hi sũt ergo Ecclesiastici sancti homines, qui Missis & orationibus Christianitatem sustentant, ac

Calumnia Lut. in Canonicos Capituli Moguntini.

antiquo præterea homicidæ, deo suo, Diabolo totum mundum proditionibus ac homicidiis offerre intendunt ac desiderant &c

Excusatio Capituli per Cochleum. Hisce Lutheri calumniis Ioannes Cochlæus, dum Moguntiæ ageret, confestim ædito libello itidem Teuthonico respondit, atque pręter alia scelera, quæ illi obiicit & commemorat plurima, quibus in Archiepiscopum & eius Capitulum malitiosissime machinatus fuerat, sic ait. Quamlibet vehementer furit, mentitur ac criminatur mendax Monachus: attamen nihil prorsus inhonesti aut repræhensibilis est in eo consilio, in quod ipse tam furibunde conuitiatur & clamat, Vnusquisque enim potest superiores suos pro consilio & auxilio implorare, ad manutenendum quæ sua sunt, suumque ius conseruandum, absque cuiuslibet præiudicio ac detrimento. Atqui malitiosus Monachus plus voluptatis habet in excitandis ac dandis malis, vno post alterum, magisque laudat eos, qui Collegiis, Monasteriisque & Ecclesiis debitos census, reditusque & decimas denegant, adimunt, alienant, atque vi contra Deum & contra phas Et ius omne rapiunt, sibique vsurpant: quàm illos, qui nemini quod suum est auferre conantur, sua autem conseruare desiderant. *De rebus Ecclesiasticis non alienandis.* Cunque Ecclesiasticis in vtroque iure multiphariam interdictum sit, ne bona sua reditusque & census vendant aut alienent: Lutherus vocat eos homicidas ac proditores, dum nolunt pati aut permittere, vt bona

na Ecclesiastica, quæ à piis hominibus ad cul-
tum Dei donata sunt, ab aliis rapiantur, alienen
tur, & à cultu diuino ad mundanam super-
biam, ad scortationes, ad comessationes trans
ferantur. Cum igitur ipsis & eiusmodi bona
non liceat vendere nec donare, quomodo tace-
ant aut conniueant, si alii ea contra ius, vi ra-
pere, detinere, aut alienare, moliantur? O egre
gium igitur legislatorem, Moysenque Teutho
nicum, Lutherum. Quando autem suæ timebat
cuti, & propterea Principibus adulabatur, ac
rusticos criminabatur, ita tum scripsit. Rustici
nostri volunt aliorum bona facere communia,
& sua sibi propria retinere: Pulchri sane Chri-
stiani. Arbitror (inquit) nullum Diabolum esse
in inferno, sed omnes euolasse in rusticos: fu-
ror iste supra omnem & modum & mensuram
est &c. Non inique quidem loquitur hic Luthe- *verba Luthe*
rus, quamuis iniquissime talia rusticos antea do *ri contra ru∫-*
cuerit. Quemadmodum ego clare ex scriptis *ticos.*
eius ostendi, quando eius in rusticos libello re
spondi. Arbitror vero longe iniquius esse,
quod aliqui bona sua propria retinent, & Eccle
siarum quoque bona rapiunt, sibique velut pro-
pria retinent, qui Luthero in hoc maxime pla
cent: Quum tamen longe tolerabilius foret,
& a vitio auaritiæ alienius, si Ecclesiastica bo-
na, non in propriam, sed in communem (si
cut rustici volebant) vtilitatem, si abalienãda
aut rapienda essent, verterentur. Sed vtrunque
cõtra Deum est, & cõtra omne ius. Nam in vero

Euangelio ait Christus. Date Deo quę Dei sunt & Cæsari quæ Cæsaris sunt. At non ait. Rapite ea quæ Dei sunt, & date Cæsari aut mundanis Principibus. Qui ergo verus vult esse Christianus, nulli hominum, multo minus Deo, quod suum est rapere aut furari debet, sed potius dare, quàm auferre. & infra. Ait falsus & mendax accusator. Certum ergo est, Sathanam id fecisse: Capitulum Moguntinum non scio pro certo accusare &c. Quis iudicium ex huiusmodi accusatione contra bonos Dominos, Venerabilis Capituli Moguntini, sententiam laturus est, in tam magna causa Capitali, quæ corpus & vitam, honorem & substantiam tangit, Cum ius commune dictet, quod in eiusmodi causis probationes debeant esse luce meridiana clariores? Si ergo Lutherus non scit dictum Capitulum pro certo accusare, quomodo audet eos appellare Tyrãnos & Sicarios? An satis probationis est, quod ait, Sicut audio, non scio pro certo, sic informatus sum? Immo (inquit) vocauerunt eum ex aliena Diœcesi, vt Magdaburgensi: in aliam, vt Moguntinam, ad cuius tamen Iurisditionem non pertinebat. Ad hęc eum etiam interficiunt occulte ac proditorie in itinere. Ita enim informatus sum &c. Quomodo autem sciet aut poterit Lutherus probare, Capitulum Moguntinum euocasse Georgium illum Asciburgium? Quid negocij ha[b]et Capitulum Moguntinum cum Magdaburgo aut Hallis, & cum illarum ciuitatum Concionatoribus? Lutherus vero est

Temerarius & mẽdax accusator Luth.

vt

vt ait, informatus, illum per Episcopi literas euocatum fuisse. O nequissimum os conuitiorum, quod Principes & dominos tam cito Sicarios & occultos latrones nominare audet, cum non possit, neque maximum neque minimum punctum, nec primum nec vltimum articulum tam sæuæ accusationis probare &c.

Vrbs Roma à Cæs. exercitu capta.

Fuit annus ille non solum Germaniæ, verum etiam Italiæ: in primis Dominæ rerum, & Capiti Imperii, vrbi Romæ, grauis & exitialis. Nam vbi Papa, omisso Cæsare, cum Rege Franciæ, & cum Venetis ac Florentinis, fœdus iniuisset: Capitaneus Cæsaris, Dux Borboniæ, qui Italico præerat exercitui, cœpit infestus esse castellis, atque etiam vicis & vrbibus Papæ. Verum vt vidit se hostium coniunctis viribus imparem, suisque & commeatum & pecuniam deficere decreuit vltimam experiri fortunam. Subito igitur duxit exercitum suum ex agro Bononiensi, versus Romam ipsam, quo & citius peruenit, quàm suspicabatur: & mox, vt ad mœnia peruenit Quinta die Maii, quæ erat Dominica tertia Paschæ, misit Fœcialem in vrbem, vt peteret transitum tutum & commeatum; quo denegato, rursus misit, vt peteret vrbē dedi Cæsari. Verum à Capitaneo Papæ reiect⁹ & contemptus, rediit ad Ducem, qui mox inito cum suis consilio, statuit, primo diluculo vrbem Leoninam, quæ Burgum dicitur, oppugnare. Nec defuit audētibus fortuna: Statim enim His

Interitus Ducis Borbonii.

pani conſcenderũt in muros, et Germani perfregerunt portã, quæ Hoſpitali ſancti ſpiritus proximior erat. Veruntamen Dux ipſe, victoriæ autor victoria diu potiri non potuit. Ictu enim Bõbardę in oppugnatione mœniũ percuſſus, mox in hora illa periit victor. Milites autem, qui ſciebãt nullam ſibi ſupereſſe ſalutem, ni fortiſſime cœptam victoriam proſequeretur (Nam foris Dux Vrbini grandem in eos ducebat exercitum Venetorum et Gallorum, et intus non pauci, tum equites tum pedites, ſtabant à parte Papæ et Romanorum) irrũpentes vi glomeratim ferro ad omnia ſibi aditum parabant, cæſis obuiis quibuſque Papę & iis, qui cum eo erãt in Palatio, vix dabatur effugiendi in Molem Adriani (quam Caſtellum S. Angeli vocãt) ſpaciũ. Milites itaque Germani & Hiſpani, in ea pugna nullum habentes ſacrorum reſpectum, plurimos occiderunt, non ſolum in atrio & porticu Baſilicę S. Petri, verum etiam in ipſo tẽplo: atque adeo & circa ſacratiſſima altaria, & circa memorias & monumenta Apoſtolorum, aliorumque Diuorum, plurimum ſanguinis effuderunt. Deuaſtato itaque Burgo, mox in eam Romæ partem quæ trans Tyberim dicitur, irruerunt, in prædam omnia rapientes, & vitæ redemptionem à quibuslibet extorquentes. Cũctis itaque ſubito & inopinato terrore perculſis, eodem victoriæ impetu, eodem die irruerunt & in magnam Romam, per põtem Sixtinum, vbi multo minus cędis quàm in Burgo, ſed lõge plus prædæ fuit & pecuniæ

Cædes in vrbe capta

pecuniæ. Quia propulſo in Caſtellum Papa, ne mo victori exercitui arma impune opponebat: Plus itaque deditionis, quàm prælii fuit. Roma ergo ſic obtęnta, captaque ac peruerſa, miles abſque Duce ferox & effrenis, in prædam omnia vſurpauit, ſacra iuxta atque prophana. Neminem à direptione militari ſalutauit deditio, neminem ſacer locus, neminem Cęſaris aut Nationis nomen aut fauor. Omnes incolæ, ſiue Romani eſſent, ſiue Hiſpani aut Germani, amiſſis rebus omnibus, corpora quoque propria & vitam, iuxta æſtimationem ab irato & inſultã te victore taxatam, redimere coacti ſunt: pars in tormentis & immaniſſimo cruciatu defecit, vitam ſimul cum pecuniis relinquens: pars ſemel redempta, ne rurſus æſtimaretur, abiit vltro relictis omnibus. Nam contingit haud ita raro, eundem ſeu ciuem ſeu incolam, aut Curialem, nũc ab Hiſpanis, nũc à Germanis capi, torqueri æſtimari ac ære mutuato redimi. Irrepſerat in eum exercitum per quoſdam Germanos lues Lutherana: qui ſane milites infecti, omnia ſacra deſpectui habebant. Sacros calices haud ſecus quàm prophanos attrectabãt ac diripiebant: Venerabile Sacramentum abiicientes, pixides & Monſtrantias argenteas rapiebant ſubiit ſacras veſtes, in ludibrium religionis noſtræ, prophanis induebant Lixis & Calonibus: Venerandas Diuorum reliquias, velut oſſa canum reiiciebãt abrepto argẽto. Sacras itẽ virgines, haud ſec᾿at que meretrices ad ſtuprũ rapiebãt, Quidã Luth.

Preda & direptio crudelis taſque militũ

Milites Lutherani.

eam historiam Teuthonice describens, affirmat, Germanum quendam militem, qui diceba tur viridis sylua verso ad Castellum S. Angeli ore, proclamasse, in voto sibi esse, vt ex corpore Papæ frustum deuoret, quod Luthero nunciare posset, eò quod Papa verbum Dei hactenus im pediuerit. Addit, milites ex veteri Capella Papæ, in quo eius Cantores quotidie Missam & horas Canonicas cantare solebant, fecisse stabu lum equorum, quibus Bullas ac literas Papales substrauerint. Addit, milites Papæ ac Cardinali um vestes ac pileos, in eorum opprobrium indu isse, fictumque creasse Papam ex Landesknech to, qui dixerit in ficto suorū Cardinaliū cœtu & cōsistorio, se donate Papatū Luthquisquis militum id approbet, dextrā in altūtollat, milites ita que leuasse manum, ac exclamasse, Lutherus Pa pa. Luther, Papa. At hæc omnia ignorente Cæsare perpetrata fuerunt, nec ea vnquàm approbauit aut rata habuit, quæcunque milites illi ui ac metu à papa & Cardinalibus extorserunt. Quamuis vero ea præda omnium opulentissima fuerit, quanta sane Germano militi intra C C. aut CC C. annos, nunquam ex vlla oppugna tione & pugna obuenit: attamen perpauci militum Germanorum ex tantis opibus ditati sunt: bona pars omnia sua ludendo perdidit, magna pars peste aut caumate periit, pars ictu Bombardarum vitam cum præda reliquit. Maximum vero damnum, quod eruditi pręcipue deplorant, datum est à barbaris militibus in Bibliotheca vaticani

Pauci ex præda illa ditati sunt milites Germani.

Cōfusio sectarum in Germania.

Vaticani ad S.Petrum, vbi preciosissimus erat librorum thesaurus, quos magna ex parte furor barbaricus disperdidit, dissecuit, aut vilissime distraxit. Papa insuper in castello diu obsessus grauissimis tandem conditionibus pacem á militibus illis redemit. Verum Cæsar nihil eorum ratum aut gratum habuit, sed Papam, quàm primum potuit, in pristinam libertatem restituit, dolentibus ac frementibus Lutheranis, quod isto Euangelii sui fructu diutius gaudere ac frui non possent. Erat tum Romæ Italus quidam, sacco indutus, qui ante captam vrbem sæpe prædicauerat, graue imminere vrbi exitium nisi homines prauam vitam corrigerent, ac pœnitentiam agentes, iram Dei precibus auerterent. Cunque id sæpe fecisset magnis clamoribus in publico, comprehensus, & in carcerem coniectus, ibique detentus fuit, donec Deus re ipsa comprobauit, quod ille prædixerat. Dimissus vero è carcere a militibus, eis quoque prædixit, breue fore eorum gaudium ex illa præda. Cum igitur euenirent ea, quę prædixerat, creditus est prophetiæ habere spiritum, quem & vitę austeritate probauit, Ioannis Baptistæ nomen habens, & uitæ institutum sequens

Interim vero Germania fœde confundebatur funestis sectarum dissensionibus. Ad quas sane opprimendas, non solum Catholici Principes & Doctores, verum etiam Lutherani plærique adnitebantur. Nam & Saxoniæ Dux Elector, in Sacramentarios & in Anaba

Confusio sectarum in Germania.

ptiſtas,publice animaduertebat carcere, mulcta,ſupplicio, Et Lutherus ipſe in Zuinglium & Oecolampadium,alioſque nouos Vviclephiſtas,bene prolixum ædidit librum Teuthonicũ cui hunc inſcripſit titulum. Quod hæc verba Chriſti: Hoc eſt corpus meum &c.adhuc firmiter ſtent,contra Suermericos ſpiritus. Multa igitur de Suermeris eo in libro quæritur, ſuæ interim iactantiæ minime oblitus aut diſſimulans Sic enim ait. Nunc temporibus noſtris, quum videremus ſcripturam ſub ſcamno iacere, ac Diabolum mero ſtramine ac feno humanorum præceptorum nos tenere captiuos atque illudere: Voluimus per gratiam Dei huic rei conſulere: & profecto cum ingenti ac difficili labore reduximus in lucem ſcripturam, humaniſque præceptis vale diximus,noſque liberos fecimus & Diabolum effugimus, quamuis egregie reſtiterit atque adhuc reſiſtat, Attamen artis ſuæ ni obliuiſcitur, & inter nos quoque aliquid ſeminis ſui occulte immiſcuit. At circa hoc non ſubſiſtet,ſed incipit à minimis,nempe à Sacramẽtis. Quamuis ea in re ſcripturam in Decem ferme foramina atque effugia iam lacerauerit, vt ego turpiorem hęreſim legerim,nunquàm,quę in initio tot inter ſeſe capita tot ſectas habuerit Etiamſi in principali cauſa,vt pote, in perſequẽdo Chriſtum vnanimes exiſtãt. At vlterius procedet,pluresque aggredietur articulos: Quẽadmodum iam oculis ſcintillat,Baptiſmũ, Originale peccatum atque Chriſtum nihil eſſe. Hic rurſus

Verba Lutheri contra Zuinglium & Oecolampadium

Querela Lut. contra aſtutias diaboli.

rurſus erit in ſcriptura tumultus, ac tanta diſcordia, tot ſectæ, vt cum Paulo bene poſſimus dicere, myſteriũ iniquitatis iam operatur, quod multæ poſt eum ſectæ eſſent futuræ. Et poſt pauca. Video hac in cauſa nihil aliud, quàm iram Dei, qui Diabolo frena relaxat, ad excitandos huiuſmodi adeo craſſos rudesque errores, ac tenebras palpabiles: vt puniat turpem noſtram ingratitudinem, qui ſanctum Euangelium tam vile atque contemptum habuimus, vt iniquitati, ſicut Paulus ait, credamus, eò quod charitatem veritatis non recepimus.

Nouitas grata plebi.

Neque deeſt Suermeritati huic quicquam, niſi quod noua eſt. Nos enim Germani tales ſocii ſumus, Quicquid nouum eſt, arripimus, eique adhæremus velut fatui. Si quis prohibet, is nos ad hoc furentiores reddit: Sin nemo prohibeat, nos ipſi ſtatim exatiamur & faſtidimus: inhiantes ſubinde ad aliud nouum quid. Diabol° vero id prærogatiuæ habet, vt nulla doctrina nullumque ſomnium tam ineptum exoriri poteſt, quin ad illud reperiat diſcipulos, & quanto ineptius, tanto citius. At ſolum verbum Dei manet in æternum: Errores circa ipſum ſemper oriuntur, & occidunt. Et infra poſt multa.

Criminatur Lutherus barbariem Germanorum.

Super hunc ſermonem alios forſitan Suermeros acquiram, qui me capiant, & dicant. Si Chriſti corpus in omni loco eſt, ergo illud deuorabo & potabo in omnibus tabernis, ex omnibus ſcutellis, vittis & cantharis. Et ſic nulla erit differentia inter meam & Domini menſam. Hui quam egregie eum deuorabimus. Tam turpes

pes enim porci sumus nos infœlices ac perditi Germani maiori ex parte, vt neque disciplinam neque rationem habeamus: & quando de Deo quicquam audimus, reputamus perinde ac si essent histrionum fabulæ. Talia nunc & dicta & facta contra Sacramentum istud reperiuntur, in plebe quæ per Suermerorum doctrinam seducta est, vt potius mori quis debeat, quam vel vnum ad eos scribere sermonem. Nam mox proruunt, quando audiunt, nihil esse, & volunt in illud cacare, ac nates ex eo tergere. Sæcularis potestas deberet eiusmodi blasphematores punire: impudentia est & audax temeritas. Cum prorsus nihil de eo sciant, & tamen hunc in modum blasphemant. Et nouit Deus, me huiusmodi altas res inuite scribere, quando oportet talibus proiici canibus & porcis. At quid faciam? Suermeri de hoc rationem reddent, qui ad hæc me cogunt. Audisne iam porce aut Suermere, aut quisquis es irrationalis Asine, Etiam si Christi corpus vbique sit, illud tamen propterea nō statim deuorabis, nec potabis, nec palpabis. Neque ego tecum de iisce rebus loquor, vade in tuum stabulum porce, aut in tuum sterquilinium &c. Tale igitur erat tum Lutheri de Germanis iudicium, quando plurimos à sua secta ad nouos Suermeros transire videbat. Quibus tamen paucos ante annos, dum sibi adhærerent, vltro tradebat, facultatem iudicandi de omni doctrina, ac de omnibus, etiam Papæ & Generalium Cōciliorum Decretis. Contra eum vero

Secta zuinglii.

librum

librum eius mox ad Principes eius, Electorem Saxoniæ, & Hassiæ Lantgrauium, alios scripse runt Teuthonice libros, Vlricus Zuinglius, & Ioannes Oecolampadius, qui Carolstadii opinionem de Venerabili Sacramento tuebantur. Qui & semper, quoad vixerunt, aduersabantur ei, nec paucos habebant complices, præsertim Argentinæ, Basileæ, Constantiæ, Vlmæ, Augstæ Turegi ac Bernæ. Quos tamen omnes euidentissime confutauit & conuicit Reuerend⁹ Pater Ioannes Fyscherus, Episcopus Roffensis in Anglia, libris Quinque: & Iodocus Clichtoueus, Theologus eximius in Gallia, libris duobus, quibus nemo eorum hactenus respondit. Transtulit quidem Fyscheri Quinque prologos in Teuthonicum Ioannes Cochlæus: Verum tanta est dementatæ plebis peruersitas & pertinax adhæsio, vt nihil in contrarium vel audire vel legere dignentur, ne de opinione semel concepta, vacillare aut dubitare quicquam videantur. Nonus prætetea insurrexit pseudopropheta Vuormaciæ, Iacobus Kautius, cui nomen est Germanicum à Bubone, de quo ait Ouidius.

Libri contra Zuinglianos.

Iacobus Kautius.

Ignauus Bubo dirũ mortalibus omẽ.

Hic quum esset Germanice facundus Concionator, traxit populum sequacem aurium pruritum in quemlibet errorem, quocunque volebat. Vnde factum est, vt breui sic inualuerit ibi non solum contra Lutheranos, verum etiam contra Senatum: vt ne vicinum quidem Principem

cipem, licet potentißimum, Ducem Ludouicum, Comitem Palatinum Rheni, Imperiique Electorem, illius vrbis protectoré, reuereretur. His enim verbis in publica Concione contra eum inuehebatur. Non expelles me, inquit, nec permittam me à te expelli. Ratio, quia me non recepisti: Immo si velis expellere me, quem non recepisti, non permissurus sum ego, etiam si Mille Capita propter hoc perire debeant. At dicis, Me nihil aliud, nisi quod ad seditionem potestatumque oppreßionem tendat, prædicasse ac docuisse: Ob id nimirum, quod dico tibi, Regimen ac potestatem tuam esse contra Verbum Dei, & non ex Deo, sed ex viuo Diabolo esse. Non igitur expelles me hinc nisi prius hæc regio tota, ac regna insuper aliquot, propterea deuastentur. Dico tibi, quia huc à Domino destinatus sum ad te docendum

Verba Kautii contra Palatinum electorem.

Hæc kautius, qui & ante biennium rusticis tumultuantibus, & conscius & consiliarius fuisse dicitur. Quum vero reclamarent fortiter ex publico suggestu ad suos Lutherani duo, kautius septem articulos publice affixit, quos coram plebe contra illos disputaturum se pollicebatur: Quibus & illi totidem articulos publice opponebant, vt parum abesse videretur ea contentio à seditione. Palatinus vero Elector, tantum effecit, vt paulo post vtrique aduersarii ex vrbe illa pellerētur. Interī kautianos igitur articulos duo erāt præcipui, Terti⁹ & Quartus: quia īpietate præ cæteris insignes. Tertius enim ita habe

Duo bariarticule Kautis.

bat Baptiſmus paruulorũ a Deo prorſus non eſt ſed directe cõtra Deũ,& contra Dei doctrinã quæ nobis per Chriſtum Ieſum filium eius prolata eſt. Quartus vero ſic. In Sacramento ſeu cœna Domini, neque eſt ſubſtantiale corpus aut ſanguis Chriſti, neque vſus illius hic vnquam rite eſt celebratus. Hos ergo articulos vbi Moguntiæ vidiſſet Cochlæus, mox ædidit libellum Teuthonicum ad Senatum Vuormacienſem, velut vicinus officioſus, reprobans vtriuſque partis articulos breuiter, & pro Baptiſmo paruulorum, elegantem Cypriani Epiſtolam ad Fidum Epiſcopum ſcriptam Germanice recitans: vt intelligerent, paruulorum Baptiſmum ſemper in Eccleſia Chriſti fuiſſe. Ad articulos vero breuiter in hunc modum reſpondit. In tertio (inquit) articulo kautius omnino Paganus eſt: nuſquam enim prohibitum eſt baptizari paruulos, & ſemper in Eccleſia fuit paruulorum Baptiſmus. Id quod inſignis martyr Diuus Cyprianus libro 3. Epiſtola 8. ad Fidum, multis demonſtrat tum ſcripturis tum rationibus. Sed & palam aduerſatur & ipſi Chriſto & ſacratiſsimę eius doctrinę, vetare, ne paruuli baptizentur. Chriſtus enim iubet baptizare omnes gentes, neminem excipiens, neque ſenem neque iuuenẽ. Et dicit. Niſi quis renatus fuerit ex aqua & ſpiritu ſãcto intrare in regnũ Dei, Ioh. nõ poteſt 3 Quinimmo ſpeciatim expreſsit paruulos, docens Matth. 19. Sinite paruulos, & nolite eos prohibere venire ad me: taliũ eſt enim regnũ cœlo

Error Lutheri de paruulorum Baptisma.

rum. At kautius facit hic, sicut alibi fecit occulte Lutherus, qui primo peccatum posuit in paruulis post Baptisma, ac deinde fatebatur, nisi pueri habeant fidem propriam, eos baptizari nō debere. Nos autem baptizamus paruulos in fide sanctæ matris Ecclesię, atque ita tollitur ab eis omne peccatum per Baptismum. In Quarto vero articulo, kautius incredulus est Iudæus. Æquum proinde foret, vtei contingeret sicut sæpe contigit Iudæis, tum in Germania, tum alibi: Qui Venerabile Sacramentum acubus compunxerunt, ad explorandum, an sanguinis ibi contineretur. Et ante CCCC. annos, reuocauit hunc articulum Berengarius hæreticus, contra quem multi tunc præclari scripti sunt libri. Sed & his nostris temporibus Rex Angliæ, Episcopus item Roffensis, aliique nonnulli, Lutherum, qui sacram conuersionem seu Tarnssubstantiationem in hoc abnegat Sacramento: grauiter ac potenter ex scripturis redarguerūt. Sequeretur enim ex ea abnegatione, quod corpus & sanguis Christi non essent ibi substantialiter, sicuti non assunt ante verba consecrationis prolata. Vtraque igitur pars iampridem digna esset, vt in honorem Venerabilis Sacramenti, proscriberetur in extremos fines terræ. Hæc ibi Coclęus. In epistola vero ad Senatum ista quoque adiunxit. Christus pro suis rogauit patrem suum cœlestem in monte Oliueti, vt sint unū, sicut & ipse cum patre vnum est, Ioan. xvii. Quum igitur tot sectę ex Lutheri doctrina

Verba Cochlei ad Vuormacienses.

facile ſane intelligitis,eam ex Deo non eſſe, ſicut eſt doctrina & inſtitutio ſanctorum patrũ Eccleſiæ Catholicæ:ſed ex patre potius mendaciorum diſcordiarúmque,vti cunctæ aliæ fuerunt ex eo hæreſes & ſchiſmata . Quum ergo huiuſmodi doctriña, quam Lutherani proponunt,non ſolum ante Centum annos,per Vniuerſale Concilium Conſtantienſe,atq; in plæriſque aliis antea Conciliis:Verum etiam noſtris temporibus à tribus ſummis Pontificibus, ab omnibus totius Chriſtianitatis Vniuerſitatibus:immò & à Cæſarea Maieſtate,atque adeo à toto Romano Imperio,apud vos in vrbe veſtra, ante ſex annos damnata ſit , & nunc poſt tantas calamitates,ac poſt tantum fuſi ſanguinis,per proprias diſcordias articulóſque contrarios damnet ſeipſam: Non poterit profecto vllum vobis dari conſilium melius, quod vobis,& in anima & in corpore,vel vtilius vel honeſtius exiſtat , quàm vt ſemel omnem eorum diſcordiam à vobis ablegetis,atque errorem vnum ſimul cum altero ex vrbe veſtra pellatis, & ſic rurſus in antiquam tranquillitatem Catholicamque vnitatem redeatis. At ſi permiſeritis eis,vnum ſuper alium librum contra ſe inuicem ſcribere,ac quotidie in concionibus ſe inuicem lacerare,nunquàm profecto perueniétis ad pacem. Eiuſmodi enim ſcriptio contentióque finem nullum habet , Eccleſiaſtes xij. Neque veſtrum eſt,in eiuſmodi cauſis , quæ ad totam ſpectant Chriſtianitatem,abſque conſi-

ſilio conſcientiáque ſuperiorum veſtrorũ, tum Eccleſiaſticorum tum ſæcularium, vllam ferre ſententiam,finalémq; cognitionem vobis arrogare. Cunque articulos illos vertiſſet in Latinum,his in pręfatione ad Robertum Ridlęũ, inſignem Angliæ Theologum,vſus eſt verbis. Ne omnino in ciuilis atq; ingratus tibi videar, mitto ad te aliquot articulos nouorum Vuormaciæ Euangeliſtarum,quos his diebus Teuthonice magno ſupercilio & publice affixerunt valuis,& ſtentoreis concionibus ebuccinauerunt ex ſuggeſto.Mitto igitur eos ad te in Latinum verſos:Non ſane vt munuſculum(Quis enim rem tam abſurdam,adeóque barbarice impiam,vice muneris dignam exiſtimet?) ſed velut nouum quid,quale antea forſitan,neque vidiſti neque audiuiſti.Videbis enim,in his aperte prohiberi Baptiſmum paruulorum,quem antea nemo Lutheranorum (quod ſciam) prohibuit.Variis quidem impietatibus Baptiſmo iniurius extitit Lutherus,nuſquàm tamen iuſſit rebaptizare,nuſquàm prohibuit (aperte ſaltem) paruulis Baptiſmum impendi:licet ego ex aliis cauſis de Baptiſmo paruulorum ſatis longum, vt puto,in eum ſcripſerim librum. Vt igitur & reliqui eius impietatum ſocij,aliquid agere videantur,comminiſcuntur die noctuq; aliquid noui,vnde & ipſi nomen acquirãt.Sciunt enim Lutherũ non niſi ex impietatibus nomen grande ſibi paraſſe:Quum antea tam obſcuri fuerit nominis,vt ne vicinis quidẽ Dreſdæ aut Lipſiæ notus

Verba Cochlei ad Robertum Ridlaeũ Anglũ.

notus extiterit. Quinimmò neq; parentib⁹ eius notum fuit antea nomen istud Lutherus. Non enim Lutherus, sed Luder à parentibus diceba-tur, & ipse sub initium huius Tragœdiæ, nominabatur à seipso, nunc Ludder, nunc Luter: Sed augustius tandem visum est nomē LVTHERVS, vt pro amplianda & prophetæ & Euangelistæ Germanici Maiestate, sacrum istud nomen vbiq; grandioribus describeretur literis. Simili nimirum auspicio, pariq; omine prorūpit nunc Kautius: Cui nomen Teuthonicū ab aue, reliquis auibus maxime inuisa, inditū existit. Ego Deum precor, vt omen auertat. Mihi certe longe abominabilius videtur nomē Kautij, quàm Lutheri. Quandoquidem hic in septē duntaxat articulis plus impietatis proferat, quàm protulerit olim Lutherus in Conclusionibus XCV. à principio. Quid igitur futurum putemus, si tot euomat libros Kautius, post hos septem articulos, quot post illas Conclusiones euomuit Lutherus? Quanto forent nobis tolerabiliores Poëticæ illæ Harpyiæ, quæ obscœno volatu fœdabant mensam Æneæ, quàm sit Kautius iste, qui non communem mensam, dapésque humanas, sed mensam Domini, cibúmque vere cœlestem ac diuinum garritu nimis diro atque abominabili cōspurcat &c. Circumferebantur & alij noui quorūdam articuli, Octo ex Saxonia, ac totidē ex Morauia: Hos Anabaptistæ in Nickelspurgo: Illos quidam Apostata Præmonstratensis Magda-

Kautius nomen abominabile.

Octo Articuli impij cōtra Christum.

burgi se disputaturum pollicebatur. Vtrique vero tanta in Christum ipsum impietate insaniebant, vt vel Imperator Iulianus, qui ex Christianismo ad Paganismum Apostatice transiuerat, tam fœdis & absurdis erroribus vix fuerit obnoxius. Sic enim ait Præmonstratensis ille. Infernus non est: Christus non descendit ad inferna: Sancti Patriarchæ & prophetæ, non fueruntin Inferno: Christus cum hanc vocem dixisset, Heli Heli Lamazabathani, damnatus fuit quia desperauit &c. Moraui autem illi dicẽbant, Christum non fuisse verum Deum, sed prophetam. Nec prædicandum esse eius Euangelium publice in Ecclesiis, sed solum priuatim in domibus & in aures. Inter Christianos nullam Potestatem aut Magistratum esse: Christianis omnia esse inter se communia. Diem extremi iudicij post biennium futurũ esse &c. Fuerũt & alij homines, numero CCC. qui prope Apocellam in Heluetiis, in ęditum ascendebant montem, velut assumẽdi illinc in cœlum cum corpore simul & anima. Quibus Cacodæmones ita omnem eripuerant intellectum, vt abiecto omni pudore humano, in brutorum modum congrederentur, ac necessarium esse crederent, vt commiscerentur: ita, vt ne virgines quidem à tali congressu sibi abstinendum putarent. Quàlia & in ora Saxoniæ circa Bremam, ex Lutheri doctrina & prædicata & practicata fuisse dicuntur. Scripserat enim Lutherus, virum muliere, & mulierem viro, minus carere

Mira quorũdam insania.

Luth. in lib. de vita coniugali.

rere posse, quàm cibo, potu & somno: nisi adesset alta, rara & miraculosa quædam gratia. Et in Sueuia captus quidam sacerdos dixerat, finem iam Christianæ fidei adesse, aliámque legẽ tradendam esse. Nam sicut lex Moysi M. D. annis durauerit: ita & lex Christi totidem annis iam durauit: ideo tempus iam esse, vt alia tradatur hominibus lex, aliáque fides. Cum hæc & id genus alia impia & absurda, passim audirentur ac fierent: Plærique Principes rerum indignitate commoti, eiusmodi homines non solum in vincula coniecerunt, verum etiam extremo alicubi affecerunt supplicio. Nam Rotẽburgi ad Neccarum fluuium ex Anabaptistis compræhensi complures, tum viri tum mulieres, quicũque reuocare & errores suos abiurare noluerunt, vltimo affecti sunt supplicio. Exusti quidem igne viri Nouem: Aquis vero submersæ mulieres Decem. Cæterum doctor & dux eorum Michaël Sellarius, Monachus Apostata, qui lõge grauius peccauerat: eam in iudicio publico sententiam accepit, vt à carnifice primum excidatur ei lingua blasphema. Deinde super currum alligato, candentibus forcipibus, ex carne eius bis dilacerentur frusta in foro: deinde adhuc Quinquies in via sic lanietur, ac tãdem in cineres exuratur. Quod & factum est die 17. Maij. Grauiter enim populum seduxerat, docens, non esse in Sacramento corpus & sanguinem Christi: Non esse baptizandos pueros: Non esse præstandum iuramẽtum superio-

Supplicio affecti Anabaptistæ.

Michael Sellarius.

ribus: Non esse resistendum Turcis: Non esse inuocandos sanctos &c. Sic & in arce Palatini Electoris, quæ Alcea dicitur, multi ex ea secta homines diu fuere detenti, multisque iudiciis producti, donec tandem aut reuocarēt errores, aut subirent secundum leges supplicia. Sic & in Bauaria Salisburgi & Monaci: Sic in Austria Viennæ: Sic in Turingia Ysennaci: Sic & Augustæ & Vuormaciæ, aliisque in ciuitatibus nō-nullis Imperij plærique in carceribus detenti, aut suppliciis, aut reuocationibus, ac publicis pœnitentiis emendati sunt. Cochlæus vbi Morauorum vidit articulos, vt Principibus ad oculum ostēderet, nihil tam impium aut absurdum excogitari posse, cui nō queat aliquis ex magna scripturarum sylua fucus & probationis color prætexi, si sic liceat vnicuique scripturas nouo modo ad libitum interpretari: Scripsit pro & contra, ex meris scripturis, An Christus sit vere Deus, non solum argumenta, verum etiam solutiones in vtranque partem. Et hæc quoque verba inter alia multa adiecit. Quod si ego (inquit) reluctante fide mea, tremente consciētia, pilisque simul cum mente inhorrescentibus, contra Deum & saluatorem meum, tot scripturæ sacræ loca, intra paucas vnius diei horas, colligere, ac in reprobum impiúmque sensum detorquere potui: Quid obsecro posse putetis istos Suermeros, qui per hæresim iusto Dei iudicio in reprobū sensum traditi, scripturi sunt, vt sentiunt, vt credunt, vt erronea fides cōscientiáque

Dispersio Anabaptistarum.

Libellus Cochlæi de Christo.

tiáque eis dictat. Idq; facient ferio, ac minime inuiti, fed omni conatu totifque viribus, non folum vno aut altero die, fed omni tempore, quoad victuri funt, nitentur hunc fuum articulum quoquo fuco perfuadere atq; defendere. Adiũgent etiam colores Rhetoricos, afferent tropos fimulabunt item ac diffimulabunt plurima. Inferent denique vim fcripturis, vt vel inuitæ trahantur ac fubferuiant eorũ intentioni: Id quod maxime folent omnes, quos nouerim, Lutherani, præfertim vero ipfe Lutherus. Sic enim allegabat contra gratiam Sacramentorum, in primo articulo fuæ affertionis. Scriptura dicit (inquit) Rom. 1. Abacuc 2. Heb. 10. Iuftus ex fide fua viuet: Non dicit, Iuftus ex Sacramentis viuet. Mar. vult. Qui crediderit & baptizatus fuerit. Et Rom. 10. Corde creditur ad iuftitiã. Rom. 4. ex Gen. 15. Credidit Abraham Deo, & reputatum eft illi ad iuftitiã. Ecce quot funt hic fcripturæ loca, per fucum & fumum attracta, quæ quidem de fide loquuntur, fed articulus loquitur de Sacramentis. Quafi vero contraria fint fides & Sacramenta, perinde atque album & nigrum, quum nihil fint minus. Et in 500. articulis eius, ita habet feptimus. Quia ficut minime Chriftus non eft Chriftus, ita non poteft Monachus aut facerdos Chriftianus effe: quia dominus dicit, Nõ veni mittere pacem, fed gladium. Quod fi ego tã extranea, tamq; falfo ac violẽto fenfu velim citare fcripturas, ad perfuadẽdum, quod Chriftus non fit Deus: non puto equidẽ

Lutherus vim fcripturis fæpe infert

difficile mihi fore, vel vno die plus quàm DC. loca scripturarum afferre, quæ meliorem possent habere fucum probationis, quàm habeant iam dicta loca Lutheri. Sed siue ego (quod absit) siue Suermerorum quispiam alleget ex scripturis vel DeciesCentena Millia locorum, contra Deitatem Christi: nihilominus manet re vera manebitque in æternum Christus vere deus. Ad quod sane credendum satis nobis est, contra omnes hæreticorum fucos & argutias, vel vnicum illud, quamlibet breue, dictum Euangelistæ. Et Deus erat verbum. Et rursus.

Lutherus radix amaritudinis sectarũ multarum. *Deut. 29.* *Heb. 12.* *Esa. 14.*

Quid prodest, occidere Suermeros rusticosque Lutheranos, superstite librosque disseminante Luthero? Ipse est enim radix, germinans (vt Moyses ait) fel & amaritudinem. Ipse est radix amaritudinis, vti Apostolus vocat, sursum germinans, per quam inquinantur multi. Ipse est radix colubri, de qua egrediũtur reguli, quorum nunc sibilos blasphemos nimium exhorrescimus. Frustra igitur, O Principes, ramos surculosque malæ huius arboris exciditis, si radicem ipsam, nouo semper fœtu amaritudinis sursum germinare sinatis. Excisa autem radice, rami surculique mox vltro marcescerent. Id enim & ipse fatetur ac iactitat. Papistæ putant (inquit) quod & ego propemodum credo, si nõ esset Lutherus, Suermeros quàm citissime tenues fore, atque in abditum abrepturos. Quãuis igitur verbis nunc vehementer contra suos contẽdat Suermeros: re tamẽ ipsa nihil minus, immò

Luth. contra Epistolam Regis Angliæ.

immò longe plus nocet ipſe, quàm Suermeri. Ex eius enim doctrina pullulant illorum articuli. Etenim in Kautianis articulis nos maximè (vt æquum ac pium eſt) deteſtamur ac execramur eos, qui baptizari paruulos vetant, & in Euchariſtia corpus & ſanguinem Chriſti negant. His autem impietatibus anſam dedit iam olim Lutherus, quando in paruulis baptizatis peccatum poſt Baptiſmum: In Euchariſtia panem & vinum, poſt conſecrationem remanere docebat. Hæc eſt illa radix amaritudinis, quam in Kautio nūc ſero damnamus, quam ante ſex annos damnauit Sedes Apoſtolica, voſq; cum ea in Luthero. In articulis autem, qui nuper in Morauia euulgati ſunt, nihil quidem non maximè deteſtandum ac execrandum reperio: attamen & illi magna ex parte germen habent à Lutherica radice. Et iterum. O præclatum igitur Lutheranorum Euangelium, Quod ſecundum Lutherum non eſt liber legis & doctrinæ Christi, nec requirit bona opera noſtra, immò damnat ea. Secundum Ottonem vero Brunfelſium, non habet præcepta aut præceptiones Chriſti, ſed manuductiones tantum, neque in ſcripturas cenſeri debet, quum ſit mera relatio Cabaliſtica, & ſurda ſine ſpiritu narratio. Secundum Kautium autem, prohibet baptizare infantes, & adultos rebaptizat, omnemque poteſtatem ac regimen Principum ex viuo Diabolo, non ex Deo eſſe docet. Secundum alios denique Suermeros, aut omnino nihil eſt, aut in aures tan-

Quale Euāgeliū nouum.

Quatuor noua Euangelia sectarum.

Multitudo cōtentiosorum librorum, pro & contra.

tum atq; in priuatis domibus prædicari debet. En vobis Principes, Quatuor Euágelia Lutheranorum, sic quidem diuersa atque pugnátia, vt neque inter sese, neque cum nostris conuenire aut velint aut possint: Quæ nunc simplici plebi, pro Quatuor Euangeliis nostris, nō minus malitioso, quàm seditioso pernicioſóq; studio, ab Apostatis ingeruntur, vt omnis fides, paxque & disciplina Ecclesiastica dissoluatur, funditusq; intereat, tandem: longe maiore nimirum cū clade ac pernicie, quàm ante bienniū passi sumus. Et infra. Quod si hæc, velut vetera, minus mouent animos vestros, moueant saltem ea, quæ nunc quotidie fiunt. Quot enim libros epistolásque & sermones, de Venerabili Sacramento Eucharistiæ, contra Ecclesiæ fidem antiquā scripsit his annis Lutherus? Quot contra eum viri Ecclesiastici? Quot hodie & contra eum, & cōtra Ecclesiam, Zuinglius & Oecolampadius? Quot alij? Ait enim Luther⁹, eam hæresim plus quàm in Decem sectas iam diuisam esse. Quot item contra Oecolampadium Zuingliumq; viri Catholici? Quot Lutherus complicesq; eius? Quid proficitur tot libris? Quis contentionum finis? An non multo incertior infirmiorque est circa illud Sacramentum nunc fides, reuerētia, deuotioque populi hodie, quàm ante X. annos fuit: Longe igitur, vt tutius & securius: ita & melius atque salubrius fuisset, in antiqua Ecclesiæ fide simpliciter permansisse, quàm sic nouam disputationem contra Ecclesiæ fidem Luthero per-

permisisse. Ex qua nunc tot errores dubiáque male succreuisse videmus. At de Sacrãmento Eucharistię longe minus habetur in scripturis, quàm de Christo. Christus enim scopus est & argumentum, totius & veteris & noui Testamenti scripturæ. Sic enim dicebat ipse Apostolis. Quoniam necesse est impleri omnia, quæ scripta sunt in lege Moysi, & Prophetis, & Psalmis de me. Tanto igitur plures in diuersos sensus de Christo poterunt scribi, tum ab hęreticis tum à Catholicis libri, quanto plus de Christo, quàm de Eucharistiæ Sacramento habetur in scripturis. Quid autem vel turpius vel irreligiosius nobis esse queat, quàm eum ipsum iam demum in dubium disputationemque vocare, à quo tota salus nostra dependet? Non est (inquit S. Petrus) in alio aliquo salus. Nec enim aliud nomen est sub cœlo datum hominibus, in quo oporteat nos saluos fieri. Quid dedecorosius nobis ad Turcas & Iudæos contingere queat, quàm si nunc tandem in nouissimis diebus, de Christo nostro, quem nõ vt prophetam, sed vt verum Deum & saluatorem nostrum vnicum colimus, disputando dubitemus, ac dubitando disputemus: à quo Mille iam Quingentisque annis in vniuerso mundo dicti sunt Christiani. Vbi quæso Turcis de Mahumeta suo sic disputare licet? vbi de Moyse Iudæis? Et tamen non habent pro Deo Moysen, nec ab eo nomen habent Iudæi. Cúnque gladij potestatem nusquàm habeant, sed vbique seruili-

Non debent admitti tam scandalosæ disputationes de rebus fidei nostræ.

Luc. 4.

Act. 4.

ter ſubiecti, tributa pendant, atque alterius religionis poteſtatibus ſubiaceant: ea tamen & reuerentia & diligentia legem ſeniorúmq; traditiones obſeruant, vt inquietis maliſque & ſuperbis eorum legiſperitis, nuſquàm liceat, ne latum quidem digitum, vel à Moyſe, vel à ſeniorum traditionibus diſcedere &c.

Acta & ſcripta Lutheri, Anno Domini. M.D.XXVIII.

Liber Lut. cõtra Anabaptiſtas.

LVtherus autem, vt vidit tam graues inaleſcere ſectas, propter quas male audiebat, tanquàm prima radix & ſcaturigo fuerit ipſe omnibus ſectis iiſce adeo barbaris: ipſe quoque in Anabaptiſtas ſcripſit Teuthonice. In quo ſane libro primum queritur, Principem Anabaptiſtarum, Doctorem Balthaſſarum Pacimontanum, iniuſte feciſſe mentionem Lutheri in libello ſuo, quaſi & ipſe conſentiat in ſtultam eius opinionem. Deinde queritur contra Diabolum, quod Decem ora aperiat, vbi vnum claudat Lutherus. Tertio, Catholicis, quos Papiſtas vocat, imputat iſtud malum quod non admittunt Euangelium, quia ſub ſui Principis ditione nulli ſint rebaptizatores: Sed mentitur improbus Calumniator, quia Yſennaci ſub illo Principe multi fuerunt depræhenſi

&

&mulctati. Quarto, repræhendit Principes, qui morte sæuiunt in rebaptizatores. Ait ergo, vnicuique liberum esse debere, credere vt velit. Nam si male credat quis, satis pœnarū ei fore in inferno æternaliter: Ideo nō debeat tēporaliter quoq; puniri. Sed nescit aut dissimulat Luther⁹, publicis quoq; legibus in rebaptizatores antiquitus animaduersum esse. Quinto, commemorat bona, quę à Papatu habemus, ne omnia reiiciantur propter odium Papæ, Nos fatemur (inquit) sub Papatu esse bona Christiana, immò omnia bona Christiana, atque etiam inde ad nos deuxisse: Nempe confitemur, in Papatu veram esse scripturam sacram, verum Baptismum, verum Sacramentū altaris, veras claues ad remittenda peccata, verum prædicandi officium, verum Catechismum, veluti Orationem dominicam, ac X. præcepta & articulos fidei. Quemadmodum & ipse è contrario fatetur, apud nos (quamuis nos tāquam hæreticos damnat) & apud omnes hæreticos esse sacram scripturam, Baptismum, claues, Catechismum &c. Sexto deinceps contra Rebaptizatores agit toto vsque ad finem libello, probans, non tam fidei baptizantis aut baptizati aut patrinorum fidendum esse, quàm promissionibus Christi & susceptioni Baptismi: Fidem enim esse incertam, Sacramentum autem certum. Cunque rebaptizatores dicant nusquam haberi in scripturis, quod paruuli habeant fidem propriam, aut quod baptizari debeant: ipse in hunc mo-

Quāta bona habemus à Papatu.

Contra Anabaptistas.

dum respondet. Quod paruuli credant, nullo scripturæ loco demõstrare possumus, qui clare his aut similib⁹ verbis dicat. Paruulos baptizate, nã & ipsi credũt. Si quis nos vrgeat ad demõstrandã eiusmodi literã, huic nos cedere oportet, & victoriã dare, nusquã scriptã inuenimus. Boni autẽ & ratione prædit Christiani, tale à nobis nõ exigũt: Contentiosi & Ceruicosi sectarum duces, id faciunt. At cõtra, neq; ipsi vllam afferent literam, quæ dicat. Adultos baptizate, & nullos paruulos. Hæc ibi Lutherus. Veruntamen longe aliam scripserat sententiam ea de re ante aliquot annos. Nam dum scriberet ad Vualdenses seu Pighardos Bohemiæ, interea, quæ in eis repræhendebat: hunc quoq; articulũ commemorabat, quod paruulos baptizant ad futuram fidem, quam adulti consequuturi sint. Ait igitur præstare, prorsus omittere Baptismũ in paruulis, quàm baptizare sine fide. Quia Sacramenta neq; debeant, neque possint sine fide accipi. Si vero sine fide accipias Sacramentum, magno tuo malo accipias. Huic vestræ (inquit) doctrinæ opponimus nos verbum Christi. Qui crediderit & baptizatus fuerit, saluus erit &c. Sic & in Cochlæũ scribens ait, Non negamus, paruulos esse baptizandos, nec asserimus eos Baptismum accipere sine fide: sed dicimus, ad Baptismũ eos credere per vim verbi, quo exorcizantur, & per fidem Ecclesiæ eos offerẽtis, & eis fidem orationibus suis impetrantis: Alioqui mera & intolerabilia essent mendacia, quando baptiza-

Verba Lutheri pro Anabaptistis.

baptizans à paruulo quærit, an credat? non baptizaturus, nisi vice eius respondeatur, Credo. Vt quid interrogat an credat, si certum est, eos non credere, vt Cochlæus contendit? Esto, Augustinus sic aliquando dicat, sed Cochlæo satis sit, esse sic ab homine dictũ: Nos volumus hoc dictum diuinis testimoniis prohibitum. Quin asserimus, Paruulos prorsus non esse baptizãdos, si verum est, eos in Baptismo non credere, ne illudatur Maiestatis Sacramentum & verbum. Hæc in Cochlæum. In isto autem libro contra Rebaptizatores sic ait. Ego & gratias ago Deo & gaudeo, me paruulum esse baptizatum. Ibi enim feci, quod Deus præcepit. Siue ergo crediderim, siue non, sum tamen baptizatus super mandatum Dei. Baptismus verus & certus est, siue fides mea adhuc hodie certa sit, siue incerta, possum curare, vt adhuc credam ac certus fiam. In Baptismo nihil deficit: In fide semper est defectus. Satis enim laboris habemus, ad discendam fidem toto tempore vitæ. Hæc Lutherus contra seipsum. Quemadmodũ in Septicipite postea ad longum variis argumentis, ex ipsius verbis ostendit Cochlæus.

Lut. contrarius sibiipsi de fide paruulorum.

Visitatio Saxonica.

At Dux Saxoniæ, Princeps Elector, quum audiret, in terris quoq; suis fieri plurima nimis barbarice contra religionem: destinauit Quatuor Visitatores. Quorum duo erant Nobiles, Dominus Ioannes à Plaunitz, & Erasmus ab Haubitz: & duo ex eruditis Doctor legum Hieronymus Schurff, & Magister artium Phi-

lippus Melanchton. Qui circumeuntes de oppido in oppidum, Pastores & Concionatores vbique examinabant, eisque nouam & pascendi & docendi normam tradebant, mediam ferme inter Catholicam & Lutheranam: de vtraq; enim aliquid mutuabantur. In eam igitur cogebant Catholicos, aut reluctantes expellebant, & nimis ferocientes Lutheranos ad suæ normę temperiem castigabant ac moderabantur. Splẽdide illis sumptũ suppeditare cogebantur Communitates, ad quas diuertebant. Et ij quidem aliquanto moderatius agebãt. Verum post eos constituti alij, adeo imperiose ac sumptuose gesserunt se, vt eiusmodi Visitatio cunctis retro Synodis Episcoporum, & Archidiaconorum Communitatibus, grauior intolerabiliórque videretur. Eam Visitationem primum Latine Philippus Melanchton, post Teuthonice Lutherus descripsit. Hic verbosius ac imperiosius: Ille succinctius ac moderatius. Philippus igitur præscripsit XX. articulos, erga Curatos per Visitatores examinandos, hoc sane vsus exordio. Pastores (inquit) debent exemplum Christi sequi: Qui quoniam pœnitentiam & remissionem peccatorum docuit, debent & ista Pastores tradere Ecclesiis. Nunc vulgare est, vociferari de fide, & tamen intelligi quid sit fides non potest, nisi prædicata pœnitentia. Plane vinum nouum in vtres veteres infundunt, qui fidem sine pœnitentia, sine doctrina timoris Dei, sine doctrina legis prædicant, & ad carnalem quandam

Verba Phil. Melan. de visitatione.

dam securitatem assuefaciunt uulgus: Ea securitas est deterior, quam omnes errores antea sub Papa fuerunt. & infra. Si largientur (inquit) eleemoynas, Deus augebit nostrā rem familiarem, dabit publice annonam vberiorem, pacem & similia bona: Non quia facimus nos, sed quia talia ipse promisit facientibus. In primis largi erga sacerdotes esse debent. Quia scriptum est: Duplici honore digni sunt. Itē. Volo etiam (inquit) nonnihil de libero arbitrio asscribere, quomodo doceri debeat: De quo plerique valde incommode loquuntur. Et quia clamitāt omnino nos nihil facere posse, aliud nihil docēt quàm diffidentiam, quæ multa peccata parit in vulgo. Voluntas humana est vis libera, vt facere possit iustitiam carnis, seu iustitiam ciuilem, vbi lege & vi cogitur: Vt, non furari, non occidere non mœchari. Paulus enim cum iustitiam carnis vocat, docet esse quandam iustitiæ partem, quam caro coacta, suis viribus faciat. Ro. 2. Gentes natura faciunt quæ legis sunt. Quid autem faciunt, nisi ciuilem iustitiam? Exigit autem Deus iustitiam hāc 1. Timoth. 1. Lex est iniustis posita. Vult Deus coherceri rudes & imperitos doctrinæ legis. Propterea doceant, In nostra manu, si cogatur vi esse, carnem frenare, & ciuilem iustitiā præstare: & hortētur diligēter ad recte viuendum. Quia Deus hanc quoque iustitiā exigit, & grauiter puniet illos, qui adeo negligenter viuunt, & somniant, hanc iustitiam non esse in nostra manu, si extorqueātur. Et sicut aliis do

De libero arbitrio.

nis Dei bene vti debemus: ita etiam viribus, quas Deus naturæ tribuit, bene vti debemus. Hæc Philippus ille ibi, & id genus multa subdola moderatione præscribebat, quæ minus absurdam redderent Lutheri doctrinam, quàm fecerant priora, tum sua, tum illius scripta. Quibus & Lutherus ipse in Teuthonica visitandi formula consentiebat. Hinc data est Catholicis ansa, colligendi plurimas è scriptis Lutheri contradictiones & Antilogias, quibus docuerunt, Lutherum iuxta Pauli Apostoli sententiam, proprio iudicio condemnatum, & velut seruum nequam in Euangelio ex ore suo iudicatũ. Hinc monstrosus ille Germaniæ partꝰ, Lutherus Septiceps, quem & Latine & Teuthonice ædidit Cochlæus: Vbi fœdo aspectu ex vna cuculla septem diuersa, & habitu & figura, prominent capita, quæ fœdissima super diuersis rebus verborum contentione inter sese rixantur. Accidit eodem anno mira & horrenda Tragœdia Basileę quam scripsit priuatim Erasmus Roterodamꝰ, vir Doctiss. ad Io. Cochlæum, In hæc sane verba. Superioribus hisce diebus, Quarto die Augusti, is erat Dominicus, accidit Basileæ quiddã vere Tragicum, ac propemodum cum Thyestea cœna conferendum. Ciuis quidam honestus ac diues, Christophorus Bomgartnerus, vxorẽ suam Elisabetham, prædiuitis negociatoris filiam, nomine Henrici Dauidis, suspectam habebat, quod furtiuam consuetudinem haberet

cum

cumfamulo,nomine Angelo: Zelotypia tantũ erat,nullis certis argumentis nixa. saper occasio nem incruduit. Quum famulus abesset, à domi no iussus colligere à certis debitoribus pecuniã vir ingressus est illius cubiculum, venans, opinor, argumentum, quo quod suspicabatur conuinceret. Reperit in famuli indusio ligulas aliquot sericas. Mox accersitam vxorem percontatur, agnosceret ne eas ligulas? Vnde, inquit, has nactus est? nam meæ sunt. Confessa est à se donatas. Tum maritus, vt verum extorqueret metu, pugionis mucronem intentauit in ventrem vxoris, promittens nihil futurum mali, si verũ profiteretur: mortem præsentem minitans, nisi profiteretur. Quoque magis illam proliceret ad confessionem, ipse prior fassus est, se commisisse adulterium: Idem de vxore suspicari, nec aliud tamen quam suspicari. Illa primum inficiari, tandem vrgente marito, confessa est & ipsa. Et confestim maritus dimisit. Illa territa confugit ad sororem in pagum nomine Prattelen. Actum est per affines & propinquos de reditu in gratiam. Maritus se placabilem exhibuit. Redit mulier sabbato 3. die Augusti, deducentib9 eam aliquot cognatis & propinquis, quos maritus accepit hilari compotatiuncula. Discessum est cum gratulatione: Et, vt aiunt, ea nocte fuit viro & vxori lectus communis, netur. Postdie, quiriquid offensionis vestigium, re sidere videre dies dies erat Dominicus, simili familiaritatevn à pransi sunt. Rumor

addidit & cognatos aliquot eodem acceptos conuiuio,quo peracto,egit illis gratias : rogans vt adesse vellent in cœna,se paulo lautius illos accepturum . Verum is rumor incerta est fide: Illud certum,mox à prandio ablegauit famulā ad concionem : liberos ex priore coniūge susceptos,ad emenda pira . Ita nactus solitudinem, obdit pessulum ianuæ: grauidam vxorem transfodit,mox filiolam vix Quadrimam.His peractis,ipse scripsit epistolam ad Senatum. Confestim in summàm ædium partem conscendit, ac ter inclamato nomine Iesu,se præcipitem dedit : adeo,vt cerebro disperserit viam,iuxta Comici dictum,sed nimium Tragicé. Caligis vnà ligularum alligarat epistolam,de quo modo dixi.Qua continebatur,quid, quo consilio fecisset,ac facturus esset.Occidit adulteram confessam,illa pœnam commeruerat: Occidit filiam ne quis in posterum illi maternum paternumque crimen opprobraret.Sibi fuit carnifex , ne longo cruciatu periret:Damnatus iudicum sententiis.Nam in corpus sæuitum est , fractis ossibus,impositum est sublimi rotæ. Deinde inclusum ligneo culeo, demissum est in RHenum.

Quid acciderit animæ nouit Deus . Facinus tā atrox & inopinatum, socerum vxoris patrem ita perculit,vt totus factus sit attonitus.Frater mariti,Iacobus Bomgartnerus,præ dolore sibi excidit,vt iam sit in vinculis.Exemplum quam uis impium , non inutile fuerit , ad deterrendum ab adulterio,quod iam inter Euangelicos

quoque

quoque cœperat esse iocus, Accidit & alia eodem anno ingeniosæ malignitatis Tragœdia ex nouis Lutheranæ factionis adinuentionibus quæ sic habet. Otto PaK, legum Doctor, homo nobilis, occultus Lutheri discipulus, cum esset Consiliarius iuratus Pii atque Catholici Principis Georgii, Ducis Saxoniæ: grande ac plane magistro suo dignum, hoc est, bene Lutheri cũ facinus scelerato aggressus est consilio. Nam effinxit formulam cuiusdam fœderis, sub nomine quorundam Principum Catholicorum, aduersus Electorem Saxoniæ & Hassiæ Lantgrauium conceptam, per quam nitebatur occulte Lutheranos ad arma concitare: Quod & effecit. Nanque dum Cancellarii vices ageret, nactus ea occasione secretum Principis sigillum, appressit illud formulæ conficti fœderis, ac Hassiæ Lantgrauio velut grãde munus tradidit. Is viso Principis sigillo, statim credit rem ita esse. Et cõmunicato consilio cum Electore Saxoniæ, magno studio validum comparauerũt ambo exercitum. Quem vbi in publicum eduxerunt, nec quisquam aliorum Principum sciret, quemnam tanto cum apparatu belli inuasuri essent: Lantgrauius copiam fœderis socero suo, Duci Saxoniæ Georgio, transmisit, multa cum prece, vt tali fœderi renunciare vltro velit, ac promittere, vt neque ipsi neque Electori Saxoniæ arma sit illaturus. Dux autem Georgius, mox eodem die (nempe in festo Ascensionis Domini) quo illius scripta recepit, per literas respondit Theu

Sceleratum facinus D. Ottonis PaK.

Exercitus Lutheranorũ contra Episcopos

Respõsio Ducis Georgii ad literas Lantgrauii.

thonice, In hæc ſane verba.

Generoſe Princeps, Benigne dilecteque Cognate ac fili, hodie à Dilectione veſtra ſcriptum recepi, in quo Dilectio veſtra indicat, quodnam fœdus contra Patruelem meum, Electorem Saxoniæ editum ſit, ac deinde contra vos. In quo & ego comprahendar, id quod Dilectioni veſtræ ex animo doleat, & malletis membrum aliquod de corpore veſtro perdidiſſe, quàm rem talem de me reſcire: Addita prece benigniſſima ac humillima propter Deum, vt Dilectioni veſtrę dem reſponſum, in quo abrenunciem iſti fœderi, & contra Patruelem meum, & vos nihil faciam, iuxta latiorem literarum tenorem perlegi. Et ſuper hoc Dilectioni veſtræ notum facio, Quamuis ſimplex ſim & ineptus, ea tamẽ animi fortitudine me eſſe credat D. V. vt ſi quid vere in hac cauſa à me factum eſſet aut actum, nollem id coram Dilectione veſtra, aut coram maiore, quem merito plus timerem quam vos, negare.

Fictam eſſe copiam fœderis pratenſi.

Quoniam vero hæc ficta Copia, quam ad me miſit D. V. tam multa mendacia in ſe continet, ac per Originalia nunquam probari aut demonſtrari poterit: non paruam fero admirationem, quod D. V. huic fidem præbet & me per eam grauat. Multo magis condoleo Dilectioni veſtræ, tanquàm meo conſanguineo & filio, ꝙ D. V. ſinit ſe eiuſmodi infūdatis, falſis, mẽdacibuſque nugis ſeduci, & in ſeditionẽ cõcitari: Vnde Dilectioni veſtræ cõiugiq; & liberis veſtris, terriſque & ſubditis veſtris, perditio, calamitaſque

lamitasque exoriri possit. Dico igitur & scribo adhuc, eum, qui Dilectioni vestræ dixit, se vidisse Originales literas, quibus additum sit Chirographum ac sigillum meum, aut quod Origina les illas legerit audieritúe: esse desperatum, infamem ac periurum Nebulonem. Hoc constāter corām quibuslibet affirmabo. Volo item Dilectionem vestram amice, & (quemadmodum D.V.) propter Deum rogatam habere, D.V. velit negocia sua meliori deliberatione, quàm hic factum est, incipere: nec velit incitari ad eam venationem, vbi merito alius præuenaretur. *Vt indicetur Nebulo, autor confictis fœderis.*

Velit item D.V. ostendere mihi mendacem virum illum, vt & ego, & quilibet ab eo cauere sibi sciat. Nisi enim id à D. V. moueri possem ad suspicandum, quod D. V. ipsamet effinxerit illud, atque ita velut captare occasionem, vestram inimicam voluntatem contra me miserum senem inchoandi. Neque item prætermittam scribere iis, qui comprahendun tur in copia fœderis, quod Vratislauiæ factum sit, eamque illis transmittere: Nihil dubitans, eos & se & me sufficiéter excusaturos esse. Satis enī scio, plærosque corū neq; affuisse, neque missos ibi habuisse Oratores suos. De nullo igitur fœdere mihi sū cōscius, neque vnquā id doceri potest, ꝙ de ipso sciā aliquid. Ea enī quę de aliis in eiusmodi copia recēsita sūt, vtique manifesta sūt mēdacia. Quicquid aūt me tāgit, ꝑrsus emētitum est. Existimo igitur iam, si D.V. ob id ali-

quod de corpore suo membrum tradidisset, eius facti nunc pœniteret eam, quod omnino frustra & pro nihilo factum esset. Neque opus est, vt ab eo, quod in seipso nihil est, desistã aut abrenũciem. Geram me, Deo dante, erga D. V. & erga quoslibet ita, vt sciam cum honore coram Deo superioribusque meis, & coram toto mundo respondere. Hoc tanquàm responsum Dilectionem vestram celare non volui: Cui inseruire paratus sum. Data festinanter Dresdæ in die Ascensionis Christi, Anno Domini 1528. Neque omittam scribere agnato meo, vt ista significem. Ex quibus Dilectio eius me bene excusatum habebit. Georgius Dux Saxoniæ &c. Nomina autem aliorum Principum, ex tenore conficti fœderis cognoscuntur. Cuiꝰ sane initium sic habet. Dei gratia Nos Ferdinandus Rex Bohemiæ, Rom. Cæs. Maiestatis locum tenens, Archidux Austriæ, Dux Burgundiæ & Vuittenbergæ, Comes Tyroli &c. Et Nos Albertus S.R.E. Tituli S. Petri ad vincula Presbiter Cardinalis, Archiepiscopus Moguntinus & Magdaburgensis, sacri Rom. Imperii Archicancellarius per Germaniam: Princeps elector & Primas, Administrator Halberstatensis. Et nos Ioachim, sacri Rom. Imperii Archicamerarius, & Princeps Elector: Ambo Marchiones Brandeburgenses, Duces Stetiniæ, Pomeraniæ, Cassabiorum & Vuandalorum: Burgrauii Nurenbergenses, & Principes Rugiæ. Et nos Matthæus S. R. E. Tituli S. Angeli Pres-

Initium formulæ conficti fœderis.

byter

byter Cardinalis, Archiepiſcopus Saltzburgen ſis, Apoſtolicæ ſanctitatis & ſedis Romanæ Legatus natus &c. Nos Vuigandus, Epiſcopus Bãbergenſis. Et nos Conradus, Epiſcopus Herbipolenſis, & Dux Franconiæ. Et eadem gratia nos Georgius Dux Saxoniæ, Lantgrauius Turingię & Marchio Miſnæ. Nos Vuilhelmus & Ludouicus fratres, Duces ſuperioris & inferioris Bauariæ, Palatini Rheni. Fatemur & notum facimus, virtute harum literarum palam, Poſtea quàm in hoc periculoſo & aduerſo rerum ſtatu quem Deus omnipotens ſuper genus humanũ, propter iniquitates & peccata permittit, multæ in Deũ blaſphemiæ & iniuriæ, ac ſcandala proxi morum exoriuntur. Ita, quod Deus non ſolum in ſuis Sacramentis, quæ ipſe ſuper terram, tum ad emẽdationem noſtri, tum ad confortationẽ infirmæ conſcientiæ noſtræ inſtituit: Verum etiam in ſua ipſius omnipotentia ac Deitate, iniuriis contumeliiſque afficitur. In eo ſane, quod Templa & Monaſteria diripiuntur ac deuaſtantur: Dęo ſacratæ perſonę ab eius cultu expelluntur, ad loca inhoneſta protruduntur, ſuiſque cẽſibus & prouentibus vi ſpoliantur & priuantur. Et quod omnium horrendiſſimum eſt, ſacræ Miſſæ officium non ſolum aboletur, ſed & Idolatriæ & peccato aſſcribitur. Nobis tanquàm Catholicis, Regi, Principibus Electoribus, Archiepiſcopis, Epiſcopis & Prĩcipib⁹, propter votum & promiſſionem, quã Deo creatori noſtro

fecimus (Cui nos tanquàm creaturas suo creatori absque omni medio subdere, ac sacris pedibus eius substernere debemus) similiter etiam propter iuramenta & fidelitates, quas partim Apostolicæ sanctitati, ac omnes nos Ro. Cæs. Maiestati, Domino nostro omnium Clementissimo, præstitimus (Quibus tanquàm superioribus nostris debitam obedientiam exhibere debemus & tenemur) nihil aliud cõuenit, quàm eiusmodi suprascriptis blasphemiis (quãrum nobis, velut hominibus, mediante auxilio diuino, possibile est) occurrere, eas auertere ac in melius conuertere &c. Quanquàm vero cuncti Principes & Episcopi illi, sigillatim per propria scripta & sigilla negarent, se tale fœdus percussisse: non tamen potuerunt viciniores Tres Episcopi periculum euadere belli, nisi persoluerent Centum Millia aureorum. Imparatis enim ac indefensis imminebat è proximo grandis & ad inuadendum paratus exercitus. Quamuis igitur essent inmunes ab eo fœdere, maluerunt tamen redimere pacem, quàm iniustum sustinere bellum. Numerauerũt itaque Archiepiscopus Moguntinus XL. Millia aureorum, totidem Episcopus Herbipolensis, & X X. Millia Episcopus Bambergensis. Quid facerent aliud? longe aberat Cæsar in Hispaniis, & Liga Sueuica tam subito non pôterat ferre auxilium. Subditorum autem corda, magna ex parte Lutheri fermento erant infecta. Maluerunt itaque Episcopi in pecuniis, quam in damnis subditorum, agro

Tres Episcopi redemerunt pacem à Lutheranis Centum Millibus aureorum.

rumque

rumque populationibus,aut oppidorum expugnationibus,iacturam facere.Quia metus erat ne speciosus verbi Dei prætextus, Euangelii que defendendi titulus (quem Lutherani vbique iactitant)totam Germaniam in tumultum excitaret.Ne autem Hassiæ Lantgrauius videretur fœdus illud vltro effinxisse, indicauit au torem,supradictum Ottonem Pak,eumque in custodia tenuit,vt de facinore isto responderet aduersariis. Scripsit igitur ac certum præfixit diem Regi Ferdinando,Electori Brandeburgẽsi,& Duci Saxoniæ Georgio, ad agendum iure contra dictum Pak,si quid aduersus eum haberent.Illi missis Oratoribus iusserunt illum accusari,tãquàm reum læsæ Maiestatis. Feria igitur secunda post festum Diuæ Margarethæ,conuenerunt Oratores in oppidum Cassel, vbi Lantgrauius publicam exhibuit audientiam. Antequàm vero accusaretur ab illis PaK, iussit eum à suo Cancellario coram illis interrogari de tribus articulis. Primo an de fœdere illo dixerit Lantgrauio,quod Vratislauiæ factum sit. Secundo,an Copiam illius sigillatam annulo Ducis Georgii,tradiderit eidem Dresdæ. Tertio, an per multa scripta promiserit,etiam Originales tradere illius fœderis literas. PaK ergo hæc omnia confessus est palam.Deinde datus est Oratotibus locus accusandi illum. Cœpit itaque Cancellarius Ducis Georgii, Doctor Simon Pistorius,clarissimus ac disertissimus Iurisconsultus,hominem accusare multorum criminũ:

Actio contra D. PaK Cas lia instituta.

De multis criminibus accusatus est D. PaK.

De qui-

De quibus eum certiſsimis documentis conuicit, tum per propria eius Chirographa, tum per aliorum authenticas literas. Etenim Pak, cum eſſet ſuperbus & ſumptuoſus, multo plura decoxerat, quàm in tota ſubſtantia ſua haberet. Variis igitur figmentis callide circumueniebat plæroſque, vt ſibi in mutuum darent. Effinxit ſane diuerſas epiſtolas, quas annulo Ducis Georgii, dum Cancellarii vices ageret, ſigillabat, vt per eas pecuniam vndecunque acquireret. Finxit & ſcripſit, ſe octo Millia aureorum dediſſe Duci Georgio, pro Præfectura oppidi Vueiſſenſehe, ad dies vitę ſuæ. Finxit credentiales literas, pro ſe ad plæroſque, annulo Ducis ſignatas. Finxit literas, quibus fateretur Dux, ei debere Quinque Millia florenorum. &cum à Duce miſſus fuiſſet, velut Conſiliarius, ad Lantgrauium Haſsiæ, ille peruerſo itinere profectus eſt occulte, ad Ioannem Vuaiuodam Vngariæ hoſtem Regis Ferdinandi. Et Vratislauiæ aliam confinxit multorum Principum, aduerſus Regem Ferdinandum, confœderationem. In qua nominatim recenſuit non ſolum reges Franciæ, Angliæ, Daniæ, & Scotię, ac Venetos: Verum etiam quoſdam Germaniæ Principes, vtpote Duces Gelriæ, Pomeraniæ, Electorem Saxoniæ, Lantgrauium Haſsiæ, & Archiepiſcopum Treuerenſem, Denique ſub figmento & prætextu confiCti fœderis, quod contra Electorem Saxoniæ Lantgrauiumque Haſsiæ initum aſſerebat. à Lantgrauio Quatuor Millia

Millia aureorum in donum recepit, vt Creditoribus eius ex ea pecunia satisfieret: Neque tamen omnibus satisfieri potuit. Cum igitur ad tot sibi obiecta crimina, non posset nec auderet respondere immoto pede: omnes Oratores consurrexerunt, eique in faciem dixerunt, quod sit infamis, perfidus, periurus ac sceleratus nebulo, & ex stirpe nequam, qui Principes & Dominos eorũ nequiss. calũnia traduxerit: reus crimine & falsi & læsæ Maiestatis. Protestabantur itaque & rogabant Lantgrauium omnesque circumstantes, vt illum pro tali haberent, donec demonstraret, fœdus illud à Dominis eorum factum esse. Pak uiro misere confusus ac dehonestatus, mortis quidem supplicium euasit gratia & benignitate Lantgrauii: profugus tamen & exul factus, nusquã in terris Lantgrauii & Electoris Saxoniæ, aliorũque Principum, quos diffamauerat, tuto pedem sistere potuit. Vagus igitur ac profugus factus super terram, velut alter Cain, per diuersa latibula ad urbes stagnales sese proripuit: Atque in hunc modum restituta est Germaniæ pax. Quãtum vero doluerit id Luthero, vel ex ea constat epistola, quam paulò post scripsit ad sodalem suum, Apostatam Augustinianum, In hæc sane verba. Optimo pariter ac pio viro, Vuincilao Linco, seruo Christi in Euangelio Nurenbergæ fratri suo, Gratiam & pacem. Noua plura tu nosti, quàm ego scribere possim. Fœdus illud Principum impiorum, quod ipsi negant, vides quantos

D. Pak misere confusus & conuictus est publice

Tandem comprehensus Antuerpiæ Anno 1536. post diuturnum carcerem, post lõgã iuris disceptationem post seralia quæstionum tormenta capite plexus & in Quartas diuisus est. Anno 1537. mense Februario.

Epistola Lut. ad Vuenceslaum Lincum.

quantos motus mouerit. Sed ego Ducis Georgii frigidißimam excuſationem ferre pro confeſsione interpretor. Sed negent, excuſent, fingant: Ego ſciens ſcio, non eſſe fœdus iſtud merum nihil aut Chimeram, licet monſtrum ſit monſtroſum ſatis. Deinde orbis nouit, illos animo, facto, edicto, ſtudio pertinacißimos hactenus talia publice tentaſſe & feciſſe, & adhuc facere. Extinctum enim volunt Euangelium, quod negare nemo poteſt. Sed quid hæc ad te, qui absque dubio certus de his omnibus es. Tantum vt ſcias, neque nos iſtis credere impiis, licet pacem offeramus, optemus, demus, Deus confundet iſtū μωρόταλον μώρον, Qui ſicut Moab plus audet quàm poſsit, & non ſecundum vires ſuas ſuperbit, ſicut ſemper fecit. Orabimus contra iſtos homicidas, atque hactenus ſit eis indultum. Si denuo aliquid moliti fuerint, orabimus Deum: Deinde mouebimus principes, vt absque miſericordia perdantur. Quandoquidem ſanguiſugæ inſatiabiles quieſcere nolunt, niſi ſanguine Germaniam madere ſentiant. Vale & ora pro nobis, Dominica poſt Barnabæ 1538. Martinus Lutherus.

Diſputatio Bernenſis. Sub initium eiuſdem anni, famoſa ac ſcandaloſa habita eſt Diſputatio apud Heluetios in oppido Berna, quam procurauerunt Zuinglius, Oecolampadiusque, & eorum complices, Vuolfgangus Capito, Martinus Bucerus, qui Argentinæ in ſecta Zuinglii præualebant: Et duo ſcelerati Apoſtatæ, Berchtoldus Haller, & Fran-

ciſcus Kolb, qui potentem ac bellicoſum populum Bernenſem, in fide peruerterunt. Cum igitur formula ad diſputandum à Bernenſi Senatu præſcripta atque euulgata, Catholicis aperte præiudicialis ac iniqua eſſet, Zuinglianis vero plauſibilis nimiunque alludens, factum eſt, vt è Catholicis nemo Doctorũ Theologorum ibi diſputauerit, ne comparuerit quidem, niſi prouincialis Auguſtinianus, D. Conradus Tregarius: Neque vllus Epiſcoporum ad eam ſuos miſerit Oratores, ſicut miſerant ante biennium, ad diſputationem Badenſem. Articuli enim X. quos diſputandos proponebant, aperte erant impii & erronei, contra Eccleſiam, contra veritatem Euchariſtiæ Miſſæque, & aliorum Sacramentorum: contra merita venerationemque ſanctorum, contra exequias defunctorum: breuiter contra receptos & approbatos Eccleſiæ ritus, cæremoniaſque fere omnes. Et ipſa formula ſic erat imperioſa, & faſtu quodam turgida, vt Quatuor Epiſcopos perſonaliter ita citaret ad comparendum, vt niſi comparerent ſimul cum doctis viris, ſacrarũ literarũ peritis, omnẽ Iuriſdictionẽ Epiſcopalẽ in terris Bernẽſib9 perdituri eſſẽt. Euulgata aũt ea formula, multiplex diſſuaſio ac dehortatio Bernenſibus per ſcripta ab aliis facta eſt. In primis à Regimine, Imperiali nomine Cæſareæ Maieſtatis, è Spira interdictũ eſt Bernẽſibus ſerio, ne diſputationem illam admitterent. Deinde à Quatuor Epiſcopis multis rationib9 prolixe probatum

transmisit,quo tempore iam cœptū erat dispu-tari. Admonuit eos legis diuinæ,autoritatis Ecclesiæ,Sedis Apostolicæ, legum Imperialium: ne tot sæculis probatos ac receptos fidei nostrę articulos,per infaustam illam disputationem in dubium reuocarent. Maxime vero reprobauit modum iudicandi super disputatis,quod reiecta omni Ecclesiæ Doctorum expositione,sola Biblica scriptura debeat inter partes discernere ac iudicare:Quandoquidem ipsa secundum sese sit res inanimata,quæ eloqui non possit, nec iudicare,vtra partium ipsam rectius intelligat aut exponat.Neque clamare possit,Ohe aut Vę, contra eos,qui ei vim faciunt,aut retortam velut per capillos in deuium sensum trahunt. At ipsi Bernenses temere sibi iudicandi autoritatem sumpturi sint,ad pronunciandum,vtri scripturam rectius intelligant,Catholici ne,an hęretici.Et proculdubio hæreticis palmam daturi sint,quorum instinctu & disputandi formula & impij articuli fuerint promulgati. Lex autem diuina nequaquam talem statuit disquirendi modum:sed iussit, si quid ambiguum fuerit, vt illud proponatur summo sacerdoti, qui pro tempore fuerit,vt eius stetur iudicio,& qui acquiescere illi noluerit, morte moriatur, Deut. 17.Denique ne nudæ scripturæ nimium confiderent, reiecta doctorum Ecclesiæ expositione, proposuit eis tria Themata secundum sese vt falsissima, ita & absurdissima. Quorum primū erat,Christum nō esse verum Deum. Secundū, *Tria Themata absurda & impia.*

Deum debere obedire Diabolo. Tertium, Mariam Dei genitricem, non permansisse perpetuo virginem, Primum erat error quorundam Anabaptistarum, & antiquorum Hebionitarũ. Secundum Ioannis Vuicleui. Tertium Heluidij. Hæc tria in vtranq; partem è locis varijs scripturę probauit, nunc argumentando, nunc soluendo: vt iisce exemplis declararet, quàm non sit difficile, ex tanta scripturarum sylua excerpere diuersa loca, per quæ secundum fucum & exteriorem corticem literæ, quodlibet thema & probari & reprobari queat. Nisi igitur stetur autoritati Ecclesiæ, Conciliorúmq; Generalium, & sanctorum patrum expositioni, qui per spiritum sanctum locuti sunt, velut per certum veritatis magistrum: per corticem literæ omnia, ab hæreticis in dubium vocari ac peruerti possent. Bernenses vero his omnibus contemptis, prosequuti sunt disputationẽ suam: Disputantes à Die septimo, vsq; ad Vicesimũ sextum Ianuarij. Postea iudicarunt X. articulos recte probatos, & in scripturis fundatos esse. Mox igitur nouã instituerunt Reformationem, in quã præceperũt primo, Vt ab omnibus subditis suis approbentur X. articuli. Deinde, Vt subditi ipsorum, nulli è Quatuor Episcopis, amplius obediant in rebus Ecclesiasticis: non in causis Matrimonialibus: non in excommunicationibus & absolutionibus, non in perceptione Chrismatis: non in oblationibus decimisq; & frugũ primitijs &c. Deinde absoluerunt à iuramẽtis Episco-

Noua Reformatio Bernẽsium.

po præstitis Decanos, Camerarios, Pastores, Concionatores, & quoslibet Ecclesiæ ministros. Postea cum ipsi in vrbe sua iam demoliti essent altaria, atq; Imagines, vbiq; in tẽplis suis, Missasq; penitus aboleuissent: præceperunt subditis, vt per omne territorium suum itidem facerent. Deinde abrogarunt omnes Missas, & exequias, anniuersariasq; memorias defunctorum fraternitates viuentium: Dedicationes templorũ, habitus Monachorum & Monialium, vsum sacrarum vestium: Dies ieiuniorũ, festa sanctorum, & quid non? Permiserunt autem sacerdotibus vxores, nouas nuptas Monachis, sacrilegos maritos Monialibus. In fine tamen, vt fidei suæ incertitudinem conscientiæque palpitationem ac metum proderent: adiecerunt, sese, vbi meliora docti fuerint, ea libenter amplexuros esse, & eam Reformationem velle vel augere vel minuere. Quoniam vero tam in Badensi, quàm in Bernensi disputatione, coram Laicis Teuthonice & loquendum & scribendum fuit: Teuthonice quoque reprobauerunt, D. Io. Eckius Disputationem, D. Io. Cochlæus Reformationem Bernensium. Eckius prolixius ac subtilius: Cochlæus breuius ac simplicius, pro captu Laicorũ. Eckius vltra X. articulos disputationis, commemorauit adhuc XXV. articulos erroneos, quos in Disputatione illa admiserũt. X. itẽ articulos cõtradictorios sibiipsis, & XV. locos scripturæ, quos falsificauerũt inter disputandum. Cochlæus priusquàm articulatim Re-

D. Eckius disputationẽ. Cochlæus Reformationem confutauit.

formationem reprobaret, obiecit Bernensibus contemptum & negligentiam circa viros doctos, quos ad disputationem suam vocare debuissent, præsertim D. Eckium. Deinde exprobrauit inciuilitatem, qua male tractatus fuit in ea disputatione D. Conradus Tregarius, Prouincialis Augustinianus, Heluetius natus. Postea respondit articulatim ad Reformationis Capita. E quorum Tricesimo paucula, exempli gratia, retulisse operæ precium fuerit. Tricesimo (inquit) conceditis Monasticis personis, desere re Monasteria, & inire connubia: Atque vt eas ad hoc prouocetis, vultis eis bona, quæ intulerunt, restituere. Quæ si nimis modica sint, vultis plus addere, modo exeant, siue connubia ineant siue non. O boni Domini, quàm inimicus est & honori vestro & animarum vestrarum saluti, autor huiuscemodi Reformationis. Quomodo potestis (obsecro) vsque adeo obliuisci omnis scripturæ, omnis legis & iuris, omnis disciplinæ & honestatis? Quomodo potest licere vobis, qui iuramento fœderati estis, iuramenta & vota Deo præstita, tam turpiter ac sceleste soluere, & concedere id, quod in vestra potestate minime consistit? Honestas iuris etiam apud Gentiles & Romanos antiquos exigit, vt iuramenta & pacta etiam hosti seruentur: Vos autem ea ne Deo quidem seruari vultis. Quomodo possitis quæso, maiores aut vehementiores vos exhibere hostes Dei & Ecclesiæ, quam hic facitis? Considerate vos ipsi: Quomodo

Contra nuptias Monachorum & Monialium.

Hostes Dei Bernenses.

enim poteſt alicui maior aut dolor aut iniuria inferri, quàm ſi ſponſa aut vxor eius abducatur aut rapiatur? Aut ſi filius aut filia eius, amiſſo honore, ad ignominiam redigatur publicè coram toto mundo? Iam ſponſæ & vxores Chriſti, Dei & Domini noſtri, Moniales ſunt, Can. 4. Ioan. 3. 2. Cor. 11. Ephe. 5. Apoc. 21. Sunt & filiæ ſanctæ matris Eccleſiæ, Gal. 4. 1. Corinth. 4. Pſal. 44. & 47. Can. 3. 1. Pet. 3. Quomodo igitur præſumitis eas contra omne ius, contra omnẽ ſcripturam & honeſtatem, à votis ſuis abſoluere? Iubete, quæſo, Apoſtatas veſtros omnẽ perſcrutari tum ſcripturam tum hiſtoriam, an inuenire queant, quod in vlla per orbem terrarum prouincia, intra M.D. annos, vſpiam cõceſſum fuerit Monachis & Monialibus, Matrimonia inire, aut è Monaſteriis in mundum redire. Eſt enim manifeſte contra Deum, ſic irrita facere vota Nume. 30. Deut. 23. Pſal. 65. Eccle. 5. Contra Chriſtum Matth. 8. & 19. Luc. 9. & 14. Contra Paulum. 1. Tim. 5. vbi damnantur ij, qui primam fidem (votum ſcilicet) irritam faciunt. Quid autem ſacra Concilia, ſanctique Pontifices, & Catholici Doctores, contra ſcelus iſtud ſcripſerint atque ſtatuerint, recitare hic nimis lõgum foret, atque etiam apud vos irritum & inutile, qui talia cuncta contemnitis. Recitabo autem vobis legem Imperialem ex Codice, vt ex ea intelligatis, quid hic meremini &c. Lutherus, vt vidit Zuinglium Oecolampadiúmque inualeſcere in dies magis ac magis: ſcripſit rurſus con- *C. de Epiſ. & Cle. l. Raptores.*

Liber secūdus Lutheri cōtra Zuingliū & Oecolāpadiū. tra eos bene prolixum librum Teuthonice, Cui titulus est, De cœna Christi confessio Lutheri. In prima eius parte exagitat ac reprehendit Zuinglium. In secunda, Oecolampadium. In tertia deniq; fidei suæ confessionē, quam pro certa & vltima suæ mentis sententia, tam in vita quàm post mortem, haberi iubet. In prima multa obiicit Zuinglio eiúsq; complicibus, quæ Catholici prius longe iustius obiecerant ipsi Luthero: Nempe, Quod eiusmodi dissensio & diuisio inter ipsos non est à spiritu sancto, sed à Sathana: Quod spiritus ille vertiginis contradicit sibiipsi: Quod libere concludēdum est, Diabolum omnis dissensionis patrem, esse eorum doctorem: Quod dissensio in intellectu & sermone, ex Diabolo est, &c. In secunda contradicit sibiipsi, dum negat in cœna Christi remanere vinum, eò quod Christus dixerat, Non bibam de genimine &c. Quod antea sæpe affirmauerat, cùm alibi, tum in Babylonica sua captiuitate, vbi derisit Transsubstantiationem & accidentia sine subiecto. Affirmat item ibi Christum, non solum dedisse calicem discipulis, sed & ipsummet bibisse. Quod prius negauerat in libro de abroganda Missa, vbi docebat, quod sacerdos aliis dare debet Sacramentum, non ipse sumere: quoniam & Christus ita fecerit. *Finalis confessio fidei Lutheri.* In tertia autem parte inter articulos fidei suæ ponit, quod non sit credendum liberum arbitrium. Reiicio (inquit) hic simul

mul ac damno, velut meros errores, omnem doctrinam, quæ liberum arbitrium nostrum iactitat. Item affirmo, Quod Vigiliæ, Missæ ac Anniuersarij dies pro defunctis, sint inutiles, ac nundinæ Diaboli. Item, Quod sancti inuocandi non sint. Item, Quod extrema vnctio, Matrimonium & Ordo sacerdotalis, Sacramenta non sint. Super omnes vero abominationes teneo (inquit) esse Missam, quæ pro sacrificio ac bono opere prædicatur ac venditur, super quam nunc omnia Ecclesiarum Collegia Monasteriáque consistunt: At, Deo dante, cito iacebunt. Quamuis enim magnus, grauis turpisque peccator fuerim, atque iuuentam meam damnabiliter consumpserim ac perdiderim: ea tamen sunt maxima peccata mea, quod tam sanctus Monachus fui, ac tot Missis vltra XV. annos dilectum dominum meum tam horrende offendi, martyrioque ac tribulationibus affeci. Hæc in illo libro Lutherus. Ædidit & alium librum Teuthonicum eodem anno contra Papistas (vt vocat Catholicos) de communione sub vtraque specie. In quo miris cauillis ludit, scurratur ac mordet, dum iactitat quantum sua doctrina profecerit etiam apud Papistas, qui re vera Lutheraniores sint ipsomet Luthero. Quoniam Canonici, aliique sacerdotes ac Monachi, pulchre didicerint, omittere ac neglectui habere horas Canonicas: ita fortes in consciétia, vt Papæ di-

Alius liber Luth. contra Concomitantiam.

ſpenſatione non amplius indigeant. Epiſcopi autem ſciant nunc diſſimulare Interdictum & excommunicationem, quando Papam tenebat Cæſar captiuum, quod ante Lutheri doctrinam minime paſſi fuiſſent. Principes denique, qui odio perſequuntur Lutherum, ſint Lutheraniores quàm ij, qui Lutherum fouent, dum ab Ecclesiis & Monaſteriis tollant, & ad ſe rapiãt paratam pecuniam, præcioſa clenodia & ornamẽta, inſidientúrque nihilominus & bonis immobilibus eorum, ac multas eis imponant exactiones: Aduerſus Lutheranos vero Principes, quæ rant proditorias conſultationes ac fœdera, de quib⁹ ipſimet poſtea erubeſcãt &c. Excerpſit ex eo libro Ioãnes Cochlæus Calũnias CXLIIII. & ſannas L. quas breuibus reſponſiunculis cõfutauit Latine: maxime propter Epiſcopũ Roffenſem, à quo petebat, vt denuo aliquid in illũ æderet, propter Germanos, qui præ omnibus Lutheri aduerſariis ei plurimum (& merito quidem) tribuerent. Volebam (inquit in præfatione) R. Dignationi tuæ ex vno eius libello Teuthonico in vnum colligere faſciculum, ipſius aduerſum nos calumnias, ſannas, vanitates, iactantias, peruerſitates impietatéſque & blaſphemias. Et iam percurrendo libellum omnes in margine mihi deſignaueram certis notulis: Sed inter reſpondendum tanto affectus ſum tædio, vt vix potuerit anima mea tantã ſuſtinere nauſeam & moleſtiam, donec ad calumnias ſannáſque eius breues adiecerim reſponſiunculas.

Hoc calũnioſum eſt in Cæſarem figmentum.

Cõfutatio eius libri per Io. Cochlæum.

Cuius

Quinſ ſane laboris gemina mihi ad te R.P. cau ſa fuit. Vna, vt ſcias, quanta ſit eius in lingua patria improbitas: Altera, vt adhuc ſemel ſcribas, non ſane ad eum, ſed ad Proceres Imperij, ad nobilitatem Germaniæ, vt vel ſero perpendant, quonam tendant omnes nouarum ſectarum conatus &c.

Acta & ſcripta Lutheri, Anno Domini. M.D.XXIX.

Cum autem è Nurenberga peruenisset Dreſdam exemplar epiſtolæ Lutheri ad Lincum ſcriptæ, cuius tenor recitatus eſt ſupra: Dux illuſtriſſ. Saxoniæ Georgi⁹, miſit ad Lutherum illius copiam, ſciſcitans per literas ab eo, an fateretur, eam epiſtolam à ſe ſcriptam ac datam. At Lutherus proterue reſpõdens & ambigue, petiit, vt Dux cũ talibus ſchedis & literarum exemplis patientiam ipſius nõ tentet. Dux vbi ex reſponſo Lutheri certior fieri non poſſet (Quandoquidem neque negabat, neque agnoſcebat eam epiſtolam Lutherus) miſit quendam è Secretariis ſuis Nurenbergam ad Senatum: petens de epiſtola illa interrogari Vuenceslaum Lincũ, an re vera ad ipſum à Luthero data fuerit. Ille autem interrogatus, Se- *Epiſtola Lut. è Nurẽbergà Dreſdam peruenit.*

natui aperte confessus est, Lutheri esse epistolã. A se tamẽ quibusdam amicis communicatam fuisse, simplici animo & citra dolum malum, nõ studio insimulandi aut offendendi, nec Ducem Georgium, nec quemuis alium. Quod autem exscripta latiusq; propagata fuerit, id factũ esse inscio se & inuito. Vidit ibi Secretarius per quẽdam amicum ipsas literas Originales; quarum exemplum recepit: Quod Dresdam allatum, cum priore concordabat. Cum igitur iam certus esset Dux, eam epistolam à Luthero scriptã fuisse, & ab illo publicam quoq; nimisq; odiosam & suspicacem, immò plane assertiuã mentionem de fœdere Principum (quod seditiosum proditoriúmque vocabat) in eo factam sciret libello, quem is contra Episcopum Misnẽsem, de vtraque specie ædiderat: Purgauit & excusauit se bonus Princeps denuo per publicas literas de conficto illo fœdere, quod D. Otto Pak Hassiæ Lantgrauio primum suggesserat. Idque fecit Dux multo exactius pluribusque rationibus, quàm fecerat prius ad Lantgrauium, tum propter iniquas suspiciones, quas pariebant scripta Lutheri: tum propter D. Pak, qui iamdudum crimine falsi multipliciter conuictus in Cassel fuerat. Operæ precium itaq; fuerit, quædam Principis verba, è Teuthonico in Latinum translata, hic recitare. Nos (inquit) certi de hoc sumus (Deo sit gloria) hoc omne, de quo insimulati sumus, manifestissimum mendacium esse, & neque Lutherum, neque quenquam se-cta-

Calumnia Lut. in Ducẽ Georgium de fœdere.

Purgatio Ducis de illo fœdere.

ctatorum eius, nullum vel leuissimũ argumentum proferre posse, è quo probabiliter conijci, æstimari aut probari possit, nos his de rebus, quas confictum hoc fœdus continet, vnquam deliberasse, agitasse, aut omnino etiam cogitasse. Nihilominus homo iste Euangelicus, tam audax impudensque est, vt non dubitet tā splendidum mendacium, non solum ac si id auditum haberet: sed præterquam quod omnes, quos hoc commentum insimulauit, vna voce negãdo sese purgarunt: tamen pro comperta etiam veritate prædicare, ac in vulgus spargere, & nominatim de nobis in hæc verba scribere. Ducis Georgij frigidissimam excusationem fere pro confessione interpretor. Quam frigida fuerit excusatio nostra, ipsa verba indicant. Nec adhuc videmus, qua vehementiore ardentioreue pernegatione, talem accusationem reuellere debuissemus, Quod si tam frigida, & consimilis confessioni fuisset, quam arguit Lutherus, nunquam certe nomen Iudicis expressisset. Quapropter illa adhuc plus fermotis habet, quàm Lutheri, Pak, & omnium aliorum accusatio. &c.

Attulit deinde præter alias de falso & ficto fœdere rationes, etiam ex ipso stylo & verborũ tenore Octo probationes, quibus ostendit autorem figmenti errasse, tum in titulis Principũ, tum in quibusdam aliis rebus. Quod autem Lutherus scripserat, se scientem scire, quod fœdus illud non fuerit omnino nihil aut Chimera. *Certæ rationes, quæ probant fœdus esse falsum & confictum.*

Princeps pulchre in eũ retorsit: Nempe, quod ideo sciens sciat, quia ipse forsitã aliqua ex parte parauerit, aut consilium dederit, ad parãdum tale commentum. A qua sane suspicione non vult eum liberum esse, nisi certæ suæ scientiæ probabiles afferat rationes. Scripsit igitur & Patrueli suo, Duci Ioanni, Principi Electori Saxoniæ, sub cuius vmbra & protectione Lutherus degebat, vt is saltem ex eo perquireret, vnde sciret, fœdus illud non esse fictum. Sed neque per eam viam quicquam exquirere potuit. Cæterũ Lutherus, velut crabro irritatus, ædidit Teuthonice libellum, cui titulum fecit. De priuatis & furto surreptis literis. In quo sane vsque adeo scurriliter ac petulanter in honestissimum Principem debacchatus est, vt etiam Lutheranis nõ paucis displiceret tam indecora scurrilitas.

Liber Lut. de priuatis Epistolis contra Ducem Georgium.

Apologia Cochlæi pro Duce Georgio.

Itaque Ioannes Cochlæus, indignitate eius rei motus, in Lutherum Teuthonice scripsit libellum. In quo præter mendacia, multos etiam lapsus Lutheri, tum in Psalmi expositione, tum circa linguam Hebraicam (quam olim Romæ ex Heliæ Iudæi informatione degustauerat modicum) indicauit: inscribens eum Generosis ac Illustribus Principibus ac Dominis, Ioanni & Friderico, filiis Ducis Georgij. In cuius præfatione sic ait inter cætera. Et sane merito graue molestumque auditu est, hunc extreme malitiosum, & iam pridem condemnatum deploratũque & infamem Apostatam; sub potentissima laudatissimaque domo Saxoniæ tantum aude-

te, vt quenquam bonum virum in ditione Saxonica degentem. Taceo tam inculpatum, ac omnibus modis laudatum Principem, tot mẽdacijs, scommatibus, conuitiis, & omnis generis iniuriis, palam coram toto mundo impetere atque exagitare sustineat, & obiter aspergere se ditiosa mendacia atq; maledicta, etiam de multis aliis Principibus, atq; adeo de negociis publicorum Imperij Conuentuum. Scribens videlicet, Vuormaciense Edictum (quo pro obstinato hæretico damnatus est) sine optimorum & summorum quorumque Imperij Ordinum cõsensu, promulgatum fuisse: Cum tamen Cæsarea Maiestas in eo ipso Edicto, palam testetur, id de sua & omnium sacri Imperij Electorum Principum, reliquorúmque Ordinum tũ congregatorum, sententia & consilio factum esse. Et id quidem in eodem Edicto testetur ter, sicque ter à Luthero mendacij arguatur. Cum igitur nemo nesciat, quam impudenter hic Monachus omnis generis mendacia, & simul multas vanissimas nugas, petulantissimaque scommata in scriptis suis congerere, inque iis nullius plane hominis rationem habere soleat, non aliter ac exercitatissimus aliquis scurra, aut ira incensa læna: Non est quod Celsitudines vestræ illius contumeliis magnopere commoueatur, Quemadmodum nec Pater noster commouetur. Qui dicere solet, se nõ magis commoueri, si Luther' sibi cõuitiũ faciat, atq; olim cõmoueri solitus sit, cum sibi Morio suus, cui Pastori

Contemnenda Lutheri conuitia.

Septiceps Lutherus.

nomen erat, conuitium fecisset &c. Ædidit sub idem tẽpus idẽ Cochlęus Latine haud ita breuẽ librũ, qui inscriptus est, Septiceps Luther⁹. Quẽ ob duas potissimum causas ex diuersis Lutheri opusculis, tum Latinis tũ Teuthonicis, in vnũ collegit. Nempe & propter Concionatores Catholicos, vt ij quouis proposito Themate, Lutheranos facile per propria scripta Lutheri, absque longæ disquisitionis labore ac tædio, reprobare atq; confundere possint. Et propter externas Nationes, vt viri Docti, linguam Germanicam non callentes, in futuro Concilio haberent breue compendium, ex quo intelligerent, qualia Teuthonice scripserit Lutherus, atq; eo facilius eum velut seruum nequam, de ore proprio iudicarent. In præfatione autem eius libri vbi admonuisset lectorem, quomodo eum librum cum fructu aliquo legeret, ita subiunxit,

Instabili Luthero adhærẽdum non esse.

Cogita, quæso lector, quàm periculosum sit, illi firmiter adhærere, & ab illius parte stare, qui tã instabilis vbique est in seipso: Aut ei plus quàm toti Ecclesiæ credere, qui toties contradicit, & non credit sibiipsi, ac sese proprio iudicio condemnat, & mendacem reddit. Ipse quidem Sacramentariis Suermeris, nunc aduersariis, paulo ante dilectissimis fratellis, filiolisq; & aureis amiculis suis, triumphabundus obiicit, Ibi mera esse & mendacia & dæmonia, vbi tanta repe-riatur eorum de re vna diuersitas, vtpote circa Eucharistiæ Sacramentum. Quanto, obsecro, iustius nos idipsum obiicimus ei: Qui cũ sit in

sub-

ſubſtantia indiuiduũ vnum, ſeipſum in ſeptem capita cõtrariis aſſertionibus diuiſit? Multa quidẽ peperit olim monſtra Aphrica, ſed mirabiliora nunc parit mõſtra Germania. Quid enim monſtroſius, quàm in vno cucullo reſidere tot capita, inter ſeſe tam cõtraria atque diſſimilia? Quid ad hæc Ianus Bifrons? Quid Geryõ Triceps? Quid Cerberus Trifaux? fabulæ ſunt Poëtarũ & iocoſa figmenta. At Septiceps cucullus, immò cucullatus Draco iſte noſter, nimiũ vere ac ſerio ſeptem capitibus Germaniam confundit, ac peſſimis venenis lethaliter afflat atq; corrumpit. Quis antea vidit, quæſo, tale vſquã portentum? Mirum quidem eſt, & ſupra omnẽ ſenſum atque intellectum ſublime ac venerabile, Maieſtatéque plenum myſterium, quod in vna Deitate ſunt tres, & hi tres vnum ſunt: Vnũ in ſubſtantia, tres in perſonis. At in vno vnius Lutheri cucullo ſunt Septem, & hi ſeptẽ non modo vnum ſunt in ſubſtantia, ſed & vnus in perſona. Mira profectò Theologia, non modo Iudæis & Gentibus, ſed & Chriſtianis prius inaudita. In veteri Chriſtianiſmo multitudinis credentium, erat cor vnum & anima vna: In nouo autem Euangelio Lutheri, diſſecatur cor & caro vna in corda & capita multa: Vt nõ ſolum diuerſi diuerſa ſentiant, ſed & vnus arroget ſibi ſenſus & capita multa. Nos quidem breuiter ſeptem elicuimus, qui inuite ac graui cum tædio nauſeáque Lutheri libros legimus. At ſi quis plura in eis deſideret ſiue monſtra ſiue capi-

Mirabile mõſtrũ Septiceps Monachus.

ta, modo excutiat ac perlustretur paulo diligētius, inueniet procul dubio multa & plura & mirabiliora: & ea quidem vsque adeo absurda, impia, blasphema, vt homo pius ac timoratus, neque lingua eloqui, neque mente cogitare atque reuoluere sustineat. Fuit eo anno rursus Spiræ celebratus Conuentus Principum, aliorumque Ordinum ac Statuum Sacri Rom. Imperij, ex eisdem fine causis, ex quibus ante Triēnium ibidem celebratus fuerat: nisi quod maior necessitas maioráque pericula imminere videbantur. Nam & Turcarum Tyrannus potentior iam erat, subacta Vngaria, captáque Buda, quàm antea, & maiori cum exercitu in Germaniam tendere dicebatur: & in religione Christiana in dies magis ac magis gliscebat dissensio, dum sectæ ita inualescerent, vt non solum Catholicis, sed & sibi ipsis inter sese formidabiles essent. Zuingliana enim factio, & apud Heluetios, & apud plærasque vrbes Imperiales, Argentinam, Constantiam, Vlmam, Augustā &c. Lutheranorum sectæ iam præualebat, & Anabaptistæ occultis per diuersa loca conspirationibus, non minus vtrique sectæ, quàm ipsis Catholicis de violenta eruptione ac terribili sæuitia suspecti erant. At tantundem effectum est in eo Conuentu, quantum in priori. Rex Ferdinādus, qui & de occupata Vngaria dolebat, & de amittendis prouinciis auitis, Austria, Styria, Carinthia &c. anxie timebat: nulla potuit à sectis auxilia impetrare, nisi pacifice ac secure agere

Conuentus Imperialis Spiræ habitus

gere in opinionibus suis eas permitteret. Necessitate igitur cogente, consensit in publicum decretum, quo vnicuique, quantum ad fidẽ & religionem attineret, liceret sic agere ac statuere, vt de factis suis sciret & Deo & Cæsari rationẽ reddere, atque ita discessum est soluto Conuentu. Philippus Melanchton, quem Illustriss. Princeps Elector, Dux Saxoniæ, Ioannes, secum Spiram adduxerat: duas scripsit Spiræ epistolas, quas euulgauit. Vnam ad Regem Ferdinandum, cui titulum fecit. Præfatio in Danielem: fuit tamen præfatio sine libro. Captata autem beneuolentia à laude tum ipsius Regis, tum aui eius Maximiliani Imperatoris, cœpit suum commendare Lutherum, atque in odium trahere scriptores Catholicos. Magno in odio (inquit) multorum sunt hoc tempore nonnulli, qui sacras literas pure tractant. Aduersus hos cum Sycophantę quidã vbique Principes concitent, nullum hoc tempore grauius est crimẽ, quàm genuinam religionis doctrinam amplecti &c. Alteram ad Ioannem Oecolampadium, qui simul cum Zuinglio multis libris etiam aduersus Lutherum contendebat. A qua sane contentione eum, vt veterem amicum, dehortabatur. Rogo te (inquit) vt consyderes, quantam rem, quàmque periculosam susceperis. Verum illud est, nimium altercando amitti veritatem: atque hæc multo magis periclitatur in his tam violentis concertationibus. Video causam vestram præsidiis ingeniorum niti, & vos habere

Epistolæ Dua Phil. Melan.

studia Theatri, non tantum manifesta, sed occulta etiã, quæ haud scio, an efficacius vobis suffragentur, quàm manifesta &c. Erat autem apud Heluetios tam feruida atróxque contentio, de fide ac religione, per Zuinglium & Oecolápadium præcipue excitata, vt à verbis ad arma peruentum sit. Tigurini enim seu Turegenses atq; Bernenses, qui Zuinglianæ sectæ maxime addicti erant, assumptis in auxilium Basiliensibus, aliisque non paucis populis Heluetiorũ, armati processerunt in campum, aduersus Quinque Cantones Catholicos, Lucernenses, Suitenses, Subsyluanos, Vrienses & Zugenses. Et magna vtiq; strages edita fuisset, nisi alij Cantones, néspe Glareani, Solathernij, Friburgenses, Schafshusenses, & Appecellenses, pro ineunda cõcordia vices suas interposuissent. Maiores erant vires Tigurinorum & Bernensium, proinde magis ferociebant, atque ad pugnandum anhelabant. Verum mediatores persuaserunt vtrique parti certas conditiones pacis, vt de cætero nemo ex vtraque parte propter religionem infestaretur. Articuli pacis & concordiæ fuere permulti, Catholicis minus æqui quàm Zuinglianis. Iussi sunt enim Catholici mox, antequã è campo abirent, tradere in manus Sequestrorum literas sigillatas fœderis, quod cum Rege Ferdinando inierant: vt ruptis sigillis scissisque membranis, fœdus illud prorsus emortuum ac irritum esset. Decretum est item, vt à Regibus & Principibus nulla deinceps munera aut sti-

Tumultus bellicus apud Heluetios propter discordiã in religione.

Articuli pacis.

pen-

pendia vlli reciperent Heluetij, Vtque Bernensibus Tigurinisque & eorum complicibus, pacta sua inter sese inita, firma permanerent. Neque ad restituendum quispiam teneretur, neque in ius vocaretur, qui Imagines aut altaria demolitus fuisset, aut sacras vestes, aliáque Ecclesiarum ornamenta rapuisset &c. Illustris. Princeps, Dominus Philippus, Hassię Lantgrauius, ægre ferens inimicam illam inter Lutherum Zuingliúmque & Oecolampadium contentionem & discordiam, conuocauit eos in vrbem suam Marpurgum, vt ibi amica disceptatione finiretur contentio. Conuenerunt quidem illi, & multi complices eorum: Atq; vt aliquid effecisse viderentur, conscripserunt ac ædiderunt aliquot articulos, in quibus cōtra Catholicam Ecclesiam consentiebant inter sese, velut Herodes & Pilatus contra Christum. Verùm in Principali articulo, de Venerabili Sacramento Eucharistiæ, de quo præcipue contenderant semper, hæsit ac permansit inter eos discordia. Zuingliani circumferebant CCC. argumenta, quę dicebant à Zuinglio fuisse obiecta Luthero. Re igitur infecta discessum est.

Disputatio Marpurgensis in Hassia.

Socius autem & amicus Lutheri, Ioannes Agricola Islebiensis, Poëticus Theologus & sacerdos, non vnctus (vt ipsemet gloriatur) nec consecratus: vt in Catholicos maius conflaret Germanicæ plebis odium, ædidit quædam Acta Concilij Constantiensis super Ioanne Hus Bohemo, qui vt hęreticus

Historia Ioan. Hus Teuthonice aedita.

ibi damnatus atque combustus fuit. Affirmabat eam historiam(vt vocat)fuisse conscriptam Latine à nescio quo autore,qui præsens omnia viderit,audieritque & expertus sit.Et ad imitationem sancti Ioannis Apostoli & Euangelistę subdit. Et scimus,quia verum est testimonium eius. Sic autem præfatur.Adeptus sum (inquit)librum Latine scriptum, quomodo probus ille amicus Dei,Ioannes Hus,Constantię, propter doctrinam Euangelij,à Synagoga Antichristi,combustus est.Repertus est autem is liber in Bibliotheca cuiusdam Doctoris Medicinæ,Pauli Rockenbach Citicensis,ac per bonum amicum meum, Nicolaum Krompach, Teuthonice interpretatus. In quo sane reperies,quomodo Ioannes Hus,absque omni ope & consolatione humana, solus contra maximas duas potestates super terram,nempe Cæsarem & Papam,contra sacros Ecclesiasticos& Doctores;stetit ac vicit.Hæc ille Agricola.Veruntamen ea historia Lutheranis parum conducit.Nam eos articulos,quos ipsi maxime affirmant,Ioannes Hus,& in Ecclesia Constantiensi ante degradationem sui,& foris in campo circa supplicij sui locum,publice corā omnibus negasse refertur in historia illa. Non est igitur,quod de ea historia glorientur Lutherani. Sub idem tempus, cum immineret Germaniæ Turcarum Tyrannus,librum Teuthonicum ædidit Lutherus,cui titulum inscripsit.De bello contra Turcas.In quo sane ita suadet bellandum

Præfatio Agricolæ Islebiensis.

Liber Lut.de bello contra Turcas.

landum esse contra Turcas, vt magis absterrere ab eo bello Christianos videatur, quàm ad illud incitare. Etenim multis ibi verbis ac foliis queritur, inique damnatum fuisse à Papa Leone X. illum articulum suũ. Præliari aduersus Turcas, est repugnare Deo, visitanti iniquitates nostras per illos. Inter multa sane alia sic ait. Interrogetur rerum experientia, quàm prosperum nobis hactenus fuerit, bellum cum Turcis gerere, quando tanquàm Christiani & sub nomine Christi pugnauimus, donec tandem Rhodon totámque pene Vngariam, ad hæc multam Germaniæ partem amisimus. Atque vt sentire ac palpare possimus, Deum non esse nobiscum ad bellandum contra Turcas: nunquàm adhuc dedit Principibus nostris tatum animi aut spiritus in mẽtem, vt vel semel potuerint serio de Turcico tractare bello, quamuis plærique aut pene omnes Conuentus Imperiales, eam ob causam fuerint indicti ac celebrati. Nusquàm enim vult res disponi aut concludi, vt appareat Deum irridere Conuentus eiusmodi, ac sinere, vt Diabolus eos impediat ac gubernet, donec Turca opportuno tempore adrepat, Germaniámque absque labore ac resistentia disperdat. Quare fit hoc? Propterea nimirum, vt meus articulus, quem Leo Papa damnauit, indemnatus efficáxque permaneat &c.

Cauillosæ propositiones Lutheri contra Principes.

Multis præterea propositionibus incessit & criminatur atque calumniatur ibi, Papam, Imperatorem, Reges, Principes, Episcopos, maxi-

me vero Curiam Romanã. E quibus CXXXVI. extraxit Ioannes Cochlæus, sed nimis longum foret omnes recensere: satis ergo fuerit, exempli causa, unam aut alteram referre. Cęsar (inquit) non est Caput Christianitatis, neque Defensor Euangelii aut fidei. Oportet sane Ecclesiam fidemque alium habere defensorem, quã Cæsar & Reges sunt. Isti enim sunt ferme pessimi hostes Christianitatis & fidei, sicut Psalm⁹ secundus ait, & Ecclesia omni ex parte queritur. Item, si dixeris. Tam malus est Papa quam Turca, quemadmodum tu ipse eum vocas Antichristum cum Ecclesiasticis & adhæsoribus suis. Et è conuerso, tam bonus est Turca quàm Papa. Confitetur enim Quatuor Euangelia Moysénque & Prophetas. Si ergo contra Turcam bellandum sit, & contra Papam quoq; bellandum erit, Respondeo, Negare non possum, Turcam tenere Quatuor Euangelia, tanquàm diuina & recta, sicuti & Prophetas tenet. Multũ præterea iactitat & Christum & matrem eius: Veruntamẽ credit suum Mahumetum esse supra Christum Sed Deus & Turcam & Papã simili percutit cæcitate, vt fiat eis, quod Paulus Ro. 1. dicit de peccatis contra naturam. Tã cæci enim ac furiosi sunt ambo: Papatus & Turca, vt ambo committant peccata muta absq; pudore, velut rem honestam atq; laudabilem. Hæc & id genus multa, exprobrat ibi Luther⁹ inuidiosissime per improbissimas calumnias omni Statui superiorum. Quapropter ædidit in eum Ioannes

Collatio Papæ ad Turcã.

Heu scandalosa & nefaria dicta.

nes

nes Cochlæus Dialogum quendã. In quo. Lutherum Bicipitem facit, eò quod de bello Turcico permultas propositiones sibiipsis contrarias, in diuersis ædidit libris. Colloquuntur autem ibi tres personæ, Orator Regis Ferdinandi, Lutherus & Palinodus per L. Capitula. In quorum Vndecimo sic habent. ORA. Lutherus tuus ait, Nos hactenus nihil habuisse prosperũ aduersus Turcam. Quo sane verbo auertere & absterrere cupit animos nostros, ne Turcis resistamus. Ait enim, Qui habet aures audiendi audiat, & à bello Turcico abstineat, donec nomen Papæ sub cœlo valet. Quid autem hoc aliud est, quàm Patriam Turcis prodere, ac suadere nobis, vt aduenienti aperiamus portas, dedamúsque nos vltro? P A L. Ad hoc præcipue mouit eum (vti mihi dixit) quod sub Christiano proponebatur nomine bellum cõtra Turcam, Tanquam populus noster vocari deberet exercitus Christianorum, contra Turcas ceu contra hostes Christi. Quod est directe contra doctrinam noménque Christi. Contra doctrinam quidem, quæ dicit, Christianos non debere malo resistere, non bellare nõ contendere, non vindicare, nec litigare. Contra nomen vero ius est, Quod in eiusmodi exercitu vix quinque forsitan Christiani sunt, ac deteriores forte coram Deo homines, quàm Turcæ sunt: Et tamen omnes volũt ferre nomẽ Christi. Quod sane omnium maximum est peccatũ, quale Turcarũ nemo facit. ORA. Siccine

Dialogus Cochlæi de bello Turcico.

In assertione art. 34.

In lib. de bello cõtra Turcas.

In lib. de Visitatione Saxonica. recantas Palinode? At longe satius esset, aperte dicere quod sentis, quàm talibus fucis & ambagibus irretire populum. Certe tu ipse eiusmodi sermonem supra indicasti seditiosum atque intolerabilem: Atque ex Paulo probasti, *Rom. 13.* Magistratus nostros gladio bellóque debere Turcas arcere, vimque à subditis propulsare. Neque Christus prohibuit vsquàm, immanitatem Tyrannidémque Turcicam repellere. Turcas vero esse hostes Christi, tu quoq; confessus es supra ex ipsorum Alcorano. Et in facto ipso id tam euidens est, vt insanissimum simul & vanissimum sit negare. Cæterum annus iste maxime insignis memorabilisque fuit, & *Grauis obsidio & oppugnatio Viennæ per Turcas.* Turcico bello in Austria, obsidionéque Viennensi, & Cæsaris nostri CAROLI. V. Augusti profectione prima in Italiam, eiúsque coronatione à Ro. Pontifice Clemente VII. Bononiæ facta. Etenim Turcarum Tyrannus, Solimanus, vastata Vngaria, Viennam, Austriæ Caput, venit Die XXI. Septembris: habens in exercitu suo CCCC. Millia militum, circundans vrbem XVI. castris per circuitum, quæ ad Tria aut Quatuor Miliaria extendebantur: occupás præterea & pontem Danubij & suburbia. Ciuibus & præsidio militum nihil relinquebat præter vrbem. Iussi fuerant vrbem excedere Mulieres, pueri, sacerdotes, Monachi & omnis imbellis turba, quæ magna ex parte in manus hostium incidit, apud quos summa crudelitas, nulla erat misericordia. Infantes dissecuerunt medios:

dios: Mulieres ac senes, quos in seruitutē abducere nolebant, perfoderunt palis, transfixerunt verubus, disciderunt gladiis. Fecerunt præterea longissimas excursiones ad X. aut XII. Miliaria Germanica, omnia vastantes, nulli parcentes ordini, sexui aut ætati. Rex Ferdinandus fortissimo munierat vrbem præsidio. In quo sane lectissimi erant milites, quorum supremus Capitaneus erat Illustrissimus Dux Bauariæ, Rhenique Palatinus, PHILIPPVS. Inuexerat præterea tormēta bellica maxima & optima quæque, quorum precia vix duo regna (vti nōnulli dicunt) æquare possent. Hostes qui Bombardas magnas non aduexerant (quia vrbem subito occupare intendebant præueniendo imparatos) maxima vrbi præsidióque pericula intentabāt cuniculis antrisq; subterraneis, quibus vrbem velut pensilē faciebant, & imposito puluere tormentario, eóque incenso, terribilissimis fragoribus rupturisq; muros demoliebātur. Vrbe magna ex parte muris nudata, fecerūt creberrimas oppugnationes, sed inuictū pręsidij robur semper cum damno eos repulit: adeo, vt Turcæ tādem, quamuis fustibus gladiisque à suo Tyranno ad oppugnandum adigerentur, statim tamē retrocesserint. Interea Rex Ferdinandus, qui in oppido Lintz, velut in specula, ad Danubium morabatur, magna vndique conciebat auxilia, vt obsessis opem ferret, quorū magna pars in procinctu iam erat. Quod vbi animaduertit Turca, soluit obsidionē incensis castris suis die

X.V I. Octobris,& inglorius Constantinopolim reuersus est, magnis acceptis in terris & aquis per inediam & frigora incommodis, non solum in rebus & machinis, sed etiam in hominibus Camelisque & equis. At Piissimus Cæsar noster CAROLVS longe optatius, fœlicius, gloriosiúsque in Italiam ex Hispaniis nauigauit. Non exegit à subditis violenter pecunias, vti Turca à suis per omnes prouincias exegerat: sed tanta erat Hispanorum erga eum dilectio, vt offerrent vltro longe plures, & milites & pecunias, quàm alius vi minisque extorquere potuisset. Etenim viri Mille Quingenti, sua sponte obtulerunt suæ Maiestati singuli Millenos Ducatos aureos in Quatuor annos, absque omni interesse (vt vocant) aut lucro. Multi ex Principibus obtulerũt: Vnus C. equites, CCC. pedites: Alius plures, alius pauciores, quos die & anno suis impensis & stipendiis Cæsari militare ac seruire iusserunt. Priusquam vero ex Hispaniis Cæsar abiret, Rex Francię per mulieres, per matrem scilicet suam, & per amitam Cæsaris, pacem & concordiam ab eo impetrauit, relicta tota Italia, numeratisque pro filiorũ liberatione, qui vice sua obsides & captiui tenebantur in Hispaniis, Vices Centenis Millibus aureorum. Vbi vero in Italiam Cęsar peruenit, totam aduentu suo pacatam reddidit, excepta vna vrbe Florétia, quæ reiecto Cæsaris arbitrio, nolebat ad instantiam Papæ, inclytam familiam de Medicis in vrbem recipere, quam violenter expu-

Fœlix & gloriosus transitus Cæsaris nostri in Italiã ex Hispaniis.

expulerat. Propter eam igitur contumaciã Cæsariani Milites vrbem illam obsederunt, & post grauissima incommoda ad deditionem cõpulerunt. Recepto autem in gratiam Francisco Sfortia, Duce Mediolani, per intercessionem Ro. Pontificis, eóque in Ducatum illum restituto: geminam à summo Pontifice coronam, prius ferream, deinde auream, Bononiæ cõsuetis Cæremoniis, magna cum laude, gloria, triũpho, omniũmque gratia & lætitia suscepit.

Germanis autẽ fuit annus ille grauis & molestus, non sõlũ à metu & periculo belli Turcici, & à sectarum importunis contentionibus: Verum etiam à duobus malis fatalibus. Quorũ alterum fames erat, & omnium rerum penuria, quanta in hominum memoria nunquam fuerat: Alterum pestis quædam, quæ sudor Anglicanus dicebatur. Malum sane adeo vehemẽs & lethale, vt intra XXIIII. horas homini sano vitam eriperet, nisi diligentissima cura sudorem illum quibuslibet fomentis euinceret. Non erat ea pestis Germanis prius cognita itaque obierunt multi, priusquam Medici curandi modum adinuenerint. Vinum vero ita fuit acerbũ eo anno, vt pręacredine sua, bibi nõ facile posset, adeóque vile ac insipidum cum tempore factum est, vt neque acetum ex eo fieret, sed ad omnia prorsus inutile, in vanum effundebatur.

Grauis annus apud Germanos.

Acta & scripta Lutheri, Anno Domini. M.D.XXX.

Cathechismus Luth.

LVtherus, quanquam suis complicibus, quomodo docere ac prędicare deberent, multa pręscripserat, velut legislator quidam & nouus Moyses, Tum in Postilla sua, Tum in Visitatione Saxonica: Attamen tāta permansit inter concionatores suæ sectæ varietas & discordia, vt necessarium ei visum fuerit, aliam rursus præscribere docendi formulā, quam Catechismum inscripsit. In quo sane libro & X. præcepta Dei & Orationem Dominicam, Symbolúmque Apostolorum longe aliter exposuit in plærisq; locis, quàm ante X. annos fecerat. Præscipsit item & fidem & vsum duorum Sacramentorum, Baptismi scilicet & Eucharistiæ nouo modo, nec plura Sacramenta agnoscit. Quamuis enim ad cōfessionem ibi exhortetur populum: eam tamen longe aliam facit, quàm instituit sancta Mater Ecclesia. Permittit enim confitenti, dicere non omnia quæ scit se peccasse, sed ea quæ vult: vt à sacerdote consilium consolatioémque & absolutionem recipiat. Eius postea exemplum sequuti alij nōnulli, qui se aliquid esse existimant, multos ædidêre Cathecismos: Sed ita, vt nullus cum alio per omnia concordet. Eo autem modo pueris puel-

puellisque & primæ adolescentiæ, nituntur sua dogmata sic instillare per conciunculas vespertinas, velut cum lacte imbibita, vt actis in teneris pectoribus firmis radicibus, per omnem ætatem infixa maneant, nec vlla vi persuasionéue eradicari queant. Pro pueris itaque Catechismos suos præcipue conscribunt. Cæsar, cum adhuc in Italia esset, publico Edicto indixit Principibus, aliisq; sacri Ro. Imperij Statibus, Conuentum Imperialem Augustæ apud Vindelicos celebrandum, in diem Octauam Aprilis, propter duas præsertim causas: Nempe, vt discordia in religione aboleretur, & cōtra Turcas certa bellādi ratio, quæ duratura esset, communi consilio inueniretur. Mitissime igitur inuitauit eo Edicto omnes Imperij Ordines, vt in causa religionis liceret vnicuiq; parti suam proponere opinionem, explosisque discordiis, vna omnium fides, synceráque religio, stabili deinceps concordia seruaretur. Atq; vt omnis abesset metus, ac doli periculique suscipio, addixit omnibus securitatem ac fidem publicam, seu saluum conductum. Vnde factum est, vt frequentissimus celeberrimúsque fuerit ille Ordinum Imperij Conuentus. In quo non solū Lutheranis, sed etiam Zuinglianis libere ac secure licuit, suæ fidei confessionem publice coram Cæsarea Maiestate, omnibúsque Imperij Statibus, ex scripto recitare. Cæsaris enim aduentus eiúsque nota clementia & publicus amor, omnes alliciebat. Inter primos igitur, qui Au-

Dieta Imperialis ad Augustā indicta.

Dux Saxoniæ Ioan. Princeps Elector.

gustam conuenerunt, fuit illustriss. Princeps Elector; Dux Saxonię Ioannes. In cuius comitatu erant & alij nonnulli Principes, nempe filius eius Dux Ioannes Fridericus: Duo fratres Duces Lunebergenses, Ernestus & Franciscus: Et Princeps ab Anhalt Vuolfgangus. Splendida præterea Nobilitas, & cum iis doctrinæ Lutheranæ Antesignani: quorum præcipuus erat Philippus Melanchton. Adduxerat & Lutherũ ipsum per bonam itineris partem, Ad Augustã tamen vsque non perduxit, eò quod esset à Cæsare in Edicto Vuormaciensi pro hæretico notorio damnatus & proscriptus. Volebat eũ sub saluo conductu reseruari in quadam vrbe Imperiali propinqua, sed responsum est ei à Senatu, non licere sibi contra Cæsarem assecurare quẽquam. Itaq; reliquit eũ in munitissima arce sua Koburg. Cæsaris autem aduentus fuit aliquanto tardior, propter magnos honores & pomparum apparatus, quibus honorificentissime excipiebatur vbique per terras Venetorum, per terras auitas comitatus Tyroli. In quibus occurrebat & excipiebat eum summo & gaudio & splendore, frater suus Rex Ferdinandus, eiusq; populus Suaciensis, qui nominatissimas habet fodinas argenteas, donauit eum nummo vno argenteo, qui Mille ac DCC. aureos precio æquabat, omnia Cæsaris stemmata venustissime representans. Et per terras Ducum Bauariæ, qui in pulcherrima vrbe sua, quæ Monachũ di-

Iter Cæsaris ex Italia in Germaniam.

citur, nullo nō exhibito honoris genere, illum Quatriduo retinuerunt, simul cum Rege Ferdinando, & Cardinale Campegio sedis Apostolicæ Legato. Die autem XV. Iunij, in profesto corporis Christi, cum Cæsar appropinquasset vrbi Augustæ: occurrerunt ei obuiam omnes Principes & Status Imperij, quorum omnium nomine Reuerendissimus & Illustrissimus Dominus ALBERTVS, Cardinalis & Archiepiscopus Moguntinus ac Magdaburgensis, Princeps Elector, velut Archicancellarius Imperij per Germaniam, decentissima oratione eum excepit: Verum tamen priusquàm adirent, omnes, ab equis descenderunt in occursum ad L. aut LX. passus. Sed & Cæsar ipse vna cum fratre suo vt viderunt, mox ab equis descenderunt honoris gratia. Facti autem vrbi propinquiores, excepti sunt supplici deuotione à Senatu populóq; Augustensi, qui pedestres procedebant: habebant tamē & Equites aliquot accuratissime exornatos, & cohortes Quatuor ad Duo Millia peditum. In ipsa autem vrbe expectabat aduentum eius Reuerēdissimus Dominus, Christophorus à Stadio, Episcopus Augustensis, cū omni Clero suo, qui Cæsarem sub Tensa deduxerunt in Ecclesiam Cathedralem, peractisque ibi ab Episcopo benedictionum Cæremoniis, decantatóque hymno, Te Deum laudamus: Cæsar in Episcopi Curiam, quæ Palatina dicitur, velut in hospitium suum concessit, aliiq; omnes in sua redierūt diuersoria vé-

Aduentus Cæsaris ad Augustam.

Lutherani recusarũt in processione Corporis Christi ire cũ Cæsare,

ſpere iam in crepuſculum inclinato. Cæſar & illo veſpere adhuc, & altero die mane per ſuos egit cum Electore Saxoniæ, aliiſq; Principibus Lutheranæ factioni adhærentibus, vt antiquo more irent ſimul cũ Maieſtate ipſius, aliiſq; cũ Principibus ac Statibus Imperij, in proceſſione publica, qua deportaretur Venerabile Sacramẽtum corporis Chriſti. Illis autem excuſantibus ſeſe, & multa obtendentibus, quæ circa eam rẽ ſuæ obſiſterent fidei: petiit tandem, vt ſi nollẽt propter honorem Dei comitari, facerẽt ſaltem propter ipſum Cæſarem, vt Vaſalli & Principes Imperij. At nec ea ratione perſuaderi potuerunt. Vnde factum eſt, vt proceſſionis tempus vſque in meridiem protractum fuerit, Cæſar vero nihilominus vna cum aliis Principibus, ac ſtatibus imperij, ſuiſque cum proceribus. Hiſpanicis Burgundiiſque, eam proceſſionem deuotiſſime ſimul & ſplendidiſſime peregit. Venerabile Sacramentum portabat Primas Germaniæ, Cardinalis & Archiepiſcopus Moguntinus, quem deducebant Rex Ferdinandus à dextris, & Marchio Brandeburgenſis Elector Imperij Ioachimus, Domini Moguntini frater Germanus, à ſiniſtris. Ante ipſum Sacramentum procedebant ſæculares Principes, ante eos Magiſtri Curiæ, Caduceatores, Heroldi, Buccinatores tum Cæſaris tum Regis, ante quos præcedebant Proceres vtriuſq; Curiæ totuſq; Clerus. At pone Sacramentum ſequebatur ipſe Cæſar nudo ſemper capite, quamuis in arden-

Proceſsio ſplẽdida.

ardétifsimo fole, quadrifidam in manu facem ardentem geftans: Poft eum omnes Archiepif copi & Epifcopi. Iuffu autem & prouidentia Cæfaris, omnes tum Principes,& Proceres geftabant quadrifidas faces ardentes in cera alba tantum longifsima procefsione diuerfi generis Mufici decantabant in laudem Dei,Et Tenfam fub qua portabatur Sacramentum,femper alternatis vicibus geftabant feni Principes fęculares. Lutheranorum vero contumaciam Cæfar ægerrime ferens, voluit,vt mox altera die cum faluo conductu abirent domum. Alii autem Principes, pacis & concordiæ auidi,fupplicarũt eius Maieftati, vt fedata ira,daret eis publicam audientiam,iuxta tenorem Edicti,per quod vocati fuerant.Quorum petitioni acquiefcens Imperator, Die XX. Iunii incepturus Acta publica, iufsit omnes Principes ac Status Imperii adeffe in Ecclefia Cathedrali.Vbi Miffam quidem celebrabat Primas Germaniæ fupra dictus: Orationem vero Latinã difertifsime habuit ad Principes R.D.Vuicentius Pimpinella,Archiepifcopus Roffanus,Nuncius Apoftolicus·Cardinalis namque Campegius, fummi Pontificis Legatus de latere,Podagra & articulari morbo præpeditus, publicis actibus raro intereffe potuit, Aderant & Lutherani Principes, tum in Miffa tum in Concione: Quibus peractis,ad publicũ in Prætorio confeffum ex Ecclefia folenni more proceffum eft: Elector Saxoniæ ante Cæfarem de more equitans, gladium euaginatum

Cæfaris ira placata ex piũ eſt agi publice.

gestabat. In confessu autem publico, generalis facta est rerum agendarum propositio. Ne qua vero seditio in tanta hominum multitudine ac linguarum religionumque diuersitate orire tur: Cæsar Mille conduxit pedites, qui & portarum custodias & noctium vigilias seruarent. Publico præterea Edicto cauit, ac per omnia Platearum capita promulgauit, sub grauissima pœna, ne fierent publicæ conciones ad populum, nisi in Ecclesia Cathedrali ab eo, qui ordinarius ibi erat Concionator. Id enim necessariū videbatur mandatum: Quandoquidem ante Cæsaris aduentum, in multis locis diuersæ habebantur conciones æmulatione quadam, dum vnusquisque turbam ad se trahere conaretur: Hic Lutherani, istic Zuingliani, alibi Catholici concionabantur. Maximus vero erat populi concursus ad Monasterium fratrum Minorum in cuius æde amplissima concionabatur Apostata quidam Zuinglianus, homo facundus & ad cōcitandum populum idoneus & acer. Qui librum Iosue tunc ad populum declamabat, ea sane ratione, vt omnia aduersa, quæ regibus terræ Canaan ibi contigisse memorantur, homo ille in Cæsarem Principesque nostros minaciter contorqueret, sectæ suæ homines, filiis Israel, populo Dei, assimulans; vt eo commento confortaret illos in hæresi sua, ne metu Cæsaris ad Catholicam redirent Ecclesiam. Cæterum Cæsar antiquo Romanorū exēplo, ac laudabili religiosoque Maiorū instituto, causá religionis omnibus

Prouidentia Cæsaris cōtra tumultus.

Concionator seditiosus.

Confessio fidei Lutheranorū recitata.

omnibus aliis causis necessitatibusque præferés In proximo consessu publico audientiam dedit Lutheranis Principibus, qui ex scripto fecerunt recitari fidei suæ confessionem Teuthonice, per D. Christiannum Beyer: quam & Latinam exhibuerũt, cuius Architectus præcipuus fuerat Philippus Melanchton. In qua sane post exordium commemorantur XXI. Articuli de fide ipsorũ. Deinde annectuntur alii articuli, in quibus recésentur abusus (vt aiunt) mutati, quorum Tituli sunt. De vtraque specie, De coniugio sacerdotum De Missa, De confessione, De discrimine ciborum, De votis Monasticis, & De potestate ecclesiastica. In articulis de fide multa dissimulabant, quæ antea aliter docuerant. In articulis de abusibus poterat astutus ille Architectus vel manifestorum argui mẽdaciorum. Ait enim, falso accusantur Ecclesię nostræ, quod Missam aboleant. Retinetur enim Missa apud nos, & summa reuerentia celebratur: seruantur & vsitatæ Cæremoniæ fere omnes, præterquam quod Latinis cantionibus admiscentur alicubi Germanicæ. At manifestum erat omnibus, Lutherum multis antea annis & librum de abroganda Missa priuata scripsisse, & sacrum Canonem tam maiorem quam minorem explosisse: Ipsumque sacrificium, tum Latine in libro de captiuitate Babylonica, tum Teuthonice in sermone de nouo Testamento, sustulisse ac abnegasse. Atque etiam postea rursus contra Missam plurima scripsit, quæ piis auribus abominã

Aperta mendacia in confessione illa.

da sunt, non solum in eo libro Teuthonico, quẽ de Missa angulari & sacerdotum consecratione inscripsit: Sed etiam in quadam epistola optat, apud omnes homines tanta foret inter Missam & Sacramentum differentia, quanta est inter tenebras & lucem, immo inter Diabolum & Deum. Optat item omnibus bonis Christianis tale cor, vt quando audierint hanc uocem Missa, exterreantur, seque benedictione muniãt, tanquã contra Diaboli abominationem. Sic & De confessione ait in mendaci confessione sua Philippus. Confessio in Ecclesiis apud nos non est abolita. Non enim solet porrigi corpus Domini, nisi antea exploratis & absolutis. At constabat plane, nullum Lutheranorum intra X. annos rite sua peccata occulta confessum fuisse. Cęsar pro innata sua clementia ac bonitate, omnia ad finẽ vsque patienter audiuit, acceptoque exemplari cœtum dimisit: profunda enim iam erat vespera. Examinandę autem & confutandæ illius cõfessionis curam negociumque Theologis Catholicorum principum demandauit. Qui cum intra paucos dies bene acrem copiosamque respõsionem adornassent (in qua non solum quæ erronea erant, scripturis & rationibus confutarunt: Verum etiam circa ea quę recta erant, ostenderunt Lutherum suis cum complicibus antea longe aliter docuisse atque scripsisse) exhibuerunt eam Cæsari: Cæsar Prĩcipibus Catholicis. Quoniam vero auidi pacis & concordiæ omnes, erant, visum est eis, lenius respondendum, atque

Cõfutatio illius Confessionis per Theologos facta

que omittendum,quicquid illorum concionato res antea docuiſſent aut ſcripſiſſent aliter,quàm eorum habebat confeſsio. Dum autem mutare tur confutandi modus, abierunt dies aliquot. Exhibitus deinde breuior modus, iterum conſultatione Principum in diſquiſitionem venit, ſub quanam perſona recitari deberet ipſa confutatio, Ea Principum diſceptatio, variaque confutationis tranſcriptio, rem vltra tres Septimanas extraxit. Interea gloriabantur Lutherani non ſolum Auguſtæ in colloquiis apud quoslibet, ſed etiam per literas ad diuerſas ciuitates, Papiſtas obmutuiſſe ad ipſorum Cõfeſsionem. Quando vero in publico Cęſaris & omnium Principum conſeſſu recitata fuit per Alexandrũ quendam Cæſaris à ſecretis Teuthonice, multi è Lutheranis inepte cachinnabantur, alii ſcripturæ citatos locos ſcripto excipiebant,vt poſtea reprehenderent. Vbi autem perlecta fuit vſque ad finem, approbauerunt eam Cęſar, & omnes cum eo Principes Catholici,atque à Lutheranis Principibus petierunt, vt ipſi quoque eam acceptarent & comprobarent. At illi petebant ſibi exemplar confutationis tradi, Quod Cæſar ex iuſtis cauſis tradere noluit,niſi ſub certis conditionibus:Nempe,vt ſeruarent apud ſe ſe, & non communicarent aliis,antequam Cæſar iuberet. Illi eo pacto recipere noluerunt. Atque ita diſceſſũ eſt è cõſeſſu. Cæſar non æquo ferebat animo eorum contumaciam: Illi ſub publica fide tuti, non magnopere timebant.

Delectus Principũ qui cum Lutheranis agerent de concordia.

Alii Principes & Status Imperii, verentes ne Cæsar propter obstinatam illorum induratione, grauius commoueretur, ac de seuerioribus cogitaret remediis: suas interposuere partes Cæsarique supplicarunt, vt sineret cum illis amplius tractari de concordia circa religionem. Vbi consensit Cęsar, fecerunt delectum certarum personarum ex omni ordine & Statu Imperii numero XVII. vt eo facilius rem expedirent, vbi non esset opus, omnium totius Imperialis consessus personarum vota sigillatim exquirere. Delecti sunt igitur Duo Principes Electores, Mogũtinus et Brandeburgensis: Quibus additi sunt Tres Oratores aliorum trium Electorum, Coloniensis, Triuerensis, & Comitis Palatini Rheni, & Georgius Truchses à Vualburg Baro, nomine Domus Austriæ. Tres item Episcopi, nempe Saltzburgensis, Spirensis & Argentinensis. Tres præterea Duces, Georgius Saxoniæ, Henricus Brunsuicensis, & Albertus Meckelburgensis: Et insuper Abbas Vineæ, Comes Martinus ab Ottingen, Cancellarius Badẽsis, Orator Ratisponensis, & Orator Iuliacensis. Iste igitur delectus petiit à Lutheranis, vt ad colloquiũ cum eis venirent in domum Capitularem Maioris Ecclesiæ Augustensis, die Dominica, quæ erat Septima Augusti, festa Diuæ Affræ: Illi haud grauatim venerunt. Facto autem consessu Marchio Brandeburgensis Princeps Elector vir facundissimus nomine Delectus cœpit illos exhortari longà ac benigna oratione, vt velint

Colloquiũ cũ Lutheranis habitum.

acquiescere,

ãcquiescere voluntati Cæsaris, & concordiam in fide & religione cum ipso & aliis Imperii Principibus ac Statibus redintegrare. Verendum enim esse, nisi ita fecerint, grandia inde mala exoritura esse, bella seditionesque & vastationes prouinciarum, Hæc est summa oratio nis. Illi post bidui deliberationem responderunt per D. Gregorium Bruck, virum egregie disertum, qui in omnibus fere Tractatibus cum mune os & organum eorum fuit. Primum igitur inique ferebant, in admonitione adiunctas esse minas. Deinde responsum in Quatuor extenderunt articulos. In quorum Primo causabãtur, se non sufficiẽter auditos esse à Cæsare, iuxta tenorem Edicti citarorii. In Secundo, quod exemplar cõfutationis non sit eis libere absque conditionibus aggrauantibus traditum. In Tertio, quod non possent absque conscientiarum suarum grauamine, confutationem non plene visam approbare. In Quarto, quod in proximo Conuentu Imperiali, Spiræ habito, promissio conclusioque facta sit de celebrando Concilio, & nihil sit effectum. Et hoc responsum in scripto tradiderunt, quod & ore iam recitatum fuerat. Delectus vero Principum ac Statuum Imperii, rursus per Marchionem Brandeburgẽsem Electorem responderunt: protestantes primũ, sese omnia amica ac fideli intẽtione, tãquã erga cognatos affinesque & amicos suos, agere nihil animo offendẽdi aut minãdi dixisse audituros esse. Quę aũt de malis superuẽturis dixe

runt,eo referenda esse,quod metus sit,si absque concordia & determinatione discederetur ex isto Conuentu:multitudinem plebis rursus in seditiones & tumultus excitatum iri,unde ipsis & toti Nationi Germanicæ grauissima possint oriri incommoda. Deinde responderunt ad Quatuor articulos. Ad primum sane,Quoniam Cæsar clementissime audierit eorum confessionem,& ore & scripto propositam , iusseritque, vt si plura adhuc proponenda haberent , proponerent,vt super omnibus vna fieret consultatio & responsio,admiseritque,vt post datam à sua Cæsarea Maiestate responsionem,per Principes & Status Imperii, amice cum ipsis vlterius tractaretur de concordia . Non esse igitur causandum contra Cæsarem,tanquam non satisfecerit suo Edicto. Ad secundum vero, Non videri iniquas fuisse conditiones,quibus Cæsar Confutationis exemplar tradere voluit,quoniã ipsimet sciant ac meminisse possint, quomodo Edictum Vuormaciense fuerit ab eorum Concionatoribus publice ac palam derisum,despectũ & peruersum:In opprobrium,contemptum & irrisionem,tum Cæsareæ Maiestatis,tum omnium aliorum Principum Statuumque Imperii. Voluit igitur Cæsarea Maiestas , vt ista sua Responsio non communicaretur aliis ante tempus,ne quid simile contingeret : Cum non ignorent,legibus quoque sub pœna capitis prohibitum esse,ne publice adunatis turbis de fide disceptetur. Ad tertium autem responderunt

Responsio De lectus ad Quatuor articulos Lutheranorũ.

Conscientia.

runt cùm veniæ præfatione, Quod illi videantur sibi facere conscientiam , vbi non est opus: vbi vero maxime opus esset, ibi nullam faciant. Maxime enim timere deberent suis conscientiis , quod ab Ecclesię , vnitate recedunt , quod Apostatis plus credunt, quam Rom. ecclesiæ, quàm sanctis patribus, Generalibusque Conciliis: quod illis contra leges & Canones, multa permittunt in subuersionem multorum. Hoc saltem consyderare velint, quã sint illi diuersi & contrarii inter sese, quàm multas in sectas discindantur, quàm malos pepererit eorum noua doctrina fructus. Longe igitur tutius fore ipsorum conscientiis, Cæsari ac toti Ecclesiæ consentire, quam talibus Apostatis suas credere animas. Ad Quartum denique articulum respondentes excusauerunt Cæsarẽ, quod propter grauissima duo bella, quorum alterum aduersus regem Franciæ eiusque fœderatos, alterum aduersus Turcas Viennam obsidentes, gerebatur: non potuerit celebrari Concilium, quodque non ignorarent ipsi, Lutherum Vuormaciæ nihili fecisse Concilia, nec ad hoc persuaderi à Principibus ac Statibus Imperii potuisse, vt causam suam futuri Concilii determinationi submitteret, eũque interim scripsisse multa aduersus Concilia, quibus eorum autoritatẽ populo vulgari contemptibilem fecit. Rogabant igitur , vt his omnibus perpensis , mallent in concordiam cum Cæsarea Maiestate & cum tota Ecclesia redire, quàm cum periculo suarũ animarũ in schismate permanere. Quod

Concilium.

si scirent ipsi aliam concordandi viam, proponerent, vt ad Cæsaream Maiestatem de ea referri posit. Cum autem Lutherani hanc responsionem iniquius ferrent, quod videretur tangere eorum animas, honorem, conscientiam ac obedientiam Cæsari debitam: petierunt tẽpus deliberandi, vt accuratius respondere posint. Hoc eis facile concessum est: Marchio tamen publice interrogauit omnes, qui in delectu erant, An non omne, quod ipse dixit ac recensuit communi omnium cousilio decretum fuerit. Et omnes confesi sunt, ita esse. Lutherani ergo in sua responsione multo verborum exquisitorum fuco sese ab obiectis excusarunt, maxime negantes, quod separauerint se à generali Ecclesia, aut quod Cęsari vllam culpam ascribant, aut quod Edictum eius irriserint, quodue Conciliis non debitum tribuerint honorem. Quod vero alii scripserint aut fecerint, id sibi imputari nõ debere. Cæterum de alia via concordandi id dederunt concilii, vt ex vtraque parte in pari, attamen paruo, numero, quædam personæ, quæ & rem intelligerent, & ad pacem concordiamque inclinatæ essent, deligerentur: vt super contentiosis articulis inter se inuicem benigne & amice tractarent, siquo modo posint concordiam inuenire. Vnde factum est, vt minor delectus ex vtraque parte factus sit. Catholici sane delegerunt septem duntaxat personas, nempe Duos Principes, Duos Iureconsultos, & tres Theologos: Vtpote Episcopum Augustensem Christo-

Delectus minor inter Septem & Septem

Christophorum, Ducem Brunsuicensem Henricum (& post eius iussu Cæsars abitionem, Ducem Saxoniç Georgium) Cancellarium Archiepiscopi Coloniensis, Cancellarium Marchionis Badensis, D. Io. EcKium, D. Cõradum Vimpinam, & D. Io. Cochlæum. Totidem personas delegerunt quoque Lutherani, atque etiam in tali differentia: Nempe Duos Principes, Ioannem Fridericum filium Electoris Saxoniæ, & Marchionem Brandeburgensem Georgium: Ducs Iureconsultos, D. Gregorium Bruck, & D. Heller, Tresque Theologos, Doctoratu tamen Theologiæ non insignitos, Philippum Melanchtonem, Ioannem Bentium, & Io. Schneppium.

Isti ergo sic delecti, Die XVI. Augusti, peracto prandio, conuenerunt in Exedra quadam Prætorii, vbi præmissis variis procemiis & consultationibus, vbi consessum fuit, proposita est Lutheranorum Confessio, vt illa examinaretur articulatim. In primo igitur consessu illo, concordauerunt mutuis ac benignis verborum interpretationib⁹ in xi. Articulis, cõsedẽtesvsque in extremã vesperã: Altero die iterũ cõsederunt & ante & post prandiũ. Vnde factũ est, vt circa XXI. articulos illius Confessionis, quæ ad fidẽ pertinent, cõcordarint in xv. In tribus ex parte discordia mansit, & Tres ad posteriorẽ Cõfessionis partẽ remissi sũt. Cęterũ circa septẽ articulos, quos de abusib⁹ inscripserant, durius diutiusque laboratũ est: Neque in vllo ad plenũ cõ-

Tractatus eorum.

cordia reperta est, quãuis strenuè ab vtraque par te in uigilatũ fuerit. Die itaque XXII. Augusti fecerunt Catholici eiusmodi actorum relationem in publico consessu ad omnes Principes Statusque Imperii. Qui vbi intellexerunt, rem in pluribus ad concordiam spectare, & in paucioribus (quæ vtique in concordiam reduci possent abscendente pertinacia) hęrere discordiam Vt res citius perageretur, adhuc minorem fecere delectum. Delegerunt sane Tres tantum, Duos Iureconsultos supra dictos Cancellarios, & Vnum Theologum. D. Io. Eckium. Quibus mãdatum est, vt cum totidem personis ex altera parte delectis, Duobus Iureconsultis, & Philippo Melanchtone, agerent super iis, quæ hactenus concordata non erant. Attérauerunt quidem illi rem aliquot vicibus: Nihil tamen efficere potuerũt. Et iam festinabat ad abeundum Elector Saxoniæ, qui ultra IIII. Menses Augustę cum suis fuerat. Cunque Catholici intellexissẽt Lutheranis displicere, quod illi tractatui nullus interesset Princeps: decreuerunt, vt denuò consederent illi septem & septem, qui prius delecti fuerant. Elector autem Saxoniæ longioris moræ impatiens, petiit à Cæsare missionem: & abiit cum suis. Interea dum hæc agerentur Augustæ, Lutherus varios ædidit libellos Teuthonice, quibus & Cæsarem Germanis, & Episcopos plebi ac Nobilitati odiosos reddere studebat, & ii libri, nõ solum per diuersas Germaniæ vrbes spargebantur, sed & Augustam mittebantur,

Delectus adhuc minor, inter Tres & Tres.

Discessum est sine concordia

Libri Lutheri calumniosi tunc aditi.

bantur, atque etiam palam prope curiam Electoris Saxoniæ interdum vendebantur. Quorũ vnus erat quædam epiſtola ad Cardinalem & Archiepiſcopum Moguntinum. In qua declarabat Pſalmum ſecundum: Quare fremuerunt gẽtes, Quaſi conueniſſent Principes Auguſtam aduerſus Chriſtum & Euangelium eius. Et in fine illius epiſtolæ, tãquam zelans Germaniæ defenſionem, odioſiſſime in Papam inuectus, Cæſarem quoque perſtrinxit, quod Coronam Imperialem à Papa receperit, absque Germanorũ, Principum præſentia: Adiecta hac Ironia, iuxta tenorem Bullæ, in hæc tandem verba concludens. Non poſſum non ſollicitus eſſe pro paupere, miſera, derelicta, contempta, prodita ac vendita Germania, Cui nihil mali, ſed omne bonũ faueo, vt debeo dilectæ patriæ meæ. Ex Eremo feria Quarta poſt Viſitationis, Anno 1530.

Alium vero librum ſcripſit ad omnes Eccleſiæ Prælatos in genere, quem inſcripſit, Admonitionem ad Eccleſiaſticos Auguſtæ, in Dieta Imperiali congregatos. In quo ſane tanta eſt & ſuę doctrinæ, nouæque inſtitutionis Eccleſiaſticæ commendatio, & Epiſcoporum omniumque Eccleſiæ Cæremoniarum & obſeruationum repræhenſio, vt nihil poſſit ad concitandũ in Clerum Laicorum odium ſcribi vehementius: & tamen omnem illam amarulentiam ſuam veſtiuit prætextu bonæ intentionis cõſiliique ad pacem. Ad longum ibi cõmemorat ſuæ doctrinę beneficia, quibus purgauerit ab erroribus & abu- *Liber contra eccleſiaſticos.*

ſibus

ſibus Eccleſiam, & Epiſcopos liberauerit a Papæ Tyrannide,& à Monachorum importunitatibus. Et ea ſic magnificat atque gloriatur ſuper iis in malitia ſua,vt nullus Regum aut Imperatorum ea prȩſtare potuiſſet. Recenſet item articulatim abuſus,De Indulgentiis,De Confeſsionalibus, De Confeſsione, De Pœnitentia. Vbi ait ſentinam ipſiusmet Inferni eſſe, adeo, vt ſi Epiſcopis omnis alia abominatio ignoſceretur ac condonaretur:iſta tamen nunquam ignoſci queat, quæ & Infernum repleuerit,regnumque Chriſti crudelius deuaſtauerit,quam Turca aut totus mundus vnquam facere poſsit. Docuiſtis enim nos (inquit) ſatisfaciendũ eſſe per noſtra opera pro peccatis,etiam erga Deum,& hoc dicitur, pœnitentiam agere pro peccatis. Quid iam hoc aliud eſt dicere , Oportet te pro peccatis tuis ſatisfacere,quàm iſtud.Oportet te Chiſtum negare,Bapiſma tuum reuocare,Euangelium blaſphemare,Deum mendacii arguere, remiſsionem peccatorum non credere,ſanguinem ac mortem Chriſti pedibus calcare : Spiritum ſanctum violare,per te ipſum eiuſmodi virtutibus in cœlum aſcendere ? Ah quæ linguæ ac voces hac de re ſufficienter loqui Poſſũt?Quid hæc igitur fides aliud eſt,quam Turcarum Gentiumque & Iudæorum fides ? Qui omnes quoque per opera ſua ſatisfacere volunt. Ex hac (inquit)abominationes omnes aliæ venerunt , eaſque neceſſario inde venire oportuit : Nempe, tot Monaſteriorum Collegiatarũque Eccleſiarum

Verba Lutheri de ſatisfactione pœnitentiali

Quid non auſit calumniari ac blaſphemare Lutherus, qui tot ſcripturæ locos de agenda pro peccatis pœnitentia reiicit et condemnat?

rum sanctitatem propriam, cum suis cultibus diuinis, Missarum sacrificia, Purgatorium, Vigilias, Fraternitates, Peregrinationes, Indulgentias, Ieiunia. Cultum sanctorum, Reliquias, Spiritus tumultuantes, totamque processionem nalis ambitus. Hæc & id gen⁹ multa ibi exprobrat. At vero in tractatu Colloquii, quod erat īter septem & septem, circa XII. articulum Luthericæ confessionis, vbi cum hæsisset discordia, propter satisfactionem, quam dicimus tertiam pœnitentię partem: dictum est primo vespere illo, Cochlæo & Philippo, vt altero die mane ea de re quicquam pro concordia afferrent. Attulit itaque Cochæus locum vnum ex Septicipite quem Lutherus contra Indulgentias in assertione XLI. articulorum (quos Leo Papa X. in Bulla publice damnauerat) circa Quintum scripserat, In hæc sane verba: Ecclesia mater, pio affectu preuentura manum Dei, castigat filios suos satisfactionibus quibusdam, ne incurrant flagella Dei: Sicut Niniuitę operib. suis spōtaneis pręuenerunt iudicium Dei. Hæc pœna arbitraria est (inquit) nō in totū, vt illi volut, sed tamē necessaria. Nam aut nos, aut homines, aut Deus punit peccata, quod illi per Indulgentias tollunt omnino. Cum si essent pii pastores, potius imponerent pœnas, & Ecclesia exemplo præuenirent Deum, sicut Moyses cum præuenit, occidendo filios Israel, propter peccatum vituli aurei. Optimum autem fuerit, si nos ipsos punirenus;

Verba Luth. pro satisfactione.

Seppiceps c. 31.

punitem⁹. Hæc ibi Luth, Quę cum in confeſſu eſſent à D.Io.EcKio ex ſcheda recitata, Septẽ Luth. ſe īuicẽ intuentes, paululum tacebant: Philippus proxime aſſi dens, ſuffuſo rubore vultu dicebat, Scio hæc ſcripſiſſe Lutherum. Cunque nihil adderet amplius, Dux Ioannes Fridericus dicebat, Quando ſcripſit hæc ? forſitan ante X. annos Dicebant Catholici, Quid tum ? ſatis eſt nobis, hanc ipſiusmet ſententiam eſſe. Tunc ira commoti Brentius & Schneppius, dicebant. Se non adeſſe, vt Lutheri ſcripta defenderent, ſed vt ſuam aſſererent confeſſionem. Miſſa ergo facienda eſſe ea Lutheri ſcripta. Hinc, vt vlterius procederetur, hanc ſua manu ſcripſit ſententiã Philippus. Non recuſamus Tres partes pœnitẽtiæ ponere, ſcilicet Contritionem, quæ ſignificat terrores incuſſos conſcientiæ agnito peccato. Confeſſionem, ſed in hac oportet reſpicere ad abſolutionem, & illi credere. Non enim remittitur peccatum, niſi credatur, quod propter meritum paſſionis Chriſti remittatur. Tertia pars eſt Satisfactio, videlicet digni fructus pœnitentiæ, Sed propter ſatisfactiones concorditer ſentimus, non remitti peccata quo ad culpã. Verum de hoc non dum conuenit, vtrum neceſſariæ ſint ſatisfactiones ad remiſſionẽm peccati quo ad pœnam. His ita ſcriptis à Philippo, ad vlteriora proceſſum eſt.

Verba Philippi Mel.

Cunque in eodem Tractatu circa Quartum articulum, Catholici nollent admittere, Nos ſola fide iuſtificari, quandoquidem & Iacobus

cobus Apostolus id nō admittit: Ita concordatum fuit, vt dicatur quidem, nos fide iustificari, sed non sola fide. Quia id nulla scriptura habet sed potius contrarium. Et D. Io. Eckius addidit iocum, vt hæc vox, Sola, remittatur ad Calcearios, qui probe intelligāt, quid Teuthonice sola sit, & sciant sola commo de vti. Omissa igitur hac voce, Sola, concordatum est, quod iustificatio seu Remissio peccatorum, fiat per gratiam gratum facientem & fidem formaliter: Per verbum vero & Sacramenta instrumentaliter.

De sola fide iocus D. EcKij

At Lutherus cum esset eodem anno interrogatus à quodam amico, Cur in Paulo ad Rom. 3. diceret in Teuthonico, hominem iustificari sola fide: Cum id Paulus non diceret, Et per hoc daret Papistis ansam calumniandi Teuthonicā eius translationem. Ipse superbissime magno cum contemptu Papistarum illi respondit. Primum vt ita diceret Papistis. Si Lutherus certo scire potuisset, omnes Papistas in vnum coniūctos, ita habiles existere, vt vel vnum Capitulū in scriptura nossent recte ac bene in Teuthonicum vertere, quod ea voluisset esse humilitate, vt eos orasset pro ope & adiutorio ad vertendū nouū Testamentū. Deinde, vt eis diceret. Lutherum vertisse nouū Testamentum in Teuthonicum, iuxta summam diligentiam facultatémq; suam, & per hoc neminem coëgisse vt legat. Suum itaque esse Testamentum, suámq; interpretationem, si errauerit ibi, nolit super hac iudices pati Papistas; quia habeant adhuc nimis

Superba censura Lut. cōtra Papistas.

longas ad hoc aures, & eorum ... sit nimis debile, ad iudicandum super interpretatione ex Latino in Teuthonicum. Ipsum quidem scire probe, eos vero minus scire quàm animal molitoris, quid artis, diligentiæ, rationis & intelligentiæ requiratur ad bonam interpretationé: Quia non sunt experti. Qui si duo prima verba Matth. 1. Liber generationis, interpretari deberent, nullus eorum sciuisset ad hoc dicere Gack, & iudicant mihi nunc totum opus, pulchri sane socij. Si ergo (inquit) Papista tuus multa vult garrire de hac voce, Sola, ei confestim dicito sic. Doctor Martinus Luther vult sic habere, & dicit, Papistam & asinum esse rem vnam: Sic volo, sic iubeo, sit pro ratione volútas. Nolumus enim Papistarum scholares aut discipuli esse, sed magistri ac iudices. Hæc & id genus ibi multa contemptim & superbe Lutherus. Augustæ vero post Lutheranos, aliam fidei Cófessionem exhibuerunt Cæsari Oratores Quatuor Ciuitatum Imperialium, Argentinensis, Constantiensis, Memmigensis, & Lindauiésis, qui sectá sequebantur Zuinglij. Quamuis vero Catholicis exosa esset ea secta, maxime, quod negabant veritatem corporis & sanguinis Christi in Eucharistia, Missamque prorsus abolebant, & demoliebantur altaria, Ciboria, imagines sacras, & alia Ecclesiarum ornamenta: iuxta tenorem tamen Edicti Citatorij, concessa est illis publica audientia. In qua coram omnibus Imperij Statibus, recitata est eorum

Confessio Zuingliana Quatuor Ciuitatum.

Con-

Confessio. Adeo sane astute comptis verbis adornata, vt simplicioribus, velut per omnia probabilis, facile imponere posset, adeo bene fucatam habebat speciem pietatis. Quam Cęsar per eosdem Theologos, qui Lutheranam confutauerant Confessionem, confutari iussit, quorum confutatio publice itidem recitata est.

Cæsar itaque serio ab illis petiit, vt dimissis erroribus cum Maiestate sua, atque cum aliis Imperij Principibus ac Statibus, in fide & religione consentirent. Illi vero respondebant, se ad hoc non habere mandatum aut commissionem à suis ciuitatibus. Petebant autem exemplar confutationis, vt suis exhibere possint. Quod Cæsar iustis rationibus denegauit, quamuis vellet permittere, vt eis bis aut ter aut sæpius recitaretur, si audire velint. At illi pertinaces in opinione sua perstiterunt.

Cæsar discessuris Lutheranis certos proposuit articulos in publico recessu: Nempe, vt intra XV. diem Aprilis proxime futuri darent sigillatum responsum, An per omnia cum sua Maiestate, & cum aliis Principibus Statibúsque Catholicis, in fide conuenire velint necne. *Recessus à Cæsare Lutheranis datus.* Item, Vt interea temporis nihil noui in causa fidei finerent in terris suis ædi aut venundari. Item, Vt aliorum subditos non allicerent (sicut hactenus factum fuerat) ad suam sectam, nec ab antiqua fide abducerent. Et si qui adhuc essent in terris eorum, qui fidem tenerent Catholicam, ne cogerent eos in sectam

ſuam, neque ab antiquis ritibus arcerent. Item, Vt aduerſus Zuinglianos & Anabaptiſtas cum Catholicis conuenirent, ad conſulēdum, quid contra eos agēdum ſit. Verum illi eiuſmodi articulos recipere noluerunt, & ſine concordia diſceſſerunt.

Generalis Receſſus.

Cæſar autem nihilominus poſtea cum omnibus aliis Electoribus Statibúſque, & aliis Principibus in generali receſſu (vt vocant) firmiter, conclufit, vt omnes conſtantiſſime in priſca Maiorum ſuorū religione ac fide permanerēt. Hæc acta ſunt Auguſtæ & ab omnibus ſigillatim ſub ſcripta Die XIX. Nouēbris. Deinde diſceſſerunt omnes, Cæſar & Rex, frater eius, & multi cum eis Principes, deſcenderunt verſus Coloniam: Alij domum, reuerſi ſunt.

Cōfutatio cur non eſt typis excuſa.

Cæterum Lutheranorum Confeſſio per Typographos diuulgata fuit, & typis excuſa Auguſtam venit, antequàm ſolueretur Principū conuentūs. Cæſar quoque commiſerat quibuſdam Theologis, vt Confutationem illius Auguſtæ Typographo alicui excudendam traderent. Cunque ea de re Cochlæus iam cum Alexandro Vuiſſenhorn Typographo, qui aliquot ei' opuſcula iam antea excuderat, egiſſet: abiit illuſtriſs. Princeps, Dux Saxoniæ Georgius, clementiſſimus Dominus & Patronus eius, cum quo & illum abire oportuit, propter viarum pericula: Alij aliis occupati negociis, æditionē Confutationis omiſerunt. Atque inde factum eſt, vt in hanc vſque diem ædita non fuerit ea

Con-

Confutatio, luce alioqui non indigna.

Acta & scripta Lutheri, Anno Domini. M.D.XXXI.

CVm Cæsar aliique Principes ac Status Imperij, in generali Recessu constanter conclusissent, permanẽdum esse in antiqua fide ac religione patrum nihilque innouandum aut mutandum, ante Generalis Cõcilij determinationem: Lutherus, qui probe sciebat, quàm fortiter essent Electori Saxoniæ confœderati aliquot Principes ac Ciuitates sectæ suæ, cœpit ferocissime proteruire, ædens Teuthonice libellos duos. Quorum vnum inscripsit, Glosam in Prætensum Edictum Imperiale. alterum, Præmonitionem ad Germanos suos dilectos. In vtroque sane protestatur nequissime, se non suadere ad bellum aut seditionem, cum interim nihil faceret studiosius aut vehementius, diffamando atque criminando, non solum Papã & omnes Ecclesiasticos Prælatos: Verum etiam Cæsarem, omnésque Principes Catholicos, quos vocat proditores ac sceleratos nequam, mendacésque nebulones &c. *Duo seditiosi libelli Lut. cõtra Cæs.* *Mendacium Lut. de Recessu seu Decreto Imperiali Augustæ facto.*

In Glosa vult omnibus persuasum esse, cõfictum fuisse sub nomine Cæsaris recessum Augustensem, quem Edictum vocat. Cõtra quem

sic scripsit Cochlæus Teuthonice: Quis es tu, infamis intestabilisque ac damnate hæretice, vt ausis, publicum ac legitime constitutum, atque vnanimiter cõclusum recessum totius Ro. Imperij, hoc est, Generale Decretum Imperiale, dicere prætensum vel putatiuum Edictum Cæsareum? Cum manifestum sit, & negari nõ possit, quod illi Recessui & decreto, nõ solum proprijs manibus subscripserunt Cæsar ipse, Electores item aliqui, Principesque alij & Prælati, Comites ac Barones permulti, Qui personaliter præsentes fuerunt. Sed & alij nõ pauci Principes, Prælati, Comitesque & Barones: Ciuitates item tum liberæ tum Imperiales, per suos legitimos ac plenum habentes mandatum, Procuratores missosq; Oratores, itidem subscripserũt absentes, tãquã præsentes (Etenim in calce illius recessus, cõmemorantur subscripsisse, siue per seipsos, siue per legitimos Procuratores aut Oratores suos, Quinq; Electores, Principes alij: Ecclesiastici quidem X X X. Sæculares vero X X I I I. Abbates X X I I. Comites & Barones XXXII. Ciuitates denique liberæ ac Imperiales X X X I X.) Verum etiam plenum robur addiderunt, appensis sigillis, tum ipsius Cæsareæ Maiestatis, tum quorundam Electorum aliorũq; Principum ac Dominorum, loco omnium aliorum. Desperato igitur Apostatæ in eiusmodi libris nihil prorsus fidendum aut credẽdum est, qui non erubescit, tot Principum ac Statuũ Imperij, ipsiusq; Cæsaris subscriptiones, sigilla item

Numerus Principum ac Statuum Imperij.

item & literas reiicere, calumniari, reprobare. Vbi mendacium eius, vsque adeo manifestum, potest per literas & sigilla in os eius retorqueri visibiliter atque etiam palpabiliter: Ita, vt facile suffocaretur, si omnia ea sigilla faucibus eius intruderentur. Hæc ille, contra inscriptionem ac protestationem Lutheri. At liber ipse nihilo melior aut verior est ipsa inscriptione, aut protestatione eius. Etenim circa principium vehementer conuitiatur, quod in Recessu scriptum est, Lutheranorum confessionem fuisse per sacras literas, iustasque rationes confutatam. Vocat autem ipsam confutationem (eò quod Lutheranis in manus tradita non fuit, nec ædita) Noctuam ac Vespertilionem, quæ lucē fugiat, vt non ausint eam Catholici in lucem dare. De vtraque autem specie agens, præsupponit, iam omnibus persuasum est, Christum in Euangelio præcepisse, vt Laicis detur vtraque species. Hoc vsus fundamento, miris cōuitiis ludibriisque & criminationibus insectatur quedā verba Edicti, nempe, quod Ecclesia instinctu spiritus sancti, bonisq; rationibus, salubriter instituerit, vt extra Missam vna tantum species porrigatur. Hic meretricem vocat Ecclesiā Papæ, hic alias iactitat Ecclesias sub vtraq; specie Laicos cōmunicantes, hic Ecclesiam & peccare & errare affirmat: hic queritur Christum à Papistis mendacem fieri, hic Ecclesiæ violentiam iniuriamq; à Papistis illatam incusat: hic docet, Ecclesię neq; credendum neque obediendum esse, si præter

Conuitia & criminationes Luth.

& extra verbum Christi loquatur aut instituat aliquid: Hic peccant in spiritum sanctum Papistæ, & impœnitentes descendunt ad inferos. At tandem post multa folia libri, sic minando concludit. Confidenter (inquit) blasphemate Papistici Asini, dum tempus habetis; Breui aliter fieri: Interim Edictum huiusmodi nemo seruet, nisi filij Diaboli. De Missa scribens ibi, multis primum Ironiis irridet verbum Cardinalis Campegij, de latere Legati, qui ad Cæsarem dixisse fertur, Se malle in frusta discerpi, quàm permittere, vt Missa aboleatur aut mutetur. Deinde irridet verba Edicti, quę iubent vtrunque seruare in Missa Canonem, aliasq; consuetas Cæremonias. Ait ergo Ironice. Quoniam per instinctũ spiritus sancti & per Euangelia, confutata est nostra confessio: oportet in Euangeliis reperiri vtrunq; Canonem, Casulas & calices, rasuras & Cappas: vendere Missas sex nummis, animabus in Purgatorio, nautis in mari, mercatoribus in terra, ægrotis in domo, & omnibus in quibuslibet causis: In summa, nundinas & negociationes ex Missa facere. Ita mi frater, quid videtur tibi de his magistris? Multa dicuntur, quod Aquilæ Lyncésq; acute videant: At collatæ ad hos magistros, prorsus cæcæ sunt. Qui in Euangeliis videre possunt ambos Canones, vestes, ac omnis generis nũdinationes Missæ. Hi possunt profecto acuti vocari Doctores, qui alicubi altius quàm inter Gallinas sederunt. Post multa vero ad amarulentias calumniásque reuersus ait.

Ironia Lut. cõtra Missã.

Conuitia.

ait. Sed quid multa aduersus procaces blaspheматores & impœnitentes Papæ Asinos disputem? Est, vt dixit Episcopus Saltzburgensis, Ah quid vultis reformare nos sacerdotes, qui nunquam boni fuimus. Estote igitur non boni, ac manete non boni in Dei vestri, Diaboli nomine. Quid ergo conamini reformare nos, quos confitemini bonos esse, iustámque habere causam? Non satis est, vos nebulones ac Dei proditores esse, quemadmodum inuerecunde iactatis vosmetipsos? &c.

De libero arbitrio, quom in Edicto diceretur error ille non humanus, sed pecuinus ac blasphemia Dei: Ibi post longam criminationē ignominiosam affert similitudinem de porcis, dicens. Perinde atq; si doctum & illustre pecus, Porci, in Imperiali Conuentu suo concluderēt. Nos porci præcipimus, ne quis teneat Muscatam esse preciosam speciem aromaticam: Quid vero sit, nos nescimus. Arbitramur autem, aliqui quod sint siliquæ: Nonnulli, quod sint furfura: aliqui, quod sint brassicæ folia: alii, quod sint preciosa opipera rusticorum sub sepibus. Sic & nostri docti ac Illustres Porci Augustæ tam sapienter agunt, & interea blasphemant veritatem Dei, velut rem pecuniam ac blasphemam. De sola fide, cum in Edicto præciperetur, ne doceatur posthac, nudam fidem solam, absque charitate ac bonis operibus, iustificare: Ibi magno cum contemptu ait Lutherus: Quid boni Porcini Do-

Ignominiosa comparatio Principū ad porcos.

Calumniosa irrisio Lut. in papistas.

ctores eiusmodi intelligant de hoc sublimi ac sacro articulo, cum ne humiles quidem articulos ferre queant. Veluti, Quod vir possit habere vxorem, & mulier maritum: Quod homo possit edere ac bibere, quicquid ei Deus dederit ac procurauerit: Quod Christianus possit vtranque speciem Sacramenti sumere, & id genus plura. Indignum foret, vt tam stolidum pecus fœdique porci hanc Muscatam olfacere deberent, taceo edere ac vesci. Sine eos docere atq; credere, eum peccare mortaliter, qui in supplicio pedit, & eum esse damnatum, qui in altari Ventum emittit. Veruntamen quum videam (inquit) quod hunc præcipuum articulum, Diabolus semper blaspemat per suos Porcinos Doctores, neque quiescere aut cessare potest: Dico ego Doctor Martinus Lutherus, Domini nostri Iesu Christi indignus Euangelista, quod hunc articulum (Fides sola, absque omni opere, iustificat coram Deo) firmum atque inconcussum permittere debet Romanus Imperator, Turcicus Imperator, Tartaricus Imperator, Persarum Imperator, Papa, omnes Cardinales, Episcopi, Sacerdotes, Monachi, Moniales, Reges, Principes, Domini, totus mundus simul, cum omnibus dæmoniis, & debent insuper habere ignem Infernalem super capita sua, & nullam gratiarum actionem. Hic esto meus Doctoris Lutheri instinctus à spiritu sancto, verúmque ac sanctum Euangelium. Hæc & id genus multa impudenter iactitat nunc minando

Ferocia Lut. de sola fide.

do

do & terrendo, nunc gloriando & insultando, sæpissiméque calumniando Lutherus, De celibatu sacerdotum, de Euangelio suo, de bonis Ecclesiasticorum, aliisque rebus. Tandem sub finem libri, gloriosum de seipso canit Encomium & Epinicium. Ego (inquit) Doctor Martinus vocatus atque coactus in hoc fui, vt fierē Doctor, absque mea voluntate, ex mera obedientia. Ibi oportuit me Doctoris officium suscipere, & Charissimæ meæ scripturæ sacræ iurare ac vouere, vt ipsam fideliter ac pure prædicarem ac docerem. Inter docendum ergo cecidit mihi in viam Papatus, voluitque me prohibere. Id successit ei, sicut pre oculis est, & adhuc semper peius succedet. Ego in Dei nomine atque vocatione, super leonem & serpentem ambulabo, & super catulum leonis atque Draconis calcabo, idque in vita mea debet inceptum, & post mortem meam perfectum esse. Sanctus Ioannes Hus de me prophetizauit, quando ex carcere Constantiæ in Bohemiam literas misit. Nunc assabunt quendam anserem (Hus enim anserem dicunt) At post Centum annos, audient cantare quendam Cygnum, quem pati debent. Hæc ibi Lutherus. In altero autem libello, quem Præmonitionem inscripsit, adhuc multo vanior est mentiendo, gloriosior iactando, terribilior minando, maligniorque calumniando. Certe Cochlæus mox è primis duobus Duernionibus illius libri, excerpsit & confutauit X V. minas & mendacia. Quo-

Encomium Luth. de se ipso.

Verba Lutheri.

rum vltima duo sic habent. De cætero (inquit) non vnum aut alterum Papistam, sed totum Papatum super me oneratum volo, quousque iudex in cœlo signum faciat. Neque volo, neque possum mihi timere à talibus Dei hostibus. Eorum proteruia, est mea animositas: eorum ira, meus risus. Item, Nolo hominum conscientias dimittere oneratas hoc periculo ac metu, tanquam seditiosa sit eorum repugnatio. In tali enim casu nomen istud nimis est & malū & graue. Oportet aliud habere nomen, quod iura bene inuenient. Non oportet omne id seditiosum esse, quod cruenti canes seditiosum criminantur.

Falsa de seditione excusatio.

Responsum Cochlæi.

Ad hæc ita respondit Cochlæus Teuthonice Magnifica quidem verba Luthero non desunt, sed re ipsa nihil habent in se præter peccatum, nequitiam, miseriam, cladem, damnumq; tum temporale, tum sempiternum miseræ plebis, quam ille per iniquam rapinam suos aut suum populum vocat. Quid enim infortunatum hoc Diaboli caput effecit hactenus, nisi calamitatem vnam post aliam? Profecto Iudex in cœlo sat signorum iampridem fecit, si credere velimus. Multi ex nobilitate per has Lutheri machinationes iuerunt in ruinam. Multi præterea eruditi, multo adhuc plures agricolæ, neque item pauci ex ciuibus, vel cæsi in præliis, vel morti in iudiciis publicis adiudicati sunt. Et vehementer timendum est, ne in altero sæculo adhuc multo peius accepti sint. Maior nanque pars eorum, velut hæretici, perfidi, rebelles,

belles, atque Apoſtatici Chriſtiani hinc deſeruerunt. Quos illic Iudex Chriſtus, pro ſuis agnoſcere non poteſt: Quoniam ab illo & ab eius Eccleſia Catholica ad Apoſtatam quendam Monachum defecerunt, qui velut alter Nemroth violentus ac potens venator, dicere audet. Ego & mei: Suos vocans, quos nullo iure acquiſiuit. At ſceleratus Iudas iſte, ſuos proditorie tradit, non ſolum Diabolo (ſicut agricolas tradidit) per defectionem, per ſchiſma per antiquas hæreſes: Verum etiam Cæſari ac Papæ, quibus per verba propria ſuos in manus ad ſupplicia vltro tradit, velut nequiſſimus ac ſceleſtiſſimus proditor. Quid ita? Quia ait ſic. Seditio non eſt, quando quis contra ius agit: Alioqui omnis tranſgreſſio iuris diceretur ſeditio. Verum is dicitur ſeditioſus, qui Magiſtratum & ius ferre non vult, ſed inuadit atque impugnat ea, & vult ea opprimere, ac per ſeipſum dominari, iúſque conſtituere &c. Hinc ergo ſequitur, quod Lutheranorum repugnatio plane ſeditioſa ſit. Cur ita? Quia Magiſtratum & ius ferre non volunt. Quod ſi quis eorum id mihi neget aut inficias eat: huic publice his ſcriptis nunc oblatum à me volo & ius & Magiſtratum, ſub periculo corporis & vitæ, ad experiendum cum eo ſuper doctrinis & actis Lutheri: ad ſtādum ſecum iuri coram Magiſtratu, vſque ad determinationem cauſæ ad ſiſtendum pedem pedi, atque etiam ad iacēdum in carcere aut captiuitate, vſque ad definitiuam ſententiam Iudi-

Luth. proditor ſuorum.

Prouocatio Cochlei cōtra Lutheranos quoslibet.

Lutherus & sui, Ius & Iudicē ferre non possunt neque volunt: quia manifeste & notorie heretici sunt & seditiosi, contra omnia iura, diuina & humana.

cis. Quis eorum hic animosus est? Hic sane videbo, an Lutherus serio dixerit tam turgida ac ferocia verba. Non est noua hæc mea animositas & prouocatio: Dixi eam Luthero ipsi Vuormacię in faciem, & in publicis scriptis eandem persæpe repetiui, & in ea adhuc semper firmiterque persisto, quo diutius, eo constantius. Néq; fugio lucem: Non subrepo in angulum, quando res serio agitur. Quemadmodum Lutherus fecit, & pridem post Comitia Vuormaciensia proditorie, & nuper sub Augustana Comitia meticulose. Palam ac manifeste comparui in Comitiis Imperialibus Vuormaciæ, Nurenbergæ, Spiræ atque Augustæ, quando hisce de rebus agebatur. Et frustra expectaui, an nullus Lutheranorum ibi propter eiusmodi verba vellet me conuenire, aut iudicio mecum experiri. At in hanc vsque diem nullus eorum venit, vt periculum de me faceret. Hoc tamen nequaquam mihi laudi esse volo, quasi ego tantæ sim eruditionis. Agnosco enim me pro omnium minimo, quantum ad eruditionem ingeniumque attinet: Sed cupio hunc honorem tribui, tum Christo Domino, cuius promissis, Ecclesiæ ab eo factis, vsque adeo nitor & confido: Tum sponsæ eius, sanctæ matri Ecclesiæ, quam Diuus Paulus. 1. Timoth. 3. vocat columnam ac firmamentum veritatis. Hæc ibi Cochlæus. Cæterum nimis longum foret, cuncta Lutheri mendacia tumidasque vanæ gloriæ iactantias, ex vno illo eius libro recensere, dum glo-

Falsæ gloriationes Lutheri.

rietur de pacificis fidelibúsque suis ad Ecclesiasticos editis admonitionibus, ac de tranquilla sua doctrina, deque validis suis ac suorum ad Deum precibus pro Papistis: & de suis protectionibus, quibus solis à seditiosorum vi conseruati sint Papistæ. Et quod omnium impudentissimum, vanissimumque ac nequissimum est, sæpe iactitat, Papistas probe scire ac vltro confiteri, Lutheri doctrinam verum ac merum esse Euangelium: Neq; tamen desistere à persequendo illud cōtra proprias ipsorum conscientias. Cunque eo in libro toto nihil potius quærat, quàm vt Cæsari aliisq; Principibus Catholicis rebelles atque infensos reddat eorum subditos: attamen perfricta fronte protestatur, se non suadere, vt subditi mandatis aut violentiis eorum resistant. Atque inter atrocissimas iniurias, criminationesque & calūnias, quas in Cæsarem aliosque pios Principes eiaculatur creberrime; Cæsarem interdum laudando, parti suæ gratiam quærit. Hæc sane sunt verba eius. Hoc est fidele consilium meum. Si Cæsar vocauerit subditos ad arma, & parti nostræ, propter causam Papæ, aut propter doctrinam nostram, bellum inferre voluerit: Quemadmodū Papistæ nunc horrendè gloriantur ac ferociunt (ego autem id de Cæsare nondum credo) Vt in eo casu nullus hominum in hoc vel vsum sui præbeat vel Cæsari obediat, sed certus sit vnusquisque, sibi à Deo id vehementer prohibitum esse, ne Cæsari tali in casu obediat. Qui-

Verba Luth. ne subditi obediant Cæsari contra Lutheranos.

cunq; vero ei obedierit, is sciat, se Deo inobedientem esse, corpusque & animam æternaliter eo bello perdere. Cæsar enim tunc agit, nō solum cōtra Deum & ius diuinum, verum etiam contra proprium ius suum Imperiale, contra iusiurandum, obligationémque suam, & contra sigilla literasque suas. Aduersus eiusmodi calumnias scripsit Cochlæus Teuthonice libellum, ad Doctorem Gregorium Bruck, qui præcipuum fuerat os Lutheranorum Augustæ. Inter multa alia sic dicens. Nosti Augustæ multum ac serio tractatum fuisse de causa fidei, at huius insimulationis contra Cæsarem, nunquā factam à parte vestra mentionem, sed vtranque partem adduxisse Euangelium sacrasq; literas: At vero in intellectu tantum & interpretatione scripturarum fuisse discordiā. Quamuis vero cunctis actionibus interfueris, atq; loquendo & scribendo multum ex parte vestra feceris: nunquam tamen intellexi, quod vos Cæsaream Maiestatem tam impiæ ac Tyrannicæ intentionis argueritis, tanquā Euangelium bello persequi velit. Si enim Cęsar talis esset Tyrānus atq; Apostata, qui bello Euāgelium (quod est virtus Dei in salutem omni credenti, Ro. 1.) insectari vel intēderet vel conaretur: esset profecto Imperiali corona, officióq; ac dignitate prorsus indignus, ac perderet per hoc omnem autoritatē ac Iurisdictionem in Imperio: omnem subiectionem Homagiumq; Principum aliorumq; Dominorum, qui feuda atq; Regalia ab eo suscipiunt,

Verba Cochlæi contra calumnias Lutheri in Cæsarem scriptas.

piunt,nobisque vilior peiorq; esse deberet quouis Pagano,Iudæoque & Turca. Quemadmodum diuina scriptura iusque vtrunque,Ecclesiasticum scilicet & Ciuile,præscribunt ac definiunt.Iam inter omnes retro Cæsares, à magno & primo Constantino illo vsque ad hunc Carolum Quintum,nullus omnino tantæ impietatis insimulatus fuit: quantumuis multa ac magna scelera,persecutionesque & Tyrannides, plærique eorum alioqui exercuerunt,Excepto vno Apostata,Cæsare Iuliano,qui à Christo ad Idolą defecit,Euangeliumque persecutus est: Non tamen bello sanguinisque effusione (quemadmodum Lutherus nostro pio,Catholico, ac religioso Imperatori non veretur imputare) sed edictis tantum & interdictis, ne prædicaretur Euangelium publice. De quo Eutropius, qui cum eo aduersus Parthos ac Persas militauit,sic scribit.Nimius religionis Christianæ insectator perinde tamen,vt cruore abstineret. Hæc & id genus ibi multa Cochlæus.Lutherus autem in sua Præmotione Tres præcipue causas recenset propter quas Cęsari ad bellũ contra Lutheranos gerendum,nemo subditorũm obedire debeat, easque magnis ampliationibus odiosisque & cõcitatis criminationibus extendit.Prima(inquit) causa,quod Cæsari obedire ac militare non debeas in tali casu,hęc est.Quoniã tu(quemadmodũ & Cæsar ipse)in Baptismo iurasti, Euãgeliũ Christi seruare,nõ persequi nec impugnare. Iã vero nosti probe,Cæsarem in hoc casu per Pa-

Iulianus Imp.

Tres causæ Luth. contra Cæsarem.

Manifestum mendacium. pam incitari ac decipi, ad belligerandum contra Euangelium Christi: Quandoquidem doctrina nostra palam inuenta est Augustæ, quod sit verum Euangelium ac sacra scriptura. Idcirco ad Cæsarem aut Principem tuum, te ad bellum tale vocantem, sic dicito, Bone Cæsar, bone Princeps, quando seruas iuramẽtum promissumque tuum, quod in Baptismo iurasti, charus es mihi Dominus, eroque tibi obediens ad bellandum quandocunque volueris: Sin minus, alium tibi quære, qui obediat. Ego propter te nolo Deum meum blasphemare, verbumque eius insectari, ac tecum tam animose in abyssum Inferni currere ac desilire. Hæc (inquit) causa prima, multas alias easque magnas ac horribiles causas in se comprehendit. Quisquis enim contra Euangelium pugnat, hunc pariter pugnare oportet contra Deum, contra Iesum Christum, contra spiritum sanctum, contra preciosum sanguinem Christi, contra eius mortem, contra verbum Dei, contra omnes articulos fidei, contra omnia Sacramenta &c. Turca sane tam insanus non est, vt contra suum Mahumetum, aut contra suum Alcoranum pugnet aut insaniat, sicut faciunt Diaboli nostri, Papistæ, qui contra proprium suum Euangelium, quod pro vero agnoscunt, furunt atque insaniunt: Atque per hoc faciunt Turcam purum sanctum, se vero meros ac veros Diabolos. Secunda causa est (inquit) Etiamsi doctrina nostra non esset vera (Cum

Grauis calũnia.

tamen

amen ipsi omnes aliter sciant) hoc saltem te ab sterrere maxime deberet, Quod tali bello onerares te, atque participem te faceres coram Deo omnium abominationum, quæ in toto Papatu, & contigerunt prius, & deinceps contingent. Hæc causa comprehendit in se innumeras abominationes & omnem malitiam, omnẽ peccatum & scandalum, breuiter, est ipsamet abyssus Infernalis cum omnibus peccatis: Quorum omnium te participẽ esse oportet, si Cęsari obedieris in hoc casu, Hic horrẽdis criminationibus enumerat Lutherus peccata, scandala & scelera omnium statuum Ecclesiasticorum, maxime Papæ atque Cardinalium, quibus nefandissima quæque imputat, tanquam pro eorum sceleribus manutenendis pugnandum foret Cæsaris mandato. Et vltra crimina vitæ, commemorat abusus circa Indulgentias, circa Purgatorium, circa Missas, circa Venerationes sanctorũ, circa Confessiones auriculares, circa Excõmunicationes &c. Sũma (inquit) est, Omne quod docent ac faciunt, eo tendit, vt nos a Christo ad sua ac nostra opera ducant. Et nulla est literula tam parua in eorum doctrina, nec vllum opus adeo modicum, vt non abneget ac blasphemet Christum, violetque fidem in ipsum, ducatque misera corda tum ad impossibilia, tum ad desperationem: Quemadmodum & verus Antichristus facere debet. Tertia causa est (inquit) quod si in tali bello Cęsari obedieris, nõ solũ õnia co-

Graues criminationes contra Papistas.

Falsa iactantia Luth. de suo Euangelio

rum mala in te suscipere ac defendere: Verum etiam optima quæque quæ per Euangelium recuperata sunt atque instituta, abolere ac exterminare te oportebit. Hæc quoque causa in se multa compræhendit: Euangelium enim nostrum multa ac magna bona effecit. Nemo antea sciuit, quid sit Euangelium, quid Christus, quid Baptismus, quid Confessio, quid Sacramentum &c. Summa, Nihil prorsus sciuimus, quod Christianus scire debet. Omnia sunt per Papæ Asinos obscurata & oppressa: Sunt vtique Asini, & quidem magni, rudes & indocti Asini, in negociis Christianis. Nam & ego vnus eorum fui, & scio, me hic veritatem dicere. Et infra, Hic oportebit te cooperari, vt omnes Teuthonici libri, Nouum Testamentum, Psalterium Orationalia, Cantualia, & quæcunque nos scripsimus de multis rebus bonis (quod ipsimet fatentur) comburantur. Oportebit te cooperari, vt nemo sciat X. præcepta, Pater noster, & Credo: Ita enim prius fuit. Oportebit te cooperari vt nemo de Baptismo, de Sacramento, de fide, de potestatibus, de statu matrimonii, nec de Euangelio quicquam discat. Hæc & id genus plurima ibi, ad concitandos plebis seductæ affect⁹, artificiosa calliditate grādissonisque ampliationibus commemorat Teuthonicus Rhetor iste.

Exclamationes Luth. contra Principes Germaniæ.

Sed & in ipsum Conuentum Imperialem dire alicubi exclamat, dicens. O infœlices omnes, qui ex parte Papæ Augustæ fuistis. Pudori eritis cunctis successori bus ac posteris vestris, qui

non

non poterunt iucunde audire nomina vestra, quod habuerint tam infœlices maiores, O turpem Dietam Imperialem, qualis nunquàm vel celebrata vel audita fuit, nec vnquàm celebrabitur audieturve, propter tam turpem actionem: Quam oportet cunctis principibus, totique Imperio sempiternam esse maculam, quæ nos Germanos omnes & coram Deo, & coram toto mundo rubore confundit. Quid ad hæc dicet Turca totumque Imperium eius, quando tam inauditam tractationem de hoc nostro Imperio audierit? Quid dicent Tartari ac Moscouitæ? Quis de cætero sub toto cœlo timebit sibi à nobis Germanis, aut aliquam de nobis existimationem habebit, quando audierint, quod sinimus, maledictum Papam cum laruis suis sic facere ex nobis fatuos, stultos, pueros, immò truncos ac stipites: vt propter eorum sceleratam, Sodomiticam, turpemque & doctrinam & vitam, tam turpiter, immò plus quàm turpiter, in publicis Comitiis Imperii, contra iustitiam & veritatem agamus? Merito pœniteret vnumquenque Germanum, se & Germanum natum esse, & Germanum dici. Miras præterea minas interdum profert. Satis diu vixi (inquit) mortem bene merui, ac Dominum meum Christum de Papa tam egregie vindicare cœpi. Ipsi post mortem meam, Lutherum primo recte sentient: Quamuis & nunc, si in Papali ac sacerdotali seditione interfectus fuero, mecum recipiam agmē quoddam Episcoporum, Presbyterorū ac Monacho

Minæ Lut. contra Episcopos & Clericos.

ſum, vt omnes dicturi ſint, Doctorem Marti-
num magna cum proceſſione ad ſepulturã de-
ductum eſſe. Eſt enim magnus Doctor ſupra
omnes, Epiſcopos, Presbyteroſque & Mona-
chos: Idcirco & ipſos oportebit cum eo ad ſe-
pulturam ire ſuper dorſa, vt de hoc & cantica &
cõfabulationes fiant. Atque ita peragemus vlti-
ma vice peregrinationem quandam ſimul. Ipſi
quidem Papiſtæ in abyſſum Inferni deorſum,
ad ſuum Deum mendacii, ac homicidii, cui mẽ-
tiendo ac interficiendo ſeruierunt: Ego verò ad
Dominum meum Ieſum Chriſtum, cui in veri-
tate ac pace ſeruiui. Aduerſus hunc librum
Lutheri, vſque adeo malignum contumelioſũ-
que prodiit è Dreſda libellus quidam paruulus
à Laico quodam Theuthonice ſcriptus, Cuius
ita habet initium. Lutherus iam rurſus libellum
quendam ædidit quem vocat Præmonitionem
ad dilectos ſuos Germanos. Verum iuſtius vo-
caretur Seductio, atque incitatio ad rebellio-
nem atque ſeditionem: Quandoquidem re ip-
ſa nihil aliud in eo quærit, quàm vt nos Germa-
nos faciat & à Cæſare deficere, & omnibus po-
teſtatibus rebellare. Quam inſidioſis dolis, men-
daciis, clamoribus atque præſtigiis id faciat, ac
quoties Diaboli nomine ad hoc vtatur, viderint
ac reſponderint illi, qui ſemper dicunt, eũ eſſe
virum ſanctum, & cum eo eſſe ſpiritum Dei.
Primum igitur ſcribit, Eorum, qui Lutherani
non ſunt, intentionem ſtare ſuper vim, eoſque
cauſam ſuam conſtituere ſuper dextras. Idcirco
eucnire

Libellus cuiuſdam Laici cõtra Luth.

eueníre inde opórteat vel seditionem vel bellū Vtrum horum contingat, Lutheranos fore innocentes, qui neque consilium, neque causam ad hoc dederint. Quàm verum autem sit istud probe testari sciūt ii, qui quotidie vident atque audiunt, quæ conspirationes, qui apparatus belli, quę militum conductiones, quæ equitum congregationes, quæ cōfœderationes, apud Lutheranos, toto isto tempore attentatę atque institutæ fuerint. Et qui contra sciunt, nihil horum apud Cæsarem Cæsarianosque fieri : Immò ipsum Cæsarem, velut benignissimum ac mansuetissimum dominum, multo magis curare semperque curasse, vt causam hāc componat atque ad pacem redigat. Hæc & id genus multa Laicus ille. Contra quem conuitiosissime scripsit Lutherus libellum, cui titulus est. Contra Sicarium Dresdæ. In quo post sui excusationem sic ait. Hic vide, bone lector, an Lutherus sit mentitus in duobus suis libellis, vbi criminatus est Papistas, Proditores, homicidas, Nebulones, & proh dolor non satis criminatus est. Iste Archinebulo vult nos docere virtutes Papistarum: Népe, vt subditi nequaquā sint inobediētes suis superiorib⁹, vbi velint cōtra Deū & iustitiā effūdere sanguiné innocentem. Et infra: Quóniam vero Papistæ, per hunc Sicariū indicāt sese arbitrari, quod Lutherani sint in apparatu belli militūq; cōductione. Id ego ex corde libenter audio, placetque mihi Papistas in tali opinione ac solicitudine existere, ac credere, tase Luth. propo

Cōuitia Lut. in Laicū illū.

ſtum eſſe verùm. Quòd ſi poſſem, vellem libenter eiuſmodi opinionem ſollicitudinemque eorum confortare, donec præ timore morerentur. Ac velim huiuſmodi cantilenam de ipſis cantaro: Domicelle Cain ſcis interimere fratrem tuum Abel: habe ergo & præmium tuum, vt tremas ac paueas, ne te interimat quiſquis tibi fit obuiam, ac nunquàm ſis ſecurus, terreatque te etiam folii ſonitus. Sciunt Domini Hānas & Caiphas perſequi Christum: habeant & ipſi præmium ſuum, vt timeant ſibi à plebe, & dicant, Ohe, ohe, ne fiat ſeditio in populo. Sic & homicidæ noſtri, qui tantum innocentis ſanguinis fuderūt hanc debent habere plagam, vt vereri ac timere debeant, ne fiat Seditio. Atque etiam ſi Lutherani nullum facerent belli apparatum, ipſi tamen metuere debeant, Germaniam eſſe plenam armatis Lutheranis: nec aliter cogitare, quàm hoc anno nullam arborem producturam eſſe folia, ſed pro foliis Lutheranos Cataphractos ac Sclopetarios. Hoc habere debent, ſic oraui ego & adhuc oro, ſicut ſcriptum eſt. Fugit impius nemine perſequente. et infra. Quoniam igitur luce clarius eſt, Papiſtas ipſos fateri & verbis & factis, ſeſe nobis eſſe inimicos & contrarios. Hoc Doctoris Martini verax eſto iudicium, tum in ſcripturis fundatum, tum ex fructibus eorum demonſtratum, Certiſſime propoſuiſſe in animo ſuo Papiſtas, die noctuque excogitare inſidiari ac practicare, quomodo nos perdant atque exterminēt. Hoc de ipſis vnuſquiſque noſtrum,

Cantilena Luth. contra Papiſt.

Lutheri iudicium de cogitationibus Papiſtarum.

[illegible] nihil melius, de ipsis sperare potest, nec vllum est dubium. Quicquid ipsi prætera vel amice vel pacifice prætendunt, id totum esse oportet proditorium atque osculum Iudæ: Aut oportet eos ex timore aut metu facere, quod nondum possunt id, quod libenter facerent. Hoc iudicium volo nostris vniuersoque mundo constituisse, ut secundum hoc sciat sibi prospicere quicũque voluerit: Scio, me non mentiri nisi falsa sit scriptura. Idcirco Sicarius iste duplex est Nebulo, qui hoc totum in corde suo probe nouit, & nihilominus cruentos canes suos nobis proponit, tanquam bonos ac pacificos, apud quos plures sint fructus fidei, quam apud nos. Et iterum. Nihil (inquit) curo, quod quæritur, nominari in meo libro fere mera maledicta atque Diabolos: Hoc debet esse mea gloria meusque honor. Sic & habere volo, vt deinceps dicatur de me, quod plenus sim maledicentiæ criminationisque & execrationis in Papistas. Volo & de cætero me aduersus nebulones istos exercitare execrationibus ac maledictis, vsque ad sepulturam meam, nec vllum verbum bonũ amplius ex me audient: Ego meis tonitruis ac fulminationibus sic eis ad sepulturam compulsabo. Dum hæc in Saxonia fierent, ac grande ad Lutheranæ sectæ defensionem conflaretur cõiurationis fœdus quorundam Principum, Comitumque & ciuitatum: Cæsar vero in Germania Inferiore (vbi multas habet prouincias hæreditarias) occupatus esset, Apud Heluetios

Gloriatio Lutheri de maledicentia sua.

Bellum à Quinque Cãtonibus Heluetiorum Tigurinis indictum.

Pro eisdem ac cipe, Tigurinos, Turicenses & Turregenses ex oppido zurg. Causa belli.

multis iniuriis tribulationibusque vexabantur Catholici, maxime à Bernensibus & Tigurinis qui cęteris erant potentiores, opibusque & armis magis instructi. Vnde factum est, vt Quinque Cantones Catholici, nempe, Lucernenses, Vrienses, Suitenses, Subsyluani atque Zugenses, communi decreto bellum Tigurinis indixerint: Causas belli recensentes ad longum in literis denunciatoriis. Quoniam lõgo (inquiunt) tempore nos omnes ac singuli, satis superque obtulimus nos ad standum iuri & ęquitati. Vos autem contra iurata fœdera, contra pacẽ publicam, contra Christianam disciplinam & cõcordiam, contra confœderatorum fidem charitatemque & amicitiam, atque etiam contra omne ius naturale, & contra omnem ęquitatem, subditos nostros nobis subtrahitis ac rebelles facitis, vt facti iam sint erga nos perfidi atque periuri: nostram recusantes Iurisdictionem, in Capitaneatu S. Galli, & in prȩfectura vallis Rhenanę, aliisque in locis nõ paucis: Quos defenditis: & nos ipsos multis dolis versutiisque inter nos discordes reddere paratis, vt eo periculo nos ab antiqua & indubitata fide nostra Catholica depellatis. Et dicitis, nos nolle audire verbũ Dei, neque sinere Nouum ac Vetus Testamentum legi, atque propterea criminati nos estis, tanquã impios ac malignos proditores, ac proditorios nebulones. Cum igitur nouę ac fictę fidei vestrę nõ adhęreamus, denegatis nobis Victualia, publicũque mercatũ, vt cõpellatis nos hac ratio-

no ad famem, ad perdendum non solum nos verum etiam infantulos innocentes, qui adhuc in materno gestantur vtero. Nobis autem omne ius denegetur, neque quisquã ad iustitiam consequendam nobis opem vllam ferat, nosque longo tempore eiusmodi angustiam, vim, superbiamque & iniquitatem tulerimus, nec vllus sit iniuriarum finis: Cogimur itaque hæc omnia Deo suæque Genitrici, præclatæ ac vniuersæ Curiæ cœlesti, cunctisque probis hominibus, quibus ius & æquitas placent, conqueri. Et volumus, si Deus nobis gratiam virtutemque ac fortitudinem concesserit, ista potenter manu ac facto de vobis vindicare: Id quod vobis omnibusque adiutoribus & adhęsoribus vestris clare hisce literis denunciamus, nostrumque honorem per hoc erga vos pro nobis ac nostris adiutoribus assertum esse volumus. In fidem & testimonium harum literarum, appendimus sigillum fidelium nostrorum confœderatorum Zugensium, omnium nostrum nomine. Datum feria Quarta, Die Quarta Octobris, Anno à natiuitate Christi 1531.

Indictio belli.

Mox igitur hac denunciatione facta, ad pugnandum sese ex vtraque parte parauerunt. Die itaque XI. Octobris, Tigurini, pręmisso eorum Capitaneo cum cohorte vna, ac sex Bombardis rotatis, ipsi cũ optimo quoque milite ac xx. Bõbardis grãdibus subsequuti, trãscẽso Albi mõte, prope Monasteriũ ꝙ Capella dicitur, tres Cãtones Catholicorum, nẽpe, Suitẽses, Zugenses, &

Primum prælium & cædes Tigurinorum

ses,& Subsyluanos,aggressi sunt Catholici: auteni positis insidiis, statim post congressum retrocesserunt fugam simulantes. Mox vero valido cum agmine prorumpentes. Tigurinos in fugam verterunt. Cæsi sunt igitur omnes, quot quot magnum præcesserant vexillum, & erepta sunt eis omnes Bombardæ atque munitiones.

Zuinglii exitus. Numerus cæsorum fuit M. D. Repertus fuit in ea strage Zuinglius, omnis perfidæ discordiæ que inter Heluetios autor, à duobus Catholicis, pronus in facie adhuc spirans, quem illi non cognoscentes interrogarunt, an vellet confiteri. At ille tacuit velut mortuus. Superueniens autem alius, qui eum cognouit, lethale inflixit vulnus, Capitaneisque protinus indicauit. Qui iusserunt eum sisti publico iudicio, in quo sane iudicatus est vt proditor, atque combustus vt hæreticus. Ferunt autem, quosdam Tigurinos asportasse inde cineres, domumque retulisse. Cæsi autē sunt & alii Apostatæ insignes; nempe Abbas & Prior Capellæ, Commendator Risnacēsis, Antonii Vualdner, Cantor & Canonicus Turicensis, Henricus Vringer, Custos & Canonicus ibidē. Et ex ciuibus fortissimi quique. Capti præterea Duo insignes viri, Præfectus quidam & subscriba Turicensis.

Secundum prelium. Alterum deinde prelium cōmissum est Die XVII. Octobris, iterum Catholicis secundum, hæreticisque aduersum. Nam Tigurini seu Turicenses, post acceptam cladem vocauerunt in auxilium Bernenses, collectoque exercitu circiter XX. Millia peditum, processerunt

scerunt in campum, partitoque exercitu in duo agmina, Turicenses versus Zugam: Bernenses, versus Lucernam profecti sunt. Quinque autem Cantones Catholici, coniunctis viribus ad XV III. Millia peditum habuerunt, congresśique cum Bernensibus circa fluuium quendam, compulerunt eos in fugam. In fluuio autem perierũt D, & cæsi sunt in prælio DCC. Altero die prorepserunt ex vepribus aliqui Turgauienses, quos Catholici clementer ac benigne tractarunt, quicunque venerabile Sacramentum percipiebant. Rursus præliatum est Die XXIIII. Octobris. Tigurini enim ac Bernenses vindictæ cupidi, accersierunt in auxilium Basilienses quoque & Schafhusenses, volebantque noctu in hostes imparatos irruere. Catholici non omnes erant simul: Lucernenses enim propter Bernenses seorsum habebant exercitum. Alii autem Quatuor Cantones, intellecto hæreticorum proposito albas camisias super arma sua induerunt, vt noctu inter sese cognitionis signum haberent. Inito igitur prælio, primum certamen adeo asperũ atque cruentum fuit, vt Catholici circa principia ad Quintum vsque membrum seu ordinem cæderentur. Deo autem adiutore, vicerunt tandem, atque hæreticos in fugam compulerunt, cæsis sex Millibus eorum. Neque tamen quieuit ira hostium. Vltimo enim die Octobris, in Vigilia omnium sanctorum, rursus congresśi sunt Turicenses cõtra Quinque Cãtones catholicos, sed nihilo fœlicius quam prius. Nam Catholici,

Tertium prælium.

Quartum prælium.

secunda

secunda hora noctis sex millibus insultarunt illorum castra, cæsisque Quinque millibus hostium, reliquos qui non aufugerant, ceperunt: fuerant autem in iisce castris VIII. Millia. Ceterum apud Heluetios admodum religiosum ac venerabile, miraculisque clarum est templum, Deiparæ virgini Mariæ sacrum, quod Heremus dicitur. Ad quod sane publicam processionem instituerunt Quinque Cantones Catholici, a senibus, puerisque & mulieribus, virginibusque ac omni turba imbelli peragendam. Id quod Turicenses, Zuinglii peruersa doctrina imbuti, ægerrime ferebant. Decreuerunt itaque facta expeditione templum illud deuastare atque Imaginem Diuæ virginis Mariæ minutatim discindere atque cōburere. Quod vbi perceperunt Quinque Cātones, festinanter illuc profecti sunt, atque indutis rursus super arma albis indusiis, in montis planitie duriter exceperunt hæreticos, interfectis plus minus Quīque Millibus, raptisque vexillis Quatuor. Quorum vnum Turicensium, Alterum Basiliensium, Tertium Schafhusensium, Quartum Mulhusensium fuisse dicitur. Erant qnidem hæretici opibus auxiliisque, & numero militum atque armorum & Bombardarum apparatu longe valentiores quàm Catholici, At Catholici fide, pietate, religione, bonaque conscientia atque recta in Deum & sanctos eius fiducia egregie armati, fœliciter vicerunt semper. Toto enim expeditionis tēpore, obseruarunt religiose pristinam

Templum Heremitium.

Quintum prælium.

Religiosa gēs Quinque Cantonum.

thiam suam deuotionem, secumque habuerũt suos sacerdotes, ut interessent eorum sacrificiis in quotidianis Missis, serio ac religiose flexis genibus ad Deum orantes, tum ante præliũ, tum peracto prælio. Constituerunt præterea XVIII. viduas in territorio Suitensium, quæ alternatis vicibus senæ iugiter in templo Beatæ Virginis Heremitico, pro exercitu Deo supplicabant die nocteque. Merito igitur vicerunt eos, qui superis contemptis, cōfidebant in hominibus, ac ponebant carnem brachium suum. Vnde nō iniuria comparari possunt Quinque Cantones illi Inclytis Machabæis, qui dicebant. Facile est concludi multos in manu paucorum. Et non est differentia in conspectu Dei, liberare in multis & in paucis: Quoniam non in multitudine exercitus victoria belli. sed de cœlo fortitudo est. Hæretici igitur toties victi atque fugati perierunt ac inierunt tandem, intercedentibus multarum ciuitatum Imperialium Oratoribus, concordiã cum Catholicis Quinque Cãtonibus Turicenses quidē Die xvi. Nouēbris. Bernenses vero Die XXIIII. eiusdē mensis. Operę preciũ ergo fuerit, recitare primi articuli verba ex Teuthonica cōcordię formula, quę de fide (propter quã pręcipua discordia & belli occasio erat) per arbitros cōcepta fuere. Primũ igitur debemus ac volumus nos Turicēses nostros fideles cōfœderatos de Quinq; Cãtonibus similiter & dilectos eorũ cōciues ac prouĩciales de Vuallis, atq; omnes eorum adhæsores, siue Ecclesiastici sint siue sæculares,

1. Macha. 3.

Post prælia pax & concordia facta est.

culares, circa veram, indubitatam, Catholicam fidem suam, nunc & deinceps in suis propriis ciuitatibus, territoriis, præfecturis & dominiis, absque redargutione ac disputatione, quietos dimittere: Cunctis malis adinuentionibus, exceptionibus, circumuentionibus dolisque vitatis atque remotis. E côuerso debemus nos Quinque Cantones nostros confœderatos Turicenses, ac proprios eorum adhæsores circa fidem eorum quietos dimittere. Atque eadem hæc verborum forma circa primum concordię articulum, cum Bernensibus quoque est obseruata.

Laus Quinque Cantonum:

De qua sane merito gaudent, & Quinque Cantonibus illis congratulantur omnes per orbem terrarum Catholici, quod non dubitarunt pro fide Catholica viriliter asserenda, sua corpora, suas vxores, liberosque ac totam patriam suam in vltimum exponere discrimen. Vnde Et Deus pro ea pietate gloriosos eis retribuit de hęreticis triumphos, vt cogerentur ipsimet fateri, antiquā Quinque Cantonum fidem esse veram atque indubitatam. Merentur & aliam laudē Quinque Cantones illi, quam nulla posteritas reticere debet, quod eorum strenuitate & opera sublati sunt de medio duo acerrimi deterrimique hostes Ecclesiæ, Vlricus Zuinglius, & Ioannes Oecolampadius, Quorum prior in primo statim prælio cęsus & exustus est: Posterior vero non longe post tanto mœrore animi confectus est Basileæ, vt scortū suū (quod ipse Monachus Apostata pro vxore habebat.) inueneritcū mane mortuum

Duo teterrimi hostes Ecclesiæ sublati.

mortuum in lecto suo. Dequorum interitu, sic rescripsit ad Ioannem Cochlæum ex Anglia Clarissimus vir Thomas Morus, supremus Regni Cancellarius. Postquam Georgius in Angliam rediit, complures diuersis temporibus epistolas abs te accepi. Postrema ea fuit, quam de Zuinglio & Oecolampadio scriptam misisti: Quorum nunciata mors lætitiam mihi attulit. Quanquam enim dolendi causas reliquere nobis heu nimium graues, propter multa, quæ neque sine horrore eloqui possum, & nemini sunt ignota: neque audire homines pij sine profundo gemitu debent. Sublatos tamen è medio esse tam immanes fidei Christianæ hostes, tam accinctos ad Ecclesię excidium, tam intentos vbique in omnem perimendæ pietatis occasionem, iure gaudere possumus.

Thomas Morus, qui postea propter veritatem martyrium suscepit, anno 1535. Sicut & Episcopus Roffensis.

Acta & scripta Lutheri, Anno Domini M. D. XXXII.

CÆsar, vt eiusmodi motus conspirationésque & discordias Sectarum in Germania, incruentis consiliis reprimeret atque compesceret: indicebat Dietam (vt vocant) Imperialem, Spiræ celebrandam. Verum vbi intellexit maximum Turcarum apparatum & exercitum appropinquare, ad inuadendam Vngariam atque Germaniam, transtulit eam

Dieta Imperialis Ratisponæ celebrata.

Dietam non Spiræ, sed Ratiſponæ celebrandam, vt eſſet ipſe Cæſar propinquior ita hoſti Christiani nominis, eique citius reſiſtere poſſit. Conuocauit igitur omnes Principes ac Status ſacri Ro. Imperij, in ſupradictam ciuitatem Imperialem, Ratiſponam, quam Danubius præterfluit in Bauaria. Inter Principes autem Electores perſonaliter comparuerunt, poſt Imperatorem Carolum, & Regem Romanorū, Vngariæque & Bohemiæ Ferdinandum, Albertus Cardinalis & Archiepiſcopus Moguntinus, Ludouicus Comes Palatinus Rheni, Dux Bauariæ: & Ioachim Marchio Brandeburgenſis, Dux Stetinæ &c. Ex Epiſcopis, Saltzburgenſis & Tridentinus Cardinales, item Bambergenſis, Herbipolenſis, Spirenſis, Auguſtenſis, Patauienſis, Ratiſponenſis, Mindenſis, Vienenſis. Ex aliis Principibus, Duces Bauariæ Comiteſque Palatini Rheni, Fridericus, Vuilhelmus, Ludouic9, Otto Henricus, & Philippus: Dux item Saxoniæ Georgius, Dux Brunſuicenſis Henricus, Lantgrauius Leuchtenbergenſis Georgius: Comites præterea & Barones non pauci, Abbates item & alij Prælati. Multi autem per ſuos Oratores comparuerunt, quemadmodum & ciuitates liberæ atq; Imperiales. At Lutherani Principes cum confœderatis ſuis ſeorſum conuenerunt Sueinfordiæ in Franconia: Ad quos Cæſaris conſenſu profecti ſūt Duo Electores, Moguntinus & Palatinus Rheni, vt cum ipſis tractarent de maturando aduerſus Turcas (qui

Conuētus Lutheranorum Sueinfordiæ.

iam

sam cum maximis copiis in Vngariam peruenerant) auxilio, quod in Augustensi Dieta promissum fuerat. Quantum verò apud eos profecerint, non est vulgo cognitum: Retulerunt autem Cæsari Ratisponæ. Vbi & aliorum Regum ac Dominorum Oratores erant, Curiam sequentes Cęsaris. Inter quos erat Thomas Crannerus, Orator Regis Angliæ, qui secum ex Anglia attulerat librum, in quo accuratissime probabatur Regis Angliæ & diuortium & nouum Matrimonium. Quem cũ tradidisset videndum Ioanni Cochlæo, is breuissime ad omnes Rhetoricas argutiarum amplificationes, illi respondit priuatim. Et quanquam Anglus ille acutus ac erudit⁹ erat Theologus & Sacerdos, ad scripta tamen Cochlæi non respondit: Qui tum familiariter sæpe cum illo colloquebatur. Erant præterea in eadem Dieta R. D. Cardinalis Campegius, Legatus de latere, & diuus Hieronymus Aleander, Archiepiscopus Brundusinus, Nuncius Apostolicus. Ad quos delatus fuit liber quidam hominis eruditi, qui Lutheranos cum Catholicis concordare in doctrina nitebatur. Verùm dum abrogaret multa Catholicis, iamdiu obseruata, repertus est in multis iudaizare. Liber itaque eius, iussu & Cardinalis legati, & Aleandri Nũcij Apostolici, à quibusdam Theologis Hispanis (quibus additus erat Cochlæus) examinatus, eorum iudicio reiectus fuit, velut iudaizans. Quandoquidem & autor

Tho. Crannerus Anglus.

Condemnatio cuiusdam libri iudaizantis.

eius ex Iudaiſmo ad Chriſti religionem conuerſus fuerat. At longè peiorem reperit ibi publicé venalem librum Cochlæus, cum hac inſcriptione. De Trinitatis erroribus, libri V I I. Michaelis Serueti Hiſpani. Quem cum attuliſſet ad D. Io. Quintanam, Theologum eximiū, ac Cæſareæ Maieſtatis A confeſſionibus, virū Hiſpanum: is ægerrime tulit indignitatem eius rei, tum quod autor Hiſpanus eſſet (quem & de facie ſe noſſe dicebat) tum quod impiiſſimę atque inauditæ in eo libro eſſent hæreſes. Mox itaque curauit, peſtilentiſſimum illum librum ſupprimi, ne amplius venderetur. Verum eodem tempore inſurrexit aduerſus Eccleſiam quidam Germanus ex terra Iuliacenſi, Ioannes Campanus, qui Lutheri diſcipulus per biénium fuerat Vuittenbergæ. Is eoſdem ferè errores de Trinitate aſſeuerauit: Cui etiam Lutherani & Lutherus ipſe reſtiterunt, vt non poſſit hæreſis illa vlias acquirere vires. At verò Georgius Vuicelius German⁹, ex oppido Vach (quod Lantgrauio Heſſorum paret) oriundus, qui X. annis miſere Lutherizauerat, ex lectione veterum Theologorum ſanctorúmque patrū, reſipiſcere tum cœpit, vt non omnia probaret amplius, quæ docebat Luther⁹. Quod vbi percepit Lutherus cum ſuis, effecit, vt ille è Nymeco (quod oppidum tribus diſtat Miliaribus à Vuittenberga) vi abduceretur captiuus Vuittenbergam, turrique incluſus aliquandiu detinebatur in carcere, haud ſecus atque malefactor

Liber Serueti contra Trinitatem perſonarum.

Ioannes Campanus.

Georgi⁹ Vuicelius ex Lutheriſmo ad Eccleſiam reuerſus.

ctor aut hæreticus. Iussit itaque mox inquiri Luther⁹ ac discuti omnes Vuicelij libros chartásque & epistolas, si fortè inuenire ibi posset aliquid, in quo ille iuste accusaretur: Maximè verò cupiebat reperire nonnihil indicij de Cãpano illo, qui mensem vnum Nymeci apud Vuicelium fuerat. Cum verò excussis omnibus angulis nihil prorsus accusatione dignum inueniretur, dimissus est liber Vuicelius. Qui domum reuersus, ac ægre ferens eam captiuitatis ignominiam, accepit literas à patre suo è Vach, quibus reuocabatur in patriam. Ne autem clã aufugere videretur, petiit missionem à Principe Electore Saxoniæ, qua concessa, rediit in patriam. Verum Lutherus & sui metuentes doctrinæ suæ ab illo, cœperunt eum & clandestinis & manifestis criminationibus insectari, cũ alibi, tum maxime Erfordiæ, vbi is olim Philosophiæ operam dederat in publica Academia, in qua iam profiteri bonas literas intendebat. Ne igitur vllum ibi vel concionandi ad populum, vel docendi in scholis locum obtineret, enixe curauerunt Lutherani, Iudocus Cocus, qui se Iustum Ionam vocat, sacerdos vxoratus, ac Duo Apostatæ Monachi, Langus & Ægidius. Quibus ille cedens, rediit ad patrem. Cũ verò sibi tutum non esset, eo in loco contra Lutheranos vel agere vel scribere, aliunde sibi Patronum quæsiuit. Quem & optimum inuenit, virum pium, religiosum atque potentem, Dominum Hoygeium, Generosum Comitem à

Lutheri contra Vuicelium inquisitio.

Erfordia.

Patron⁹ Vuicelij.

Mansfelt, qui vel in medio Lutheranorum egregie tuebatur eum Islebij: Vbi vir ille: cum sit ingeniosus, acutus, disertus, linguarúmq; Grecæ & Hebraicę insigniter peritus, iuuenis pręterea ætate ac laborum tolerantissimus: Multa in Lutheranam sectam atque doctrinam scribit æditque opuscula, quibus Germanos à perniciosissima secta illa absterrere, in viam reuocare, satagit, atque id facit non paruo cum profectu multorum. Multa quidem Lutheri dogmata impugnat, sed nullum vehementius copiosiúsue aut crebrius, quàm illud, quod reiectis bonorum operum studiis ac meritis, solam fidem extollit. Aduersus criminationes Lutheranorum, ædidit quandam Apologiam Teuthonice, & Confutationem quandam Latine, aduersus maledicum calumniatorem, Iustum Ionam, quem rectius Iudocum Koch seu Cocum vocat. In eundem scripsit postea & alium librum Teuthonice, quem de Catholica Ecclesia inscripsit. Ex quo paucula (est enim bene prolixus) hic recitabo, quantum ad Trinitariũ pertinet hęreticum, Io. Campanum seu Campensem. Ait ergo. Idcirco métiris, Coce, quod Campanus sectam suam apud nos Nymeci effuderit. Testis est Deus, Campanum illũ nemini vllum verbum de proposito suo Nymeci dixisse: sed id vnum egit (propter quód aduenerat) vt Orthodoxorum patrum libros perscrutaretur, nescimus vero quam ob causam. Mecum sane raro vel conuersatus vel colloquutus est.

Opuscula Vuicelij.

Verbæ tius in Iustum Ionã, Iodocum Koch.

est. Neque ego ex omni eius sermone vnquàm considerare potui, quod Trinitarius fieri vellet. Id vero statim percepi, quod non esset amplius Lutheranus. Quapropter id quoq; mentiris, quod is apud nos occulte latuerit: Nihil ibi factum est in occulto aut suspecto, neque quicquam impie aut inhoneste. Id de quo testor omnes Incolas illius oppidi. Sed esto, sit Archiblasphemator Christi Campanus, Vbi, quæso, aut à quo didicit? Apud nos fuit septimanas Quatuor, apud vos annos Duos. Et non nos, sed vos docuistis eum. At nec vos illud eum docuistis. Esto ita: At quis reclusit ei ianuam ad illum errorem tam abominabilem atque horrendum? Ego an vos? Hic sane apparebit, quisnam sit Campanicæ hæreseos reus, Quandoquidé ille tam diu Vuittenbergæ permásit atq; nidificauit. In quo sane nido adhuc incubat Struthio Camelus, vir ille, qui modicum tenet de hoc verbo Homousion, atque palam scripsit, sibi hanc vocem, Trinitas, in Teuthonico non placere. An non potuit etiá Cápanus ex tali primum ouo prorepere? Hæc ibi Vuicelius. Cęterú Hispanus ille, Michael Serueti, aliàs Reues ab Aragonia, vltra V I I. libros supradictos, Duos eodé anno Dialogos ædidit. In quib⁹ argute & acute ex scripturarú diuersis locis, nouá de Christi carne Theologiá docet: Népe, quod Christ⁹ tá iuxta carné, quàm iuxta spiritú habeat substátiá æternam, & quod in eadem substantia, in qua tam iuxta carnem,

Error Campani de Trinitate ex Luthero.

Luth in lib. contra Iacobum Latomum.

Alius error Serueti.

quàm iuxta ſpiritum nunc eſt, fuerit antea in cœlo creator. In præfatione vero ad lectorem ſic ait. Quæ nuper contra receptam de Trinitate ſententiam, ſeptem libris ſcripſi, omnia nunc, candide lector, retracto: Non quia falſa ſint, ſed quia imperfecta, & tanquam à paruulo paruulis ſcripta. Precor tamen, vt ex illis ea teneas, quæ ad dicendorum intelligentiam te poterunt iuuare. Hæc ille, homo nimirum acris ac vehementis ingenij, qui Græcæ quoque ac Hebraicæ linguæ peritus videbatur. Sed hic eſt communis omnium fere nouorum Theologorum morbus, vt linguarum peritia tumidi, ac literali ſcripturę ſenſui, quem non ex probatis doctorib9, ſed ex capite ſuo ſibi effingũt, innitentes, contemptis & ſanis patrum expoſitionibus, & ſolidis ſcholaſticorum Theologorum informationibus, ſuæ confidunt prudentiæ: ſed pro mobilitate ingenij inſtabiles, vt facili momento per nouam adinuentionem, priorem ſententiam ſuam, quàm primo inuentionis calore laudauerant, mutent, varient, augeãt aut minuant: Iuxta illud Iacobi Apoſtoli. Vir duplex animo, inconſtans eſt in omnibus viis ſuis. Sic & Lutherus nimis vehemens plærúnque in contentionibus, multa, torrentis in modum, currenti committit calamo, quæ ſi maturius conſideraſſet, non tot tamque horrendis aliorum erroribus anſam & originem prębuiſſet. Quæ enim ſupra ex Vuicelio recitata ſunt, ea & Cochlæus Philippo Melanchtoni obiecit.

Morbus nouorum Theologorum.

Lutherus multos hæreticos errare facit.

obiecit. Hæc enim ſunt verba Lutheri in D. Iacobum Latomum olim ædita. Nec eſt(inquit) quod mihi Homouſion illud obiectes, ad uerſus Arrianos receptum: Non fuit receptum à multis, iiſdem præclariſſimis. Quod & Hieronymus optauit aboleri, Adeoque non effugerunt periculum hoc inuento vocabulo, vt Hieronymus queratur neſcire, quid veneni lateat in ſyllabis & literis. Quod ſi odit anima mea vocem Homouſion, & nolim ea vti, non ero hæreticus, Quis enim me cogit vti?&c. At Cochlæus quodam in libro acriter ab hac calumnia Hieronymum defendit, Lutherùmque de falſo conuicit. Non enim de Homouſio, ſed de Hypoſtaſi dubitabat Hieronymus in ſua ad Damaſum Papam Epiſtola, in qua eum per Homouſion Trinitatem orabat, vt reſponderet. Qua autem ratione Lutherus oppugnat Homouſion, eadem oppugnari poſſet & hæc vox, Trinitas. Quia & ipſa in ſacris literis non eſt expreſſa: Quemadmodum nec iſta, Tres perſonæ. Stultiſſime igitur pariter & impiiſſime quidam ex iis Poeticis Theologis, dixit Tres perſonas Tres Chimeras, Qui Lutheri de Homouſio audaciam imitatus eſt. Lutherus enim Arrianos in hoc iuſtificare auſus fuit, quod noluerunt Homouſion (quam vocat prophanam vocem) recipere. Interea, dum Cæſar Ratiſponæ ſimul cum Rege fratre, aliiſque Principibus ac Statibus Imperij, de rerum ſumma, & de ſalute Germaniæ conſultat: Turcarum Tyran

Calũnia Luthera. in S. Hierony:

Grandis exercitus Cæſaris contra Turcas.

nus maximis cum copiis per Vngariam versus Austriam, vt Viennam rursus obsideret, contendebat. At Cæsar, misso illuc valido præsidio, festinatum & iampridem Augustæ promissum, à Principibus & Statibus Imperij auxiliũ exigens, è Burgundia quoque & ex Inferiori Germania egregium accersiuit Equitatum. Accurrerunt itaque plurimi vndique è Germania milites versus Viennam: Quorũ omniũ Dux & Imperator per sese voluit esse Cæsar, qui Turcarum Tyranno iam denunciauerat suum aduentum, ad ineundum cum eo prælium. At Turca, qui totis viribus cum vniuersis copiis suis paruum circa fines Austriæ oppidum, nomine Gynsam, oppugnabat multis diebus: cũ expugnare non posset, miratus præsidij virtutem, euocauit in colloquium oppidi Præfectũ, virum strenuissimum ac Regi Ferdinando fidelissimum, qui vulneribus, laboribúsque & vigilijs confectus (nam die noctuque oppugnatũ fuerat oppidum) animi virtute Turcis admirationi spectaculoq; fuit. Vbi vero accepit Turca, aduenisse iam ipsum Cæsarem (qui Ratispona serius discessit propter afflictum casu equi crus, quod fomentis Thermarum curabatur) Viennã vsq; (à qua IX. M. Italicis d stabat oppidũ Gynsa) immemor add.cti prælij, soluta obsidione, turpi fuga retro abiit, cũ esset alioqui bellicæ gloriæ auidissim⁹. Ne tamen impune aufugeret, Cæsar XVII. Millia Turcarũ, qui populando morã fecerant, assecut⁹, internecioni eos dedit.

Gynsa contra Turcas fortiter defensa.

Fuga Turcarum.

dedit; Dimisso deinde exercitu, quem sane pulcherrimū validissimúmq; habebat, adeo, vt multis sęculis Germania maiorē atq; instructiorem non viderit: relicta Germania, in Italiā rediit.

Eodem anno scripsit Teuthonice aduersus Catholicos Ioannes Bugēhagius Pomeranus, Apostata, quē pastorē & Episcopū suū vocant Vuittenbergenses, librum maledictis mendaciisq; & odiosis calūniis plenū, Cui titulū fecit. Aduersus fures Calicis. Reprobat in eo acerbissime & communicationem Laicorum sub vna specie, & sacrificium Missæ, quod pro viuis atque defunctis offertur. Vt autem Laicos & in fauorem sui & in odium Cleri totius concitet, excusat Laicos, tanquam per ignorantiam fecerint, & iniuriam à furibus Calicis (hoc est ab Episcopis & Clericis) passi fuerint. Episcopos vero mox grauiter accusat, dicens. Episcopi vero, qui Christi mandatū neq; videre neque audire nolūt, neq; curant, quod Apostoli vtranque speciem docuerunt &c. Hæc Apostata ille pestilentissimus, qui velut Emissarius ac equus hinniens, sæpe abiit ad tempus è Vuittenberga, ad magnas & opulentas vrbes Maritimas (quæ Stagnales vulgo dicuntur) nunc Lubecum, nunc Hamburgum, nunc Flensburgum, nunc alio, ad disseminandum ibi non sine seditiosis tumultibus Lutherismum, donec ex variis ciuiū donationibus locupletatus, secure nūc Vuittenbergæ opibus illis fruitur. Cæterum grauiter ac erudite respondit Teuthonice libro eius

Liber Pomerani contra fures calicis.

Accusat odiose Episcopos.

Pestilens & auarus hæreticus Pomeranus.

eximius quidam Theologus, Ordinis Prædicatorum, Doctor Michael Vehus, quem ob probitatem & eruditionem in Præpositum Hallensis Ecclesiæ in Saxonia assumpsit, sibique in Consiliarium asciuit R. & illust. ifs. Dominus, Cardinalis & Archiepiscopus Moguntinus ac Magdeburgensis. Quoniam vero prolixus est liber ille, hic ex eius Principio tantum paucula, velut gustum quendam propinantes, recitabimus. Vulgatum est (inquit) prouerbiũ. Qui malam habet causam, is eo magis maledictis proteruit: Et cui deficit veritas, is nititur mendaciis. Iuxta hoc prouerbium agit autor iste in toto hoc libro suo, qui in principio, medióque & fine, eandem vbique cantat cantilenam: Hoc est, vndique refertus est proteruis criminationibus, contumeliis, maledictis & mendaciis. Quæ si à veritate, quæ reliqua est, separarentur, admodum exiguus foret libellus. Qui si calumniandi gratia scriptus est, satis artificiosum habet initium: si vero propter veritatem declarandam atque inquirendam scriptus est, autor merito rem aliter aggressus esset. Etenim in omni causa optimum fundamentum est veritas, at hanc omisit ille, & librum à mendaciis incepit. Calumnias igitur eius domum remittemus, donec sua probet mendacia. Quod si nesciat, quid probare debeat, nos haud grauatim id eum docebimus. Primum sane probare debet, quod Calix ex mandato Christi sit omnibus Christianis ad salutem necessarius. Hoc ipse

D. Michael Vehus.

Verba Vehi contra Pomeranum.

Quantũ desit à probatione sui propositi Pomerano.

ipſe cum ſuis hactenus non fecit, nec vnquam facere poterit. Hæc enim verba Christi. Bibite ex eo omnes: Non omnes tangũt Christianos. Quemadmodum nos & alij ex Euangelio, tum Marci tum Lucæ, efficaciter probauimus. At esto, ſint hæc verba Christi ad omnes dicta, probare tamen debet, ea eſſe neceſſarium præceptum. Quod ſi hic ſuos conſuluerit, inueniet præcip os ſectæ ſ: æ id negare, atque dicere, quod Christus neque alteram, neque vtranque ſpeciem præceperit, eò quod dixerit. Quotienſcunque feceritis. Deinde, cõceſſo & isto, quod ea verba ſint neceſſarium præceptum, probare debebit, quod ad ſingulos in ſpecie dicta ſint, & non ad omnes in genere: ſicut dictum eſt illud. Creſcite & multiplicamini. Rurſus, hoc quoque conceſſo, quod ad ſingulos in ſpecie dicta ſint, probare vlterius debebit, omnia huius mandati verba ad ſingulos pertinere: Sunt enim hic multa, conſecrare, offerre, edere, bibere, in memoriam eius facere. Atqui nunquàm probabit hoc, niſi velit vnicuique ruſticorum conſecrandi munus imponere. Denique conceſſo & isto, adhuc tamen vlterius probare debebit, quod Christ⁹ Deus & Dominus noster, in caſu neceſſitatis & periculi, non reliquerit nobis mandatum istud liberum, quodque Eccleſia in tali caſu non habeat poteſtatem faciendi ordinationem, qua tale periculum euitetur. At ne hoc quidem probare poterit: Nos autem contrarium ex ſacra ſcriptura poſtea probabi-

Marc. 14.
Luc. 22.

mus. Hæc in principio libri sui Vehus contra Pometanum. Dum vero Cæsar contra Turcas præliari molitur, moritur non longè à Vuitenberga in loco venationis Inclytus Dux Saxoniæ Ioannes, Princeps Elector. In cuius funere duas ad populum conciones habuit, ac scriptas in lucem ædidit Teuthonice Lutherus. In quarum priore Thema ex Pauli prima ad Thessal. In posteriore ex prima ad Corinthios Epistola mutuauit ac declarauit. Cæterum in vtranque scripsit breuem Postillam (vt vocant) Teuthonice Cochlæus ad Illustrem Principem, Dominum Ioannem ab Anhalt, qui tum non leui in periculo versabatur, dum Lutherus per Nicolaum Hausman, quem pro concionatore Dessauiam ad illum mittebat, cum à Catholica fide subuertere, ac in sectam suam, velut in nassam, allicere quæreret. Ostendit ergo breuiter, & quàm vagus ac phanatic⁹ in priore, & quàm lubricus atque inconstans fuerit in posteriore illa concione Lutherus: Ita, vt nemo secure ei vel adhærere, vel credere quicquam possit. Verbi gratia. Lutherus ait, Quid contristamur de morte aliorum, vel etiam de nostra? Nam homo tantū moritur, neq; tamen tot⁹ homo, sed altera pars tantū, nempe corpus. In morte autem Christi est ipsemet filius Dei, & moritur Dominus omniū creaturarū. Respondet Cochlæus: Quid hic vult agere Lutherus? Nunquid in Christo plus mortuum fuit, quàm in nobis hominibus moritur? In nobis moritur tantū corpus,

Obitus Electoris Saxoniæ, Duæ conciones Luth.
1. Thess. 4.
1. Cor. 15.

Postilla Cochlæi contra duas illas conciones.

pus, ait Lutherus: fateor, Quid autē in Christo amplius mortuum fuit, quàm corpus? Nūquid & anima eius, immortalis & impeccabilis, mortua fuit? Aut mortua est eius impassibilis & omnipotens diuinitas? Quemadmodū igitur non moritur totus homo: ita nec totus Christus est mortuus. Rursum ait Lutherus. Deus cogitat & te & omnes alios, quicūq; baptizati sunt & in Christo dormieūt, ducere secū: quia inuoluit eos in morte Christi, & in eius resurrectione comprehendit, non dimissurus eos sub terra. Respondit Cochlæus. Dico adhuc, vt supra. Quoniam Lutherus non potest scire cogitationes Dei, neq; consiliarius eius vnquàm fuit, sicut dicit Esaias. Hoc quidē verū est, quod Deus non dimittet sub terra neq; Christianos, neque Paganos, Turcas aut Iudæos. Oportet enim omnes procedere, ac stare ante Tribunal Christi, in nouissimo die, vt recipiat vnusquisq; iuxta opera sua. Quod autem Christus secum ducturus sit omnes baptizatos, hoc nusquàm scriptum habetur. Multi enim ab ea innocentia exciderūt, & non sunt memores vnde exciderint: Dúmque non retinent quod habent, auferetur ab eis & illud quod habent, ac dabitur alteri. Christus quidē mortuus est pro toto mūdo. Cū autem peccent multi, seq; mortis Christi indignos faciant: non inuoluuntur in morte Christi, vt lallat somniátque Lutherus, sed non habentes vestem nuptialem, eiicientur in tenebras exteriores. Christus quidē nos omnes per

Esaie. 40.

2. Corinth 5.

Matth. 16.

Apoc. 2.

Luc. 19.

Matth. 22.

Roma. 6. Baptiſmum in morte ſua inuoluit. Qui verò per ſubſequentia peccata ſe iterum euoluunt, & non agunt pœnitentiam, ij perpetuo foris permanebunt, ac durius punientur quàm alij, qui eam gratiam non deguſtarunt, vt ait Paulus. Non oportet ſic ex proprio coniectare capite: Deus enim iudicat vnumquenque iuxta opera eius. Amplius ait Lutherus. Omnes enim ſcitis, quomodo Caput noſtrum, Princeps Elector, ſecundum Chriſtum, Auguſtæ ante biennium mortuus ac veram mortem paſſus eſt, non pro ſeipſo tantum, ſed pro nobis omnibus. Reſpondet Cochlæus. Hæc verba virulentus Apoſtata ſæpe repetit multum odioſe, aduerſus Cæſarem omnéſque alios Principes Catholicos: Neque tamen ſcit ſtolidus blaterator, quonam tendant ea verba. Elector enim Auguſtæ vtique in corpore mortuus non fuit. At mors animæ longe grauior eſt, quàm corporis, ſicut & ipſe fatetur Lutherus. Si ergo in anima ibi mortuus eſt, quid laudis aut gloriæ inde accepit? Nonne per talem mortem excidit à Deo? Non enim eſt Deus mortuorum, ſed viuentium: Eorum inquam, qui in anima viuunt, etiamſi corpore mortui ſint, vt Deus Abrahá, Iſaac & Iacob. Quod ſi Princeps Elector, veram ibi mortem paſſus eſt, vt ait Lutherus, non in corpore, ſed in anima: non recte comparat eum Chriſto, qui vtique in corpore, non in anima mortuus fuit. Et multo inepti⁹ ait, quod Elector ille, non pro ſeipſo tantum, ſed pro nobis

Hebræo 6.
Pſalm. 61.
Matth. 25.
Quomodo Elector Sax. mortuus fuit Auguſtæ.
Math. 22.
Exod. 3.

bis omnibus mortem Augustæ passus sit, quasi alter Christus. At Paulus contra ait: Vnus est Deus, vnus & mediator Dei, & hominū homo Christus Iesus, qui dedit redemptionem semetipsum pro omnibus. Delirat vlterius Lutherus, dum ait: Ibi oportuit eum omnes malas offas atque aconita siue cicutas exedere, quas propinauit ei Diabolus. Illud vero est vera & horréda mors, qua Diabolus aliquem interimit. Respondet Cochlæus. Ecce quam terribiliter excæcat Deus superbū Apostatam, vt etiam contra proprium patronum & Principem suum, factus sit palam proditor & animicida. Quem ait omnes malas offas atque aconita exedisse &c. O quam validum & efficax est illud verbum Apostolici de homine hæretico: Proprio iudicio condemnatus. Quales ibi dicit offas & cicutas? Nūquid corporales? At non est ibi corporaliter mortuus illic Princeps. Dicit igitur spirituales, quæ sunt, falsæ doctrinę, hæreses, schismata, superbia inobedientia &c. per quas sane pestes Diabolus miseras interimit animas. Vtinam vero dissimulasset ibi quoque, vt antea, ille Princeps, & non subscripsisset ibi palam Confessioni Lutheranæ (quæ vtique malis offis atque aconitis plena est) nec finaliter in illa, contra vtranque potestatem ac Maioritatem suam, perseuerasset. Rursus ait Lutherus. Ibi confessus fuit dilectus noster Princeps Elector Christi mortem, ac resurrectionem publice coram toto mundo, atque in ea perstitit, & pro ea in periculum ex-

1. Timoth. 2.

Luth proditor & animicida sui Principis.

Tit. 3.

Nugæ Lutheri de Confessione Augustæ facta.

posuit prouincias & homines, immo & proprium corpus atque vitam. Ea sane confessio transcendit atque absorbet multitudinem peccatorum, sicut mare magnum scintillam ignis. Respondet Cochlæus. O inanes fabulas putridosque pisces. quis obsecro impugnauit Augustæ mortem & resurrectionem Christi? Quis Principem Electorem ab ea confitenda deterrere aut depellere voluit? Inspiciatur, quæso, tum Cesaris, aliorumque Principum ac Statuum Imperii responsio, super Tertium Lutheranorum confessionis articulum: Tum Tractatus per delectum inter septem & septem ibi habitus: Clarissime profecto comperietur, in nullo unquam verbo fuisse ibi dissensionem de morte & resurrectione Christi. Quomodo potest plebs vllatam stolida atque insana esse, vt tam aperta & incredibilia nugonis mendacia, vel audire vel credere queat: Confitemur sane quotidie in Symbolo Apostolorum, Christum mortuum esse atque resurrexisse: Et Lutherus per hoc vult Patronum suum sic extollere, vt Martyrem ex eo faciat, quod coram Christiano Cesare, aliisque Christianis Principibus, Christi mortem ac resurrectionem confessus est, perinde ac si stetisset coram Nerone, Decio aut Diocletiano. Hæc obiter ex Postilla in priorem Lutheri funebrem concionem recitata sint. In posteriore cõcione acrius arguitur inconstantiæ Lutherus, circa venerationem sanctorum: Nam quãdo primum scribere ac in lucem ædere libros cœpit, acriter inuectus

Inconstantia Luth. circa Inuocationem sanctorum.

fuit in

fuit in Thaboritas & Vualdenses Bohemicos, propter cultum & venerationem sanctorum. Et enim in libro de Decē præceptis sic ait. Verùm ne Pyghardi, infœlices heretici, suas partes à me adiutas confidant, qui præ nimia auiditate nobis Teuthonicis (superbissimo fastidio indigna ti) imponunt, quod sanctos Dei colamus, & Idola faciamus, & ideo contra nos aceruum ver suum scripturæ congregant, in quibus prohibe tur, ne adoret quis nisi vnum Deum, Et vt nobis apud suos iustissimam inuidiam conflare videantur, insidiosissime omittunt, quod scribitur Rex Dauid & Salomon & multi alii adorati: Si mul impii peruersores scripturæ, & subdoli calumniatores pietatis nostræ. Ita enim rustici illi nos tandem docent, quod solus Deus sit adorandus, & gloriantur ac si nos idipsum negauerimus vnquam. Item, in eodem libro ait. Omnes *Can. 5.* sancti omnia possunt, & tantum per eos tibi à Deo datur, quantum credis te accepturū. Quid enim aliud sunt sancti, nisi velut guttulæ roris siue guttæ noctium, in cincinnis & capite sponsi sui. Sic & in sermone de Præparatione ad *Impia dicta Luth. contra sanctos.* mortem docebat ægrotum, vt inuocaret omnes sanctos Angelos, præcipuè angelum suum, Dei genitricem: omnes Apostolos aliosque sanctos eos præsertim, ad quos Deus ei specialem indi derit deuotionem. Verum posteaquam superbia atque inobedientia eum in furorem con concitauerunt, longe aliter de sanctis & scripsit & cōcionat⁹ est, vt vix vll⁹ Suermerorū & Phana

Luth. In ser. de natiui. Maria: De sancta cruce &c.

ticorum esset ei par. Tunc enim Dei genitrix Maria nihilo erat vel melior vel maior Luthero: Tūc vicinus eius poterat tam bene iuuare eum quàm illa. Tūc oratio sua tā bona erat, quā illius Tūc é tabulis puerorū eiici oportebat, Aue Maria Tūc impia erant cantica, Salue regina, & Regina cœli. Itē sācti Apostoli, Petrus & Paulus, nihil āplius poterant, quàm Lutherus. Et qui mendico dabat florenum vnum, melius facibat ac plus merebatur, quam si Beato Petro aureum tēplum ædificaret. Item sancti in terra adhuc viuentes erant vt gemmæ: Mortui vero (vt eos appellabat, quos nos in cœlis cum Deo viuere credimus, vt ligna erant: Immo meræ erant Idola, & quicunque eos venerabatur. Hinc insurrexerunt seditiosi prophetæ, qui omnes sanctorum Imagines atque etiam ipsius saluatoris, e templis eiecerunt tam tumultuose quàm impie: Ita, vt is melior magisque pius habebatur, qui pluribus aut maioribus contumeliis Imagines afficere nosset: neque mitiores erant erga ossa & quaslibet reliquias atque exuuias Diuorum, & in calices Monstrantiasque deauratas, donec furentes tandem rustici superuenirent, qui templa quoque ac Monasteria deuastarunt, tanta cum insania atque impietate, vt Lutherus ipse & gladio temporali & æternæ dānationi eos adiudicauerit. In ista vero concione funebri rursus commendare sanctos cœpit, in gratiam nimirum sui patroni, quem & Martyrem & sāctum Dormitorem facere parabat. Idcirco

Iconomachi.

Rursus benigna de sanctis in cœlo opinio.

 circo

circo de sanctis persuadere cœpit, quàm digna ac preciosa sit in conspectu Dei mors sanctorũ quanto plus æstimet sanctos defunctos, quàm adhuc in carne viuentes: quanto minus curet sanctos in terra, quos infirmos ac miseros relinquat, perinde ac si non videat eos: quàm eos, qui morte ablati è conspectu hominum, ac sub terra iacentes, tunc primum preciosi coram Deo fieri incipiant. Hæc omnia eo refert, vt plebi persuadeat, Principem Electorem, quem Caput suum vocat, à conspectu mortalium ablatum, preciosum esse in conspectu Dei, & in requiẽ receptũ, vbi tutus sit ab omnibus Diabolis & inimicis, eiusque memoria sine perditione & obliuione in æternum permaneat. Hæc idcirco retulit Cochlæus principi Anhaltino, vt ostenderet ei, quàm ventosa & instabilis sit doctrina Lutheri, quæ ad omnem uentum, velut arundo vertitur ac mutatur. A qua cauere nos iussit, & Christus in Euangelio, & Paulus in Epistola ad Ephesios.

Acta & scripta Lutheri, Anno Domini M. D. XXXIII.

INterea noua oritur Lipsiæ (quæ vbs & celebri Academia & insigni Emporio clara, Duci Saxoniæ Gergio, per omnia Catholico Principi paret) iurgandi occasio: Dum multi è plebe diebus Dominicis ex- *Noua contentio inter Lut. & Lipsenses ac Ducem Gergium.*

currerent in propinquum pagũ nomine Holtzhausen, qui ad ditionem Electoris Saxoniæ Spectat. Vbi prædicabat homo Lutheranus, populumque subvtraque specie communicabat: quæ aliqui Diaconum, aliqui purum Laicum ac lini textorem fuisse dicunt. Hæc vbi resciuit Dux Georgius, prohibuit Lipsensibus, ne amplius illuc exirent. Cum vero multi iam infecti essent ab illo, & occulte Lutherizarent: pius Princeps, vt morbidas pecudes à sanis ouibus discernere posset, iussit certa dari symbola, in modum nummi procusa, quę sacerdotes confitentibus atque communicantibus tempore paschali darent, & illi redderent Senatui, cum professione nominis quisque sui. Hæc quidam è ciuibus, qui Lutherizabant, ægre ferentes, iramque Principis timentes: scripserunt ad Lutherum pro consilio nũm metu principis sui posint salua conscientia sub vna specie communicare. Quibus ille (quoniam Vuittenberga septem dũtakat Milliaribus à Lipsia distat) statim respondit in hæc verba Teuthonice.

Epistola Lutheri ad Lipsenses.

Detractiones Luth: contra Ducem Georg.

Honorabilibus ac prouidis bonis amicis meis Lipsiæ, quos Dux Georgius, hostis Euangelii, nunc proscribit; Gratiam & pacem in Cristo, qui apud vos patitur ac mori debet, & certissime resurget atque vos reget. Intellexi chari amici, quosdã è vobis procurasse interrogari, An bona cum conscientia vnã speciẽ Sacramenti ac

cipere

cipere queant, sub eo prætextu, ac si vtràque spe ciem acceperint, vt hoc modo paccata redderetur vestra Superioritas. Quoniam vero nullum è vobis nosco, neque scio, quo modo se habeat cor & conscientia vestra, hæc mihi optima videtur esse sententia. Quisquis hac de re instructus, in conscientia sua pro Dei verbo atque ordinatione tenet, quod vtraque species recte detur: is sub corporis & animæ periculo, contra eiusmodi conscientiam suam, hoc est, contra Deum ipsum, non agat. Iam vero quoniam Dux Georgius nititur etiam secreta conscientiæ explorare, dignus omnino esset, vt deciperetur, veluti Sathanę Apostolus, quacũque id ratione fieri queat. Non enim habet neque ius vllum, neque opportunitatem, tale quid postulandi, & peccat in Deum ac spiritum sanctum. Verum quum nos consyderare debeamus, non quid alii faciant homines mali, siue homicidæ sint, siue raptores, sed quid nos deceat pati ac facere: In hoc sanę casu optimum fuerit, vt ferociter dicatur in faciem huic homicidæ atque raptori, Hoc nolo facere: Si rapueris mihi propter hoc seu corpus seu substantiam meam, alteri rapuisti, cui exacte persoluas oportet. Sicut Petrus ait. Iesus Christus paratus est iudicare viuos & mortuos. Vade igitur bone raptor, Quod tu vis, id nolo ego. Quod autem ego volo, id Deus quoque propediem volet id experiemini: Oportet enim Diabolo crucem in faciem impingere, & non multum vel applaudere vel blandiri, sic sciet, cum quonam

Conuitia in Principē, quę subditos docet Luth.

sibi res est. Christus Dominus noster vos confortet ac sit vobiscum Amen. Datum Vuittenbergæ in magna sexta feria 1533.

Hæc epistola, vt Lipsiam venit, sacratissimis Paschæ diebus, quando populus maxime deuotus vnanimisque esse deberet: odii discordiæque faces in animis ciuium accendit, hinc inde circumlata inter ciues ac multiphariam exscripta. Quod vbi Senatus accepit, ad præcauendã seditionem, confestim ad Dresdam (quæ XIIII. Milliaribus à Lipsia distat, vbi Curia est Principis) misit nuncium, cum hac in Teuthonico Epistola.

Senatus Lipsensis.

Illustrissime ac Generosiss. Princeps: Principali Clementiæ vestræ, in primis nostra deuota, promptaque omnino & officiosa obsequia sunt studiose omni tempore parata. Clemens Domine, paucis iam elapsis diebus cõperimus, exemplar molesti cuiusdam scripti (quod Doctor Martinus Luther ad quosdam huc scripsisse fertur) hinc inde per ciuitatem circumlatũ esse: Quemadmodum & nobis duo illius exempla in manus tradita sunt. Super quo sane nos multam diligentéq; inquisitionem atque explorationem fecimus, illius Epistolæ acquirendæ gratia, atque etiam ad resciẽdum, quisnam eam impetrauerit, ad quem scripta sit; & quisnam eam apud se habeat. Tandem vero post multam nauatam operam, hodie rem certo comperimus hoc sane modo. Est hic insignis & ingeniosus Gẽmarũ sculptor atque Aurifaber, Stephanus

Epistola Lut. dicitur molestum scriptum

Steinber

Steinber dictus, qui è Nurenberga huc se recepit. Huic res hæc nota esse ferebatur. Cunque ex dicto magistro Stephano scire omnino vellemus, vbinam ea esset epistola, promisit ille, daturum se operam, vt eam ad manus nostras afferret: Quemadmodum & fecit demum, eam Cōsuli nostro tradens. Quam nos Illustriss. Clemētiæ vestræ his literis inclusam trāsmittimus, Curauimus præterea, vt prædictus Gemmarū sculptor seu Aurifaber, adhibitis fideiussoribus promiserit, se intra Quatuor Septimanas hinc discessurum non esse, quousque res ista suum attingat finem. Hęc Illust. Clementię vestræ, deuota intentione non potuimus non denunciare. Cui sane omni cum subiectione ac obedientia, seruire semper paratissimi sumus. Datum sub nostræ Ciuitatis sigillo, Sabbato post Quasi modo geniti, Anno Domini M.D.XXXIII.

Senatus Lipsensis.

His lectis, Dux Georgius scripsit Principi Electori Saxoniæ, Ioanni Friderico, qui Patri suo in regimine ac dignitate successit: conquerens de hac Lutheri iniuriosa Epistola, per quam ille non solum grauiter læserit nomen & existimationem personę eius: Verum etiam subditos eius rebelles facere attentauerit. Atque per hoc violauerit pacta, quæ pater Electoris cum Duce Georgio per vtriusque partis Consiliarios anno Domini 1527. inijerat. Petebat igitur à filio, Electore nouo, vt propter hanc malignam attentationem velit ita se gerere in Lutherum, vt manifeste appareret, eam sibi di- *Querela Ducis Georgij ad Electorem Sax.*

Capitulum quoddam concordiæ inter Principes de Luthero.

ſplicere, curaretque iniuriis tandem ab illo finē imponi. Caput autem concordię, quod hic citat Dux Georgius, ita habet in Teuthonico de verbo ad verbum. Quod ad Lutherum attinet, Clementiſſ. Dominus noſter Princeps Elector Saxoniæ, debet Luthero, eò quod is in terris & Principatibus eius degat, denunciare per ſuos, ſignificatum eſſe Clementiæ ſuæ quod minacia ſcripta intenderet, ex quibus coniicere liceat, ipſum in animo habere, contra Illuſtriſſ. Clementiæ ſuę Cognatum, Ducem Saxoniæ Georgium, eiuſque terras & ſubditos, ſeditionem ac rebellionē excitare, atque etiam famoſis & conuitioſis vti libellis. Et quamuis Illuſt. Cle. ſua nolit ſuſpicari, quod intentio eius ſit, vel contra Clementiæ ſuæ Cognatum uel contra quemcunque alium, ad ſeditionem actitare. Id quod non minus Illuſt. Clementiæ ſuæ, quam ſuo Cognato intolerabile foret. Velit tamen Iuſt. Cle. ſua ſerio illi mandaſſe, Cum ipſemet ſciret, ſeditionem & iniuriarum irrogationem diuinæ ſcripturæ atque Euangelio contrariam eſſe, vt in hoc ſeipſum admoneat, & ab his omnibus abſtineat. Et poſt pauca. Debet præterea Clementiſſimus Dominus noſter ſerio pæcipere Luthero, et neque ab ipſo neque ab vllo ſibi adhærente, in terris Ducis Georgii, quouis modo aut prætextu quicquam attentetur, practicetur, proponatur aut agatur. Hæc ibi.

Interea Cōſul Lipſenſis, Vuolfgangus Vuideman,

Vuideman, propter varias suspiciones de Epistola illa in populo, scripsit ad ipsum Lutherum adiūcto Epistolæ exemplo: Benigne rogans, vt clarum det responsum, an ea Epistola ab ipso sit isto modo emissa, & ad quem sit scripta, aut quo modo res aliter se habeat: Quoniam plurimi homines Lipsiæ ob eam habeantur suspecti. Velit igitur suo responso prospicere, vt homines illi, quibus cum ea Epistola nihil negocii est, & nihilominus in suspicione tenentur: à concepta suspicione liberentur ac dimittantur. Huic autem Lutherus ita respondit. *Respōsum Luth.*

Honorabilis prudensque ac dilecte Domine & amice, scripta vestra recepi, & eorum sententiam admodum probe intellexi. Et ad uestrā precationem atque petitionem, est vicissim precatio & petitio mea, dignemini indicare mihi, quisnam vos iusserit aut incitauerit, huiusmodi literas ad me scribere. An fecerit hoc plebanus in Cöllen, an Sicarius in Dresden, an vero Domicellus vester Dux Georgius. Tunc sane acquiretis responsum, mensuram plenam, refertam, cogitatam & super effluentem, Deo volente. Nam ad seruiendum vobis promptus sum. Datum Vuittenbergæ Dominica post S. Georgii 1533. *Liber Luth. cōtra Ducem Georgium*

Martinus Lutherus, Doctor &c.

Hoc proteruū Lutheri respōsū, vbi Cōsul Lipsēsis Duci Georgio Dresdā misisset: Ille rursus scripsit Duci Electori, Agnato suo, adiungens vtriusque Epistolę & Consulis & Lutheri exemplū

addens & minas Lutheri, nuncio Consulis factas, si de cætero tali cum Epistola ad ipsum rediret. Rogauit igitur benigne, vt ea in refaciat, quemadmodum sibi fieri velit. Inde nactus criminandi occasionem nouam Lutherus, ædidit librum, cui titulum fecit. Confutationem imputatæ sibi à Duce Georgio seditionis, & literas consolatorias ad Christianos, ab eo è Lipsia sine causa expulsos. In cuius sane libri exordio recitat quædā Electoris verba ad se scripta, In hunc sensum Teuthonice.

Verba Electoris ad Luth. Quod si hęc vestra esset intentio, concitandi homines nostri Agnati, aut alios per scripta vestra ad vllam seditionem: id nobis nullo pacto à vobis tollerandum esset. Ac facile possetis coniicere, nos non intermissuros, quin dignam sumeremus de vobis pœnam: At putare volumus, non esse ad hoc animum vestrum. Quapropter vestrum erit, de tali incusatione atque imputatione pro necessitate vestra, vt vestra intelligatur innocentia, vos per scripta vestra defendere. *Scurrilitas Lut. in Ducē Georgium* Ne nos quoque, si talis defensio non fieret, existimare oporteat tanquam harum rerum sitis reus. Hæc Elector iuuenis, qui Lutherum vehementius amare ac magnificare videbatur. Eius igitur potentia protectioneque & iussu fretus Lutherus, pleno conuitiandi ac malignandi impetu, in Ducem Georgium inuectus est. Primū igitur impudentem præmittit Pii Principis præfa contemptum, dicens Teuthonice, Iam nolo Ducem Georgium, tanquam meum meique Euangelii

Euangelii hostem, eo afficere vel honore vel obsequio, vt fateri velim, eam epistolam esse meam, etiamsi & manus mea & sigillum meum adesset, quandoquidem secreta est epistola, quam eum habere non licet, multo minus super eam agere aut proteruire: Verũtamen, cum propter eam irascatur atque proteruiat, meque coram Clementissimo Domino & Principe meo vult accusare, vendicabo mihi eam epistolam, & debet mea esse atque vocari, ad experiendum, an & eiusmodi epistolam aduersus tam altam & acutam artem Ducis Georgii defendere queam: læte sperans, Deum ad hoc gratiam mihi concessurum esse. Deinde vane protestatur, se nihil dicturum in personam aut statum Ducis Georgii; qemadmodum nec vnquam dixerit aut scripserit antea. Et de sua glorians prudentia subiũgit. Ego semper (inquit) verba mea sic posui ac antea ponderaui, quod bene volo ad ius prouocare, ac proteruire contra Ducem Georgium, & omnes eius Papistas in vnum, vt non posint cum veritate ex illis facere vllam seditionem, aut hæresim, aut conuitia, aut famosos libellos. Audacter itaque prouocat Ducem Georgium, vt si bonus ac verax sit Christianus, procedat scriptaque sua probet: In quibus eum corã Electore accusauit, quod ei subditos suos rebelles atque inobedientes faciat &c. Quem sane librum, vbi vidit Cochlæus, magno accensus zelo, scripsit Apologiã pro Piissimo Patrono suo, Duce Georgio. In qua libere commemora-

Iactãtia Lut. de sua prudentia.

Apologia Cochlæi pro Duce Georgio

uit multa, quæ ægre tulit postea Elector Saxoniæ, ad quem ille librum suum, quamprimum excusus fuit, per proprium nuncium misit: quem admodum in Apologia illa sua publice promiserat. Recitat enim ibi rei gestæ seriem, & omnes supra dictas Epistolas. Deinde admiratur, quod Elector cum Consiliariis suis nouis perspicere non potuerit, talem Lutheri Epistolam esse & pactis antiquis contrariam, & plane seditiosam: Cum in ea apertis verbis scriptum sit, quod optimum sit, ferociter homicidæ ac raptori in faciem dicere, Nolo id facere. Quis enim bonum potest vel gerere vel concipere animum erga homicidam Et raptorem? aut erga hostem Euangelii Apostolumque Diaboli? Præsertim vero, quod addit ibidem Lutherus, dignum esse Ducem Georgium, vt decipiatur, quacunque id ratione fieri queat. Quid enim aliud intendit seditionis machinator, quàm vt decipiat qualibet arte aut ratione suum Principem aut Magistratum? Obiicit eam quoque impudentiam, qua sibi vult Lutherus liberum esse, tum ad confitendum, tum ad negandum, quod ea Epistola sit sua: Cum alioqui fœdissime confusa atque redarguta sit persæpe eius inconstantia atque cótrarietas, etiam Augustę coram ipso Electore. Et aduersus excusationem Lutheri, qua suas cótrarietates excusare nititur, affert idem Cochæus sex rationes, quibus omnem excusandi viam præcludit. Cum autem Lutherus Duci Georgio rursus obiiceret confictum fœdus quorundam Principum

Duplex calũnia Lutheri in Ducẽ Georg.

Principum Cochlæus Q[illegible] rationibus acriter eam calumniam confutauit, ac in Lutherū retorsit, vt non minus ipse, quàm D. Pak, proscriptione dignus esset, propter sediriosum illud figmentum. Confutauit & aliam calumniam recens excogitatam, de quadam iurandi formula, secundum quam cogeret (vt asserebat Lutherus) Dux Georgius subditos suos, Lutheranam abiurare hæresim. Dicebat ergo Lutherus. Si ars est, venenose interpretari ac malitiose peruertere alicui verba sua: vellem Et ego Duci Georgio bene interpretari iuramentum, quod Lipsiæ subditis suis imponit, & eos iurare cogit, vt iurare velint damnare ac persequi doctrinam Lutheranam. Velim ergo dicere, His verbis vibrat gladium Dux Georgius, & in campum proficiscitur contra Electorem, Lantgrauiumque & eorum confœderatos. Et post pauca subdit. Nihilominus cum res ipsa doceat, Ducem Georgium non esse compotem sui, Diabolusque sit in mūdo vndique nequaquā: velim, vt ei' Nobilitas prouincialisque populus ludum hunc attenderent, atque etiam vicini Principes. Non intelligo iuramentum istud, scio tamen probe, Diabolum nihil boni intendere, & ex contemptibili scintilla grande incendium nasci posse. Ego nolim accipere omnia bona mundi, quod epistola mea tam seditiose sonaret, quàm sonat iuramentum à Duce Georgio impositū: Oporteret me ī hoc ictu oculi præ dolore mori. Aduersus hāc calūniam produxit Cochlæus publicū

Lutherus Iuramentum Ducis Georgii

instrumentū

Testimonium Senatus Lipsen. cotra Lut. de Iuramento.

testimonium Senatus Lipsensis, qui in sua ad Ducem Georgium epistola, sic respondit. Nos ad scripta Illustris Clementiæ vestræ, quibus indicat, Lutherum scribere de quodam iuramento hic quibusdam proposito, ad damnandum & persequendum Lutheranã sectam: Tres Ordines Senatus cõgregauimus, quibus ea perlegimus, & interrogauimus. Qui omnes vnanimiter dixerunt, se nihil scire neque de tali propositione, neque de ipso iuramento. Quemadmodum & nos nescimus, illud cuipiam hic propositum fuisse, neque id nobis ab Illustri Clementia vestra mandatum fuit, Quare scire non possumus, quidnam Lutherus per hoc intendat Hæc Senatus. Veruntamen postea nactus est Dux Georgius duo exempla conficti iuramenti, quod ad excitandam & conflandam ei inuidiam, à Nebulonibus quibusdam interris Lutheranis alicubi publice affixum fuerat. Et satis quidem ingeniose confictum fuit, vt facile crederetur esse verum. Nam secundum communem formam Iuris, de abiuranda quauis hæresi, verba sonabant. Odiosa tamen verba illa, ad damnandum ac persequendum doctrinam Lutheranam, in ea formula non habebantur. Affinxit autem ea Lutherus, vt eo grauius odium in bonũ Principem concitaret. Id vero omnium ægerrime ferre videbatur, quod Dux Georgius diceret, eum seditiose scripsisse. Dicebat ergo. Si qua gratia de maledicto ac scelesto mundo promerenda esset, & ego D. Martinus nihil aliud

Iactantia Lutheri de scriptis suis pro seculari potestate.

boni

nihil aliud boni docuissem aut fecissem, nisi quod sæcularem gubernationem atque potestatem sic illustraui atque exornaui: propter vnũ hoc saltem deberent mihi & gratias agere & fauere. Talem enim gloriam & honorem habeo per gratiam Dei, de hoc (siue gaudeat siue doleat Diabolus cum omnib⁹ suamis suis) quod à tempore Apostolorũ nullus Doctor aut scriptor, nullus Theologus aut Iurisconsultus, tam insigniter ac clare conscientias sæcularium statuum confirmauit, instruxit & consolatus est, sicut ego feci, per singularem gratiam Dei, hoc pro certo scio. Quoniam neque Augustinus, neque Ambrosius (qui tamen hac in re optimi sunt) mihi in hoc æquales sunt &c.

Contra hanc eius iactantiam ita respondit Cochlæus. Ait Sapiens. Laudet te alienus, & nõ os tuum: extraneus, & non labia tua. Ego profecto hactenus nunquam audiui, hanc Luthero laudem à cordatis tribui hominibus, qui eius scripta legerunt. Iactitat quidem & multa alia de se suáque doctrina, quæ mera sunt mendacia: Gloriatur enim, Euangelium suum lucidius clariusque esse, quàm fuerit temporibus Apostolorum, & Germanos ante doctrinam suam nunquam verum habuisse Euangelium. At huiusmodi gloriationes tam stolidæ ac monstrosæ, apud veteres grauesque autores nusquam reperiuntur. Iactitat forsitan hic librum suum (cui titulus est. De sæculari potestate) vsque adeo gloriose super omnes doctores. Quisquis

Prouer. 27.

Confutatio huius iactantiæ.

Luthe. in sermone de destructione Hierusalem.

Seditiosus liber Luthe. de sæculari potestate.

autem cum perlegerit librum, inueniet procul dubio, nullum esse librum vel seditiosiorẽ, vel conscientiis sæcularium potestatum grauiorẽ. Deinde commemorat idem Cochlæus XX. articulos ex eo libro, velut exempli gratia. Inter quos sane hæc quoq; verba habentur, Sæculares Domini deberent prouincias hominesque gubernare extrinsecus: Hoc omittunt, nõ plus scientes, quàm excoriare ac deglubere, vnum vectigal super aliud, vnum tributũ super aliud imponere: hic vrsum, illic lupum emittere: Ad hæc, nullam fidem aut veritatem apud se retinere. Agunt itaq; peius, quàm prædones ac Nebulones agerent. Et sæculare eorum regimen tam profunde iacet, quàm iacet Ecclesiasticorum Tyrannorum regimen. Quapropter Deus tradidit eos in reprobum sensum, vt agant peruerse, volẽtes spiritualiter dominari super animas: Quemadmodũ illi volũt dominari sęculariter, vt confidenter alienis sese onerẽt peccatis, Deique & omnium hominũ odio, donec intereant simul cũ Episcopis, presbyteris ac monachis, vnus nebulo cum altero. Hæc ibi Lutherus, & adhuc multo grauiora magisque seditiosa, paulo ante rusticorum tumultus ædidit. Cum autem Dux Georgius depræhendisset circiter LXX. homines, qui Lutheri dogmata sectantes noluerunt sub vna specie Sacramenti Eucharistiæ communicare: præfixit eis terminum à Pascha vsque ad Pentecosten, si forte interim deliberarent, Ecclesiæ potius vsum, quàm Luthe-

LXX. homines Lutherani è Lipsia discedere iussi

Lutheri noua præscripta sequi & amplecti. Quod si nollet, vēderet ædes suas atq; emigraret. illi per astutū Rhetorem Germanicum (omnia enim hęc Germanice & dicta & scripta fuerunt) confinxerunt supplicationē bene prolixam. In qua sane simulata deuotione, offerebant sese ad omnem obedientiam, quā salua cō scientia præstare possent, & argute multas recitabant sui propositi probationes, vt ea supplicatione plebem Lipsensem in odium Principis, & in misericordiam sui concitarent. Cum autem inter cætera scripsissent, se libenter parituros, si quis eos aliter doceret, vt recte possent sub vna specie communicare: Pius Princeps rogauit Episcopum Merseburgensem, tanquam Ordinarium loci, vt eos ab erronea conscientia reuocaret sanis admonitionibus. Id quod ille fidelissime fecit, assumptis aliquot secum Prælatis & Doctoribus. Quoniam vero recens adhuc feruebat discessio, mentesque hominum titillabat vana gloriatio, quod viderentur & sibi & aliis Lutheranis persequutionem pati propter verbum Dei, Et maior pars eorum hominum iam alibi apud Lutheranos in propinquis oppidis domos ad inhabitandum conduxerat, pars vero eorum, qui iuuenes erant soluti & artifices, locum mutare poterat facile: Inde factum est, vt ex toto eorū numero vix duo potuerint sanis admonitionibus reuocari, quamuis diceretur quibusdam sigillatim, quibusdam collectim, si gloriarētur de verbo Dei,

Eorum supplicatio.

Cur sana doctrina non habuit locum apud eos homines.

certum & clarum haberent verbum Dei, quo Christus expresse iubet, audire Ecclesiam: At nullum haberent verbum Dei, quo expresse iubeat Christus, Laicis dare vtranque speciem Sacramenti. Sed pudor videbatur eis & dedecus, à cœpto resilire, persecutionisque famam (quæ rudes animos titillabat quasi martyres essent) amittere. Maluerunt itaque abire quàm remanere.

Clemẽs Principis cõtra eos sententia.

Potuisset quidem Princeps de iure seuerius aduersus eos agere; sed noluit: sed vnum quærens, vt separaret oues morbidas à sanis. Nihil aliud igitur aduersus eos constituit, quàm vt personaliter Lipsiæ non habitarent: Permisit tamen, vt retinerent ibi non solum domos & bona sua, verum etiam vxores liberosque cum familia. Quin & ipsis ter in anno tempore Nundinarũ Lipsiam reuisere liceret, sicut aliis mercatoribus. Cæterum neminem eorum vel in minimo mulctauit obulo.

Consolatio Luth. ad expulsos.

Lutherus autẽ, dum scriberet ad illos literas consolatorias, rebellionem & discessionem illorum maximis extulit præconiis, per multas rationes Rhetoricis persuasionibus fucatas. Quarum Tertia sic habet. Tertia (inquit) consolatio fortis ac potens est, si consyderetis causam, propter quam patimini ac expellimini. Diabolus quidem & Dux Georgius simul cum Contyrannis suis, prætendunt apparenter, vos expelli, propter vnicum articulum de vtraque specie Sacramenti. At sub eo articulo est eorum intentio (quam & factis demonstrant) vt debeatis abnegare totam doctrinam

nam

nam nostri Euangelij, omnesque Papæ abominationes adorare iubus, ...

Hic merito debet gaudere cor vestrum, quod ex ea vrbe & illa prouincia exiistis: In qua præcipitur, vt abnegetur ac infestetur verbum gratiæ & remissionis peccatorũ, & quomodo per solum Christum, absque meritis, iustificamur ac saluamur. Hic est enim principalis articulus ex quo omnis nostra fluxit doctrina, & tam clare in lucem prodiit, quod etiam Augustæ corã Cæsare confessa & cognita fuit, quomodo in scripturis sit fundata: & Aduersarij ipsi coacti sunt fateri, quod per sacram scripturam confutari non queat. Cui igitur non fiat nausea? Cui non inhorrescant pili? Cui non tremat in visceribus cor? (si Christianus esse velit) vt in ea habitaret vrbe, in qua Euangelium, Sanctus Paulus, ac tota scriptura sacra prohibetur atque damnatur: Et vt abnegetur atque infestetur, præcipitur atque iuratur. Deberet sane aliquis nudus potius ex ea currere, & ne vno quidem ictu oculi in ea remanere. Hæc & id genus plurima ibi Lutherus conuitiosissime simul & calumniosissime, quibus in odium pij Principis populos concitare nitebatur. *Mendacia & calũniæ Lut. impudentiss.*

Aduersus ea specialem ædidit librum Cochlæus, plurima in eo Lutheri mendacia redarguens, suumque Patronum pium Principem excusans. Vbi inter alia sic ait. *Responsio Cochlei.*

Ægre quidem fert Lutherus, quod Dux Georgius causam fidei tam strenue tutatur, & dicit, Episcopis concionatoribusque dimittendum

esse regimen Confessionis &c. At nequitiosus monachus probè scit; Lutheranos nihil prorsus deferre Ecclesiasticæ potestati, sed omnem ei obediētiam subtrahere, absque omni timore ac verecundia. Scit item, Ducem Georgiū non mittere manum suam in Confessionem & in secreta conscientiarum, sed extrinsecus duntaxat (vbi opus fuerit) inquirere, siue per signa siue per alium modum, quisnam suorum confiteatur & communicet, sicut Ecclesia instituit atque præcepit. Qui sane id facit, ex nulla vel Tyrannide vel temeritate: sed ex debita obedientia, quæ eius conscientiæ sub animæ suæ salute iniuncta est, tanquàm Christiano Principi, tum à Deo ipso, tum ab vtroq; iure, vti supra ostensum est. Væ autem ei, si istud non fecerit, sed ex timore humano tam seria Dei ac vtriusq; iuris mandata neglexerit aut præuaricatus fuerit. Timendum enim foret ei, ne sibi contingeret, sicut contigit olim bellicoso ac victorioso Regi Saul, quem Deus reprobauit destituitque & à regno proiecit, ex nulla alia causa, nisi quod gentem Amalech non penitus deleuit, sicut ei Deus per Samuelem prophetam præceperat: sed cepit ac reseruauit Agag regem, ac permisit populo de ouibus & armentis meliora quædam ad immolandū domino. Sic & Dux Georgius contra Deum peccaturus esset, si non pro virili sua (quēadmodum ius Imperiale ei sub iureiurādo iniungit) cunctis hæresibus in terris suis resisteret. Quamuis autem omnes hæretici generaliter

Tenetur Principes se uiares hæreticis resistere.
1. Reg. 15.
C. de Episcopali aud. l. Statuimus.

ter per Amalech designantur, qui contra Ecclesiam pugnant, sicut pugnauit Amalech contra filios Israël: Præcipue tamen Lutherani per Amalech intelligi possunt. Amalech enim interpretatur gens bruta, siue lambens populus, qui secundum carnem sensumque animalem viuit, sicut viuunt nunc Lutherani: In primis vero Idolum eorum, Monachus iste cum Moniali sua. Idcirco tenetur vnusquisque Princeps Christianus Rom. subditus Imperio, sub iureiurando, nullam in terris suis hæresim tolerare, atque Ecclesiasticæ potestati (quæ ab hæreticis hoc tempore maxime contemnitur) assistere, vt Christiani ritus ordinationesq; & Cæremoniæ in terris suis cóseruentur. Cæterum ad ipsum Principem Electorem Saxoniæ, misit Cochlæus librum suum (sicut in ipso publice promiserat) cum quadam Epistola manu sua scripta. In qua humiliter petebat ab eo, vt Lutherum, iuxta propriam ipsius prouocationem ad ius, adigeret ad standum iuri, atque ad experiundum in iudicio cum ipso Cochlæo, qui sub periculo corporis & vitæ offerret sese vltro ad probandum sufficienter, quod Lutherus sit hæreticus atq; seditiosus: Id quod Lutherus nunquam probari posse scripserat. Elector ille receptis ac lectis libro & Epistola Cochlæi, nihil respondit. At Cancellarius eius dedit nuncio scripturam, quæ testificabatur & librum & Epistolam Principi Electori à nuncio traditam esse, adiecta indignatione mi-

Per Amalech maxime Lutherani significantur.

Liber Cochlæi ad Elector. Sax. ab eo missus vt Lutherum iudicio sisteret.

naci, quod Elector paterque eius in eo libro essent iniuriis affecti, quæ memori mente reponerentur. Verum dum liber Cochlæi Dresdæ excuderetur, Iurisconsultus quidam Vuittebergensis, cui nomen est Benedicto Pauli, à Typographo fallaciter per mediam personam sex Quaterniones eius libri adeptus est, data fide, quod redditurus esset antequam Dresdam egrederetur: sed vir Euangelicus, qui fidem in ore semper habet, calcata fide datâ, non redditis Quaternionibus abiit. Lutherus itaque in maxalium scripsit librum, cui titulum fecit. Paruum responsum Lutheri, ad proximum librum Ducis Georgij: Vt ad easdem nundinas Lipsenses parata esset responsio in librum Cochlæi, qui eodem tempore iam primũ æditus erat. Quàm malignus vero in Ducem Georgium, quàm superbus in Cochlæum, & quàm impius in vota vitamque Monasticorum, in eo fuerit libro Lutherus, non facile enarrari queat. Etenim Duci Georgio imputauit ibi librum Cochlei, tanquã autori, eò quod Typographus in frontispicio libri, ad decorem aspectus, appresserat arma Ducis. Ait igitur. Ducem Georgium habui quidẽ pro viro superbo & iracundo: At tam rudem ac inconsyderatum non putaui, vt paterna arma sua, Nobilem ac preciosam Coronam ruteam, summum suum decus super terram, deberet fatuo in eius narium excrementa illuniemque apprimere, ac sinere, vt sic circumferretur in terra. Malus dedecus nobili coronæ ruteæ nun-

Liber Luth. malignus in Ducem Georgium.

De rutea corona.

nunquam accidit. Quam tot memorabiles Imperatores, Principesque ac Domini, tanto tempore, hactenus in summo honore, atq; adhuc, circumtulerunt, ac tot egregia facinora virtutesque, sub eius vexillo, tum in bellis tum in pace ediderunt &c. Ad hæc ita respondit Cochlæus. Corona rutea per Typographum vltro apposita est: Id quod ei neque à Duce Georgio, neque à meipso mandatum fuit. Quemadmodum ipsemet fatetur, ac fateri vult, vbicunque ea de re rationem postulatus fuerit: Quandoquidem illam antea vltra XX. annos plærisque libris à se excusis appresserit. Neque immerito stat laudabile illud stemma circa veritatem, quæ meo in libello, per gratiam Dei, asserta, cõfirmata & in lucem prodita est euidenter, contra vanas nugas, præsumptuosaque mendacia Lutheri.

Quod autem Lutherus acri exclamatione ait, O si viueret Dux Albertus, nobilis ille Heros, & videret sic degenerasse filium suum; Ah multo libentius est mortuus &c. Hoc est Rhetoricum quoddam præstigium, quo ex musca facit Elephantem Lutherus. Profecto si hactenus vixisset laudatissimus ac fortissimus Princeps ille, nequaquam permisisset, vt Apostaticus Monachus (quem Papa, Cæsar, omnesque Status Ro. Imperij, multæ præterea Vniuersitates, atque externæ Nationes Christianitatis, publice vt hæreticum condemnauerunt) deberet sub protectione pra clarissime domus Saxoniæ, *Dux Saxoniæ. Albertus Pater Ducis Georgij.*

tantum ſchiſma,tãtamq; turbationem in Generali Chriſtianitate,tantumq; damni, calamitatis,cædiumq; & ſanguinis effuſi in Germania, per mendacia hæreticaq; & ſeditioſa ſcripta excitare atq; procurare.ipſumq; ſtemma Ducum Saxoniæ,ruteam Coronam,tam graui ac indelibili nota cõmaculare.Neq; dubito,ſi glorioſus Princeps Elector Dux Erneſtus, cum ſuis Catholicis progenitoribus,à mortuis reſurgerent,atq; viderent,quid in Catholicis eorũ prouinciis Lutherus intra XII. annos inſtituerit: Quin ipſum ignitis forcipibus facerent dilaniari,atq; in puluerem comburi,ſuumq; nepotem ac patruelem,Ducem Georgium,ſummis laudibus proſequuturi eſſent, quod prouincias ſuas,nõ ſolũ ſtrenue in Catholica fide antiquiſq; Cæremoniis(ſicut ipſi poſt ſe reliquerant)cõſeruarit:Verum etiam temporalium rerũ incrementis,multiſq; præclaris ædificiis,per prouidã accuratamq; regendi ſolertiam ſuam ita extulerit atque ditauerit,vt meliores antea nunquam fuerint.Hæc ibi Cochlæus. Cæterum quantæ ſint calumniæ impietateſq; Lutheri eo in libro ſuo,contra omnem ſtatum Monaſticum:Integro declarauit idem Cochlæus libro.Sed nimis longa foret omnium recitatio.In ſumma vocat ibi Lutherus omnes Monachos perfidos, abnegatos,Apoſtaticoſque Chriſtianos , atq; etiam blaſphematores ac nouos Crucifixores redemptoris ſui Ieſu Chriſti,criminatoreſq; eius paſſionis ac ſanguinis.Ideoq; ſuadet ibi populo,vt aſſue-

Dux Sax. Erneſtus o im Princeps Ele.

Conuitia Luthe in Monachos.

assuescat per Monachum nihil aliud intelligere, quàm abnegatum Christianum, Apostatam à fide Christi, confœderatum Diabolo aut Magum &c. Erat itaq; grauis inter agnatos Principes, Ducem Electoré, & Ducé Georgiú, dissensio, non solú in causa fidei & religionis: verum etiam in quibusdá aliis rebus, quæ ad temporale regimen spectabant. Quoniá vero inter Ducé, Electoré Ernestú, huius Electoris auum, & inter Ducé Albertum, Ducis Georgij patrem (qui erát fratres Germani) ita mixtim facta fuit terrarum diuisio, vt alter alteri bellum inferre, absq; propria terrarum suarum iactura, nó posset: Ideo ex vtraq; parte factus est delectus Consiliariorum insigniumq; virorum, qui in vnum conuenientes, velut arbitri, in quos vterque Princeps compromiserat, ita composuerút fœliciter omnes dissidiorum causas, vt tam Luthero quàm Cochlæo aliisque interdictum sit, ne de cætero suis de religione contentionibus intermisceant nomina causásque Principum istorum aut earum ciuitatum.

Cócordia inter Electorem & DucéGeorgium facta.

Interea cœperút, non sine laude multorú, legi opuscula Georgij Vuicelij, qui X. annis Lutheranus fuerat: Resipiscens auté, Lutheri dogmata docte acriterq; impugnabat. Lutherus quidé longe superbior erat, quàm vt dignaretur illi respondere: Ionas autem & Cordatus ac Raidenus quidam, partim Latine partim Teuthonice, criminationum & cóuitiorum plaustra plena in eum effuderunt, Quibus ille intrepide

Georgius Vuicelius desertor Lutherismi.

Verba eius in Iustū Ionam. respondit. Ionę quidem inter multa alia sic obuiat. Atque adeo tu ipse (inquit) Iona fassus es Balthassari Phacho, viro incorrupto, ante quatriduum, quàm isthinc discederem, immitius mecum actum fuisse. Vbi nūc laqueus præfocator, à quo non longe absfui? Immò, vbi est frons tua Iona? O sanctum virum, cui ex corde imo dolet, quod non iam diu in crucem subactus, coruos pasco. Parum erat, me Cethegum factum, nisi & Verrem faceret, & post fidefragum, virtutis omnis hostem, mente praua natum, carnificem furiosum &c. O linguam recte Euangelicam, probe saluificam. Vellem autem Iona, tui nominis tuæq; sectæ aliquam habuisses rationem, in ista tua perturbatione, quæ te, quantus quantus es, totum absorptum, adeóq; dementatum, per tot conuitiorum ac mendaciorum præcipitia agitauit &c.

Fax & origo seditionū fuit Lutherus. Maxime vero ægre tulerunt, quod Vuicelius omnem tumultum calamitatúmque culpam & originem Luthero imputauit: sic enim scripsit in eodem libro. Qui fax & origo totius calamitatis extitit, is in summum cacumen euectus, rerum belle potitur: Vere Leo (nam ita volunt prędicatum) in cubili suo accubans, qui sibi catulisque suis sufficienter cepit. Quare rugitu suo misera animalcula perterrefacit, vt ne mutire quidem contra audeant, & attrahit pauperē, vt attractum deuoret. Dic mihi, ad quem fecit in Conuentu Vuormaciensi Secretarius Badensis hæc verba. Ingentes motus excitaturi sunt libri

bri tui? An fefellit eum opinio? Quis primum ſcripſit, Verbum Christi annunciare Tyrannis tumultum? Quis ſuaſit, vt quiſquis poſſit & velit, diſcindat atque aboleat Bullas, immò in cinerem vertat valuas, quibus fixæ eæ ſint? Quis ſuaſit, Monaſteria ſolo æquanda eſſe, vt Diaboli lupanaria? Et ſat eſſe cauſæ dixit, cur Eccleſię Collegiatæ, vna cum Monaſteriis & ſacellis eradicentur: Quis cecinit Dorium hocce, Epiſcopos commeritos, vt è Chriſtianiſmo, ceu lupi, fures, & latrones expellantur? Quis ſcripſit de lotione manuum in ſanguine Cleri Rom. Eccleſiæ? O Thraces, O Scordiſci, qui adeo humano ſanguine delectamini. Mirum, quod nõ ex oſſibus capitum magis bibere libet, quàm è cyphis auratis. Taceo hic Bohemicum exemplum, quod minatur Æmarodiſpas ille. Quem refert Epiſtola ad Lyncum, in qua abſque miſericordia perdantur Papiſtæ. Hæc & id genus ſeditioſa ſcripta non pauca obiecit ex Lutheri libris Lutheranis Vuicelius.

Ad quæ ſane nihil reſpondit Lutherus, niſi quod in Raideni librum ſcripſit præfationem Teuthonicam: In qua magno faſtu & contemptu ait, Manifeſta mendacia reſponſo digna nõ eſſe: Vuicelij autem impudens & os & cor, contra propriam ſuam conſcientiam, adeo manifeſte mentiri, vt etiã eius Papiſtæ palpare queant, etiamſi cæci eſſent: Ideo non eſſe dignum leuẽ illum nebulonem, ad cuius ſcripta reſpondere debeat. Hac Lutherus calumnias ſoluit, iudicẽ

Præfatio Lut. contra Vuicelium.

se & cæco vulgo suo, cuncta Vuicelij argumenta. Verum apud cordatiores, cœpit indies suspectior fieri Lutheri doctrina, dum viderent ab ea deficere doctos & disertos quosdam viros, qui & stylo & ingenio valent. Inter quos sane præcipue Doctorem Ioannem Crotum & hunc Vuiceliũ, criminatur & odit Lutherus cũ suis.

Duo Oratores, vnus Papæ, alter Cæsaris, propter Concilium generale ad Principes missi.

Eodem anno missi fuerunt in Germaniam Oratores duo. Vnus à Papa Clemente VII. alter à Cæsare Augusto Carolo V. Qui Principibus ac Statibus Ro. Imperij annunciarent futuri Concilij Generalis celebrationem. Quę qualiter agenda esset, Octo declarabatur articulis: Qui vbi propositi fuissent Electori Saxoniæ, is petiit dilationem ad respondendum, donec super ea re cum cæteris sibi adhęrentibus consultaret in Conuentu Smalkaldiensi, sub finẽ Iunij mẽsis habendo. Facta igitur ibi deliberatione, scripserunt responsum, in quo vbique prætulerũt summo Pontifici (tãquam ei nihil obedientiæ debeant) Ro. Imperatorem, quem pro domino suo agnoscebant. Quamuis igitur in proponẽdo & subscribendo vidissent vbique primas partes datas fuisse Nuncio Apostolico, R. Domino Hugoni de Rangonibus, Comiti, & Episcopo Regiensi, qui & Principem se subscripserat.

Responsum Lutheranorũ

Post quem Cæsaris Orator absque omni additione subscripserat simpliciter, Lambertus à Briaerde: Ipsi tamen in responso suo, hoc vsi sunt initio. Salutem plurimam & officia nostra. Magnifice & Reuerende in domino, amice singula-

gulatis,& Domini obſeruandi. Cum nuper nobiſcum die ſecundo Iunij eſſetis, in oppido noſtro Vuinmaria, in Turingia, poſtquam nobis deliberata quædam Inuictiſſimi Imperatoris Caroli Quinti, Cæſaris Augusti, Domini noſtri Clemētiſſimi, & Ro. Pontificis Clemētis, de Concilio expoſuiſtis, & Nuncius Pontificius exhibuit nobis quoſdam articulos de Concilio ſcriptos: Reſpondimus vobis, nos collocuturos eſſe de hac re cum aliis Principibus, Comitibus ac Ciuitatibus, nobiſcum ſentientibus de religione &c. Quoniam vero primus articulus ita habebat. Quod Vniuerſale hoc Concilium, quod indicendum & celebrandum proponitur, liberum ſit, & iuxta morē Eccleſiæ cōſuetum, atque multis ante ſæculis ab initio vſque Vniuerſalium Conciliorum ad hæc tēpora obſeruatum, celebretur. Secundus vero ſic. Quod ij, qui Concilio intereſſe habebunt, eius decretis ſtare & inuiolabiliter parere, profiteātur & promittant. Et ſextus locum in Italia Cōcilio præfigebat, vnam ex his tribus ciuitatibꝰ Mantuam, Bononiam, Placentiam. Quarum vnaquæque cum tuta, capax, fertilis, & ſalubris ſit: vicinitate etiam ſitus, Germaniæ magis, quàm cæteris omnibus Tranſalpinis Nationibus eſſet accommoda.

Articuli de Concilio futuro.

Lutherani in reſpōſo ſuo de iis maxime cōquerebātur articulis, tanquàm prorſus diſſentientibus à deliberationibus Principū, quæ in Conuētibus Imperialibus habitę atque cōcluſę fue-

Querela Lutheranorū contra eos articulos.

rant. Etsi enim in primo (inquiunt) articulo vocat librum Concilium, tamen aliud agitur re ipsa, cum primum omnes potentatus sibi obligare vult. Si enim liberam Synodum habere vellet, hanc obligationem non requireret: Quæ ei nihil profutura est, si quid contra eum in libera Synodo, ex verbo & scripturis Dei decernatur. Nũc cum obligat Principes, certe per speciem & nomen Concilij, id facit suæ potentiæ stabiliendæ causa, vultq; habere obnoxias omnium voluntates &c. Aduersus hæc ita præfatus est Cochlæus, in quodam ad Primatem Scotiæ Archiepiscopum S. Andreæ libello. Quod Lutherani in hos Octo de habẽdo Concilio articulos consentire nolunt, mera videtur esse tergiuersatio. Quid enim in illis est, quæso, vel durum vel iniquum, quod vlla æquitate aut ratione honeste recusari queat? Etenim in primo articulo petitur, vt Concilium sit liberum, vbi scilicet Patribus tuto ac secure decernere liceat, quicquid spiritui sancto visum fuerit. At illi efflagitant, vt in Germania celebretur, vbi Patres ita forent captiui, vt nisi decernerẽt ea, quæ Lutheranis placeant, mox armis Nobilium & Lutheranæ plebis furori obiicerentur interficiendi. Petitur in eodem, vt celebretur Concilium iuxta morem Ecclesiæ consuetum, & tot retro sæculis ab initio vsque seruatum. At illi nouum quærunt morem, iuxta quem summo Pontifici præponatur Ro. Imperator: Cardinalibus & Episcopis Principes & Domini sęculares: Pastoribus

Cochlæus de æquitate illorũ articulorũ.

Nouum morem in Cõcilio petunt Lutherani.

ribus scilicet oues, Sacerdotibus Laici, Patribúsque filij. Et de fidei quæstionibus non decernát Episcopi & Theologi, sed clamosi Rhetores & Syllabarij Laici, qui nouam Bibliorum interpretationem, quam Lutherus ædidit, in manibus gestantes, sacræ Theologiæ Doctoribus insultent & reclament, contentiosisque vociferationibus præualeant, quod non aliter intelligendus sit cuiuslibet scripturæ textus, quem ipsi cum suo Luthero intelligunt. In secundo autem articulo petitur, vt Concilij Decretis pareatur. Hoc Lutheranis alienissimum videtur, Quasi contra libertatem Christianam sit, parere Concilio. Vellent potius ita celebrari Conciliú, sicut celebrati sunt hactenus apud nos Germanos plerique Conuentus Imperiales. In quibus licuit eis, per saluum conductum, impune contradicere quibuslibet aliorum Principium Ordinúmque, atque adeo & ipsius Imperatoris decretis: Consumptis frustra tot Millibus atque etiam Myriadibus Aureorum, dum fictis verbis spem concordiæ nobis proponerent &c. Dicebant in eodem responso suo Lutherani, Ad officium Cæsareæ Maiestatis pertinere, vt Cæsar curet, rem ex verbo Dei cognosci ac iudicari, quandocunque Ro. Pontifex veritati aduersatur: Ne Papa, cum pars sit, simul etiam Iudex sit. Ad hæc ita respondit Cochlæus. Quomodo in Concilio iudex præcipuus & solus erit scriptura (vt Lutherani volunt (quæ sententiam per sese nequc sen

Parere Decretis Concilij, alienum est Lutheranis.

Sola scriptura diuina non potest in controuersiis iudex esse.

tit, neque intelligit, neque eloqui poteſt? Nihil per hoc derogauerim ſacræ ſcripturę, quam vt opus ſpiritus ſancti veneror & ſacroſanctam habeo, à qua & pendeo, ac ſciens prudénſque ne latum quidem digitum ab ea diſceſſerim. At verum eius ſenſum in controuerſiis, non ab ipſamet requiro, quia eloqui ne ſcit: ſed à ſanctis Patribus, qui viuo Dei ſpiritu inſpirati, locuti ſunt: Aut à R o. Pontifice, pro cuius fide Chriſtus ipſe rogauit: Aut à Generali Concilio, in cuius medio Chriſtus ipſe eſt, & ſpiritus veritatis realiter pręſens exiſtit, ſententiámque per ora patrum (qui Eccleſiam repræſentant) veraciter dictat. Habitat enim ſpiritus ille, non in mortua litera, ſed in viuo corpore Chriſti, quod eſt Eccleſia, quam gubernat, ſicut anima corpus: Non in verbis aut ſyllabis ſcriptis, ſed in cordib⁹ fidelium, quæ ſunt Epiſtola viua (vt ait Apoſtolus) nã vere viuunt per fidẽ. Sicut enim

2.Cor.3. corpus ex anima: Ita & anima ex fide viuit.

Quis debet eſſe iudex in cauſis fidei. Quando ergo clamant Lutherani (verbi gratia, circa hæc verba. Hoc eſt corpus meũ) ſuum ſenſum eſſe verum: Contra vero clamant alij hæretici, vt Zuingliani, ſuum eſſe veriorẽ: Catholici vero reclamant vtriſq;. Quis hic, quæſo, eloquatur ſententiã? Nemo profecto iuſtius, quàm ſummus Pontifex, aut Generale Concilium. Diuina enim ſcriptura in controuerſiis, non ad ſcripturã mutã, ſed ad ſummũ ſacerdotẽ

a iudicij veritas. ire iubet, vt ab eo petatur a iudicium veritatis, Deut.17. Sic & Malachias ait. Labia ſacerdotis

cuſtodiunt

custodiũt scientiã, & legẽ requirent ex ore ei⁹: Quia angel⁹ domini exercituũ est. Sic Christus iubet audire, non muras literas, sed Ecclesiam viuã. Deniq; & Paulus cũ Barnaba, in controuersia de circũcisione exorta, appellauerũt, nõ ad scripturã, quæ decernere nequit, sed ad Apostolos & Seniores in Hierusalẽ. Et illi eã controuersiã determinantes, non scripturã, sed spiritũ sanctũ, & seipsos posuerũt iudices, dicentes. Visum est spiritui sancto & nobis &c. Si enim aduersarij Pauli fuissent tam peruicaces & rebelles Ecclesiæ, quàm hodie sunt Lutherani: nequaquam acquieuissent illi iudicio, sed dixissent. Quæ scriptura decernit, ne circuncidantur gentes? Atque ita in hunc vsque diem permansisset ea controuersia: Quia non scriptura, sed spiritus sanctus per Apostolos & Seniores eam determinauit. Hæc & id genus alia Cochlæus ad Primatem Scotiæ, contra exceptiones & tergiuersationes Lutheranorum. Qui sub idem fere tempus aliam quoque Apologiam scripsit, pro Episcopis Scotiæ, aduersus Alexandrum Alesium Scotum, qui Apostatica perfidia è Scotiæ regno Vuitrenbergam profugerat, atque ibi odiosam aduersus Episcopos illius regni, querelam & accusationem ædiderat, ad Sereniss. Regem Scotiæ, Iacobum Quintum: propter quoddam Decretum, quod prohibebat legere Noui Testamenti libros lingua vernacula. Dicebat Alesius. Quid facerẽt aliud Turcę, aut alię gẽtes inimicę

Malach. 2.
Matth. 18.
Act. 15.
Apologia Cochlæi pro Episcopis Scotiæ, contra Alesium Apostatã.

nomini Christiano, quàm quod isti faciunt, ne populus attingeret sacros libros, ne cognosceret Christi beneficia & sanctissima præcepta &c. Respondit Cochlæus. Nequaquam faciunt Episcopi per illud Edictum, sicut Turcæ aut aliæ gentes inimicæ nomini Christiano. Turcæ enim omnibus, vbi possunt, Christianis sacros libros adimunt, sacerdotibus iuxta ac Laicis, absque vllo discrimine & respectu. Episcopi autem optima intentione, non in odium Christi aut plebis Christianæ, sed ad gloriam Christi, & in ædificationem atque vtilitatem plebis, ita statuunt, Vt plebs in Ecclesia à sacerdotibus, rite vocatis & ordinatis, verbum Dei, beneficia, pręcepta & promissa Christi audiat deuote, & addiscat cum fructu. Scriptum est enim: Labia sacerdotis custodiunt sciẽtiam, & legẽ requirent ex ore eius. Hoc enim longe melius est, & diuinæ ordinationi conformius, quàm est nouitas Lutherana: Qua rudis populus retrahitur à concione publica, & seducitur angulari prædicatione aut lectione Laicorum, quos nemo in Ecclesia Doctores constituit. Nullum itaque pariunt fructum bonum: De quibus dicit Dominus per Prophetam. Expectaui vt facerent vuas, & fecerunt labruscas. Et Christus in Euangelio. Nunquid colligunt de spinis vuas, aut de tribulis ficus? De quibus & Erasmus Roterodamus, vir æuo nostro longe doctissimus, ita scribit ad Vulturium. Nunquam illorum Ecclesias sum ingressus,

Malach. 2. *Prædicationes Lutheranæ sine fructu bono.* *Esaiæ. 5.* *Matth. 7.*

ſus, ſed aliquando vidi redeuntes à concione, veluti malo ſpiritu afflatos, vultibus omnem iracundiam, ac miram ferociam præ ſe ferentibus. Quis verò vnquàm vidit in illorum concionibus quenquam, pro peccatis ſuis fundentem lachrymas, tundentem pectus, aut ingemiſcentem? Hæc ille. Laudandi igitur, non redarguendi ſunt Epiſcopi, qui tales deordinationes & peruerſitates prohibent. In hunc modum reſpōdit Cochlæus ad 50. huiuſmodi obiectiones Aleſij, quas longum foret recitare.

Sed & contra Sebaſtianum Francum Teuthonice ſcripſit, nempe contra hominē Zuinglianum, qui Teuthonice grande ſcripſit volumen, quod Chronica inſcripſit, in tres partes diuiſum. In quarum prima, recitat hiſtorias ab Adam vſque ad Chriſtum. In ſecunda, à Chriſto vſque ad coronationem Imperatoris noſtri Caroli V. Auguſti, Bononiæ factam. In tertia verò (quæ vt cæteris eſt prolixior, ita & longe peſtilentior) totis ingenij ſui viribus oppugnat Ro. Pontificum autoritatem geſtáque & conſtitutiones. Diuiſit eam partē in VIII. libros bene longos. In quorum primo ex Veleno, aliiſque hæreticis probare nititur, Sanctum Petrum Romam nunquàm veniſſe: Et vitas Pontificum adeò maligne deſcribit, vt multo plures ſint ibi criminationes & calumniæ, quàm rerum geſtarum hiſtoriæ. In ſecundo libro ſcribit de Conciliis. In tertio de hæreticis. In Quarto de Monachorum ordinibus. In

Chronica Sebaſtiani Frā ci hæretici.

Quinto de sanctorum cultu & de Missa. In sexto de vitiis & malis artibus Rõ.Pontificum. In septimo de Ecclesiasticorum Curtisanicis negociis. In octauo de signis, Papam & Antichristum concernentibus, & de extremo Iudicio. Totum sane volumen adeo refertum est & impiis erroribus, & odiosis mendaciis seditiosisque calumniis, in Papam omnémque Clerum, atque etiam in tributa & vectigalia sæcularium Principum: vt Magistratus Argentinensis, & Typographo interdixerit venditionem librorum, & autori ciuitatem: Nihilominus multa per fallaciam furtiue in occulto vendita sunt volumina. Cochlæus igitur, vt Germanis suis breuiter ostenderet, quàm misere ac maligne ab huiusmodi nebulonibus decipiantur: Duos ædidit libellos. Vnum contra Reformationem falso adscriptam pro Principi, Sigismundo Imperatori Augusto: Alterum contra vnum duntaxat Capitulum Quinti libri Tertiæ partis Chronicorum Franci iam dicti, Cui hanc fecit Francus ille superscriptionem. Quando, quomodo, & à quo, Occidentalis Ecclesia Europæ, Missam & Transsubstantiationem panis & vini in corpus & sanguinem Christi acceperit. Ad quam sane Cochlæus dolenter ita respondit. Vtranque certissime accepimus à Christo Domino nostro: Vtraque enim non humanis viribus aut verbis, sed mandato, virtute & verbo Christi, Omnipotentis filij Dei, fit, qui dixit. Hoc est corpus meum: Hoc facite in meã comme-

Duo Libelli Cochlæi.

De Missa & Transsubstantiatione.

commemorationem. At Francus iste, velut hostis tum Missæ tum Ecclesiæ, vult vtránque rem facere nouam ac nuper introductam, & à Diabolo inuentam. Quod tamen neque ipse, neq; Lutherus, néque vlli spiritus seditiosi, simul cũ omnibus dæmoniis, ostendere vnquàm poterũt &c. Respõdit deĩde sigillatĩ ad LXXXVIII articulos ex vno illo capitulo excerptos. Circa vltimum ergo sic ait. Mallem equidem multo potius ex sacra scriptura religiosisq́ue scriptis sanctorum patrum, contemplatiuam quærere vitam, & cor meum in Dei laudibus mirabilibusque consolari atque oblectare, quàm huiusmodi vanis impiisq́ue nugis hæreticorũ intendere: Sed oportet me, velut exiguum & qualecunque membrum Ecclesiæ, aduersus immanes, virulẽtos, & importunos istos Ecclesiæ hostes, facere quod in me est, quantum Deus dederit. Vnde cogor, tantum molestiarum, vaniloquiorũm, venenosarum deceptionum, odiosorũ mendaciorũ, criminationũ, conuitiorũ calũniarũmq;, ab istis illotis, & à dæmonio obsessis blateronib⁹ pati atq; videre. E quibus nihil suaue, iocũdum aut ædificatorium recipio, sed amarissimum fel omnémque sordẽ, hæresimq́; & illuuiem rudissimorũ Bubalorũ & Onagrorũ veteris nequitiæ & impietatis, nempe Leonistarum, Albigensium, Pighardorum, Thaboritarum, Hussitarum &c. cum nausea conspicio. Quã nouelli isti hæretici pleno vomitu in publicum eructant, iteratisq́; sordiũ vicibus in

plebem Dei euomunt. Fuit isto anno apud Lutheranos tanta de nouissimo die & extremo iudicio fama, atque etiam de certo die huius anni persuasio, vt ex plebe multi nollent ædificare, ex agricolis multi nollent seminare & arare: ex Nobilibus non pauci sumpserint Eucharistiam, tanquam certo die (qui mundo nouissimus foret) morituri. Verum vbi dies ille, præfixus à Pseudoprophetis, præteriit absque mundi transitione: misere decepti atque illusi homines illi Euangelici, & coram aliis erubuerunt, & se inuicem deriserunt, Vuittenbergæ, atque in plærisque aliis oppidis. Quemadmodum & Anabaptistæ plerunque terruerunt ea comminatione homines simpliciores: Qui si vere Euangelici aut essent aut vnquam fuissent, scirent vtique, Christum dixisse, Matth.24. De die autem illa & hora, nemo scit, neque angeli cœlorum, nisi pater solus. Et Act.1. Non est vestrum nosse tempora vel momenta, quæ pater posuit in sua potestate.

Acta & scripta Lutheri, Anno Domini M. D. XXXIIII.

Præfatio Luthe. in librum suum. De angulari Missa.

INterea longe immaniorem virulétioremque Teuthonice euulgauit librú Lutherus, quem inscripsit de angulari Missa consecrationéque sacerdotum. In quo sane

ſane ſic præfatur. Nos hactenus ſemper, præſertim verò in Conuentu Imperiali Auguſtæ, humiliter obtulimus nos Papæ & Epiſcopis, quod nollemus eorum ius Eccleſiaſticámque poteſtatem diſſipare, ſed ſi nos ad impios non cogerent articulos, vellemus libenter ab eis & conſecrari & gubernari: Vellemus præterea coadiuuare ad manutenendum tale ius atque poteſtatem. Verum non potuimus id ab eis obtinere aut impetrare, Sed volunt nos aut ad ſua mendacia abominationeſque cogere, aut neci dare. Quod ſi aliquando euenerit eis (quandoquidem ſic indurati ſunt Pharaones) circa poteſtatem & conſecrationem, ſicut euenit circa Indulgentias, Cuius, quæſo, erit culpa? Cum enim offerrem me de Indulgentiis tacere, ſi modo de me tacerent alij, tum neque Papa, neque Cardinales, neque Epiſcopi me audire voluerunt, ſed volebant ſimpliciter, vt reuocarem, alioſque clamare ſinerem. Quid inde lucrati ſunt? Hic iacent Indulgentiæ, & literæ ſimul cum ſigillis euanuerunt, nec eſt quicquam in mundo Indulgentiis contemptius. Et infra, Quid, ſi propediem ſic eueniet eis circa Eccleſiaſticam poteſtatem, & circa ſacrorum ordinum conſecrationem, vt quemadmodum Indulgentiæ cum literis diſparuerunt atque euanuerunt: ſic & Chriſma raſæque coronæ diſſipentur, vt neſciatur vbi Epiſcopus aut presbyter manſerit? Deus eſt mirabilis, Indulgentias aboleuit, Purgatorium ignem extinxit, pere-

Minæ Luth.

grinationes suppressit, multosque alios Dei Mãmonæ cultus, atque Idololatrias Papistarum prostrauit, per verbum suum: An etiam tantum medullæ in manibus suis adhuc habeat, vt rancidum Chrisma, præter suam voluntatem, per mera figmẽta humana introductum, possit exufflare? Hæc in præfatione ibi Lutherus. Deinde subiungit disputationem Diaboli cum ipso habitam. In qua sane Quinque rationibus probauerit ille, Lutherum XV. annis, dum celebrauerit Missam fere quotidie, meram commisisse Idololatriam, eò quod non confecerit ibi corpus & sanguinem Christi, sed merum panem vinúmque adorauerit, aliisq; e adorandũ proposuerit. Dein fingit, se illi respõdisse, quod fuerit consecratus sacerdos, & acceperit ab Episcopo Chrisma & sacros Ordines, idque totũ se fecisse ex mãdato & obedientia, ac serio protulisse verba consecrationis, magnaque cũ deuotione Missas celebrasse. Quomodo igitur dicat ille, quod non consecrauerit? Tum respondisse Diabolum, hæc quidem esse vera: Sed Turcas quoque & Paganos omnia in Templis suis facere ex mãdato & obedientia. Ac sacerdotes Ieroboã (ipse Ierobeã dicit) in Dan & Bersabee omnia fecisse, forsitan maiori cum deuotione, quàm veros sacerdotes in Hierusalem. Quid ergo, si tuus ordo, tuum Chrisma, tuaq; consecratio impia fuerit & falsa, sicut Turcarũ ac Samaritarũ? Hic ait sibi Lutherus erupisse sudorem, corq; cœpisse tremere ac palpitare, tãquã fuerit à Diabolo

Disputatio Luthe. cum Diabolo.

à Diabolo vict⁹. Postea subdit illi⁹ argumenta, quæ pro inuictis acceptat. Contra has impietates Cochlæus protin⁹ædidit sex libros Innocentij Tertij, doctissimi ac laudatissimi Pontificis: De sacro altaris mysterio, eosq; nũcupauit Nobilissimo Principi, Domino Ferdinãdo, Romanorũ Vngariæq; & Bohæmię Regi. Inter cętera sic dicens. Non arbitror, mihi ad Maiestatẽ tuã scribenti vel decorũ vel necessariũ fore, exquisitis declarare argumentis, quanto iustius securiusq; credendũ sit tã pio ac erudito Pontifici, quàm desperato & in reprobũ sensum dato Apostatæ, cuius amarulentia, furor, inconstãtia, fastus animi, & excæcatæ mentis malitia, iampridem vario rerum tractatuumque experimento Maiestati tuæ probe cognita sunt. Nec dignum existimo aut rationabile, vt tam insanus, infamis & impius Diaboli satelles, vlla ex parte vel doctrinæ vel virtutis, cum tanto Pontifice conferatur, aut in comparationem vllam admittatur: cum in eo ne mica quidem vllius virtutis aut sanæ doctrinæ, amplius sit reliqua. Hæc ibi Cochlæus, qui & alios tres eiusdem Pontificis libellos, de contemptu mundi seu de miseria conditionis humanę tum ędidit, atque etiam Duos compendiosos libellos Isidori de officiis Ecclesiasticis, ante annos 900. ab illo scriptos: quib⁹ merito rectius creditur, quã furiis Lutheri. Et ne Germanię populos negligere videretur, Teuthonice quoq; respondit tã ipio ac plane diabolico libro Lutheri. Vbi sic

Præfatio Cochlæi pro Innocẽtio III. contra Luth.

Liber Cochlei de Missa, & sacris ordinibus contra Luth.

præfari cœpit. Inquietus Ecclesiæ hostis Lutherus, rursus nouum ædidit librum, hocce cũ titulo. De angulari Missa & sacerdotum consecratione. In quo sane sanctissimum patrem nostrum Papam, contumeliose vocat Regem Glirium (tanquam Cæsar, Reges, Principes, Cardinales, Episcopi, aliique Domini, qui eũ pro summo Christi Vicario summoq; totius Christianitatis Prælato agnoscunt, pro Gliribus habendi sint) Nostros vero Episcopos & Pastores, vocat fures Dei, sacrilegos, sacerdotes angulares, dãnatos, fatuos &c. Missam vocat abominationem: immaculatum altaris sacrificiũ, vocat stercus, lutum, sordem, illuuiem: sacros Ordines, rancidũ putidúmque Chrisma. Quæ sane conuitia, supra modum horrenda, merito debent omnib⁹ Christianis esse intolerabilia, ac velut ignea tela serpentis, maxime abominanda, nec secus atque Diabolicæ blasphemiæ, in æternas tenẽbras reiicienda &c. Aduersus autem minas Luthericæ præfationis ita solatur Catholicos. Quod auté minatur nunc, se finem impositurum sacris Ordinibus Ecclesiasticæque potestati, sicut fecisse Indulgentiis se iactitat: hoc nos Catholicos sacerdotes (qui potestatem istã Ordinémque sacrũ principaliter habemus non ab eo, neque ab vllo homine aut Angelo, sed à Deo ipso) deterrere nõ debet. Lutherus enim iam olim nouas ædidit Bullas & Indulgentias, ante XII. annos, in seditioso libro suo, aduersus omnem Statum Ecclesiasticum:

Contra minas Luth.

clesiasticum: Tanquam ij forent veri Christiani ac filij Dei, qui & consilio & auxilio coadiuuarent, vt Episcopatus, Collegia sacerdotũ, & omnia Monasteria delerentur. Cum autem misere sèductis Agricolis, Diabolicus ille cona tus male s. ccederet: nonus iste Papa, nouas ędidit aduersus eos Indulgentias, vt quicunque rusticos illos perimeret q; ocunque modo, palam aut occulte, is optimum Deo prestaret obsequium. Quod si in hoc opere interficeretur ipse, anima eius è vestigio mox in cœlum euolaret. Tale enim esset tunc tempus, vt Princeps aliquis cædibus & sanguinis effusione melius possit promereri cœlum, quàm alij precibus. *Luth. contra rusticos.*

Quod si nunc ex ira Dei in angulo suo Indulgentias, Missasque & sacerdotales ordinationes, per sceleratas calumnias Sophisticasque nugas reddit reddiditue contemptibiles: cogitur tamen econtra & audire & experiri, quod non solum in amplissimis regnis longinquisque prouinciis Hispaniarum, Galliarum, Italiæ, Scotiæ, &c. Verum etiam in proximis coram oculis suis Principatibus Catholicorum Principum Saxoniæ, Marchiæ, Misniæ & Turingiæ, adhuc quotidie à consecratis sacerdotibus celebrātur (Deo sit laus & gratiarũ actio) Missæ, statisque diebus annunciantur Indulgentiæ. Lutheri autem nomen in plærisque locis ita exosum est ac maledictum, vt illud neque in bono, neque in malo proferre liceat. Quod profectò singularis & hacten⁹ inaudita *De Indulgentiis vana iactātia Luth.* *Nomen Luthe. execrabilius nomine Diaboli.*

eſt plaga atque contumelia, vt Lutheri nomen odioſi⁹ ſit, quàm Iudæ proditoris, & quàm Diaboli ipſius: Quorũ nomina longe tutius ſecuriuſq; in iiſce locis pronunciari poſſunt, quàm nomen Lutheri. Hæc ibi contra Lutheri minas. Aduerſus autẽ Quinq; argumenta Diaboli, quib⁹ ſe victũ dicit Lutherus, reſpondit Cochlæus tum generaliter, tum ſpecialiter. Generaliter quidem, poſtquam ex propriis verbis Lutherum de Tranſſubſtantiatione redarguit, ita ſubiungit. Non foret neceſſariũ, ad argumenta Lutheri, quæ Diabolũ propoſuiſſe dicit, reſpondere: Quandoquidẽ omnes probe ſcim⁹, Diabolũ eſſe verſipellem, hoſtem veritatis, malũmq; ſpiritũ, qui in malo eſt ac manet obſtinatus in perpetuũ, vt nihil boni in mente aut volũtate ſua habere aut proponere poſſit, Quemadmodum Chriſtus de eo ait. Ille homicida erat ab initio, & in veritate non ſtetit: Quia nõ

Ioan.8. eſt veritas in eo. Sicut & Petrus, Paulus, Ioannes Apoſtoli, omneſq; ſancti de eo conqueruntur, quod ſit fraudulentus, mendax, calũniator & ſeductor. Nullus igitur Chriſtianorũ, boni aliquid ex argumentis eius expectare debet: ſed dicet potius intra ſe, Etiamſi argumenta illa per Sophiſticos fucos apparerent valida, quæ ſoluere non poſſem, tamen me nihil mouere debent. Quandoquidem certam habeo veritatẽ

2.Cor.11. Chriſti, dicentis: Quia non eſt veritas in eo.

1.Tim.3. Et Pauli, qui ait. Ipſe enim Sathanas transfigurat ſe in angelũ lucis. Manebo igitur potius in fide

fide Ecclesiæ, quam Paulus dicit esse colũnam & basim veritatis. Specialiter vero declarat circa singula fallacias atque mendacia eius. Verbi gratia. In primo argumento mentitur manifeste, dum ait, Nos non credere in Christum, sicut in saluatorem nostrum, & Turcam atq; Diabolum credere in Christum quoque sicut nos. Quod si Lutherus fatetur, se talem fuisse, de nobis certe id nunquam probare potest. Quod autem obiicit, nos à Christo ad Mariam aliosq; sanctos fugere, plane mentitur. Non enim inter se contrarij sunt Christus, Maria & sancti: Ideo non sequitur, eum à Christo deficere, qui ad matrem eius confugit. At Lutherus per hoc fallaci prurit mulcet aures populi, tanquam non sit Christus timendus vt iudex, sed inspiciẽdus tantum, vt mediator atque redemptor: Cũ tamen Christus ipse in Euangelio dicat. Neque enim pater iudicat quenquam, sed omne iudicium dedit filio. Et nos quotidie in Symbolo Apostolorum de eo dicamus. Inde venturus est iudicare viuos & mortuos. Et Petrus in Actis Apostolorum de eodem dicat. Et præcepit nobis predicare populo & testificari: quia ipse est, qui constitutus est à Deo iudex viuorũ & mortuorum. Recte igitur imploramus Mariam aliosque sanctos, vt apud Christum Dominum & Iudicem nostrum, pro nobis peccatoribus intercedant. Nã & Psalmista ait. Timete Dominũ omnes sancti ei⁹. Per hęc itaq; iacet in luto primum argumẽtũ, velut putridũ vanũmq; nu-

Responsio specialis ad primum argumentum.

Ioan. 5.

Act. 10.

Psal. 33.

orationis opus valere non sinat, siue sint Christiani, siue hæretici, siue Iudæi, Pagani, Turcæ, Insulani &c. Sola secta Lutherana multis iam annis contra hoc opus in publicis concionibus vbique pugnauit. Quid orare, quid orare? Orando parum efficies coram Deo. Ad hoc citabāt verba Christi Matth. 6. & 23. vbi Dominus reprobat orationes Pharisęorum. Et Ioan. 4. vbi Samaritārum orationem reprehendit. Hic obiiciebant ex Psalmo. Oratio eorum fiat in peccatum: hic dānabant septem horas sacerdotum, præ quibus Deo gratius sit, vel asinum rudere, vel infantem vagire: hic reiiciebant consuetas Laicorum preces: hic nihil erat boni in cunctis libellis precatoriis, siue Latini essent siue Teuthonici: hic nulla recipienda erat oratio, præterquàm Pater nōster quamuis & ea oratio cum cæteris in dissuetudinem abibat: hic breuis debuit esse oratio, si omnino orandum erat, quia Deus oris preces nō curaret: hic irridebantur viduæ velut sanctorum deuoratrices, quæ flexis genibus iacebant & orabant: hic exibilabantur eæ preces, quæ in confessione fuerant iniunctæ. Quæ ergo concio facta est, in qua oratio ieiuniumque non vellicarētur? Id autē verum esse, ex eorum plebe cognoscitur, quæ assiduis declamationibus tam longe ab hoc opere est abducta, vt perpauci sint, qui vel orent vel in hebdomadā semel orare cogitent. Quanta est turba eorum, qui in toto mense vno aut altero, ne semel quidem integre dicant vnum

Quale apud Lutheranos Ieiunium. Pater noster? Tam rarum igitur (ne dicam contrarium) eis factum est hoc opus, perinde ac si desierint esse Christiani.

De Ieiunio autem sic eos increpat. Si populus noster per odium operum ab orando potuit auerti, quanto facilius à ieiunando? Nam & antea à ieiunio abhorrebamus: facile igitur aboleri potuit. Corpori enim mundanorum longe durius est ieiunare, quàm edere ac bibere. Vnde iã natum est prouerbium istud, Quis ieiunat libenter? Id quod Christianitati parum honoris affert Melius igitur fuisset, vt vos operum osores rem diligentius expendissetis, ac tantum mali Christianitati non intulissetis: Quæ sane non minus ieiuniis, quàm orationibus carere neque vult neque potest. Cur igitur tam bonum opus impugnastis? Cui in despectum? An opus malum est ieiunare? An inuentum est humanum? An excogitauerunt aut instituerunt illud sacerdotes? An in scripturis fundamentum non habet? Vbi ergo manet nunc gloriatio hæc vestra. Nihil in Ecclesia nisi malum abrogauimus. Quod bonum est, reseruauimus? Huic gloriationi vestrę nimis diu creditum est: Cum vnusquisque & videat & palpet, merum esse mendacium, quod in cœlum vsque fœtet. De Eleemosyna vero adhuc multo plura eis improperat, eo quod multas pias Eleemosynas aboleuerunt: Vt sunt *Quales apud Luth. Eleemosyna.* stipes, Balnea, conuiuia, propter defunctos pauperibus exhiberi solita. Item, Cẽsus & prouẽtus sacerdotiorũ, Bona Mõnasteriorũ, Redit⁹

Xeno-

Xenodochiorum &c. Quæ ſane & contra charitatem & contra Teſtatorum vltimas voluntates pauperibus ſunt ablata, & in diuitum aut Helluonum cōmodum verſa. Verbi gratia, de Monaſteriis abolitis ita diſſerit. Quo perueniunt magnorum Monaſteriorum bona? Quis deuorat eas Eleemoſynas? Monachi eas habere non debent, Vnde tu habere debes? permitte iudiciū Ex vtra parte iuſtior eſt poſeſſio? Propter Deū fundata ſunt, propter quem accipis tu? Illi erant mendici, quid es tu? Dicis, eos nihi pie propter ea feciſſe, quid pie propter ea facis tu? Per ea peccauerunt, non omnes, credo: Tu vero ad quid aliud vſurpas bona opulentarum Abbatiarum atque Prępoſiturarum, quam ad mundanam & pōpam & voluptatem? An non erant illi multo miſericordiores benigniorésque erga ſuos ſubditos, erga peregrinos, erga omnis generis pauperes, quàm nunc eſtis vos noui Monachi? O tam verum eſt hoc, quam veræ vos eſtis Harpyię. An non plus commodi habuit plebs è Monaſteriis antea, quàm modo? An non multi Agricolæ ibi ſolamen habebant & refugium in ſuis neceſſitatibus? quid nunc habent? Hæc & id genus multa Teuthonice Vuicelius, qui per X. annos inter eos verſatus, omnia probe nouerat. Interea duæ famoſæ prodierunt in publicum Epiſtolæ, aduerſ9 Eraſmū Roterodamū. Vna Nicolai Amſdorfii, qui Magdeburgi Lutheriſmū prædicat: altera Lutheri. Amſdorfius breuiter pronunciat,

De Monaſteriis.

Duæ Epiſtolæ famoſæ contra Eraſmum Rotero.

summam Erasmicæ doctrinæ hanc esse. Doctrina Lutheri hæresis est, quia dânata à Cæsare, & Papa: sua vero est Orthodoxa, quia Episcopi & Cardinales, Principes & Reges mittunt & donant ei aurea pocula: si aliud est in suis libris, moriar. Lutheri autem epistola, vt multo prolixior, ita & longe atrocior erat. Cui confestim respondens Erasmus, & à conuitiis temperans, titulum hunc libello suo dedit D. Erasmi Rote. Purgatio aduersus epistolam non sobriam Martini Lutheri. In ipsa autem purgatione inter alia multa sic ait. Quod mihi Lutherus obiicit, adeo non est humanum, vt sit plus quàm dæmoniacum. Conatur enim hoc orbi persuadere, Erasmum non solum nihil credere de rebus diuinis: Verũ etiam illud iam olim dolis, insidiis, totisque viribus agere, vt vniuersam religionem Christianã labefactatam, tãdem det præcipitem, proque hac Paganismum in mundum reuocet. Non vereor (inquit Erasmus) ne tam atrox & impotens cõuitium (nihil enim aliud est) in me hæreat apud eos, qui vel legerunt meas lucubrationes, vel domestica consuetudine propius inspexerũt mores & ingenium meum: Illis satisfaciendum est, qui quum nec me norint, nec meos libros euoluerint, sic Luthero sunt addicti, vt oraculum existiment quicquid dixerit. Vtinam in vita tam obtẽperassem diuinis præceptis, quã de his quæ sunt fidei, liberam & quietã habeo cõscientiã apud Deũ. Quod ad mores attinet, quotidie cum suspiriis

Responsio Erasmi.

Atrocissima in Eras. calũnia Luth.

ſuſpiriis ac dolore cordis interpello domini miſericordiam. Quem tamen nolim mihi vnquam fieri propicium, ſi Diabolici facinoris vnquam vel leuiſſima cogitatio pupugit animum meum nō dicam, vt vniuerſam Chriſti gloriam obſcurarem: ſed vt ipſe à fide Catholica reſilirem. At que vtinam huius corpuſculi iactura queam hoc Eccleſiæ diſſidium conſopire, Quam lubens & gaudens eam mortem ſuſciperem. Interim admiſſorum quidem veniam nocturnis diurniſque precibus à Domino poſtulo : fidem autem oro, non vt det, ſed vt datam confirmet augeatque. Hæc coram Deo loquor ex animo, ſumat exemplo de me pœnas , ſi quid mentior. Et infra. Vide (inquit) quàm ſibi non conſtent hominum iudicia. Martinus clamat, me nihil ſcire, nequaquam intelligere illa ſubtilia, quæ ſcribit in Papiſtas, vix etiam hæc craſſa, neque quicquam omnino decere. At hi mihi obiiciunt, quod illa ipſa ſubtilia Lutherus magna ex parte hauſerit è mei libris. Fateor me, quę ſcribo, plæraqua hauſiſſe è libris veterum Orthodoxorum. Cæterum ſi tollas è libris iſtius hyperbolas, conuitia, facetias, Tautologias, Ectragodiſmos, aſſeuerationes. Ad hæc, quæ illi conueniunt cum Ioanne Hus & Ioanne Vviclepho, aliiſque nonnullis, fortaſſe non multum reſtabit, quo veluti proprio glorietur. His craſſis meum ocium oblectare malo, quàm iſtis ſubtilibus turbare totius Eccleſiæ tranquilitatem, ac ciuitates cum ciuitatibus, plebē cum Principibus & Epiſcopis, ipſos *Quales libri Luth.*

Principes inter ſeſe committere. Tametſi non ſum vſque adeo plumbeus, vt nõ itelligam Martini Paradoxa, quæ nobis memoriter occinunt textrices & calciarii: De iis loquor, quæ Latine prodidit. Iã ſi nihil eſſet in eius libris falſum aut erroneum, tamen iſta tam effrenis in omnes maledicentia inficit lectorum animos, præſertim Idiotarum, nec aliud gignit, quàm ſchiſmata.

Nidus Anabaptiſtarũ facta vrbs Vueſtphaliæ nomine Monaſterium

Hæc & id genus multa in ſui purgationem Eraſmus. Tunc autem Anabaptiſtarum peſtis graſſabatur in Germania Inferiore: Maxime vero prę ualuit Monaſterii, in celebri ac munita vrbe Vueſtphaliæ, in qua & Cathedralis Eccleſia eſt & multus Clerus. Vnde factum eſt, vt ſero in ea ciuitate publice prædicata fuerit Lutheri doctrina, qua ſemel admiſſa, mox vndique cõfluxerũt eo ex Inferiore Germania exules Lutherani & Anabaptiſtæ. Hi primum modeſti, & tanquam propter Chriſti Euangelium propriis ſedibus exturbati, hoſpitio & Chriſtiana miſericordia videbantur digni. Peſtilentes autem Doctores adiungentes ſibi hos conuenas, plurimos ciuiũ peſte ſua infecerunt, ac arte pedetentim in perditam ſectam illectos pertraxerunt. Tãdem vbi conſpiratio ſatis virium habere viſa eſt, prorupe runt ſubito in forum, armis decertare parati. Reliqui autem ciues, etſi numero ſuperiores eſſent, pugnare tamen noluerunt, ſiue quod cuperent ciuium ſanguini parcere, ſiue quod timerent, ne Epiſcopus eorũm, qui foris proxime vrbem habebat & equitatum & peditatum ex-

peditum

peditum, per eam pugnam vrbe potiretur. Præualentes itaque Anabaptistæ, mox omni Magistratum administratione priuarunt: factis autem induciis paucorum dierum, permiserunt primo abire uolentibus res suas Ix-portare, nisi si quid esculentum aut poculentũ esset. Horum enim adeo nihil efferri sunt passi, vt mulieribus quibusdam, quæ agmen infantiũ partim ferebant in vlnis, partim ad manus trahebant, vascula ceruisiæ plena, qua fatigatos in itinere paruulos recreaturæ videbantur, adimerẽt ipsorumque è manibus infantium panes triticeos, quos eis mœstæ matres, vel ad solatium, vel etiam ad leniendam famem dederant, raperẽt. *Violentia cõtra alios ciues.*

Paucis post diebus eos, qui suæ sectæ non erant, spoliatos prius hostilem in modum, ad vnum omnes exegerunt, nihil eis suarum rerum relinquentes, nisi si quàm vestem non admodũ bonam fuissent induti: adeo, vt Corrallia quoque infantibus detraxerint, nec à conuitiis in abeuntes abstinuerint, vocitantes eos impios & Paganos. Pro gentibus enim & infidelibus habent quoslibet, qui suæ sectæ non adhærent. Exturbatis itaque cunctis presbyteris, Monachisque & omni populo Catholico, atque etiam Lutheri parte, vrbem obtinuerunt Anabaptistę, ex infima plebe & experegrina colluuie conuenarum nouum ciuitatis corpus regimenque constituẽtes, atque pulcherrimas, tum Canonicorum, tum Patriciorum, & Senatorum, domos inter sese distribuentes. Episcopus aũt foris. *Expulsio spoliatioque ciuium.*

omnes vias obsidebat, ad prohibendum & noua auxilia, & cõmeatus. Ei vero auxilia & instrumẽta bellica mittebant vicini Principes & Episcopi, Archiepiscopus Coloniensis, Dux Cliuensis & Iuliacensis, & Episcopi Vuestphaliæ. Penetrauerunt tamen in vrbem CCC. milites mercenarii, nequicquam prohibente Episcopo: Quin etiam cæsis aliquot eius militibus in conflictu, & quibusdam in vrbem raptis, quorum capita mox præcisa in muris spectacula proposuerunt Anabaptistæ. Ipsa autem vrbs & natura & arte egregie munita erat. Sita nanque in planitiæ, aquam habet, quam nemo auertere facile queat. Neque vllos habet colles vicinos, quos hostis possit insidere. Commeatu præterea & pecunia satis abunde prouisum erat, ex spoliis opulentorum ciuium atque Ecclesiarum. Cæterum obsidio multo longius protracta est, quam putasset vtraque pars. Episcopus certe nõ paucos perdidit milites inter obsidendum. Nam bona pars oppugnando periit, pars venenatis petita sagittis, diro cruciatu animam exhalauit: Anabaptistæ autem gens animæ prodiga, & ad perdendum pereundumque ęquè animata, mortem nõ formidabant, sed magna sperabant auxilia, tum ab aliis vicinis vrbibus ea peste infectis, tum pręcipue ex Phrysia & Hollandia magnas expectabãt copias. Propheta igitur eorũ præcipuus, Ioãnes à Leydis oppido Hollãdiæ, artificio sartor, post oppugnationẽ ab Episcopo frustra tentatã suis

Vrbs munita ac diu obsessa

Rex in ea factus quidam sartor.

ſuis perſuaſit, Deum ſibi per ſpiritum mandaſſe vt Rex fieret Iſraël & iuſtitiæ, ſicut Dauid fuerat, ac toti dominaretur orbi, perderetque omnē poteſtatem, tum ſæcularem, tum Eccleſiaſticam & nemini parceret, niſi iis, qui ſuam reciperent fidem, fierentque ſubditi iuſtitiæ. Cum ergo nemo auderet ſpiritus oraculo contradicere, conſtitutus eſt generali ſuorum conſenſu rex: Qui regno ſic obtento, mox magno apparatu regalem inſtituit Curiā diuerſis officiis & magiſtratibus, atque inſigni pompa ſe ſuosque miniſtros exornauit holoſericis, auratisque & argenteis indumentis, quæ ex templis abſtulerat. Ipſe autem geſtabat coronam triplicem ex auro præcipuo, & catenam auream gemmis adornatam: pomum item aureum, cui parua crux aurea ſuperpoſita erat, cum hac inſcriptione. Rex iuſtitiæ ſuper terram. Gladium præterea aureum, cum capulo argenteo. Sic & reginam ſuam eiuſque virgines precioſiſſimo ſplendore fecit ornari. Ter itaque in hebdomada ſic adornatus proceſſit in forum, ibique in ſublimi throno reſedit, ſatellitum ſtipatus caterua. Quicunque ergo cauſam illi ſuam propoſiturus erat, in acceſſu bis curuabat genua, ac ſemel procidebat pronus in terram, antequam negocium proponeret. Rex autem cūctis formidabilis in Maieſtate, nouas cōdidit leges: Permiſit unicuique viro Quatuor, Quinque, ſex aut ſeptē vxores: Ipſe Quatuor habebat & Quintā ſuperīduxit. Præcepit omnibꝰ, puellis XII. annos habētibus, vt nuberent: Viris

Pompa noui Regis.

Terror & ſuperbia regis.

Cœna Domini ab Anabaptistis celebrata

autem præcepit, vt vni vxorum tam diu condormiret, donec grauidam redderet, deinde cum alia concumberet. Paulo post instituit cœnam Domini, circa atrium maioris Ecclesiæ. In qua sane cõsedisse dicuntur Quatuor Millia & CC. homines, quibus Rex & regina cum ministris suis ad mensam ministrarunt. Dederunt autem primo tria fercula de carnibus elixatis & assatis Deinde sumpserunt rex & regina placentas triticeas, quas fregerunt aliisque porrexerunt, dicẽtes. Accipite & manducate, atque annunciate mortem Domini. Similiter & cantharum vini cum hisce verbis. Accipite & bibite ex eo omnes atque annunciate mortem Domini. Sic & sedentes postea, alter alteri, porrexerunt, sub hisce verbis. Accipe frater aut soror, & comede ex hoc: sicut Christus se tradidit pro me: Ita ego me tradam pro te. Sic postea Rex quoque & regina cũ ministris suis, aque cum iis, qui ex Vigiliis aduenerant cœnam, itidem celebrarunt assidentes mẽsę Peracta autem cœna, interrogauit Rex in genere totum cœtum, An parati essent omnes facere ac pati voluntatem patris? Cunctis annuentibus ait. Hæc est voluntas patris & hoc eius mandatum, vt aliquos vestrum emittam, ad annunciandum mirabilia eius, quę nobiscum fecit. Deinde nominatim ex scheda legit eius propheta, Ioannes Vuarendorpius, Sex qui irent Osnaburgũ, Sex qui Casfeldiã, Quinque qui Vuarendorpiã, & Octo (ĩter quos & propheta ille erat)

Rex multos emisit velut Apostolos in alias vrbes.

qui Su-

quiSusatum proficiscerentur.Rex dedit vnicui que nummum aureum,valoris IX.Florenorum & viaticum præterea. Qui mox relictis omnibus, adhuc vespere illo egressi, cum peruenissent in supradictas vrbes vicinas, horribili clamore intonuerunt dicentes. Conuertimini, & agite pœnitentiam:tempus enim hic breue est, vt pater sit vobis misericors. Iam enim securis ad radicem arboris posita est. Quod si pacem non receperitis, breui subuertetur vrbs vestra. *Prædicatio eorum.*

Deinde procedentes,accesserunt ad Prætorium cuiuslibet vrbis & coram Senatu expandentes in terra pallia sua, nummosque illos ex auro preciosos super ea proiicientes, dixerunt. Nos à patre huc missi sumus, ad annunciandū vobis pacem.Quam si recipitis, bona vestra in commune tradite: Quod si nolueritis, nos hoc aureo nūmo protestamur coram Deo,quod pacem eius non recipitis, sed contemnitis. Et addiderunt.Nunc esse tempus illud,de quo Prophetę omnes prædixerunt,quod Deus nihil aliud habere vult super terram ,quàm iustitiā.Postquam ergo rex suo functus officio, totum orbem iustitiæ subiugauerit, tunc Christus tradet regnum patri suo. At miseri ac phanatici homines illi,etsi gratiosi primum à ciuibus auditi atque recepti fuerunt, præsertim Vna,Rendorpiæ & Casteldiæ, quæ vrbes sub Episcopi Monasteriensis ditione sunt:Tamen breue fuit gaudium eorum.Episcopus enim admoto exercitu,statī cōpulit eos ciues vt furiosos prophetas *Pseudoapostoli illi omnes capti fuerunt.*

illos in manus ipsius traderent. Osneburgi quoque mox qui eo venerant, compræhensi fuerũt, vt Episcopo traderentur: Nam & ea ciuitas illi paret Episcopo. Alii item Octo, qui Susatum venerant, vbi compertum fuit, quod seditionem excitare intenderent, capti ac vltimo affecti sunt supplicio. Est enim vrbs illa grandis ac populosa, quæ etsi subesse deberet Archiepiscopo Coloniensi: tamen illum non recepit, sed vtitur libertate & iure suo. At qui Episcopo tradi ti fuerunt, tum libere, tum per torturas interrogati, omnia intrepide confessi fuerunt, ad mortem parati: adeo, vt ne vnus quidem ex iis, oblata sibi vltro venia, reuocare aut errorem suum agnoscere voluerit, vsque adeo valide afflati erant à sæuo ac sãguinario spiritu. Interrogati itaque de statu ciuitatis Monasteriensis multa, conformiter respondisse feruntur, quanta esset adhuc abundantia in auro, argento, aliisque preciosis rebus, Item in siligine, in hordeo, in puluere tormẽtario. Cæterum modicum superesse salis Caseorumque & Butyri: Esse autem ibi adhuc bis Mille ac CC. viros armis ac bello validos, quibus senæ sint vxores, singulisque noctibus vigilare Quingentos. Regem autem eorum expectare nouas copias ex Phrysia & Hollandia, quibus receptis, vellet egredi, totamque terram sibi subiugare. Hæc in mense Octobri contigerunt. Cum autem hyems iam instaret, & tantæ vrbis obsidio maximos requireret sumptus: Episcopus inito consilio, vt minori sumptu

Susatum.

Hæretici mortis cõtẽptores.

Cõtributiones Principum ac Statuum Imperii.

tu nefarios homines obsessos teneret, extruxit munitiones aliquot aduersus portas vrbis, quibus impositi milites aliquot, omnem ab vrbe commeatum accessumque prohiberent. Sumptibus autem iam exhaustus, implorauit opem à Principibus ac Statibus sacri Ro. Imperii, cū & ipse Imperii Princeps esset. Qui sane per Oratores suos Vuormaciæ conuenerunt, ibique pro rata portione cuiuslibet communem contributionem decreuerunt in sumptus militum, vt vrbs illa per diuturnam obsidionem famæ fal tem ad deditionem cogeretur. Hoc igitur modo extracta est obsidio vsque ad festum natiuitatis Ioannis Baptistæ alterius anni. Tum vero per Transfugam quendam monstrata est militibus via transeundi per aquam ad portam vnam quæ negligentius custodiebatur: Per quam noctu ingressi milites, occisis custodibus, sese ibi coniungentes, ac primo mane agminatim irrūpentes, quoslibet obuios occiderunt. Deinde cōmisso prælio circa maiorem Ecclesiam, vbi munitiones suas habebant Anabaptistæ: victi ac cæsi sunt quicunque arma portabant. Rex vero cum duobus præcipuis suis consiliariis latitans in turre quadam, inde extractus est à militibus, multisque mensibus in carcere cū aliis duobus reseruatus, tandem dirum horrendi supplicii spectaculum factus est, ac terribile seditiosis exemplum suis cum consiliariis duobus illis, præcipuis, in ea ipsa vrbe, in qua regnum sibi arroganter constituerat. Eo autem tēpore, quo

Vrbs Monasteriēsis capta

Libellus Cochlæi contra XXI articulos Anabaptistarum

Monasterii obsidebantur Anabaptistæ, circumferebantur XXI. Articuli eorum tam fœde barbari, quàm immaniter impii. In quos sanæ Cochlæus breuem ædidit libellum, tum Teuthonice propter Germanos, tum Latine propter Polonos. Vbi ostendit, eos articulos originem & radicem habere ex doctrina Lutheri. Verbi gratia. Primus articulus ita habet. Maiorem Ecclesiam, & omnia quæ cultus diuinus dicuntur, deuitare, ybi sic respondit Cochlæus. Hæc vtique Diabolica est doctrina, per quam diuinus cultus in publicis templis aboletur, & omnis generis hæreses in priuatis angulis disseminantur. Vnde ait Christus: Qui male operatur, odit lucem. Hanc vero doctrinam acceperunt infœlices Anabaptistæ à Luthero: qui iam vltra XII. annos docuit, Tépla & Monasteria simul cũ omnibus, quæ in ipsis fiũt & gerũtur, esse meras laruas & facies Antichristi. Qui & Bullas atque Indulgentias ędidit omnibus, qui ad hoc conantur, & in hoc exponunt corpus facultatesque & honorem suum, vt deuastentur Episcopatus, & Episcoporum regimen deleatur. Atque etiam nuper, nondum elapsis sex mensibus, scripsit, Monasteria, quę vocat nidos Glirium, digna esse: vt sic ædificentur & conseruétur, quod non maneat lapis super lapidem: Nec vllam eis in rusticorum tumultu iniuriam factam esse, nisi hanc vnicam, quod remanserunt adhuc lapides aliqui ac vestigia quędam. Si ergo coerceri

Luth. contra Catharinum, Et cõtrastatũ Eccles.

Idem in parua responsione, cõtra Ducem Georgium.

debent Anabaptistæ ob id, quod deuitant Templa ac Monasteria: multo magis puniri debet Lutherus, qui ea iubet, non solum deuitari, sed etiam destrui ac deleri: Id quod sectatores eius persæpe fecerunt. Et in fine libelli ita subiunxit. Ex his vnusquisque facile cognoscet, Anabaptistas aliosque Suermeros & sectarum duces, neque extingui, neque extirpari posse, quandiu hęretici libri Lutheri non fuerint extincti & extirpati. Ipsi enim sunt stirps & radix, vnde tales surculi quotannis crescunt. Quotquot sane demetuntur, non prodest amputasse, quamdiu integra permanet radix, ex qua alii succrescere possunt. Hæc ibi Cochleus. Cæterum, cum multi, etiam Lutherani, ex libro Lutheri de angulari Missa, suspicarentur Lutherum consentire iam Zuinglianis & Vualdensibus, qui negant in Eucharistia esse substantialiter corpus & sanguinē Christi: Quidam ex nobilibus ea de re ipsum admonuit, super ea suspicione. Vnde factum est, vt Lutherus nouam ædiderit epistolam Teuthonice, in qua sane vehementer negat, se consentire Zuinglianis. Verum contra Missam adhuc scelestius ibi malignatur, quàm in priori fecerat libro. Inter cætera enim sic ait. Opto equidem & admodum libenter videre atque audire velim, vt hæc duo verba, Missa & Sacramentum, apud omnes tantum abinuicem distare intelligerētur, quātū distāt Tenebræ & lux: Immo, quātū Diabolus & Deus. Quādoquidē Missa nihil aliud est, quā peruersa deordinatio ac rudi

Epistola Lut. de Missa.

Verba Luth. contra Missā

natio sancti Sacramenti, etiamsi deuotissime celebretur. Et infra. Det Deus omnibus bonis Christianis tale cor, vt quando audiunt hanc vocem, Missa, exterreantur, & cruce muniant sese tanquam contra Diaboli abominationem. Contra vero, quando audiunt hanc vocem, Sacramentum aut Cœna domini, præ gaudio saltem atque etiam dulciter fleant. Et rursus. Oportet Missam cadere, nec vllum est remedium. Daniel enim processit in loco suo istud facturus, sicut ostendit ei angelus Gabriel. Ille enim Propheta scribit, se in fine sæculi processurum: Id quod nunc facit, & ait. Antichristus consistet in duobus, nempe in Idolo, & in celibatu. Idolum vocat Maosim, vtens literis, quas hæc vox Missa dat. Libenter vocasset clare Missam, nisi oportuisset ipsum, iuxta angeli mandatum, signata ponere verba. Hæc & id genus plura ibi Lutherus. Aduersus ea breuem Teuthonice libellum ædidit Coclæus, non ad Lutherum qui eum responsione sua non putabat dignum: sed ad Iustum Ionam, qui vnus erat ex Quatuor Euangelistis Vuittenbergensibus, quorum arma in frontispicio Lutherici libri Quatuor paginæ angulos occupabant. Proposuit ergo ei X. quæstiones ex Lutheri epistola, vt ad eas responderet atque argumenta eis obiecta dissolueret XXVIII. præterea mendacia ex eadem epistola vt ea vera esse probaret Ionas ille, Præpositus Vuittenbergensis. At neque Ionas, neque sociorum eius quispiam ad ea respondit, contéptim

Falsa Interpretatio Luth super Daniele

Libellus Cochlei ad Iustum Ionã Iustum

temptim omnia dissimulantes,quamuis de hoc aperte arguerétur in præfatione,hisce sane verbis. Quum te & Vuormaciæ & Augustæ in Conuentibus publicis Imperij viderim, atque alloquutus sim:decreui ad te præcipue aliquot scribere quæstiones, simpliciter & ex animo, absque omni dolo & fraude,in honorem veritatis,atque in proximi obsequium atque ædificationem:Amice te rogans,vt ad eas simili & modo & intentione respondeas,& me(qui senior sum Magister & doctor, atque etiam senioris Ecclesiæ Præpositus,quam tu)non vsque adeo contemnas,sicut infamis Apostaticusque Monachus facit:qui neque sacram scripturam, neque ius publicum erga me ferre potest, quantumuis me offero,publice ac priuatim,in genere & in specie,ad conuincendum ipsum,quod sit seditiosus hæreticus,ac se ipsum,iuxta naturam hęretici hominis ac serui nequam,ore suo proprioque iudicio condemnet. Quod si vere intenderetis serio & ex animo Euangelium veritatemque defendere: non debuissetis profecto ad tot meas prouocationes meique oblationes,sic omnes obmutescere,saltem vnus vestrũ processisset simili sui oblatione, ad defendendum Magistrum vestrum. Cum autem omnes tam diu iam vltra XIII.annos ad istud,in quo summa rei & caput negocij consistit,penitus taceatis,& nihilominus multa blateretis,crebrosque scribatis libros,magno cum scandalo populi,cum iactura temporis,cum perditione pe-

Verba Cochali.

cuniæ pro inutilibus nugis noxiisq; mercibus: merito deberetis timere, ne ſæcularis tandem poteſtas ægre ac faſtidioſe ferat pauidum cor, timidamq; conſcientiam veſtram: Quum non audeatis in re tam ardua, aut iure vllo experiri, aut vllum ſerio ſubire periculum &c. Inter quæſtiones autem in hunc etiam modum interrogat. Si aboleretur Miſſa, vti Lutherus optat, quomodo poſſemus vel habere vel ſumere venerabile Euchariſtiæ Sacramentum? Extra Miſſam enim non poteſt confici, quandoquidem cõficere, eſt Miſſam celebrare: De quo ait Chriſtus ad Apoſtolos. Hoc facite in meam cõmemorationem. Quod ſi hoc negatis, dicite quæſo, quomodo ſine cõſecratione ex pane & vino, fiat corpus & ſanguis Chriſti? Et vbi Chriſtus, & cui nã mãdauerit Chriſtus, ex pane & vino carnem & ſanguinem ſuũ conficere? Item. In qua, rogo, ſcriptura prohibita eſt hæc vox Miſſa? Aut quæ ſcriptura præcipit, vt caro & ſanguis Chriſti duntaxat Sacramentum, & non etiã ſacrificium dicatur? Quæ item ſcriptura iubet mane potius, quàm veſpere cœnam Domini ſumere? Item. Quomodo non contradicit hęc Lutheri epiſtola, vel libro Lutheri de Viſitatione Saxonica, vbi commẽdat Miſſas, tum Latine tum Teuthonice factas, quas viuis præcipue vtiles dicit: Vel Lutheranorum Confeſſioni & Apologiæ, vbi dicitur. Falſo accuſantur Eccleſiæ noſtræ, quod Miſſam aboleant: Miſſa enim retinetur, & ſumma cum reuerentia celebratur &c.

Quæſtiones Cochl. ad Ionam.

Ex XXVIII. mendaciis primum sic habet. Libellus meus de Missa angulari persæpe fatetur, quod etiam apud Papistas (si Christi institutionem seruant) etsi sub vna detur specie: Verum tamen ibi esse & sumi corpus Christi. Aduersus hoc mendacium citat Cochlæus hæc verba Lutheri, ex eodem de Missa angulari libello. Quũ sit incertum, an in Missa angulari sit corpus & sanguis Christi necne, & certissime humana sit inuentio: Tu sub corporis & vitæ periculo vide, ne credas, Christi corpus & sanguinem adesse. Enumeratis autem X. quæstionibus, Cochlæus ad Ionam conuersus ait. Non solum amice te, velut Euangelistam & Præpositũ Vuitenbergensem, rogo pro responso: Verum etiã confidens in spiritu veritatis, te prouoco, vt hæc iuste defendas. Atque etiam hic protestor publice, coram omnibus, quod te sim dicturus meticulosum campi desertorem, vanumque Spermologum atque Logomachum, si non ad ista responderis. Quandoquidem iam vltra XIII. aut XIIII. annos semper adiuuisti contra Missam consultare, scribere, prædicare aut belligerari, atque etiam nunc sceleratum Lutheri librum de Missa angulari in Latinum vertisti, vt omnino particeps fias omnium iniquitatum, scandalorum, scelerumque Lutheri &c. Quamuis autem neque Ionas, neque alius quispiam ad ista responderit, tamen alia ratione acriter de Cochlæo vindictam sumpsit Ionas. Scripserat sane Cochlæus

Mendacium Luth.

Expostulatio ad Ionam.

Epistola Cochlæi ad Vulcelium à Lutheranis edita.

ad Vuicelium(in quem turpiter luſerant Lutherici Poetæ ludum calumnioſum, Dialogumque irriſione plenum) priuatim Epiſtolam vtcunque conſolatoriam:Quam ille recepit quidem Islebij,ſed neglectius cuſtoditam,è feneſtra decuſſam perdidit.Eam ergo Lutherani, eius vicini,repertam & perlectam protinus miſerunt Vuittenbergam,vbi Ionas ipſam illico amarulentis annotationibus ac prolixa præfatione conſpurcatam,Typographis excudendã dedit,Cum hac ſubſcriptione. Manum ipſius Cochlæi & Autographon epiſtolæ, apud nos habemus.Ionas quidem nomen ſuum non appoſuit:Ne tamen nõ gloriaretur in illa ſua malitia,ſubiunxit fictam ad Vuicelium epiſtolam ſub nomine cuiuſdam Papiſtæ,In cuius fine ſic ſcripſit.Sunt qui dicant,ad Iuſtum Ionam perueniſſe epiſtolam Cochlæi,qui eam cum præfatione æditurus ſit,ſed Ionas dicitur te magnifice contemnere & ridere, & vobis conſputatis è ſublimi,curare negocia grauiora.Vale & ventos omnes coram Æolo,quamuis iniuſto & tibi ſuſpecto iudice,in ius voca.Datæ Calendas Octobris 1534.

Scripſerat quidem multa in ea epiſtola ſua Cochlæus Vuicelio,vt amico,quæ Lutheranis vt hoſtibus nequaquam reuelari voluiſſet: nihil tamen addiderat vel accuſatione dignum, vel de quo apud bonos & cordatos viros erubeſceret.Ionas autem omnia in peſſimam partem arripuit atque interpretatus eſt.Verbi gratia

tia, scripserat Cochlæus. Periculosa sunt hæc tempora, in quibus nobis maxime opus est patientia. Sed noli dubitare, Dabit Deus his quoque finem. Diu quidem deserimur, pauci consyderant labores nostros: at tanto melius consyderabit ipse Dominus, si oculus noster fuerit simplex, vt esse debet. Certe si qua fortuna me mitius respexerit, non obliuiscar Vuicelij. Et spes est, breui futurum esse, vt tui meminisse efficaciter queam: Non sane, quod ambiam vllam dignitatem, sed quod expectem fortunæ largitatem. Nemo enim scit, quanto sub pondere laborum & expensarũ (vt omnia alia molesta dissimulem) gemam & anhelem in occulto. Hæc Cochlæi verba, non solum cauillosis annotationibus irrisit in margine Ionas: verum etiam peruersis interpretationibus criminatus est in præfatione. Ait enim. Verum, ne iuxta malos atque indoctos eos esse quisquam dubitet, copiã tibi facio, amice lector, eius epistolæ, quam Cochlæus propugnator Ecclesiæ, si Diis placet, ad propugnatorem Vuicelium scripsit. Inuenies ibi, cuiusmodi Hypocritæ illi inter sese agitent consilia: Disces non obscure, an gloriam Dei, an vero Præbendas & dignitates, & (vt Cochlæus ridicula modestia vocat) fortunæ largitatem quærant &c. *Verba Epistolæ.*

Legerat nihilominus criminator iste in eadem epistola hæc verba Cochlæi. Ego certe sciens prudensque contra veritatem nunquàm scribere intendo, quantumuis me calumniato- *Interpretatio eorũ à Iona in pessimã partẽ facta.*

rem dicant Lutherani. Queruntur nunc in Dialogo Coruini, me Sycophanticum, seditiosum ac sanguinarium ędidisse librum, pro defensione Ducis Georgij: Vbi tamen Principis fama & innocentia exigebát, ne tacerem ad tam graues & seditiosas Lutheri calumnias, quas prior emiserat. Ita omnẽ culpam in nos reiiciunt: Sed videamus nos, vt Deo cor & intentionem nostrã probemus, & parum sit curæ nobis, quomodo nos iudicet humana dies &c. Cæterum successor Vuicelij in Parochia Nymecensi, Córadus Cordatus, homo audax & impudens: Quẽ Vuittenbergenses ipsi apud se publicé contionari prohibebant, propter infrenem audaciam impotentemq; linguam: Teuthonice scripsit contra Vuicelium & Cochlæum, quibus calumnio se imputabat hæresim & errores aliquot, vt eos Papistis quoque odiosos faceret. Et speciatim multa in Cochlæum blaterat, inter quæ & hæc habentur verba. Ego sum (inquit) Licentiatus Theologiæ etiam sub Papatu, vt ipse quoq; nõ nihil iactitem: Sed profecto nos Theologi valde inique agimus, quando sacram scripturam inhonoramus, sicut Cochlæus facit. Vult enim esse Doctor sacræ scripturę, & nihilominus docet manifeste summa cum diligentia, Quædam credenda esse, quæ in sacra scriptura non sunt scripta. Ad quod homo Christianus vtique sic respondere illi debet. Id quod in sacra scriptura verbo Dei scriptum non est, credat tibi sociisque tuis Diabolus, isque vobis gratias agat, quẽ admodum

Conradus Cordatus.

Verba eius in Cochlæum.

admodum & faciet.Idcirco non est Cochlæus Doctor sacræ scripturæ,sed Doctor Non scripturæ, Doctor Theologiæ negatiue : De qua scriptum est. Dixit insipiens in corde suo, non est Deus. Docet nos Turcicam fidem. Nam & Turcæ credunt atque docent,quæ nõ sunt scripta:Quæ autem scripta sunt,illi non recipiunt. Hæc ibi Cordatus. Aduersus nouum hunc aduersarium Cochlæus Teuthonice quoq; respondit solito asperius,propter atroces calumnias:Diuidens libellum suum in sex Capitula, super sex articulis,nempe,de Trinitate personarum,de verbis consecrationis,de Missa,de indulgentiis,de vtraq; specie,& de sacris Ordinibus sacerdotũ. De Trinitate quidẽ hanc astruebat calumniam Cordatus, quod negaret Cochlęus,de Trinitate personarum in vna essentia scripturam sacram vsquam testari. At non sic scripserat ille,sed ita. Summus articulus fidei nostræ,nempe, Quod sunt Tres personæ diuinæ in vna essentia,non habetur expresse in scripturis. At Cordatus astute omisit & subticuit hoc aduerbiũ,Expresse,quod ille apposuerat. In hanc sane sententiam, quod sicut hæc verba. Tres personæ & vna essentia,etsi in scripturis expresse non habentur, neganda tamen aut reiicienda non sunt:Ita & ista, Missa, Chrisma, Canon,& id genus alia,non sunt neganda aut reiicienda,quamuis in scripturis expresse non habeantur.

Responsio Cochlæi.

Error Lut. de Homousio.

Reiecit autem hanc de Trinitate impietatem

in Lutherum,qui ante XII.annos aduersusHomousion scripserat,cum graui in Diuum Hieronymum calumnia Recitatis itaq; verbis Lutheri ait.Audis Cordate,mēdax assentator, hæc verba Lutheri?Non potes ea negare:stant enim in libro eius,contra D. Iacobum Latomum ædito.Si probus es,indica mihi,quinam Catholici,& non Arriani Doctores,hoc sacrum verbum Homousion seu Consubstantiale, reiecerint.Et vbinam Diuus Hieronymus scripserit, latere venenum in literis & syllabis huius vocabuli.Quam diu igitur tu omnesque Luthera ni Concionatores id non indicaueritis,ego vos omnes pro infamibus ac perfidis Arrianis habebo atque incusabo:Nisi Lutherum vestrum, propter impium hoc mendacium,ad publicam reuocationem adegeritis atque cogatis. I nunc Cordate, maledic & calumniare me amplius, magnum scilicet honorem ex me venaberis.

Quod autem scribis,me absurda & Turcica dicteria ista legisse ex libro Episcopi Roffensis: Id sane me multo peius habet,quàm habēt omnes criminationes & calumniæ, quas meam in personam eiaculatus es,cum ego tamen personam tuam scienter nunquā offenderim. Quod si Turcica dicta habētur in libro Roffensis (vti dicis tu Turcice Mamaluche) bene decuisset vos Euangelicos(quales vosipsos vocatis)Doctores,eiusmodi librum in admonitionē Christianorum,vt à Turcicis dictis cauerent, confutasse,& nō tam diu,iam vltra X. annos, ad eum librum

Grauis caluñia in Episcopum Roffensem.

librum ſiluiſſe. Sed quid vos fœdi hiſtriones in probo ac ſancto viro illo (qui decus & corona eſt omnium Epiſcoporum & Doctorum huius temporis) repræhendatis aut cõfutetis, qui vel in minimo pedis digito plus ſcripturæ eruditionisque habet, quàm habetis vos omnes in toto Bohemothico corpore veſtro. De verbis autem conſecrationis, inter alia multa ſic quoque reſpondit. Quod autem Lutherus ridet nos, quando confugimus ad fidem & mẽtem Eccleſiæ, facit vt Apoſtata. Velim autem contra libenter audire, ex quanam ſcriptura Lutherus eiúſve Diabolus (quem contra Miſſam ſecum diſputaſſe ait) demonſtrare queat, quando ſacerdos Luthericus: qui baptizatus tantum ſit, non etiam ſacris ordinibus legitimè initiatus: in noua ſua Miſſa Euãgelica, hæc verba Chriſti, Hoc eſt corpus meum, vel altiſſima voce decantat aut eloquitur, quod per hoc caro & ſãguis veniant in panem & vinum, Vbi hoc ſcriptum habetur? Quantumuis vero nugaces ſunt Lutherus & Cordatus, ad hanc tamen quæſtionem tacent & obmuteſcunt. Viderint ergo Lutherani, quonam ipſos Diabolus per Lutherum ſeducat, dum nihil vult admittere, niſi quod expreſſe in ſcripturis habetur, nempe, in ſectam Zuinglianorum atque Pighardorum, qui Trãſſubſtantiationem negant: ſicut & Lutherus eam negat, dicens, Subſtantiam panis & vini æque poſt conſecrationem atque antea remanere. Si ergo non eſt ibi Tranſſubſtantiatio, hoc eſt, ſub

De verbis cõſecrationis.

Lutherani re ipſa Zuinglianis conſentiunt, quia negant Tranſſubſtantiationem.

ſtantiarum tranſmutatio, nihil efficitur per verba conſecrationis: quia panis manet panis, & vinum vinum, poſt ſicut antea. Quantumuis autē multa inaniter profundit verba Cordatus, qui præter quam ſcripturā in cauſa fidei nihil vult admittere vel recipere: Nullam tamen indicat ſcripturam, quæ dicat, per verba conſecrationis fieri carnem & ſanguinem Chriſti, quando exprimuntur in altari, Non autem, quando aliàs dicuntur aut cantantur in paſſione aut Euangelica lectione ſua alibi. Item, ſi dicantur ſuper panem & vinum, Non autem, ſi dicerentur ſuper lapidem & aquam aut cereuiſiam. Hic aude magnipotens ſcripturæ iactator Cordate, & iſta mihi clare ex ſcripturis indica, Adiuro te per æternam veritatem. Quam diu autem tu omnéſq; Lutherani iſta non indicaueritis, ego vos pro meris Zuinglianis Pighardiciſque deuoratoribus panis, bibonibúſque vini habebo: Quandoquidem præter apertam ſcripturam nihil recipitis. Nos autem indubitata fide firmiſſime credimus, per verba conſecrationis Tranſſubſtantiationem fieri, vtpote, ex ſubſtantia panis & vini, fieri carnem & ſanguinem Chriſti. Quamuis enim de hoc ſcripturam non habeamus: habemus tamen fidem & approbationem Eccleſiæ, quæ ore tenus à Chriſto eiuſque Apoſtolis hoc didicit atque accepit. Sublimia enim myſteria iſta non ſunt expoſita in publicis ſcripturis, ne irriderentur ab infidelibus Paganis, Turcis & Iudæis: Quemadmodum Chriſtus

Non ſunt omnia myſteria in ſcripturis expreſſa.

ſtus

ſtus mandauit Matth.7. dicens. Nolite ſanctum dare canibus &c. Adduxit & Paulum, Dionyſiúmque & Auguſtinum in eandem ſententiam, quos recitare longum foret. Cæterum de Miſſa Teuthonice quoque ſcripſit tūc pius ac eruditus vir Dominus Paulus, Abbas veteris Cellæ, Ordinis S. Bernardi, Qui generaliter in prologo pro Miſſa ſic argumentatur. Si Miſſa eſſet abominatio (vti blaſphemat eam Lutherus) aut impium damnabiléque opus: Diabolus aduerſus eam diſputaturus non eſſet, neq; operam daturus, ut Miſſa aboleretur, ſed multo magis, potiuſque eam promoturus eſſet, vt in deſpectum & contumeliam Dei in pleniſſimo ac frequentiſſimo vſu eſſet atque permaneret. Quamobrem liber Lutheri de Miſſa angulari, fidelibus & à Deo vocatis, plus facit ad confirmationem & augmentum deuotionis ad Miſſam, quàm ad imminutionem & abolitionem eiuſdem.

Verba Abbatis Veteris Cellæ, pro Miſſa.

Aperi quæſo ſenſus, conſydera ſerio ac diligenter, & perquire omnia ſcripta Lutheri: Nuſquam profecto inuenies in eis, vbi glorietur Lutherus de vlla viſione diuina, aut reuelatione ſpiritus Dei: ſed omne eius commerciū, omnis conuerſatio, omnis gloriatio & viſio eius, eſt cum Diabolo. Sæpe quidem eius mentionem in aliis ſcriptis ſuis fecit: Hic autem manifeſte fatetur, Diabolum eſſe præceptorem ſuum, qui diſputando ipſum docuerit, Miſſam nihil eſſe boni. Perſæpe profecto miratus ſum,

Quales ſunt viſiones Lut.

Superbia Lutheri ex magistro tius, Diabolo.

vſque adeo ſuperbire Lutherum, vt à nemine prorſus inſtructionem aut admonitionem aliquam recipiat, nec vllius iudicium ferat, nō Vniuerſitatum, non Conciliorum, non Eccleſiæ, ne Angelorum quidem: Cum tamē Paulus Apoſtolus, qui in tertium raptus cœlum, de Euangelio ſuo, quod ſibi à Domino reuelatum erat, nihil dubitare poterat: non dedignatus ſit cum cæteris Apoſtolis de Euangelio conferre, eorúmq; iudicio ſe cum Barnaba (qui erat plenus ſpiritu ſancto) humiliter ſubmittere. At Lutherus, qui Euangelium ſuum à Diabolo (vt hic manifeſte fatetur) didicit, nullius prorſus cognitioni doctrinam ſuam vult ſubmittere iudicandam: Similis nimirū ſuo præceptori, qui eſt rex ſuper omnes filios ſuperbiæ, vt ait liber Iob. Nunc igitur ceſſat mea de illius elatione admiratio: Quia Dominus ait in Euangelio. Sufficit diſcipulo, vt ſit ſicut magiſter eius. Hæc Abbas ille venerabilis in prologo. Cætera prolixiora ſunt, quàm vt hic commode recitari queant.

Iob. 41. Matth. 10.

Alter libellus ad Regē Scotiæ.

Dum autem procul ablegaſſet famulum ſuum Cochlæus in Scotiam, ad præmonendum Epiſcopos Scotiæ, atque etiam Regem ipſum, à dolis Lutheranorum, quos per Aleſium Scotum, profugum & exulem (qui abiecta cuculla è Scotia Vuittenbergam profugerat) Inclyto & per omnia Catholico regno Scotiæ intendebant, ſicut regno Angliæ per Vuilhelmum Tyndalū alioſque Apoſtatas fecerant: Interea acrem in Cochlæum librum, dictante aut adiuuante Philippo

lippo Melanchtone, Vuittenbergæ ædidit Alesius. Cui protinus respondit Cochlæus, acrius incusans Philippum, quàm Alesium, quod ex stylo aliisque indiciis probe cognosceret mendaciorum Architectum. Inter cætera igitur ad Regem Scotiæ in altero libello ita scripsit.

Verba Cochlæi in Phil. Melā.

Quantum mendaciorum atque calumniarum confictum sit ibi de exilio Alesij, longum esset referre, & fortassis indecorum coram Maiestate tua, Serenissime Princeps. Tantum est enim vanitatis & virulentiæ, vt ille non immerito dicatur Melancthon, id est, Nigra terra, cui ludus & consuetudo est, bonorum & Catholicorum virorum famam denigrare. Quantos enim denigrauit in suo Didymo? Quantos in locis communibus? Quantos in Apologia suæ Confessionis? Enumerat autem speciatim iniurias regno Scotiæ ab eo illatas, Tum quod olim in Didymo suo Eximium Theologum Scotum, qui Doctor Subtilis cognominatur, palā traduxit: affirmans ei non recte tribui Subtilitatem, ideo non explicanti sua, vt & à tenebris nomen meruerit, eò quod nullius confusior, quàm huius doctrina sit. Quem luce meridiana clari⁹ sit, bis sexdecim pedibus à Luthero vinci, si de ingenij acrimonia, de eloquentia, de humanioribus & Cyclicis disciplinis contendatur: Tum quod nuper sub Alesij persona, multa in Scotos, quę non decent, deblaterauit. Ait ergo inter cætera Cochlæus. An vero leuis est hæc & iniuria gentis, & infamia regni, dice-

Iniuriæ Phi. Melan. in Scotos.

re, quod Patritius, homo nobilis apud Scotos, crudeliſſime occiſus eſt, non quia hæreticus aut criminoſus eſſet: ſed quia iudicium ſcripturæ & patrum ſequens, abiecit aut repræhendit manifeſtum aliquem abuſum aut errorem? Et infra. Quid barbarius, ſceleratius, aut immaniꝰ dici queat, quam quod ille dicit, exerceri in regno tuo ſæuitiam in optimos viros omniũ ordinum? Quid enim amplius facere poſſet vel immaniſſimus Phalariſmus aut Cyclopica barbaries? Deinde, quid irreligioſius, aut magis impium, minúſque Chriſtianum eſſe queat, quàm atrociſſima proponi Edicta, quæ prohibent in inſulam inuehi libros Noui Teſtamenti? Turcarum enim aut Iudæorum, non Chriſtianorũ eſt, nouum prohibere Teſtamentũ, in quo ſunt Quatuor Euangelia Chriſti, ac Pauli aliorúmque Apoſtolorum doctrinæ & res geſtæ.

Vafricies Phil. At intelligo, Rex, nequiſſimi Rhetoris callidum vaframentum, quo ſignificat ſuis, per optimos quidem viros, eos qui Lutheri doctrinam approbant: per nouum vero Teſtamentũ, nouam ſui Lutheri translationem, quæ & Teuthonice pro Germanis, & Latinè pro externis, in Lutheriſmum attrahendis, iam pridem eſt euulgata. Et rurſus. De inuocatione ſanctorum, non ſolum impie mentitur, dicens, eam apud veteres ante Gregorium non fuiſſe: ſed etiam ſcelerate blaſphemat & irridet Deum in ſanctis ſuis, maxime vero in iis ſanctis, qui notiſſimi ſunt apud Scotos, Niniano & Bothulpho:

pho:Quos etiam Diis gentium Lupercis ignominiose cõparat. Hæc & id genus alia Cochlæ⁹ ad Regem Scotiæ, Iacobum Quintum, in personatum Alesium. Cum autem multi tum degerent Vuittenbergæ Poloni, nobiles adolescentes, qui dum bonas literas ibi addiscerent: Lutherica simul imbibebant venena, vt metus esset, ne domum reuersi, totum Poloniæ regnũ quod egregie Catholicum est, Lutherismo inficerent. Nesciebant autem plærunque parẽtes & cognati eorum, ipsos Vuittenbergæ versari, sed putabant eos Lipsiæ, vbi Catholica est Academia & honesta ciuilitas literis operam dare.

Multi Polonorũ Vuittenbergæ studebant.

Cochlæus igitur, vt dé periculo illo Polonos in tempore admoneret, varios ędidit Latine libellos, quos ad Episcopos & Proceres illius regni inscripsit, vt ea saltem occasione intelligerẽt, sibi suisq; à Vuittenbergensi fermẽto cauendum esse. Cum autem apud Polonos plęrosq; propter bonas literas gratiosum esset nomen Philippi Melanchtonis, vt venena illius propius clariúsq; inspicere possent: ædidit Cochlæus Quatuor Philippicas, & quædam alia in Philippum illum opuscula, quæ per Bibliopolas in Poloniam peruenerunt. Archiepiscopus igitur Gnesnensis Dominus Mathias, aliique nonnulli Episcopi & Proceres Regni, sua instantia effecerunt, vt Serenifs. Rex Poloniæ, SIGISMVNDVS, acre promulgauerit à nouo Edictum, quo & reuocabat eos Polonos, qui Vuittenbergæ studebant: & prohibebat

Libelli Cochlei contra Phil. Melã.

Edictũ Regis Poloniæ, quo reuocabantur Poloni è Vuittenberga.

aliis, ne quis illo amplius mitteretur. Sic enim orditur. Audimus permultos esse in regno nostro factiosos, & nouandarum rerum cupidos homines, Qui sectas, ab Orthodoxis patribus in Vniuersalibus Conciliis reprobatas, non in occulto solum sectantur: sed & publice profitentur & disseminant, non sine contemptu piarum sanctionum, à sancta Catholica Ecclesia institutarum & receptarum, atque Edictorum nostrorum. Esse item non paucos, qui liberos, propinquos & affines suos, Vuittenbergã mittant, vt illic mox ab ineunte ætate, prius quàm nouerint malum à bono discernere, pestifera dogmata, ab ipso Luthero (qui horum malorũ caput est) imbibant, & postea in regno nostro diffundant & propagent. Quæ res quàm fœliciter vicinis circum circa regionibus ceciderit, nemini obscurum est.

Quãta mala ex secta Lutheri exorta sunt.

Videmus enim luce meridiana clarius, quãtæ seditiones, quantæ cædes, bonorum direptiones, & quanta rerum omnium perturbatio quanta pietatis ruina, quanta denique honestatis euersio, ex his initiis excitata sit. Quam non potuerit hactenus pestis hæc, semel in hominũ animis radicata, extirpari, quamuis multis in id incumbentibus. Quod ne nobis quoq; & subditis nostris vnquàm vsu veniret, cauimus aliquoties Edictis nostris, grauibus pœnis in trãsgressores constitutis. Et infra. Quod attinet ad eos, qui apud Lutherum vel quoscunque alios factionum istarum Principes vitam degunt, iis

omnem

omnem aditum ad quasuis dignitates & Magistratus præcludemus in posterum &c. Post hoc Edictum aliqui Poloni à Vuittenberga domum in patriam reuocati, omnem culpam in Cochlæum reiecerunt. Quorum vnus, donatus Canonicatu Metropolitanę Ecclesię Gnesnensis, acrem in Cochlæum scripsit epistolam ad Archiepiscopum suum. In qua sane multis celebrat laudibus Philippum, veluti præceptorem suum: acerrime autem accusat Cochlæũ, tanquàm is odio potius Philippi & bonarum literarum, quàm amore Religionis & Reipublicæ, aduersus Philippum contenderet. Sed Deus inspector cordis & cogitationum, iudicabit tandem, & sciet quid vnicuique iuxta opera eius reddere debeat. Certe Cochlæus palam confessus fuit sæpe, cum alibi, tum in iis ipsis libris, quos tum in Philippum ædidit, sese non odio Philippi, sed zelo fidei & religionis Catholicæ, in Philippum scripsisse. Nam Philippicas & Velitationem in eius Apologiam toto Triennio: Confutationem vero Didymi eius vltra X I I. annos, domi apud se retinuerat, antequàm ædidit: quod sperabat illum aliquando ad Ecclesiam, dimisso Lutherismo, reuersurum. Vbi vero vidit, eum indies maiorem in ea secta progressum facere, maluit ædendo, sub corporis sui periculo, Polonos paucos offendere, quàm dissimulando atque tacendo, contra charitatem in animæ suæ periculum, negligere multos, Deoque conscientiam suam,

Epistola cuiusdam Poloni in Cochlæum.

Cur in Philippum Mel. scripsit Cochlæus.

male parcendo aut conniuendo ream facere,
Esa.56. Cui obiiceretur illud Esaiæ. Canes muti, non valentes latrare.

Hac de Actis & scriptis Lutheri Misnæ scripta fuerunt, Anno M. D. XXXIIII. Quæ autem deinceps vsque ad obitum Lutheri supplementi vice superaddita sunt, Ratisponæ sunt scripta.

Acta & scripta Lutheri, Anno Domini M. D. XXXV.

De infausto Regis Angliæ diuortio.

ACcidit hoc anno lamentabilis fidei ac religionis turbatio, studio & instigatione malignorum hominum, in florentissimo Regno Angliæ, accepta per infaustum Regis diuortium occasione, dum Clemens Papa VII. noluisset diuortium illud permittere. Contra quod & Cochlæus librũ ædidit, de Matrimonio Sereniss. Regis Angliæ, Henrici Octaui, inscriptum. In quo prolixe probatur sanctitas Matrimonij, contra quod multi suaserant Regi diuortium. Cum autem optimi & Doctissimi viri, Ioannes Fischerus, Episcopus Roffensis, & Thomas Morus, supremus Cancellarius Regni, dissuasissent diuortium illud: aliquandiu captiui detenti sunt in carceribus, ac tandem hoc anno (cum neque diuortium neque defectionem Regis, qua ab obedientia Ro. Pontificis & Vnitate Ecclesiæ

discessit,

discessit, seque ipsum supremum Caput Ecclesiæ Anglicanæ constituit, approbarent)ambo capite truncati, & vltimo supplicio publice affecti sunt. De quorum sane passione scripsit quidam in hæc verba. Sexto Nonas Iulij, obtruncatus est in Británia Thomas Morus, non minorem constantiam in iudicio & supplicio præ se ferens, quàm iniquissimo Atheniensium Senatusconsulto condemnatus Socrates: Paucis diebus ante illum interfecto Episcopo Roffensi, in quem Regis furor non alia causa vehementius exarsit, quàm quod is in Cardinalium ordinem à Pontifice esset coaptatus. Sed audi, quod vincit omnem feritatem. Caput Roffensis inditum stipiti, multis diebus omnium oculis fuit expositum: quod non modo non contabuisse, verum etiam multo venerabilius esse factum ferebatur. Vbi is rumor percrebruit, mox amotum est loco. Et ne quid in Mori capite existeret, quo populus religione turbaretur, audi iam facinus immanissimum. Renouata est Thiestæa fabula, & caput eius non nisi lõgã coctura maceratum, quo celerius difflueret, hastili est impositum. Hæc ibi. Secuta sunt & alia plus satis Tragica & immania, in plærosque Monachos in publico ædita supplicia. Exorti item graues contra Regem motus & seditiones, quæ vi militari & armis sunt suppressæ. Admissa item fuerunt sectarum dogmata, atque etiam ad tempus in concionibus populo prædicata. Missi præterea

Passio Ioannis Episcopi Roffensis, & Thomæ Mori.

Magna in Regno Angliæ mutatio.

Oratores Vuittenbergam, inter quos fuit Thomas Fuxus, Episcopus Anglus. Æditi quoque libri apud Anglos aperte Lutherani: Demolita ac penitus deuastata Monasteria, quorum locupletissimi census Regis fisco sunt addicti.

Papa Paulus III.

Mortuo autem Papa Clemente VII. vnanimi omnium Cardinalium voto & consensu, electus est Alexander Farnesius, dictus deinceps Paulus Tertius, qui contra defectionem & crudelitatem Regis Angliæ, multis conquestus est epistolis ad Reges & Principes. Sed & Erasmus Roterodamus, quanquam à Rege illo sæpe liberaliter honoratus fuerat: de morte tamen Roffensis & Mori in suo Ecclesiaste (quem de modo concionandi scripsit) libere suum publice testatus est dolorem. Deflentur (inquit) merces naufragio amissæ. At quę merx tam preciosa, vt cum syncero amico conferri queat? Quid igitur hac tempestate crudelius, quæ me tot spectatissimis amicis spoliauit? Pridem Guilhelmo Varramo, Archiepiscopo Cătuariensi: nuper Guilhelmo Montioio, Episcopo Roffensi, & Thoma Moro, qui fuit eius regni supremus Iudex. Cui pectus erat omni niue candidius: Ingenium, quale Anglia nec habuit vnquam, nec habitura est, alioqui nequaquam infœlicium ingeniorum parens. Hæc Erasmus.

Erasmus de Roffensi & Moro.

Luth. contra Card. Moguntinum. Calumnia in Catholicos Principes.

Luther⁹ insperatis huiusmodi apud Anglos doctrinæ suæ successibus, ferocior adhuc superbiórque factus: In Cardinalem Moguntinum iterum per multas calumnias Teu-

Teuthonice inuectus est, & non modo in eú, sed etiam in alios quoscunque Catholicos Imperij Principes ac Status. Christum (inquit) in verbo suo, & in manifeste agnita veritate Euágelij, Atque Christianos eius, ex mera vi obstinatáque malitia condemnant ac persequuntur. Item, Seditiosi sunt & rebelles Cæsari, Deiq́ue fures, qui neque Deo, neque veræ Ecclesiæ Christi, neque Cæsari, aut vlli potestati obedire dignantur. Item, Non solum inobedientes sunt, verum etiam furunt ac sæuiunt in Christianos innocentes: quiá occidunt ac latroniciis interimunt quencunque possunt, perinde ac si vellent libenter regnum Dei totum semel delere. Et hinc ita concludit. Possunt igitur etiam secundum ius Pontificium expelli aut occidi: quia non tenemur vim pati, sed vim vi repellere licet. Et specialiter ac nominatim contra Cardinalem illum sic ait. Si ciues Hallenses & subditi prouinciales, Archiepiscopatus Magdeburgensis, Episcopum Moguntinum, Tyranuum suum, Cardinalem, expellerent aut interficerent, iuste facerent ei iuxta Pontificia iura. Ipse enim optime scit (inquit) quod notoriam facit eis iniuriam, & agnitam persequitur veritatem. Aduersus hęc Cochlæus respondens, inter cætera sic habet. Cardinalis iste, subditis suis, qui ab Ecclesiæ Catholicæ obedientia, aduersus proprium dominum suum, ad Lutheri hæresim, per inobedientiam defecerunt, admodum leuem modicámque

Pœna leuis & modica inhæret.

que pœnam inflixit. Quippe præcepit, vt venditis bonis suis, alio se conferant, ne velut oues contagiosæ, alios bonos Christianos obedientésque subditos cohabitando inficiant. Hoc autem facere tenetur Cardinalis, sub salute animæ suæ, non solum tanquàm Catholicus Princeps, Cui hoc etiam in iure Ciuili, legibúsque Imperialibus, iniunctum atque præceptum est: Verum etiam tanquàm legitimus pastor, Ordinariúsque Episcopus, à spiritu sancto vocatus ac positus, velut supremus speculator, cui animarum cura à Deo commissa est. Quemadmodum docet eum Paulus Apostolus Act. 20. Et Christus Dominus, Ioan. 10. Vt bonus pastor, quando viderit lupum (hoc est hæreticum) venientem, non fugiat neque conniueat, neque sinat lupum oues dispergere, mactare ac perdere: sed animam suam ponat pro ouibus suis, à lupi morsibus defendendis. Quemadmodum & Propheta Ezechiel ex ore Dei pronunciat cap. 3. & 33. Cum igitur quilibet hæreticus pro rapaci lupo habendus sit, sicut Christus docet Matth. 7. & Paulus ad Titum 3. Potuisset profecto Cardinalis optimo iure subditos suos Lutheranos, qui à Lutherismo desistere nolebant, punire, non solum in bonis, sed etiam in corpore, eisque tollere non modo cunctas facultates omnémque substantiam, verum etiam corpus & vitam, iuxta dictamen legum Imperialium in Codice de hæreticis: Quandoquidem Lutherus publice pro hæretico notorio condemnatus

C. de hæret. l. si vero cum seq.

C. de hæret. l. Quicunque. §. nemo cum seq.

demnatus ac declaratus est ab vtraque potesta te, Papa & Imperatore. Multo igitur magis timere debet Cardinalis, quod nimium mitis ac clemens fuerit erga eiusmodi obstinatos hæreticos, quàm quod nimis dure aut Tyrannice aduersus eos egerit, sicut mendaciter imputat ei Lutherus. Timendum est enim, ne expulsi eiusmodi hæretici, alibi quoque velut lupi rapaces, simpliciores Christi ouiculas inficiant, atque ad defectionem concitent, & in sempiternam mortem abripiant: néue literis & libellis venenosis, quos aliis ex locis ad subditos Cardinalis occulte immittant, bonos hactenus & obedientes subditos, ad consimilem defectionem & inobedientiam exemplo suo sollicitét. *Cardinalis nimis mitis in hæret.*

Cæterum Laicus quidam, Hallensis ciuis, & subdit⁹ dicti Cardinalis, nomine Caspar Querhamer, miro studio ex diuersis Lutheri libris collegit XXXVI. Cōtrarietates, super vno dūtaxat articulo, qui est de cōmunione Eucharistiæ, sub vna aut sub vtraq; specie. Quas Teuthonice ędidit, in lōgā tabulā productas, vt parietib⁹ domorū affixę, turpitudinē & incōstātiam Lutheri omnib⁹ ad oculū palā ostēderét: Quas in Latinum conuertit Cochlæus, & in præfatione ad Ioannem Matthæum, Episcopum Veronensem sic ait. Nuper vero suscitauit Dominus aduersus Lutherum spiritum Laici cuiusdā Hallisin Saxonia, qui taurum istum cornupetàm ita prostrauit, ac proprio ipsius gladio iugulauit, vt neq; Goliath ille Philistę⁹ magis prostrat⁹ *36. contrarietates Lutheri in vno articulo.* *1. Reg. 17.*

à Dauide, nec duorum seniorum libido & calumnia aduersus Susannam, certius aut apertius à Daniele conuicta videri queat. Quomodo igitur timeant eum Docti Theologi, cui sic vellicat barbam, frontémque ferit atque confundit simplex Laicus? Titulus autem, quem Laicus ille posuit, sic habet. Tabula, cunctis, qui à Luthero seduci nolunt, vtilis & necessaria.

Acta & scripta Lutheri, Anno Domini M. D. XXXVI.

Ficta inter Luthe. & Zuing. concordia.

Cum hactenus propter diuturnam contentionem, quæ erat inter Lutheranos & Zuinglianos, male audirent Concionatores vtriusque partis: cœperunt rursus inter se de concordia agere, sicut antea fecerant Marpurgi, quando Zuinglius adhuc viuebat. Missi sunt itaque ex Ciuitatibus Imperij Zuinglianis, vtpote, ex Argentina Capito & Bucerus, ex Augusta Bonifacius & Musculus, ex Vlma Frechus &c. Vuittenbergam ad Lutheranos, vt cum eis concordarent. Egerunt autem præcipue de Baptismo, de Eucharistia & de Pœnitentia, & post multas exprobrationes & querelas inuicem dictas, conscripserunt formulam concordię, sed inefficacem: quia propter aliorum absentiam, & sine suorum Magistratuum consensu, concludere non audebant.

audebant. In reditu igitur suo scripserunt acta illius tractatus, dum Francofordiæ subsisterent, sed ea in lucem ædere timuerunt. Cochlæus autem euulgauit Tres libros Diui Iuliani, Archiepiscopi quondam Toletani. Quorum titulus est, Prognosticon futuri sæculi. Reperit autem eos in Monasterio veteris Cellæ, quod in terra Misnensi percelebre est. Ac ea potissimum ratione in lucem ædidit, quod multa cõplectuntur, quibus multi nouarum sectarum errores refelli queant: ij præsertim, quos de mortuorum sepulturis exequiisque, & de animarum statu post mortem, ac de purgatorio igne, barbaricis contumeliis & abnegationibus in simplicem plebem dispergunt. Addidit item antiquam & insignem epistolam papę Nicolai I. ad Michaelem Imperatorem Constantinopolitanum olim scriptam, cuius pleráque fragmenta in Decretorum volumine à Gratiano recitata sunt. Quam reperit Coloniæ in Monasterio Tuitiensi. Adiunxit autem multa eiusdem Nicolai I. Decreta & rescripta, quæ sparsim à Gratiano cæteris interposita cernuntur, & distribuit eà in XX. Titulos. Addidit quoque historiam de rege Lothario, ex Reginone & Sigeberto breuiter commemoratam, qui à Nicolao I. excommunicatus fuit, propter eiectam vxorem, aliámque per falsos testes ac iudices superinductam: Vt Rex Angliæ, Henricus VIII. inde cognosceret, quàm nequiter seductus sit contra vxorem suam san-

Prognosticon Iuliani de futuro sæculo.

Epistola Nicolai I. ad Michaelem Imp.

ctissimam, quæ Cæsaris nostri Generosissima fuit Matertera. Ait igitur ad eum in præfatione sic. Fama deceptus, volui sublimitatem tuã in bono proposito(quod mendax ad me famà de recõciliata tibi coniuge tua sanctissima perferebat)per scripturas & rationes confirmare, eo libello, quem ad Paulum III. Pont. Max. de Matrimonio tuo ædidi. Erraui quidem, quantum ad factum tuum attinet: Quantum vero ad iuris æquitatem causæque statum & firmamentum spectat, non pœnitet neque pudet me illius laboris. Quamuis acceperim, te ob id parum clementi in me esse animo: Vtcunquè res mihi cadat, non libet mihi veritatem, ab adulatoribus tuis per Galliam & Italiam auro illectis oppugnatam, & in Anglia vi seuitiáque ac cædium immanitate oppressam: aut deserere metu mortis, aut dissimulando prodere &c.

Contra Regis Angliæ diuortium.

Adiecit præterea Defensionem pro Roffensi & Moro, contra Richardum Samsonem Anglum, qui Regis facta impudẽter laudans, optimorum virorum pietatem & constantiam impie repræhendebat, Vbi inter cætera sic ait. Certum est, Regi vestro nunquã nocentiores fuisse hostes, quàm vos estis, qui ex grauissimis dãnis eius, opes ac dignitates quæritis vobis, omnémque partam gloriam eius, in ignominiam sempiternam conuertitis, vt vere possit nunc ei illud Esaiæ dici. Argentum tuum versum est in scoriam. Quid enim profert ipse nunc in suis Edictis, quid noui filij eius Episcopi in suis mãdatis,

Contra adulatores Regis Angliæ.

datis, quid vos adulatores, in Defensoriis libellis, contra Ro. Pont. æd tis quod clarissime per propria Regis vestri verba, quæ protulit contra Lutherum olim (antequàm vestris fuisset ef fascinatus & excæcatus assentationibus) in libro vno de Sacramentis Ecclesiæ, & in Epistolis duabus (quarum vnam ad Duces Saxoniæ, alteram ad ipsum Lutherum scripsit) reprobari, confutari ac redargui non possit? Ego hic, breuitatis gratia, ex tuo duntaxat libello, quem Orationem vocas, pauca referam, ex quibus intelligatis confusionem vestram maximam &c.

Acta & scripta Lutheri, Anno Domini M. D. XXXVII.

ROmanus Pontifex Paulus III. indixit hoc anno Generale Concilium, Mantuæ celebrandum, Ad quod Luthera nos quoque Principes vocauit. Quod vbi intellexerunt Lutherus & complices eius, variis machinationibus ac scriptis Concilij autoritatem impugnare cœperunt. Etenim Vuittenbergæ euulgauerunt XXX. propositiones, contra Concilia publice disputandas. Inter quas Duodecima sic habet. Ideo Concilium aut Episcopi congregati, errare possunt, æque bene sicut alij homines. Et Sequens hanc ita ait. Si autem non errent, hoc fit à casu,

30. *propositiones Luth. contra Concilia.*

aut ex merito alicuius sancti ac boni viri, qui inter eos est, aut etiam generalis Ecclesiæ &c. His autem 30. propositionibus, opposuit Cochlæus 30. Testimonia, ex scripturis, ex legibus, ex Canonibus & sanctis patribus, pro Conciliorum autoritate: Quibus & LXX. propositiones adiunxit, eandẽ confirmantes. Scripsit & in eorum excusationem, Smalcaldiæ datam, quæ Quadruplici forma euulgabatur, partim Latine partim Teutonice. Multis nanque vanis querelis & cauillis, contra Bullam indictionis inuehentes, causam suam palliare quærebant: Tametsi verba illius nulli bono viro displicere iure poterant. Sic enim ait ibi Pontifex. Sperantes & cum Dei auxilio nobis promittentes, per hoc tam sanctum ac salutare remedium (Concilium videlicet) non solum omnes hæreses & errores ex agro Domini extirpandos, & Christiani populi mores corrigendos: sed & vniuersalem pacem inter fideles cõponendam, & facta sub vexillo salutiferæ Crucis contra infideles generali expeditione, regna & terras nostras, ab illis occupatas: recuperandas, captiuosque innumerabiles liberandos, & infideles ipsos, ad sanctam religionem nostrã, fauente Domino, conuertendos. Vt sic vniuerso orbe, in vnum idèmque ouile Domini coalescente, in vera fide, spe & charitate, sobrie, iuste & pie viuatur, & inde ab omnipotenti Deo corona iustitiæ expectetur &c. At illi, nihil horũ attendentes, ludicris figmẽtis præoccupabant

Contra vanam excusationem Luth.

Ridicula figmenta Luthe.

cupabant populi aures, oculosq; & animos, ne animaduerterent eorũ Laici, quid vtilitatis Bul la proposuerit. Effingebant itaq; nouos Pasquillos, nouas Beelzebub epistolas, fabulosas legendas de Ioanne Chrysostomo, quas imputabant Concilio. Item, Quatuor epistolas Ioannis Hus, & libellũ de Donatione Constantini Magni, contra huiusmodi nugas & figmenta, quæ Germanice fuerant diuulgata. Breues itidẽ Germanice confutationes ædidit Cochlęus, vt ex iis populi viderent maligna eorũ calumniandi, ac per mendacia circũueniendi studia.

Traxerunt prӕterea in sectam suam Illustriss. Ducẽ Saxoniæ Henricũ, fratrẽ Ducis Georgij: eius videlicet, quem tot iniuriis, molestiisq; & calũniis, per varias malignitatis suæ machinationes vexauerat Lutherus. Aedebant nouas ordinationes Cæremoniarũ, nouos hinc inde Catechismos, etiã illi qui cũ Laici essent, pastoralẽ animarum curam administrabant nouo ritu. Per nouos itaque Visitatores constituit Princeps ille nouos articulos, quos Clericis iuxta ac Laicis sui dominij indixit ac promulgauit. Quosdam quidem generaliter ad omnes subditos: Quosdam vero specialiter ad sacras Virgines, in oppido Fribergensi consistentes. In quos sane articulos Cochlæus paruum ædidit Teuthonice libellum, quem inscripsit, Breuem Glossam super nouos articulos Visitatorum. In quo sic habet exordium. Primum falsus est Titulus & impudens mendacium. Ait nanque

articulos istos cõformes esse sacræ scriptnræ, ac q; Cõfessioni & Apologiæ Augustanæ: Quãdo quidẽ neq; sacra scriptura, neque Confessio & Apologia illa, interdicũt aut abrogant Missam, nec horas Canonicas. Scriptura quippe ait. Ab ortu & occasu magnũ est nomẽ meũ in gẽtib⁹: & in omni loco sacrificatur & offertur nomini meo oblatio mũda. Itẽ, Septies in die laudẽ dixi tibi. Itẽ, Media nocte surgebã, ad cõfitẽdũ tibi. Et Confessio illa sic habet. Falso accusantur Ecclesiæ nostræ, quod Missam aboleãt &c. Item Apologia. Iterũ (inquit) præfandũ est, Nos nõ abolere Missam, sed seruare atq; asserere eã religiose: fiũt enim apud nos Missæ singulis dieb⁹ Dominicis & Festis. Cõtta hęc autẽ statuunt isti articuli, vt Nobiles de cætero nõ permittãt, Plebanos & pastores suos vllam celebrare amplius Missam. Prohibẽt insuper pulsum ad Aue Maria: Vetãt canere Salue regina, Regina cœli: Interdicũt benedictiones aquæ, salis, placentarũ, herbarũ, palmarũ &c. Quod certe neq; Confessio, neq; Apologia facit: Falsus igitur & mendax est Titulus. Quoniam vero articuli isti ab iisce hominib⁹ cõstituti sunt, qui neq; Papalem, neq; Episcopalẽ habẽt autoritatem, sed lupi potius sunt rapaces, quàm legitimi & Ecclesiastici pastores: non possunt vllius hominis ligare aut astringere cõsciẽtiã. Cõfutãtur itaque & ab ipso eorũ nouo Idolo Vuittenbergensi, Lutherus nanq; in libello suo de sæculari potestate, reprobat eos Principes velut insanos & peruersos,

sos, qui in rebus fidei & Ecclesiæ, suis præsumunt subditis leges dare, præcipere ac prohibere. Hæc & id genus multa ibi Cochlæus, cõtra nouas illorũ articulorũ temeritates. Cũq; essent Vratislauiæ, in præclara & pręcipua Slesiæ ciuitate Duo pastores huiusmodi, quorum vnus erat Laicus, alter sacerdos vxoratus & Digamus: scripsit aduersus Laici Catechismũ Cochlæus breuẽ Germanice libellũ, cõtra eorũ errores de Baptismo & Eucharistia. Vbi præmittebat in præfatione hãc quæstionẽ, An scriptũ esset vspiã, vel in sacris literis, vel in patrum scriptis aut historiis, quod liceat Laico pastorale gerere officium: Sacramenta administrare populo, consecrare &c. aut sacerdoti, post susceptos sacros Ordines, vxorem ducere, atque etiã vna defuncta ducere alteram. Sed neuter illorũ respondit, neque ad eam quæstionem, neque ad confutationem errorum, quos de Baptismo & de Eucharistia docebant: opibus interim & vulgi applausu secure fluentes.

Contra Catechismum D. Moibani.

Acta & scripta Lutheri, Anno Domini M. D. XXXVIII.

VT Germani nostri, atque etiam exteræ Nationes cognoscerent clarius, quod multo minus malus impiúsque fuerit

Comparatio Ioannis Hus ad Luth.

Ioannes Hus, qui per hæresim suam florentissimum Regnum Bohemiæ, in omne malum & incommodum perduxit, quàm Lutherus est, qui tam seditiose ac impie Ro. Imperium Regnúmque Germaniæ perturbat: Cochlæus ex aliquot sermonibus Ioannis Hus, LXX. articulos excerpsit, quibus opposuit ex vno Lutheri sermone totidem articulos, sed multo atrociores, quàm illius fuere. Verbi gratia, Hus ait. Sicut Moyses inuenit gratiam in conspectu Domini: Ita sacerdos in præsentia Domini, scilicet in diuino officio. Lutherus vero sic. Hic neminem meretur, digna Saturnalibus & Bacchanalibus illa consecratio. Ridiculum enim coram Deo nugamentum ordines isti & consecrationes habentur. Hus autem, cum diceret: Omnis sanctus est sacerdos, sed non omnis sacerdos est sanctus. Et contra hoc obiiceret: Ergo vetula sacrificabit in altari. Respondit: Non sequitur, quia non est consecrata ad hoc. Itē Hus ait. Si patrem honoras, cui quotidie dicimus. Pater noster, qui es in cœlis: honoras & matrem nostram, vxorem eius legitimam, quæ sursum est Hierusalem, id est, Ecclesiam sanctā, in cœlo triumphantem, & hic corpore, in cœlo mente conuersantē, & in purgatorio à propriis meritis dormientem. Quæ ex his tribus recollecta, vnica mater nostra dicitur. Lutherus autem totam Ecclesiam errare dixit, mox ab initio, in primo Concilio, cui interfuerunt etiam Apostoli & eorum discipuli, eò quod fuerint in hac sententia,

Sana verba Ioan. Hus, de Ecclesia.

ſententia, Legem & operam neceſſaria eſſe, ad iuſtitiam & ſalutem. Cum igitur clare oſtenderetur, Luthero minus impium fuiſſe Ioannem Hus: inſcriptus eſt ille libellus, De immenſa Dei miſericordia, erga Germanos: Vtpote, quod nõdum conſumpti ſumus, qui tot iam annis nos inuicem mordemus, ac noxiis de fide diſputationibus & diſſenſionibus digladiamur, contra piam Pauli Apoſtoli admonitionem, dicentis. Quod ſi inuicem mordetis & comeditis, videte, ne ab inuicem conſumamini. Cæterum Vuittenbergę multa fuit contentio Luthero cõtra quoſdã Lutheranos, qui legẽ operũ reiiciebant, ſicut antea docuerat ipſemet Lutherus. Multis igitur diſputationibus aduerſus eos contendit, quos probro ſe Antinomos vocabat. Cochlæus autem, vt oſtẽderet ipſum magis repræhenſibilem eſſe, quàm illos: Aduerſus Quintam eius diſputationem, quæ 70. propoſitiones cõtinebat, ædidit 153. propoſitiones, Quarum initium ſic habet. Conſyderate, quæſo, Lutherani, quicunque docti eſtis atque diſerti qualis ſit Euangelii noui Architect⁹ Dux & Princeps veſter Lutherus: Qui repræhenſionis contentioniſque inceſſabili ſtudio, pacisque & vnitatis odio perpetuo, nihil penſi habet, quod ſibiipſi ſit contrarius, dummodo aliis quacunque occaſione contradicere queat &c. Eodem autem anno miſſus eſt Cochlæo ex Anglia liber Ricardi Moryſini Angli, prolixius & amarulentus, contra ipſum Londini æditus. In quo, poſt loquaciſſimæ præfationis

Gal. 5.

Diſſenſio inter Luth. & complices eius Vuittenbergæ

Ricardus Moryſinus pro Rege Angliæ.

conuitia, in Quinto demum Quaternione summam libri sui proponens, sic ait. Verum, vt cominus cum hoste congrediar omnis, ni fallor, instituta cõtra Regem à Cochlæo accusatio, hæc veluti præcipua calumniarum capita cõtinet. Vxorem repudiatam, Papam ex Anglia eiectum, papæ defensores occisos, illá retineri debuisse: húc reuocari, hos sine scelere occidi nunquám potuisse. Inter calumnias autem complures & acerbas commemorauit & istam, Cochlæum esse donatum Præbenda Canonica in Ecclesia Cathedrali Merseburgensi: ea lege, vt ne posthac contra Lutherum scriberet. Inuehens igitur in eum Anglus iste ait. Tunc ista, veritatis defendendæ causa, ac non potius demerendi tibi Cæsaris & Papæ gratiam scripsisti? Qui fidem das, te posthac in Lutherum nihil moliturum. Quid ingens pecunia abs te non impetret, cum Præbenda ad tantum dedecoris te impellere potest? Ad hæc Cochleus, cum mera essent mendacia, breuiter ait. Non solum amicos, sed etiam inimicos suos, vicinos Vuittenbergenses, probe scire, nihil horum verum esse. Cæterum pro Ro. Pontificis autoritate Ecclesiasticaque potestate asserẽda, multas ac validas rationes, in suo de Matrimonio Regis libro, ait se produxisse, non ex suo quidem ingenio: sed ex sanctis patribus & magnis Doctoribus, vt pote IX. ex S. Bernardo. XXIIII. ex S. Thoma. XXVI. ex Patrum Decretis antiquis, & XV. ex Abbate Panormitano. Ad quarum nullam

Responsio contra Morysinũ

lam

lam Anglus ille respondit. Pro Roffensi autem & Moro respondens Cochlæus, inter alia multa sic ait. Non erant viri illi similes tui, Morysine, vt ventris causa Gnatonicam exercerent artē, & contra animam & conscientiam suam laudarēt impia & inhonesta. Damnarent vero ea, quę nullus vir bonus, etiam si Turca esset aut Ethnicus, damnare posset. Quis enim Turcarum faceret, quod tu facere nō erubescis? Quippe Reginam Catherinam, qua nullam habuit Anglia vel Nobiliorem vel sanctiorem, dicis Regi fuisse perpetuo meretricem. Annam vero, affirmas legitimā Regi coniugem fuisse, Regina vxore adhuc viuente. Quam sane Annam Rex ipse paulo post iussit interfici, propter quam sanctos viros illos Rex crudelissime xv. menses in carcere captiuos tenuerat, ac tandem occiderat. Sed & tu ipse, Gnato pessime, eosdem vros, quos impia calumnia patriæ proditores dicere audes, aliquando imprudens laudas & excusas. Ais quippe de ambobus, quod non fuerint isti primi, qui maluerint mortem oppetere, quàm versari in summa leuitatis & infamiæ nota: Leuius erat malum, cū immortalitatis spe occumbere, quàm tot sua volumina perpetuum testimonium contra se dicere. Et hic manifeste insinuas, licet dicere non ausis, Regē versari in sūma leuitatis & infamię nota Negare enim nō Regē plærisque scriptis suis Ro. Pontificis autoritatē asseruisse, & eā scripta perpetuum testimoniū cōtra ipsum dicere &c.

Pro Roffensi & Moro.

Contra articulos Lutheri ad Concilium

Cumque Concilium Generale indictum esset Vicentiæ celebrandum: Lutherus Teuthonice euulgauit articulos, quos à suis vellet Concilio nomine suo proponi. Contra quos Cochlæus, pro honore & salute Germanicæ Nationis respõdens: rogauit, ne articuli, vsque adeo absurdi & impii, proponãtur Cõcilio, eo quod pudori ac ridiculo forent apud reliquas Nationes. Nã plærique ex iis articulis sunt Confessioni Lutheranorum, quæ Augustæ fuerat Cæsari & toti Imperio exhibita, contrarii. Verbi gratia. In Confessione, aiũt, falso accusantur Ecclesiæ uestræ, quod Missam aboleãt: retinetur enim Missa apud nos & summa reuerentia celebratur. At secundus Lutheri articulus, quem Concilio proponi velit, sic habet; Oportet Missam in Papatu maximam & horrẽdissimam esse abominationem, eo quod directe & violenter pugnat contra hunc principalem articulum: Sola fides in Christum, nos iustificat. Ait autem Cochlæus, grauiorem inde fore ruborem proponẽtium hæc in Cõcilio: quia secundus fundatur super primum, qui multipliciter de falso conuictus, & in nulla scriptura fundatus est.

Acta & scripta Lutheri, Anno Domini M. D. XXXIX.

Consilium ad Papam pro Reformatione

EVulgatum fuerãt inscio Pontifice, egregium quoddam consilium de Reformanda Ecclesia, & emendandis Ro. Curiæ

Curiæ abusibus, à septem doctissimis ac Integerrimis viris ipsi Pontifici in secreto datum: Nempe à Card. Contareno, Card. Theatino, Cardin. Sadoleto, Card. Polo Anglico: Archiepiscopis, Salernitano & Brundusino. Episcopo Veronensi, Abbate S. Georgii Veneto, & à F. Thoma Magistro sacri Palatii. Hi igitur circa finem sui consilii, ita subiunxerunt. Hæc sunt, Beatissime Pater, quæ in præsentia pro tenuitate ingenii nostri, colligenda esse duximus, & quę nobis corrigenda viderentur. Tu vero pro tua bonitate & sapientia omnia moderabere: Nos certe, si non rei magnitudini, quæ nostras vires lōgè superat, conscientię tamen nostræ satisfecimus, non sine maxima spe, vt sub te Principe videamus Ecclesiam Dei purgatam, formosam vt columbam: sibi concordem in vnum corpus consentientem, cum æterna nominis tui memoria. Sumpsisti tibi nomen Pauli: Imitaberis, speramus, charitatē Pauli. Electus fuit ille, vt vas quod deferret nomen iam Christi per gentes. Te vero speramus electum, vt nomen iam Christi oblitum à gentibus, & à nobis Clericis restituas in cordibus & in operib⁹ nostris: ægritudines sanes, oues Christi in vnum ouile reducas, amoueasque à nobis iram Dei, & vltionem eam, quam meremur iam paratam, iam ceruicibus nostris imminentem.

Contra hoc pium ac salutare optimorum virorū consilium, duo prodierunt libelli. Vnus à Luthero, qui id in Germanicū vertēs, pessimis in mar- *Iniquæ impugnationes contra illud consilium.*

gine conſpurcauit ac peruertit annotationibus: Alter à Ioanne Sturmio Rhetore Argentinenſi. Ad quum ſcripſit Cochlæus breuem libellū, qui inſcriptus eſt, Æquitatis diſcuſſio ſuperconſilio Delectorum Cardinalium &c. In quo ſane inter cætera ſic ait ad Sturmium. Attamen nihil dubito, epiſtolam tuam longe æquiori animo à doctis & grauibus viris legi, quam Teuthonicam aduerſus viros illos Lutheri interpretationem. Tu enim à conuitiis nonnihil temperas: Lutherus autem non veretur, tantos viros (quorum eruditionem vitęque integritatem, quam & tu fateris nouit ac laudat vniuerſa Italia) dicere perditos ac deploratos Nebulones. Tu Latine ſcribis, vt illi queant intelligere, quid approbes & quid repræhendas, atque quid amplius ab eis deſideres: Lutherus autem Teuthonice ad rudes Germaniæ plebes, illos nequiter traducit, ſicut fecit olim aduerſus Ezechiam Regem improbus Rapſaces. Tu eos in quibuſdam laudas ac probas: Lutherus abſque diſcrimine cuncta refutat, aut ſi tam manifeſte bona ſunt quæ illi dicunt, vt a nemine, niſi ab impiis & inſanis, ſenſuque communi carentibus, repræhendi queāt: ipſe per calumniam in contrarium retorquet ſenſum, tanquam ficte ac doloſe, aut per Ironiam mētiſque peruerſitatē ab eis dicta ſint. Tu hortaris illos ad cœpta perficienda: Ille vero dira eis imprecatur pro eiuſmodi pacis & reformationis cōſilio. Tu Synodū generalē nō omnino reiicis aut reſpuis:

Ioan. Sturmius modeſtior Luthero.

Ille com-

Ille compluribus libellis variisque figmentis & picturis atque Teuthonicis rythmis omnē Synodum Oecumenicam calumniatur ac recusat. Tu spem aliquam ad concordiam nobis relinquis: Ille iampridem minatur nobis bellum perpetuum, vt nec viuus nec mortuus, vllam nobis pacem aut quietem sit permissurus &c. At Cardinalis Sadoletus ad eūdem Sturmium scribens, & quidem humanissime ac modestissime, reprehendit eum de cōuitiis. Sic enim ait. Illud nollem, mi Sturmi, valdeque mihi id molestum accidit, quod vidi tantum nitorem orationis, quantus in te est, infinitis penè conuitiis & contumeliarum asperitatibus inquinari. At ego arbitrabar, hoc vnius Lutheri proprium esse, irruere in omnes homines, videlicet cum impetu & clamore: à vobis autem hominibus liberalibus eruditis longe id abesse. Quonam igitur modo haec labes in tuum tale ingenium incidit? Aut quę tā sunt in tuo libro plena maledictis & acerbis obiurgationibus loca, cum turpitudines nostras, consceleratas voluntates, crudelitatem nefariā, flagitia, scelera, vbique inculcas ac repetis, scilicet nos, qui à vobis dissentimus, vno nomine omnes in vituperationem vocans: cum tamen, si de singulis iudicium faciendum sit, & maior sit copia bonorū virorū in vrbe Roma, eorū inquā, qui sacerdotiis praesūt, quā malorū &c. Et Cardinalis Cōtarenus ad Cochlęū inter caetera sic scripsit, Tu vero Cochlaee, pro tua prudētia ac rerū

Epistola Cardinalis Sadoleti ad Ioannem Sturmium.

Verba Card. Contareni. Germanicarum experientia, ac pro Christiana pietate operam dato, vt schisma hoc resarciatur vt nostra tempestate videamus, Ecclesiam vnã esse vinculo charitatis & pacis, ac vestra Germania, nobilissima & potentissima Christianæ Reipub. pars, tandem quiescat, ac sibi pareat, prouideatque, ne seditionibus his durãtibus, suis ipsa se viribus conficiat. Ad hæc Cochlæus ita: O quàm acute ac intime pungunt ac penetrãt hæc Opt. ac doctissimi viri verba (præsertim vltima) sensus mentemque & cor meum. Nihil enim magis anxie timeo, nisi hoc vnum præcipue, Ne Germania suis ipsa se viribus conficiat, ac misere ciuilibus bellis confecta, Turcarum tandem prę da fiat. *Pia pro patriæ salute sollicitudo.* Quanto esset satius, Doctos homines, sua de fide & religione disceptationes, non ad Laicos & imperitum vulgus: sed ad publicas potius Academias, immò ad Generale Conciliũ referre humiliter, vt Ecclesiæ potius, quàm proprio suo iudicio crederent atque inniterentur. Non enim hunc vel illum hominem, quantumuis doctum aut eloquentem: Sed Ecclesiam vocat Paulus columnam ac basim veritatis. Quantum ad me attinet, nihil profecto in hac vita mihi tam charum aut pretiosum est, quod pro resarcienda inter nos de fide & religione concordia, non sim quàm lubentissime impensurus atque derelicturus, si quid per me, pro pace ac vnitate Ecclesiæ, fieri posset &c. *Obitus Ducis Sax. Georgii & filii eius.* Grauissimum autem accepit Catholica religio hoc anno incommodum ac detrimentũ, ex obitu Illustriss. Ducis

Ducis Saxoniæ Georgii, & filii eius vere simplicis & innocentis, Ducis Saxoniæ Friderici. Nam successor hæresque & frater eius, Dux Henricus iam antea à Lutheranis seductus, Lutheri sectã publicis mandatis introduxit in omnes terras Misniæ, Turingiæ & Saxoniæ, quæ sub ditione Ducis Georgii fuerant. Et in Cathedrali Ecclesia Misnensi (vbi antea diuinis officiis, & diuersis cantandi & psallendi vicibus, laudabatur Deus iugiter die ac nocte, omni hora, absque vllà intermissione) cultum diuinum maxima ex parte aboleuit antiqua religionis facie prorsus mutata. Expulsus itaque inde Cochlæus, paulo post commiseratione Venerabilis Capituli Vratislauiensis, assumptus est in Canonicum Cathedralis illius Ecclesiæ. Dũque subsisteret exul aliquã diu Budissinæ in Lusatia, scripsit ibi libellum super hac quæstione. Vtrum is, qui non est ab aliquo Episcopo legitime in sacerdotem ordinatus & consecratus, Eucharistiam per verba consecrationis conficere queat. Vbi partem negatiuam probauit ex omni scripturarum sacrarum genere; & ex historiis patribusque confutans etiam partis aduersæ argumenta.

Acta & scripta Lutheri Anno Domini M. D. XL.

HOc anno Cęsar ex Hispaniis, per Gallias magnificentissima hospitalitate deductus, in Germaniam Inferiorẽ reuersus *Reditus Cæsaris.*

per Gallias in Germaniam.
Conuentus Hagenoiæ habitus.

est fœliciter,& Imperialem Conuentum Spiræ habendum indixit. Verum propter pestem, quę Spiræ tunc erat, translatus fuit Hagenoiam. In quo Cęsaris loco (qui adesse non poterat) Imperii negocia tractabat Rex Romanorum frater eius qui Cochlæum quoque è Vratislauia illuc proficisci iussit. A quo sane petiit, vt ex actis Colloquii Augustensis (quæ scripserat ac Maiestati eius tradiderat D. Hieronymus Vehus, Cancellarius Badensis) compendiũ breue colligeret, ac de 28. articulis Augustanæ Confesionis, quidnam bona conscientia & salua fide pacis gratia queat aut debeat admitti, animi sui sententiam explicaret. Is igitur per omnes articulos sigillatim, quid concessum, & quid reprehensum aut negatum fuerit, commemorans: quã breuissime potuit, affirmauit, se id religiose summa cum fide fecisse, sicut coram Deo intendat confiteri, & in extrema mortis hora, & in nouissimo die.

Relatio de Colloquio Augustano.

In fine tamen adiecit, Complures alios esse contra Catholicam fidem Lutheri complicumque eius articulos, qui in Confessione illa omissi, in aliis eorum scriptis euulgati sint: sine quorum discussione & conciliatione, firma pax aut concordia constitui non poterit. Lutherani autem, illic in publicis tractatibus nolebant ratam habere conciliationem eorum articulorũ, qui Augustæ in septenorum Colloquio concordati fuerãt. Emiserunt autem duo scripta, quæ ad Cęsarem dederant: Vnum in Latino, alterũ in Germanico [illegible] In quibus

Inquibus sane sex præcipuos, ac velut necessarios proposuerunt, & sibi concedi petierunt articulos. Quid autem in isce admitti salua fide Catholica posit, Cochlæus breui scripto indicauit. *Colloquium* Petierunt illud Colloquiũ, & obtinuerũt, vt Vu*Vuormaciẽse.*ormaciæ institueretur post paucos menses eodem anno. Quid autem in illo factum ac dispu tatum sit, Melancthon & Bucerus æditis libris in publicum euulgarunt. Post longam sane tractationem cum Dominis præsidentibus habitã, Duo disceptauerunt de peccato Originali. Collocutores, D. Io. Eckius, et Magister Phil. Melancthon, De quo quidem articulo non fecissent disputandi finem, nisi Cęsaris Commissarius, Illustris Dominus de Granuella, qui mox abiturus erat, delectum fecisset, ac binos ex vtraque parte constituisset, qui eum articulum in Quatuor puncta redactum, vt cunque concordarunt. De reliquis autem nihil ibi agi potuit. Cochlæus autem, ne omnino nihil ibi ageret, suum ædidit Colloquium, quod ante XIX. annos Vuormaciæ cum ipso Luthero priuatim habuerat, Cumque magna esset eo anno fama de quodam Principe, quod vltra legitimam vxorem suam adhuc aliam superinduxisset, idque diceretur fecisse consilio & approbatione Lutheri, & quorundam complicum eius: Cochlæus contra nouum hoc scandalum breuem scripsit libellum. *An liceat Duas habere Vxores simul.* In quo sex rationibus ex veteri Testamẽto, & totidem ex nouo, probauit, Non licere vlli Christiano, Duas aut plures habere vxo-

res simul, & eodem tempore. Quoniam vero alius Conuentus à Cæsare indictus erat Ratisponæ celebrandus, in quo per aliud Colloquium de religione agendum erat: Cochlæus Moguntiæ breuem ędidit libellum, & Latine & Germanice, in septimum Augustanæ Confessionis articulum, De vera Ecclesia. Vbi ostendit, eam non esse apud Lutheranos, sed apud Catholicos: Ex eo enim articulo, tota religionis controuersia pendere videtur. Ædidit & eum libellum ibidem, quem inscripserat, De ordinatione Episcoporum & Presbyterorum, & de Eucharistiæ consecratione, antequam abiret Ratisponam. Et Ingolstadii iam antea Quintam ædiderat Philippicam, quam ipsi Philippo eam videre cupienti Vuormaciæ exhibuit. Eodem anno magna facta est in Regno Angliȩ, quo ad quęstiones, de religione mutatio. Cum enim ex dissidio (quod erat Regi contra Ro. Pontificem, propter latam de Matrimonio eius sententiam) Lutheranis data esset occasio, atque etiam libertas, irrependi in regnum illud, suamque heresim concionibus & librorum æditionibus late spargendi, & in populos disseminandi: ea ex re multi motus, multa scandala, multæ seditiones & rebelliones (qualia sane ĩcommoda nouitas afferre solet: præsertim vero nouum Lutheri Euangelium, cui prauo sensu tribuit & applicat ipse hoc verbum Christi. Non veni pacem mittere, sed gladiũ) enascebantur. Quare Rex, Episcoporum & Magnatum consilio, ĩdixit publicum

blicum omnium Regni Procerum & Statuum Conuentum, quem Parlamentum vocant. In quo pro constabilienda Religionis concordia, proposuit sex Quæstiones: De quibus in Actis publicis ita relatum habetur. Tandem post longam super his articulis deliberationem, post cõsultationes plurimas, post denique argumenta vltro citroque infinita connexa, omnium tam Regiæ Maiestatis, quàm vtriusque Senatorii ordinis ac plebis in hunc Senatum coactæ, summo consensu fuit & est resolutum, decisum ac statutũ, eo modo ac forma, quæ sequitur. In primis, In beatissimo altaris Sacramento, per virtutem & efficaciam potentissimi verbi Christi, simul atque illud sacerdos ore locutus fuerit, sub forma panis & vini, naturale corpus & sanguinem Dominicum, conceptum ex Maria virgine, realiter adesse: Et post consecrationem, nullam aut panis aut vini, aut aliam quàm Christi, Dei & hominis, remanere substantiam. Secundo, Communicare sub vtraque specie, non est omnibus hominibus iure diuino necesse ad salutem, Credendumque est & non dubitandũ, quoniam in carne sub specie panis sit verus sanguis: Et cum sanguine, sub specie vini, sit vera caro, tam diuisim quàm coniunctim. Tertio, Sacerdotes, postquam sacris initiati sunt, iure diuino non possunt vxores ducere: Quarto. Vota castitatis siue viduitatis, à viro fœminaue non temere facta Deo, iure diuino sunt obseruanda, Christianiq; populi libertate quadã eos priuãt.

que nisi

qua nisi vouissent, potuissent vti frui. Quinto, Missas priuatas in hac Regis Anglicana Ecclesia ac congregatione, admitti ac celebrari, simul & bonum & necessarium est: per quas probi Christiani, quorum vita respondet pariter, & bona & diuina solatia & beneficia inde recipiunt, Missasque celebrari iuri diuino quadrat. Sexto, Expedit, necesseque est, auricularem Confessionem retineri in Ecclesia Dei. Quocirca Regiæ Maiestatis autoritate, ac summo vtriusque Ordinis Senatorii plebisque in hunc Senatum coactæ consensu, in hunc modum, qui sequitur, latum est Senatusconsultum. Qui vel in hoc regno Angliæ, vel in alio quouis Regiæ Maiestatis Dominio, post XII. diem Iulii, qui proxime sequetur, verbo, scripto, prælo, fictitiis characteribus, aut alio quouis modo publice cõcionantur, docent, dicunt, affirmant, declarant, disputant aut ratiocinãtur, In Beato Sacramento altaris, sub specie panis & vini, post eius consecrationem, naturale corpus & sanguinem saluatoris nostri Iesu Christi, conceptum ex Maria virgine, realiter non adesse: Qui post eius consecrationem aliquam substantiam panis & vini, aut aliam substantiam, quàm Christi, Dei & hominis, remanere: Qui post diem supra præfixum, publicant, concionantur, docent, dicunt, affirmant, In carne sub specie panis, non esse verum sanguinem Christi, aut cum sanguine sub specie vini, non esse veram carnem Christi, tam diuisim quàm coniunctim: Aut docent

concionan-

concionantur,declarant,aut affirmant,dictum Sacrmentum alius esse substantiæ, quàm supra demonstratum est: Aut aliquo pacto contemnũt aut vituperant Beatum sacramentum altaris: Tam principalis reus, quàm alii subsidiarii,& qui consilio aut re eum iuuerint,ii omnes, posteaquam ea forma iuris, quæ infra sequitur, de illius ac illorum malitia constiterit, habebuntur hæretici, omneque huiusmodi malefici um censebitur hæresis. Huius hæresis condemnati, igne vitæ amisionem sustinebunt, reiectis omnibus abiurationis Cleri aut Asyli beneficiis bonaque damnatorũ,tam mobilia quàm im mobilia, omnia conferentur in fiscum, quæ tempore huius aut post delicti commissi,possidebunt per se vel per alios, vt in crimine læsę Maiestatis &c. Hęc Rex Angliæ.Nec multum dissimile promulgauit eodem anno Edictum Cæsarea Maiestas, in prouinciis suis hæreditariis Germaniæ inferioris. Vbi inter cætera sic ait.Nos itaque maturo ac bene deliberato consilio,atque etiam cum consilio & consensu charæ sororis nostræ, Dominæ Mariæ, Reginæ Douagieræ,Vngariæ & Bohemiæ &c. Regentis &Gubernãtis in terris nostris huc versus. Et similiter cũ supremo cõsilio nostro & sẽtẽtia,ordinauimus &statuimus,ordinamꝰ Et stauimꝰ,pro Edicto etperpetua lege,vt sequitur. PrimũVt nemo,cuiuscũq; statꝰ aut cõditiõis fuerit posse debeat apud se haberevẽdere,portare,dare,legere, prædicare,docere,tolerare,defendere, impertiri, aut

titi,aut disputare, siue occulte siue manifeste, de doctrina, de scriptis & libris:quos fecerunt aut facere poterunt, Martinus Lutherus,Ioannes Vuicleph, Ioannes Hus, Marsilius de Padua,Oecolampadius,VlricusZuinglius,Philippus Melanchon, Franciscus Lamperti, Ioannes Pomeranus, Otto Brunfelsius, Iustus Ionas,Ioannes Purpuri & Gorcianus,aut alii autores de eorum secta:similiter &omnes aliæ sectę, ab Ecclesia reprobatæ. Neque etiam doctrinas ab eorum adhærentibus, fautoribus & fœderatis: Neque etiam noua Testamenta, impressa apud Adrianum de Bergis,Christophorum de Remunda, Ioannem Zell:Phares scripturæ diuinæ,Interpretationem nominum Chaldæorũ, Epitomen Topographicam Vadiani, Paralipomena rerum Memorabilium,Historiam de Germanorum origine,Eobani Hessi opera, Dominicas precationes Griphii,Methodum in præcipuos scripturæ diuinæ locos, Erasmi Sarcerii Catechismum &c. Et si quis eiusmodi libros apud se habeat, vt confestim comburat,sub pœnis(si quis comperiatur,contra vlla supra scripta puncta fecisse) declarandis & exequendis: Nempe viros gladio feriendos, Mulieres viuas defodiendas esse, si modo errores suos tolerare aut defendere nolint. Si autem in erroribus & hæresibus perseuerare velint,igne ad mortem adigendi sunt.Et omnis eorum substantia fisco nostro applicanda est.Hæc Cæsar.

Acta

Acta & scripta Lutheri, Anno Domini. M. D. XLI.

CÆsar tempestiue Ratisponam venit,& longa expectatione ibi permansit,donec alij aduenirēt Principes & Status Imperij. Aduenit quoque è Roma Cardinalis Legatus de Latere:vir Opt.& Doctiss.Gaspar Contarenus,die XII. Martij. Aduenerunt etiam Lutherani Principes & Status cum suis Concionatoribus, qui in domibus prophanis ad populum concionabātur, & à Catholicorum sacris, ieiuniisque & ritibus, prorsus alieni erant, & venationibus operam dabant etiam in sacratissimis diebus hebdomadæ sanctæ,atque adeo in ipso quoque die Parasceues. *Conuentus Imperialis*

Conscriptus autem fuit liber quidam à nonnullis,quibus & Bucerus fraudulenta simulatione sese admiscuit,isque traditus fuit Cæsari,tanquam pacis & concordiæ conciliator cōmodissimus.Constituti sunt itaque noui rursus ex vtraque parte Collocutores,qui super eo libro amice disceptarent, & omnia ad desideratam adaptarent in fide & religione cōcordiam. Ex parte sane Catholicorum constituit Cæsar Tres,D.Iulium Pflug,D,Ioan.Gropperum,& *Nouum Colloquiū super libro quodam*

D. Ioan. Eckium, Theologum exercitatissimũ. Tres item ex parte Lutheranorum constituti sunt, Philippus Melanchtõ, Martinus Bucerus. & Io. Pistorius. Additi quoque sunt vtrinque Auditores, & Duo Præsidentes, Illustriss. Dux Bauariæ, & Comes Palatinus Rheni Fridericus, & Illustris Dominus de Granuella. Hi ergo vltra mensis spacium considendo, librum discutiebant, ac omnibus interim aliis Imperij negociis posthabitis & suspensis, in quibusdã tandem libri illius articulis concordarunt. D. Eckius febre correptus, toti Colloquio interesse non potuit: Ideo Duo tantum ex Catholicis cum aliis tribus aliquandiu disceptauerũt. Finito autem Colloquio, Cæsari reddiderunt librum, non in ea forma, qua eum acceperant: sed in alia, quam cõcordiæ magis propinquam existimabant. Cæsar autem eum librum expendendum tradidit, non solum Legato Apostolico, Principibusque & Statibus Catholicis, sed etiam Protestãtibus. At nihil effectum est: Neutra enim pars eum librum per omnia comprobauit. Catholici certe multas aduersus eum rationes, cur approbare aut recipere non possent, adduxerunt: Legatus quoque Sedi Apostolicę totam causam committendam, & absque illius autoritate nihil definiendum esse censuit. Lutherani autem Concionatores IX. adiecerant scripta, signata per literas A. B. C. &c. quibus varia ambage potius quam declaratione, articulos libri concordatos in Colloquio, magis ambiguos reddebãt. Vuittenbergenses quoq;,

Lutheranorum intricationes & ambages.

paulo post circa ea scripta alias rursus declarationes superaddiderūt, ita intricatas, variisque glosis & interpretationibus inuolutas, vt lector non possit videre, quid in iis firmū per omnia habere velint. Ipsi autē Principes ac Status Lutherani, in suo ad Cæsarē de libro illo responso, neq; librum, neq; conciliatos articulos, per omnia comprobabant: sed ad suam Confessionem Augustanam, eiúsq; Apologiam, alligabāt fidem suam. Intelligimus (inquiunt) in libro quosdā articulos iudicio Collocutorum videri conciliatos, quosdam vero repræhensos. Diligenter expendimus eos, qui dicuntur conciliati: Quales sunt, De libertate voluntatis humanæ, De peccato originis, De iustificatione, De disciplina, & aliis quibusdam: etsi quædam adhuc opus habēt longiori explicatione, ne breuitas aut ambiguitas pariat noua certamina. Nā nos quidem articulos illos sic intelligimus, vt res eædem in nostra Confessione & Apologia tradūtur. Reliquæ (inquiunt) sunt cōtrouersię in libro nondū diréptæ, de quibus nostri exhibuerunt articulos: Qui cum sint veri, & moderatissime scripti, speramus, eos etiā alteri parti satisfacturos esse, Et infra. Ideo iudicamus (inquiunt) articulos exhibitos à Collocutoribus delectis ex parte nostra, & moderate scriptos, & veros esse, nec ab eis discedimus: At rogamus, vt Cæsarea Maiestas vestra, hanc nostram responsionem boni cōsulat. Primū enim, cum de gloria Dei & luce Euangelij agatur, nō sunt

Responsum Protestātium de libro.

confirmandi vitiosi cultus,aut opiniones,quæ inducunt tenebras Euangelio. Quanti abusus confirmantur,recepta opinione libri de inuocatione sanctorum,& aliis cultibus,sine verbo Dei institutis. Item.Quale vinculum iniiceretur Ecclesiæ,si fateremur,prorsus nullũ lapsum generalium Synodorum repræhendi posse.Itẽ. Ac ne cui dubium sit,quod doctrinæ genus in vniuersum in Ecclesiis nostris tradatur,iterum testamur,Nos amplecti Confessionem Augustæ exhibitam Cæsareæ Maiest.vestræ,& Apologiam quæ addita est:Nec dubitamus,hanc doctrinam vere esse consensum Catholicæ Ecclesiæ Christi.Hæc Lutherani Principes & Status.

Querela concionatorum cõtra Legatũ

Concionatores autem eorum,etiam in Cardinalem Contarenum scripto quodam inuecti sunt. Lædimur(inquiunt)ab eo iniquo præiudicio,cum quidem videat nos nihil absurdi sentire,nihil profiteri,quod pugnet cum sanis iudiciis piorum & doctorum in Ecclesia Christi, immo locos aliquos doctrinæ Christianæ in nostris Ecclesiis pie & vtiliter illustratos esse: Et tamen ædidit censuram,in qua ait,nos à cõmuni consensu Catholicæ Ecclesiæ dissentire. Iubet etiam in altera pagella Episcopos aduigilare,vt genus doctrinæ,quod profitemur, deleant.Hæc illi. Cochlæus autem,qui priuatim ibi agebat,priuatis quibusdam scriptis repræhendebat,tum illorum IX. scripta, quæ libro adiecerant, & articulum de iustificatione: tum duplices propositiones,quæ è Vuittenber

ga

ga transmissæ, illic circumferebantur, nempe 18. de peccato Originali, & 21. de fide iustificante. Perditis tandem frustra tot pro concordia studiis, laboribusque & impensis, summa cum temporis iactura: Cæsar, dato Recessu Imperiali, discedens in fine mensis Iulij, per Italiã profectus, pulcherrima instructa classe, contra Algerum expeditionẽ fecit, transfretans in Aphricam mense Octobri, vbi graue passus est naufragium. Meliora enim nauigandi tempora perdiderat Ratisponæ per infructuosum illud Colloquium: Quod ipse quidem optima intentione & syncerissima mente instituit, sed aduersarij dolis omnia peruertere satagunt. *Recessus.*

Acta & scripta Lutheri, Anno Domini M.D.XLII.

HOc anno bini sunt celebrati per Regem Rom. absente Cæsare, Conuentus Imperiales. Vnus Spiræ, cuius Recessus datus est XI. die Aprilis: Alter Nurenbergæ, cuius Recessus datus est XXVI. die Augusti. In vtroque autem præcipue tractatum est de expeditione contra Turcas, quæ hoc anno facta est in Austria. Ad quam sane constitutus fuit supremus Christiani Exercitus Capitaneus, Illustriss. Princeps Elector Ioachim, Marchio Brandeburgensis, Generali per totum Im- *Duo Conuẽtus Imperiales.*

perium indicta contributione. Verum tamen, neq; hoc anno, neq; anno superiore, dum Ratisponæ haberetur Conuentus, prosperè cessit circa Budam & Pestum expeditio, licet maximus fuerit, hoc præsertim anno, belli apparatus. Cæterum in causa religionis bene longum ædidit hoc anno librum Clariss. Theologus D. Io. Eckius, quem inscripsit Apologiam pro Catholicis, aduersus calumnias Buceri, super actis comitiorum Ratisponæ. In eo igitur libro primum ostendit, longe plures & maiores articulos controuersos, non esse conciliatos aut concordatos per Colloquium illud, quàm sunt ij, quos conciliatos dicit Bucerus. Deinde per multas & varias annotationes declarat, quicquid in libro, qui Collocutoribus propositus fuerat, repræhensione dignum sit, in quolibet libri capitulo: sunt autē libri cap. XXIII. Postea reprobat multos errores Lutheranorū, qui habentur in IX. scriptis eorum, quæ per literas A, B, C, &c. signauerant. Item, ad longum per XXI. puncta reuellit cauillos & calumnias Buceri, quas ædidit contra Responsum Catholicorum Principum & Statuum, de libro Colloquij Cæsari datum, Item defendit etiā Card. Contareni Legati Responsa & declarationes, quas Bucerus calumniose suggillauit. Repræhendit vero Responsum, quod à Protestantibus Cæsari, de articulis conciliatis & non conciliatis, datum fuit. Si maledicentia (inquit) Bucerum imitari vellem, non deesset,

Reprehensio responsi Principum Luth.

quo

quo Annotationem (iuſtiori & meliori cauſa) huic reſponſo affigerem. At quia maledici regnum Dei non poſsidebunt, nolo Nobiliſsimos Principes & Status Proteſtantium offendere, ſuſpiciens in eis donum à Deo datum: quia omnis poteſtas à Deo eſt. Et quia ex ſe Principes iſta non habēt, ſed ſpiraculū, nō vitę, ſed mortis ſuggerit illis, quæ cum fide Orthodoxa non conueniunt. Nam deſertores Eccleſiæ, Apoſtatæ, grex Epicuri, Prædicatores hæretici, & ſchiſmatici, excellentiſsimos Principes iſtos & Status, Deo permittente, lethali poculo aliò trahunt. Non deeſſet ampliſsimus campus verſandi, quod tam anxie petunt ſuſtolli Receſſum Auguſtanum, ac ſi diuus Auguſtus noſter CAROLVS, à Deo coronatus, cum tot Catholicis Principibus (qui ſuæ Maieſtati fidem dederunt, de conſeruando receſſu iſto) ſint muliercularum more inſtabiles & inconſtantes, modo velint, modo nolint: Sed ſtat ſententia, cum ſede Apoſtolica, tum Imperiali & Regia Maieſtate perſeuerare. O quam egregie dicebat Dux Georgius Saxo, Beatæ memoriæ Princeps, Neſcire Næochriſtianos hodie, quidnam futuro anno credituri ſint. Hęc & id genus multa in Bucerum Eckius. Eodem quoque anno ſcripſit in eundem Bucerum D. Albertus Fighius Campenſis itidem Apologiam: In cuius præfatione inter cætera ſic ait. Quanquam Bucerus multas in me Dei dotes agnoſcat & prædi-

Albertus Pighius contra Bucerum.

cet.Excelléti enim doctrina, & si quem alium, in excutiendis quæstionibus Methodicum, & in tractandis rebus disertum facit, & deplorat ingenium tantum,tamque præclare & natum & disciplinis excultum:Contra tamen,apertis, impudentibus,atque intolerandis me conuitiis flagellat,nunc sophistam, nũc calumniatorem faciens. Hæc ille in præfatione. In ipso autem libro,de multis Bucerum & Lutherum repræhendens,Erasmum quoque alicubi cõiungit eisdem. Verbi gratia,de operibus pœnitentiæ,quæ fecerunt Niniuitæ, ad placandum sibi Deum, sic ait. Quid ergo de his dicturi sunt? Certe secundum Erasmi illud axioma,Deo hæc eorum opera placere non poterant,vt quæ præter eius præceptum vltro assumpta,non eo spectabant,vt proximo per ea commodaretur.Secundum aduersariorum vero doctrinam,quam in Confessione suæ fidei atque eius Apologia publicè asserunt, atrociori etiam censura percelluntur.Neque enim solum ingrata Deo, & illis qui ea fecerunt inutilia,sed etiam perniciosa,impia,à Dęmoniorum doctrinis introducta fuerunt:quia facta ad placãdum Deum, ad eius impetrandam gratiam,promerendamque misericordiam.Et quid diuina scriptura? Vidit, inquit,Deus opera eorum:quia conuersi sunt à via sua mala,& misertus est super malitia, quã locutus fuerat,vt faceret eis. An hic non vides diuersissimum Dei ab Erasmo & Lutheranis iudicium.

Opera pœnitẽtiæ Niniuitarum.

dicium? Hæc & id genus multa Pighius.

Acta & scripta Lutheri, Anno Domini M.D.XLIII.

Conuentus Imperialis.

HOc anno rursus Nurenbergæ, absente adhuc Cæsare in Hispaniis, per Regem Rom. habitus est Cõuentus Imperialis, à mense Ianuario vsque ad Aprilem: Cuius Recessus factus ac publicatus fuit die XXIII. Aprilis. Adiuncti fuerunt Regiæ Maiestati ad id negocij Tres Commissarij à Cæsarea Maiestate, vtpote Christophorus Episcopus Augustensis, Fridericus Comes Palatinus Rheni, Dux Bauarię, & Ioannes de Nauis: Quorum primus in illo conuentu Nurenbergæ obdormiuit in Domino. Tractatum est autem & ibi præcipue de ratione belli, aduersus Turcas gerendi, deq; præsidiis subsidiisque & contiibutionibus in tempore constituendis. De causa vero religionis, nihil aliud constitui commode potuit, nisi vt publica pax vtiinque seruetur, ne religionis, prætextu vlli inferatur vis, aut iniuria.

Fuit eodem anno indictum à summo Pontifice Generale Concilium ad Ciuitatem Tridentinam, quo Tres misit Cardinales Legatos. *Conciliũ indictum & suspensum.* Quoniam vero propter bella, quæ inter poten-

tiſſimos erant Monarchus,perpauci Epiſcoporum comparuerunt:reuocatis Romam Legatis, ſuſpenſum eſt ad tempus Concilium illud. Fata inſuper eripuerunt Catholicis in Germania Duos Clariſſ.& Doctiſſ.viros,D.Eckium,& D. Pighium,fortiſſimos cõtra hæreticos Eccleſiæ fideique Propugnatores. Mortuus autem eſt vterque intra vnius menſis,& quidem primi,ſpacium, non ſine publico plurimorum luctu & gemitu. Cochlæus Tridentum ad Concilium è Vratiſlauia proficiſcens, dum Campidunum vſque perueniſſet, comperit ibi, ſolutum eſſe Conuentum indictæ Synodi. Et vidit ibidem Cæſarem Die 15.Julij,ex Italia cum exercitu tẽdentem in Germaniam Inferiorem, aduerſus Ducem Cliuenſem,qui ab eo ad Regem Franciæ defecerat,atque Ducatum Gelriæ occupauerat,ac multa Brabantinis damna,Cæſare abſente,intulerat. Quem Cęſar,intra paucos mẽſes victum ac ſubiugatum,pro innata Clemẽtia ſua,rurſus in gratiam recepit.

Obitus Eckij & Pighij.

Cæſar contra Ducem Cliuenſem.

Bucerus autem impia fraude Colonienſi inſinuatus Archiepiſcopo,Hermanno (qui Natalibus Comes erat à Vueda)grauiſſimam ſuſcitauit inter illum & Clerum eius diſcordiam in religione. Induxit enim illum in Lutheri hæreſim,reclamante fruſtra,non ſolum Reuerendo & Illuſtri Capitulo Maioris Eccleſiæ Coloniẽſis:ſed etiam vniuerſo Clero totius Ciuitatis, totaque Vniuerſitate Colonienſi. Cochlæus vero,gratia ac benignitate Reuerendiſſimi Epi-

Diſcordia Coloniæ inter Clerum & Epiſcopum.

ſcopi Eyſtetenſis, nactus Præbendam in Choro S. Vuilibaldi, è Campiduno rediit ad Eyſtet. Ibique nouam adiecit præfationē Quintæ ſuæ Philippicæ, prius æditæ, quam ſupradicto nuncupauit Archiepiſcopo. Vbi inter cætera, poſt recitatam S. Ambroſij ad Imperatorē Valentinianum II. reſponſionem, ita ſubiūxit. Sic te quoque, Reuerendiſſ. Princeps ac Domine, Lutheranis ac Zuinglianis ſuggeſtoribus & cōſultoribus peſſimis reſpōdere decuiſſet. Abſit, vt ego hæreditatem patrum ſanctorum, Seuerini, Cuneberti, Brunonis, Hereberti, Peregrini, Annonis, & omnium retro fidelium Epiſcoporum, anteceſſorum meorum, qui per tot Collegia & Monaſteria (quæ ſuo ære & labore fundauerunt) cultum & laudem Dei, & ſanctorum eius memoriam ac venerationem, adauxerunt: tradam in manus tam rapacium luporum, ac publice damnatorum hæreticorum, qui Eccleſiarum Collegiatarum & Monaſteriorum hoſtes ſunt nefandiſſimi. Quis Prædeceſſorum meorum vnquam ita fecit? Tali ſane reſponſo ſeruares bonam ad Deū conſcientiam, bonam fidem Chriſto, principi paſtorum (cuius tibi commiſſæ ſunt ouiculæ) debitam erga ſummum Pontificem & Romanorum Imperatorem, Dominos & ſuperiores tuos, obedientiam atque fidelitatem: apud Exteras nationes Chriſtianas laudem: apud Clerum & populum Colonienſem (qui tot iam annis vnanimi tecum conſenſu iſtas perditionis dam-

Præfatio ad Archiepiſcopum Colonienſem.

natas sectas abominati ac detestati sunt) beneuolentiam pristinam: atque præcaueres infinita in plebibus Christi scandala, quæ de hoc facto tuo non sine multorum gemitu passim audiuntur. Et infra.

Accusatio sanctorũ contra Ellum Episcopum.

Quod si à te (inquit) pastore intromissus est lupus iste Bucerus, facile intelligis, quàm graue de tanto facinore rationem redditurus sis Principi pastorum in die nouissimo, quando stabũt contra te in magna constantia, non solum omnes sancti Prædecessores tui, quorum labores & sanctas fundationes per hos lupos, ex eorum ouili & populo fideli auferre & abolere conaris, si non primo quoque tempore eos amoueris atque expuleris: Verum etiam numerosa sanctorum Martyrum agmina (quorum sacræ Reliquiæ, in magna per tot sæcula veneratione Coloniæ ab omnibus habitæ fuerunt, habentúrque adhuc hodie) in te coram Iudice consurgent. Neque surdas interim præbebit Deus aures gemitibus, lachrymísque & suspiriis tot sacrarum virginum, sacerdotúmque & Monachorum, intra muros sanctæ ciuitatis Coloniæ Deo seruientium, quos per lupos istos tam immaniter conturbas & discrucias. Hæc ibi Cochlæus.

Contra Bullingerum de autoritate Ecclesiæ.

Qui & in Henricum Bullingerum, Zuinglianorum apud Tigurinos Antesignanum, ædidit eodem anno Ingolstadij libellum, inscriptum De Canonicæ scripturæ, & Catholicæ Ecclesiæ autoritate: In cuius præfatione sic ait.

Quid

Quid si solos reprehenderes abusus, qui Prælatorum negligentia (vergente in senium mundo) irrepserunt, vitamque duntaxat scandalosam & prauos mores plurimorum ex Clero, qui suo non recte in Ecclesia funguntur officio, palam argueres, aut quantumuis acriter insectareris: non solum tacitus comprobarem, verumetiam publice collaudare non vererer. Quoniam vero præcipua totius religionis nostræ capita (quibus labefactatis aut subuersis, cunctarum periclitaretur salus animarum) impetis, hostiliterque oppugnas: non licet mihi (stimulante ad debitum officium conscientia) ad omnia tacere aut desidiose dissimulare, quamuis ignorem, quæ tua sit conditio, qui status, quæ functio &c. De animarum quoque Purgatorio igne libellum ædidit, contra duos sermones Andreæ Osiandri. Cæterum Clerus secundarius ciuitatis Coloniensis, aduersus Buceri librum recens æditum, egregium matura deliberatione scripsit ac euulgauit iudicium. In quo doctissime deteguntur atque confutantur Buceri complicumque eius errores ac impia dogmata Latine, quod in Germanicum quoque translatum est.

Acta & scripta Lutheri, Anno Domini. M.D.XLIIII.

Conuentus Imperialis Spiræ.

HOc anno celebris fuit Conuentus Imperialis à Cæsare met præsente Spiræ habitus, in quo & omnes septem Principes Electores (quod raro fit) personaliter præsentes fuerunt. Tractatum ibi rursus fuit de ratione belli defensiui contra Turcas, & de sumptibus atque contributionibus ad bellum illud necessariis. Fuit & de causa Religionis ibi seriò actum, & Lutheranis ad importunam eorum instantiam concessum nonnihil, quod summo Pontifici per omnia placere non potuit. Recessus ergo publicus datus fuit Spiræ X. die Iunij. Cuius sane tenorem vbi Ro. Pontifex accepit, paterne admonuit per quandam epistolam Cæs. Maiestatem, vt in causa fidei & Religionis, more maiorum, nihil velit, inconsulto Ro. Ponrifice, statuere aut permittere, in sedis Apostolicæ præiudicium. Mos (inquit) maiorum est eiusmodi, vt quoties de his, quæ ad religionem pertinent, disceptatur, ad sedem Apostolicam omne iudicium semper referatur, nihil illa inconsulta statuatur. Tu vero nunc fili, cum vel de Concilio generali, tanquam de remedio omnium opportunissimo afflictis Ecclesiæ rebus, &

Admonitio Papæ ad Cæsarē scripta.

& ipſius in primis Germaniæ mentionem facis: vel de Nationali, cuius etiam meminiſti: vel de futuro ad proximum Autumnum Imperiali Conuentu, in quo de religione cæteriſque rebus, quæ ad illam pertinent, tractare promittis: ita agis, ita ſtatuis, vt ſupprimas eius nomen vbique, cui diuina & humana iura, approbante tot ſæculorum conſenſu, ſupremam, cum cogendi Concilia, tum ſtatuendi de his & ordinãdi, quæ ad Eccleſiæ vnitatem vtilitatemque ſpectant, autoritatem dederunt &c.

Contra hanc Papæ Pauli III. epiſtolam, horrenda conuitia ſcripſerunt Lutherani, quidam Latine, quidam Germanice. Leutherus ipſe Teuthonice prolixum aduerſus eam ædidit librum, vſque adeo maledicum & obſcœnum, vt ſine pudore recitari aut legi non queat. Ædidit & alium Germanice libellum, in Quatuor partes diuiſum. Quarum prima titulum habet, De Principalibus articulis Chriſtianæ fidei, contra Papam & Inferorum portas ſuſtinendis. Secunda continet eius Confeſſionem. Tertia, De vera & falſa Eccleſia, quomodo diſcernatur. Quarta, De tribus ſymbolis aut Confeſſionibus Catholicæ fidei.

Obſcœniſſimus liber Lutheri contra Papam & Card.

Cochlæus quoque non paucos hoc anno ædidit Latine libellos, partim contra Lutheranos, partim contra Zuinglianos. Verbi gratia. Philippicam ſextam, contra Melanchtonem & Bucerũ, pro Colonienſium iudicio: Defenſionem Cæremoniarũ Eccleſiæ, cõtra Tres libel-

Opuſcula Cochlæi.

los Ambrosij Moibani Vratislauiensis: De nouis translationibus veteris & noui Testamenti Disceptationem: Quadruplicem ratione͂ concordiæ super Confessione Augustana. Hæc co͂tra Lutheranos. Contra Zuinglianos vero, De inuocatione sanctorum, eorumq; intercessione, & de Reliquiis imaginibusque eorundem, contra Bullingerum: Replicam breuem, co͂tra prolixam responsionem eiusdem Bullingeri: De sacerdotio & sacrificio nouæ legis, contra duos sermones Vuolffgangi Musculi. Item, Historiam de vita Theodorici Regis Ostrogothorum & Italiæ. Germanice item libellum vnum, de modo & vsu orandi antiquo. Cęsar autem finitis Spiræ comitiis, Regi Franciæ bellum intulit in ipsa Gallia, eoq; fœliciter peracto, in Belgicam eode͂ anno reuersus est: qui ad Parisios vsque cum exercitu penetrauerat. Clero interim Coloniensi, pro fide & religione Catholica, libris & actionibus diuersis viriliter, Lutherani Archiepiscopi sui conatibus & attentationibus repugnante.

Acta & scripta Lutheri, Anno Domini M.D.XLV.

Co͂uentus Imperialis Vuormaciæ.

HOc quoque anno indictus ac celebratus est Vuormaciæ Conuentus Imperialis, qui promissus fuerat in Recessu Spirensi,

Spirensi, & constitutus in diem primum Octobris prioris anni. Itaque Cæsar ad eum diem suos iussit ibi comparere Commissarios. Cæteri tardius aduenerunt: Rex Rom. mense Decembri: Cæsar infirmitate corporali præpeditus, longe tardius aduenit. Ex Principibus autem Electoribus, vnus duntaxat personaliter comparuit, Illust. Comes Palatinus Rheni, & Dux Bauariæ Fridericus: cæteri suos miserunt Oratores. Minus igitur frequens ac celebris fuit iste Conuentus, quam fuit Spirensis, licet satis celebris fuerit ex Cæsaris Regisque pe sonali præsentia. Vbi & Reuerendissimus Dominus, Episcopus Augustensis Otto, Cardinalitia Dignitate ac amplitudine sublimatus, insigniorem eo honore Conuentum illum reddidit. Protractus autem est idem Conuentus vsque in mensem Augusti, cuius die Quarto datus est publicus Recessus. In quo propter paucitatem Principum & Statuum, qui in propriis personis adfuerunt, maiores & grauiores causæ, de quibus tractatum fuit, non sunt definitæ, sed suspensæ atque in alium Conuentum remissæ, quem Cæsar constituit Ratisponæ celebrandum, atque sequenti anno mox inchoandum die festo Epiphaniæ, seu Trium Regum: ad quem omnes Principes & Status personaliter, excepta causa infirmitatis, conuenire debeant. Vt autem illic in causa Religionis facilius ad concordiam perueniretur: instituit Cæsar rursus, ad petitionem Principum & Sta-

Card. Augustensis.

tuum Protestantium, non consentientibus Catholicis Imperij Ordinibus, nouum Colloquiū Ratisponæ, sub festum sancti Andreæ inchoandum, & à Quaternis vtriusque partis Collocutoribus, & totidem Auditoribus peragendum, sub Præsidentibus à Cæs. Maiestate constituendis. Scripsit ad hunc Conuentum Germanice Bucerus Tres libros. In quibus prolixe suadet pro Nationali potius, quam pro Generali Concilio, multa inculcat contra Papam & omnem statum Ecclesiasticum, multa contra Edictum Vuormaciense, & contra Recessum Augustensem, multa contra Sacramenta & Ecclesiæ Cæremonias: Et quasi per omnia innocens sit, offerre se ausus est, ad experiundum de iure cum quocunque aduersario. Hæc indigne ferens Cochlæus, Latine scripsit epistolam ad Principes & Status partis Catholicorum, eamque per proprium nuncium ex Eystet Vuormaciam misit: suppliciter admonens, vt à fraudulentis & mendacibus Buceri commentis caueant: atque etiam ad pœnam talionis sese obligauit, si illum sub iudicibus non conuinceret, tum de erroribus in fide, tum de criminibus in vita. Cum autem epistola illa publice in promiscuo Catholicorum & Protestantium consessu lecta esset: cito nactus est eius copiam Bucerus, & Latine aduersus eam prolixum scripsit ac ædidit librum. Cui & Cochlæus nactus exemplar, absque mora Latine respondit, extractis è libro illius XVIII. articulis, super quibus cum eo ve-

Tres libri Buceri.

Epistola vna contra eosdē.

li-

lit ſub iudicib⁹ experiri de iure. Hoc prætere a anno magna fuit fama, ſeu infamia potius, de diuerſitate nouarũ in Germania Inferiore exortarũ ſectarũ. Etenim in Phriſia ſurrexit Laic⁹ quidã, in oppido Emeda, nomine Dauid Georgi⁹, ex Delphis oppido Hollandiæ, qui abſurdiſſimos propoſuit articulos. In quib⁹ etiã Sadducæorũ renouauit errores: negãs reſurrectionem carnis, extremũ iudiciũ, Angelos, Dæmones, Baptiſmũ, Matrimoniũ, ſcripturas, Paulũ, vitã æternã in cœlo. Affirmauit autẽ ſe Tertiũ eſſe Dauid, qui in Regno Chriſti ſuper terrã regnare debeat: vxores voluit eſſe cõmunes: docuit non eſſe peccatum, negare Chriſtum coram hominibus: non ſpiritum, ſed ſolam carnem peccare: ſtultos fuiſſe Apoſtolos & Martyres, quod tormenta mortemque propter Chriſti cõfeſſionem paſſi ſunt. Quia æque bene ſaluentur ſpiritus infidelium, ſicut fidelium: & æque bene damnetur caro Apoſtolorum, ſicut infidelium. Cæſar itaque, vbi hæc accepit, magna ſeueritate vſus, gladio & igne in huiuſmodi hæreticos animaduertit, & acerrima inquiſitione tam nefariam ſectam extirpauit: Atque vt contra omnes nouarum ſectarum errores & blaſphemias, certos fidei & doctrinæ Catholicæ articulos populi eius haberent, commiſit id negocij ſuis Theologis Louanienſibus.

Horrendi errores nouæ ſectæ.

Seuera contra eam ſectam executio.

Vnde factum eſt, vt Decanus & tota facultas Theologica Vniuerſitatis Louanienſis, per iuramentum in Collegio Theologorum

XXXII. articuli Theologorum Louanienſium.

Theologorum Louanienſiu. congregata, vnanimi ſententia conſignauit & approbauit XXXII. articulos, pro Catholicis & Orthodoxis ab omnib' habendos. Quos & Cæſar ipſe publico Edicto, tum in Latina, tum in Burgundica lingua, comprobauit, ac per omnes populos & prouincias Inferioris Germaniæ diuulgari, doceri ac acceptari, præcepit. Neque immerito id fecit: Eleganti enim compendio aſſeritur in iis doctrina ſana & Catholica, contra omnes nouarum ſectarum errores & inſanias. Hanc autem Cæſaris pietatem ægre ferentes ſectarum Anteſignani, præſertim vero Lutherus & Bucerus: variis calumniis & conuitiis in autores illorum articulorum, Theologos Louanienſes, inuecti ſunt. Argentinenſes quidem nouos contra eos Teuthonice commentarios euulgauerunt: Lutherus autem LXXV. propoſitiones, ſuperbiſſima cenſura, & Latine & Germanice in eoſdem emiſit. Inter quas, verbi gratia, iſtæ quoque continentur, & quidem inter primas, velut aliarum fundamentum. Quicquid (inquit) in Eccleſia Dei docetur ſine verbo, mendacium & impietas eſt: Si idem pro articulis fidei ſtatuitur, impietas & hæreſis eſt. Cui ſi quis credit, Idolatra, Diabolum pro Deo colit. Hinc ita concludit. Septem eſſe Sacramenta, ſine verbo aſſeritur ab hæreticis & Idolatris Louanienſibus. Item, Doctrina Synagogæ Louanienſium de Baptiſmate, eſt damnanda vt hæretica. Explodenda item eſt & abominanda doctrina

LXXV. propoſitiones Luthe. contra Louanienſes.

ctrina Nostrollorum Louaniensium, in vsu Eucharistiæ, cum sit prophanationis, hæresis, Idolatriarum plenissima. Item, Missam pro defunctis offerri, hæreticum est & blasphemum, insigniterque mentitur Lerna Louaniensium, esse à Christo institutam. Item, Confutationes Louaniensium sanguinariæ & incendiariæ, pertinent ad Parricidas, non ad eruditionem, quã in sacris literis prorsus nullam habent. Quẽ, quæso, articulum hæresis illi confutarent, qui ipsi sunt pleni & distenti innumeris hæresibus, blasphemiis & Idolatriis? Deinde nihil ex scripturis, sed omnia ex doctrinis hominum ructant, vomunt & cacant in Ecclesiam, non suã, sed Dei viuentis. Item, Ritus ordinandi sacrificos Missales, id est, Crucifixores Christi, est inordinatio Diaboli. Item, Matrimonium esse Sacramentum, sine verbo dicitur, & à Magistris Nostrollis in speculo Marcolfi visum est. Item, Cacolyca verius est Ecclesia Papæ & Magistrollorum, Ecclesiæ Christi sanguinaria aduersatrix & vastatrix. Hæc & id genus multa, furore plus quam hæretico plena ibi Lutherus: Qui & in Zuinglianos acerrime nouo inuectus est libello. Cui Tigurini respondentes, tum Latine tum Germanice, inter cætera sic aiunt. *Tigurini contra Luthe.* Prophetæ & Apostoli, Dei gloriæ, non priuato honori, non suæ pertinaciæ & superbiæ studebant: sed peccatorum salutem quærebant vnice. Lutherus autem sua quærit, pertinax est, insolentia nimia effertur, & confestim Sathanæ

tradit, quotquot illius sententiæ nō illico subscribere velint: Et in omnibus correptionibus suis plurimum maligni spiritus, quam minimum vero amici & paterni ingenij, depræhenditur. Hæc illi. Erupit & alia hæresis noua in plærisque Sueuiæ oppidis, quam Schuuenckefeldianam vocant, cuius autor Slesita est, genere Nobilis. Is ergo, vt aliquid noui, per quod innotescat, afferat, ex antiqua Manichæorum hæresi dogma vetus arripit ac renouat, docēs, Christum non fuisse conceptum in vtero virginis Mariæ, ex natura & sanguine eiusdem opificio Spiritus sancti: neque ex ea natum, sed aliunde à Deo creatum hominem assumpsisse. Inter has insanientium & vndique irruentium hæreticorum diuersas machinationes, impiosque conatus, sua pro parte Catholicorum studia exercens Cochlæus, quædam opuscula sua Latine scripta, velut antidota quædam euulgauit: Vtpote Miscellaneorum libros Tres, qui diuersos continent Tractatus X X X. Item, Considerationem de concordiæ tractatu, cōtra duo scripta Lutheranorum. Item, Velitationem cōtra Quatuor coniecturas Andreæ Osiandri, de fine mundi. Item, Replicam in Musculi Anticochlæum, de sacerdotio & sacrificio nouæ legis, & in Antibolen Bullingeri, atque in quædam scripta Buceri. Item, in Nycticoracem noui Euangelij &c. Coloniēses quoque strenue contra sui Archiepiscopi nouam & impiā Reformationē, & publicis actionib⁹ instituerūt, & æditis

Noua hæresis alia.

Libelli Cochlæi.

Defensio iudicij Cleri Coloniensis.

æditis libris sana Ecclesiæ dogmata omni probationũ genere confirmarunt. Inter quos sane insigniter emicuit Defensio iudicij Vniuersitatis & Cleri Coloniensis, contra Melanchtonis, Buceri, & Oldendorpij calumnias, à R. Patre, Euerhardo Billick Carmelita, Sacræ Theologiæ Doctore, & Prouinciali Germaniæ Inferioris, ædita. Et eodem anno rursus ad Tridentum indixit summus Pontifex Generale Concilium, cui pręfecit Tres Cardinales Legatos, virtute ac eruditione excellentissimos. Quorum opera consulatur Ecclesiæ, & contra hæreses vsque adeo impias variasque, & contra corruptos mores & abusus Ecclesiasticorum.

Acta & scripta Lutheri, Anno Domini M. D. XLVI.

Colloquium Ratisponense secundum.

COlloquium de religione à Cæsare in Conuentu superiore Vuormaciæ habito, ad festum sancti Andręę indictum, & ab eodem postea ad XIIII. diem Decembris ex certis causis per literas prorogatum: propter tardiorem eorum, qui ad Colloquium deputati fuerunt, aduentum, non potuit inchoari Ratisponæ ante XXVII. diē Ianuarij. Nā ij, qui ab Electore Saxoniæ ad Colloquium missi sunt, Doctor Laurentius Zoch,

vt auditor, & dnus Georgius Maior, vt Collocutor, aduenerunt primum die X X I. Ianuarij, cum cæteri ex vtraque parte iampridem comparuissent, & Melanchtonem (qui nominatim pro Collocutore fuerat Cęsari per literas indicatus) tot diebus frustra expectassent: Quandoquidem pro eo substitutus ab Electore prædicto fuit dnus Maior. Die igitur 27. Ianuarij, Domini Præsidentes, post solenniter celebratam ritu Catholico in Cathedrali Ecclesiá Missam, in Prætorio cum vtriusque partis Collocutoribus & Auditoribus conuenerunt, factoque consessu Cæsa ex Maiestatis, Commissiones sibi factas exhibuerunt, ac recitari fecerunt vtrique parti. Modum insuper procedendi, à Cæsare præscriptum, vtrique parti in scriptis tradiderunt. Verum, cum Lutherani suspiciosius variis causationibus & exceptionibus rem protraherent, atque Colloquium inire nollent, nisi proprios permitterentur habere Notarios: effecerunt, vt Quinto tandem die Februarij primum, à Catholicis Collocutoribus materia de articulo iustificationis, iuxta præscriptam à Cæsare formulam, proponi potuerit. Die autem sequenti Lutherani, antequam ad materiam propositam responderent, prolixo apparatu præfati ac protestati, & extra propositum quereli, & excusationibus vagati: rem scriptis, recitationibus, ac dictationibus extraxerunt, vsque in diem X I I. Februarij, antequam Catholicis daretur locus aut copia respondendi.

ſpondendi. Deinde die XVII. Feb. rurſus Lutheranis conceſſa dicendi facultate, res iterum extracta eſt partim dictationibus & ſcriptis, partim familiari colloquendi vice ac diſceptatione verbali, vſque ad 24. diem Februarij, qui erat feſtus Mathiæ Apoſtoli veneratione. interea Cæſar à Dominis Præſidentibus conſultus, & de modo procedendi (qui Lutheranorum peruicacia & importunitate à præſcripto aliquantulum mutatus erat) certior factus, nouam eis ſuper quibuſdam dubiis commiſſionem miſit, & vtrique parti literas Credentiales, vt de ſua voluntate & mandato Præſidentibus crederent, & R.D. Iulium Pflug, Electum & Confirmatum Numbergenſem, pro Tertio Præſidente reciperent. Quæ die 26. Februarij publicata vtrique parti, à Catholicis quidem obedienter acceptata ſunt, à Lutheranis autem per varias ambages & excuſationes recuſata. Quæ ſane res inter Pręſidentes & Lutheranos, variis tractationibus diebus aliquot agitata, non potuit ad conſenſum perduci, eò quod Pręſidentibus non liceret egredi aut recedere à pręſcripta Cæſaris commiſſione. Lutherani autem à conditionibus & limitationibus, quas contra Cæſ. commiſſionem afferebant, nollent recedere. Coacti ſunt igitur Lutheranorum peruicacia Domini Pręſidétes, iiſce de rebus iterum ſcribere ac referre ad Cęſ. Maieſtatē (quę iā iter ingreſſa erat è terris inferiorib⁹ verſus Ratiſponam) vt ſcirent inde, quid Lutheranæ parti, tam

Fugitiua Lutheranorum abitio.

obstinate contra commissionem excipiēti, permittere aut concedere deberent. Lutherani autem, antequam à Cæsare adueniret Rescriptū, contra Præsidentium voluntatem, die 20. & 21. Martij (quæ erat Dominica Reminiscere) subito præter omnium opinionem, insolita festinatione, tantum non furtiue, discesserunt, & sua contumacia omnem Colloquij fructū præpedierunt, atque concordiæ spem præciderūt. Id quod optimis quibusque, qui pacis & concordiæ desiderio tenebantur, displicuit, & Cæsar ipse permoleste tulit. Nam vbi Ratisponam peruenit, Die X. Aprilis, & perpaucos ad indictum Imperij Conuentum Principes & Status personaliter præsentes reperisset: nouum ad singulos misit mandatum, vt omnes absque vlteriori procrastinatione aduenirent. Datum Ratisponæ XXII. die Aprilis. In quo inter cætera sic ait. Cæterum, cum auditores & colloquentes, qui Augustanæ confessioni adhærentium nomine, in proximo Colloquio, ad dispares religionis articulos conciliandos, vocati & ordinati fuere, nuperrime ante nostrum aduentum, nobis insciis, etiam (vt ex aliis accepimus) nostrorum ad id deputatorum Præsidentium, eorum abitus ratione, deliberatione habita, ab ipsis neglecta, citra omnem necessariam & legitimam causam (quod forte neminem clam habet) inexpectata festinatione terga dederint: Quorum recessus culpa, actus nūc totius Colloquij silet & iacet: Denuo in hoc necessitas requirit

Verba Cæsaris in mandato ad Principes & Status.

requirit veſtrum etiam conſilium. Quare ſic præmeditatis & bene inſtructis omnibus obſequiis nobis deeſſe minime velitis. Et tantum de Colloquio. Cæterum pertriſte aduenit inter colloquendum Lutheranis nuncium, de obitu ſui patris (vt eum vocant) Lutheri. Qui è Vuittenberga Iſlebium profectus, vt tractatui ſeculari in cauſis prophanis diſcordiæ, quæ inter Comites à Mansfelt erat, intereſſet, eò quod ſub illis Dominis Iſlebij natus eſſet: Die XVII. Februarij peracta in publico cum aliis cœna, eaque largiter ſumpta, & facetiis hilariter extracta, eadem nocte interiit. De cuius obitu multi multa ſcribunt. Aliter narrant & ſcribunt ex vicinis locis Catholici: aliter loquuntur & ſcribunt Lutherani. Multos enim agminatim emittunt Germanice libellos, ad perſuadendum cunctis, quàm ſancte mortuus ſit ille ſanctiſſimus (vt aiunt) omnium eorum pater. Circumferuntur præcipue Trium Collegarum eius ſcripta, Ionæ Coci, qui falſo ſeipſum Iuſtum vocitat, Phil. Melanchtonis, & Ioan. Pomerani. Qui cum illo in librorum Vuittenbergenſium frontiſpicio, Quatuor primæ paginæ angulos, velut Quatuor Euangeliſtæ noui, occupare ſolent. Ionas interfuit præſens morti illius nocturnæ, ſubitaneæ, & improuiſæ: ſcripſit epiſtolã cõfeſtĩ eadẽ nocte, qua ille ĩteriit, ad Electorẽ Saxoniæ, ac funebris poſtea põpę cõtexuit hiſtoriã. Alij duo funebres habuere cõciones. Pomeranꝰ Germanicã ad populũ:

Interitus Lutheri.

Varij de eius obitu libelli.

Latinam (quæ mox à Crucigero in Germanicá versa ac ædita est) Melanchton ad scholasticos: Laudis & complorationis plena sunt omnia. Vellent libenter omnibus persuadere, quod mortem ille non gustauerit, sed velut Enoch, aut Helias, aut Ioannes Euangelista, sine morte translatus sit. Allegant enim illud verbum Christi Ioan. 8. cap. Si quis sermonem meum seruauerit, non gustabit (aut videbit) mortem in æternum. Quod dicunt illum paucis ante exitum suum diebus, manu propria Germanice scripsisse in libro quodam hospitis sui, atque in hunc sensum exposuisse. Si quis serio verbum Dei meditetur in corde, ei credens, & super hoc obdormiat aut moriatur: is transit hinc, antequam mortem prospiciat aut sentiat. Huic autem eorum impudentiæ obstat mortui cadauer, idque fœtidissimum, quod multorum oculi palam viderunt in terram sepeliri: Quod de corpore Enoch, Heliæ, aut Ioannis, vere affirmare non possunt. Si quis ergo historiam istam, quam Germanice scripsit Ionas, pressius aut propius inspiciat, facile intelliget, omnia referri ad vanam gloriam & sæcularem pōpam in funere, & ad carnis delitias mundique honores in vita. Et ea omnia longe abfuisse ab instituto verorum Christi discipulorum. Quis enim sanctorum sic iter fecit pompatica ostentatione, velut Triumphali curru vectus, cum tribus filiis, damnato & incesto coitu ex Monacho & Moniali conceptis ac procreatis: sicut

Qualis mors Luthe.

Historia Ionæ de exitu & funere Luthe.

cut fecit hic Lutherus? Aut quę erat eius digni tas aut nobilitas, vt à tot Generosis Comitibus de Mansfelt missis, illi obuiam Centũ & XIII. equitibus in confinio honoris causa excipere tur? Aut quo Maiorum aut Apostolorum exẽ plo, ipse hęreticus notorius, & ab vtraque po testate suprema legitimo iuris ordine damna tus, atque in Episcopum nunquam electus aut ordinatus, nouo ritu, à sese friuole excogitato, ordinauit & consecrauit (vt ait Ionas in ista hi storia sua) Islebij Duos presbyteros, ipse neque Missam celebrans, neque cum aliis tunc com municans? Quid vero sanctitatis aut miraculi hoc habet, quod omni vespere post cœnam, opi pare paratam & largiter acceptam, distento ci bis & potu ventre, in habitaculo suo per fene stram prospiciens, aliquantulum orauit, inter dum tam serio ac sedulo (sicut recitat historia) vt circumstantes, dum taciti adessent, quædam eius verba admirabundi perceperint: cum ni hil dicatur ibi vel de horis Canonicis (ad quas dicendas vtique vt Monachus professus, & presbyter olim rite ordinatus, de iure obliga tus erat) vel de aliis ab eo interdiu factis (si quas modo fecit) orationibus? O sanctitatem mira culosam, & apud Christianos nunquam prius auditam, quod nouus Saxonię Apostolus, tota die sæcularibus intentus negociis, prandiique & cœnæ crapula oneratus, omissis totius diei horis Canonicis, paululum, antequam cubi tum iret, in fenestrę prospectu orasse deprę

Quales Lutheri ad Deũ preces.

hensus est: cuius hæresi ac scelere tot per omne fere Saxoniam, Pomeraniam, Daniam, Sueciam, & Noruegiam, Monasteria, & Collegiatę Ecclesię atque etiam Cathedrales (non solum omissis, sed etiam publica violentia prohibitis & interdictis, Missis & horis Canonicis) desolantur, & à Dei laudibus obmutescunt die noctuque, & ab omni cultu solennitateque veteri cessant. Quid vero illud, quod ab ipsis rogatus Comitibus, vt ante prandium à prophanis causarum tractationibus abstineret ac quiesceret, in prandiis tamen & cœnis eorum, in suo (velut proprio & insigniori) sedili semper accubuit? Scilicet oportuit eum custodire illud verbum Christi. Amant primos recubitus in cœnis. Non autem in cœnis tantummodo, sed etiam in prandiis: à quibus plęrique sanctorum patrum & Monachorum perpetuò, exceptis Domínicis & festis diebus, abstinuerunt. Quid item egregium (vt iactitat Ionas) istud ei⁹ Apophthegma. Nos senes ideo tam diu viuere oportet, vt in Diaboli posteriora respiciamus, ac tot mala, infidelitates, miseriasque mundi experientes, testes simus, Diabolum tam malum spiritum fuisse? Item. Genus humanum est sicut ouile ouium occisionis. Item illud, quod in historia omissum, in Ionę ad Electorem Saxonię epistola maiusculis insertum est literis, Solitarium esse, non affert lętitiam. Quasi vero Monachis à Paulo dictum non sit, Gaudete in Domino semper, iterum

Primus recubitus in cœnis.

Qualia Apophthegmata Luthe.

rum

rũ dico Gaudete. Aut quaſi non ad vitam & ſalutem, ſed ad occiſionem & perditionem à Deo creatum ſit genus humanum: Aut falſo dixerit Apoſtolus. Deus vult omnes homines ſaluos fieri: Aut quaſi nõ fuerit ſenior Luthero Moyſes, quando dixit ei Deus. Videbis poſteriora mea, faciem autem meam videre non poteris. Ad Dei igitur potius, quam ad Diaboli poſteriora, reſpiciendum eſt ſenibus. Quid denique dicamus de vltima Lutheri oratiõne, quã hiſtoria maiuſculis literis notatã recitat? O mi pater (inquit) cœleſtis, Deus & pater Domini noſtri Ieſu Chriſti, Deus totius conſolationis, Gratias ago tibi, quod mihi dilectũ filiũ tuum Ieſum Chriſtum reuelaſti. In quem credo, quẽ prędicaui & confeſſus ſum, quem amaui & laudaui: Quem abominabilis Papa & omnes impij vituperant, perſequuntur & blaſphemãt &c. Interroget hic Ionas patres, excutiat vel diligẽtiſſime omnes ſcripturarũ, legũ & Canonũ, Cõciliorũmque angulos, an apud vllum Chriſtianum inuenire queat talem morituri orationẽ. In qua quiſpiam ita ſeſe iactite:: ita prę ſe cunctos, qui ſub Papa Chriſtum coluerunt, contemnat & incuſet: ita inſectetur & calumnietur Eccleſię Paſtorem, ſummum Pontificem.

Ad Phil. 4. *1. Timo. 2.* *Exod. 33.* *Vltima oratio Luth.*

An non potius credendum eſt, Chriſtum iudicem mox poſt hęc verba eius, in ipſo exitu raptę iam de corpore animulę eius dixiſſe. De ore tuo iudico te ſerue nequã: Quia tu ipſe antea dixiſti & ſcripſiſti, te audire in papa vocẽ ch iſti, ĩ

Quale Chriſti in animã Lutheri iudicium. *Luc. 19.*

eo loquentis & præsidentis. Item Anathema sit & maledictus, qui contra veritatem Apostolicarum veniarum loquitur. Item fateor, sub Papatu plurimum esse boni Christianorum, immo omne bonum Christianum: Et sub Papa esse veram Christianitatem, atque adeo verum nucleum Christianitatis. Quid igitur spei de salute potest esse homini sic indurato, & in finē vsque contra charitatem in hæresi, schismate, ac rebellione, odioque cōtra Papam perpetuo persistenti, ac pertinacem & obstinatam animā efflanti? Iudicat enim eum non solum Christi, Pauli, Cypriani, Augustini, & similium sententia multipliciter attestata: sed etiam sermo ipsius & oris proprij iudicium. Stulte igitur ac impie laudat eum de hac oratione Ionas. Quemadmodum & Pomeranus, in fine funebris ad populum orationis suę, cacatam iactitat stulte illius prophetiam, hoc carmine.

Cacata prophetia Luth. contra Papā.

Pestis eram viuus, moriens tua mors ero Papa. Non enim tam Papę, quam Germanię, & innumeris animabus pestis fuit viuus: mortuus quoque nemini magis quam iis, qui ei credunt, pestis & exitium erit: & ipse iam procul dubio scit & experitur, quam sęua fuerit sibimetipsi pestis, & viuus & moriens. Quod si moriens mors est summa Pontifici, vt vane gloriatur, Quid est, quęso, quod Elector Saxo. in Edicto suo, nuper 14. die Februarij per omnes terras suas promulgato, tā vehemēter sibi suisq; cōfœderatis à Papę practicis (vt ait) timet, & suos do-

mi

mi manere,atq; in continuo armorū apparatū persistere iubet? Nunquid mortuus Papa tā magnopere timendus est? At vulgare est Italorum prouerbium. Homo mortuus non facit Guerram. Manet igitur Papa, & manebit vsq; ad consummationē sæculi: Hæretici vero velut aqua dilabuntur, vnus post alium. Vbi nunc sunt magniloqui oppugnatores Papæ, Zuinglius, Oecolampadius, Carolstadius, Capito, Grynæus, Lutherus, & cōplures alij? Mors depascit eos nunc secunda vsq; in æternum: Papa & Sedes Apostolica, supra petram firmiter ædificata, perpetuò permanet. Quid vero prodesse potuit animæ Lutheri, ad tribunal Christi raptæ, vanissima pompa funeris, quando cadauer eius stanneo inclusum loculo, circumlatum per diuersas Ecclesias, & longa seductorum ab eo populorū processione deductum atq; comploratum, & splēdido, tam equestri quam pedestri, agmine Vuittenbergam reuectum, vanis comploratíonibus sepulturæ traditum est? Imprudentius tamen stanneo, quam ferreo imposuerunt loculo cadauer, non attendentes exemplum & astutiam Sarracenorum, qui ferreum potius, quam stanneum fecerunt Mahumeto suo sepulchrum, quod in aëre pendulum à Magnetibus teneri dicitur, in Mesquita Mechæ vrbis Arabiæ: Magnes enim lapis, non stānum, sed ferrum attrahere, scribūt Physici, & experiūtur artifices. Quo denique exemplo Catherina Monialis, vxor Lutherina, post funeris currum, carpento vecta, in

Papa manet hæretici vt aqua dilabuntur.

Quanta pōpa in funere Lutheri.

publica processione, se suosque tres ex Luthero filios, Ioannem, Martinum, Paulum (vt enumerat historia) spectandos præbuit? Nunquid tali modo deductum fuit funus olim B. Martini, aut S. Ambrosij, aut Diui Augustini? O miseros & excæcatos homines, quos talium non pudet, qui tam cæcum habent & de rebus humanis, & de religione Christiana iudicium. Væ autē improbis & impiis laudatoribus illis, qui dicunt malum bonum, & bonum malum, ponentes tenebras lucem, & lucem tenebras. Consyderent autem pij, quid tantis prauæ intentionis laboribus, curisq; ac studiis effecerit Lutherus, cuius rebelli ac seditiosa concitatione, tam multa hominum milia & corpore & anima in æternum perierunt, atq; deinceps adhuc peribunt: & tota per eum Germania confusa & conturbata, omne decus pristinum, perturbato Imperio, amisit, & ad bella tum externa, tum ciuila spectans, trepidat, à Generali ac pacifico Cōcilio abhorrens, & à Papa, à quo fidem Christi suscepit: velut ab Antichristo per scelerata Lutheri dogmata sibi timet. Stulta enim ista Ionę historia, refert hanc quoq; Lutheri morituri tam impiam quam ridiculam stultitiam, quod eadem nocte, qua periit, dixerit ipsi Ionæ & Cælio, aliisq; circumstantibus, Orate pro Domino nostro Deo & eius Euangelio, vt ei bene succēdat: quia Cōcilium Tridentj, & abominabilis Papa, grauiter ei aduersantur. Quis vnquam audiuit, orandum esse pro Domino nostro Deo: Sunt & aliæ com plures

Infalices & perniciosi labores Lutheri

Stulta historia.

plures in mendaci ac futili hac historia stultitiæ, quæ apud eruditos & cordatos viros Lutheri famam magis denigrant, quàm celebrãt: sed hic breuitatis gratia omittuntur. Cochlæus autem pro asserenda & confirmanda contra quoslibet hæreticos veritate Catholicæ fidei, hoc quoque anno nonnullos ædidit Latine libellos. Vnum contra Lutheri articulos, quos Concilio proponendos esse censuit: Alterum contra XVIII. articulos Buceri. Tertium cõtra præfationes & Annotationes Melancthonis. Quartum de Apostolicis Constitutionibus Epitomen Caroli Capellij &c.

Libelli Cochlæi.

Cæsar denique ad celebrandum hic Ratisponæ more solito Conuentum Imperialem, post longam expectationẽ, præsente iam Rege Ro. &c. fratre suo, & bona Principum, tum Ecclesiasticorum tum secularium, parte personaliter comparẽte, heri (hoc est Quinta die Iunij, Sabbato post festum Ascensionis Domini) celebrata solenniter in Cathedrali Ecclesia Missa, præsentibus cum Maiestate sua, Rege, cæterisque Principibus, & Statibus Imperij: post imploratum diuinum auxilium, publicam in Prætorio Propositionem super iis, quæ hoc in Conuentu agenda sint, exhibuit, ac ea promulgatione Comitia ista fœliciter (vt speramus Deumque precamur) inchoauit.

Inchoatio Conuentus imp.

Hæc ex Actorũ Lutheri Cõpẽdio, quod Ratisponæ, post dissolutũ & fugaci abitione Lutheranorum desertum Colloquium nouissimum,

ſcriptum eſt,hortatu & petitione R. D. Hieronymi VERALLI Archiepiſcopi Roſſanenſis,Nuncij tunc Apoſtolici Apud Cæſ. Maieſtatem:Nunc vero Authoritate PAVLI III. ſummi Pontificis (exigentibus eius meritis) creati & coaptati in Cœtum & Collegium S. Romanæ Eccleſię Cardinalium,Anno Domini M. D. XLIX.

EX EPISTOLA GERmanica cuiuſdam ciuis manſfeldenſis Narratio Hiſtorica,de vltimis Martini Lutheri actis & eius obitu.

Diſcordia inter comites Mãſfeld. Ex doctrina Lutheri.

DOmini Comites à Mansfeld,ante ortam Lutheri doctrinam, optime inter ſeſe concordes erát, ita quod in omnibus cauſis iuniores deferebant ſeniorib. eorumque acquieſcerent ſententiæ.Vbi autẽ cœpit ſcribere Lutherus,pars vna eius doctrinam acceptauit,pars altera reiecit,factæque ſunt res eorum deteriores.Poſt obitum itaque ſeniorum,qui Catholici fuerant,ſucceſſores eorum in Lutheri partem conceſſerunt.Vnde ſperabatur redintegranda concordia, ſed longe ſecius

acci

accidit. Nam & isti volebant habere partem Parochiarum,& repetebant abalienatos census domosque Ecclesiarum,ac speciales in suis Ecclesiis scholas & Concionatores instituebant, atque monstrantias,Clenodia, vasaque argentea exacte rapiebant.

Vnde grauior aborta est discordia. Nam & concionatores vtriusque partis male conueniebant, conuiciis ita contra se inuicem debacchantes,vt pugnis aliquando potius quam verbis rixari mallent,& alter alteri in faciem expueret. Præcipue vero de Venerabili Sacramento altaris diuersa sentiebant.Pars enim negabat in hostiis (vt vocant) consecratis quæ post communionem populi residuæ manent, remanere aut esse amplius corpus & sanguinem Christi. Pars altera contrarium asserebat, & prouocabant se inuicem ad disputationis publicæ certamen.Cumque Vuittembergam deuoluta esset causa,Luthero absente,Philip. Melanthon approbauit sententiam eorum qui negant remanere corpus & sanguinem Christi. Vbi autem domum rediit Lutherus, comprobauit alterius partis opinionem:sic tamen,vt iuberet vltimos communicantes semper sumere cunctas hostias residuas,etiam si 4.aut 5.sumendæ sint,similiter & totum quod in calice superesset,exhaurire. Glíscebat itaque discordia vehementer, non solum inter Concionatores,sed etiam inter ipsos Comites,qui ea æmulatione moti,discordabant & sibi inuicem impedimento erãt.

Discordia inter Cõcionatores Luth.

Lutherus his intellectis, assumptis secum Philippo & Iona, In Vigilia Natalis Domini venit Mansfeldiam, velut mediator quidam, Cumq; per dies octo nihil efficeret, iussus est redire ad festum Conuersionis S. Pauli. Rediit ergo Sabbato ante iam dictum festum ad oppidū Hallis, diuertens in ædes Ionæ, & aquarum inundatione cogebatur Quatriduum ibi subsistere, licet Islebij interim quotidie pararentur pro ipso & comitatu ipsius epulæ. Sala enim fluuius nimium excreuerat, vt transire non potuerint. Tandem feria Quinta miserunt ei obuiam Comites Currum & LX. equites armatos, qui iusserunt Tres cymbas coniungi, vt eo tutius trāsfretare possit Lutherus, qui ægre persuasus, trāsito nauiculis amne, currum ascendēs Islebium peruenit. Vbi ergo in Islebij Suburbanum peruenerunt, Equites è Bombardis globos emittentes, fecerunt, vt Lutherus infirmaretur, Currente autem vno equitum festinanter in ipsum oppidum, attulit vinum & cereuisiam, sumpto itaque cibo & potu refocillatus est, licet Paulo antea Hallis opiparum habuerat prandium. Non igitur Ieiunio sibi accersierat infirmitatē illam. Magna vero cum pompa & occursu plebis, quæ quatriduo prius aduētum eius frustra expectauerat, ingressus est oppidum. Cæterum die Dominica post festum conuersionis Pauli prædicauit in Ecclesia Parochiali S. Andrææ, in Papam sacerdotesque & Monachos vehementer

Aduentus Luth ad Islebium.

Sermones Lutheri.

menter inuectus. Deinde in festo Purificationis iterum concionatus, tantum habuit plebis vndique ex pagis & oppidulis circumiacentibus concursum, quantum vix haberet Paulus ipse si nunc prædicaret. Vbi inter cætêra dixit, Vnumquemque debere Dei dona sibi collata, in alios distribuere, non in Monasterio celare, sed exire in mundum & prædicare. Dedit mihi Deus (inquit) intellectum scripturarum, vt eas recte interpretari sciam, non Papa cum suis Cardinalib. & Episcopis. Ego vnam Quintulam intellectus mei non darem pro Centum-Centenariis intellectus illorum. Finito autem sermone in hospitium reuersus, prandium oppipare paratum sumpsit, mox autem allato secundo ferculo, caminus ædium ardere cœpit, & ex proxima quoque domo erupit incendiũ, Speculator duos videns ignes insonuit è turri, magnusq; factus est concursus populi, pro eo, quod Ecclesia canit illo die, Lumen ad reuelationem gentium.

Quando autem in publicis tractatibus non erat Lutherus, habebat in cista sua librum, in quem scribebat. Aiunt eum librum ad Cęsarem ab eo scriptum esse, contra Louanienses & Colonienses (quos in concionibus suis conuiciose dicebat crassos asinos, bacchantes & bubalos) nec ab ipso quidem Cæsare temperare calamum. In eam vero cistam impingens crus suum casu Ionas, tam grauiter læsus fuit, vt Quatuor opus habuerit Chirurgicis. *Nouus liber Luth.*

Eum autem librum nondum consummatum ab eo, debet Doctor Cruciger complere, qui ei successurus sit, sicut Eliseus Eliæ. Dominica die post Purificationis, tertia vice prædicauit Lutherus, loquens de superseminata zizania: Per quam intellexit Anabaptistas, Suermeros, Munceros &c.

De zizania.

Qui non ex culpa patrisfamilias (Lutheri scilicet) sed ex Diabolo creuerunt: Ille enim sacellum suum semper iuxta Ecclesiam Dei ædificat (inquit) Perdi quidem aut interimi non debẽt, sed permitti vsque ad Messem. Prohiberi tamẽ debent à publicis Concionibus & sacrorum administrationibus, vt in angulis duntaxat secum mussitent ipsi & Papistæ. Eadem septimana, cũ duo essent a Luthero ordinãdi, examinati sunt à Iona, quorum vnus iam prius vltra sex menses Parochialem habuerat Ecclesiam & prædicauerat. Interrogatus ergo à Iona quidnam differentiæ sit inter peccatum veniale & mortale, perparum respõdit, quia perrara est ea quæstio.

Duo Lutherani presbyteri.

Dominica autem die ante Septuagesimam prędicauit hoc Euangelium. Confiteor tibi pater cæli & terræ &c. Vbi sapientes huius mundi dixit esse Papam, Cardinales, Vniuersitates, presbyteros, Monachos & Moniales, Suos autem dicebat esse paruulos, Deinde contra Iudæos multa dixit, Sæculares quoque potestates, qui eos tolerant, repræhendit, qui participes forẽt omnium peccatorum quæ illi committunt, blasphemãtes Christum & matrem ejus, qui sciant

Sapientes huius mundi.

toxica

toxica parare Christianis,quæ non statim operentur, sed eorum vis differri queat ad Duos aut Tres dies,ad duas aut Tres septimanas aut duos aut Tres menses,immo ad X.aut XX.annos. Maxima hyperbola, Eiiciendos igitur esse, non tolerandos. Deinde ordinabat in choro duos illos examinatos per impositionem manuũ cantando. Veni sancte spiritus. Item in hospitio suo scripsit in pariete hanc sententiam. Nõ possumus facere quod omnibus placeat. Possumus autem facere quod nobis placet. Ea verba plærique transcripserunt,& vnus sic, alius aliter interpretatus est. Feria secunda lætam peregit cænam, habens conuiuam quendam è Frãcfordia quæ ad Menum est, venientem. Is de nouitatibus ab eo interrogatus, respondit inter cętera, Papam Paulum esse mortuum. Ait ergo Lutherus, Quatuor iam Papas superuixi factus illis contrarius primum propter pallium, quod est restis Canabacea, pro qua sane dare oportuit Episcopum Moguntinum circiter ter Centum Millia florenorum. Putaueram eũ ea reste suspensum iri, sed successor eius ea suspendendus est, si non tamdiu vixero ego, superuiuent tamen alij. *Iactantia Lutheri.*

Feria Quarta in cœna rursus valde lætus fuit, & facetiis fabulisque recitandis dicax, omnibus mouens risum. At circiter horam Octauam cõquestus est, se aliquantulum male habere, sicut epistola de eo scripta refert. Post medium noctis repente vocati sunt ad eum Duo Medici:

quorum alter, Doctor, alter Magister erat: Qui vbi aduenerunt, non repererunt in eo vllum amplius pulsum. Scripserunt tamen mox Receptum quoddam pro immittendo Clisterico seu Enemate.

Enema seu Clisteriũ mortuo datum.

Excitatus itaque Apothecarius seu Pharmacopola, hora Tertia post medium noctis, iussus est parare Clisterium & afferre ad Lutherũ. Is vbi aduenit, & medicorum iussu temperasset atque calefecisset paratum Clisterium, putabat illum adhuc viuere. Cumque versum esset corpus, vt ei Clisterium applicaretur. Apothecarius videns eum mortuum iam esse, ait ad Medicos, Mortuus est, quid opus est Enemate? Aderat Comes Albertus & nonnulli homines eruditi. Responderunt autem Medici, Quid tú? Appone Clisterium, si forte supersit vllus adhuc spiritus, vt reuiuiscat. Ille ergo cannulam apponens, sensit in saccum Clisterij ex ire quasdam ventositates & bombos: Erat enim totum corp⁹ refertum humoribus ex superfluo cibo. potuque Habuerat enim coquinam magnifice instructam & vinum dulce atque exoticũ permultis metretis abundans in hospitio. Aiunt sane, Lutherum omni prandio & cœna vnum ebibisse sextarium vini dulcis & exotici. Vbi igitur Apothecarius Clisterium in corpus torsit & infudit, totum refusum est è corpore in lectum, qui splendide præparatus erat. Ait itaque Medicis Apothecarius, Non remanet Clisterium, dixerunt illi. Omitte igitur.

Con-

Contenderunt autem inter ſeſe duo illi Medici de genere mortis. Doctor dicebat Apoplexiam fuiſſe: Viſa eſt enim tortura oris, & dextrũ latus totum infuſcatum. Magiſter vero, qui putabat tam ſanctum virum non debere manu Dei per Apoplexiam interimi, dicebat fuiſſe Catarhum ſuffocatiuum, & per viam ſuffocationis mortem intraſſe. His ita peractis, aduenerunt alij quoq; Comites omnes, Ionas vero ſedens ad caput defuncti, vehementer lamentabatur, manus inuicem contorquens & iactitans. Interrogatus ergo, an Lutherus heſterno (iam enim initium erat Diei ſequentis quæ erat feria Quinta & Februarij Decima Octaua) veſpere conqueſtus de aliquo fuiſſet dolore. Reſpondit ille, Ah non, fuit enim heri ita lætus, ſicut nunquã fuit, Ah Domine deus, Domine Deus &c. Inter ea Comites precioſi odoris aquam attulerunt, qua fricaretur corpus defuncti. Quando quidem & antea aliquoties pro mortuo habitus fuerat, ſine motu & ſenſu vitæ aliquandiu iacẽs, Id quod Smalcaldiæ quoque eidem acciderat, quando calculo excruciatus eſſet. Quemadmodum ipſe de hoc libellum ſcripſit Latine, cuius initium eſt, Poſtquam reſurrexerim à mortuis, Idcirco iuſſus eſt Apothecarius odorifera aqua illa vngere ac fricare corpus mortui. Qui ſane ſedulo ac impigre iuſſa peragẽs, applicuit aquã illã multis fricationibus aliquãdiu naribus, ori, fronti, pulpulſui, ac mãmæ ſiniſtræ. Sed & illu-

Diſſenſio inter Medicos de morte Lutheri.

Fricatio corporis mortui.

ſtris Princeps ab Anhalt Vuolfgãgus incubuit ſuper funus, interrogans Apothecarium, an vſpiam deprehendatur aliqua vena vitæ? Reſpondit ille, Nihil prorſus vitæ ſupereſſe, quia manus, naſus, frons, genæ, aures, mortis frigore algeant. Os quoque tangendo aperuit, ſicut in ſyncopi fieri ſolet, ſed fruſtra. Oculos item aperuit & iterum clauſit. Rupti enim erant: Omnibus igitur fruſtra tentatis, deſtitit ab eo labore. Ionas ergo, vt hæc vidit, ſtans ait. En iacet hic vir, videte quomodo dormit, qui Eccleſiam Dei rexit, O Deus, exuſcita alium in bonum Eccleſiæ tuæ. Et addidit illuſtres ac Generoſi Domini, optimum nunc fuerit, vt mittatur velox eques ad Electorem Principem, & ſedeat aliquis ad ſcribendum ei omnia, ſicut acciderunt.

Fabula ex ore Luth. repetita.

Habuit Lutherus quendam apud ſe Magiſtrum, famulantẽ ſibi. Qui à Comitibus interrogatus, an Lutherus præcedente veſpere de dolore aliquo conqueſtus fuiſſet. Reſpondit, eum ita lætum fuiſſe, vt longo tempore tam lætus non fuerit. Narrabat enim hiſtoriã de quodam, qui diabolo ſe addixerat, magnam paſſus famem, vt ipſum cibaret, Diabolus ergo procurans abundanter & elixas & aſſatas carnes, vbi vidit eum plene ſaturatum petiit ab eo animam ipſius, promiſſam ſibi, quia iam ſatur eſſet. Ille autem reſpondit, expectandum eſſe donec moreretur. Non enim corpus, ſed animam ei addixerit. Contra vero ait diabolus

Nonne

Nonne qui equum emit, frennum quoque equi retinet? Annuente illo, intulit Diabolus sic. Anima equus est, corpus frenum, atque his dictis abripuit eum cum corpore pariter & anima. Læti itaque fuerunt omnes, qui hæc & id genus plura ab eo audierant. Post hæc procurarunt Comites stanneum fieri loculum, in quo positum est funus & repositum in habitaculum quoddam hospitij. Omnibus tamen ad inspiciendum expositum. Sed & pictor quidam ex Hallis confestim vocatus, iussu Comitum, mortuum, vt erat, depinxit Cumque multus adesset populus, ait Ionas, O chare popule, inspicite eum diligenter. Inspicite satis, Hic est vir ille qui dormit hic, qui multa millia milliũ animarum redemit, O adiuuate orãtes, vt Deus alium in locum eius substituat. *Tuba stãnea.*

Feria sexta, hora X I I. Tres facti sunt compulsus maximarum campanarum per omnes Ecclesias. Deinde omnium campanarum simul. Aduenerunt itaque omnium scholarum scholares cum crucibus, ad deducendum funus, Quod portabatur, è domo doctoris Dragstetini, a Concionãtoribus & Senatoribus, sequentibus post feretrum omnibus Comitibus de Mansfeld, in Ecclesiam S. Andrææ, vbi deponebatur in Choro. Ascendens autem in suggestum Ionas, concionatus est ibi adeo furiose, vt plerique dicerent, vere Muncericam (hoc est seditiosam) fuisse eam concionem. *Pompa funebris.*

Ea vero funeris pompa ab hora X I I. vſque ad Tertiam poſt meridiem extracta eſt, antequam è domo funus exportaretur. Et permultus aderat populus ex multis pagis & oppidulis. Pictor vero Hallenſis iuſſus eſt illo tempore ad huc ſemel, & melius quidem quam antea, corpus mortui depingere. Quoniam vero aſperum & intenſum erat frigus, multi expectantium eam pompam dilapſi ſunt & abierūt, tum propter frigoris moleſtias, tum quod putabant nonnulli, ſanctum virum inter moras (dum depingeret mortuum denuo pictor prædictus) à morte reſuſcitatum eſſe. Ea igitur nocte ſtetit funus in ſacratio Eccleſiæ S. Andreæ, quod X I I, ciues vigilando cuſtodierunt, bonam bibētes Cereuiſiam, pro miſſa defunctorū, quam Requiem vocant.

Funus Vuittenbergam aevectum.

Sabbato, poſtquam rediit ab Electore Principe Eques, referens illius reſponſum, vt remitteretur Corpus Vuittenbergam, iterum factus eſt conpulſus omnium campanarum per omnes Eccleſias, hora X I I. poſt meridiem. Hora itaque veſperarum, adductus eſt Currus ad Templum. Cui impoſitum eſt funus, ſuper inducto panno holoſerico, cui crux alba erat adfixa. Deductum eſt itaque funus, 40. Equitibus. Aduehebantur ſimul Ionas & Celius & duo Comites Iuniores.

Ingreſſus funeris in Vuittenbergam.

Et procedebant vſque foras ciuitatem poſt funus omnes Comites de Mansfeld, Senatus, om-

omnes ſcholæ & plebs, bene longam viam a Ciuitate, Venit eo veſpere funus ad Hallis, vbi ad pontem obuiós habuit ſcholares, qui cantu ſuſceperunt illud, Quod ea nocte in Eccleſia B. Virginis (in qua Ionas Prædicare ſolet) ſeruatum & vigiliis cuſtoditum eſt. Die Dominica vlterius vectum fuit, Et feria ſecunda Vuittenbergam vſque peruenit, Vbi ad Pontem obuios habuit Collegium Vniuerſitatis totumque ſenatum & plebem Ciuitatis. Doctores & Magiſtri parauerant feretrum, In quo mortuum deferre cupiebant, tanquam Doctorem & Præceptorem ſuum. Quoniam vero cadauer maxime fœtidum factum fuerat (quamuis vehemens eſſet frigus) non eſt permiſſum è curru deponi vt portaretur, ne fœtor noceret. Vectum eſt itaque vſque ad Arcis Eccleſiam, vbi paratum ei erat ſepulchrum, iuxta ſepulchrum Ducis Friderici, In quo ſimul cum loculo ſtanneo ſepultum eſt. Aiunt ſuper ſepulchrum ponendum eſſe lapidem, obtectũ fuſili aurichalco, cum hoc, quod ſibi ipſi compoſuerit Lutherus Epitaphio.

Peſtis eram viuens, moriens
tua mors ero Papa.

Domini Comites à Mansfeld donarunt Katherinæ à Bora, vxori Lutheri, Duo Milia flo- *Donationes Electoris & Comitum.*

renorum in Consolationem,& Tres filios eius a pedibus vsque splendide vestierunt. Elector quoque Centum Taleros in solatium misit, & pro Monasterio persoluit ei Tria Millia florenorum,aliamque donabat ei domum, & filios curæ habebat.Ionas quoque Islebij largam accepit donationem,& Elector donauit eum scypho venusto & in eo CC.Taleros addidit,in cõsolationem scilicet.

Non relinquam vos orphanos Alleluia.

Adhuc autem feruet discordia inter Comites,acrior etiam quam antea. Mors enim Lutheri eos coire corpore coëgit,non animo. Et ille fucatus congressus Comitum fecit, vt iam in extremis agat, mox acturus animam suam, Comes Philippus,Traxit is morbum suum ex nimiis vini potationibus,quas noua illa & personata concordia causata est. Eius morbus desperatus est,omnibus accersitis Medicis. Hæc parit illa simulata amicitia Quæ non à Deo,sed à Mammona & à Baccho initium habet.

Habebimus, timeo, acriora dissidia, mortuo hoc Comite.Confluunt vndique Euangelistæ, suadentes super communione vtriusque speciei,sed vt audio, hactenus renuit.

EX

EPISTOLA

GERMANICA CVIVSDAM. N. TRANSLATA IN LATInum per Ioan. Guitherum. Cum Annotationibus Ioan. Cœlæi.

DE DOCTORIS MARTINI Lutheri ex hac vita decessu. M. D. XLVI.

POsteaquam Reuerendus in Christo, nostrum omnium 1. Pater dilectissimus, doctor Martinus Lutherus, antea Vuittébergæ, & itinere Islebium versus atque etiam in curru, quo vectus magna cum difficultate eo peruenit de sua conquereretur ęgritudine, tamen quam diu negocii Comium ac dominorum tractatus durauit singulis diebus. 2. prandium & cœnam sumpsit, idque fecit largiter, cibum quoque et potum maxime commendans, quod omnia suo Palato in patria benè conueniant. 3. Nec admodum quietis ac somni fuit parcus. 1

Tum famulis ipsius Ambrosius, Doctor Ionas, duo parui filii eius Martinus & Paulus, vna cum aliis duobus ministris, in conclaui cum eo permansere, atque eum, vt de more eius fuit calefactis cerui calibus seu puluinaribus ad lectũ deduxerunt. Sæpe ambos M. Michaelem Cælium Prædicatorem in Mans feld, & D. Ionam, post quam faustam precatus fuisset noctem, his

4 Doctor Ionas in sua ad Electorē Saxoniæ epistola sic habet. Orate pro deo nostro vt ei cū Ecclesiæ suæ causa bene succedat &c.

fere verbis cohortatus est. 4 D. Iona & tu Mic-
hael, Rogate Deum, vt in suæ Ecclesię negociis
bene agatur. Concilium Tridenti miris modis.
4. indignatur. Præterea dictus D. Martinus. 5.
liba seu placentulas confortatorias, aquas distil
latas & aquam vitæ, quibus vti consueuit, ex
Vuittenberga sibi afferri curauit. Vxor etiam e-
ius partem earum rerum non iussa præmiserat.
6 Atque 6. ita totis his tribus septimanis (nam mo
do post biduum, modo post triduum, semel ha-
bitus fuit tractatus apud Illustriss. Dominum
Principem Vuolfgangum ab Anhalt & Comi
tem Iohannem Henricū a Schuuartzēm burg)
interim nunc vnam horem nunc sesquihoram
tractatibus eiusmodi interfuit. Heri vero die
7 Mercurii post. Valentini. 17. Februarii. 7. consi-
lio Principis ab Anhalt, & Comitis Alberti à
Mansfeld, aliorumque precibus ac monitioni-
bus auscultans à publicis consultationibus ante
meridiem domi sese continens, abstinuit: in Hy
pocausto autem suo exutis caligis nonnūquam
8 de fenestra prospexit, atque tam sedulo 8. oratio
nibus intētus fuit, vt ii etiam, qui simul cum eo
fuerunt, audierint, ita tamen vt semper læto fue
rit animo Aliquando tamen sic dixit. Doctor
Iona & Domine Michael, Natus hic sum & ba-
ptizatus. Quid si manendum hic mihi fuerit?
Eodem autem iam dicto die Mercurii non ī suo
hypocausto, sed inferne in amplo Tricliniopra-
dium fecit, in mensa de multis & elegantibus
Scripturæ sententiis sermonem interserens
dixerat

Dixeratquoque familiari collocutione semel aut bis.Si.9.Dominorum meorum Comitum, sub 9
quibus natus sum causam composuero,ac Deo volente in concordiam redegero, domum me recipiam,meque sarcophago ad dormiendum imponens,corpus vermibus.absumendum dabo. Eodem item Mercurii die,ante cœnam conqueri cœpit,pectus suum ingentibus premi doloribus, eos tamen ad cor nō penetrare mox petiit calidis confricari linteolis.Post dixit dolores paululum mitigatos esse. Cœnam in maiori inferius hypocausto simul cum aliis habuit dixitque.10.Solitarium esse,non adfert gaudium, interim mediocriter edens, omnemque excutiens tristitiam iocis ac facetiis. Transacta iã Cœna, rursus nonnihil conquestus fuit de pectoris grauedine,calida postulans linteola.Quam primum igitur Domini, cæterique qui aderant,medicum accersiri voluerunt.Ipse vero ne fieret,prohibuit,& forte duas aut semitres horas in grabatulo acquieuit. Dominus Michael Cęlius et Doctor Ionas, hospes Archigrammateus islebiensis,& hospita.11.duo eius filii parui noctem, apud eum fere ad vndecimam vsque horã insomnẽ duxerunt.Exinde vt sibi lectus in cubiculo sterneretur,petiit,& calid⁹ redderetur. Quod vbi sũma cũ diligentia esset effectum,ad lectum deductus est.Magister Cælius in conclaui proximo cubuit. Sed Ambrosi⁹ famulus, qui cum eo venerat èVuittenberga et Doctor Ionas, itẽ filii duo Iuniores, reliquiq; famuli cum

ipso in cubiculo dormitarunt,& forte circa Vndecimã somnus illi obrepsit, ac naturali obdormiuit sopore. Postea circa primam in nocte, famulum Ambrosium et Doctorem Ionam excitauit, mandãs in primis famulo, vt hypocaustum calefaceret, Hic cum festinasset opusque
12 perfecisset,dixit ipse ad Ionam.12.Obone Deus Doctor Iona,quam male me habeo, quam grauiter circa pectus premit me dolor.O actum erit hic de vita mea. Interea Ambrosius ac reliqui occurerunt,eumque è lecto sustulerũt.Post quam in hypocaustum peruenit, rursus ibidem obambulans paululum, mox calida excegit linteola.Ilico itaque ambo accersiti è somno medici, absque mora adfuerunt. Similiter quoque Comes somno excitatus,è vestigio cum cõiuge approperabat.At vbi aquam vitę,& Doctoris medicamentum accepisset, sic exorsus est orare.

13.Mi pater cælestis,æterne & misericors Deus, tu mihi filium tuum dilectum, Dominum nostrum Iesum Christum reuelasti, hunc docui,hunc professus sum,hunc amo,hunc colo tãquam saluatorem meum & redemptorem:Quem impii persequntur, calumniantur criminanturque.,Suscipe iam ad te animam meam.

14 Post hæc ter dixit.In manus tuas commendo spiritum meum,Redemisti me Deus veritatis.Sic Deus dilexit mundum. Et cum medici reliquique optima & validissima adhiberẽt medicamenta,tacere cœpit,quasi iã deficeret, nec

quicquam

quicquam ad adſtantium vocationes motioneſ ve, reſpondit. Cum vero Comitiſſa aqua vitę liniret & medici,incepit rurſus(ægre tamen) Domino Michaeli Cælio & Doctori Ionæ, Eſt & Non,reſpondere, et cum acclamaretur illi,interrogareturque. Dilectiſsime pater,Fateris.15. 15
Chriſtum dei filium,noſtrum Saluatorem & redemptorem?Reſpondit adhuc ſemel vt audiretur ſatis alta voce. Itaque hoc facto, frons & tota facies frigere cœpit,ac tametſi magno clamore vocaretur proprioque nomine appellaretur, Doctor Martine, nihil prorſus reſpondebat, placidumque anhelitum & ſuſpirium ducebat complicatis manibus.Et(quod omnes triſti con queruntur ac dolent animo)ſic in Chriſto obdormiuit intra ſecundam fere & tertiam horam in nocte. Comes Albertus cum coniuge ſua,atque Generoſus Dominus à Schuarzenburg,ſatis oportuno adfuerunt tempore,quidam ſerius ad finem aduenere. Singulis quoque diebus Dominicis dictus Doctor Martinus perbreues
fecit. 16. Conciones, quarum adhuc 16
præſto eſt deſcriptum exemplar,
& his tribus hebdomandibus
bis abſolutionem & venerabile ſacramentum
ſuſcepit.

ANNOTATIONES IOH. *Cochlæi in preçedentem epistolam.*

SI Lutherus omnium nostrum (quod Deus auertat) pater dilectissimus est. Ergo defuncto iam illo orphani sumus. Vtrunque contra Euangelium est. Nam Matth. 23. ait ipse Dominus. Et patrē nolite vocare vobis super terram: Vnus est enim pater vester qui in cælis est. Et Ioha. 14. Non relinquam vos orphanos, veniam ad vos.

2. Sancti patres non leguntur singulis diebus prandium & cœnam sumpsisse. Vt est videre tum in Ecclesiastica historia, tum in libris Cassiani, & in Vitis patrum. In Augustino de moribus Eccclesiæ lib. 2. capite 31. In Hieronymo contra Iouinianum. Et Paulinus testatur Sanctum Ambrosium, quotidiano ieiunio macerasse corpus; cui prandendi consuetudo nunquam fuerit, nisi die Sabbato & Dominico vel in natalitiis Martyrū. Hinc apparet impudēs Melācthonis mēdaciū de Luthero suo in præfatione secundi Tomi eius. Vidi (inquit cōtinuis Quatuor diebus, cum quidē recte valeret, prorsus nihil edentē aut bibentē. Vdi sæpe alias multis dibus quotidie exiguo pane & halece contentum esse. Hic vero neque à prandio neque a cœna etiam vltimo vitæ suæ die abstinuisse dicitur. Vbi & singulis diebus vtraq; refectione largiter vsus fuisse fertur.

3. Quam

3. Quã lõge dispar est hui⁹ Martini Saxonis vita vitæ. S. Martini, quã descripsit Sulpitius Seuer⁹.
4. Multas & iustas habet Concilium indignandi causas, cõtra obstinatum hunc Ecclesiæ fideique Catholicæ desertorem, & hostem, cuius memoriam perpetuæ tradet maledictioni, haud secus atque Arrii & Vuicleui, iuxta illud Psalm. 108. In memoriam redeat iniquitas patrum eius in conspectu domini.
5. Quam delicate vixit hic nouus Saxonum Apostolus & Euangelista. Nunquid ita vixit Petrus aut Paulus? Nunquid Ambrosius aut Hieronymus? Nunquid Agnes aut Cecilia? Nequaquam, legerũt enim talia displicuisse Deo in Ezechia Rege, quando ea ostẽdit nunciis Regis Babylonis 4. Regis. 20. Et Esa. 39. itaque taxãtur talia passim in scripturis, & ita concludit Iob c. 21. Ducunt in bonis dies suos & in puncto ad inferna descendunt.
6. Lucæ 12. Dum quidam diceret Domino. Magister dic fratri meo, vt diuidat mecum hæreditatem, respondit ei Iesus. Homo quis me constituit iudicem aut diuisorem super vos? Vbi ait S. Ambro. Non immerito refutatur hic frater, qui dispẽsatorem cælestiũ gestiebat corruptibilibus occupare. Et clara sunt Apostoli verba 2. Ti, 2 nemo militãs Deo, ĩplicat se negociis secularib⁹ vt ei placeat cui se probauit.
7. Parũ decore admiscuisse & ĩgesisse videtur se nouus hic Euãgelista secularib⁹ negociis & litibus, quem rogarunt & admouerunt illi

Laici,vt ab huiusmodi consultationibus abstine ret. Debuisset enim ipse potius per sese attẽdere ad illud Apostoli.1.Cor. 6. Indigni estis qui de minimis iudicetis. Sæcularia igitur iudicia si habueritis,contemptibiles qui sunt in Ecclesia, illos constituite ad iudicandum.

10. Qui missam aboleuit & horas Canonicas, quantum in ipso fuit,hic laudatur,quod vno die (qui ei vltimus vitæ fuit,de fenestra prospiciẽs orauit tam sedulo,vt a proxime astantibus audiri potuerit,ita tamen,vt semper lætus fuerit,absque lachrymis & gemitu, Longe alienus ab illo Dauidis Psal. 37. Rugiebam a gemitu cordis mei. Et Psal.101. Poculum meum cum fletu miscebam. Et Psalmo. 105. Et dixit,vt disperderet eos,si nõ Moyses electus eius,stetisset in confractione in conspectu eius.

11 Nemo maiorẽ inter Comites illos de Mansfeld discordiam excitauit,quã fecit ipse Lutherus per nouum Euangelium suum: quando in eadem arce & in eodem templo & sacello tot annis multa fuit diuersitas non solum in sacris, sed etiam in vita & moribus,dum alii Lutherani fierent,alii Catholici permanerent.

12. Si gustasset gaudia Pauli heremitæ, Antonij,Macarii & tot Millium Monachorũ & Anachoritarum,atque sacrarum Virginũ & Cartustanorum,longe aliter sensisset. Illorum enim gaudium erat in spiritu sãcto Ro.14. Nã fructus spiritus est charitas,gaudium &c. Gal.5. At animalis homo nõ percipit ea quæ sunt spiritus Dei

1.Cor.

1.Cor.2.Totus enim in carnis desideria deflexit Cuius Deus venter & gloria in confessione,qui terrena sapuit,& finis eius interitus ,Iusto Dei iudicio fuit.Philip.3.
13. Excelluit ergo Iouinianum Lutherus: Ille enim etsi Monialibus coniugia scelerate permitteret.Nullam tamen ipse duxit.Hic autẽ non solum duxit, sed & filios duxit. Hic autem non solum duxit, sed & filios ex ea procreauit. Qui nouo peruersitatis iure nunc liberi vocantur, cum sint iure antiquo & legum & Canonum, illegitimi spurii.
14. Vere habuit male, immo pessime, quem longe grauius Cõscientiæ accusatio,quã pectoris dolor pressit, dum timeret de manibus eius requiri tot milliũ animarum interitum sempiternum & occisorum agricolarũm sanguinem, quos & in furorem rebellionis egit, & furentes occidi iussit. Ideo non potuit cum Paulo vere dicere,Cupio dissolui & esse cũ Christo Phi.1.
15. Scriptum est Psalm.108. Et oratio eius fiat in peccatum.Peccat enim & falsa iactãtia & iniqua calumnia.Veram enim de Christo Ecclesię doctrinam oppugnauit, & illum in sacrificio Missæ perfide abnegauit, atque falsam de sola fide securitatem docuit.
16. Sic & alii hæretici dicere solent, sed frustra,Quia Cyprianus ait.Non potest Deũ habere patrem,qui non habet Ecclesiam matrem. Et Paulus,si habuero omnem fidem, charitatẽ aũt non habuero,nihil sum.Iam cõstat,extra Eccle

ſiæ vnitatem in ſectis & diuiſionibus charitaté non eſſe, fruſtra igitur commendatur Deo ſpiritus grauiſſimo ſchiſmatis crimine pollutus, qui propria malitia redemptione Chriſti ſeſe indignum fecit. Nec vlla pœnitentiæ ſigna dedit, quod vllum haberet in exitu ſuo de ſchiſmate & hæreſi ſua dolorem.

17. Longe fortius clariuſque fatentur Chriſtum Anabaptiſtę quam fecit hic Lutherus. Illi enim voluntaria propter Chriſtum dicunt ſe ſupplicia mortemque ſuſcipere, Lutherus autem mortem maluiſſet euitare, domumque ad inceſtam vxorem redire. Si ergo Anabaptiſtis non prodeſt ad ſalutem ſua de Chriſto confeſſio, quia in hęreſi ſunt & ſchiſmate, Neque Luthero prodeſſe potuit.

18. Conciones illæ de hæreſi illum conuincent coram iudice, tantum abeſt, vt ei ad ſalutem proſint. Vana item eſt abſolutio, extra Eccleſiá, vbi claues Petro datę nón ſunt, nec vlla abſoluendi poteſtas. Et venerabile ſacramentũ quicũque in ſchiſmate accipit nõ in ſaluté ſed iudiciũ accipit, quia accipit teſtimonium contra ſe, vt ait Auguſtinus, quia vnitatis eſt ſacramentum, non diuiſionis, quia vnum corpus ſumus omes qui de uno pane digne participamus. 1. Cor. 10.

FINIS.

INDEX LATINE SCRI ptorum, Martini Lutheri.

SERMONES.

LIBELLI.

COMMENTARII.

PRAEFATIUNculae & Epistolae aliorum scriptis praefixae.

APOLOGETICA.

INDEX TEVTHONICÈ scriptorum, Martini Lutheri.

EXPOSITIONES.

SERMONES.

LIBRI DOCTRINALES, & admonitorij.

CAROLI *QVINTI ROMANORUM Imperatoris, ſemper Auguſti, Edictum, contra Nouatores Orthodoxæ & Catholicæ Religionis.*

CAROLVS Quintus, diuina fauente Clementia electus Romanorum Imperator, ſemper Auguſtus, ac Germaniæ, Hiſpaniarum, vtriuſque Siciliæ, Hieruſalem, Vngariæ, Dalmatiæ, Croatiæ.&c. Rex: Archidux Auſtriæ, Dux Burgundiæ, Brabantiæ, Styriæ, Charinthiæ, Carniolæ: Comes Habſpurgi, Flandriæ, & Tyrolis &c. Vniuerſis & ſingulis ſacri Romani Imperij Electoribus, a'iiſque Principibus, tam Eccleſiaſticis quàm Sęcularibus: Archiepiſcopis, Epiſcopis, Prælatis, Ducibus, Marchionibus, Comitibus, Baronibus, Nobilibus, Militibus, Clientibus, Præfectis, Præſidibus, Iudicibus, Sculteris, Burgimagiſtris, Conſulibus, Scabinis: Ciuitatum, Oppidorum, Villarum, Terrarum, & quorumuis aliorum locorum Communitatibus: necnon Vniuerſitatum Studiorum ſiue Gymnaſiorum Recto-

Conſidera pie Lector, ex verbis Pauli Ro. 13. quāta per tot annos ſubſecuta ſit animarum perditio, quia huic Edict. parere neglexerunt.

ribus, & locum tenentibus, seu Officialibus eorundem, ac cæteris quibuscunque nobis, tá iure sacri Imperij quam hæreditario, aut alio quocunque modo subiectis: & fidelibus dilectis, cuiuscunque status, gradus, aut conditionis sint, & ad quos præsentes, vel earundē exē plum, nostro, vel alicuius Prælati Ecclesiastici sigillo, siue etiam publici Notarij manus subscriptione, communitum peruenerit, gratiam

Officiū Ro. Imperatoris & Germaniæ Principum.

Cæsaream, & omne bonum. Ad veri Romanorum Imperatoris officium pertinet, non solum fines huius sacri Imperij: quod prædecessores nostri, Germaniæ Principes, ob defensionem sanctæ Romanæ & Vniuersalis Ecclesiæ, suo suorumque sæpius effuso sanguine, per diuinam gratiam, sibi quæsierunt, ad Orthodoxā viam adductis, vel expulsis infidelibus, propagare: Verumetiam, ne qua hæreseos labes aut suspitio, in iam sibi subditis Nationibus sacrosanctam Religionem nostram cōmaculet, summo studio prouidere: At si qua iam oriri cœperit, eam omni ope, omnique cura, iuxta Normā, à Sancta Romana Ecclesia hactenus obseruatam, delere penitus & extinguere. Quod siquis alius è Maioribus nostris, tanto nos magis præstare debemus, quanto Dei Opt. Maximi immēsa benignitas Nobis plura Regna & Dominia, pluresque & magis bellicosos populos, maioresque vires, quàm iam multis sæculis alicui Principi, qui hisce titulis sit potius, ad suæ sanctæ fidei tutelam & incrementum, elargiri dignata

Maior Caroli V. quam aliorum antea imperatorum ad fidem obligatio.

gnata est. Accedit, quòd quum ex paterno genere, è Christianissimis Imperatoribus & Archiducibus Austriæ, Ducibusque Burgundiæ: Ex materno vero, Catholicis, Hispaniarum, Siciliæ, & Hierusalem Regibus, simus orti: quorum omnium, pro fide Christiana, res præclare gestas, nulla vnquam delebit obliuio: Non sine graui conscientiæ nostræ onere, & perpetua nominis nota, quadamque veluti nebula, fœlicibus ineuntis Principatus nostri auspiciis offusa, factum crederetur, si, quæ iam ab hinc triennium pullulare in Germania cœperunt, nouas quasdam hæreses, immo verius iam sæpe olim per Concilia, & summorum Pontificum decreta, approbante Ecclesia, damnatas, & nunc denuo, veluti ab Inferis erutas, altiores iacere radices, vlla nostra negligentia passi esse videamur. Sane, vestrum neminem ignorare existimamus, quibus erroribus & hæresibus, ab Orthodoxa fide longe alienis, quidam frater Martinus Lutherus, Ordinis sancti Augustini, Religionem Christianam, in hac præsertim Inclyta Germanica Natione, omnis infidelitatis & hæresum perpetua oppugnatrice ita inficere conetur, vt nisi maturè occurratur, tota hæc Natio, & deinde serpente contagione vniuersa Christiana Respublica, in abominandum schisma, & bonorum morum pacisque, ac tandem detestandam sui perniciem, prolapsura videatur. Quapropter, nō immerito cōmot⁹ sanctissim⁹ in Christo Pater, Domin⁹ Leo X. sacrosanctæ

Lutherus à Leone X. Pont. & à Carolo V. imp. hæreseos notatus.

ANNOTATIONES IOH. Cochlæi in preçedentem epistolam.

SI Lutherus omnium nostrum (quod Deus auertat) pater dilectissimus est. Ergo defuncto iam illo orphani sumus. Vtrunque contra Euangelium est. Nam Matth. 23. ait ipse Dominus. Et patrē nolite vocare vobis super terram: Vnus est enim pater vester qui in cælis est. Et Ioha. 14. Non relinquam vos orphanos, veniam ad vos.

2. Sancti patres non leguntur singulis diebus prandium & cœnam sumpsisse. Vt est videre tum in Ecclesiastica historia, tum in libris Cassiani, & in Vitis patrum. In Augustino de moribus Eccclesiæ lib. 2. capite 31. In Hieronymo contra Iouinianum. Et Paulinus testatur Sanctum Ambrosium, quotidiano ieiunio macerasse corpus, cui prandendi consuetudo nunquam fuerit, nisi die Sabbato & Dominico vel in natalitiis Martyrū. Hinc apparet impudēs Melācthonis mēdaciū de Luthero suo in præfatione secundi Tomi eius. Vidi (inquit cōtinuis Quatuor diebus, cum quidē recte valeret, prorsus nihil edentē aut bibentē. Vdi sæpe alias multis dibus quotidie exiguo pane & halece contentum esse. Hic vero neque à prandio neque a cœna etiam vltimo vitæ suæ die abstinuisse dicitur. Vbi & singulis diebus vtraq; refectione largiter vsus fuisse fertur.

3. Quam

3. Quã lõge dispar est hui⁹ Martini Saxonis vita vitæ. S. Martini, quã descripsit Sulpitius Seuer⁹.

4. Multas & iustas habet Concilium indignandi causas, cõtra obstinatum hunc Ecclesiæ fideique Catholicæ desertorem, & hostem, cuius memoriam perpetuæ tradet maledictioni, haud secus atque Arrii & Vuicleui, iuxta illud Psalm. 108. In memoriam redeat iniquitas patrum eius in conspectu domini.

5. Quam delicate vixit hic nouus Saxonum Apostolus & Euangelista. Nunquid ita vixit Petrus aut Paulus? Nunquid Ambrosius aut Hieronymus? Nunquid Agnes aut Cecilia? Nequaquam, legerũt enim talia displicuisse Deo in Ezechia Rege, quando ea ostẽdit nunciis Regis Babylonis 4. Regis. 20. Et Esa. 39. itaque taxãtur talia passim in scripturis, & ita concludit Iob c. 21. Ducunt in bonis dies suos & in puncto ad inferna descendunt.

6. Lucæ 12. Dum quidam diceret Domino. Magister dic fratri meo, vt diuidat mecum hæreditatem, respondit ei Iesus. Homo quis me constituit iudicem aut diuisorem super vos? Vbi ait S. Ambro. Non immerito refutatur hic frater, qui dispẽsatorem cælestiũ gestiebat corruptibilibus occupare. Et clara sunt Apostoli verba 2. Tĩ, 2. nemo militãs Deo, ĩplicat se negociis secularib⁹ vt ei placeat cui se probauit.

7. Parũ decore admiscuisse & ĩgessisse videtur se nouus hic Euãgelista secularib⁹ negociis & litibus, quem rogarunt & admouerunt illi

Laici, vt ab huiuſmodi conſultationibus abſtine ret. Debuiſſet enim ipſe potius per ſeſe attẽdere ad illud Apoſtoli. 1. Cor. 6. Indigni eſtis qui de minimis iudicetis. Sæcularia igitur iudicia ſi habueritis, contemptibiles qui ſunt in Eccleſia, illos conſtituite ad iudicandum.

10. Qui miſſam aboleuit & horas Canonicas, quantum in ipſo fuit, hic laudatur, quod vno die (qui ei vltimus vitæ fuit, de feneſtra proſpiciẽs orauit tam ſedulo, vt a proxime aſtantibus audiri potuerit, ita tamen, vt ſemper lætus fuerit, abſque lachrymis & gemitu, Longe alienus ab illo Dauidis Pſal. 37. Rugiebam a gemitu cordis mei. Et Pſal. 101. Poculum meum cum fletu miſcebam. Et Pſalmo. 105. Et dixit, vt diſperderet eos, ſi nõ Moyſes electus eius, ſtetiſſet in confractione in conſpectu eius.

11 Nemo maiorẽ inter Comites illos de Mans feld diſcordiam excitauit, quã fecit ipſe Lutherus per nouum Euangelium ſuum: quando in eadem arce & in eodem templo & ſacello tot annis multa fuit diuerſitas non ſolum in ſacris, ſed etiam in vita & moribus, dum alii Lutherani fierent, alii Catholici permanerent.

12. Si guſtaſſet gaudia Pauli heremitæ, Antonij, Macarii & tot Millium Monachorũ & Anachoritarum, atque ſacrarum Virginũ & Cartuſtanorum, longe aliter ſenſiſſet. Illorum enim gaudium erat in ſpiritu ſãcto Ro. 14. Nã fructus ſpiritus eſt charitas, gaudium &c. Gal. 5. At animalis homo nõ percipit ea quæ ſunt ſpiritus Dei

1. Cor.

1.Cor.2. Totus enim in carnis desideria deflexit Cuius Deus venter & gloria in confessione, qui terrena sapuit, & finis eius interitus, Iusto Dei iudicio fuit. Philip.3.

13. Excelluit ergo Iouinianum Lutherus: Ille enim etsi Monialibus coniugia scelerate permitteret. Nullam tamen ipse duxit. Hic autē non solum duxit, sed & filios duxit. Hic autem non solum duxit, sed & filios ex ea procreauit. Qui nouo peruersitatis iure nunc liberi vocantur, cum sint iure antiquo & legum & Canonum, illegitimi spurii.

14. Vere habuit male, immo pessime, quem longe grauius Cōscientiæ accusatio, quā pectoris dolor pressit, dum timeret de manibus eius requiri tot milliū animarum interitum sempiternum & occisorum agricolarúm sanguinem, quos & in furorem rebellionis egit, & furentes occidi iussit. Ideo non potuit cum Paulo vere dicere, Cupio dissolui & esse cū Christo Phi.1.

15. Scriptum est Psalm.108. Et oratio eius fiat in peccatum. Peccat enim & falsa iactātia & iniqua calumnia. Veram enim de Christo Ecclesię doctrinam oppugnauit, & illum in sacrificio Missæ perfide abnegauit, atque falsam de sola fide securitatem docuit.

16. Sic & alii hæretici dicere solent, sed frustra, Quia Cyprianus ait. Non potest Deū habere patrem, qui non habet Ecclesiam matrem. Et Paulus, si habuero omnem fidem, charitatē aūt non habuero, nihil sum. Iam cōstat, extra Eccle

ſiæ vnitatem in ſectis & diuiſionibus charitaté non eſſe,fruſtra igitur commendatur Deo ſpiritus grauiſſimo ſchiſmatis crimine pollutus ,qui propria malitia redemptione Chriſti ſeſe indignum fecit. Nec vlla pœnitentiæ ſigna dedit, quod vllum haberet in exitu ſuo de ſchiſmate & hæreſi ſua dolorem.

17.Longe fortius clariuſque fatentur Chriſtum Anabaptiſtę quam fecit hic Lutherus.Illi enim voluntaria propter Chriſtum dicunt ſe ſupplicia mortemque ſuſcipere,Lutherus autem mortem maluiſſet euitare,domumque ad inceſtam vxorem redire. Si ergo Anabaptiſtis non prodeſt ad ſalutem ſua de Chriſto confeſſio , quia in hęreſi ſunt & ſchiſmate,Neque Luthero prodeſſe potuit.

18. Conciones illæ de hæreſi illum conuincent coram iudice,tantum abeſt,vt ei ad ſalutem pro ſint.Vana item eſt abſolutio,extra Eccleſiá, vbi claues Petro datę nõn ſunt,nec vlla abſoluendi poteſtas.Et venerabile ſacramentũ quicũque in ſchiſmate accipit nõ in ſaluté ſed iudiciũ accipit,quia accipit teſtimonium contra ſe, vt ait Auguſtinus,quia vnitatis eſt ſacramentum, non diuiſionis,quia vnum corpus ſumus omes qui denuo pane digne participamus.1. Cor, 10.

FINIS.

INDEX LATINE SCRIPTORUM, Martini Lutheri.

SERMONES.

LIBELLI.

COMMENTARII.

PRAEFATIVNCULAE & Epistolae aliorum scriptis praefixae.

APOLOGETICA.

INDEX TEVTHONICè scriptorum, Martini Lutheri.

EXPOSITIONES.

SERMONES.

LIBRI DOCTRINALES, & admonitorij.

EXHORTATIONES.

CAROLI *QVINTI ROMANOrum Imperatoris, ſemper Auguſti, Edictum, contra Nouatores Orthodoxæ & Catholicæ Religionis.*

CAROLVS Quintus, diuina fauente Clementia electus Romanorum Imperator, ſemper Auguſtus, ac Germaniæ, Hiſpaniarum, vtriuſque Siciliæ, Hieruſalem, Vngariæ, Dalmatiæ, Croatiæ.&c. Rex: Archidux Auſtriæ, Dux Burgundiæ, Brabantiæ, Styriæ, Charinthiæ, Carniolæ: Comes Habſpurgi, Flandriæ, & Tyrolis &c. Vniuerſis & ſingulis ſacri Romani Imperij Electoribus, aliiſque Principibus, tam Eccleſiaſticis quàm Secularibus: Archiepiſcopis, Epiſcopis, Prælatis, Ducibus, Marchionibus, Comitibus, Baronibus, Nobilibus, Militibus, Clientibus, Præfectis, Præſidibus, Iudicibus, Sculteris, Burgimagiſtris, Conſulibus, Scabinis: Ciuitatum, Oppidorum, Villarum, Terrarum, & quorumuis aliorum locorum Communitatibus: necnon Vniuerſitatum Studiorum ſiue Gymnaſiorum Recto-

Conſidera pie Lector, ex verbis Pauli Ro. 13. quāta per tot annos ſubſecuta ſit animarum perditio, quia huic Edict. parere neglexerunt.

ribus, & locum tenentibus, seu Officialibus eorundem, ac cæteris quibuscunque nobis, tã iure sacri Imperij quam hæreditario, aut alio quocunque modo subiectis: & fidelibus dilectis, cuiuscunque status, gradus, aut conditionis sint, & ad quos præsentes, vel earundẽ exẽplum, nostro, vel alicuius Prælati Ecclesiastici sigillo, siue etiam publici Notarij manus subscriptione, communitum peruenerit, gratiam Cæsaream, & omne bonum. Ad veri Romanorum Imperatoris officium pertinet, non solum fines huius sacri Imperij: quod prædecessores nostri, Germaniæ Principes, ob defensionem sanctæ Romanæ & Vniuersalis Ecclesiæ, suo suorumque sæpius effuso sanguine, per diuinam gratiam, sibi quæsierunt, ad Orthodoxã viam adductis, vel expulsis infidelibus, propagare: Verumetiam, ne qua hæreseos labes aut suspitio, in iam sibi subditis Nationibus sacrosanctam Religionem nostram cõmaculet, summo studio prouidere: At si qua iam oriri cœperit, eam omni ope, omnique cura, iuxta Normã, à Sancta Romana Ecclesia hactenus obseruatam, delere penitus & extinguere. Quod siquis alius è Maioribus nostris, tanto nos magis præstare debemus, quanto Dei Opt. Maximi immẽsa benignitas Nobis plura Regna & Dominia, pluresque & magis bellicosos populos, maioresque vires, quàm iam multis sæculis alicui Principi, qui hisce titulis sit potius, ad suæ sanctæ fidei tutelam & incrementum, elargiri dignata

Officiũ Ro. Imperatoris & Germaniæ Principum.

Maior Caroli V. quam aliorum antea imperatorum ad fidem obligatio.

gnata est. Accedit, quòd quum ex paterno genere, è Christianissimis Imperatoribus & Archiducibus Austriæ, Ducibusque Burgundiæ: Ex materno vero, Catholicis, Hispaniarum, Siciliæ, & Hierusalem Regibus, simus orti: quorum omnium, pro fide Christiana, res præclare gestas, nulla vnquam delebit obliuio: Non sine graui conscientię nostræ onere, & perpetua nominis nota, quadamque veluti nebula, fœlicibus ineuntis Principatus nostri auspiciis offusa, factum crederetur, si, quæ iam ab hinc triennium pullulare in Germania cœperunt, nouas quasdam hæreses, immo verius iam sæpe olim per Concilia, & summorum Pontificum decreta, approbante Ecclesia, damnatas, & nunc denuo, veluti ab Inferis erutas, altiores iacere radices, vlla nostra negligentia passi esse videamur. Sane, vestrum neminem ignorare existimamus, quibus erroribus & hæresibus, ab Orthodoxa fide longe alienis, quidam frater Martinus Lutherus, Ordinis sancti Augustini, Religionem Christianam, in hac præsertim Inclyta Germanica Natione, omnis infidelitatis & hæresum perpetua oppugnatrice ita inficere conetur, vt nisi maturè occurratur, tota hæc Natio, & deinde serpente contagione vniuersa Christiana Respublica, in abominandum schisma, & bonorum morum pacisque, ac tādē detestādā sui perniciē, prolapsura videatur. Quapropter, nō immerito cōmot⁹ sanctissim⁹ in Christo Pater, Domin⁹ Leo X. sacrosāctę

Lutherus à Leone X. Pont. & à Carolo V. imp. hæreseos notatus.

Romanæ & Vniuersalis Ecclesiæ Summus Pō tifex: ad quem fidem Catholicam, & Ecclesiæ Sacramenta curare spectat, prædictum Martinum à principio cleméter & paterne monuit, & hortatus est, vt à nephandis huiusmodi incœptis desisteret, & iam sparsos errores reuocaret. Quod cum ille neglexisset, & peiora semper prioribus adderet: idem Beatissimus Pater, ad opportuna, neque tamen insueta remedia procedere statuit. Itaque conuocatis sæpius Reuerendissimis sanctæ Romanę Ecclesię Cardinalibus, Episcopis, ac aliis Prælatis, necnon Regularium ordinum Prioribus seu Ministris generalibus, accersitisque pluribus scientia & probitate pręstantibus viris, & in omni doctrinarum & linguarum genere eruditis, ac diuersarum Christianorum Nationum Doctoribus & Magistris: Prędicto tamen Martino prius vocato ac citato, ac in contumacia persistente, ipsius scripta, tam Alemanico quam Latino sermone ędita & ędenda, vt perniciosa, & fidei vnitatique Ecclesię cōtraria, Authoritate sua Apostolica, prefatorumque ad hoc accedente Cardinalium consilio & assensu, ac Episcoporum & Pręlatorum, Doctorúmque & Magistrorum matura deliberatione, damnauit, & vbique locorum comburenda, prorsusque abolenda censuit & decreuit. Martinum verò ipsum, nisi infra certum expressum terminum, à publicatione Decreti sanctitatis suæ, mutata sententia, se errores suos reuocasse, & ad pœnitentiam rediisse,

Processus iuris contra Luthe.

diisse, docuisset: vt inobedientię & iniquitatis filium, vt schismaticum & hæreticum ab omnibus euitandum, & pro vt iura postulant, puniendum declarauit, sub pœnis & cēsuris, quę in Apostolicis literis, Bulla plumbea communitis, & super hac re æditis, latius continentur. Quas ad Nos, vtpote Christianę fidei verum & supremum propugnatorem, & Sedis Apostolicæ, sanctæque Romanæ & Vniuersalis Ecclesiæ Primarium filium, & Aduocatum, per suum, & dictæ Sedis spiritualem Nuncium & Oratorem, honorabilem virum nobis dilectū, Hieronymum Aleandrum, eiusdem Sedis Protonotarium, & Apostolicæ Bibliothecæ Præfectum, dedita ad hoc opera, misit: petens atque requirens, vt pro officio ac debito Imperialis dignitatis, in vniuerso primum Romanorum Imperio, deinde (quod Catholicum Regem & Christianum Principem decet) in cęteris etiam Regnis, Dominiis, & Prouinciis nostris, & pręsertim in Germania, præstito in auxilium fidei Catholicæ brachio sęculari, omnia & singula in iam dictis literis Apostolicis contenta, inuiolabiliter obseruari, & executioni mandari iuberemus. Post quas quidem prædicto Martino factas à Summo Pontifice, Monitionem, Vocationem, Citationem, & ipsius tandem Condemnationem, necnon pręsentatas Nobis eiusdem Beatissimi Patris literas, Bullamque Apostolicam, per varia & diuersa loca Germaniæ publicatam, & nostro iussu & mandato, non so-

Aduocatus Ecclesiæ Ro. imperator.

Hier. Aleander Nuncius Apostolicus.

Executio contra libros Luthe.

lum Louanij in Inferioribus Dominiis nostris: Verum & Coloniæ, Treueris, Moguntiæ, Leodij, executioni demandatam, tantum abfuit, vt idem Martinus resipisceret, errataque sua reuocaret, & petita ab solutionis venia, in gratiam cum Summo Pontifice & sancta Ecclesia redire procuraret, vt etiam detestabiliores peruersi ingenij sui fluctus indies æderet, & perinde, ac in manifestam Ecclesiæ perniciē, furens rueret, complures aceruatim libros, non modo nouarum, sed etiam à sacris Conciliis olim cōdemnatarum hæresum plenos: nec solum Latino, verumetiam, vt facilius vulgus peruerteret, Alemanico sermone à se compositos, vel saltem suo nomine æditos, ferè quotidie diuulgaret. In quibus (bone Deus) obseruatum ab Ecclesia iam tot sæculis, septem Sacramentorum numerum, ordinem, vsum, dissipat, confundit, deturbat: inuiolatas Matrimonij leges, mitis modis fœdissime inficit: Extremam Vnctionem cum Vuicleuo fictionem dicit: Communicandæ sacratissimæ Eucharistiæ ritum, ad damnata Bohemorum reuocat instituta. At saluberrimam contaminatis peccato mentibus Confessionem primum ita inuoluit, vt confusionem eam è Confessione fecerit, mox etiam magna in parte conuellit: postremo, adhuc peiora se de ea scripturum minatur. Vnde nonnulli iam (vt accepimus, quod vel auditu est intolerabile) sumpta hinc occasione, de Confessionis instituto & modo cœperint subdubitare.

Maior inde contumacia Lutheri.

Luth. contra Confessionem peccatorum.

tare.

tare. Alij mutilatam & truncam fecerint: Alij vero (proh scelus) & confiteri ipsi destiterint, & nequaquam esse confitendum publice asserere sint ausi. Porro sacerdotalem ordinem, & per quod sacrosanctum Christi corpus sanguisque conficitur, diuinum illud munus clauiumque cœlestium potestatem, non solum vilissimi pendit Lutherus, & Laicis puerisque, atque adeo fœminis ipsis, communia facit: sed & eosdem Laicos, ad lauandas sibi in Sacerdotum sanguine manus, incitat. Ipsum verò summum nostræ Religionis Sacerdotem, diui Petri successorem, & verum in terris Christi Vicarium, nō nisi infamibus & probrosis nominat verbis, & frequentissimis atque inauditis Inuectiuis contumeliis, & blasphemiis insectatur. Liberum arbitrium prorsus nullum esse, sed omnia certa lege stare, ex Manichæi quidem & Vuicleui penu depromit: Sed tanquam irrefragabili argumento Ethnicorum Poëtarum carminibus confirmat. Missæ venerabile Sacramentum neque defunctis, neque viuis aliis, quam soli celebranti suffragari scribit. Ieiuniorum & Orationum institutionem, & consuetudinem, ab Ecclesia obseruatam, inuertit & corrumpit. De Purgatorio, & Animarum, quæ in eo expiantur, statu, deque diuini sacrificij & veniarum suffragiis, quę à nobis fideles defuncti expectant, cum Vualdensibus & Vuicleuistis cōtra Ecclesiam sentit: De Ecclesia vero ipsa militante, cum Pelegianis & Hussitis. At sanctorū

Contra Ordinem sacerdotalem.

Contra lib. arbitrium.

Alij permulti errores Luth.

Patrum authoritates & ſcripta, ab Eccleſia recepta, pro nihilo habet. Eſt vbi etiam ſæpe deridet, debitumque illis cultum & deuotionem deterit & diminuit. Obedientiam, & Regimen omne prorſus tollit. Vnde populi ad defectionem & rebellionem à ſuis, tam ſpiritualibus quam temporalibus Dominis faciendam, ad rapinas, cædes, incendia, cum magno & manifeſto Chriſtianæ Reipublicæ diſcrimine, prouocentur. Quinimmo, quum vitam quandam ſolutam, licentioſam, atque ab omni lege explicitam, & vere ferinam inducere conetur, ita exlex homo, leges ipſas omnes damnat & contemnit, vt Decreta ſanctorum Patrũ, & ſacros Canones, publico igni comburere non formidauerit: facturus peiora Ciuili iuri, ſi non magis ſæculi gladium, quam Pontificis excommunicationes & cenſuras metuiſſet. Iam verò ſacroſanctis Conciliis palam cõtradicere, & pro ſuo arbitratu detrahere, non erubeſcit. E quib⁹ potiſſimum Conſtantienſe illud, quod cum perpetua Inclytæ Germanicæ Nationis gloria, pacem & tranquillitatem diſſidenti Eccleſiæ dedit: ita vbique mordet, & impuro ſceleratoque ore lacerat, vt in magnum vniuerſalis Eccleſiæ dedecus & offendiculum, ſed Germanicæ præſertim Nationis opprobrium & ignominiam, Concilium ipſum nunc peſſime omnium erraſſe ſcribat: nunc Synagogam Sathanæ quique in eo conuenerant, & Ioannem Huſſitam hæreſiarcham comburi iuſſerant. Sigiſmundum vtique

Seditioſus Luthe.

Exlex Lutherus.

Luth. contra Concilium Conſtantienſe.

vtique fœlicis recordationis Imperatorem, & Sacri Imperij Principes, Antichristum, & suos Apostolos, homicidasque & Pharisæos, vocet. Quid, quod damnata in eodem Concilio omnia Ioannis Hussitæ errata, Euangelica & Christiana esse, & se recipere, probaturumque profitetur: Approbatos vero eiusdem Hussitæ articulos, nequaquam admittit. In tantamque prorupit mentis væsaniam, vt si semel Ioannes Hussita fuerit hæreticus, se plus decies hæreticum Martinus glorietur: homo vsque adeo nouarum rerum ac potius perditionis humanæ cupidus, vt nihil ferè scripserit, vel saltem suo nomine diuulgauerit, cui non aliqua pestis, aliquis lethalis insit aculeus: præter illos libros, ne nominandos quidem, ob execrandam eorum materiam, ipsius tamen titulo æditos, & ab eo cum reliquis vt suos agnitos, quorum singula verba, singula venena merito quis dicat. Et ne omnia, quæ innumerabilia sunt Lutheri errata, singulatim percenseantur, tanquam si hic vnus, non homo, sed Diabolus ipse, sub hominis specie, ad perniciem humani generis, assumpta Monachi cuculla, quam plurimorum hæreticorum damnatissimas hæreses, iamdiu sepultas, in vnam sentinam congesserit, & aliquas etiam nouissime de suo excogitauerit, sub simulata prædicatione fidei, quam ad prætexendos suos dolos, tam sæpe, tantoque opere obiicit: Fidem veram prorsus destruit, sub libertatis, quam promittit, specie: Diaboli iu-

Pestilens Luthe.

Luth. non homo, sed Diabolus, sub specie hominis.

gum & seruituté inducit, & sub Euãgelicę professionis nomine, omnẽ Euangelicá pacẽ & charitatem, omnemq; rerum ordinẽ, & pulcherrimam deniq; totius Ecclesiæ faciẽ inuertere, labefactare, & penitus pessundare molitur. Quibus omnibus per Nos, & cõsilia nostra omniũ Nationũ nobis subditarũ, sæpius & diligenter attentis & Consideratis, & præsertim in hac parte ab eodem Beatissimo Patre requisiti: absque insigni macula nostra, atq; Orthodoxæ Religionis iniuria & detrimẽto, rem tãti põderis negligere nequaquã potuimus, vt etiã non debuimus, neq; voluimus: Sed potius prædecessorum nostrorum, Romanorum Imperatorũ, vestigiis insistentes, eorumq; pro libertate Catholicæ & Apostolicæ Ecclesiæ perpetuo laudabilia facta, ac pias & sanctas, super puniẽdis & exterminandis hæreticis, constitutiones obseruantes, conuocatis sæpius ad præsentiã nostram, propter hoc præcipue, Electoribus: necnon vniuersis sacri Romani Imperij Ordinibus & Statibus, in hoc Vuormaciensi Conuẽtu cõgregatis, de eorum omnium & singulorũ vnanimi consilio, matura deliberatione & cõsensu, in hanc tandem deuenimus sententiam & conclusionem, Vt quamuis hominem, ita à Summo Pontifice & Sede Apostolica condemnatum, & in sua obstinata peruersitate obduratum, atque ab vsu Catholicæ Ecclesię alienum, & Notorium hæreticum audire, omni iure exceptum esset: tamen ad tollendam omnem cauillandi

Edictũ Vuormaciense, omnium & singulorũ Principum ac Statuum Imp. consensu constitutum.

Sententia & Conclusio Edicti.

cauillandi anſam (Idque, quia nonnulli plu-rosque libros Martino aſcriptos, ipſius eſſe apertiſſime inficiebantur) complures audiendum à Nobis prius hominem, quam in eum ad executionem Pontificij Decreti vlterius procederemus, aſſeuerabant, Martinum ſæpedictum, miſſo ad ipſum, dedita opera, vno è Caduceatoribus ſeu Præconibus & Heraldis noſtris, ſub libero huc veniendi & hinc recedendi ſaluo conducto, accerſiri iuberemus: Quod & factum fuit. Non vt nos de hoc negocio iudicaremus, aut cognoſceremus (quum id dubio procul ad Romanum Pontificem, & Sedem Apoſtolicam pertineat) neque vt res ſacroſanctæ fidei noſtræ, nunc tandem, poſt tot ſæcula, per nouas altercationes, cum magno fidelium ſcandalo & perturbatione, ac infidelium deriſione, in controuerſiam reuocari pateremur: Sed vt cum vulgi & plurimorum ita petentium ſatisfactione, hominis animũ percontantes, eum bonis monitionibus & ſuaſionibus, ad rectam ſemitam (ſi fieri poſſet) reduceremus. Itaque Lutherum in noſtra, & ſacri Imperij Electorum, Principum, Prælatorum, & Statuum, præſentia conſtitutum, iuxta formam Imperialis mandati, ſuper hac re nuper æditi, interrogari iuſſimus. Primum, Nunquid ipſe multos libros ſibi ob oculos adductos, & titulatim nominatos, & alios item, qui ſub ſuo nomine circumferuntur, compoſuiſſet. Deinde, an ea, quę in ipſis libris con-

Euocatio Luthe. ſub ſaluo conductu.

Interrogatus Luth. in publico conſeſſu Caeſ. & Prin. Imperij.

tra ſacra Concilia, Decreta Patrum, ritus & cõſuetudines, à noſtris maioribus ad hunc vſque præſentem diem obſeruatas, ſcripſerit: reuocare vellet, & ad ſinum & vnitatem vniuerſalis Eccleſiæ redire, adhibitis ad hoc noſtro & Imperij nomine admonitionibus & adhortationibus, quæ obſtinatiſſimum hominem (etiam lapide duriorem) emollire, & conuertere potuiſſent. Qui ſane ſtatim libros ipſos antedictos vt ſuos agnouit, & confeſſus eſt, & nunquam ſe id negaturum proteſtatus: Immo & adhuc alios ſe compoſuiſſe dixit, quorum copia, cum nobis non fuiſſet facta, idcirco in medium non fuerant allati. Quantum vero ad reuocationem attinet, terminum ſibi ad reſpondendum dari petiit, qui quamuis merito negari potuiſſet, tum quia nouitates & errores in fide nulla ſunt dilatione tractandi, ſed ſtatim penitus reſecandi: Tum quia ex mandato noſtro ſibi legitime inſinuato, necnon etiam literis, quas ad eum dederamus, optime admonitus, quam ob cauſam vocaretur, non niſi ſtatim reſpondere paratus, ad tantum Imperialis Conuentus conſeſſum venire debuiſſet: Tamen ex noſtra Clementia & benignitate, vnius adhuc diei terminum ad reſpondẽdum ſibi dedimus. Quo elapſo, rurſus coram Nobis, & prædictis Ordinibus Imperij comparẽs, & ſimilibus adhortationibus ſæpius, vt ad cor rediret, efflagitatus, pollicentibus etiam nobis, ſi reſipiſceret, erroreſque ſuos agnoſceret, & quę in ſuis libris damnata

De reuocando petiit Luthe. terminũ deliberandi.

Proteruum reſponſum Lutheri de non reuocando.

dānata & mala essent, reuocaret: facile nos impetraturos, vt à Beatitudine Pontificis in gratiam benigne reciperetur, & adhibito fideli, æquo, & diligenti examine, ex ipsius libris, quę mala scripserat, secernerentur: quę vero bona, Authoritate Apostolica approbarentur. Sed ne verbum quidem in suis libris mutaturum, imprudentibus simul & impudentibus verbis, orisque & corporis gestu, quoduis potius, quā religiosum aut sanū hominē prę se ferēte, apertissime negauit. Quinimmo, in nostrā & sacri Imperij faciē, Summorū Decreta Pontificū, & Concilia ipsa sacrosancta, errasse sępius, & sibi ipsis contradixisse, & tandē nullius apud se momenti fore, asseuerauit: seque nihil ex his, quę scripserat, reuocaturum, nisi euidenti sibi ratione, & sacrę scripturę authoritatibus, ad suę conscientię animique satisfactionem & assensum fuerit conuictus: illud subinde repetens & inculcans (quo fraudum suarum virus, iam multis detegi cœptum, occultaret) conscientia sibi illęsa & integra neque velle se, nec posse verbū Dei immutare: Mala mēs, malus anim⁹. Quasi vero Nos id ab eo peteremus, vt verbum Dei immutaret, ac non potius, vt iuxta verbum Dei verum, ad gremium sanctę matris Ecclesię, à qua tam impie quam turpiter defecerat, rediret. Cuius Authoritatē, quum tantam voluerit esse Dominus, idemq; Deus noster Iesus Christus: Vt qui Ecclesiā nō audierit, tāquā Ethnicus & Publican⁹ sit habēdus. Idcirco nō immerito

Mala mens malus animus.

Matth. 18.

vel eam ſolam omnibus inuentionibus, & vaframentis hęreticorum longe anteferēdam nemo nunquam, niſi perditiſſimus & vere hæreticus, & Lutherus iudicauit, qui vt tandē egregia ſua hic acta condigno fine clauderet, & quod peſſime incœperat, peius terminat, & quid animi habeat, & quàm fidelium clade exultet, vel in noſtro & ſacri Imperij cōſpectu diſſimulare non potuit. Nam detorta (vt hæreticis mos eſt) à vero ſenſu ad ſuam impietatem Euangelica illa ſententia: Non veni mittere pacem, ſed gladium. Omnium ſibi, dixit, iucundiſſimā iſtam in rebus faciem videri, ob verbum Dei, ſtudia, & diſſenſiones fieri: Id eſt (quod vtinam ne experientia videremus) ob diſſidentes ab Eccleſię ritu Lutheri opiniones, quas verbi Dei falſo titulo prætexit, vere ſtudia contraria, & diſſenſiones, & diſſidia, & ſchiſmata, & bella, & cædes, & rapinas, inter Chriſtianos concitari. Tali igitur, & tā ſubdola, atq; hęreticis omnib⁹ peculiari, reſpōſione, Nobis, & ſacro Imperio à Luthero data, etſi decreueramus, ipſo ſtatim remiſſo, ad vlteriora progredi (id quod ex ſententia noſtra, manu noſtra ſcripta, & poſtera die publicata, nemini nō cōſtare poteſt) Tamē ad preces omniū Imperij Ordinū inclinati, adhuc ipſi triduū ad reſipiſcēdū cōceſſim⁹. Quo tēpore duo Electores, duo Epiſcopi, duo Principes ſęculares, duoq; Ciuitatū nomine, Vniuerſos Ordines, & Status ſacri Romani Imperij repræſentantes, & ad hoc communi omnium iuſſu & nomine deputati,

Detortum ad diſsidia verbum Chriſti: Non veni pacem mittere, ſed gladium.

Admonitio, per Principes imperij habita cum Luthero

putati,

putati, vocato ad se Martino prædicto, nullum non admonendi & adhortandi eum, vt tandem resipisceret, & nisi id faceret, quæ ipsum à Nobis, & sacro Imperio, legumque constitutionibus pœnæ manerent, declarandi officium frustra insumpserunt. Vnus etiam eiusdem sacri Imperij Elector, adhibitis secum duobus Doctoribus, pietate & scientia præclaris, non solum adhortationibus: sed etiam multorum errorum euidentibus redargutionibus, ad ipsius vsque obmutescentiam factis, mox seorsim ipsum prudenter & humane commonefecit, vt ad Summi Pontificis, & Sedis Apostolicæ, Nostrumque & sacri Imperij Statuum, & cæterarum fidelium Nationum, sanam sententiam, iuxta continuatum tot sæculis Ecclesiæ ritum, potius, quam ad suam vnius opinionem, respiceret. A qua si recedens, in ordinem redire vellet, id se primum nonnullorum sanctorum patrum, qui & ipsi aliquando errauerunt, laudabili exemplo, deinde salutis, anima, corpore, & honore, facturum cognosceret. Ad quæ Martinus antedictus, etsi varia pleraque & diuersa, cumque eis, quę scripserat, pugnātia: nihilo tamen meliora, aut saniora, priuatim respondit, quam publice, corā Nobis, & sacro Imperio, fecerat. Atq; adeo se, nō omnesmodo supra memoratos, sed & Cōciliū ipsū generale (si quod fieret) suspectū habere protestatus est. Et (vt certissimo, & omni exceptione maiori, testimonio nobis cōstat) pollutissimo & sceleratissimo

Proteruum respōsum Luthe. contra Concilium.

ore profari non est veritus, res Euangelij & Catholicæ fidei, nunquam fuisse in Conciliis generalibus bene tractatas. Vnde non iniuria plurimum nobis mirari subiret, curnam à Summi Pontificis sententia, ad generale Concilium nuper prouocarit, quum tam impie de Conciliis ipsis loquatur & scribat, nisi manifeste sciremus, vt nihil est hæreticis æquè formidabile, atque œcumenicum Concilium: ita nihil illis iisdem magis proprium esse, quàm vt dictis factisque & scriptis, secum ipsi dissideát. Quod si vsquam alibi, præcipue in Lutheri libris (diuina prouidentia sic operante, quo ipsius vana ædificia per se ruant) passim legere & videre est.

Remissus Luthe. in saluo conductu.

His omnibus & singulis, sic omnino, vt præmittitur, se habentibus, quum prædictus Martinus, tam peruerse & obstinate, in suis adeo manifeste hæreticis opinionibus persisteret, vt ab omnibus iis, qui sapiunt, partim demens, partim etiam malo aliquo obsessus spiritu, iudicaretur. Nos, iuxta tenorem salui conductus, ipsum statim à conspectu nostro missum fecimus, datoque sibi in comitatu vno ex Heraldis nostris, & præscripto termino, à die vicesima quinta mensis Aprilis, qua ex Vuormacia discessit, ad viginti deinde proxime futuros dies, quibus peractis, vnà saluus conductus peractus & extinctus censeretur. Nunc tandem ad reliquas opportunas medellas, huic pestilentissimo morbo necessarias, in hunc qui sequitur modum, procedere decreuimus.

Primum

Primum omnium, ad honorem Dei omnipotentis, Romanique Pontificis, & sanctæ Sedis Apostolicæ debitam reuerentiam, pro Imperialis dignitatis officio ac debito, necnon zelo & studio, quo nostrorum maiorum more, & ingenita etiam Nobis vi, ad defensionem Catholicæ fidei, sanctæque Romanæ & vniuersalis Ecclesiæ honorem, tutelam & protectionē, omnes nostras vires & facultates, Imperiū, Regna, Dominia, amicos, vitam denique & animā ipsam nostram, exponere sumus parati. Ex Imperiali & Regia authoritate, necnon consilio & assensu Electorum, & omniū sacri Ro. Imp. Principum, Ordinum, & Statuum, in hac celeberrima & frequētissima Imperiali Dieta Vuormaciæ congregatorum, ad perpetuam rei memoriam, exequendo sanctissimi domini nostri Papæ, veri in hac parte iudicis, sententiam, decretum & condemnationem, in literis Apostolicis (vt supra dictum est) ad Nos directis contētam, Martinum Lutherum, vt membrum ab Ecclesia Dei ab alienatam, vt obstinatum schismaticum & Notorium hæreticum, à Nobis haberi declaramus, & vt talem à vobis omnibus & singulis habendum decernimus & edicimus: Mandantes de eorundem Statuum consilio & consensu, sub criminis læsę Maiestatis, Nostræque & sacri Imperij grauissimæ indignationis, ac etiam amissionis feudorum, Dominiorum, & bonorum omnium, gratiarum quoq; & omnium Priuilegiorum, à Nobis, & sacro Imperio

Sententia Cæs. ad exequendum processum iuris contra Luth.

Luth. pro hæretico ab omnibus habendus.

Crimen læsæ Maiestatis in Receptatores Luth.

dependentium,quæ obtinuistis hactenus, aut prædecessores vestri quomodolibet obtinuerunt:necnon proscriptionis ac Banni,& interdicti Imperialis,pœnis:ne quis vestrum præfatũ Martinũ Lutherũ,receptare,defendere,sustẽtare,fouere,dicto,facto, aut scripto præsumat, Quinimmo post elapsum supradictũ viginti dierũ terminũ,contra eum, vbicunq; depræhẽsus fuerit, & in manu, aut facultate vestra erit iuxta formã imperialisbãni procedatis,vel saltẽ personaliter captum,tam diu custodiatis,donec Nos,à vobis de hac re certiores facti,de legitima in eum prosecutione facienda vobis significemus,& vos tam sencti operis & laboris debita præmia,& mercedem etiam vberem, cum impensis ob hanc causam factis,reportetis. Et nihilominus eiusdem Martini complices,adhęrentes,receptatores,& quomodolibet fautores & sectatores(nisi se iniquitatis semitam deseruisse, & Authoritate Apostolica absolutionis remedium consecutos esse, fidem condignam fecerint)necnon eorum omnia & singula bona,mobilia & immobilia,iuxta sacras constitutiones,ac interdicti & Banni Imperialis legẽ & ordinem,libere & absque vlla contradictione prosequamini,illosq; & illa capiatis, & in vsus vestros,optimo & pleno iure conuertatis. Mãdamus insuper vobis omnibus & singulis præfatis,sub eisdem prænominatis pœnis, ne quis Martini Lutheri scripta,à Sũmo Pontifice Authoritate sua Apostolica(vt præmittitur) dãnata,aut alia quæcunq;,tam Latino quàm Alema-

Damnata Lutheri scripta,vt aboleantur.

nico,seu alio quouis Idiomate,ab eo hactenus cõposita,vel in posterum componenda,vtpote mala,suspecta,& à Notorio & peruicacissimo hæretico prouenientia,emere, vendere, tenere,legere,describere, imprimere,aut describi vel imprimi facere:asserere,sustẽtare, prædicare,defendere,pr1 sumat:non obstante,quod in illis etiã aliqua bona(ad fallendas simpliciũ mẽtes)immixta essent.In quo præter iustam Sedis Apostolicæ sententiam,etiam laudatissimã veterũ Patrum institutionẽ & consuetudinẽ omnino exequendam duximus:Qui Arrianorũ, Priscillianistarum,Nestorianorum,Euthychianorum,& aliorum hæreticorum libros, & in illis contenta omnia,tam bona quam mala,promiscue exusserunt,& adnihilarunt. Neq; id immerito.Nam si optimi quiq; cibi,vnius tantũ guttæ veneni(quo humanum corpus læderetur)infusione suspecti,penitus sunt abiiciendi? quãto magis ea scripta,quibus tanta & tam noxia animabus venena passim inserta sunt non solũ nobis cauenda sunt, sed etiam (ne aliis noceant) prorsus destruenda & corrumpenda,atque ab omni hominum memoria veniunt obliteranda.Accidit ad id,quod quicquid boni in Martini libris reperitur,id antea à sanctis Patribus, quos Ecclesia recepit & approbauit,sæpe dictũ & sæpius repetitum,absque vllius periculi aut mali suspitione,legi,& haberi potest,

Vetus cõsuetudo contra libros hæreticorum.

Ea propter,sub eisdem pœnis omnibus & singulis supradictis,vos omnes,& quilibet ve-

Mandatum imp.de cõburẽdis lib.Luth.

ſtrum,tam Principes quam alij, ad quos iuſtitiā quomodolibet pertinet miniſtrare:& alij quicunque in vniuerſo Imperio,Regnis,& Dominiis noſtris conſtituti,huiuſcemodi peſtiferos Martini libros,tam Alemanicos quā Latinos, impreſſos & imprimendos,aut etiā manu ſcriptos,vbicunq; reperiantur(vtpote magnæ ſeditionis,ſchiſmatis,hæreſeos,in Eccleſia Dei fomites)diripiendos,& publico igni conſumendos,penituſq; abolendos cum effectu curetis, Apoſtoliciſq; Nunciis, ſeu eorum Commiſſariis,ſi operam veſtram ad hāc rem requiſierint, fideliter & diligenter aſſiſtatis: Et nihilominus in eorum abſentia, per vos ipſos hæc ſic fieri, noſtro nomine & iuſſu,omnino & reipſa faciatis.In quo omnibus fidelibus,dilectis, ſubditis noſtris,vt vobis ac Nobiſmetipſis aſſiſtant & pareant,tenore præſentium ſub eiſdem pœnis iniungimus & mandamus. Verum,quia maxime cauendum eſt, ne Martini libri,aut ex illis *incerpta mala,ſuppreſſo aut etiam mutato authoris nomine,publicentur. Quia etiam non ſine magna animi noſtri offenſa,multos quotidie videmus & audimus,cum alibi, tum maxime in Germania,componi & imprimi libros, pluribus malis traditionibus & exemplis refertos:& ne non omni aſtu & dolo,humanæ naturæ hoſtis, Chriſtianis laqueos tendat multos, paſſim diuulgari picturas & imagines, non in opprobrium modo priuatarum perſonarum, ſed & ipſius Summi Pontificis, & Sedis Apoſtolicæ

* excerpta

ſtolicæ contumeliam excogitatas. Ex quibus omnibus libris & picturis, Chriſti fideles in maximos, tam in fide quam in vita & moribus, prolabuntur errores, & non ſolum priuata odia, ſcãdala, & ſimultates (pro vt experientia docet) multis in locis exorta fuerunt: Verumetiam ſeditiones, tumultus, rebelliones, ſchiſmata, in Regnis, Prouinciis, & populis, atque vniuerſa Dei Eccleſia (niſi prouideatur) iamiam excitãda formidantur. Idcirco, ad hanc pernicioſiſſimam peſtem extinguendam, ex ſupradictorum Electorum & Statuum concordi animo & ſententia, omnibus & ſingulis ſupradictis, tam imperiali quàm hæreditario iure nobis ſubditis, ſub iam ſępedictis omnibus pœnis pręcipimus & mandamus, ne quis huiuſmodi famoſos & peſtilentes libros, ſeu quaſcũque alias ſchedas, ſcripturas, imagines, picturas, contra Orthodoxam fidem, bonos mores, & id quod ſancta Romana Eccleſia hactenus obſeruauit: Atq; etiam inuectiuas criminationes & ignominias, contra Summum Põtificem, Sedem Apoſtolicam, Prælatos, Principes. Vniuerſitates Studiorum, & eorum facultates honeſtaſque perſonas, cõponere, ſcribere, imprimere, depingere, vendere, emere, tenere, habere: aut imprimi, deſcribi, depingi, vel vendi facere, quauis arte aut dolo audeat, aut attẽtet. Quinimmo ſub eiſdem pœnis iubemus omnibus & ſingulis ſupradictis, & præſertim iis, qui iuſtitiæ miniſterio pręſunt, vt eiuſmodi libros quoſcunq; antehac impreſ-

Contra ſcãdaloſas ſcripturas & picturas.

ſos,vel poſthac imprimendos, necnon etiam manu ſcriptos,cuiuſcunque ſint authoris, aut vbicunque locorum per ſacrum Imperium,atque etiam noſtra hæreditaria Regna & Dominia,inueniantur:ſimiliter etiam picturas huiuſmodi & imagines, noſtro iuſſu & nomine occupent,diripiant,& publico igni comburant.

Contra impreſſores & Bibliopolas Luth.

Et nihilominus huiuſmodi deteſtabilium librorum,codicum,ſchedarum, ſcripturarum, & picturarum,authores & inuentores,ac etiam poſt præſentis mandati publicationem,Impreſſores,Emptores,& Venditores,qui contra iuſſa noſtra facere præſumpſerint(ſi modo id legitime conſtiterit)necnon eorum iura, & bona omnia & ſingula capiant,appræhendant,& detineant,ac iure bono quicquid ſibi libitum fuerit de illis diſponãt:ita,quod de hoc nulli hominum,tam in iudicio quam extra,reſpõdere ſint obligati. Atque vt omnis eiuſcemodi & aliorum errorum occaſio tollatur,& ne talia ſcribẽtium venena longe lateque diffundantur, ſed præclarum imprimendi libros artificium in bonos tantum,& laudabiles vſus exerceatur: ex certa noſtra ſcientia,animoque deliberato, ac Imperiali Regiaque authoritate,de maturo ſupradictorum Electorum,& aliorum ſacri Ro. Imp.Statuum,conſilio,deliberatione,& vnanimi conſenſu,volumus & ſub Banni,& interdicti Imperialis,ac aliis antedictis pœnis præcipimus & iubemus, tenore præſentis Edicti, quod vim inuiolabilis legis habere decernim⁹,

Ne quis de cætero Chalcographus, & librorum Impressor, aut alius quiuis vbilibet per sacrum Imperiũ, atq; nostra prædicta Regna & Dominia constitutus, libros vllos, seu aliã quãcunque scripturã, in quibus de sacris literis, aut fide Catholica aliquid vel minimũ tractatur, non habito prius consensu & voluntate Ordinarij loci, aut eius ad hoc substituti & deputati, cum Authoritate etiam facultatis Theologicæ alicuius propinquæ Vniuersitatis, pro prima videlicet impressione: Alios verò cuiuscunque rei, & facultatis libros, schædas, & pictutas, de cõsensu saltem ordinarij, aut eius ad hoc substituti, vllo pacto imprimere, vel vendere, aut imprimi, vel vendi facere, directe vel indirecte, quoquo modo præsumat aut attentet. Quod si quis cuiuscunque sit dignitatis, gradus, aut conditionis, hanc nostram mentem, decretum, statutũ, legẽ & ordinationem, in omnibus & singulis supradictis, tàm Lutheranam, quam impressoriã materiam concernentibus, inuiolabiliter obseruandam, vllo pacto, aut quouis quæsito colore vel ingenio, contrafacere, aut venire, ausu temerario præsumpserit: Præterquàm quod illud irritũ decernimus & inane, etiam in læsæ Maiestatis crimen, ac nostram, & Sacri Imperij grauissimã indignationem, proscriptionisque & Banni, ac interdicti Imperialis, necnon alias sæpe dictas pœnas, se, ipso facto, incurrisse cognoscat. Harũ testimonio literarum, Sigilli nostri munimine roboratarum. Datum in Ciuitate nostra Impe-

Mandatum de examinandis libris antequam excudantur.

riali Vuormacia, die Octaua Mensis Maij, Anno Domini Millesimo Quingentesimo Vicesimo Primo Regnorum nostrorum: Romani secundo: Cæterorum vero omnium Sexto.

FINIS EDICTI VVORMACIENSIS.

ADMONITIO IOANNIS COchlæi, in indicem præcedentem librorum Martini Lutheri.

Quamuis multorum Lutheri opusculorum in Actis eius mentio sparsim facta sit: tamen non omnium commode fieri potuit cõmemoratio. Vt igitur habeas generalem per compendium opusculorum eius cognitionem, operæ precium fuerit, exhiberi tibi ipsius Indicem, quem edidit anno Domini M. D. XXVIII. In quo cõmemorat scripta sua nominatim & distincte, quotquot edidit ab anno M. D. XVIII. vsque ad annum M. D. XXVIII inclusiue. Ex quo ane indice coniicere licebit, quam grauis, durus, ferox, laboriosusque ac vehemens sit iste Catholicæ Ecclesiæ Aduersarius, impugnator & hostis. Qui tot exantlatis scribendo laboribus nõ est defatigatus: Quin potius contentionibus tam multis ac diuturnis, maiores videtur recepisse ad conuitiandũ ac maledicendũ vires. In plerisque enim scriptis, quæ post annum Domini M. D. XXVIII. permulta edidit, multo amarulentiorem ferocioremque sese exhibuit, quàm fecerat antea: Quemadmodum ex Actis & scriptis eius vnusquisque intelligere potest. Cæterum Numeri, qui post recitatos libros cernuntur appositi, non librorum, sed annorum sunt. Ex quibus intelligi debeat, quoto anno vnumquodque opusculorũ eius editum fuerit secundum minoris numeri annorum à Natiuitate Christi seriem.

Finis.

PRO EVANGELISTARVM AC SECTARVM NOSTRI TEMPORIS, maximè Luterismi peste publica reprimenda, admonitio, siue Antidotus.

Bonifacio Britanno, Germano, authore.

PARISIIS,
Apud Nicolaum Chesneau, via Iacobæa, sub scuto Frobeniano, & Quercu viridi.
1565.
Cum priuilegio Regis.

CHRISTIANISSIMO LECTORI SALVTEM IN CHRISTO.

CVm viderem insaniam ruituri schismatis, seductißimæ multitudinis accessum, sine scientia & conscientia, indies efferuescere magis atque magis, effundi has monitiones in amaritudine animæ meæ, vehementer exoptans, vt quæ liberè verèque proloquor, serio, & si serò: tecum Germania perpenderes. Nihil hîc loci priuatæ vlli inimicitiæ (testis est Christus œcumenicus futurus iudex) sed quæcunque dicuntur aduersus publicam orbis pestem, necessariò dicuntur. Hominibus quibussuis amicus, rem tam Ecclesiæ, quàm Imperio Rom. exitiosam odi. Patriæ quæso considera, húcque redi, vnde cecidisti. Furor pœnitendus est, mihi crede, quo corripieris non timor Dei. Vale.

ANTIDOTVS CONTRA LVTERISMVM.

MAGNI CLAMORES vbique tollũtur, Germaniã nunc primùm Christianam fieri cœpisse, hactenus fuisse sine fide, sinéque Christo, vesanam autẽ deorum cultricẽ. Tale volunt neochristi isti persuasissimum esse RO. Cæsari, Regibus, Episcopis, & toti humano generi. Postulant, solis sibi credi, solósque se pro iis recipi debere, qui primi plantent Euangelium, non tantùm in Germania. 1

Aphorismus primus.

Audax neochristorũ temeritas in deum & sanctos blasphema & iniuria.

Verum illi doceant prius, an voluntas Dei. Opt. Max. sit, vni & tali monacho (nã de Tragœdiæ totius authore loquar) in nouissimis hisce sæculis plus dare fidei, quã vniuersis Episcopis, Presbyteris, Diaconis, Anachoretis primorum Ecclesiæ sæculorũ. Atque hunc scriptorem vnũ ex æquo cunctis præferri oportere, ad quem videlicet vniuersi collati, volitantes nubeculę sint. 2

Lutherum apostatam intelligit.

Eadem opera demonstrent, an ex mandato nostri saluatoris Christi, vniuersæ Christianæ Monarchiæ nationes, vni religiosulo nullis non affectibus obnoxio, per omnia suffragari ob- 3

Saluator dicitur qui à vitiis, morte & peccato eripit.

Seruator, qui cōseruat viros apostolicos & ecclesiam audiendam, nō apostatā Lutherum nec semen eius vipereum.

ſtringantur, exploſis Apoſtolis, exibılatis Apoſtolicis, irriſis Martyribus, vituperatis Omologetis ac Archimandritis, damnato totius Chriſtianiſmi maximo conſenſu, reprobatis antiquiſſimis decretis, reiectis obſeruationibus Eccleſiaſticis, calcatis Eccleſiæ Bibliothecis, ruptis concordiæ vinculis, breuiter repudiata matre, quæ vos ante exortum Monachomoſcon, in Chriſto Ieſu regenuit.

4 *Spiritus ſanctus non reuelauit Luthero ſua ſecreta.*

Præterea an veriſimile ſit, nō enim dicam credibile, Spiritum ſanctum, vni taliq́ue monacho reuelaſſe ea in ſcripturis ſanctis, quæ celarit vniuerſos Eccleſiæ Catholicæ columnas, viros incomparabiles, tam in Oriente quàm Occidente, ídque ſexquimille annis.

Quæcunque audiuit à patre nota fecit amicis ſuis. Ioan. 15.

Poſtremò proferatur vaticinium ex ſacris literis, Deum cœli & terræ vſqueadeo derelicturum non quoſdam, ſed omnes credentes populos in Europa, vt pernegata fide Chriſtiana, & deſerto deo ſuo, toti reddantur infideles, ac diis alienis ſeruiant, adeòque turpiter Idolomanitæ fiant, deteriores Paganis.

5 *Non reperitur in ſcripturis deum ſuos dereliquiſſe.*

6

Et quod idem vaticinium præ ſe ferat, omnes credentes Eccleſiæ catholicæ populos, in manifeſtiſſima Idololatria atque tenebris ægyptiis, per tot ſæcula irremiſsibiliter captos ac occæcatos fore, donec miſſus à Deo monachus Aquilonaris liberaret, iam nō Eccleſiam, ſed Synagogam Satanæ, Iouíſque Panegyrin, in Eccleſiam Chriſti verteret.

7 Oſtendatur item, an vllis mundi ſæculis com-

pertum fuerit, vt fraterculum ſemet confidentiſsimè contraponentem toti Hierarchiæ Eccleſiaſticæ, totus orbis audierit & ſequutus fuerit, contemptis ac abiectis, non ſolum omnium ab initio Theologorum ſcriptis, verumetiam Synodis vniuerſalibus omnium pontificum.

Lutherus toti eccleſiaſticæ hierarchiæ aduerſarius ſynodos pontificum cōtēpſit, & ſacros doctores.

Et iis ne fuerit vnquam auditus ab omnibus, ac pro Apoſtolo vnanimiter acceptus, qui neminem omnium audire ſuſtinuit, quíve pro Antichriſtis condemnare, & in ima tartara præcipitare non dubitauit, quotquot à Scitis ſuis non ſine iudicio diſſentiunt. 8

Lutherus nō recipiendus qui eccleſiam non audiuit.

Qui vnus Magiſter eſſe ambit, & is conſummatiſsimus, qui ſenſa ſua in ſcripturas arcanas intorſit, qui prioribus Eccleſiæ proceribus incognitiſsima dogmata promulgauit, qui infames aliquot retro temeratorum opiniones in lucem reuocauit, qui Biblium ſacroſanctum interpretatione adultera vitiauit, quòd catholicæ doctrinæ vehementer reſtitit, eámque voluit antiquatam, qui præ ſe flocci-fecit omnes tam veteres quàm recētiores Eccleſiaſtas, qui ſemetipſum propriis continuè laudibus ebuccinat, qui dogmata ſua Euangelij titulo impudenter vēditat, hæcque ab aliis iudicari nolit, ipſos etiam Angelicos ſpiritus cognitores arcens, vt qui ſolus ſcilicet inter tot Eccleſiaſticorum ſcriptorum ſapiat, & primus poſt Apoſtolos toti orbi prædicarit hactenus ignoratum Euangelium. Dic quæſo num tale aliquid ab vllo vnquam viro chriſtiano compereris factitatum?

Matth. 18. Gala. 1. 9

Lutherus ſacra biblia vitiauit.

Contra D. apoſtolus Paulus cum Petro, Ioāne & Iacobo contulit. Gala 2.

Non Lutero apoſtatæ, ſed vniuerſæ eccleſiæ adhærendum.

10 Interrogare pergam, num æquum ſit, vt vni Cucullato aduerſus vniuerſitatem Chriſtianiſmi adhæreatur? An potius æquum, vt in vniuerſitate chriſtianiſmi ſtetur aduerſus Cucullatum vnum?

Errat apoſtata Luterus, non eccleſia.

11 Imò num vel leuiter quis ſuadere debeat tot chriſtianorum populis, vnum videlicet Apoſtatam non errare, contra verò, errare chriſtianũ orbem? Ac vnum iſtum hominẽ talem, irrefragabiliter recta ire via, Myſtico interim Chriſti corpore appropinquante ad portas inferorum?

Qui eccleſiã matrem non audit, deum patrem contemnit.

Nauis apoſtatæ Luteri arũdinea.

12 Atque num ſapientis ſit, à toto ad partem, à matre, ad ſcortum, à Paſtore ad lupum, ab Ouili ad ſpeluncam, à firma Domo, ad ſtipulaceam caſam, à tuta naui Petri ad arundineam nauiculam Ærij, Iouiniani, Vigilantij, Valdonis, Vicleui deſciſcere? Atque hîc nos non ratione humana nitimur, ſed rem omnem ad exactum animi iudicium reuocamus.

Docet ethnicorum exemplo Chriſtianos ſequendam eſſe religionem maiorum.

Deut. 32.

13 Probent num honeſtũ ſit, & quod graues deceat viros, nimirũ maiorũ deſerere veſtigia, atq; ſectas perditionis prudenter declinare. Niſi verò peræquum ſit, auitam Religionẽ conſpuere. Et egregiè pium, progenitores noſtros Chriſtifideles, infideles iudicare, ac execrari: Parentes deniq; noſtros (à quibus Chriſto primùm oblati fuimus) vt qui cũ Ethnicis atque Iudæis partem in inferis habeant, damnatos exiſtimare. Illó ne progreſſa eſt impietas noſtra, vt parẽtes, fratres & propinquos ñoſtros, non vereamur defraudare fide chriſtiana, audito Euangelio, Sacramẽtis

acceptis?Num erimus tã impij,vt impietati tantæ assentiamur?Contrà verò tales esse declarabimus nos, ne vllo tempore auitam religionem prodere voluisse videamur. Ethnic' homo apud M.Ciceronem de natura deorum suorum disputans,audet dicere,se ex ea opinione,quã à maioribus acceperat de religione,nullius vnquã oratione aut docti aut indocti moueri, séq; T.Coruncanum,P.Scipioné,P. Sceuolã Põtifices maximos sequi,non Zenonem aut Cleantem, aut Chrysippum. Atque hoc quidem ille, Quo magis nos qui Christum Iesum deum confitemur, Christianam religionem tuebimur,atque ab illa nos distrahi non patiemur, non Ærium, Luterum, Zuinglium, Felem, Sed Sixtum,Cornelium,Cyprianum, Athanasium, Hieronymum, Augustinum,Gregorium,Bernardum,sequentes de hoc infrà. Hæc illi suauissimè subsannantes, statim clamabunt,Scripturæ veritate satis præsidij sibi esse contra hasce rationes,quasi verò scripturæ veritas hæresim aduersus Ecclesiã muniat.Dicemus ea de re quoq; inferius, vbi apparebit appellationem ad scripturæ fidem istis nihil profuturam.

Interroga patrem,& annunciabit tibi:maiores tuos, & dicent tibi. &c.

Recabbitæ potius mortem oppetere delegerunt, quã statuta patris infringere. Hiere.

. Reddatur vocationis ac missionis eius hominis,qui venit Eccesiam Catholicam oppugnaturus,& pro libitu suo docturus,quæ nolit abrogaturus,quæ volet subrogaturus sua quadam authoritate,& miserè turbaturus omnia, odij in clerũ concepti dictamine.Nam ex odio illum hanc telam orsum fuisse,plerique norant. Quo magis

Luterus ecclesiam oppugnaturus,docuit ab ecclesia discessit.

obiurgabatur ab Eccleſiaſticis de intemperantia ſcripti,eo magis irritabatur.Crebro, ídque adeo vt feroculus à iuſtè reprehenſis abuſibus ad con uellenda ſubſtantialia ira calefactum animum adiiceret, & confundere omnia ſtatueret, non habita ratione ſeu zizanij, ſeu tritici. Eiuſmodi Mauortia facta vocabant vulgó.

Nunc diffidens de perpetua ſectæ incolumitate comminatur nobis.

Lutherus docuit catholicos ſine miſericordia perdendos.

Quo Germaniſmo ſignificare volunt vltimá ſeditionem aduerſus Antiluteros concitatum iri,& Catholicos ſine miſericordia perdendos. Hæc ſcilicet fraterna charitas illa eſt, & Apoſtolica manſuetudo.

15 Talem Prophetam ſi miſit Deus, profecto contra ea quæ dei ſunt,miſit,id quod procul abſit.Sin ab hominibus miſſus,ad iſtum auſum gigantem,age,nominentur qui miſerunt.Addatur quo iure,& ad quod opus miſerint.

Chriſtiani miracula in aduentu apoſtatæ non requiſiuerunt.

16 Miracula peculiaris miſsionis nõ magnoperè requirimus,apoſtatæ etiam nõ crediturí,ſi factis miraculis inclaruiſſet,quia ab iis docẽdo & viuẽdo diſſentit in Eccleſia,per quorũ manus miracula olim innumerabilia edita ſunt, ſed iá ea ſigna dominici digiti, ſpiritib⁹ atris accepta ferũt.

17 Nec nos à via Catholici inſtituti ſeductura erat hominis ſi extitiſſet, Angelica in carne vita, vtpote cuius machinam merita longiſsimè diſsident à ſanctiſsimis Eccleſiæ patribus,quos Chariſsimos Chriſto domino fuiſſe,res ipſa non dubiè comprobauit.

Tantũ abeſt, vt adhæſuri eramus homini corruptiſſimo, cuius vitæ licentia eo vſque proceſſit, vt ægrè inuenias inter veteres Schiſmatarchas aliquem ad quem comparatus hic Pſeudoeuangeliſta non exiſtat longè carnalior. At hunc ſi cum ſanctis Eccleſiæ compares, reperias Mahumetanum potius Alchoraniſtam, quàm chriſtianum Euangeliſtam. Homo ſemper in Eccleſiam ferox, aut aliter ſæuiit, ac ſi in vno illo conſpiraſſent de nouo omnes veteres Schiſmatici aduerſus vnitatem ac conſenſum orbis in Chriſto. Nemo vnquam immitior, nemo violentior, nemo æquè præfractus ſcriptor. Vt Arrium nomine, ſic eundem re ipſa refert, videlicet perpetuò pugnans cum vniuerſitate Eccleſiæ, quíve eum ſibi præfixit ſcopum, vt quieſcere antè nolit, quàm debellãdo, aut rebellando potius, omnia piè recepta in Chriſtianorum Eccleſiis Turchicè ſubſtulerit: Author idẽ ac ſuaſor, vt admota manu vaſtetur Eccleſiæ Catholicæ regnum, vt ſæculari gladio tollatur iuge ſacrificium, vt funditus extirpetur Monaſticæ, vt eccleſiis abdicentur clerici, vt iidem ſpolientur & exulent, eò quòd à ſuis dogmatis abhorreant. Preterea vt in templis omnia diuina ſileant, ingerantur ſua, vt populus coërceatur à cultu Dei, etiã probabili, vt idem adigatur ad ea quæ ipſe commentus eſt. Dixeris Mahumetem aliquem. Nam ille quoque Arabicus Pſeudoprophetes, non per miracula, ſed per gladium, ſectam ſuam extruxit. 18

Lutherus corruptiſſimis moribus in eccleſiam ferox.

Vult Lutherus eccleſiã manu vaſtari, iuge ſacrificium i. eucharistiam manu tolli.

Negari nõ poteſt, quanto ſtudio ediderit Lu- 19

terus ſanguinolenta,minacia,ſeditioſa,ac exitioſa ſcripta. Nec aliunde cordi illius cruciatus eſt, quàm quod porrecto à ſe gladio, non omnia ad votum delentur,quæ ſibi inuiſa, atque ſua factione diuerſa ſunt. Virulentia,tyrannis, mordacitas,ſcurrilitas, obſcœnitas, præterea cōuiciandi cupiditas,fingendi ars, mētiendi audacia, denigrandi libido,accuſandi malignitas, calumniandi furor,exterminandi,abrogandi, conculcandi impetus, vituperandi, laceſſandi, exacerbandi, iudicandi,damnandi rabies,hoc in homine tanta eſt, vt ad eam improbitatem vix quicquam addi poſſit. Cuius obſecro Theologi fuit olim talis iracundia, talis ferocia? Quis ſcriptor fuiſſe legitur vlciſcendi cupidior? & ad cædē auidior? Quis concionator vnquam maledicentior? Quis Eremita impatientior? Quis Aſceta vixit in tāta voluptate,opulētia,lætitia? Quis anagnoſta minus tulit Crucis,minus flagri ſenſit? Quis Chriſti miles delicatior, mollior,guloſior? Saturnalitia illa ac lampſatia vulgò detrita ſunt. Sed domeſticam Apoſtoli conuerſationem prætermittere libet,ne ſecreta rimari videar. Affectus huius ad extrema omnia effuſiſſimos & effrenes iſtos atque tumultuantes ſpiritus, quorum immoderatione miſcuit diuina humanáque quis neſcit? Leo immanis ſuo in antro eſt. Eò prodire nunquam ſolet, niſi ad catulos ſuos. Foris enim, ſi auderet: hiſcere, videas pro leone damam. Ex tuto conuiciatur ſummis infimíſque non in acie dimicat. Iaculatur vltrices chartas in capita

Vitia quibus Luterus ornatus erat.

Luterus milis delicatiſ.

Catholicorum libellos apologeticos non recipit, non legit, contemnit, abiicit. Superbus animal, & insatiabilius gloriæ mancipium, nulla viderunt sæcula. Nec alius tot ante sæculis extitit, qui doceri, aut submoueri duntaxat, minus sustinuerit, adeo vni sibi fidit, vni sibi placet. Nam ea res quæ græcis philautia dicitur, si in hoc omniũ maximo Thrasone arcem non collocauit, negare ausim coruum esse nigrum. Is videri vult, qui non nisi mera & vehementer cœlestia crepet oracula, & cuius libri inter Canonicos referri debeant, longum valere iussis Cyprianis, Hieronymis, & Augustinis. Huius infandæ philautiæ ac inusitatæ arrogantiæ exemplum nullum habet, vel Philosophorum, vel hæreticorum historia. Tali flatu propemodũ omnes eius Symmistæ repleti sunt. Da mihi hominem in terris, qui minus modestiæ, plus arrogantiæ præ se vnquam in docendo tulerit, quíve insolentiùs iactarit sese, suáque laudarit impudentius, & aliena maliciosius extenuarit, defœdarit. *Luterus vni sibi placet, & fidit.*

Talem scilicet, te suasore, Theologum admirabimur, imò prophetã Dei cœlitus missum recipiemus? Talem Heliam, talem Danielem, te iudicantem, solum audiemus, solum sequemur, cuius fructus eiusmodi sunt, Nisi forte ficus à tribulis & à spinis vuæ colliguntur. Tali Apostolo nunc tandem post sesquimillesimum annum regnante, ædificata est Ecclesia? Tali Euangelista corruscante Euãgelium innotuit primum orbi terrarum, præsertim nationi nostræ? Tali *20. Ironia in Luterum.*

Epiſcopo cœpit extrui dominica domus? Tali Papa inferior eſt Linus, Cletus, Cornelius, Fabianus? Tali paſtore primùm congregatæ vndique oues ſunt? Is reducet in viam? Is perducet ad vitam, quod tot mundi ætatibus regnante Chriſto, nemo omnium electorum Dei, poſt Apoſtolos, nemo ſanctiſsimorum miraculiſque clariſsimorum Martyrum, nemo doctiſsimorum confeſſorum præſtare potuit? Omnes omnium ſæculorum ſcriptores cæci, omnes à Chriſti vſque ad hunc apoſtatam, qui ſolus oculatus, ſolus Chriſtianus eſt: Equis & mulis abſurditas hæc perſuaderi debuit, non hominibus.

21 Huius igitur recẽs excogitatum dogma (quod ipſe Euangelij loco venditare audet) Huius nouum inſtitutum, quod Euãgelicam vitam appellant, & ſi ibi nihil Euangelij, quo adhortatore ſano orthodoxi amplectamur? Per conculcatum Ignatium, Clementem, Dionyſium, Ireneum, Tertulianum, cæteróſque viros Apoſtolicos tranſibimus ad hominem Apoſtolis diſsimillimum? A lapidato & de ponte deiecto Athanaſio, Baſilio, Nazianzeno, Emiſeno, Chriſoſtomo, Euſebio, Cyrillo, Epyphanio, atque aliis ſummis Eccleſiæ Theologis diſcedemus ad cerebrum non valde ſanum? Deſcendemus denique à Cypriano, Hylario, Hieronymo, Auguſtino, Ambroſio, Prudentio, Leone, Fulgentio, Gregorio, Proſpero, Damaſceno, Caſsiano &c. ad Doctorem, qui contemptis omnibus ipſe ſe tantum admiratur; ſeque ipſe Prophetam &

Lutherus apoſtolis diſsimilis.

Luterus aliis neglectis, ſe ſolum admiratur prophetam & euangeliſtam.

Euangeliſtam nominat, cunctis retro Doctoribus longiſsimè præferendum, ac multò irrefragabiliorem, quàm vt de doctrina ſua vel Angeli Dei iudicent.

Illorum doctrinam atque Sanctimoniam, ſi adhibito animi iudicio conferas cum noui Prophetæ huius placitis ac exemplis vitæ: primo ſtatim guſtu fateberis omnia maximè diſsimillima eſſe, imò hæc heſterna eò ſpectare, vt antiqua illa ſenſim intereant. 22

Luteriſmus certè nouus, Chriſtianiſmi veteris excidium eſt, Hoc nimirùm mõſtri alitur ſub Euangelij ſpecioſo prætextu, vnde futurum proſpicitur, vt per Euangelium Germania pedetentim ab Euangelio degeneret, niſi obuiam eatur pergraſſanti malo. Nulla certe fides Satanæ, deſtruxit maceriam diſciplinæ, expulit timorem cultúmque Dei, introduxit libertatẽ licentiámq; ſuam, & impunitatem omnis audaciæ.

Lutherus destruxit maceriã diſciplinæ.

Iam verò ingenij acumen, & nonnulla eruditio huius nouatoris adeò nullum nobis calcar addit ad ſuffragãdum, vt aliquo etiam modo deterreat ſuffragaturos, quandoquidem comperiri non ſolet ineruditos machinatos fuiſſe hæreſes. Id genus homines ſemper acutiſsimi, ac inueniẽdo promptiſsimi, ínque dicendo fœliciſsimi fuêre, cuiuſmodi in Arrianis, Manichæis, Donatianis &c. palã adparet. Taceo de Zuinglianis, qui hoc tẽpore, ſi de eruditionis laude certetur, primis ſchiſmatum autoribus, neque linguarum peritia, neque eloquentia cedunt. 23

Apoſtata Lutheri ſtudium, Chriſtiano nullũ calcator addidit.

Hæretici in dicendo fœliciſsimi.

huius, Christianos populos submonet, quoties audire coguntur in tantã sectarios rabiẽ prolapsos esse, vt iactitare minimè dubitent, ante se in Germania non fuisse Euangeliũ Christi, & incognitam fidem &c. Atque hic exquisitis Loedoriis lapidant S. Bonifacium vnà cum cooperariis suis S. Chiliano, S. Burghardo. S. Villibaldo, Lullo cæterísque viris Dei, per quos saluator mundi ante septingentos annos salutem germaniæ dedit. His procul amotis, Apostatam isti suum in medio collocant, seriò affirmantes, hũc hominem omnium primum Germaniæ Apostolum & Euangelistam &c. Quo quid audiri poßit irreligiosius, ne dicam vesanius?

Ostendit hæreticorum rabiem ante hæreticos fidem & euãgelium Germanis fuisse incognitam.

Igitur antequam nasceretur filius homicidæ Morensis, non fuit Euangelium Christi in Germania, nulla verbi Dei cognitio. Hoc si verum est (vt verißimum esse isti pertinaciter affirmãt) facilè colligitur, ne Ecclesiam quidem Christi in Germania fuisse, vt quæ ex Euãgelio Christi congregatur, Consequitur hinc citra vllam controuersiam, nec Sacramenta Christi in vsu fuisse inter Germaniæ populos. Ergo baptisati nõdum sumus, quotquot ante monachi huius inchoatã fabulam nati sumus. Neque enim Baptismus esse potest in rerum natura, vbi non est euangelium, non spiritus, non Ecclesia, non cognitio, nõ fides. Et eo pacto Anabaptistæ iusti redduntur, quos Luteristæ tamen condemnatos vltimo supplicio afficiunt. Illi certè retinctores, sua ista lauacra, decepti Luteri impiißima voce, insti-

27 *Non catholicos fuisse germanos si Lutherus homicidæ filius, primus è cælo attulit Euãgelium.*

tuerunt, Nimirum hactenus non extitisse Euangelium. Igitur neminem fuisse Christianum. Baptizandum ergo nunc exorto Euangelio, vt in Germania Christiani sint.

27 *Præcessores nostros extra baptismũ & Christum fuisse, nec discrimẽ esse inter Christianos & sarracenos si apostata Lutherus prius attulit euangelium.*

Perpende negotij magnitudinem, & vltrò cõfitebere, atauos, auos, pręcessores nostros vniuersos, extra Baptismũ, extra Christum, extra Christi fidem periisse, tanquam de confesso gentiles athæos, si Apostata primus Apostolus Germaniæ est, nósque qui adhuc in Ecclesiæ corpore continemur, carêre Baptismate, carêre Eucharistia, destitui Euangelij fide, nec esse discrimen inter catholicos & Sarracenos, id quod etiã vel leuissimè suspicari, nephas sit.

28 *Persuasio multipliciter impia. Hæretici, phrenapatæ.*

Huius persuasionis tã multipliciter impiè phrenapatas istos adeo non pudet, vt quotidie in Catholicos homines atrocissimè fulminent, tanquam in eos, qui nihil minus sint quàm Christiani. Iam traducunt hos pro Iudæis, iam pro Ethnicis incusant, iam vt Antichristianos dilacerant. Asseuerare audent eundem esse Turchismum cum Catholicismo (vocant Papatum). Interpretati sunt sacra Biblia contra Catholicos tanquam Iudaicos idolorum cultores, & quicquid ferè est in Eusebiana historia contra gentiles, id magna ex parte aduersum Ecclesiasticos, hoc est, à sectis abhorrentes, audacissimè detorquent.

29 Vniuersæ horum conciones tonant duntaxat in Catholicos, In illos enim omnes scripturæ mysticæ paginas quadrare aiunt. Aliquoties in

conſectas fulgurant, Has vocant Suuarmerias, rectius filias dicerent, vtpote Lutrę vtero prægnatas: Sed tamen in calce cõmunionis epotare oportet Catholicos fecem propinati poculi. Si interdum in Iudæos incandeſcunt, ſtatim admiſcentur Catholici, hi exoluunt Symbolum. Quoties ſacram dominicæ paſſionis hiſtoriam prædicant, in tuto ferè ſunt Phariſæi, Scribæ, & Seniores Iudaici populi. Tota bilis euomitur in Pontifices, Epiſcopos, Preſbyteros Eccleſiæ. Nã iſtos demũ eſſe perpetuos ac deterrimos proditores, flagellatores, crucifixores Ieſu. Omnino lãgueſcunt horũ conciones, niſi crebris ſubinde blandimentis cõdiantur, atq; aculeis excitentur, videlicet de reparata libertate, de monade fidei, de Papa, de Papiſtis, de infauſtis Catholicorum euẽtis, de triũphis ſuis, & his ſimilibus illecebris.

Faciunt Pontificem Antichriſtum merum, Cæſarem Antichriſti iuratum miniſtrum, Reges noſtros creaturas Antichriſti, Eccleſiam appellitant Synagogam diaboli, Catholicorum Deum diabolum, Sacramẽta excrementa, Euchariſtiam idolatriam & Iudaicam Staurosin, Chriſma oletum, leges Eccleſiaſticas quantumuis tolerabiles, deuteroſes phariſaicas, Monachiſmum Mahumetiſmum, ceremonias nugas, proceſsiones, deambulationes, ornatus geſtúſque ſacros in templis hiſtrionicos luſus in theatris, ciborium caueam diaboli, corpus Chriſti ad ęgrotantes allatũ ſacrũ diaboli, & omnia diaboli. Reliquiæ Sanctorum ſunt iſtis oſſa brutorum, Eccleſiaſtæ

32 *Heretici faciunt pontificem Antichriſtum, Imperatorẽ eiuſdem miniſtrum, Reges Catholicos, Antichriſti creaturas: Catholicorum Deum, diabolum.*

Sacerdotes Baalitæ, Epiſcopi Annæ & Caiphæ, cultura diuina hypocriſis, bona opera rudera atque peccata, cantiones Eccleſiaſticę mugitus dęmonum. Litaniæ nominantur Chorcę, Corollę, roſaceæ cathenæ dæmonum, ſignationes ſanctæ crucis ictus gladiatorij. Purgatorium figmentum ſacerdotum, Sunt infinita conuicia, & eadem ſæpenumero ſacrilega ac blaſphema, quibus iſti Chriſtianiſmum conſpurcare nō deſiſtunt, nihilominus videri affectāt ſoli Chriſtiani, ſoli electi filij Dei, ſat habentes quòd confitentur nobiſcum triada, & duodecim articulos fidei.

31 *Hæretici à ſalute excludunt martyres Christi.*

Inſuper audent publicè teſtificari, ac iureiurando aſſeuerare, neminem ſaluari poſſe, niſi qui recipiat Lutheri doctrinam. Quo dicto à ſalute excludūt Martyres Chriſti. Quid quod ne Apoſtoli quidem ipſi ſalutem conſecuti ſunt, nam & hos latuit Luteri doctrina, Exors ſalutis eſt omnis Eccleſia Hieroſymitana primis veri Euangelij temporibus fulgentiſsima, item Antiochena, Alexandrina, Conſtātinopolitana, non Romana tantùm Eccleſia, quibus ignotatus atque incognitus fuit Luterus. Non ſaluata, ſed condemnata eſt tota Syriæ anachoreſis. Perenni ſalute priuati, in Stygiis vndis natant Conſtantini, Theodoſij, Valentiniani, Marciani, Mauricij, Henrici, Othones, Friderici, Conradi, Lodouici, Sigiſmūdi, quos cum omnibus aliis Euangelij aduerſum infideles defenſorib. poſthac pro Chriſtianis paganos reges, & qui in eadē condemnatione ſint

Imperatores & Reges cæteróſq; Chriſtianæ religionis appellāt paganos.

cum Neronibus & Caligulis, iudicare & pronunciare debemus.

Quandoquidem autem sic se per omnia res habent, quid nobis prosunt sacra Catholicæ Ecclesiæ? Cui vsui Biblia vtriusque instrumenti? Quin exurimus Bibliothecas Ecclesiasticas, quippe aut horum, qui spiritu sancto vacui, Euangelium neque intellexerunt, neque docuerunt. Et qui hodie præsunt Ecclesiis nostris, stipites ac caudices sunt. Qui erudiunt, rudes Asini, qui audiũt bestiæ. Nec præterit dies, in quo de concione sua Ecclesia nostra non sit Ecclesia Satanę, Christus noster Antichristus, Synodus Oecumenica conciliabulum asinorum & porcorum, cuius præses sit spiritus in specie corui. Qua in persuasione quia obfirmati isti quesij, Euangelistæ sunt, & quia Catholicas vbique nationes stare in euangelio pristino animaduertunt, conspiratur de bellis inferendis occasiunculam captant, qua veluti iure aliquo, per gladiũ, sicut Mahumed, papistas suos, Antichristos suos, Idolomanitas suos, sceleratam gentem vel excindant, vel adigant ad recipienda sua, quo ipsi securius suo more Christianizant. 32

Hæretici volunt omnes episcopos & Christianæ religionis veros præcones fuisse spiritu sctõ vacuos.

Hîc libera veritate tactus subsilis, murmuras ac frendes. Neque tamen audes inficias ire quæ commemoro, neque fateri sinit pudor. Sed heus tu Princeps Apostolorum, Areti mane paulisper responsurus: Antea Ecclesiã cum Euangelio extitisse in Germania, priusquã tu de vulua educereris. Et per consequens extitisse Sacramenta, 33

Ecclesia & euangelium & ecclesiastica sacramenta ante Luterum.

cultum dei publicum, populos Christianos, aut istud totum nega. Si concesseris extitisse, euangelium, tuum recens coortum euacuasti. Nam diuersa Euangelia non sunt. Ecclesiæ autem Euangelium & tuum, diuersa sunt. Quod illud ante tuũ extitit, necesse est tuum nõ esse, quod venditas, Euangelium. Iam si negaueris extitisse Euangelium priusquam tu in mundum fundereris, negasti Ecclesiam, negasti Sacramenta, negasti Germaniam annis plus septingentis Christianam fuisse. Atque ita quod superius attigi, neque maiores nostri, neque nos in Christum baptizati sumus, alieni adeò semoti ab vtroque testamento. Nec profuit huic nationi Bonifaciana prædicatio, quam tamen Euangelicam fuisse, cùm veterum monumenta testantur, tum res ipsa declarat. Quid multis? Si tale orbi persuaseris, euicisti Catholicos diabolicos esse, & idololatris Caliculis acriores. Te autem meritò constituisti super omnia, veris Apostolis æquiparasti. Sanctissimos Græcię & Italiæ ac Aphricæ Pontifices superasti, Martyrum & Confessorum choros exufflasti, Leges omnes, consuetudines vniuersas, cõsilia, decreta, Iura laudabiliter abrogasti, atque calcasti, ita vt quod tibi sectatores tui tribuunt, vocari & haberi debeas, Propheta, Euangelista,

14 *Luterus Germaniã priuat euangelio, denique omnẽ orbem terrarum.*

Episcopus, alter Helias, alter Daniel, ac Angelus domini exercituum, nedum Ecclesiastes, cui similis inueniri sub cœlo nequeat.

Non iocor, sed vrgeo seria. Priuas Areti nationem nostram Euangelio, qua opera ipsam quo-

que Eccleſiam ſuſtuliſti, Nõ hac impietate pluſquam Cyclopica contentus, pernegas etiam Italiam, Galliam, Hiſpaniam, Portugalliam, Hungariam, aliáſque terras Chriſtiani orbis, habere Euangelium, igitur nec Eccleſiam, haudquaquam neſcius, Euangelium tuum nullibi locum inuenturum, niſi prius perſuaſi populi ſint, ſe hactenus Euangelio caruiſſe, vſque adeò cõfeſſum eſſe vis, Eccleſiæ Euangelium cum tuo pugnare. Eiuſmodi ſi nunc fateri dubites, dic obſecro, vndé nam hoc veſtrum polythrylleton ſit, Diocеſis Coloniana recepit Euangelium. Palatinatus Rheni recepit Euangelium. &c. Vt iſtud exempli gratia dicam. Si recepit, conſectaneum eſt, antehac non habuiſſe quod recepit. Ergo tot ſæculis illi ter miſerandi Rhenani permãſerunt gentes impiæ, atque adoratores cacodæmonum, Sacrificatores Mercurij ſeu Teutonis, cultores Martis ac Vulcani, cantores Tibileni, amatores matris deûm.

Quur igitur ceſſat cũ introducto Euãgelio Baptiſatio? Quæ reliqua ſalus catechumenis, niſi doctrinæ fidei è veſtigio ſuccedat ſacra illa tinctio? 35

Luterani credunt Eccleſiam non fuiſſe ante Luterum: quod refellit autor.

De Eccleſia quoque nonnihil aſpergam, Niſi crederetis ante vos Eccleſiam Chriſti in Germania non fuiſſe, & nũc, quam Catholicam Orthodoxi profitemur, Eccleſiam Chriſti non eſſe, ſed aduerſariam potius Eccleſiæ Chriſti atque meretricem Babylonicam, è qua fugere ad vos oporteat, &c. Profecto dignaremini eam ſuo tam nomine, quàm honore. Sed vt vobis tantum vendicatis Euãgelium, ſic Eccleſiæ titulum Sectæ tan-

tum vestrę adscribitis. Nec vobis vnquam in ore Ecclesia est, nisi quoties de schismate vestro loquimini, qui mos antiquorum Hęreticorū multus erat. Principio Schismatis iactabatur Euãgelium tantùm. Num per blandiloquẽtiam coacta hominum multitudine, Ecclesiæ etiam vocabulum vsurpatis, vt nimirum fidem faciatis seducto populo, in vobis duntaxat reperiri tam Euangelium quàm Ecclesiam, iuxta illud, Ecce hîc Christus. Apud Catholicos verò, è quibus vos Shismatici egressi, nihil relictum, præter plorare, & diabolica omnia.

36 *Theologia catholicorū & Luteranorum diuersa, & diuersi ritus: Ideóque non est vtrique vna.*

Vno verbo eloquar, adeò inter vos pugnamus Catholici & schismatici, adeò diuersa est nostra ab illorum Theologia, adeò diuersi ritus, vtrique Ecclesia Catholica, vnáque esse non possumus. Iam cum manifestissimum sit, istorum conuenticula scisma esse ex nobis, & partem à toto abscissam, nudiusquartus incœptam fabulam, ab Aquilone subortam, exteris populis incognitam, sanctæ antiquitati contrariam, scripturis canonicè intellectis infestam, sine vllis signis & virtutibus per armata mandata, per minas ac vim miseris mortalibus impositam, fieri non potest, vt tale schisma, Catholica Ecclesia sit. Quod si non Catholica est, nulla sit oportet Ecclesia. Neque enim potest esse Ecclesia Catholica & non Catholica. Mericam Ecclesiolam illis concedimus, Catholicam Ecclesiam retinemus nobis, maioribúsque nostris. Quin illud addimus ad serias admonitiones, nempe Chri-

ſtianos omnes obligari virtute Apoſtolici Symbolici vt particularem aggregatiunculã, Eccleſię Symiam, veritatis vmbrã equis velíſque fugiant, ſiquidem articulus Symboli nonus Eccеſiam Catholicam credendam atque confitendam proponit, non ſchiſmaticam, non Apoſtolicam.

Doceat Eccleſiæ nouæ faber, ſi antehac nec Ecclesia, nec Euãgelium, nec fides, nec ſcientia Dei fuit in Saxonia & Thuringia, & ipſe quemadmodũ omnes alij, parẽtibus Ethnicis editus eſt, vndé nam primùm hauſerit Euãgeliũ doctrinã? An non cum lacte matris, vt dici ſolet, fidem imbibit? An non habitauit ô Thimothee fides in auia tua Loide, & matre tua Eunica? Niſi fortè oriundus Morę, ortus Iſlebij Propheta noſter, authomathes, fine prędicato verbo verbum didicit, & nõ eo modo, quem ex epiſtola Pauli ad Romanos, cap. 10. ſeruari oportere ipſe oſtendit. Neſcimus per vinginti nouem muſas, ſi forſam Euangelium didicerit extaticus in tertio aliquo cœlo, an citius in ſeptimo illo cœlo, in quẽ ſe raptum Mahumed is maledicus fuiſſe gloriatur. Moſes in mõte Sinai legem accepit, Numa in cõclaui apud Egeriam ſuam, & hic, opinor, Euangelium in monte Appollinari, propè Vitẽbergã. Ad eum Enthuſiaſmon Bibliothecæ Monaſticæ nihil contulerunt. Alioquin poſſet credi, Apoſtolum hunc Euangelium percepiſſe ex Libris, aut didiciſſe ab hominibus, quũ in illo tempore Euangelium neque in libris extiterit, neq; in hominibus.

Euangeliũ luteranoriũ prope Vitẽbergã apud Egẽriã acceptum.

58 Si quidem hic medius tenetur Prophetes, nec
Euasio Luteranorum. vtrũ flectat, satis nouit, sic, puto elabetur: fuisse quidem Ecclesiam & Euangelium, sed in paucissimis. O euasionem propheticam! Hîc si roges, quí nam hi paucissimi, producent tibi Bernardos, Vicleuos, Valles, Hussos, Sauonorolas, Tauleros, Veselos. &c. à talibus videlicet pependit, si quis extitit, Christianismus. Lepidum caput. Atqui horum nullus solidè Luteranus erat. Saltem opiniunculis tribus, quatuór ve videbantur stare à parte prophetæ Germanici. Quæ verò conuentio Bernadi ad Luterum? Sunt istæ farturæ tam friuolæ, vt his immorare pigeat.

59 Verùm cùm istos iuuet in via schismaticorum stare, ínque cathedra derisorum sedere, tamen non verentur dogmati suo plausibilem Euangelij titulum indere, & in immensum iactitare dogma suum esse verbum Dei, quum sit verbum hominis. Arbitror impudentius & idem nocentius mendacium non esse, quàm dicere apostatæ huius adinuentiones Euangelium Christi certissimum esse. Proximum huic mendacium est, scriptores Ecclesiæ vnanimes sentire, cùm noui prophetæ noui dogmatis; quum nihil vspiam æquè dissentiat ita rapiuntur isti flatu suo: Iam aiunt patres Euangelium nescire, iam scire. Modo sunt homines illi, iam sanctissimi doctores. Pudeat vos vanissimi scurræ leuitatis huius plusquam momentanicæ, si cuius rei vnquam vos puduit. Sed nolim acrius inuehi. Effacinarunt suauiloquiis Chisticrepis Principes ac Satrapas,

vt crederent mendacio duplici, videlicet quicquid ipſi ogganiant, Euangelium Chriſti eſſe, & iſtud ſuum Euangelium à patribus confirmari. Quod poſterius ſi verum eſt, cur patribus tota die maledicitur à ſchiſmatica turba? Cur cohors veſtra damnat traditiones apoſtolicas in Patribus? Cur irridet obſeruationes Eccleſiaſticas, quas patres diligenter exercuiſſe legimus? Nullis verbis opuſt. in aperto eſt. Patrum noſtrorum doctrinam perinde congruere cum Apoſtatæ dogmate, vt Euangelium noſtrum cum Alchorano, & vitam ſanctorum cum conuerſatione nouorum Euaugeliſtarum conuenire, ſicut Pithagoreorum cum Epicureorum vita. Abi nunc belliſsime Areti, & prætexæ factioni patres, qui ſemper factioſis in faciem fortiſsimè reſtiterunt.

Sed omiſsis pſychicis, patribus Euangelium 40
vrges. Ad hoc vocas, alacres adſumus. Oſtende igitur in Euangelio ſecundum quatuor euangeliſtas Euangelium tuum. En tibi codicem Euangelij totius in vtraque lingua. Hîc ſanè locum habet illud Bernardi: Ad Euangelium appellaſti, ad Euangelium ibis. Si oſtenderis citra violentiam ſacri contextus, dogmata tua in Euangelio, confixos coruicum oculos eſſe fatebimur, Argum te canemus per compita tonſtrináſque talpas eximiè vituperabimus. Incipe Mopſe prior: & quæ tum nouiſsimis hiſce mundi annis, poſt innumerabiles Eccleſiæ præſides, paradoxa in Euágelio reperiſti, citra fraudem, ſectæque quæſitum commodum, candidus imperti nobis ex

Euangelio. Scita tua, verba tua fac videre, ob quæ tu assertiones tuas non Euangelicos modò, sed ipsum esse Euangelium hyperbole fortissima buccinasti, Marcium Euangelium suum habuit, Tertuliano teste, quod Euangelio Ecclesiæ opposuit de sua quidem prudentia confisus, sed cōfusus periit. Arrius conatus est suas etiam cogitationes in Euangelij codice demonstrare. Manichęus item suas, sed is ante truncauit verū Euangeliū, quàm falsum suum tueri pararet. Tu quidem non truncasti tantùm sacra Biblia, sed etiam accommodasti subindè ad mentem tuam, tantò nocentior falsarius, quantò maiorem tibi fidem habent assectatores. Nulla vnquam Hęresis fuisse legitur, quæ non scripturis sanctis temerè cōfisa, probationem opinionis suæ ex verbo Domini se allaturum promiserit. Sed hæc odiosa transiliam. Explica tu modò vires ingenij omnes, & quæ primus solúsque omnium tu prodidisti tam euidenter, nobis in Euangelio legenda prębe, vt tergiuersari nemo vir grauis posit.

Euangelium iactas, Euangelium requirimus,
41 non glossulas & Scholia, nō Dialectica subsidia, non Rhetorica refugia, nō acumen Chrysippeū, non Cenophonias, non verborum alienorū ampullas, non futiles ambages. En tibi Areti præterea Euangelia & praxes, Epistolas Apostolicas, vnà cum toto sacrorum Bibliorum corpore. Reuolue omnia, excute singula, & oculis nostris subiice, vt ibi tuum legamus Euangelium, vbi

nos noſtrum, hoc eſt, Apoſtolicum, Catholicum atque Eccleſiaſticum Euangelium fideliter contineri ſcimus. Hæc ego ne recipiẽda tibi putaui, ne neſcires haudquaquam perterrefieri Orthodoxos, quoties ad Biblia prouocas.

Verùm quid moramur, quaſi verò aliquis aquam è pumice exprimere poſsit? Pridem vidimus, quo fundamine nitaris. Conſectæ (quibus tu ad quidlibet audendum ianuam aperuiſti) nõ minus gloriantur de Euangelio, nec minus in Bibliis exercitatæ ſunt, atque tua pars. Neque tu tamen illis Euangelium concedere dignaris, ſed condemnaſti Euangeliſtas tales cum Euangelio ſuo, niſi quoties tecum in Eccleſiam Rom. incurſiones faciunt. In tantùm tua te violentia & maledicentia ſublimauit, vt præ te nemo profiteri auſit Euangelum, niſi quis ſua tuis proportionabiliter conformet. Omnibus in aliis Euãgelium vel Papiſtria, vel Suuarmeria eſt, in te tuíſque tãtum admiratoribus Euãgelium veriſs. ac puriſs. non eſſe non poteſt author Euangelij Chriſtus velit nolit. 42

An non tam plenus atque exuberans Euangeliſmus eſt omni miraculo miraculoſior? Quicquid commentamini, quicquid concionamini, Euangelium eſt. Quicquid prælegitis ac diſputatis, Euãgelium eſt. Quicquid ſomniatis, etiam & ſpiratis, euangelium eſt. Nullus tam peſtilens libellus à vobis Euangeliſtæ deuolat, quod nõ ſit ipſiſsimum verbum dei. Conſultatis aduerſus eccleſiam, verbum dei eſt. Coniuratis aduerſus po- 43

testatem superiorem, verbũ dei est. Arte attrahitis inescatos principes, verbum dei est. Mandatis, visitatis, ecclésiastica destruitis, Monastica diripitis, verbum dei est. Consulta vestra ingeritis, adinuentiones vestras super ceruices oppressorũ Catholicorum imponitis, verbum dei est. Presbyteros Ecclesiarum contumeliosè tractatis, Monachos Monachásve pudefacitis, spoliatis, pellitis, verbum dei est. Pædotribas & æditous & scribas, & calcographos & relictores item sartores, sutores, veteramentarios, linteonos, laniones, aurigas, coriarios, institores, scriniarios atque cerdones quosuis (desperatione quærendi panis huc impulsos) prophanos prophanè admittitis, modò sint medullitus Luteristæ, & talibus infœlices animas populorum committitis, quibus paulò prudentior Magistratus non gregem porcorum concrederet. Sed hoc quoque verbum dei est. Pòst quicquid isti cerdones vel deblaterãt ad plebeculam, vel in altari factitant, verbum dei est. Hi si deponũtur, verbum dei est. Si alij his nequiores sufficiuntur, verbum dei est. Sunt innumeræ apodixes Spiritus.

Hæretici his animas populorum committũt, quibus magistratus gregem porcorum non crederet.

44 Quæro ab Antesignanis Sectæ, nunquid S. Chrisost. prædicauit Euangelium Christi, cum concionaretur ad populum Antiochiæ Euangelium secundum Mattheũ, & Ioannem? Nunquid S. Augustinus Euangelium Christi prædicauit, Hippone, quum tractatus scriberet in Euangeliũ secundum Ioannem? Nunquid S. Ambrosio tribui debet laus Euangelij, quum enarraret Me-

diolani Euangelium ſecundum Lucam? & itidẽ de cæteris Eccleſiæ paſtoribus. Hîc ſi reſponderis, Pingues illos & Animales doctores Euangelium non habuiſſe, nec prædicaſſe, ipſe tibi conſtas & ſatisfacis perſuaſioni, Nimirùm tam veteres quàm recentiores Euãgelio Chriſti caruiſſe. Sin dixeris, illos & habuiſſe & prædicaſſe Euangelium, rogo iterum atque iterum, quî fiat, vt illorum prædicantium Euangelium tam longè latéque à tuo Euangelio diſcrepet? Quo pacto vtrumque verum eſt Euangeliũ, quod vſqueadeò inter ſe pugnant.

Sed non ex animo toto fateris, veteres euangelium prædicauiſſe, Alioqui protinus interrogarem, cur ergo tu illorum Euangelio non maluiſti contentus eſſe, quàm aliud inuenire? Et cur negas Euangelium prædicare, qui hodie inter Catholicos ex ore Chryſoſtomi, Auguſtini, Ambroſij, aliorúmque Orthodoxorum, Epiſcoporum Euangelium prædicant? Ais, non nego. Vnde ergo dicuntur, Euangelium recepiſſe principes ac Comites quidam, apud quos certè fuerunt, qui Euangelium prædicarunt quemadmodum olim idem prędicauerunt Patres orthodoxi? Quare illos Euangelij prædicatores Cathedra deiicitis, dignitate orbatis, Eccleſia expellitis, veſtros autem nouos intruditis? An quia nouum Euangelium à nouis iſtis prædicari oportet? An dogmata tantùm veſtra vocitatis Euangelium? Hęc illa Helena, Hîc cedunt depotani, confitentes ingenuè, ſi Euangelij nomine cenſeri debet quicquid 45

quilibet hæretiſta parturit atque abortit, ſe Euangelium non habere. Atque ita ipſa res arguit ſectam Luteri toti Chriſtianiſmo ademptum Euágelium, ſibi vni violenter vẽdicare. Quæ eſt tam impia ac intolerabilis arrogantia, vt horreſcam referens.

46 Audín' Lutra? Te iudice non docet Euangeliũ Chriſti in Eccleſia Chriſti, qui præter ipſum Euangelij textum huiuſque irrefutabilem elucidationẽ publicitus nihil ſonat? Num tu alio modo Euangelizas? An verò igitur iudicas nos non docere Euangelium Chriſti, quòd ab Eccleſia Catholica non diuiſi, ad te non delapſi, in tuis cõuenticulis nõ edocti, tecum Luterizamus: Te cognitore illi ſolùm prędicãt Euangelium, qui prędicant ac inſtillant tuum dogmation de ſolitudine fidei, de fictitia libertate, de nullitate Hierarchię, cõtra exiſtimationem bonorum operũ, contra Eccleſię vetuſtiſsimas paradoſes, contra pontifices, Epiſcopos, Cęſarem, Reges, cæteróſque Catholicos, omnia virulenta & ſeditioſa? Iſtúc ne eſt tibi Euangelium prędicare? Producatur aliquis pręco, qui de Chriſti Saluatoris in nos ęterno beneficio euangelico prędicet, quive peccantes arguat bono zelo. Sed is admiſce nonnihil de pietate vitę, de pœnitentia, de vtilitate bonorum morum & operũ, de ſeruitio debito, de Abſtinentia, de vigiliis, déque id genus aliis officiis Chriſtiani, Et idem non arripit canino dente ſacerdotes, Monachos, Nonnas, Papas, Epiſc. Abba. Nec damnat Eccleſię ritus & conſuetudi-

nes,nec detrahit Catholicis atque obedientibus. Hic certè nõ prędicat Euangelium Luteri,quantumlibet prędicet Euangelium Christi. Verùm apagesis iam stomachum hũc.Satanæ artificiosissimi ludibrium est. Malignus ille per istiusmodi instinctus hoc satagit, vt Ecclesiastici viri talibus,Thrasonismis,manibus,glorijs, fumísq; & fucis adducti,hastam in acie media abiiciant, ac transfugæ facti, per vim dominanti hæresiarchæ se mancipent.

Illud cum primis admonere volui,serpentem vectem summa vsum caliditate, quod Rom.curiam per sectas oppugnare videri cupiat, dum Christianitatem vniuersalem oppugnat.Ad eum modum Xerxes olim in Athenienses se moliri bellum finxit,totam Greciam subacturus,Quod illi Persæ vt pessimè cessit,sic Anteccclesiis bellatoribus sua sedet audacia Polyphemica. Hi omnia contra Papam & Papatum maledicta euomunt,vituperia expuunt,in Papam & Papatum eunt mictum & cacatum, vt ille ait.Fecerunt hũc hactenus Antichristũ,filium peccati ac perditionis,Nunc totus est &totaliter diabolus, & si quid execrabilius diabolo. Ex diabolo natus,à diabolo educatus,per diabolum regeneratus,coronatus,sacratus,vocatus,missus, totus in diabolo habitat,& diabolus in eo. Idem Pontifex Rom. supra omnem modum onolyratus, bõbificatus, permerdatus,suspẽsus, elinguatus, excoriatus, frustratim concisus, inque Tyberim abiectus. (Nam hæc nouorum Euangelistarum

47 Serpens antiquus Roma. curiam caliditate oppugnare solitus est, & vniuersum Christianismũ.

phraſis eſt,hæc ſuæ theologiæ flores ac emblemata. Et quod atrocius eſt,Pontificatus ſeu Romana ſedes,autore diabolo,primùm fieri cœpit, ídque quòd inferos in rictu trifaucis Cerberi miniſterio Eumenidum ſeu furiarũ. Eadem Rom. ſedes inſtinctu,cura, atque opera diaboli aucta, prouectáque & cõſtabilita. Quare illi nil fit,nec illuc exit,quod non ſit diabolicè diabolicũ. Iſtiuſmodi multa tam incredibiliter impia, ſcelerata, turpia,ſeditioſa, ſcurrilia,dedecoramẽta,hoſtilis quidem ſecta vſque ad immane prodigium inculcat ac exaggerat,ſed aliò tendit. Oppugnatione Romani Pontificatus,Eccleſiam ipſam aggrèditur,quam vnà cum Rom. Pontificatu aſtutiſſi-
48 mus coluber ſubuertere decreuit.

Pro Eccleſia Papatum in ore habet, quippe odibilem,& ſi repetere liceat,deteſtabilem. Eccleſiam oppugnatam nominare formidat Satanas,haud neſcius ea nomenclatura ſummoperè ſe incommodaturum Schiſmati. Quis.n.omniũ ferat,toties & tam acerbè, ne dicam Iudaicè ac Mahometicè blaſphemiis lacerare Eccleſiam, quoties Rom. Papatus laceratur atque diſcerpitur? Eccleſiæ vocabulum habetur in Apoſtolorũ Symbolo, Papatus non item. Ob id maluerunt prætextu Papatus,Eccleſiæ bellũ indicere,quàm velamento Eccleſiæ,Papatum excindere. Nihil vnquam à quoquã callidius factum legeris. Sin diffidis hęc ita ſe habere,cogita mihi,quid id demum ſit,quoties pro Eccleſiaſticis Romaniſtas, pro Catholicis Papiſtas,pro Apoſtolicis traditio-

nibus Papiſtica delyramenta, pro Eccleſiaſtica
latria Papiſtriam amarulentiſſimis ironiis fiunt.

Quid obſecro in Eccleſiis noſtris vllo anni 49.
tempore peragitur, quod huic ſectæ non Papi- *Epiſcopi no-*
ſticū ſit? vt ſint Epiſcopi noſtri priſcis ſimillimi, *ſtri, priſcis*
& nulla non re ornatiſſimi, attamen Papiſtæ & *ſimillimi.*
Antichriſti per contumeliam ſatiſque impiè ap-
pellantur. Eccleſia Catholica, non Eccleſia, ſed *Nota.*
papatus eſt. Catholica doctrina, doctrina Papæ
eſt. Clamant apud populum: ſic docet Papa, ſic
tradit Papa, quum illud ipſum ab Apoſtolicis ad
nos vſque dimanarit, Sine fronte vociferantur:
Ecce in Papatu ea ſeruatur conſuetudo, in Pa-
patu ſolet hoc atque illud celebrari, quum tale
in Eccleſia Catholica per omnes Chriſtianorum
terras piè obſeruari ſoleat, vt ſenſibiliter palpa-
re queas, Eccleſiam Catholicam ab hæreticis in-
telligi, quando Pontificatum Ro. tentant con-
uellere. Imò lenitatis ac ciuilitatis cuiuſdam eſt,
cùm Papatum dignantur dicere, & non Antichri
ſtianiſmon ſeu diabbliſmon. Atquè ita in publi-
cum ſummúmque odium & maximè omnium
dedecus Eccleſiā Chriſti Catholicam vocarūt:
vtpote quæ Papatus ſit, hoc eſt, res talis quę neq;
à Deo, neq; ab hominibus, ſed ab ipſo Beelzebu
bo habeat & ortum & incrementum. Hæc a-
liaque retegam pluribus, vbi audiero cōtradicē-
tem, qui, mirabor, ſi eſſe poſſit in tanta támque
confeſſa rerum claritate.

Quid amplius adferunt, vride mos ab vnitate 50.
ſolidiſſima, ad ſciſſuras ſuas infirmas queant alli-

cere? Oſtentant in primis Calicem. At is vnitaté illam noſtram ſignificat, quam iſti lamentabiliter diſſecuerunt. Calicem video, ſed in Schiſmate, ſed inter Cerdonum digitos, ſed à conſecratione legitima prorſus alienum, præterea in vſu alieniore, & ad confortandum ac augendũ Schiſma propoſitum. Canonicè porrectus in Liturgia calix à me profecto nunquam improbatus fuit, imò potius adlaboratum mihi, vt ſarciendæ concordiæ gratia laxaretur huius, ſi qua eſt, conſtitutio, quemadmodum ius etiam poſitiuum Connubij. Nos hæc in cõſcientias Superiorum noſtrorum refundimus ac deriuamus, tanquam eorum qui de his olim rationem exactiſſimam reddituri ſunt, verùm ob hæc duo ſecta minimè iuſtificata eſt, quãtumuis hoc perizomate ignominiam cognominis contegere ſtuduit. Aſſolet illa per hæc duo fauorabilia penetrare in præparatos auditorum animos, ſed eodẽ hamo aureo captos, mox in ſententiam ſuam omnem vertunt atque tranſformant. Norunt neque ſacri poculi, neque caſti thori gratià, hęreſeos quenquã notari poſſe, ideo verſuti inſidiatores, tuta hæc primo loco proponũt, vt indoctis & ſimplicibus facilius imponãt. Alioquin poterat homo Catholicus etiam perſtare in cõmunione ſanctorum, nec idem tamen abhorrere ab iis rebus. Cuiuſmodi illuſtriſſimi Eccleſiæ p. tres nunquã improbarunt, quod quidem ad ſubſtantiam ipſam attinet, de his aliâs.

51. Iam amplificant, quantis è tenebris miſeros mortales eduxerint. Equidẽ (vt fatear veriſſima)

necesse erat, vt Ecclesia dei nõnullis opinionibus ac corruptelis obscurata, renitesceret, ádque id negocij conficiendi suscitarat misericordiss. Pater cœlestis homines aliquot iam inde à ducentesimo anno & amplius, per quos rubiginem lebetis huius defricare cœpit. Tandem hac nostra tempestate venêre quidã spiritu recto innouati viri, quorùm eruditione Europa tota erudita est. Hi iudicarunt inter triticum & Lolium, inter vasa honesta & inhonesta magnæ domus, inter veritatem & simulationem, breuiter inter diuina & humana. Hoc suum iudicium publicatis scriptis orbi terrarum strenuè patefecerunt. Atque huic cognosci cœperũt plurimi Ecclesiæ morbi, sed medicabiles. Eadẽ opera illi vtilissima quæque Christianis ędificandis docuerunt, reuocantes cùm Academias, tùm Cathedras, ac saluberrimum exercitium sacræ scripturæ, ádque primarum linguarum necessaria studia. Talibus auspiciis ilico caput demisit, ficulnum lumen nescio quod, & feliciter refloruerũt cum Antiqua Theologia antiquæ literæ, maximo Christianorũ gaudio. Quo tempore potuerãt absque seditiosis tumultibus multa quæ irrepserant incõmoda amoueri, necnon restitui, quæ fuerant tot temporum diurnitate collapsa. *Ecclesiam dei corruptelis obscurata renitescit.*

Sed istud verè diuinum beneficium nobis inuidẽs draco paradisiacus, occasione exhibiti cœlestis doni quosdam Aquilonares impulit, ad vlterius audendum. Nam illi statim terminos Patrum trãsilierunt, dono dei recẽs oblato superbè *52 Haeretici abutuntur dono dei, scolasticam disciplinam accipientes.*

abutentes. Primùm docti isti ab aliis, sterilẽ Mataeologiam pariter ac Barbariem Scholasticam mordicus arripuerunt, insuper arguerunt permissa libertate flagitia quaedam Ecclesiasticorum. Quae quidem aemulatio non mala erat, adeóque istud agentes laudem sibi vndequaque conflabant. Verum cùm coepissent irritati septa trãscendere, & mouere immobilia, luxaréque radices, incurrerunt reprehensionem indebitam veris Ecclesiae filiis. Constiterant in mediocrib. ibi nos quoque renuerunt. Max. feruntur Enthusiastico quodam impetu ad extrema tentãda, ibi posteàquam intellexi subesse pestem, maturè gradum reuocaui. Illi fortiter perrexerunt aedificium dominicum indignis modis concutere, & ingens sanctúmque hoc Nauigium implacabiliter affli ctare, vsque in hodiernum diem.

Heretici putantes pellere tenebras tenebras subtiles inuexerunt.

Esto sanè, tenebras quasdã dispulerũt, & quidẽ crassas hasce, sed iudicio dominae veritatis subtiles inuexerunt, tenebras tenebris cõmutantes. Abusus expurgarũt plurimos, sed plures accumulabũt, si longiore tẽpore secta stabit. Verùm quod ad abusus attinet, licuerat mederi Ecclesię sauciae, & tamẽ manere in Ecclesia potius, quàm abusuum vitandorũ gratià vinculum pacis discindere, atq; exire ad excitandã sectam. Quotquot antehac rectiora monuerũt, intra Ecclesiae fines perstiterunt, impium ac crudele rati, Matrẽ deserere propter vlcera Papae. Audio reclamantes, se in Ecclesia mansisse, Romanistas exisse. O plusquã heteroclita capita! Quando, & quo exierunt

Catholici? Quam sibi Sectã instituerũt? Si verò extra Ecclesiã Ecclesiastici hodie sunt, extra Ecclesiam quoque fuerũt sancti prçcessores nostri, de quibus suprà abundè diximus. Nam in his adhuc sumus, quæ quasi per manus Abelis accepimus. Næ vos egregij estis Rhetoristæ, qui nunc patribus etiam Ecclesiã adimitis, quẽadmodum paulo ante Euangelium. Mox iisdem redditis adempta, subitò rursum adimitis reddita.

Ais Catholicos exisse Ecclesia. A quibus rogo exierunt? A vobis ne illi? an verò vos ab illis? vtri fecerunt Schisma? vtri diuiserunt tunicam Christi? vtri excitatis vbique tumultibus ab Ecclesiastico consortio defecerunt? Hîc iterum insto imminéoque tibi sectæ defensor, vt vel neges Ecclesiam Christi ante Luciferum tuum Luterum fuisse, vel fuisse affirmes? Si nõ fuit, cœpit primùm cùm Lutero Christianismus, id quod cogitare etiam impiis scelus sit. Si fuit, cogeris fateri eam ipsam fuisse, qua vos existis, & in qua Catholici adhuc obdurant. Hæc repetere visum fuit, vt lectori plenius liqueat, quanta sit sectç lubricitas, quámque arundinea basis. 54 *Heretici diuidunt tunicam christi.*

Multæ supersunt rationes, quibus auocari mundus debuit à sectis, quæ verò ad hanc reuocent, nullæ prçter eos quas breuissimè diluimus. In doctrina schismatis, quæ Christi & Ecclesiæ propria sunt, libenter agnoscimus, atque exosculamur: Subuẽtilia ista logia nos haudquaquam tenent. Et talibus tamen hanc calamitosam Ecclesiæ tempestatem accepta ferre cogimur: vn-

déque fructus illi communis vitæ non optimi succreuerunt. Christi Ecclesiæque doctrina, inter Christianos seditiones commouere non solita est: facit hoc hæresis ouilla pelle doctrinæ sanioris vestita. Etenim si examinandi fructus sunt, facilè adparebit, sementem non esse generosissimam, vnde isthęc seges. Catholicis à schismate mala vitia iure exprobrari non potest, si quidem Euágelium, hoc est, bonum semen non habent. Sic enim de nobis schisma iudicat. Si ergo bonum semen non habent Catholici, quomodo bonos ferēt fructus? Preterea sunt Athei, Catholici, & antichristiani, & idolomanitæ, & haud scio an vllum hominum genus in terris peius. Tales autem mirum non est si viuant Ethnicè, siquidem Ethnici sunt. nisi schisma mentitur. At tu pulchella virgo, Christo sola adducta sponsa, in Euangelio sola nata, per Euangelium sola renata, Euangelio sola imbuta, fide sola donata, summatim Euangelium ipsum, quomodo tu inquam poteris excusare conuersationem tuam, tam non Euangelicam, quàm tu verè es non Euangelica. Catholici quondam nostra in Ecclesia sanctissimis vitæ moribus effulserunt, Atque hodie miserè diuexati atque humiliati Catholici, schismaticis probiores grauioresq; sunt. Verũ tu meretrix quo tempore fuisti sanctis moribus? Olim? Atqui nuper esse in rerum natura cœpisti, nihilominus, tamen vis videri & appellari Ecclesia Catholica? Hodie? da demonstrandi vita nostra bona quia interna est, demonstrari nequit,

O ſpecioſiſſ.rimam? Atqui dictum eſt à domino: videant homines opera veſtra bona, &c. & ab Apoſtolo, vt inculpabiles ſitis &c. Habemus verbum inquis. Hoc ſufficit nobis. Quale verbum? & cuius? & quando traditum? & vbi acceptum? & quo arbitro? qua virtute cooperante? Quibus ſequentibus ſignis? ſed de hoc ſuperius dictum. Deinde vbi locorum legis, ſufficere verbum dei auditũ? Poſtremò ſoles ſecta vociferari ex Eſaico teſtimonio, verbum non eſſe poſſe ſine fructu. Quare fructum tui tam gloriosè iactitati verbi demonſtra. Fac tandem appareant bonæ arboris bona Poma. Fœcũdæ vitis amœni botri, Carpere liceat aliquid ex ficu folioſa.

Adeóque proba nobis fidem tuam ſolam dogmati tui illud pene caput eſt, atq; gemma gemmarum, ſcilicet, vbi fides eſt, ibi Opera ſint oportet, Et rurſum: neceſſariò comitantur opera fidem, ſicut calor ignem. fides verò & ea quidem ſola, hoc eſt, vnico vera in te tuíſque ſine dubio viuit & regnat. Igitur tota operaſa factio tua ſit neceſſe eſt. At quando aſſumptum falſum eſſe conuicitur, hoc eſt, pręcipuum ſectæ dogma, Et opera etiam veſtra Schiſmatici non aſſem vnum valent, facillimè colligitur, quale Eccleſia Oecumenica de vobis iudium factura ſit. 56

Vbi vera fides eſt, ibi opera eſſe portet.

In hæreticis ſola fides.

Hęccine factio nobis opera bona producat? 57
aduerſatrix operum bene operetur? & quæ inſuper non erubeſcat docere, Hominem etiam Chriſtianum deſtitui bene operandi libertate, ſed omnes nos captiuos trahi fato quodam ſeu

ineuitabili necessitate, siue ad bonum, siue ad malum. Et etiamsi diuinitus concessa esset nobis rectè operandi libertas ac facultas, non obligari nos ad opera, quandoquidem Christus à nobis nihil præter fidem solam requirat, opera saluandis ne tantillum quidem prodesse. Addunt dogma his enumeratis *Euangelicoteron*, Nempe à Deo leges & iura non data esse, vt ea nos facere oporteat, sed & tãtùm per ea ipsi nos cognoscamus. Quid? Non posse nos facere, etiam si velle adsit, Et vt maximè faciamus, esse tamen præceptorum obseruationẽ, peccatum coram deo. &c. Horreo totus, si quando absurdissima ista atque exitiosiss. sectæ decreta altius mihi repetenda sunt. Atqui illiusmodi tamen ipsi Euangeliũ purũ purúmq; appellitauit, ac miserrimos Catholicos Euangelio carere oportet, quod ad tantam doctrinæ dementiam noluit descendere.

A talibus stultissimus sis, quid expectes bonæ rei, nec tamen dissimulari debet, interdum rectè facere sectæ deditos. Sed hoc vnde? Num ex proposito schismatis? Num ex Euangelio suo? Nihil minus. Nam ipsa sectæ mẽs abominatur verbum faciendi, Et reuocat Euãgelium ad solam fidem: Cętera sunt Pharisaismus & hypocrisis. vis nosse fontem recti? pudore humano coguntur multi istorum officium facere, & procurare honesta, ne habeant alij, ob quod Euangelicas taxent. Plurimi metu magistratus sibi à malo temperãt. Non pauci Christianè agunt, quia consueuerunt antiquitus, à Christianis parentibus edocti.

Sequenda patrum sanctorum doctrina.

Nec ferè est quicquam aut bonarum rerum aut consuetudinũ inter sectas, quod ab Ecclesia maiorũ nostrorũ non acceperint. Etenim vsque adeò bona est Ecclesia nostra, vt bonitas eius in aduersarios etiam exuberet, hæcque ipsa resistẽtes sequatur, impatiens sua quædam illis, nunc à se alienis, vt vel aliqua Christianismi specie niteant. Articulis computa, ecquæ Scisma faciat publicitus nostris in templis quæ vi occuparunt, & statim deprehenderis. Ecclesiasticum esse quicquid vspiam est ibi religiosum, graue, decẽs atque vtile; Accessoria illa ἢ ὑπημελία siue subuentanea noua suáque sunt. 59.

Ecclesiæ bonitas in aduersarios exuberat.

Quod religiosũ est apud hæreticos, ab ecclesia acceperunt.

Nostris inquam illi contra nos vtuntur templis fusis æramentis, cathedris, aliísque vtensilibus. Imò etiam sacris Bibliis, quorum ius ac possessio Ecclesiæ est, Præterea Sanctorum patrum libris, sicubi Illium pro stabilimento dogmatis quærãt decerpere. Verùm patres illi, Ecclesię sunt, non Sectę. Cur ergo commirantur cum Ecclesia sua pugnaturi? Secta potius suis vtatur patribus, suáque nitatur autoritate, & sua à se cõuersa tantum Biblia reuoluat, sua duntaxat doceat inuenta; prætermissis his, quę ab Ecclesia subdolè mutuatur, Nec quid in publicis cœtib⁹ vel faciat vel faciendum curet, nisi quod liberaliter in noui testamenti libris expressum est. Postremò sibi propria phana extonat, sibi de suo condat census, vnde luxurientur Euangelistæ sibi exædificent domos, in quibus patres-familiâs iure sint, non occupent alienas, nempe expulsi cleri; de 60

ſuo denique ſua gazophylacia repleant, & comperies, quàm infirma, quàm egena, quàm leuicula ridicula, ac mox interitura omnia ipſorum ſint.

61 *Romanæ ecclesiæ accepti christianiſmi beneficium primum debent hæretici.*

Schiſmatis omnino hic ſcopus, vt Romanam Eccleſiam (cui tamen primùm accepti Chriſtianiſmi benefecium debent) ad nihilum redacta, ipſi Hierarchiam in vniuerſum obtineant. Id quod cùm commoliuntur, nihil vndiquaque relinqui intentatum oportuit. An verò ex hac radice bona arbor, bonúſque fructus renaſci queat, ipſi Sectæ vexilliferi viderint. Id arant vnum, id metunt, id exercent (ſic enim Demoſthenes contra Ariſtogitonem) vt rebus Eccleſiaſticis dominentur pro ſui animi libidine, quanuis haud inſcij, tale aut nunquam futurum, aut ſi ita, deo irato, accidat, non diu duraturum.

62 *Teſtimonium euangelii ſecundum Luterum quale ſit.*

Initium Euangelij ſecundum Luterum per largiſſimam ſanguinis effuſionem in mundo apparuit. Centum milia cadauerum in natione noſtra ſeſquimenſe factorum, teſtimonium olim de veritate præbebunt. Ingreſſu tali omnium funeſtiſſimo pariter ac turbulentiſſimo poterat Germania ſapere, ni mens læua fuiſſet. Acceſſit crudeliſſima direptio, atque immanis trucidatio, quam à ſtudioſis renati Euangelij & exercitu conſcientiis per prædicatam libertatem exuto, patiebare Romule. Quæ ſæuitia perquam Gothica, ſic exhilarabat Euangeliſtas, vt poſtea cuperent conduplicari ludum iſtum tibi, maximè Archimagerrus quidam, qui claſſicum cecinit, vt

Sæuitia hæreticorum perquam gothica.

ex Hungaria reuersus à cæde Miles, rectà Latium inuaderet, Pontificem Cannabacea stola decoraturus. Quod bonum opus quia factum nondum est, operatur amodo spiritus, ne aliquando non fiat. Atque huc proficiunt complures Euangelici libelli, & Hypereuangelicæ picturæ, quibus Apostolis hoc anno totum cleri ordinem sanctificauit. Is Colophon nisi fuisset superaditus, poterat structura Abbi montanæ Ecclesiæ non videri omnium absolutissima, dixeris Euangelicos, ac purè Christianos,

Qui fructus arboris Apostolicæ mirum ni suauissimus est. Ex eiusdem radice egressa est virga ferrea in principes Ecclesiasticos. Equidem malum istuc bene sopitum est, subuereor tamen ne recrudescat immane vulnus. Recordatio tanti ausus nunquam ab animis exuretur, & ad posteritatis memoriam in dubium pertinget. Sed recensere fructus nouelli seminis, in animo non est. Etenim insignitet desipiam, si tot multo præclarissima, ac infinitis partibus Heroica, planéque cum actibus Apostolorum comparanda gesta recenseri à quouis eloquente posse arbitrer, nedum à me infantiss. scrupulo. 63

Vt taceam iudiciorũ dissentionem esse maximam, dum alij pro bono fructu, alij pro pessimo ducunt, quod Euãgelici passim, multáq; cum libertate & gloria designant. Aliis videtur Christianè fieri, quoties Catholici Præsules cæteríque magnates Ecclesiastici ordinis exturbãtur ac pellun- 64

tur ſedib. horũ bonis corraſis ac cõuectatis, aliò enim alij autem iudicant talia nentiquam ſpiritum Chriſtigeri, ſed inſtructu ac impulſu mali dæmonis, hac via tentantis Catholicam Eccleſiam labefactare.

65 Alij cõtrà aſſeuerãt, vtrique reipublicę rectiſſimè conſuli, & eſſe geminũ Euangeliũ, quoties fugãtur preſbiteri, quoties terris eiiciunt vtriuſq; ſexus monaſtici homines, quoties ora clauduntur orthodoxis doctoribus, deóque gloriam canentibus. Clericis quoties deſperati cerdones ſubſtituuntur, quoties terrore ſileſcere plebem oportet, quoties à Dioniſiis expurgantur templa & repoſitoria, quoties deſtruuntur altaria, deſtruntur imagines crucifixi, effodiuntur ſepulchris effractis ſanctorum corpora, quoties templares ornatus, veſtéſque ſacris vſibus comparatas conſcindunt, diuidunt, mundo muliebri donant, Solem & Lunam ſcrinniis occolunt, poſſident, habẽt, non aliter ac ſi ſuum eſſet peculium, quoties indignè prophanant maiorũ noſtrorum cœmiteria, & irridẽt memorias, curáſque defunctorũ penitus ſuſtolunt, quoties Euchariſtiã ereptã Sacra theca reiiciunt, quoties è Liturgicis calicibus in cõtumeliã Eccleſiæ inter ebria Sympoſia vinũ hauriũt, Babylonij Baltaſaris exẽplo, quoties ſchemate illo piè apparato ad figurandam cõditionem orbis, patriarcharum peregrinationem, promulgationem legis Moſaicæ, & Meſsię ſaluatoris noſtri aduentũ atque paſsionẽ, iſti in ſaturnalibus cum ſummo contẽptu abutũ-

tur, vt quæ res anteà pietati seruiuit, nunc sæculo apta, scurrilitati nefariæ accommodetur, & eius generis multò plura. At alij negant isthec iusto titulo factitari, iudicantes hæc & similia nõ ex Deo, Euangelio, lege scripta, lege naturali procedere, sed potius contra deum, Euãgelium, ius ciuile, ius Ecclesiasticum, ius naturæ, deniq; contra fas, æquum & bonum patrari.

Nec se iudice Schisma iniquè facit, quoties leges Canonicas à se combustas, aspernetur, & ius Cæsareum recuset, quippe cuius sola lex Euangelium, & iura illa contineant sanè multa, quæ displicent Euangelicis, pro sua libertate licentiáve facientibus & omittentibus omnia. Attamen si quid ibi sibi pulchrè commodat, nec fausto sectæ pedi salebras iniicit, istud, mihi crede, prudentes homines non recusant. 66

Existimo suo item iuditio Apostolicè fieri, si quando in extremum Ecclesiasticæ sanctionis contemptum, nuptias, commessationes, ludos theatricos, & lasciuas choreas, non sine Musicis, Lenociniis, in Sacra Quadragesima faciunt, inque aliis diebus publico ieiunio dicatis. Et quando nihil nisi nuptiantur, persępe à puella quatuordecim annorum vsque ad annum septuagenariam multiplicant nuptiationes, de dote, déque opib. prima, & sæpenumero sola quęstio, verùm si ingrediar latrinam leuissimarum copulationum, perturbatorum graduum omnis generis, factorum diuortiorum, nouorum contractuum, &c. nõ sine contemptu publicæ honesta- 67

tis, preter institutum longissimus ero. O abusum sancti matrimonij!

68 Preterea non parum prophetice fieri cōfidūt, quoties ira calidi, & cæci odio famosos libellos, obscœnas chartas, venenatissimos rhytmicos, eósque agminatim edunt, quibus nil nisi noua seditionis semina spargunt, ac animos tędio languescentes iam, redaccendunt ad persequendum Ecclesiasticos, dictu mirùm, quàm nuptientes isti moræ omnis, & quàm sitiētes sanguinis Catholicorum, horúmque plenariæ possessionis, ad cædes atque rapinas irruere & irrumpere anhelent.

69 Profecto ita illi sese compararunt, vt nullo planè rubore suffusi, audire æquaminiter ab aliis possunt, quę publicè domesticéque gesserūt talia cū Hieronymianis aut Martianis factis minimè permutaturi. Suspicari equidem ego non possum eos relationē virtutū, in quibus maximopere excellūt, ægrè ferre Neque enim has putassent exercēdas sibi, si cōmemorari grauiter ferre voluerūt in luce esse & laudatione hominū, quæ fecerunt egregia, tantùm abest, vt illi succenseāt, qui ab obliuione Euangelicas res vindicandas existimēnt. Quod si has de se prædicari nolunt, quur interriti tanta fiducia perfecerunt? An pudeat Euangelio satisfecisse? An pœniteat Helias & Danieles propheticorum actorum? Si pudet ac pœnitet, consentaneum est, suo etiam tandem indicio peccasse se, non deliquisse tantùm in Ecclesiam matrem, quàm subuertere conantes, se-

met eunt perditum. Quis det, vt iſtos talium facinorum, verè Apoſtaticorum, ad ſummum pudeat ac pœniteat? Sed laudare debeo. Quî poſſim? Agant bene, & audient bene. C. Plinus in epiſtolis quadam ſcitè, poſteaquam, inquit deſimus facere laudanda, laudari etiam ineptum putamus.

70 Niſi vererer autem, illos grauiſsimè offenſum veritate, adderem nonnihil de fructu aliquo, qui vberrimè inter ſchiſmaticos prouenit. Et eſt nimirum inſatiabilis iſta vorago, atque auiditas rapiendarum animarum. Iam rapinam multis modis Sacrilegam, quando ſermone ac arte promouere non licet, admouent manus, vſque rem gerunt. Hinc iſte Mahumeticus furor in diſſidentes à ſe, Hinc crebræ minæ in vicinis, & edicta, Hinc ſimpliciter imperatus Luteriſmus ſub Euangelij imagine, & procurata viſitatiuncula, & prætextu iuſtæ reformationis, Eccleſiæ in ſectam ſubitanea mutatio. Poſthæc noua facta ſunt omnia.

71 Ei lupinæ auiditati, quę animarum turba vndiquaque rapitur, debemus perſecutionẽ, quam hoc tempore patiũtur Catholici, in medio ſchiſmaticorũ regno. Quotuſquiſque Pręſul aut Abbas non ni cõtinuò periculo verſatur? Metu quotidiano anguntur clerici non ignari, deſerendas eſſe Eccleſias, & migrandũ ſibi, ſimulátque ſæua lutereis ingruerit. Sunt enim catholici populi, hac tempeſtate noſtra omni humano auxilio deſtituti. Nec tantulum eſt, quod in brachio carnis habeant confidere. Econtrà iſti confœderatione

tuti,ac numero defensi,quid non audent?

72 Non desunt,qui confirment nobis,se male in media Turchia catholicam religionẽ profiteri, & quæ huius sunt peragere, quàm in Lùtereide: id quod maioribus nostris quondam visum fuisset incredibile ac monstrosum,adeóque nunquá in Christianismo futurum . Crucem catholicis Euangelici malunt imponere,quàm ipsi ferre,tametsi clamosi iactatores Euágelicæ crucis. Quis illi capillum vnum vellit?At quæ isti non mouẽt in catholicos?Adparet hodie facies antiquorum temporum,quibus itidem Catholici ab hęreticis oppresſi iniuriam musſitarunt. Hi illos adeò oderunt nostro tempore,vt non satis existiment sibi quod illos in hac vita omni probrorum ac contumeliarum genere affligant, nisi eosdem etiam vita defunctos insectẽtur,extremè diabolificantes,& gehennæ adiudicátes tam principes quàm plebeios viros renuerunt auelli ab Ecclesia genitrice.Puto hos quoque suos fructus agnosci ab Euangelicis.

73 Illa forsan pro leuibus plumis ducent,ac nescio quibus minutiis, veluti cùm suum Euangeliũ,vt arbitror,in Rom.Ecclesiæ dedecus, Aquá ritè consecratam è baptisterio refundũt, quippe Papisticè insufflatam & perunctam,cùm hostias suas etiam testamentales , si desit cui obtrudant in Altari pro reiectaneis linquunt,cùm sicut est residuum in calice suo, temerè profundunt quouis,nisi interueniens æditũus,tanquam prophanum sorberet, cum studiosè auerso vultu in tem

plis

plis nostris,& tecto capite obambulant, siquando religiosissimè subleuatur Eucharistia,ad gratiarum actionem populi de dominica passione excitandam, vidi qui sacramenti Ecclesiastici odio sub sanctam eleuationem caput anteà apertum operirent,& honoris gratiâ rursum aperirent,cùm exituri templo præterirent honestam matronam,dignior hîc quidem fœmina honore, quàm sacra Eucharistia. Næ isti veri Euangelici? *Haeretici sacrosanctæ Eucharistiæ irreuerentes.*

74 Tales certè dogma Euangelistarum suorum probè tenent quo dicitur,satius esse decem perpetrare homicidia,& totidem virginum compressione notari, quàm vni interesse Missæ: Et misericordiæ Dei esse, quod ima terra non dehiscat omnibus festo paschatos,propter Synaxin à multitudine fidelium accipi solitam. Rursùm docetur,credi debere,sacerdotem in Altari rem diuinam Papisticè (id est Catholicè) facientem, non hominem,sed corporalem diabolum esse. Ego credo, si quis presbiter apud illos veteri more sacrificare pararet,ipsum protinus sacrificiũ inter sacrificandum fore.Cætera quia vulgò notisŝima sunt,malim persequi.

75 Id genus sunt,quod oleto solent conspurcare aquam ac salem,Altaria etiam & sellas,Quod quid aliud est,quàm in morem pupæ nidum, in quo regeneratus sis,turpisŝimè defœdare? Insuper qui templorum parietes fidelia dealbantes, omnes semel picturas sanctarum rerum obliterant delént ve, nec vestigium prioris seculi su- *Cur haeretici sanctorum picturas oblitterant.*

Heretici sacro chrisma te calceos vnxerunt.

persit. Inuenias, qui sacro chrismate calceos perunxerint, quive negarint Christianorum vigilias, affirmantes noctem à Deo dormitioni creatam, Nostras congregationes adeò vitant, vt eas cum Iudæis videantur abominari. Sed heus, an ego minora tantùm attingo? Ne sis sollicitus, maiora reseruo suo tempore commemoranda. ynum adiiciam, vix Mahumetistæ tá irreligiosè sæuierint in Ecclesiasta pleraque, vt isti nostrates fecerunt: atque hoc non vno aut altero anno, sed plus viginti: nec vna ciuitate aut duabus tribúsve, sed innumeris: nõ vna regione, sed pluribus. Nõ Chiliadas animarũ, sed multas Myriadas tam diu lateque mactarunt, quam calamitatem ferreus sit qui non defleat.

76 Sed præcones, inquis, Euangelici in pretio habentur, nec mirum, quum quæ mundo carnique placent, tradant ac tueantur, doctrinæ gloriatio immensa quidem est. Sed antilogiis euidentissimis hæc falsa cõuincitur, si aliæ deessent cribrationes. Præcones, oro te, confer mihi in præsentia cum Catholicis prædicatoribus. Hi nostri homines sunt, illi certè nõ Angeli. Hi pueritiam atque adolescentiam in ludis literariis detriuerunt; Illi quoq; ais, Sed quid de Cerdonibus? Hi qui sacris se destinarant, nihil artis manuariæ didicerunt, vnde victitare queant, Illi quoque ais, Sed quid de Cerdonianis? Quid simile presbyter ordinatus, & prophanissimus Oenopola? Hi à prima ætate ingenium excoluerunt, literis assuetis

atque mentis acie, vt multum, conſpicui, Ad hos quid tui ſutores? qui ſi tantum Teutonicè queant veſtra legere, ac egregiè futire in Rom. Eccleſiã, digni ſunt. Nam pater tales quærit Prædicatores. Cæteri veſtri propterea docti iudicantur, quia partiarij ſunt. Fama ferre non poteſt, quia dicatur; in Eccleſia doctos eſſe, & in ſecta indoctos. Sed proſequamur Antitheta.

Hi ritè ordinati ſunt ab Epiſcopis, & Eccleſiaſticis obſequiis vacarunt indeſinenter, illi quoque ais. Cerdones ineptiſſimos omitto. Hi cenſulis contentis ſuis, intra fines officij ſeſe continuerunt, illi poſthac non ſacerdotes, ſed Euangeliſtæ, adaucti cenſibus opimis, quod volunt faciũt, vtpote liberi, taléſque quorum poteſtas Euangelica penetret, etiam in conſilia magiſtratus. De copioſo prouẽtu quid attinet dicere? vnus illorũ tantis annuatim locupletatur redditibus, quantis antea quatuor, perſæpe ſex presbyteri, Et redditus hoſce Catholicis miniſtris violẽter ereptos, iure ſuo poſſident Euangeliſtæ. 77

Hi ſuggillantur Hypocriſeos, illi quoque, niſi quòd horum pinguior erat, illorum eſt ſubtiliſsima hypocriſis. Hæc relucebat interdum in ceremoniis, illa in motibus deprehenditur. Nil in ore præter Euangelium & verbũ, interim perditiſsimi Plani, ac luxuriantiſsimi Iones ſunt, itẽ quæruli tot ditati cenſibus, & ſimulatores crucis eximii, nunc etiam captantes domus viduarum, &c. Hi concubinas vxorũ loco alũt, hoc quidem 78

extra officiũ ac decorũ. At hircis illi libidinosiores sunt, q̃ multorũ adulteria, & stuprationes ancillarũ declarãt, necnõ toties iterata nuptiatio, &
79 nescio quæ mollis effœminataque conuersatio.

Hi adnunciant Euangelium, illi quoque, sed in glossematis discrepant. Hi enim patrizant, illi verò Luterizãt, ac vnius Apostatę præiudicia freti omnia ecclesiastica vilipendũt. Hi rem diuinã faciunt Catholicè, illi schismaticè, & alius alio modo. Nam vt nulla est inter ipsos sententiarum, ita nec missarum testamẽtalium harmonia. Hi canonicas horas obseruant, illi ludũt aleam, aut potant: Hi noctu surgunt ad confitendum domino, illi ea noctis vigilia dulcius stertunt: hi ieiunant statis temporibus, illi carnes saturi ructant: Hi vestiuntur, vt plurimum, clericos, illi laicos. Hi baiulant crucem, illi imponũt. Sed desinam comparare incomparabilia. Vtri verò nunc, te arbitro, meliores viri, at antiquis Ecclesię ministris similiores sunt? Mirũ in Catholicos dixeris. Nisi quòd turpiss. concubinatus deformat omnia. Et calix illis applausum conciliat. Transeo facundiã declamatorum, qua auditores quouis trahunt, verùm faciẽtes id, quod Isocrates de oratoribus ait: Isti enim res suas paruas facere maximas põsũt, & à christiani orbis maxima omnia, ita solẽt extenuare, vt nõ paruissima solùm, sed nulla etiam videri possint.

Turpissimi cõcubinatus deformant omnia.

80 Porrò eos quos successus sectæ mouet, meminisse velim, olim etiam schismata in æquè ma

gna felicitate, longéque pluribus stetisse annis, nihilo secius tamen, reuoluto cursu suo, in profundum cecidisse. Imò Mahumetani fœlicius agunt, atque id multis iam seculis, licet toti Antichristi. Pro certo illud habe, quòd is, qui fermè tercentas ex Ecclesia scissuras perdidit, Ecclesiam seruauit, hodie etiam potens est Lutereida è medio tollere. Qualis nunc memoria veterū schismaton apud nos, tandem apud posteros de hodierna diuisione futuram ne dubites.

Quin te potius mouent tot prognostica piissimorum hominum, de hac ipsa futura hæresi? 81
Quòd si parum fidas, satisfacere vel soli poterint tibi A. Torquatus & I. Liechtembergius. An non illi veluti vno digito cōmonstrant Lutereida? Et mihi penè nostra memoria aduersus Ecclesiam ausi fuerunt schismatici, quòd vates isti qualescunque, vnà cum Christianis Sybillis non palàm prędixerint; venturam quidem eam Ecclesiæ afflictionem ob peccatorum nostrorum multitudinem vaticirinabantur, fore tamen, si præcesserit reformatio, mali finem.

Iam tu mihi vide, non prudētis ac integri viri 82
sit, peruersis Doctoribus quos ex ira dei, contra Ecclesiam purgandam & examinādam, immitti noris, sese dedere? præsertim cùm vaticinia pleraque de Ecclesia restituenda, Hæresi verò exterminanda mirabiliter consentiant? Secta virga furoris dei est, Ea si maiestas secundum dispensationem abundè vsa fuerit, infœlicissimam in te-

Secta est furoris dei virga.

nebras exteriores abiiciet. Talem virgam, pro ipsa Ecclesia fatuus accipies. Temporarium quiddam tu ac inconsistens, pro perpetuo, réque omnium solidissima, videlicet ædificata supra petram, approbandum existimabis. Non solet Ecclesia Ecclesiam persequi. Per hæreses autem & Longobardorum gladios affligari, ac probari consueuerunt Christiani Catholici.

Ecclesia non persequitur Ecclesiam.

83 Fac illud etiam tecum animo perpendas, quod schisma æui nostri, hæreses antiquas magnitudine mali superat. Quæris, quid ita? dicam ingenuè. Illi olim articulos suos quosdam simplici plebi inculcantes, pristinum Ecclesiæ statum æquè labefactandum sibi non putarunt. Marcion, Valētinus, Arrius, Sabellius, Macedonius, horúmque similes vrgebant sua quædam dogmata, è scripturis perperam intellectis eruta, aut potius in scripturas instinctu serpentis in pacta: verùntamen cohibebant se, ne manus mitterent in Hierarchiam, inque Ecclesiæ authoritatem, ordinem & constitutionem. Aut mauis, vt Nouatum, Donatum, Pelagium &c. protraham? Quid illi rerum in Ecclesia Catholica temerè mutarunt? Nisi quod vnum alterúmque dogma, alius aliud euulgantes, semet abscecuerunt ab vniuersali corpore.

Hæretici scripturas perperam intelligunt.

84 Husus equidem Pragensis vehementer institit de Calice promiscuè diuidendo. Carpsit Romanam Curiam, Pontificum vitia, Clerum re-

prehendit. At quæ nam, peculiaria dogmata peperit Husus ille? quas traditiones veterum, quas Ecclesiæ consuetudines, contra consensum christiani orbis sustulit? Husus certè melior Patrista, quàm Lutista fuit. Nam sanctissimi Ecclesiæ catholici Patres apud illum maioris erant pretij, quàm vt eis tanta temeritate ac insolentia mediū ostendisset digitum.

Nunc confert præterita cum præsentibus & statim, quod admoneo, cognosces. Luterus antocletus Apostolus præterquam quod nouos atque inusitatos, & eos sanè permultos articulos piæ cuiusdam doctrinę in mundum inuexit, constitutam etiam Ecclesiam impiè perturbauit & contaminauit, frangens ac diminuens nihil non in omni Christianismo. Quid quæso reliquit integrum in septenario Sacramentorum? Quid in reliquo cultu Dei redemptoris? Quam Ecclesiæ παλαιὸν receptam doctrinam non exibilauit? Quod ius huius, quam legem, quem morem, quod institutum, non explosit, irrisit, antiquauit? Quid immotum non luxauit? Quis vnquam ex Christianis infensior hostis Ecclesiastici status, atque tam iuratus Ecclesiæ aduersarius? Quis authoritatem matris fastuosius contempsit? Quis derisor tantus vnquam ceremoniarum extitit? Quis totius monastices subuersor tam violentus? Aut igitur Angelus sit necesse est, aut Angelus noctis. Si ille, quomodo dissentit ab vniuersali Christianismo? Si hic, quare te-

Luterus nihil reliquit integrum.

Luterus ecclesiæ iuratus aduersarius.

85

nebras mentitur lucem esse, & Euangelium facit ex Hæresi.

86 Nolens volens fateare oportet (neque enim negari potest, quod prohdolor plusquam verum esse, hæc dies arguit) per istam Hæresim Catholicam Ecclesiam destrui, non corrigi per Germaniam cœpisse. Non partem illa, sed totum arripit, totum proterit. Verùm diuino iudicio, vt quæ totum impugnarit, audacissimè, à toto exclusa, pars facta sit.

Destruitur, non corrigitur ecclesia per hæresim Luteri.

87 Veteres sanctæ Ecclesiæ Præsules contra Hæresiarchas, suo quisque tempore, scripserunt, ob errores certos atque nominatim confutandos. Arrio, Sabellio & Macedonio reclamabatur ob Trinitatem, Nouato pœnitentiæ gratia, Donato propter retinctionem, Pelagio quòd humanis viribus nimium tribueret, gratiæ minimum; Nestorio quòd Theogenesian negaret, Monophysin doceret, hoc est, vnam naturam in Christo, vbi Orthodoxi profitemur Diphysin. At scripturas contra Luterum, quid oro potissimum tibi deliges in illo iugulandum? Nam hic singularitas, vt ita dicam, sed pluralitas est dogmatũ. Arrius appellabatur Trinitarius, Nouatus pœnitentionarius, Donatus retinctor, &c. Sed ecquo vno dogmate cognomen huic nostro inuenies? Imò quid inuenies sanum aut probum in Ecclesiastica re, quod ille suo vnius præiudicio fisus, non conuulserit?

88 Siquis in Ecclesiæ vnitate perseuerans,

ſtimoniæ conuerſationis ſtudet ſecundum gratiam ſibi collatam, is tanquam Hypocrita condemnatur, & atheos; Qui ſi ſuadente carne & mundo, Eccleſia deſerta ad ſectas tranſit, & ibi fit diſſolutiſsimus, ſtatim dicitur putè Chriſtianus effectus. Tales Euãgelij Scamnati vindices euoluunt quidem ſacras literas, ſed in his quę ſua ſunt, hoc eſt luteralia atque ventralia. Quæritur & inuenitur, ſi quid permittitur quod facere liceat, & ſi quid licet, Non indagatur ſi quid præcipitur, ſi quid decet. Multi ſperant authorem ſectæ concilio generali ſanandum: ſed is ait, adeò ſe contemnere concilium, vt ſi hoc ſtatuat de ſumẽdo calice, ipſe calice nolit, velle verò in contrariũ concilij, non vtraque, ſed vna ſpecie veſci. Adeò deploratus homo eſt, vt audeat optare, vt ſe mortuo aliquis exoriatur qui longè deterius agat, idque millies, quàm ipſe egit contra Eccleſiam, quam Papatum vocat. Quale hoc ſit hominis propoſitum, vel Acarnanius aſinus intelligit. Sed fieri non poteſt, vt huius ſucceſſor cacopraxes eiuſmodi in tantum adaugeant, vt dici queat, Lutero millies deterior. O ſepties pernicioſum nundinatorem Tecellium! cuius os impudens tali exterminatori apro primam facem admouit.

Mirificè item conducet ad tuendam Catholicæ religionis integritatem, aduerſus Vãdalicam iſtam deuaſtationem, ſi memineris, quanta ſit Sectæ leuitas, ac inconſtantia, quanta etiam in- 89

ter sese diuersitas & quantum iræ, rixæ, inuidiæ, quódve secta. Sectas, & hos tam pugnantes peperérit. Initió stabat res tota in turbis imperitissimorum hominum. Nunc ab armata manu pendet. Educto mucrone tuta secta, inermes confectas de sublimi despicit. Nec illa princeps secta durabit diutius, quàm volet cataphractus Eques.

Vides qua mutabilitate iam doceant, iam de-
90 doceant sua, vt certus esse nemo possit, quid
progressu temporis tradituri sint excellentiores
Euangelistæ. Quid facias, si interueniente affectu aliquo, multa recantent, plurima suis è libris tollunt, Biblia secùs interpretentur, Ecclesiæ reiectas traditiones restaurent, ablata restituant? Quale tum erit, quod tu credidisti, tanquam Euangelium, & fecisti tanquam Euãgelium? Adhuc nonne intelligis ah demẽs, in ipsorum manu esse, quid te credere, quid agere oporteat? Desciuisti ab vnitate, ouile reliquisti, Hierarchiam negasti. Desereris igitur inter lupos rapaces, præda futurus nulli non bestiæ. Aut quo te vertes? vbi quiesces? vbi saluabere? Profecto nisi communi etiam sensu sis orbatus, Ecclesiæ repudiatæ recordaberis, dicésque, age, reuertar ad matrem. Quid pereo inter meretrices sectas, in quibus neque salus, vita? Proinde mane vbi es, ne aliquando cogaris summo cum periculo animæ & publica ignominia eò redire, vbi es. Si qua displicent, vtere iudicio tuo, & cogita, vnumquemque cũ ad tribunal è sepulchris excitabimur. Su-

Derelictus inter lupos omnis bestiæ patet.

spira reformationem rei Ecclesiæ, Politicæ & œconomicæ. Interim dũ obsistit optimo negocio Satanas, ne consenti vllis aliorum vel erroribus, vel flagitiis: Ter defectus senescentis Ecclesiæ, ne culpa Ecclesiam, Et quod omnium tibi saluberrimum est, à te tuaque domo incipe reformationem, opinionem ac correctionem motum, vt vocatio, qua vocatus es ad hæreditatem vitę promissam, firma tibi sit. Quotque canoni huic morẽ gerunt, pax Dei super eos.

Reformatio à seipso ac domo propria incipienda.

Amen.

Finis Aphorismorum.

EXTRAICT DV PRIuilege du Roy.

P*Ar grace & priuilege du Roy est defendu à tous Libraires & Imprimeurs, & autres qu'il appartiendra, d'imprimer ny vendre aucuns du present Liure, intitulé* Antidotus pro reprimenda peste publica Luterismi &c. Authore Bonifacio Britanno, &c. *sinon de ceux qu'aura imprimé Nicolas Chesneau Libraire en l'Vniuersité de Paris, & ce iusques à cinq ans finis & accōplis, comme plus amplement est declaré és lettres sur ce données à Paris le* 10. *Septembre*, 1563.

Signé DE COVRLAY.

IMPRESSVM PARISIIS
ANNO AB INCARNA-
tione Domini M. D. LXV.
Calend. Februa.